Knjižnica Hrvatske akademije
znanosti i umjetnosti
Zagreb

PA-043

BRANKO FUČIĆ

GLAGOLJSKI NATPISI

DJELA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

KNJIGA 57

100.001

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLAVORUM MERIDIONALIUM

CLASSIS PHILOLOGICA
ET
CLASSIS ARTIUM EFFINGENDI

COLLEGIUM REDACTORUM

VELJKO GORTAN Academiae sodalis
JOSIP HAMM Academiae sodalis, redactorum caput
ANDRE MOHOROVIČIĆ Academiae sodalis, coordinator
ANICA NAZOR scientiarum philologicarum doctor

ZAGRABIAE MCMLXXXII

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

RAZRED ZA FILOLOGIJU
I
RAZRED ZA LIKOVNE UMJETNOSTI

UREDNIČKI ODBOR

Akademik VELJKO GORTAN
Akademik JOSIP HAMM glavni urednik
Akademik ANDRE MOHOROVIČIĆ koordinator
Dr ANICA NAZOR

ZAGREB 1982

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

BRANKO FUČIĆ

GLAGOLJSKI NATPISI

ZAGREB 1982

D-58182
KNJIŽNICA
JUGOSL. AKADEMIJE
ZAGREB

SADRŽAJ

Predgovor X
Kratice literature i arhivskih vrela XII

UVOD 1
Topografija i kronologija 1
Transliteracija i čitanje 6
Paleografske napomene 6
Brojevi 14
Abrevijature i ligature 14
Ambijenti glagoljskih natpisa 15
Tabelarni prikaz glagoljske azbuke 24

KATALOG
Bačva, 1—4 25
Bakar, 5—10 28
Bale, 11 31
Barban, 12—16 32
Baška, 17—24 44
Belaj, 25 71
Belgrad, 26—30 72
Beli, 31—35 75
Beram, 36—38 78
Bihać, 39 96
Biskupići — Muhašinovići, 40 96
Bodešče, 41 96
Bokanjac, 42 97
Boljun, 43—50 98
Borut, 51 103
Brbinj, 52 103
Bratovanjci, 53 104
Brest, 54 104
Bribir, 55—59 105
Brinje, 60 108
Brkač, 61 108
Brseč, 62—66 109
Brul, 67 110
Brušane, 67a 111
Bukovica, 68 111
Butoniga, 69 111
Buzet, 70 111
Bužim (Bosanska Krajina), 71 112
Bužim, (Lika), 72 113
Cerjon, 73 113
Cernik, 74 113
Cerovlje, 75—77 114
Cividale, 78 115
Čepić, 79 115
Čepići, 80 116
Črnikal, 81—83 116
Ćunski, 84 118
Ćusi, 85 118
Dobrinj, 86—95 119
Dobrinjsko Polje, 96 125
Dole, 97 125
Dolenja Vas (Istra), 98—100 123
Dolenja Vas (kod Senožeča), 101 127
Dornberk, 102 128
Dračeva Luka, 103 129
Dragelji, 104 130
Dragotina, 105 130
Draguć, 106—110 131
Drivenik, 111 143
Dubašnica, 112—122 143
Dvigrad, 123 149
Dvori nad Izolo, 124 152
Filip — Jakov, 125 153
Gabonjin, 126 153
Gažon, 127 154
Glavotok, 128—137 154
Godešič, 138 158
Gologorica, 139—144 159
Golubić, 145 164
Gračišče, 146—148 165
Gradac, 149 166
Gradinje, 150 167
Grdoselo, 151—152 168
Grimalda, 153 170
Grižane, 154—156 170
Grobnik, 157—164 171
Grobnik (u Istri), 165 177
Grožnjan, 166 177
Grusi, 167—168 178
Hrastovlje, 169—173 180
Hum, 174—181 187
Humac, 182 200
Ist, 183—185 201

Iž Veli, 186 201
Jablanica (kod Ilirske Bistrice), 187 . . . 202
Jesenovik, 188 202
Kaldir, 189 203
Kali, 190—191 203
Kastav, 192—208 204
Kijevci, 209 212
Klana, 210 213
Klimno, 211—212 213
Knin, 213 214
Kolan, 214 215
Kolunić, 215 215
Kontovel, 216 216
Korlat, 217 216
Kosinj, 218—220 217
Koštabona, 221 219
Kožino, 222—224 219
Kožljak, 225—226 220
Kraj (o. Pašman), 227 221
Kras, 228 222
Krbava, 229 222
Krbune, 230 222
Krk, 231 223
Krmčine, 232—233 224
Krnica, 234 225
Kršan, 235—236 225
Kršikla, 237—238 226
Kukljica, 239—241 227
Labin, 242 228
Labinci, 243 228
Lindar, 244—249 228
Lovran, 250—251 232
Lovreč, 252 241
Luka, 253—254 241
Lukoran, 255 242
Mače, 256 242
Mali Mlun, 257 243
Marčenigla, 258 243
Materada, 259—262 243
Medulin, 263 245
Misleče — Vatovlje, 264 246
Mošćenice, 265—270 246
Mošnje, 271 249
Muraj, 272 249
Murter, 273—274 250
Mutvoran, 275—277 251
Nevidane, 278 252
Novi, 279—286 253
Olib, 287—288 257
Omišalj, 289—303 258
Oprtalj, 304—306 268
Osor, 307—309 270
Oštarije, 310—311 272
Otočac, 312 273
Ozalj, 313 273
Pakoštane, 314 275
Pašman, 315 275
Paz, 316—318 276
Pazin, 319 278
Petrovina, 320 279
Pićan, 321—322 279
Pirovac, 323 280
Plastovo, 324 281
Plomin, 325—328 282
Podgraje, 329 286
Podskoči, 330—331 286
Poljica (o. Krk), 332 287
Pomjan, 333 287
Porozina, 334—335 287
Posedarje, 336—337 288
Predloka, 338—339 289
Previš, 340 292
Pribić, 341 292
Pridvor, 342 293
Puče, 343 294
Pula, 344 294
Punat, 345—346 295
Rab, 347 296
Radovani, 348 297
Rakalj, 349 279
Rakotule, 350 293
Rijeka, 351—352 300
Roč, 353—361 300
Rogoznica, 362 307
Rovinjsko Selo, 363 307
Rudenice, 364 307
Rukavac, 365 307
Sali, 366—375 308
Savar, 376 312
Savičenta, 377 313
Selina, 378 314
Senj, 379—389 315
Sestrunj, 390 323
Silba, 391—393 324
Slatina, 394 326
Slum, 395—396 327
Soline (Dugi Otok), 397 327
Sorbar, 398 328
Sovinjak, 399—400 329
Sukošan, 401—404 329
Sutomišćica, 405 331
Svet Ivanac, 406 332
Sv. Ivan od Šterne, 407—408 333
Sv. Jakov, 409 334
Sv. Naum, 410 334
Sv. Vid (o. Krk), 411 335
Školjić, 412—414 335
Šorići, 415 336
Štanjel, 416 338
Šterna, 417 338
Štrped, 418 339
Šumber, 419—421 340
Šušnjevica, 422 341
Tinj, 423 341

Tkon, 424—440 342
Trg, 441 348
Trogir, 442 349
Trst, 443 350
Trviž, 444—445 351
Turanj, 446—447 352
Ugljan, 448—449 353
Unije, 450 353
Valun, 451 354
Veprinac, 452—455 356
Vinica, 456 357
Višnjan, 457—459 357
Vižinada, 460—461 360
Vlašići, 462—463 360
Volosko, 464 361
Vodnjan, 465 361
Vranja, 466 361
Vrbnik, 467—488 363
Vremski Britof, 489 375
Vrh, 490—492 376
Zadar, 493—497 378
Zaglav, 498—499 380
Zamask, 500—502 381
Zanigrad, 503 382
Zapuntel, 504 384
Zarečje, 505 384
Završje, 506 384
Zemunik, 507—508 385
Zrenj, 509—510 385
Žman, 511—512 386
Žminj, 513—514 387
Žunovec, 515—516 390
Nepoznato porijeklo, 517 390

INDEKSI

Osobna imena 393
Prezimena, nadimci 400
Titule, epiteti, časti, zanimanja 405
Toponimi, ktetici, etnici 408
Opći glosarij 411

KNJIŽNICA
JUGOSLAV. AKADEMIJE
ZAGREB

PREDGOVOR

Knjiga GLAGOLJSKI NATPISI ide u temeljna djela koja izdaje Jugoslavenska akademija u seriji izvora za povijest Južnih Slavena. Glagoljski epigrafski spomenici prvorazredna su vrela za kulturnu povijest, jer su kamen i zid postojani i nepomični, natpisi obično ostaju tamo gdje su i nastali — na mjestu klesanja i urezivanja. Ovo je prvi put da se glagoljski natpisi izdaju samostalno, u posebnoj knjizi. U dosadašnjim izdanjima oni su objavljivani zajedno s ostalom (latinskom, latiničkom i ćirilskom) epigrafskom, pa i drugom građom.

Autor dr Branko Fučić je povjesničar umjetnosti, bavi se srednjim vijekom; on je terenski istraživač. Otkrivao je i obrađivao istarske freske i zapazio da one obiluju glagoljskim zapisima. Teren na kojem je istraživao freske nudio mu je nove glagoljske natpise. Rodom s otoka Krka, emotivno je vezan za glagoljašku tradiciju. Njegovo podrijetlo, djetinjstvo i ambijenti u kojima se formirao kao čovjek pridonijeli su da se terenski rad usmjeri u jedan sistematski posao — u istraživanje glagoljskih natpisa. Prošao je čitav glagoljaški prostor: Istru, Hrvatsko primorje, Kvarnersko otočje, Zadarsko i Ličko područje. Rezultati su takvi da se danas glagoljski natpisi i grafiti penju na gotovo tisuću jedinica: više od polovice toga otkrio je autor. Najvažniji su, dakako, najstariji natpisi iz 11. i 12. st., kao što su Plominski natpis, Valunska ploča, Grdoselski ulomak. Posebnu važnost imaju oni koje je Branko Fučić otkrio i obradio na istarskom tlu. Po njima se pouzdano zna da se glagoljica već u 11. st. upotrebljavala u Plominu i u 12. st. u srcu Istre — u Grdoselu kod Pazina.

U knjizi su prvi put kao ozbiljni povijesni izvori vrednovani mali, sitni, sekundarni natpisi, naknadno uparani ponajviše na zidovima crkava, tj. glagoljski grafiti. Oni pružaju mnoštvo podataka o jeziku, pismu, gospodarskim i zdravstvenim prilikama i pokazuju odjeke velikih povijesnih kretanja u malim sredinama. Među njima posebno mjesto imaju opet oni najstariji, kakvi su npr. Humski grafiti iz 12. st. i Ročki glagoljski abecedarij oko 1200. godine. S Ročkim abecedarijem prvi smo put dobili standard starije hrvatske glagoljske azbuke, koju je izravno pisao sam glagoljaš u živom, aktivnom središtu, kakav je stoljećima bio glagoljaški Roč. Ako uvijek i nije važan sadržaj grafita (često se ponavlja: se pisa, to pisa), *važno je to što se oni pojavljuju tako često i na raznim mjestima. Oni su, dakle, tragovi dnevne uporabe glagoljice i njezine raširenosti.*

U knjizi se također objavljuju izgubljeni i uništeni glagoljski natpisi, koje je autor obradio i rekonstruirao na osnovi literature, sačuvanih fotografija i precrta što su ostali u rukopisnim ostavštinama starijih istraživača.

Da bi što točnije pročitao pojedine oštećene natpise i odgonetnuo njihov sadržaj, više im se puta vraćao, služio se raznim tehničkim sredstvima. Pomagao se vlastitim gipsanim odljevima, frotažima, crtežima, sistemom rasvjete i tehničkom fotografijom. Iz toga rezultira i najveći dio ilustrativnih priloga u knjizi.

Postavimo li pitanje što otkrivaju i što pokazuju glagoljski natpisi i grafiti, onda možemo reći da iz njih zrcali društvo u pojedinom kraju i u određenom vremenu: imena, prezimena, struktura vlasti, ambicije, pothvati, kreativni potencijal društva, čitav niz imena domaćih graditelja, kipara i slikara. Natpisi, a još neposrednije grafiti, daju sliku dnevnog, stvarnog života, profile ljudi, njihove temperamente, veselje, boli.

U knjizi su objavljeni glagoljski natpisi iz Jugoslavije, iz zemlje u kojoj se glagoljica — u Makedoniji i Hrvatskoj — najprije raširila i u kojoj se najduže održala. Ako knjiga potakne da se i drugdje započnu ili nastave traganja za ostacima glagoljice, bit će to nagrada autoru koji je uložio mnogo truda, ljubavi i najljepše godine života u ovaj rad i bit će to najbolje priznanje Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti, osobito njezinu potpredsjedniku akademiku Andri Mohorovičiću i društvenim vlastima SR Hrvatske, koji nisu žalili ni vremena, ni poticaja ni sredstava da se ostvari ovo monumentalno djelo općeslavenske i jugoslavenske epigrafike.

Zagreb, siječanj 1982.

Josip Hamm i Anica Nazor

KRATICE LITERATURE I ARHIVSKIH VRELA

Arhiv JAZU	Arhiv Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
Bulletin	Bulletin razreda za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici	Branko Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici. Fiskovićev zbornik I. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 21. Split 1980.
Fučić, Najstariji glagoljski natpisi	Branko Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi. Slovo 21. Zagreb 1971.
Grbin, Glagoljica u Salima	Nedo Grbin, Glagoljica u Salima. Glagoljski natpisi. U djelu: Župa Sali. Zagreb-Sali 1981.
Gršković-Štefanić, »Nike uspomene starinske«	Ivan Gršković — Vjekoslav Štefanić, »Nike uspomene starinske« Josipa Antuna Petrisa (1787—1868). Zbornik za narodni život i običaje, knj. 37. Zagreb 1953.
Jelić, Fontes	Luka Jelić, Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XIII ad XIX saeculum. Krk 1906.
Kirac, Crtice	Luka Kirac, Crtice iz istarske povijesti. Zagreb 1946.
Kobler, Memorie	Giovanni Kobler, Memorie per la storia della liburnica città di Fiume, vol. I—III. Rijeka 1896—1898.
Kukuljević, Acta croatica	Ivan Kukuljević, Acta croatica. Listine hrvatske. Monumenta historica Slavorum meridionalium, knj. 1. Zagreb 1863.
Kukuljević, Nadpisi	Ivan Kukuljević, Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah u Hrvatskoj i Slavoniji. Zagreb 1891.
Milčetić, Hrv. glagoljska bibliografija	Ivan Milčetić, Hrvatska glagoljska bibliografija. Starine, knj. 33. Zagreb 1911.
Spinčić, Crtice	Vjekoslav Spinčić, Crtice iz hrvatske književne kulture Istre. Zagreb 1926.
Spinčić, Slavensko bogoslužje	Vjekoslav Spinčić, Slavensko bogoslužje u Istri. Zagreb 1913.
Strohal, Hrv. glag. knjiga	Rudolf Strohal, Hrvatska glagoljska knjiga. Zagreb 1915.
Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo	Vjekoslav Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo i najstarata glagolska epigrafika. U zborniku: Slovenska pismenost. Naroden muzej, Ohrid 1966.
Štefanić, Prvobitno slavensko pismo	Vjekoslav Štefanić, Prvobitno slavensko pismo i najstarija glagoljska epigrafika. Slovo 18—19. Zagreb 1969.
Šurmin, Hrvatski spomenici	Đuro Šurmin, Hrvatski spomenici, sv. I. Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium. Zagreb 1898.
Valentić, Kameni spomenici	Mirko Valentić, Kameni spomenici Hrvatske XIII—XIX stoljeća. Povijesni muzej Hrvatske. Katalog muzejskih zbirki II. Zagreb 1969.
Vego, Zbornik	Marko Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine, knj. I—IV, Sarajevo 1962—1970.
VHAD	Vjesnik hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
Volčić, Bilježnica	Bilješke Jakova Volčića (precrti, prijepisi i čitanja glagoljskih natpisa) na praznim stranicama džepnog kalendara (J. Bleiweiss, Koledarček slovenski 1854. Ljubljana 1853). Trezor Naučne biblioteke u Rijeci.
Volčić, Nešto glagoljice	Jakov Volčić, Nešto glagoljice iz istočnih stranah Istre. Naša Sloga, god. XI, br. 19. Trst 1. X. 1880.
Volčić, Njekoji glagoljski napisi	Jakov Volčić, Njekoji glagoljski napisi iz srednje Istre. Naša Sloga, god. XI, br. 24. Trst 16. XII. 1880.
WMBH	Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und Hercegovina. Beč.

ENTIARUM ET ARTIUM CROATICA
A MDCCCLXI

UVOD

Ova knjiga je katalog glagoljskih epigrafskih spomenika — natpisa i grafita — na tlu Jugoslavije. Njezina je redakcija zaključena krajem 1980. godine.

U nekoliko slučajeva ona prekoračuje granice jugoslavenskog državnog teritorija, da bi zabilježila glagoljske epigrafske spomenike u susjednim pokrajinama, budući da su oni podrijetlom ili namjerama sastavljača ili ambijentalnim momentima organski vezani uz našu kulturnu baštinu.

U natpise ubrajamo sve one primarne, prigodne, memorijalne tekstove, koji su uklesani u kamenu, urezani u drvu ili izvajani u metalu ili koji su oslikani na pokretnim slikama ili na zidnim slikama (na freskama).

U grafite ubrajamo sve one zapise koji su sekundarno uparani oštricom ili koji su sekundarno ispisani crvenom kredom, ugljenom ili bojom na nekom predmetu (najčešće na zidu i na zidnoj slici ili na nekom kamenom dijelu arhitekture), a s postankom tog predmeta gotovo redovito nemaju izravne veze.

Ova knjiga ne ulazi u pitanja podrijetla glagoljskog pisma, ona ne pretpostavlja nikakvu tezu; ona nije polemičkog karaktera. Ona pruža sistematiziranu i obrađenu faktografsku građu. U tom smislu ona dopunjuje kataloge glagoljskih rukopisa, listina i tiskanih knjiga.

Ona nije prvi pokušaj da se skupi i objavi glagoljska epigrafska građa. Prethodila su joj tiskana djela I. Kukuljevića, Đ. Šurmina i L. Jelića, te neobjavljene rukopisne zbirke glagoljske epigrafske građe I. Kukuljevića, M. Sabljara, J. Volčića, Vj. Spinčića i drugih. Navedena tiskana djela i rukopisne zbirke poslužile su i pri sastavljanju ove knjige.

Potreba da se priredi novo izdanje glagoljskih natpisa izlazi iz činjenice da je poslije god. 1945. do danas otkriveno više glagoljskih natpisa nego što ih je do tada bilo poznato i objelodanjeno. Poslijeratna otkrića i registracije nepoznate hrvatske glagoljske epigrafske građe iznose u ovoj knjizi oko 58% svih obrađenih jedinica. U najvažnije rezultate poslijeratnog istraživanja na glagoljskoj epigrafici treba ubrojiti otkrića, obradbe, rekonstrukcije, revizije i čitanja ili nove interpretacije najstarijih glagoljskih natpisa XI—XIII stoljeća u Istri i u Kvarnerskom bazenu (Valunska ploča, Plominski natpis, Bašćanska ploča, Jurandvorski ulomci, Senjska ploča, Grdoselski ulomak, Ročki abecedarij, Humski grafiti, Dragućki grafiti), pa niz glagoljskih natpisa koji pružaju podatke o imenima i djelima domaćih istarskih, kvarnerskih i dalmatinskih graditelja, kipara i slikara od XV do XVIII stoljeća.

Neke oštećene i uništene natpise trebalo je rekonstruirati. Pri tome je uz stručnu dionicu rada bila potrebna i ona tehnička (odljevi, sistemi rasvjete, metoda fluorescencije, tehničke snimke).

Poticaj da se izda ova knjiga svakako je i zabrinutost nad velikim gubicima glagoljskih natpisa; utvrdili smo da je posljednjih 80—100 godina nestalo ili namjerno uništeno oko 13—14% registriranih glagoljskih natpisa. Katalog je, stoga, jedini način da se na jednom mjestu skupi i zabilježi sav do sada poznati fond tih spomenika nacionalne kulture, uključujući u nj i one izgubljene.

Glagoljska epigrafika skupljena u ovoj knjizi obasiže vremenski raspon od XI do zaključno XVIII stoljeća (do godine 1800), to jest vrijeme od najstarijih utvrđenih spomenika do onih posljednjih, koji su nastali kao plod žive i kontinuirane glagoljaške tradicije. Prema tom kriteriju u katalog nije ušlo nekoliko glagoljskih natpisa iz XIX i XX stoljeća. Kako su oni plod romantike nacionalnog buđenja ili odraz crkveno-političkih borbi za očuvanje staroslavenskog liturgijskog jezika, njihova je inspiracija retrospektivna; stoga oni ilustriraju drugi i različiti kulturnopovijesni fenomen od onoga kojim se bavi ova knjiga.

TOPOGRAFIJA I KRONOLOGIJA

U usporedbi sa sadržajnim, jezičnim i paleografskim bogatstvom što ga imaju kodeksi i drugi dulji pisani tekstovi, natpisi su opsegom i sadržajem općenito kratki, lapidarni, često šturi i stereotipni. Oskudni riječima, oni su oskudni i slovima pa se na njima ponajčešće ne mogu nabrojiti ni sva slova glagoljske azbuke.

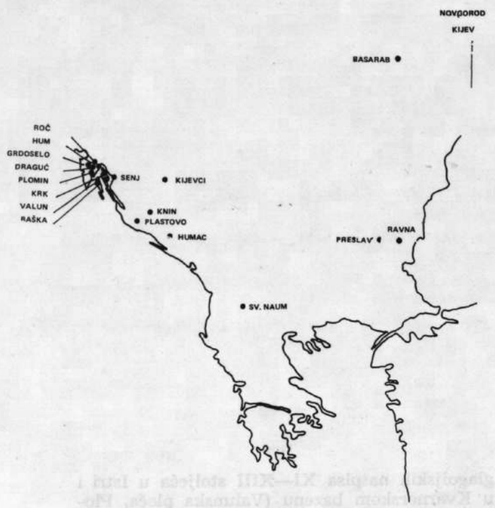

Sl. 1. Topografija najstarijih glagoljskih natpisa u periodu od X do XIII st.

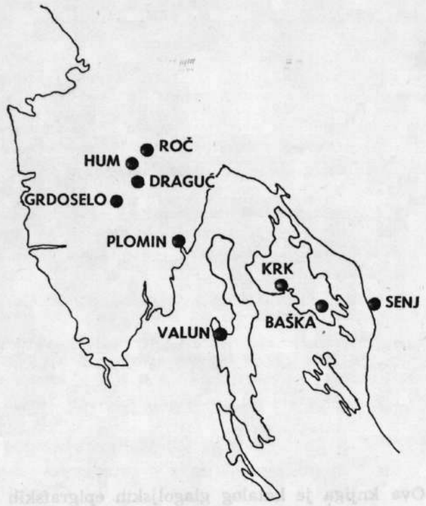

Sl. 2. Topografija glagoljskih natpisa XI—XIII st. u Istri, Hrv. primorju i na Kvarnerskim otocima.

Oni ne omogućuju punu kontrolu pojedinih jezičnih i grafičkih oblika onako kako ih pruža obilje i učestalost tih oblika u dugim tekstovima rukopisa.

Uza sve to natpisi su nužna dopuna rukopisnoj građi i bez njih slika glagoljske pismenosti i naše nacionalne književne kulture ne bi bila potpuna.

Oni su dublje i prisnije od kodeksa — pogotovo onih liturgijskih — uronjeni u život: u život javni, društveni, ambijentalni i u neposredni život pojedinčev, u život mali i svakodnevni. Stoga se i oblici živog govorenog jezika i dijalektalne osobitosti jednog vremena i kraja slobodnije pojavljuju na natpisima i grafitima nego u liturgijskim kodeksima, koji su strože vezani normama i tradicijom.

Uz ove momente ima još jedan koji daje odlučnu dokumentarnu težinu epigrafskim spomenicima. Dok su kodeksi i uopće pisani tekstovi pokretni, dok oni sele, kamen ili zid je težak, postojan i nepomičan, ostaje na mjestu klesanja ili urezivanja; natpisi u načelu ne sele.

Jedan je od najtežih problema obradbe starih kodeksa i rukopisa njihova uža lokalizacija, određivanje mjesta ili kraja njihova podrijetla. U epigrafici se taj problem redovito ne postavlja. Na mjestu gdje su natpisi na kamenu ili grafiti na zidu zapaženi, tamo su oni redovito i nastali. Epigrafski spomenici, prema tome, omogućuju točnu spomeničku topografiju. Fiksirani u vremenu i prostoru, oni postaju čvrste uporišne točke kulturne geografije. Oni su miljokazi i međašni kamenovi neke kulture.

Kada se sva skupljena, obrađena i datirana glagoljska epigrafska građa unese na topografske i kronološke karte, ocrtavaju se slike, koje same po sebi dovode do relevantnih zapažanja i zaključaka.

One pokazuju da je najstarije razdoblje glagoljice u Jugoslaviji ostavilo u epigrafici neznatan trag na makedonskom tlu (svega jedan do sada registrirani grafit u Sv. Naumu na Ohridskom jezeru), jedan natpis u Bosanskoj krajini, dva u srednjodalmatinskom području (jedan u Plastovu blizu Skradina i jedan u Kninu), jedan spomenik u Hercegovini, a da se kompaktna teritorijalna jezgra naših najstarijih glagoljskih natpisa iz XI, XII i XIII stoljeća nalazi na hrvatskom sjeverozapadu. Najstariji areal glagoljske epigrafike nalazi se u XI stoljeću u Kvarnerskom bazenu, a zatim od XII stoljeća i u srednjoj i sjeveroistočnoj Istri. Tom arealu su epigrafikom do sada utvrđene ove točke u XI stoljeću: Plomin na istočnoj istarskoj obali, Valun na otoku Cresu i grad Krk na istoimenom otoku.

Sl. 3. Topografija glagoljskih natpisa XIV st.

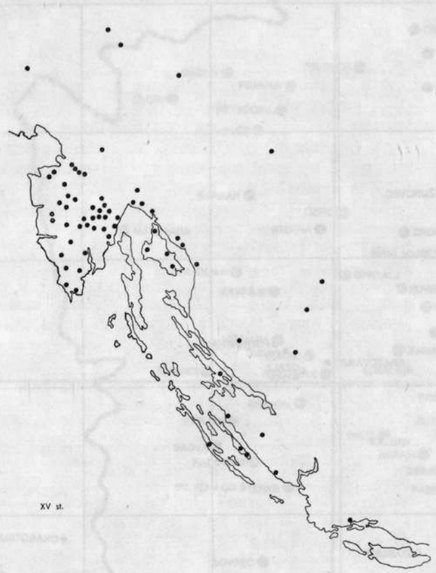

Sl. 4. Topografija glagoljskih natpisa XV st.

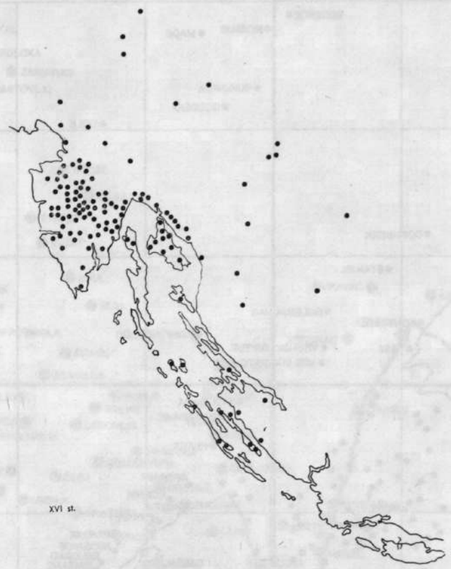

Sl. 5. Topografija glagoljskih natpisa XVI st.

Na prijelazu XI u XII stoljeće te su točke u Baški na otoku Krku i u Senju na obali Hrvatskog primorja.

U XII stoljeću taj areal ima svoje točke u srednjoj i sjeveroistočnoj Istri, u Grdoselu, u Humu i Roču, a koncem XIII stoljeća i u Draguću. Taj prvobitni, najstariji areal glagoljice bitno se ne mijenja ni u XIII ni u XIV stoljeću. Potpuno novu sliku, međutim, pokazuje XV stoljeće, kada glagoljsku epigrafiku bilježimo u unutrašnjoj Hrvatskoj, na zadarskom području s otocima i u Bihaćkoj krajini. U Istri, u to doba nalazimo spomenike po središnjem dijelu poluotoka, a izrazito jak prodor glagoljice zapažamo na području Koparštine.

Šesnaesto stoljeće stoji u znaku najvećeg teritorijalnog proširenja glagoljskih natpisa i grafita gotovo po cijeloj Istri, po zapadnoj Hrvatskoj, u Primorju, u Zadru i po zadarskoj okolici.

U XVII stoljeću zapaža se početak povlačenja glagoljice.

U XVIII stoljeću taj se proces povlačenja završava. Sada na epigrafskoj građi pratimo kako se glagoljica povukla na svoje početne teritorijalne pozicije, na otok Krk. Još glagoljaši klešu natpise i na zadarskim otocima i u zadarskom zaleđu, oslobođenom od Turaka. Posljednji epigrafski spomenici datirani su god. 1791. u Glavotoku i god. 1794. u Rogoznici.

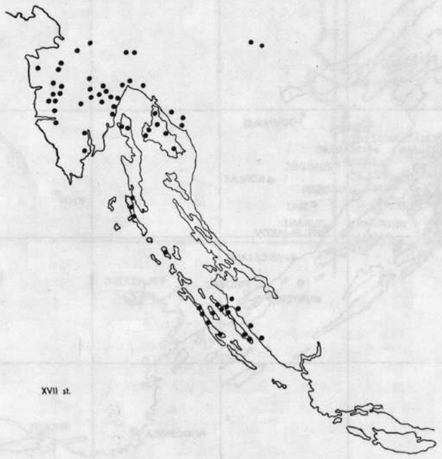

Sl. 6. Topografija glagoljskih natpisa XVII st.

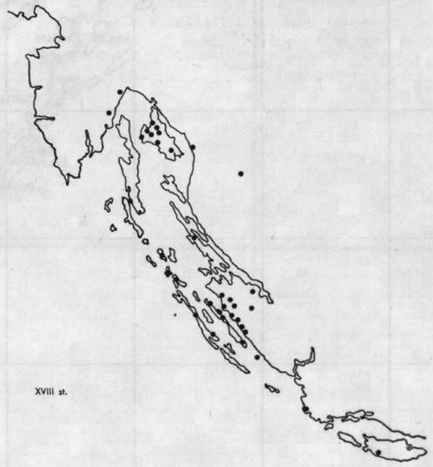

Sl. 7. Topografija glagoljskih natpisa XVIII st.

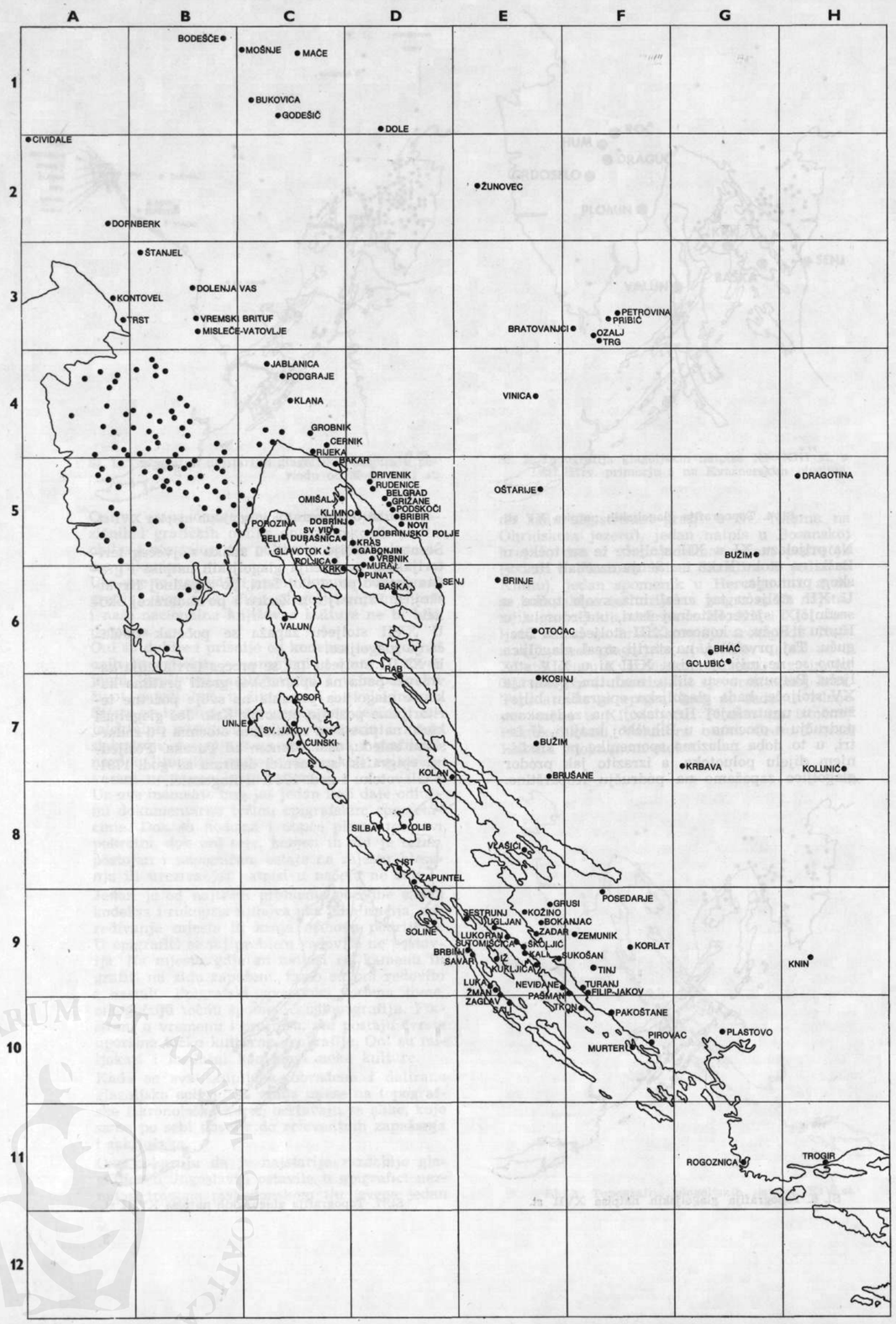

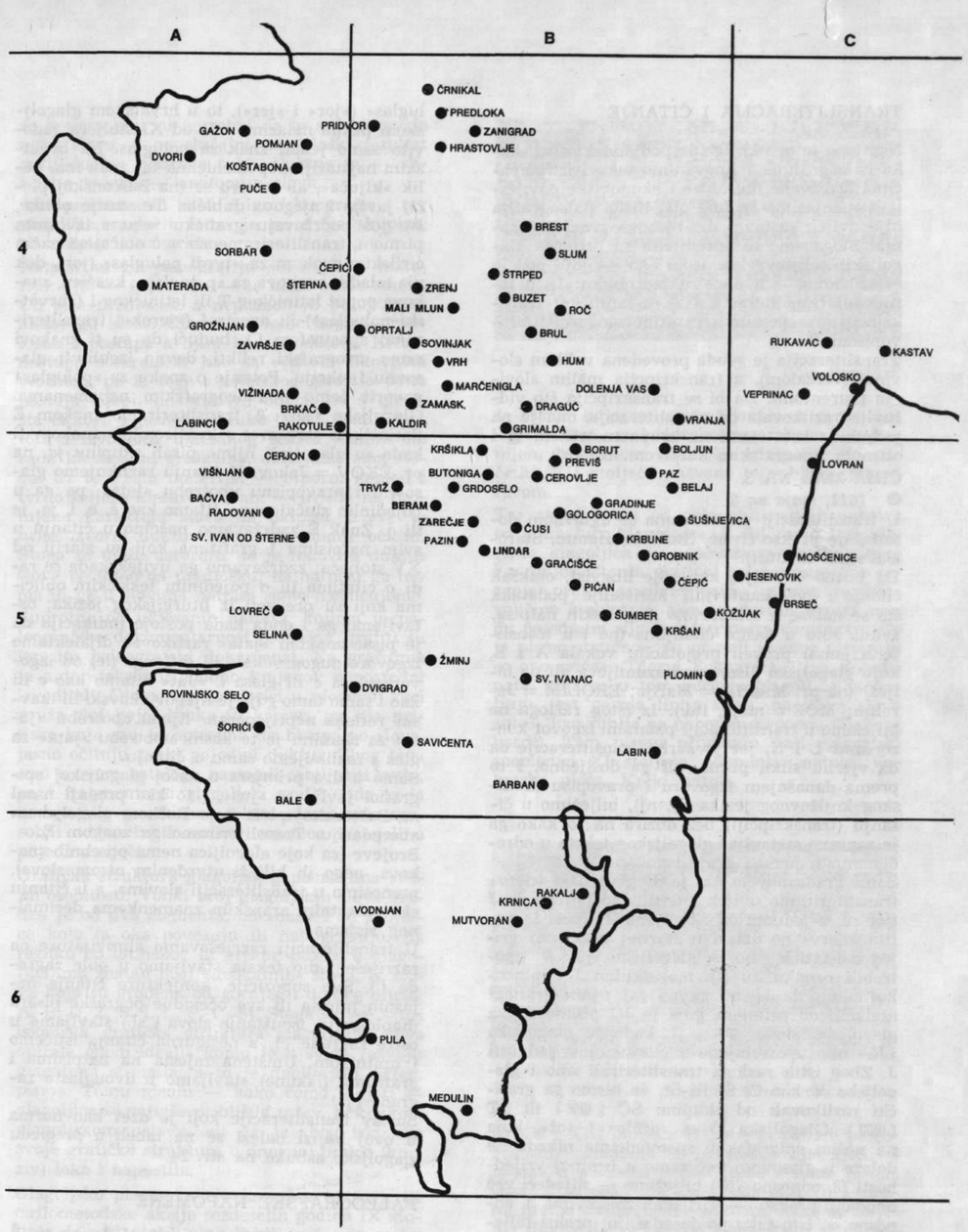

Sl. 8. Topografija glagoljskih natpisa u Hrvatskoj, Sloveniji, Bosni i Hercegovini (lijevo).
Sl. 8a. Topografija glagoljskih natpisa u Istri (desno).

TRANSLITERACIJA I ČITANJE

Namjena je ove knjige da podjednako služi kako paleografima i lingvistima tako i istraživačima društvene, kulturne i ekonomske povijesti, stručnjacima kojima glagoljska paleografija nije uvijek sastavni dio njihova zvanja i znanja. Stoga smo se opredijelili za prijenos glagoljskih tekstova latinicom i to — gdje god je svrsishodno — u dvostrukom obliku: 1). u latiničkoj transliteraciji i 2). u latiničkoj transkripciji suvremenim hrvatskim izgovorom i pravopisom.

Transliteracija je svuda provedena velikim slovima (verzalom), a transkripcija malim slovima (kurentom). Da bi se transkripcija što vidljivije razlikovala od transliteracije, ona je na početku teksta označena krupnom točkom ● i otisnuta tipografskim kurzivom. Na pr.:

ČHIA MAĖ NA 3

● *1611, maja na 8.*

U transliteraciji pridržavamo se uglavnom dosadašnje prakse (Ivšić, Štefanić, Hamm, Staroslavenski institut).

Da bismo čitatelju, koji nije lingvist, olakšali čitanje i pojednostavnili korištenje podataka što se nalaze u tekstovima glagoljskih natpisa, svuda smo u našim čitanjima (ne i u transliteracijama) proveli prejotaciju vokala A i E, koju glagoljsko pismo podrazumijeva ali ne bilježi (na pr. MARIA = Marija; EROLIM = Jerolim; MOE = moje, itd.). Iz istog razloga ne bilježimo u transliteraciji palatalni izgovor konzonanta L i N, jer je svrha transliteracije da dâ vjernu sliku pisma, ali ga dosljedno, i to prema današnjem izgovoru i pravopisu hrvatskog književnog jezika (lj, nj), bilježimo u čitanju (transkripciji) bez obzira na to kako ga je zapravo sastavljač glagoljskog teksta u određenom vremenu i kraju izgovarao.

Sama građa navela nas je da glagoljski »đerv« transliteriramo uvijek i dosljedno latiničkim J (jer ni u jednom od skupljenih natpisa i grafita »đerv« ne dolazi u starijoj glasovnoj vrijednosti), dok smo za glagoljsko »ju« ⰻ upotrebili oznaku Ju (tj. majuskulno J i minuskulno u), da bismo ga na taj način grafički razlučili od primjera gdje je JU pisano s dva glagoljska slova: ⰻⱆ , tj. kada je glagoljsko »Ju« bilo upotrebljeno u glasovnoj vrijednosti J. Zbog istih razloga transliterirali smo i glagoljsko ⱋ kao Ć, Šć ili Št, da bismo ga grafički razlikovali od skupine ŠĆ (ⰱⱋ) ili ŠT (ⰱⰻⰻ). Glagoljska slova »dzělo« i »ot«, koja na našim epigrafskim spomenicima nikada ne dolaze u glasovnoj već samo u brojnoj vrijednosti (8, odnosno 700) bilježimo — slijedeći već uhodanu praksu — ćirilskim znakovima З, odnosno ω. Isto tako po dosadašnjoj praksi bilježimo glagoljsko »iže« ⰻ znakom І.

Problemi transliteracije otvaraju se sa znakovima za »poluglas«, s obzirom na njihov paleografski razvitak, a problemi transkripcije i čitanja postavljaju se s glagoljskim slovom »jat«, s obzirom na razlike u njegovoj glasovnoj vrijednosti i s obzirom na njegovu različitu ortografsku upotrebu.

Kako su se u najstarijim hrvatskim glagoljskim tekstovima izjednačili »tvrdi« i »meki poluglas« (»jor« i »jer«), to u hrvatskom glagoljskom pismu nalazimo već od XI stoljeća redovito samo jedan znak za poluglas. Na hrvatskim najstarijim spomenicima taj znak ima oblik »ključa«, ali uskoro se (na Baščanskoj ploči) javlja i njegova dubleta. Te starije oblike, što još podržavaju grafičku vezu s izvornim pismom, transliteriramo na već običajeni način ćirilskim znakom za »tvrdi poluglas« (jor), dok niz mlađih znakova za »poluglas«: kvačicu, znakove poput latiničkog T ili latiničkog I (»hrvatski poluglas«) ili apostrof (»jerok«) transliteriramo apostrofom (ʼ), budući da su ti znakovi samo ortografski relikti, davno izgubivši glasovnu funkciju. Potanje o znaku za »poluglas« govorit ćemo u Paleografskim napomenama.

Glagoljsko »jat« ѣ transliteriramo znakom Ė (latiničkim slovom *e* s kvačicom), a znakom Ė kada su glagoljaši njime pisali skupinu *ja*, na pr. ĖKOV = Jakov. U čitanju razlikujemo glasovnu i pravopisnu upotrebu »jata«, pa ga u pojedinim slučajevima čitamo kao *ě, e, i, ja, je* ili *j*. Znak Ė zadržavamo načelno u čitanju u svim natpisima i grafitima koji su stariji od XV stoljeća; zadržavamo ga uvijek kada se radi o citatima ili o pojedinim leksičkim oblicima koji su preuzeti iz liturgijskog jezika; ostavljamo ga i onda kada postoje indikacije da je pisac znakom »jata« razlikovao dijalektalne izgovore dugog vokala ili diftonga (ie) od izgovora glasa *e* ili glasa *i*. »Jat« čitamo kao *e* ili kao *i* samo tamo gdje je njegov ekavski ili ikavski refleks neprijeporan. Rjeđu upotrebu »jata« za skupinu *je* te kasnu upotrebu »jata« za glas *j* razlikujemo samo u čitanju.

Samo u dva primjera u našoj glagoljskoj epigrafici javlja se »jus«, i to kao prednji nazal na Baščanskoj ploči i na Ročkom glagoljskom abecedariju. Transliteriramo ga znakom Ę.

Brojeve (za koje glagoljica nema posebnih znakova, nego ih bilježi utvrđenim nizom slova), prenosimo u transliteraciji slovima, a u čitanju ekvivalentnim arapskim znamenkama decimalnog sistema.

U transliteraciji razrješavamo abrevijature pa razriješeni dio teksta stavljamo u oble zagrade ( ). Sve supozicije, konjekture čitanja nejasnih mjesta ili sve očevidne pogreške pisara (haplologija, ispuštanje slova i sl.) stavljamo u oštre zagrade ⟨ ⟩, a nesigurna čitanja ističemo i upitnikom. Uništena mjesta na natpisima i grafitima (lakune) stavljamo u dvouglaste zagrade [ ].

Sustav transliteracije koji je uzet kao norma u ovoj knjizi nalazi se na tabeli u pregledu glagoljske azbuke na str. 24.

PALEOGRAFSKE NAPOMENE

Prešli bismo okvir i zadatke uvoda u ovu knjigu kada bismo se upustili u sistematsku paleografiju glagoljskog pisma, ali smatramo da su nužne paleografske napomene o vrstama spomeničke građe koju ovdje obrađujemo i o najvažnijim značajkama pisma u razdobljima kojima ta građa pripada.

Zastupamo paleografsko načelo da je u grafiji slova najodlučnija odrednica duktus (ductus), tj. broj, redoslijed i smjer kontinuiranih potezа perom, koji su potrebni da bi se oblikovalo neko slovo, a ne slučajni morfološki rezultat individualne pisareve ruke. Duktus je — slikovito rečeno — anatomija slova.

Ako promatramo našu epigrafsku građu s tog stajališta, razlučit ćemo je na dvije skupine, na natpise i na grafite.

Natpisi su za paleografiju sekundarna materija: njih — u pravilu — ne kleše autor teksta. On piše predložak, a nepismen ili polupismen klesar ga kleše. Klesar pri tome kopira predložak i postupa s njim kao sa slikom. Klesar nastupa stvaralački kao sa svakom likovnom tvorbom, pa iz toga s estetskog gledišta često nastaju lijepi, dekorativni oblici, no s gledišta čitkosti i jasnoće poruke ta dihotomija autora i izvodioca uklesanog teksta neminovno rađa klesarskim greškama, deformacijama slova. Uz to i sam materijal — otporni kamen i tvrdo željezo klesareva alata — utječu na promjenu karaktera slova na natpisu, a sve to briše izvorni duktus ili ga čini manje očitim. Stoga se može ustvrditi da je redovito duktus slova postojao na predlošku; na natpisu ga nema ili ga u slovima natpisa samo naslućujemo.

Suprotno od uklesanih natpisa, kojima je paleografska dokumentarnost posredna, grafiti su izrazito paleografski dokumenat. Na grafitima je autor teksta istodobno i njegov neposredni izvoditelj. Otpor, što ga oštrici u njegovoj ruci pruža sloj boje, žbuka ili kamen, pa sila pritiska koja mu je potrebna da bi uparao slova, jasno očituju svaki pojedini duktus. Zbog toga smo u ovom katalogu nastojali zabilježiti svaki, pa i fragmentarni glagoljski grafit onda kada iz ostataka prvobitnog teksta nismo više sposobni odgonetnuti smisao rečenice ili cjelinu pojedine riječi.

Grafička struktura glagoljskog pisma ima svojih osobitosti. Veliki broj glagoljskih slova građen je od dva elementa: od »oka« i od spojnica koje ta oka povezuju ili nadograđuju. Za razliku od latinskog ili grčkog pisma, u glagoljici ima znatan broj »dvokatnih« slova, tj. slova koja su građena od gornjeg i donjeg dijela: A, B, D, Ž, З, І, L, P, Č, Št. Stoga se već sama iskonska grafička struktura glagoljskih slova opirala onom idealu, komu je u svom razvoju glagoljica stremila, a to je dvolinijski sistem pisma. Tomu idealu — kako ćemo vidjeti — glagoljica se najviše približila u tzv. hrvatskom glagoljskom ustavu, ali ga je zbog iskonske svoje grafičke strukture u dnevnoj praksi (kurziv) lako i napustila.

Glagoljsko pismo živjelo je jedan milenij: od ćirilometodske akcije šezdesetih godina IX stoljeća do posljednjih glagoljskih zapisa na otoku Krku i na zadarskim otocima šezdesetih godina XIX stoljeća.

U toku toga tisućljeća glagoljica je prošla nekoliko karakterističnih stupnjeva paleografskog razvitka, i u tom se vremenu — ovisno o namjeni i primjeni tekstova — oblikovalo nekoliko tipova pisma: 1) obla glagoljica, 2) pismo formativnog perioda, 3) ustav (hrvatska uglata glagoljica), 4) poluustav i 5) kurziv.

Sl. 9. Obla glagoljica.

1) Pismo koje se upotrebljavalo u panonsko-moravskom, makedonsko-bugarskom i najranijem hrvatskom razdoblju glagoljice do početka XII stoljeća nazvano je »oblom« glagoljicom.

Taj naziv dolazi od oblo oblikovanih »oka« i od oblih lučnih spojnica. U toj ranoj fazi razvitka glagoljica je nepovezano, neritmizirano i u smjer čitanja grafički još neusmjereno nizanje pretežno simetričnih znakova različite veličine i položaja, bez prostornih cezura među pojedinim riječima (scriptura continua). »To je pismo statično«, »u prirodi je ovog pisma da se ono sriče« (Thorvi Eckhardt). Prva koordinata, koja se u tom periodu glagoljice pojavljuje, jest gornja linija slova, na kojoj slova »vise« kao rublje na napetom konopcu (T. Eckhardt). Tom pismu pripadaju naši epigrafski spomenici XI stoljeća: Plominski natpis, Valunska ploča, Krčki natpis.

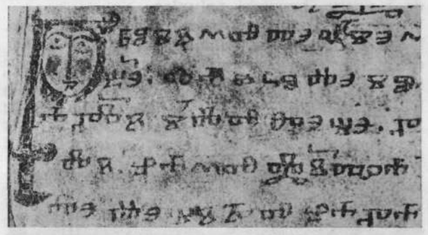

Sl. 10. Glagoljica formativnog perioda.

2) XII i XIII stoljeće vrijeme je velikih paleografskih promjena u hrvatskoj glagoljici. S porastom pismenosti razvija se i samo pismo. Opća slika pokazuje kako sada glagoljica stremi prema dvolinijskom sistemu, kako se mijenja duktus i morfologija slova, kako se napuštaju komplicirani znakovi i zamjenjuju jednostavnijima ili kako se oni pojednostavnjuju. Sada se od statičkih oblika teži k dinamičnijima, od nekoordiniranog pisanja smjera se ka koordiniranijem i od neritmiziranog k ritmiziranijem. Stara obla glagoljica postepeno prelazi u tzv. glagoljski ustav, koji će svoje pune i zrele oblike ostvariti istom u XIV i XV stoljeću. Stoga razdoblje XII i XIII stoljeća nazivamo prijelaznim ili formativnim periodom.

Od epigrafskih spomenika tom periodu pripadaju Bašćanska ploča, Jurandvorski ulomci (Baška), Senjska ploča, Grdoselski ulomak, Ročki abecedarij, Humski i Dragućki grafiti.

»Oka« koja su do ovog perioda bila obla, postaju sada sve uglatija, a kod nekih slova (V, D, Ě, Ъ) ona se počinju protezati pa poprimaju pačetvorinast oblik. Neka od njih zauzimlju i svu visinu retka.

U ovom periodu zapažamo u hrvatskoj glagoljici dublete nekih glagoljskih pismena i recepcije pojedinih znakova iz grčkog ili ćirilskog pisma i iz latinskog pisma pa se uz izvorne glagoljske oblike slova pojavljuju i strani oblici. Te se pojave vide na slovu A koje na Bašćanskoj ploči ima uz znak ⰰ i dubletu ⰻ, uz znak za poluglas u obliku »ključa« ⰽ i dubletu ⰾ te na jednome mjestu na Bašćanskoj ploči uz iskonski oblik glagoljskog slova V (ⰲ) preuzeto ćirilsko в. Na natpisu iz Plastova dolazi za slovo U uz glagoljski znak ⰿ i grčko-ćirilski OY. Na nizu kvarnerskih glagoljskih natpisa, počev od Krčkog natpisa do Bašćanske ploče, Jurandvorskih ulomaka i Senjske ploče zapažamo uz izvorna glagoljska slova I, M, N, O, T također recepcije tih slova iz ćirilskog ili iz latiničkog alfabeta. Te pojave formativnog perioda su prolazne, samo će se preuzeto latiničko M umjesto starog, izvornog, takozvanog »granatog« M (ⰜⰜ), zadržati u hrvatskoj glagoljici od XII stoljeća sve do njezina utrnuća u XIX stoljeću.

Dubleta za »poluglas« ima isprva oblik kvačice ili latiničkog slova T. U XII stoljeću javlja se uporedo s »ključem«, starim glagoljskim znakom za poluglas, a poslije XII stoljeća (uz rijetke iznimke u XIII stoljeću), ostat će jedinim znakom za poluglas u hrvatskoj glagoljici, otuda i naziv »hrvatski poluglas«.

U procesu grafičkog pojednostavnjivanja slova I, K, U i o razvoju oblikovanja slova V i D u ovom, formativnom periodu govorit ćemo potanje na kraju ovog poglavlja u paleografskom prikazu pojedinih slova.

Sl. 11. Glagoljski ustav.

3) U drugoj polovici XIV stoljeća i u XV stoljeću dosiže glagoljica u Hrvatskoj, u liturgijskim knjigama, vrhunac svog razvoja, svoju najvišu umjetničku kulturu i svoju najdosljedniju pisarsku disciplinu. Najvažniji uvjet u kultiviranju ovog glagoljskog pisma ostvarili su hrvatski pisari kada su — ne bez pobuda onovremene zapadnjačke latinske skriptorske kulture — postavili temelje koordinaciji glagoljskog pisma. Oni su heterogene glagoljske oblike međusobno uskladili i vizualno organskije vezali, a u granicama retka disciplinirali ih zajedničkom mjerom. Kao zajednička mjera poslužio je onaj elemenat koji je u grafičkom pogledu najkarakterističniji za glagoljsko pismo, a to je »oko«: zatvoreni kružni ili ugaoni oblik, što povezan spojnim crtama gradi mrežoliku strukturu većine glagoljskih slova.

Već u formativnom periodu »oko« nekih slova počelo je ispunjati cijelu visinu retka, diktirajući tako zajedničku zonu svim slovima. Već u XII, a izrazito u XIII stoljeću diktatu te zajedničke zone podvrgavaju se i »dvokatna« slova pa se ona smanjuju tako da bi se mogla ugraditi u visinu retka ili im relativno rahli okrajci izviruju ispod ili iznad retka poput dijakritičkih znakova. Od XIII stoljeća buja širina zajedničke zone, a njezinim širenjem rastežu se uvis i »oka« te se tim rastezanjem pretvaraju u osovljene pačetvorine. No za konačno oblikovanje ustava, toga uglatog kaligrafskog pisma hrvatskih liturgijskih kodeksa, bilo je odlučno načelo da su homogeno oblikovani pačetvorni elementi postali modul proporcija u retku. Tim je modulom skriptor dimenzionirao i sama slova i međuprostore od »oka« do »oka« i od slova do slova i tako izradio homogenu, ritmiziranu teksturu čitava retka, a u konačnici i čitava folija.

U konačnici nema više izoliranih znakova u retku. Sve je ponio ritam vertikala, koji dinamizira tok glagoljskih slova pri čitanju teksta. Taj ritam potencira i samo pisarevo pero, dotjerano prema praksi zapadnih skriptorija. Bilo je to pero prirezana vrha, što u okomicama povlači markantni potez, a u horizontalama stanjuje potez do niti. Cvat toga pisma pada u XIV i u XV stoljeće, ali ga nalazimo i u XVI stoljeću.

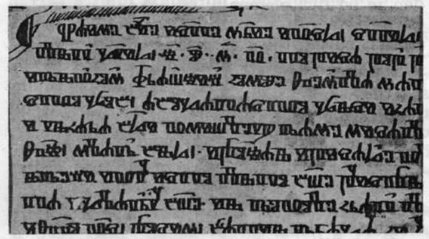

Sl. 12. Glagoljski poluustav.

4) Od konca XIV stoljeća usporedo s ustavom počinje se razvijati u rukopisima manje reprezentativna značaja (propovijedi, traktati, lucidari, lijepa književnost i sl.), ali i u nekim liturgijskim kodeksima, tzv. poluustav, komu pojava kulminira pod kraj XV stoljeća. To pismo karakterizira veća sloboda u usporedbi sa skriptorskom disciplinom ustava. Ono počinje prelaziti granice dvolinijskog sistema, ono se ne drži strogih proporcija, ritma i vertikalizma poput ustava i često upotrebljava vertikalne ligature.

5) Od XV stoljeća u ispravama kancelarija, u administrativnim knjigama i spisima, u zapisima svakodnevne prakse upotrebljava se pismo brže i lakše izvedbe, tzv. kurziv.

Osnovna je karakteristika kurziva da je ono četverolinijsko pismo. U kurzivu se slova pojednostavnjuju i često se međusobno vezuju. Slova se naginju u smjeru čitanja. Za neka slova uvode se novi oblici. Često i mnogo se upotrebljavaju kratice i ligature. Kurziv postaje na izrazit način individualnim pismom pisara.

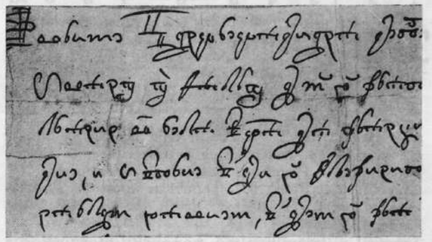

Sl. 13. Glagoljski kurziv.

Premda smo se u ovom sažetom pregledu dotakli i nekih promjena što su se zbile na pojedinom slovu, iznijet ćemo radi praktične orijentacije čitaoca najkarakterističnije momente razvoja nekih glagoljskih slova koji su u paleografskom smislu najznačajniji. Pri tome nam je pažnja usmjerena na epigrafiku, tj. na građu ove knjige, pa se na rukopisnu građu osvrćemo samo onoliko koliko je potrebno za razumijevanje pisma na natpisima i grafitima.

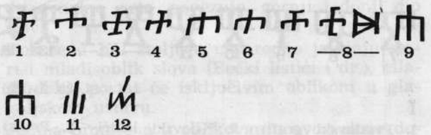

Sl. 14. A (azъ)

A

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak A 3. Praški odlomak B 4. Assemanijev evanđelistar 5. Rilski listići 6. Grškovićev apostol 7. Bečki listići 8. Bašćanska ploča 9. Legenda o sv. Tekli 10. Ustav 11, 12. Kurziv

Isprva, u obloj glagoljici, slovo A nalikuje križu s rubnim crtama na okrajcima vodoravne grede. Od XII stoljeća te se rubne crte produljuju do razine donjeg okrajka okomite haste. Samo na Bašćanskoj ploči postoji dubleta za glagoljsko A u obliku ⰻ što ga V. Novak izvodi iz latiničkog A beneventanskog pisma.

U kurzivu neki pisari pišu slovo A s odvojenim gornjim dijelom okomite haste.

Sl. 15. B (buky)

B

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak A 3. Praški odlomak B 4. Assemanijev evanđelistar 5. Kločev glagoljaš 6. Krčki natpis 7. Bašćanska ploča 8. Jurandvorski ulomak III 9. Bečki listići 10. Grškovićev apostol 11. Mihanovićev apostol 12. Premudini ostrišci 13. Grdoselski ulomak 14. Ustav 15. Natpis u Humu iz god. 1609. 16, 17, 18. Kurziv

Na najstarijim hrvatskim glagoljskim rukopisima, počevši od XI stoljeća (Kločev glagoljaš) i zatim u XII stoljeću (Bečki listići, Londonski, Grškovićev i Mihanovićev odlomak) zapažamo kako se slovu B odvojenim duktusom piše donji dio, koji završava malim potezom naniže. Taj karakteristični potez vidimo i na natpisima XI i XII stoljeća (Krčki natpis, Bašćanska ploča, Jurandvorski ulomak III, Grdoselski ulomak). Kasnije, u XIII i u idućim stoljećima, tog završnog poteza nema, ali se on katkada opet javlja u glagoljskom kurzivu.

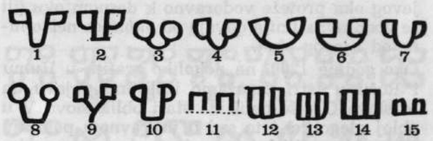

Sl. 16. V (vědě)

V

1. Kijevski listići 2. Praški odlomci 3. Assemanijev evanđelistar 4. Kločev glagoljaš 5. Valunska ploča 6. Krčki natpis 7. Bečki listići 8. Bašćanska ploča 9. Jurandvorski ulomak I 10. Jurandvorski ulomak II 11. Senjska ploča 12. Grškovićev apostol 13. Humski grafit br. 38 14. Ustav 15. Kurziv

Na najstarijim spomenicima slovo V ima dva mala obla »oka«, odozdo vezana lučnom, tupom ili oštrom spojnicom. U hrvatskoj glagoljici u XII stoljeću oka postaju sve uglatija, zatim se izduljuju kroz svu visinu retka, a spojnica se konačno izravnava te postaje podnicom slova V.

U hrvatskim epigrafskim spomenicima XI stoljeća spojnica je luk, a oka leže unutar luka (Valunska ploča, Krčki natpis). Na Bašćanskoj ploči (oko god. 1100) i na Jurandvorskim ulomcima spojnica je tupa (dvokutna) ili oštra, a na Jurandvorskim ulomcima i na Senjskoj ploči oka više nisu obla nego uglata. Na Humskom grafitu br. 38 (druga polovica XII st.) i u XIII stoljeću oka su već izduljena kroz svu visinu retka, a spojnica postaje ravnom bazom slova. Takav oblik ostaje karakterističan za glagoljski ustav. U glagoljskom kurzivu podnica je pisana jednim duktusom (ona je ravna ili malo zaobljena) i na njoj su »nadograđena« manja oka.

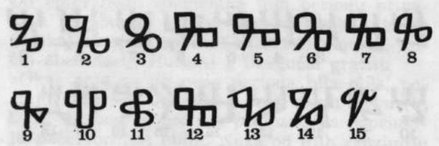

Sl. 17. G (glagoly)

G

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak A 3. Assemanijev evanđelistar 4. Krčki natpis 5. Bečki listići 6. Bašćanska ploča 7. Senjska ploča 8. Mihanovićev apostol 9. Humski grafit br. 37 10. Humski grafit br. 9 11. Ročki abecedarij 12. Grdoselski ulomak 13. Legenda o sv. Tekli 14. Ustav 15. Kurziv

Isprva, u panonsko-moravskom i makedonsko-bugarskom razdoblju, slovo G se sastoji od dva oka koja povezuje oštrokutna spojnica, izvedena jednim duktusom.

Na hrvatskim epigrafskim spomenicima već u XI stoljeću (Krčki natpis), a zatim redovito u XII stoljeću kako na rukopisima (Mihanovićev i Gršković odlomak, Bečki listići, Premudini ostrišci, Ljubljanski homilijar) tako i na natpisima (Bašćanska ploča, Senjska ploča, Grdoselski ulomak) slovo G se oblikuje na osobit način. Jedan se duktus lijevog oka produljuje koso ili okomito naniže dok se drugi duktus lijevog oka proteže vodoravno k desnom oku (ili se vodoravna linija odvaja od okomice nešto niže od lijevog oka).

Oko godine 1200. na nekoliko grafita u Humu i Roču u Istri zapažamo izoliranu pojavu da se slovo G piše nalik na stari oblik slova V u obloj glagoljici i to sad u uspravnom položaju (Humski grafiti br. 9), sad u polegnutom položaju (Ročki abecedarij).

Od XIII stoljeća pisanje slova G vraća se na svoj izvorni način, pa se spojnica opet izvodi samo jednim duktusom, lomljenim pod oštrim kutom.

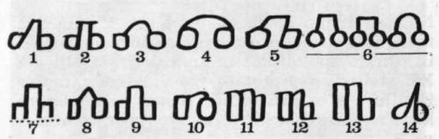

Sl. 18. D (dobro)

D

1. Kijevski listići 2. Praški odlomci 3. Assemanijev evanđelistar 4. Krčki natpis 5. Kločev glagoljaš 6. Bašćanska ploča 7. Senjska ploča 8. Humski grafit br. 38 9. Humski grafit br. 9 10. Gršković ev apostol 11. Legenda o sv. Tekli 12, 13. Ustav 14. Kurziv

Glagoljsko slovo D je oblikom preokrenuto slovo V, pa je njegov morfološki razvitak donekle sličan razvitku slova V.

Isprva dva obla oka vezuje lučna spojnica. Na Krčkom natpisu oka se nalaze unutar luka a na Bašćanskoj ploči krajevi luka dotiču sredine oka. Počevši od Senjske ploče i Humskih grafita, oka postaju četvrtasta, ali su još niska i podjednake visine, dok visoka spojnica postaje oštra, jednokutna ili dvokutna. U XII stoljeću povećava se lijevo oko (Mihanovićev i Gršković ev odlomak), a u XIII stoljeću to visoko, pačetvorno oko zaprema svu visinu retka. U kurzivu oba su oka obično obla i spojena vrlo visokim lukom.

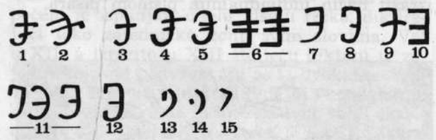

Sl. 19 E (estъ)

E

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak A 3. Praški odlomak B 4. Assemanijev evanđelistar 5. Kločev glagoljaš 6. Plominski natpis 7. Bečki listići 8. Gršković ev apostol 9. Mihanovićev apostol 10. Bašćanska ploča 11. Humski grafit br. 38 12. Ustav 13, 14, 15. Kurziv

Isprva, u spomenicima panonsko-moravskog i makedonsko-bugarskog razdoblja, slovo E ima gotovo redovito dvije vodoravne crte.

Zatim se (prvi put u Praškom odlomku B iz druge polovice XI stoljeća) njihov broj reducira na jednu crtu. U hrvatskim spomenicima crta se najprije smanjuje na kratki potez, atrofira u točku i naposljetku nestaje.

U našoj epigrafici najstariji oblik s dvije vodoravne crte ima samo Plominski natpis iz XI stoljeća, dok drugi natpisi XI—XII stoljeća (Bašćanska ploča, Humski grafiti) imaju samo jednu crtu.

Sl. 20. Ĭ (iže)

Ĭ

1. Preslavski grafit 2. Kijevski listići 3. Praški odlomci 4. Kločev glagoljaš 5. Assemanijev evanđelistar 6. Ohridsko evanđelje 7. Jurandvorski ulomak III 8. Premudini ostrišci 9. Ljubljanski homilijar 10. Legenda o sv. Tekli 11. Omišaljski relikvijar 12. Ustav 13, 14. Kurziv

Do XII stoljeća glagoljsko se slovo Ĭ pojavljuje u dva oblika: sa središnjim dijelom u obliku latinskog slova V i u obliku latinskog slova X. Dva bočna oka su do XIII stoljeća obla, a u XIII stoljeću se izdužuju tako da sa središnjim dijelom tvore tri osovljene pačetvorine, istih visina, dok se donji dio slova oblikuje ili kao trokut ili kao nožica. Poslije XIII stoljeća donji dio je samo nožica. U kurzivu nožica obično završava petljom.

U našoj epigrafskoj građi Ĭ se upotrebljava za brojnu vrijednost 10 i svega jedanput, na Bašćanskoj ploči, ima glasovnu vrijednost.

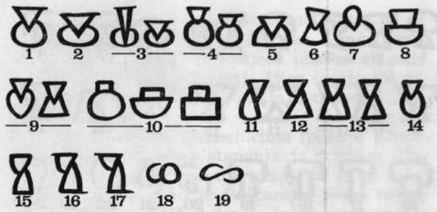

Sl. 21. I (i)

I

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak B 3. Kločev glagoljaš 4. Assemanijev evanđelistar 5. Ohridsko evanđelje 6. Plominski natpis 7. Krčki natpis 8. Bašćanska ploča 9. Jurandvorski ulomak II 10. Senjska ploča 11. Gršković ev apostol 12. Premudini ostrišci 13. Bečki listići 14. Humski grafit br. 38 15. Legenda o sv. Tekli 16. Ustav 17. Poluustav 18, 19. Kurziv

Najstariji oblik slova I sastoji se od dva dijela: od trokuta koji odozgo probada kružnicu. No oba dijela variraju, pa tako na Plominskom natpisu (XI stoljeće) donji dio postaje također trokut. Tu gornji trokut probada donji trokut. Na Bašćanskoj ploči i na Senjskoj ploči gornji dio se pretvara u malu pačetvorinu koja leži na donjem dijelu. A taj donji dio je na Bašćanskoj ploči polukrug dok je na Senjskoj nestalan pa dolazi kao krug, polukrug i pačetvorina. Bitno je pri tome da se do XII stoljeća svaki dio slova I izvodi posebnim, odvojenim duktusima.

Treba upozoriti da se u XI i XII stoljeću uz izvorni glagoljski znak za slovo I pojavljuje i latiničko (ili ćirilsko) slovo I na Krčkom natpisu, na Bašćanskoj ploči i na Jurandvorskim ulomcima.

Paleografska prekretnica pada unutar XII stoljeća kada se u oblikovanju slova I počinju reducirati duktusi i to tako da jedna zajednička dijagonalna crta povezuje gornji i donji dio slova.

Dok se u XII stoljeću usporedno javljaju stari i mlađi oblik slova (Bečki listići i dr.), mlađi oblik postat će isključivim oblikom u glagoljskom ustavu.

Jedina promjena u oblikovanju ovog slova dogodit će se od XV stoljeća dalje u glagoljskom kurzivu, kada će slovo I leći na bok i pisati se kao kratka vijuga, kao dvije ništice ili kao povaljena brojka 8.

Sl. 22. K (kak)

K

1. Kijevski listići 2. Praški listići 3. Assemanijev evanđelistar 4. Kločev glagoljaš 5. Valunska ploča 6. Mihanovićev apostol 7. Gršković ev apostol 8. Bašćanska ploča 9. Jurandvorski ulomak II 10. Jurandvorski ulomak III 11. Bečki listići 12. Premudini ostrišci 13. Humski grafit br. 38 14. Ljubljanski homilijar 15. Legenda o sv. Tekli 16. Ustav 17, 18, 19. Kurziv

Na najstarijim spomenicima slovo K ima supskript (crtu pod slovom). U takvu obliku vidimo ga u XI stoljeću na Valunskoj ploči. U hrvatskim glagoljskim rukopisima supskript tokom XII stoljeća najprije atrofira u točku i konačno iščezava. Na hrvatskim epigrafskim spomenicima, počevši od Bašćanske ploče (oko godine 1100), slovo K više nema supskripta.

U XIII stoljeću, pa još i u XIV stoljeću slovo K ima karakterističnu okomitu prvu crtu, na koju se — sve u istom duktusu — nadovezuje luk, pa ono u to vrijeme nalikuje latiničkom minuskulnom slovu *h*. Od XIV stoljeća, u glagoljskom ustavu, prva crta (koja je do tada bila okomita) postaje kosa te se pod oštrim kutom lomi u vodoravnu ili u blago zaobljenu crtu i zatim u završni, donji potez. Na vrhu prve crte stoji mala vodoravna crtica.

U glagoljskom kurzivu, od XV stoljeća dalje, *K* postaje četverolinijsko slovo te poprima razne oblike vijugave ili cik-cak okomite crte.

Sl. 23. M (myslite)

M

1. Kijevski listići 2. Praški odlomci 3. Assemanijev evanđelistar 4. Kločev glagoljaš 5. Sinajski euhologij 6. Krčki natpis 7. Gršković ev apostol 8. Bašćanska ploča 9. Jurandvorski ulomak I 10. Bečki listići 11. Ustav 12, 13. Kurziv

U prvotnoj, obloj glagoljici, slovo M je kompliciran znak, tzv. »granato« M: ⰜⰜ .

U epigrafici nalazimo ga u XI i XII stoljeću na Krčkom natpisu, Bašćanskoj ploči i na Jurandvorskom ulomku I. Od samog početka XII stoljeća počinje ga istiskivati jednostavniji znak M, preuzet iz latiničkog pisma. Na Bašćanskoj ploči, latiničko M se još usporedo javlja sa starim, granatim M. Od XII stoljeća, poslije Bašćanske ploče, nalazimo u epigrafici isključivo latiničko M. U rukopisima, međutim, granato se M (u uglatoj stilizaciji) sporadički javlja kao samostalno slovo (češće u inicijalima, rijetko unutar samoga teksta) do u XIV stoljeće, dok se u ligaturama LM, MŽ, MČ redovito upotrebljava još i nakon pojave glagoljskih tiskanih knjiga.

Sl. 24. N (našь)

N

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak A 3. Praški odlomak B 4. Assemanijev evanđelistar 5. Marijinsko evanđelje 6. Kločev glagoljaš 7. Valunska ploča 8. Krčki natpis 9. Bašćanska ploča 10. Jurandvorski ulomak II 11. Senjska ploča 12. Premudini ostrišci 13. Grdoselski ulomak 14. Humski grafit br. 38 15. Legenda o sv. Tekli 16. Ustav 17, 18, 19. Kurziv

Slovo N ima isprva dvije bočne vodoravne crte. Na starim hrvatskim spomenicima jedna od njih leži u produljenju donje linije oka, a druga na dnu okomite haste. Tokom XIII stoljeća te crte iščezavaju. U XIV stoljeću pojavljuju se iznimno.

Na Bašćanskoj ploči ima uz glagoljsko N i preuzeto latiničko N.

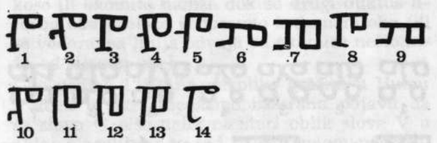

Sl. 25. P (pokoi)

P

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak A 3. Assemanijev evanđelistar 4. Kločev glagoljaš 5. Plominski natpis 6. Krčki natpis 7. Bašćanska ploča 8. Jurandvorski ulomak I 9. Grdoselski ulomak 10. Bečki listići 11. Ljubljanski homilijar 12. Legenda o sv. Tekli 13. Ustav 14. Kurziv

Isprva je karakteristična vodoravna crta s lijeve strane slova P koja u XIII stoljeću iščezava. Grupa kvarnersko-istarskih natpisa iz XI—XII stoljeća (Krčki natpis, Bašćanska ploča, Grdoselski ulomak, Humski grafit br. 13) oblikuje ovo slovo tako da se na vrhu i na dnu slova, s lijeve strane, paralelno izvlače vodoravne crte, tako da ovo slovo gotovo nalikuje na uglato glagoljsko slovo T.

Od XIII stoljeća pačetvorno »oko« ispunja visinu retka, a okomita hasta silazi pod redak. Od XV stoljeća, u glagoljskom kurzivu, okomita hasta (sa završnim potezom u desno) silazi duboko pod redak, »oko« postaje okruglo i lako se vezuje u ligaturu PR.

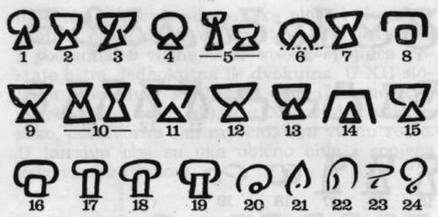

Sl. 26. S (slovo)

S

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak A 3. Praški odlomak B 4. Assemanijev evanđelistar 5. Kločev glagoljaš 6. Krčki natpis 7. Plominski natpis 8. Valunska ploča 9. Bašćanska ploča 10. Jurandvorski ulomak II 11. Senjska ploča 12. Bečki listići 13. Premudini ostrišci 14. Grdoselski ulomak 15. Humski grafit br. 38 16. Ljubljanski homilijar 17. Legenda o sv. Tekli 18, 19. Ustav 20, 21, 22, 23, 24. Kurziv

Najstariji oblik glagoljskog S je izvrnuti oblik najstarijeg glagoljskog slova I: to je trokut koji odozdo probada krug. Taj krug (taj gornji dio slova) na hrvatskim se natpisima u XI i XII stoljeću spljoštava; negdje se pretvara u trokut (što sada probada donji trokut, kao na Plominskom natpisu) ili postaje plašt ravna tjemena i često rastvorenih okrajaka (Valunska ploča, Grdoselski ulomak). Sve ove promjene oblika, što se odrazuju na našim najstarijim glagoljskim natpisima, uvjetuje način kako hrvatski pisari do XIII stoljeća s pomoću dva duktusa izvode gornji dio slova S. Prvim duktusom oni zatvaraju lijevu stranu, dok drugim povlače ravnu crtu (ravno tjeme) pa je pod oštrim kutom zakreću dolje.

U XIII stoljeću donji dio slova postaje četvorina i pačetvorina, a gornji se dio zaobljuje. S formiranim ustavom XIV i XV stoljeća oblikuje se slovo S u elegantnim proporcijama »gljive«. U glagoljskom kurzivu, od XV stoljeća dalje, nastaje velik broj varijanata, u kojima pisari spajaju gornji i donji elemenat slova S. Spomenimo među njima jedan, duhovit, u obliku spirale na natpisu iz godine 1503. iz Mutvorana-Cveki.

Sl. 27. U (ukъ)

U

1. Kijevski listići 2. Praški odlomci 3. Kločev glagoljaš 4. Assemanijev evanđelistar 5. Ohridsko evanđelje 6. Krčki natpis 7. Bašćanska ploča 8. Jurandvorski ulomak I 9. Bečki listići 10. Mihanovićev apostol 11. Ljubljanski homilijar 12. Legenda o sv. Tekli 13. Ustav 14, 15, 16, 17, 18. Kurziv

Glagoljsko U isprva je udvojeno slovo (O + ižica) poput grčkog OY. No već u makedonskim spomenicima XI stoljeća oba se elementa stapaju, a od nekadašnje ižice ostaje još samo vodoravna crtica što izbija o desnom boku stopljenoga slova.

U svim hrvatskim spomenicima (poslije Kločeva glagoljaša) proces stapanja je dovršen. Desna vodoravna crtica upotrebljava se u XI i u XII stoljeću, iako je Bašćanska ploča nema. Ona nestaje u XIII stoljeću, kada se smanjuje desna polovica slova U.

U kurzivu se često upotrebljava jednostavniji oblik, nalik na brojku 8.

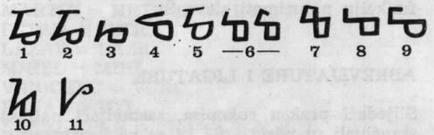

Sl. 28. H (hěrь)

H

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak B 3. Rilski listići 4. Valunska ploča 5. Grškovićev apostol 6. Bašćanska ploča 7. Jurandvorski ulomak I 8. Jurandvorski ulomak II 9. Senjska ploča 10. Ustav 11. Kurziv

Razvoj glagoljskog slova H umnogome nalikuje razvoju slova G.

Isprva se okomita hasta proteže do dna slova, gdje se pod oštrim kutom lomi u kosi krak. Na hrvatskim spomenicima XI i XII stoljeća krak je redovito vodoravan. On se od okomite haste odvaja na polovici njezine visine ili je okomita hasta kratka pa se spušta samo do polovice visine slova, do kraka.

Od XIII stoljeća hasta se spušta do dna slova i pod oštrim kutom prelazi u krak.

ѡ (otь)

Slovo »Ot« je u obloj glagoljici imalo oblik ⰾⰾ. Ni na jednom natpisu više ga ne nalazimo u glasovnoj vrijednosti niti u tom prvobitnom obliku nego samo u novom hrvatskom obliku ⰾⰾ i to samo u brojnoj vrijednosti 700.

Sl. 29. ъ, ь (poluglas)

ъ(jorь), ь(jerь); — ъ,' (poluglas u hrvatskim spomenicima)

1. Kijevski listići 2. Praški odlomci 3. Kločev glagoljaš 4. Assemanijev evanđelistar 5. Praksapostolar 6. Krčki natpis 7. Plominski natpis 8. Valunska ploča 9. Bašćanska ploča 10. Jurandvorski ulomak III 11. Jurandvorski ulomak II 12. Jurandvorski ulomak I 13. Bečki listići 14. Grškovićev apostol 15. Grdoselski ulomak 16. Humski grafit br. 38 17. Ročki abecedarij 18. Ljubljanski homilijar 19, 20. »Hrvatski« poluglas 21. »Jerok«

Glagoljsko je pismo u svom početku (u moravsko-panonskom i u makedonsko-bugarskom razdoblju) imalo dva različita znaka za poluglase, koji su funkcionalno razlikovali izgovor »tvrdog« poluglasa »jor« ⰹ od »mekog« poluglasa »jer« ⰺ . Na hrvatskom jezičnom području rano se gube razlike u glasovnoj vrijednosti tvrdog i mekog poluglasa pa se njihovo izjednačenje odrazuje i u hrvatskom glagoljskom pismu u kome se zadržao samo jedan znak za poluglas, i to u grafijskom obliku »jora«. Na najstarijim hrvatskim glagoljskim epigrafskim spomenicima XI stoljeća (Plominski natpis, Valunska ploča, Krčki natpis) taj jedinstveni stari hrvatski znak za poluglas ima oblik »ključa« ⰽⰻ , ⰽⰻ a taj se oblik u hrvatskim spomenicima — prolazeći niz grafijskih stilizacija (npr. u XII stoljeću »uglati ključ« ⰽⰻ i u XIII stoljeću »sljubljeni ključ« ⰽⰻ) — naposljetku posve gubi tokom XIII stoljeća.

Ali već od Bašćanske ploče (oko godine 1100) i Bečkih listića (XII stoljeće) pojavljuje se u hrvatskoj glagoljici uz stari znak »ključa« i grafijska dubleta za poluglas. Nakon XIII stoljeća dubleta će postati isključivim hrvatskim znakom poluglasa (»hrvatski poluglas«). Dubleta za poluglas se na paradoksalan način pojavljuje u grafiji hrvatske glagoljice u vrijeme kada se poluglas u razvoju govornog hrvatskog jezika gubi ili se on pretvara u puni vokal, redovito u *a* ili pak, dijalektalno, u *e* (XII—XIII stoljeće).

Ta se dubleta u XII stoljeću piše u obliku kvačice ili u obliku latiničkog slova T. Ti se znakovi isprva redovito pišu u gornjem dijelu retka ili oni izviruju nad razinom ostalih slova. Tokom XIII stoljeća ustaljuje se »hrvatski« znak za poluglas (sada samo kao latiničko T) i produljuje se gotovo kroz svu visinu retka. U XIV—XV stoljeću znak se za poluglas pojednostavnjuje te sada poprima oblik latiničkog I (okomita crta) koja ispunja cijeli redak. Od XV stoljeća u neliturgijskim tekstovima, a izrazito kada su oni pisani glagoljskim kurzivom, znak za poluglas znači samo pravopisnu tradiciju, te se piše u reduciranu obliku poput apostrofa; to je tzv. »jerok«.

Sl. 30. Ě (jatь)

Ě (Jat)

1. Kijevski listići 2. Assemanijev evanđelistar 3. Krčki natpis 4. Valunska ploča 5. Bašćanska ploča 6. Mihanovićev apostol 7. Grdoselski ulomak 8. Humski grafit br. 38 9. Premudini ostrišci 10. Ljubljanski homilijar 11. Legenda o sv. Tekli 12. Ustav 13, 14, 15, 16. Kurziv

Znak za »jat« ima na najstarijim spomenicima oblik trokuta, rjeđe trapeza (ѧ, ѧ). U hrvatskoj epigrafici »jat« je trokut u XI stoljeću (Krčki natpis, Valunska ploča) i na prijelazu u XII stoljeće (Bašćanska ploča). U epigrafici XII stoljeća postaje trapez (Grdoselski ulomak, Humski grafiti, Ročki abecedarij), a u tom obliku nalazi se i u hrvatskim glagoljskim rukopisima XII stoljeća (Bečki listići, Grškovićev odlomak, Premudini ostrišci, Londonski odlomak). U XIII stoljeću mijenja se duktus u oblikovanju ovoga slova pa nastaje oblik jata »s koljenom« (ѧ). (Ljubljanski homilijar, Legenda o sv. Tekli). Taj se oblik od tada ustaljuje.

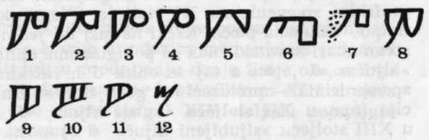

Sl. 31. Ju (ju)

Ju

1. Kijevski listići 2. Praški odlomak B 3. Assemanijev evanđelistar 4. Kločev glagoljaš 5. Valunska ploča 6. Bašćanska ploča 7. Jurandvorski ulomak III 8. Premudini ostrišci 9. Ustav 10, 11, 12. Kurziv

Lijevi i desni elementi slova Ju u početku su odvojeni. Sljubljuju se u makedonskim spomenicima XI stoljeća. U hrvatskim spomenicima još su oko godine 1100. rastavljeni na Bašćanskoj ploči i na Jurandvorskom ulomku III. Od XII stoljeća počinju se stapati (Mihanovićev odlomak), a od XIII stoljeća, uz sljubljene oblike u Londonskom odlomku i u Premudinim ostrišcima, ustaljuje se karakterističan ustavni, sažeti uglati oblik.

BROJEVI

Glagoljica nema posebnih znakova za brojeve, već je određeno glagoljsko slovo ujedno i broj. Brojna vrijednost slova ovisi o njegovu mjestu u glagoljskoj azbuci. Tako slovo A (az), koje je prvo slovo glagoljske azbuke, ima brojnu vrijednost 1, drugo slovo azbuke B (buki) = = 2, Ĭ (iže) = 10, I = 20 itd.

Da bi se u tekstu razlučilo slovo-broj od slova-glasa, brojna se funkcija označava točkom ispred i točkom iza slova i crtom, tzv. »titlom« iznad slova. Npr. datum gradnje gotičkog prezbiterija župne crkve u Roču u Istri uklesan je ovako:

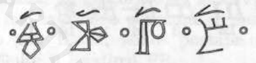

. Č . U . P . B .

Slovo Č ima brojnu vrijednost 1000, slovo U = = 400, P = 90 i B = 2, ukupno 1492.

U brojnom sistemu glagoljice tisućice se pišu pred stoticama, stotice pred deseticama, desetice pred jedinicama. Iznimna su odstupanja od tog pravila kao npr. na natpisu iz sela Dvori (Korte) pri Izoli u Istri iz godine 1468. ili na natpisu iz Zamaska u Istri iz godine 1463. gdje je stotica zabilježena pred tisućicom. Naprotiv, u glagoljici gotovo je pravilo da se samo kod slova Ĭ (iže = 10) jedinica piše pred deseticom. Npr. broj 11 redovito se piše ѩ҃ѿ (A Ĭ, tj. 1, 10 = 11).

Sastav glagoljske azbuke i redoslijed slova se tokom stoljeća u nekim pojedinostima mijenjao, a to se odrazilo u znaku za broj 800. Naši glagoljski spomenici pokazuju da se u Hrvatskoj za broj 800 isprva upotrebljavalo slovo Ȅ (jat), a od kasnog XIV stoljeća počelo je tu funkciju preuzimati slovo Št.

ABREVIJATURE I LIGATURE

Slijedeći praksu rukopisa, sastavljači natpisa skraćivali su riječi koje su se na karakterističan način i na karakterističnim položajima u tekstu češće ponavljale. Skraćene riječi zovu se skraćenice ili abrevijature.

Riječi se skraćuju po nekim pravilima, tako da se napišu samo prva slova riječi a ostala izostave (lat.: abbreviatura per suspensionem, suspenzija) ili tako da se riječi sažmu, tj. da se napišu samo neka slova (najčešće prva i posljednja), a ostala ispuste (lat.: abbreviatura per contractionem, kontrakcija).

Suspenzija je npr. G(OSPODIN), a kontrakcija je G(OSPO)DIN.

Skraćenje se označuje »titlom«, crtom iznad mjesta gdje je u riječi provedeno kraćenje.

Skraćuju se u principu *nomina sacra* kao:
BOGЪ = BЪ, BOŽE (vok.) = BE, BOŽIE (adj.) = BŽIE ili BŽE.
ISUS = IS, ISUHRSTOVO = ISHVO, HRSTOVO = HVO.
APOSTOL = APL i u deklinaciji: APOSTOLA = APLA itd.
AMEN = AMN.
CRIKAV = CRIKV ili CRKV'.
Titule, epiteti i nazivi zvanja i položaja:
POP = PP ili P.
GOSPODIN = GDN (i u deklinaciji GOSPODINA = GDNA itd.) ili GDIN ili G.
PLOVAN = PLVN (i u deklinaciji PLOVANA = PLVNA itd.).
PAPA = PPA.
CĒSARЪ ili CARЪ = CRЪ.
KNEZ = KNZ (i u deklinaciji KNEZA = KNZA, KNEZI = KNZI).
MEŠTAR = MEŠTR ili M.
FRA = F.
MUČENIK = MČ.
BLAGORODNI = BNI.
DUHOVAN = DUHVN.
Kalendarski nazivi:
VRIME = VRME.
DAN = DN.
MISEC = MSC (i u deklinaciji MISECA = MSCA ili MCA).
LETO = LTO (i u deklinaciji LETA = LTA itd); LET = LT.
MARAČ (MARČA) = MRČ, MRČA.

Često se skraćuju riječi:
ČLOVĒKЪ, ČLOVIK, ČOVEKЪ, ČOVIK = ČKЪ, ČK (i u deklinaciji ČLOVĒKA, ČOVIKA = ČKA itd.).
SIN = SN.
KAPELA = KAPLA.
I PROČAȄ (i pročaja, i ostalo, et caetera) = I PRČAȄ.
Ispuštanjem jednog ili više vokala skraćuju se katkada *osobna imena i prezimena:*
EROLJM (Jerolim) = ERLM.
GRGUR = GRGR.
IVAN = IVN.
LOVRENC = LVRC.
MIHOVIL = MHVL.
MARKO = MRKO.
MARTIN = MRTN ili MARTN.
PETAR = PETR.
LAZAR = LAZR.
MIHEL = MIHL.
VI(N)CENC = VCNC.
PAVAL = PVL.
FRANKAPAN = FRANKPAN ili F.
MATIȄŠIĆ (Matijašić) = MTIȄŠĆ.
Međusobnim vezivanjem i stapanjem dvaju ili više slova nastaju ligature.
U glagoljskom pismu razlikujemo tri vrste ligatura:

1) *Adekvatne ligature* nastaju preklapanjem istovrsnih dijelova susjednih slova. Većinom se preklapa »oko« jednog slova s »okom« drugog slova. Npr.:

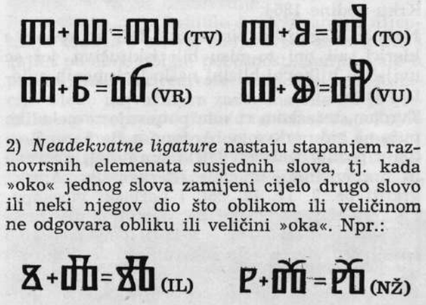

2) *Neadekvatne ligature* nastaju stapanjem raznovrsnih elemenata susjednih slova, tj. kada »oko« jednog slova zamijeni cijelo drugo slovo ili neki njegov dio što oblikom ili veličinom ne odgovara obliku ili veličini »oka«. Npr.:

3) *Kontaktne ligature,* sljubljena slova (litterae contiguae) nastaju vezivanjem (dodirivanjem, »lijepljenjem«) dvaju susjednih slova tako da im se poklapaju rubne okomite crte, a pri tome ni jedno od slova ne mijenja svoj puni, izvorni oblik. Npr.:

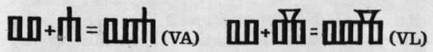

Najčešće se sljubljuje slovo A.

S obzirom na smjer kako se slova vezuju u ligature razlikuju se *horizontalne i vertikalne ligature.* Horizontalne ligature su npr.:

a vertikalne:

Dok je već od XII stoljeća jednostavnije latiničko M počelo zamjenjivati komplicirano izvorno glagoljsko »granato« M (ѫ), da bi ga konačno potpuno istisnulo, stari je znak nadživio svoje vrijeme samo u ligaturama (ML), (MŽ), (MČ), pa se u tim oblicima upotrebljava i u glagoljskim tiskanim knjigama.

AMBIJENTI GLAGOLJSKIH NATPISA

Listajući ovu knjigu, pitamo se tko su i što su bili ljudi koji su sastavili tih tisuću natpisa i grafita, klesali ih i pisali i gdje su, za koga, kojim povodom i u koju svrhu to radili. Oni se najčešće sami predstavljaju. »To pisa žakan Lovre«, »Totu be pop Mihovil z Berma«, »To pisa fra Brnardin Rablanin«. Većinom su to bili klerici koje upoznajemo još kao mlade dijake i žakne, kao seoske dječake i mladiće koji u kućama učenijih i uglednijih svećenika glagoljaša uče čitati i pisati pa nam na crkvenim zidovima ostavljaju svoje prve, još neuvježbane pisarske pokušaje. U Bermu čitamo: »To pisa žakan Ivan Špaka kada se učih pisat« (Beram, grafit 94, XVI st.), a na brojnim mjestima po zidovima crkava u Barbanu, Bermu, Draguću, Humu i Lovranu zapažamo glagoljske azbučne nizove kao naučene školske lekcije glagoljaških đaka. U natpisima i zapisima oni promiču pred našim očima, živi kao u projekciji nekog povijesnog filma. Neke ćemo od njih zateći dok pješače k svojim učiteljima na seoskim župama; evo tako onog mladog žakna Pavla koji se god. 1496. zapisuje u Oprtlju na svom istarskom putu »kada grediše na Žamask« popu Marku Hodanoviću, Dalmatincu, »od zadarske dežele« (Oprtalj, Sv. Jelena, grafit 1). Druge ćemo među njima naći izvan svojih rodnih mjesta kako borave kao neki duhovni šegrti u domaćinstvima svojih učitelja, popova glagoljaša. Tako se god. 1436. zapisuje »Rišta žakan iz Brebera, ki staše poli gospodina Ivana Jurina ki v to vrime biše plovan«, kod koga se »naučil v dobri fari stati« (Zamask, grafit 1) ili npr. god. 1566. doznajemo da Luka Matijašić iz Boljuna živi u Pazu »poli popa Martina, vele dobroga redovnika« (Paz, grafit 18), a god. 1605. zapisuje se »Ive Brčić žakan, kada stah na Višnjane« (Višnjan, grafit 4). Dijake i žakne naći ćemo na naukovanju u pojedinih popova glagoljaša i po malim seoskim župama kakav je npr. Zamask, no učestalost njihovih imena na natpisima i grafitima uvijek se poklapa sa župama gdje je živio i djelovao veći broj popova glagoljaša. U Istri su to ponajprije bili Beram, pa Barban i Roč, dok su u Kvarneru to bile župe gdje je glagoljaški kler bio organiziran u ruralne kaptole. Prvenstvo u tome vodi otok Krk, pa tako na natpisu iz god. 1578. iz Dobrinja čitamo statistiku da je od ukupnog broja pučanstva (»ljudi malih i velikih 753«) na popove glagoljaše otpadalo 14, a na žakne 11 osoba.

Glagoljska epigrafska građa dopunjuje uvid u nastavne programe, u postupnost odgoja i opseg glagoljaškog obrazovanja, o čemu nas obavještavaju i druga vrela. Na glagoljskim grafitima pratimo kako mladi glagoljaši postepeno primaju kleričke redove, kako dijaci postaju žakni, zatim kako se uče »svetoga pisma« i kako primaju »red vanjelski« (đakonat), da bi napokon svećeničkim ređenjem postali »redovnici« i preuzeli opću glagoljašku svećeničku titulu »pop« i da bi nam ostavili zapise o svojoj svečano pjevanoj mladoj misi. Kada god. 1440. »Jure žakan z Berma« preko sela Radovani »grediše v Poreč«, naslućujemo da je išao porečkom biskupu na jedno od kleričkih ređenja (Radovani, grafit 1). Mlada misa održavala se redovito u rodnom mjestu mladoga popa i značila je kako za njega samog tako i za njegovu kuću, rodbinu, svojtu i za cijeli ambijent vrhunski događaj, jednokratno slavlje, bučno i skupo poput pira, prepleteno liturgijskim i folklornim ceremonijalom, mirazom i darovima, vinom i jelima, kolom i plesovima, svirkom i pucnjavom. Te slavne, nezaboravne dane bilježe prigodni grafiti, uparani u crkvene zidove rukom mladomisnika (Beram, grafit 104; Lovran, grafit 43; Pazin, grafit 3), a u crkvi sv. Marije Snježne u Čepićima jednu mladu misu ovjekovječio je god. 1588. kićeni, uokvireni natpis koji je za sva vremena ostao uklesan u podlučju crkvene arkade.

Umjesto najčešće titule »pop« istarski glagoljaši katkada upotrebe titulu »pre«, a dalmatinski »don« ili »dum«. Kad pop glagoljaš postane župnikom, zvat će se u Istri, na Kvarnerskim otocima i u Hrvatskom primorju redovito »plovan« ili gdjegdje u kontinentalnoj Istri »farman«, dok će u kontinentalnoj Hrvatskoj biti »plibanuš« ili »pribanuš« a u Dalmaciji »paroh« ili »parohijan«. »Plovan« je uvijek »gospodin plovan« dok se titulom »domin« naziva ugledni član seoskog glagoljaškog kaptola. U kontinentalnoj, staroj feudalnoj Istri, »gospodin« je per antonomasiam i dandanas isključivo župnik.

Uz »plovane«, »farmane« i »parohe«, glagoljaši su i »kalonihi« i »kanoniki« ruralnih kaptola, kako se oni tom titulom u XV st. potpisuju u Barbanu (Barban, Sv. Antun, grafit 28). U kaptolima oni obnašaju različite časti, tako i onu prvadnika (Omišalj, oko 1300) ili pravadnika (Senj, 1483), tj. kaptolskih ekonoma. U većim župama ili u određenim pastoralnim jedinicama oni su bili pomoćnici, »kurati«, »podružnici«, »kapelani«. »Kapelani« su i svećenici u istarskim crkvama pod feudalnim jus patronatom; takav je »pop Andrij iz Bužan«, kapelan »gospodina Jurja Pazara«, gospodara grada Paza (Paz, 1461) ili onaj »Muškonov kapelan«, koji je uživao beramsku nadarbinu pazinskih kapetana (Beram, grafit 54). Tu su i drugi »beneficijani« koji su s bilo koga naslova imali neku zakladu za svoje uzdržavanje.

Osim svjetovnog klera i članovi glagoljaških redovničkih zajednica bili su sastavljači i inicijatori glagoljskih natpisa. U samostanskim zajednicama klešu se i najstariji naši glagoljski spomenici: Krčki natpis, Bašćanska ploča i Jurandvorski ulomci.

Kakav je bio izvorni oblik tih glagoljaških zajednica u najstarijem periodu u Hrvatskoj kada su opati i monasi odreda nosili narodna imena (Držiha, Dobrovit, Radonja, Rugota, Dobroslav), a ne imena iz martirologija, možemo samo naslućivati. Kada se ti samostani pojave u punom povijesnom svjetlu u XIII stoljeću, oni nose ime i oznake benediktinskog reda. Benediktinac-glagoljaš prikazan je na reljefu iz XV stoljeća na nadgrobnoj ploči u Nevićanima, na kojoj mu je ime »dom Ivan Stakšić« uklesano glagoljicom.

Glagoljsku pismenost hrvatskih benediktinaca pratimo uglavnom do sredine XV stoljeća. Tada njihove opatije i priorati redom zamiru. Posljednji regularni opat u Omišlju stavlja glagoljski natpis na opatsku nadgrobnu ploču godine 1477, a na Čokovcu nad Tkonom, gdje su se benediktinci u nas najdulje održali, regularni, a zatim i komendatarni priori daju klesati glagoljske natpise još dugo u XVI stoljeće.

Redovnici-glagoljaši bili su također pavlini i franjevci samostanskog trećeg reda. Nekako istovremeno s nestankom benediktinaca jačaju i prostorno se šire trećoreci-glagoljaši, tako da su u drugoj polovici XV stoljeća proširili mrežu svojih samostana po obali i po otocima od Šibenika u Dalmaciji do Kopra u Istri. Naši trećoreci, pučki fratri, isključivo glagoljaši, najdulje će očuvati tradiciju glagoljske pismenosti pa će jedan od posljednjih datiranih glagoljskih zapisa u Hrvatskoj biti upisan u njihovom samostanu sv. Marije u Glavotoku na otoku Krku godine 1864.

Nosioci glagoljske pismenosti bili su redovito klerici, ali oni to nisu bili isključivo, jer se uvijek u njihovoj blizini našlo i pismenih svjetovnjaka.

Tvrdom, težačkom rukom potpisuje se nekoliko puta na zidu crkve sv. Antuna u Barbanu Bratonja požup, izabrani laički upravitelj crkvene ili bratovštinske imovine (Barban, Sv. Antun, grafiti br. 2, 11, 12, 26). I pazinski vicekapetan, »Baldasar Polderštan«, plemić iz drevnoga roda Walterstein — roda koji danas potpuno poseljačen živi u selu Račicama u srednjoj Istri — korektno se i lijepo glagoljicom zapisuje 15. V. 1491. na zidu te crkve (Barban, Sv. Antun, grafit 25). Svjetovnjaci su i Jakov Valković, zet pokojnoga Možara (Barban, Sv. Antun, grafit 29) i Ivan Ciler iz Gorice (»od Goric«, Vranja, grafit 1). Ne znamo što su bili ljudi koji su se daleko od svojih zavičaja obreli u okolici Škofje Loke u Sloveniji te se bez plemićkih i bez kleričkih titula glagoljicom zapisali na crkvenim zidovima. Zaključujemo da su »Petar iz Buža« (Godešič, 1501) i »Gašpar Lazarić z Kršana« u Istri (Bukovica, XVI st.) bili laici i pučani, a naslućujemo da su oni bili opismenjeni trgovci koje su poslovne veze vodile u škofjeloški kraj. Računska bilješka, koju je ruka majstora Blaža zapisala kistom i crvenom bojom na njegovom trogirskom poliptihu u vrijeme dok ga je oko godine 1430. slikao, pokazuje da se umjetnik, podrijetlom iz Lapca, lako i odlično služio glagoljskim pismom (v. Trogir). Iako je udio pismenih laika malen u odnosu prema glagoljskoj pismenosti klera, on nikada nije bio beznačajan. Ne brojeći glagoljaše-notare, laike (na pr. Petriši i Sormilići na otoku Krku) ili profesionalne pisare i iluminatore liturgijskih knjiga (Bartol iz Krbave), uvijek je glagoljaški ambijent djelovao kao kulturni kvasac na talentirane mladiće iz puka, pa smo u XIX stoljeću imali seljaka Matu Puhova u Salima na Dugom otoku koji je svoje gospodarske i memoarske bilješke pisao glagoljicom, a još u našem stoljeću susrećemo seoske sakristane poput pok. Marka Šorića u Baški na otoku Krku (umro 1949.) ili još živog stolara, orguljaša, sopca i crkvenog pjevača Tomu Lesicu u Omišlju koji su s lakoćom čitali glagoljsko pismo.

Osamljeni pop glagoljaš nije tako uspješno mogao obrazovati kulturni glagoljaški ambijent kako su ga stvarale crkvene ustanove u kojima su glagoljaši nastupali kao zbor i gdje su manifestacije glagoljanja — u liturgiji, u oficijaturi i u administraciji — bile normirane, stalne i ulančane dugotrajnom, neprekinutom predajom. U najstarijem razdoblju to su bile monaške zajednice s opatima i monasima koji se nisu selili već su doživotno bili vezani za istu samostansku kuću.

Uz samostane to su od starine bili neki stolni kaptoli (Krbava, Modruš, Senj), a nadasve su to bili ruralni kaptoli koji su katkada — po starim župama otoka Krka — dosizali broj i od četrdesetak popova glagoljaša.

U visokom i u kasnom srednjem vijeku nastupa i treći krupni čimbenik glagoljaškog ambijenta, a to su bratovštine.

Bratovštine su se brinule o održavanju i uljepšanju crkava i oltara, sudjelovale su u kultu i gajile posebne oblike pobožnosti, sudjelovale u procesijama i priređivale religiozne manifestacije. Među najvažnijim zadacima bila im je briga oko pogreba, zadušnica i molitava za pokojne članove. Pomagale su udovice i siročad i sudjelovale radom i materijalnim sredstvima u pothvatima javnog značaja. Svojim »velim obedima« i javnim priredbama gajile su društvene veze i unapređivale međusobnu ljudsku koheziju. Bratovštine su posjedovale zemlju, nekretnine i stoku i raspolagale gotovinom od rente. One su na nabožnoj, humanitarnoj i ekonomskoj osnovi znatno aktivirale pučke mase i pridonijele razvijanju njihova samoupravna života, katkada do te mjere da su negdje bratovštine funkcionirale kao općina u općini.

Velik broj glagoljskih natpisa nastao je njihovim djelovanjem. Glagoljicom su označene nadgrobne ploče nad kolektivnim bratovštinskim rakama a natpisi o crkvenim gradnjama spominju njihovu inicijativu, financiranje ili vlasništvo.

Najpotpunije, zatvorene i homogene glagoljaške ambijente predstavljali su naši ladanjski gradovi u kojima su bili koncentrirani ljudi i ustanove. Bili su to pretežno težački gradovi, urbanizirani agrar, gradovi oblikom, a sela sadržajem. U tim starim »komunima« po Vinodolu, Kvarneru i u Istri glagoljica nije bila samo crkveno liturgijsko pismo nego i pismo administracije u dnevnoj upotrebi ruralnih kaptola, bratovština i komunalnih uprava. Uz općinskog pisara, »kancalera«, u tim su sredinama djelovali i glagoljaši-notari, ljudi javne vjere, koji su »oblastju cesarsku«, »apostolsku« ili »benetačku« sastavljali javne isprave, ugovore, oporuke. Njihova signa notarilia, heraldički znakovi s monogramom, koje bi u znak vjerodostojnosti ucrtali na ispravama, nalazimo i po zidovima istarskih crkava, na grafitima, među potpisima posjetilaca (vidi Barban, Sv. Antun, sl. 32). U takvim sredinama — u Novome, Bribiru, Bakru, Grobniku, Trsatu, Bermu, Draguću, Roču, Humu, Omišlju, Dobrinju, Vrbniku, Dubašnici, Baški, živjela je glagoljica stoljećima kao izraz gotovo autarhijske kulture. Postojanost glagoljaške tradicije u ladanjskim gradovima ukrijepilo je dnevno prožimanje liturgije sa svim životnim pojavama u zajednici. Nepismeni puk višestruko je, živo i zaintere-

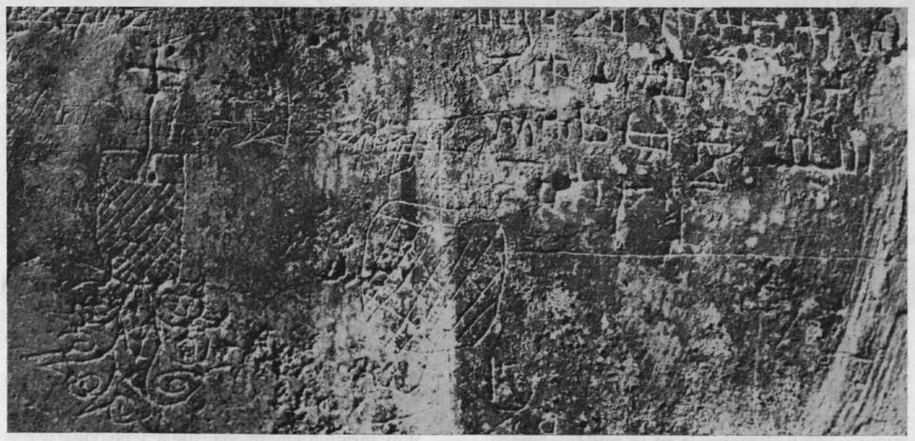

Sl. 32. Barban, crkva sv. Antuna pustinjaka. Notarski znak glagoljaškog notara popa Jakova Križanića. Grafit oko 1500.

sirano, sudjelovao s klerom u liturgiji pa je znao napamet tekstove koje su glagoljaševa usta u ciklusu godine ponavljala. Znao je molitve iz rituala i pamtio je obrasce za blagoslovine i egzorcizme koji su bili egzistencijalno vezani uz njegovo zdravlje, uz život i umiranje, znao je sve one djelotvorne tekstove koji su značili zaštitu za njegovo polje, za žito i vino, za njegovu ovcu, kravu i kozu, za sir i mlijeko, za brod i mrežu. Dok pišem ove retke, sjećam se kako je u mojoj mladosti sav puk na otoku Krku — muškarci i žene — pjevao u crkvi staroslavenske tekstove mise i kako su ugledni i časni seoski muževi, opismenjeni težaci, sjedeći s klerom u crkvenom koru pjevali nedjeljom popodne na Večernjama duge psalme i molitve.

Pop glagoljaš stoljećima nije u načelu bio stranac u mjestu službovanja. Živio je u seljačkoj kući, bio je krvno i gospodarski vezan sa svojom pastvom i redovito je u svom svećeničkom ambijentu bio nekome sin, brat, stric ili ujak, jer je svaka imućnija kuća nastojala da joj jedno dijete postane popom. Izobrazba popa glagoljaša počinjala bi već u samom homogenom društvenom ambijentu njegova djetinjstva, ne samo u mjesnoj crkvi već i u njegovoj rodnoj kući. Pa i onda kada nije bio rodom iz župe gdje je službovao, nije ipak bio nametnuti stranac i neznanac, jer su ga u najvećem broju župa birali sami glavari obitelji. Pop glagoljaš bio je njihov pop, čovjek po njihovoj volji, koga bi oni prezentirali biskupu i koga bi oni uzdržavali. Nije stoga beznačajno da se glagoljski natpisi, koji govore o pothvatima na crkvenim zgradama, u većini slučajeva personalno datiraju najprije seoskim županima i laičkim upraviteljima crkvene imovine a zatim župnicima. Društveni prostor glagoljice nije bio ograničen samo na pučku crkvu i na ladanjsku i seosku sredinu. U pokrajinskim mjerilima glagolizam je značio domet pismenosti i naobrazbe, pa su se hrvatskim pismom služili i feudalci u svojim kancelarijama i u svojim javnim, reprezentativnim natpisima: Frankopani, Kurjakovići, Mojsjevići, Kružići, Zrinski. Na pečatu krbavskih knezova Kurjakovića urezan je glagoljski tekst, nadgrobna ploča kožljačkog kneza Martina Mojsjevića pisana je glagoljicom, a uz male iznimke sve su frankopanske gradnje na Krku, u Vinodolu i u Gackoj bile označene glagoljskim natpisima. U »žitnici«, u tom intimnom dijelu stambenih prostorija staroga grada Ozlja, čitamo na zidovima glagoljske grafite iz vremena kada su tu obitavali Zrinski. Jedan od njih bilježi uspomenu na svadbeni dan kada se Nikola Zrinski oženio Katarinom Frankopankom (Ozalj, grafit br. 8).

Dok listamo ovu knjigu, pitamo se što je navodilo ljude da sastavljaju i klešu svoje poruke i da im daju obilježje javnosti i trajnosti?

Bila je to svijest o značenju i vrijednosti nekog djela i svijest o sebi samima. Tu su samosvijest imali uglednici koji su političkom, hijerarhijskom i ekonomskom moći nadvisivali svoju sredinu. Ponajprije su to bili svjetovni i duhovni poglavari ili oni koji su participirali u vlasti velikih ili pak oni u čijim se rukama skupljala delegirana vlast zajednice. Glagoljske natpise postavljali su knezovi i njihovi oficijali, izabrani suci, župani, požupi i »proči dobri muži« (vijećnici) ladanjskih komuna, samostanski opati, priori i gvardijani, kaptolski funkcionari, župnici, kurati, izabrani laički upravitelji crkvene imovine koji su se zvali starešine, požupi, gaštaldi. A velika djela i podvizi, vrijedni da se trajno pamte, bile su gradnje, popravci, obnove, prinove i opreme crkava i samostanskih kuća. Stoga bi se glagoljski natpisi ugrađivali ne samo na pročelja ili klesali na nadvratnicima nego bi se također pisali kistom na dovršenim freskama i na oltarnim slikama, urezivali bi se na reljefima i na tek nabavljenoj crkvenoj zlatnini i srebrnini, na kaležima, na relikvijarima, piksidama i na posudicama za sveta ulja.

Nabava zvona bio je uvijek veliki događaj u komuni jer su zvona pjevala nad naseljima glasom liturgijske slave, kliktala ljudske radosti, otkucavala tuge i dovikivala upozorenja — bila su alarm i mnogostruka signalizacija — a bila su i onaj moćni glas koji je, jači od ljudskoga, rastjeravao od domova i od ljetine crne sile koje s oblacima donose oluju i tuču. Nekoliko zvona iz 1420, 1540. i 1573. pokazuju da su glagoljaši istovremeno naručivali zvona za razne istarske župe i da su zvonoljevači modelirali u vosku glagoljska slova i aplicirali ih na modele naručenih zvona. Godine 1573. bio je to Giovanni Albini iz Mletaka.

Epigrafika je u načelu lapidarna.

No kojom bi se epskom širinom raspričali uklesani tekstovi kada bi ovjekovječili uspomenu na neko djelo koje se u očima suvremenika činilo izuzetnim, velikim i jednokratnim naporom cijele zajednice. Dosta je pročitati natpis o gradnji zvonika u Omišlju, o pothvatu koji je trajao tri godine i koji je zaposlio sve sile svoga ambijenta: i domaće graditelje i omišaljskog plovana i crkvenog kaštalda (onog koji je držao blagajnu) i suce omišaljskog komuna i sav omišaljski puk i njegove bratovštine (»i vas pal'k' i braš'ćini«).

I kada smo već u Omišlju, nigdje se valjda nisu do danas na svom mjestu sačuvale tako zgusnute uspomene na starinski glagoljaški ambijent kao oko omišaljske župne crkve. Kada se iz jedne točke u uglu »smitira« obuhvati njezino pročelje, pročelje Sv. Ivana i zvonik (sl. 33), gledaocu pred očima stoje četiri glagoljska natpisa koji govore o poduzetnom puku, o njihovu kleru, o poglavarima komunalnim (o sucima) i bratovštinskim (o državnicima) i o domaćim stvaralačkim silama, o meštrima Sinogi, Pjeru i Andreju (Omišalj, natpisi iz godina 1405, 1442. i 1536).

Razumljivo je da se najveći broj sačuvanih glagoljskih natpisa odnosio na gradnje crkvi i samostana i na crkveni inventar, ali gotovo iznenađuje kako se visok udio natpisa nalazio na privatnim kućama. Ako od ukupnog broja natpisa (bez grafita) otpada na crkvu 36,50% spomenika, na stambene kuće ide ih 20,60%. Čini se da je želja i potreba za trajnim pismenim bilježenjem imena, djela i podviga u našim starim sredinama bila veća u prošlosti nego u naše dane.

Sl. 33. Omišalj. Pogled na zapadno pročelje župne crkve, crkve sv. Ivana i zvonika s četiri glagoljska natpisa.

Natpise na svoju novu sagrađenu kuću ili na neki njezin obnovljeni dio stavljaju popovi glagoljaši i seoski župani, uglednici po svom društvenom položaju i po ekonomskoj moći. Njihova imena prate titule i naslovi službi koje su obnašali. No ima natpisa na nadvratnicima stambenih kuća gdje nema nikakvih titula, jer je natpis dao uklesati samosvjesni imućni težak: 1544. Ivan Jurkov u gradu Kastvu, 1586. Matej Blečić u kastavskom selu Blečićima, 1514. Jakov Malateštinić u Klimnu na otoku Krku, u XV/XVI stoljeću Ivan Perčić u selu Koštaboni kod Kopra, 1753. Šime Katić u Kožinu kod Zadra itd. Tri brata Rapanovića, živeći u zadruzi koja je potrajala sve do pred četrdesetak godina, podigla su godine 1726. kuću u Zemuniku kod Zadra: »ovo j' kuća 3 bratov Rapanovića . . .«

Iz svih tih imena osamljeno strši ime jedne jake žene, imućne pučanke, Jelene Šuline, koja je na nadvratniku svoje kuće u Vrbniku dala godine 1663. uklesati natpis: »To je kuća mene Jeleni Šulini.«

U želji da se nadvlada zaborav koji sa sobom nosi vrijeme, natpisi su imali i praktičku svrhu. Negdje su bili trajna potvrda nekih prava ili nekih pravnih uvjeta uživanja i posjedovanja a negdje podsjetnik budućim pokoljenjima da obavljaju neke obveze. Tako pašmanski seljak Matij Mikulić (Pašman, XVII—XVII st.) poručuje s nadgrobne ploče: »To učinih da se zna naš grob«, tj. obiteljsko ukopno mjesto, a na nadgrobnoj ploči popa Barića (Bartola) Bozanića godine 1565. u Vrbniku zabilježen je god njegove smrti (»komu prihodi na 12 decenbra«) sa svrhom da mu kler na taj dan iz-

vrši nad grobom apsoluciju: »na tom godu imaju popi to telo kropit«. Većinom se te odredbe odnose na korištenje kuće i posjeda ili na pravo ukopa u grob. Neki su od tih natpisa sažeci testamentarnih odredaba. U raku popa Stipana Dekovića u Bačvi (1581) smiju se ukapati samo svećenici od njegova roda, i to na trošak njegove ostavštine, a grob u Sv. Ivanu od Šterne (XV—XVI st.) ne može se dijeliti bez izričitog dopuštenja vlasnika (»bres slova njih«). Bašćanska ploča obvezuje monahe da mole za darovatelja (»da iže sdě životъ moli za ne Boga«). »Gospodin Agapit« god. 1517. upozorava buduće korisnike njegove kuće u Bakru: »Ki bude uživat, spomeni se na me«, a meštar Franić Lorencin god. 1660. kleše na nadvratniku svoje nove kuće u Silbi: tko bude u njoj stanovao »ima dati 4 mise« godišnje za pokoj njegove duše. »Ki bude držal moje blago« — naređuje Vid Vitulović svojim sinovima i kasnijim nasljednicima — obavezan je uzdržavati crkvu i jedan oltar koje je on u Borutu utemeljio. Natpis popa Ivana Jurešića i Mande, kćeri Ivančićeve god. 1576. u Dobrinju, utemeljitelja bivše crkve Gospe od Anđela, poziva se na njihovu oporuku koja se do danas sačuvala u krčkom biskupskom arhivu.

Tako su se glagoljski natpisi stoljećima splitali oko crkve i liturgije i oko životnih putova crkvenih ljudi, ali su se podjednako provlačili kroz krivudave uličice ladanjskih gradića pa zalazili i u intimitet privatnih kuća, penjući se na kućne nadvratnike ili silazeći sve do kamenica za maslinovo ulje u konobama, ili pak do obitavališta mrtvih u rakama pod crkvenim podom ili do seoskih groblja koja u otvorenom krajoliku druguju s vinogradima, oranicama i pasištima i gdje se miris tamjana iz kadionica miješao s vonjem stajskog gnoja i zrelih plodina. To je bio pravi, životni ambijent glagolijce.

Ukorijenjeni u živote pojedinaca i društva, glagoljski natpisi su namjerno i trajno odašiljali poruke o tom životu u javnost.

Svakom je natpisu prethodila priprema u kojoj je sudjelovalo više ljudi. Kada bi sazrela motivacija i formulirao se tekst, odabiralo se mjesto i veličina natpisa, izradio bi mu se zatim predložak i na kraju uposlio bi se klesar da gotov predložak prenese na kamen. O postupnoj pripremi i o postojanju predloška obavještava nas izravno onaj već citirani natpis na kući Jelene Šuline god. 1663. u Vrbniku. Dio toga natpisa, koji je uklesan s donje strane nadvratnika (»mene Jeleni Šulini«), izveden je u zrcalnoj slici, to jest od desna ulijevo. To se moglo dogoditi jedino tako, da je nepismeni klesar zabunom okrenuo papir i s njegove poleđine naopačke kopirao nacrtani glagoljski tekst na kamen.

Taj složeni proces nastajanja smanjivao je uklesanom natpisu spontanost akta. Smanjivao mu je onu spontanost koja je tako značajna za drugu skupinu naše glagoljske epigrafske građe, a to su grafiti.

Grafitima je ova knjiga posvetila srazmjerno velik broj stranica. Ti mali i neugledni glagoljski zapisi bili su neposredan izraz grafomana, onog soja ljudi koji postoji od kada postoji i pismenost. Grafiti su zapravo bezobzirne črčkarije koje su zaposjedale bilo koju slobodnu površinu na kojoj se oštrim šiljkom moglo grepsti ili pisaljkom pisati. Iz naše perspektive oni više ne mogu izazivati prezir; njihova vrijedna svjedočanstva daju im danas mjesto pravih i punovrijednih povijesnih izvora.

Iza svakog grafita — za razliku od natpisa — stoji samo jedan čovjek. On mu je istovremeno i inicijator i izvoditelj. Grafit je osoban zapis, izveden bez velikih priprema, rezultat je trenutačnog poriva i stoga je najčešće afektivno obojen. Što znače grafiti za proučavanje morfologije pisma i nadasve za studij strukture duktusa pojedinog slova u određenom kraju i razdoblju, sve smo to već na početku ove knjige rekli. Ali što znače grafiti kao izvori za »malu povijest« i za svakodnevnu ljudsku situaciju, osjetit će čitatelj koji u njima otkrije bogatu iznijansiranu sliku osoba, sredina i vremena koji su već neuhvatljivo prošli. Svečani natpisi i javne isprave nisu tu sliku mogli s toliko nijansi i s toliko mirisa svoje atmosfere do nas prenijeti.

Nigdje kao na grafitima ne osjećamo na neposredan način bilo vremena, ljudske temperamente, njihov odgoj i kulturnu razinu, njihove psihološke reakcije, živi govor ljudi sa svim njihovim dijalektalnim prelivima.

Glagoljskih grafita imade svuda, ali smo pravi njihov rasadnik našli na istarskim freskama. Razasute po župnim i samostanskim crkvama i po malim i najmanjim kapelama na seoskim grobljima, u vinogradima, među poljima i pašnjacima ili usred šuma, istarske freske su posvuda stajale pred očima puka poput živopisnih knjiga, iz kojih su nepismeni težaci i pastiri čitali bez napora. Zidne su slike svoj puk poučavale, spuštale su mu nebo na zemlju, na dohvat ruke, radovale mu oko i vedrile sive dane, bodrile ga, tješile, opominjale i karale.

Te šarene i blistave slikovnice, ti srednjovjekovni sveti stripovi, koje su duž crkvenih zidova dobrim dijelom ispisale ruke domaćih majstora, postale su s vremenom i na drugi, poseban način ispisane i ilustrirane knjige toga puka. Kada bi slikari dovršili svoj posao, na oslikanim crkvenim zidovima nastavljali bi pisati oni koji su u tim crkvama molili ili se u njima zavjetovali ili se naslikanim svecima jadali. Tko god je znao pisati, taj je, grebući oštricom po zidnoj slici, zapisom dao oduška svojim mislima i čuvstvima, a tko to nije znao, izrazio bi se crtežom. Tako su nastajali grafiti: i oni pisani i oni crtani. U Gračišću netko je prstom u još svježu žbuku na zidu crkve sv. Marije utisnuo rugalicu o nekoj ženi iz Gračišća: »stara baba Vukoša« (hrvatski latinicom), a u Bermu, pod krovom bratovštinske crkve sv. Marije na Škrilinah, još osjećamo okupljene beramske seljake i popove glagoljaše kako s domaćim slikarom, majstorom Vincentom iz Kastva, vode posljednje rasprave o ikonografskom programu po kome će svetački prizori biti raspoređeni duž crkvenih zidova. Da bi se izbjegao nesporazum, jedan od glagoljaša je upisao u svježu, mekanu i još neoslikanu žbuku ime sv. Martina kao obavezu slikaru da na tome mjestu prikaže lik svetoga beramskog patrona. I u Oprtlju vrte se glagoljaši oko slikara Klerigina iz Kopra, te jedan od njih upisuje opet u svježu i podatnu žbuku, čas prije nego je slikar premazao kistom po žbuki prvi sloj boje, godinu i dan kada se pristupilo slikanju: »1471, beli dan.«

Što su sve glagoljaši pisali po tim zidovima? Mnogi su zapisali svoju molitvu pa su neki pri tome posizali za poznatim svetopisamskim i liturgijskim citatima, dok su neki naprosto uzdahnuli: »Bože, Bože moj!« (Hrastovlje, grafit 20). Glagoljaš razmišlja i o samoj molitvi, te tako nastaje i onaj prijevod latinske sentence (Si cor non orat, invanum lingua laborat), izvanredan u svojoj dijalektalnoj onomatopejskoj živosti: »Ako srce ne moli, zaman jazik flafoli« (tj. lepeta, lupeta, melje; Barban, Sv. Jakov, grafit br. 7). No neposredno uz ovu suptilnu misao, ruka istog glagoljaša, tog istarskog Sanča Panse, kome nikada ne manjka zdrav apetit, nastavlja svoj grafit banalno ovako: »To pisa Ivan, Žilin sin, kada biše sit smokav suhi(h)«.

Glagoljaši se u svojim grafitima često predstavljaju srednjovjekovnim formulama poniznosti i samoprezira, stoga je glagoljaš grešnik koji je »vele obezan (vezan, sapet) mnogimi grisi« (Golubić 1442); njemu je zemlja mati, a otac grob, grijesi su mu bogatstvo, a »črvi druzi«. Oni zapisuju svoja imena i prezimena ali nam ne taje ni tuđe ni vlastite nadimke koji su često zlobni, karikaturalni i britki. Kakav li je bio onaj pop Ivan Sablja iz Lindara ili debeljko »pop Panceta« iz Barbana?

Kao svi ljudi, i oni se lakše laćaju pisarskog alata u časovima kada su potišteni osobnim ili objektivnim brigama, pa se jedan od njih tuži da je »vele tužan zač mi se velika nepravda činjaše va vrime ovo« (Dvigrad, grafit 5), a niz drugih glagoljaša kroničarski bilježi svoje tjeskobe, izazvane bičevima rata, pošasti, gladi i elementarnih nesreća. Na tim zapisima pratimo kako su se ratni sukobi s Venecijom odrazili na pograničnom tlu Istre, kako godine 1508.

Sl. 34. Posedarje. Glagoljski natpis iz god. 1580. na euharistijskoj piksidi

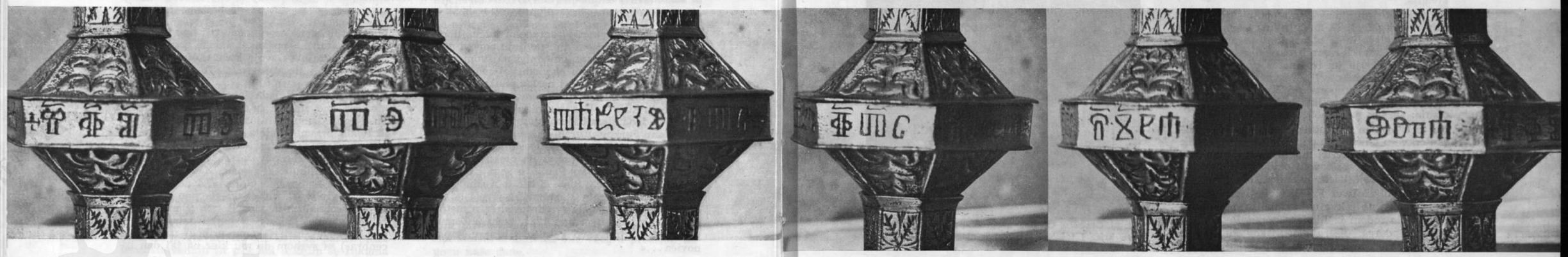

»zauješe gospoda Bnetci vsu Istru« (Barban, Sv. Antun, grafit 34), kako su Uskoci spalili Draguć na mletačkom teritoriju Istre, ili kako je pop Šimun Greblo iz Roča u Istri pratio vijesti s dalekih bojišta svete Alijanse (Hum, grafit 25) ili kako je u Istri odjeknula vijest o padu Sigeta i o pogibiji »bana Zrenskoga« (Vranja, grafit 5).

Tuča je godine 1567. uništila sav urod u Gologorici (Gologorica, grafit 2), a u Barbanštini godine 1587. »žito beše pomrlo« od studeni (Barban, Sv. Antun, grafit 45). Dragućki pop Gregorović bio je godine 1564. gladan pšeničnoga kruha (Draguć, Sv. Rok, grafit 23), a i narednih godina osjećala se oskudica pa glagoljaši, osupnuti, bilježe visoki skok cijena osnovnih živežnih namirnica (Hrastovlje, grafit br. 12) ili »kareštiju« (oskudicu) žita i ulja (Barban, Sv. Jakov, grafit br. 3). Periodički bi harale epidemije i desetkovale stanovništvo. Iz grafita saznajemo za pomor (»velika morija«) godine 1557. u Pazinu (Pazin, grafit br. 3) i za naglu smrt pedesetorice ljudi godine 1558. u Lovranu (Lovran, grafit br. 12). Na grafitima se zrcale društvene prilike sa svim lokalnim zadjevicama, sitnim zlobama, sumnjama i podvalama. Na njima se bilježe mjesne skandalozne kronike o prolivenoj krvi u Barbanu (Barban, Sv. Antun, grafit br. 42) ili o blasfemičnoj krađi kaleža u Bačvi (Bačva, grafit br. 1), o financijskim malverzacijama ili o pokradanju »blaga Sv. Martina« u Golubiću kod Bihaća s taksativno navedenim imenima onih na koje je sumnja pala. Zapisuje se i običan seoski trač o nekome tko je ostao ražalošćen smrću Fumije, beramske djevojke, koja je bila nezakonita »Gospina kći« dok je zapisano ime njezina oca kasnije brižljivo uništeno (Beram, grafit br. 8). Dok stojimo pred ispisanim crkvenim zidovima, gonetajući glagoljske grafite i dok se pred nama odvija šareni povijesni film, osjećamo živu prisutnost mladih žakana i dijaka i bradatih popova glagoljaša koji su na istom mjestu stajali prije nekoliko stoljeća. Hvatamo ih reporterski u malim portretnim skicama kao ljude obične i svakodnevne u nehinjenim raspoloženjima i spontanim reakcijama, punim pučkih pa i vulgarnih dosjetaka i međusobnih zadirkivanja.

Na nekoliko mjesta u Bermu potpisuju se na zidu mladi glagoljaši, među njima i onaj Levac Križanić, glagoljaški notar, koji je prepisao i ovjerovio Istarski razvod, a neki od njihovih drugova dopisuju im iza imena pogrde: »osal, lotar!« — »pijani osal!«. Dok se u Hrastovlju jedan glagoljaš preporučuje čitatelju u molitve, neki mu od glagoljaških drugova jetko dopisuje: »vragu na rame!«.

Na mramornom dovratniku portala samostanske crkve u Glavotoku potpisao se mladi klerik Buić, a drugi su klerici napisali poslije njegova imena neka mu poštovani otac ministar (provincijal) odbroji trista udaraca konopom.

Onaj glagoljaš Ivan Frašćičić koji se zapisao na zidu zborne crkve u Pazinu iza oltara, bio je zacijelo rodom iz Lindara poput Petra Fraščića, Lindarca, pisara glagoljskog kubedskog psaltira; ta, obojica imadu u biti isti »pridivak«. Igrajući se etimologijom tog pridivka (Fraščić-Frašćičić, od »fraška«), drugi glagoljaš, u kome prepoznajemo također Lindarca po lindarskom dijalektalnom cakavizmu, dopisuje mu da je »jedna bestija i jedna fraska«.

Na crkvenim zidovima uvijek su prisutne i vesele vinske dosjetke, pa glagoljaši pišu da im je draže »pri mizi sideć vino piti nego kopati« (Hrastovlje, grafit 8) i da više vole »pit vino nego vodu« (Lovran, grafit br. 34).

Sve te grafite pisao je soj pučana, robustan, naš, izrastao iz težačke zemlje. Literarno obrazovanje, stečeno isključivo na ladanju — kod kakvog starijeg popa glagoljaša — nije tim ljudima izbrisalo težački duh i pučku dušu. Zaustavljaju se glagoljaši, ti naši bradati pismeni seljaci pred šarenim slikovnicama na crkvenim zidovima i urezuju svoje zapise, koji nam odaju kako se slika magično odrazila u njihovoj svijesti. A slika je bila živa i stvarna kao primarna stvarnost. Sa slikom je glagoljaš razgovarao, slici se jadao i povjeravao, slika je u njemu izazivala veselost, ganuće, strast, afekt, revolt. U Bermu, na freskama majstora Vincenta iz Kastva, upravo na slici gdje se vidi kako Herod nalaže pokolj nevine djece, jedan od glagoljaša iz XVI stoljeća reagira, pa okrutnom kralju šiljkom probada i kopa oči i piše riječi pogrde: »Lotre, Irude nečisti!«, a drugi glagoljaš prerađuje stih iz himna za Večernju blagdana Nevine djece (Crudelis Herodes, Deum

Sl. 35. Gračišće. Ulomak nadgrobne ploče sa znakovima križa i težačkih alata i s glagoljskim natpisom iz XV st.

regem venire quid times?) u pogrdu: »Vraže, Irude nečistivi, počto boiši se Gospoda Boga tvoego?«

Na slici u Bermu koja prikazuje Bijeg u Egipat, glagoljaši dovikuju Bogorodici koja s djetetom u naručaju, jašeći na bijelom magarcu promiče krajinom: »Stoj, stoj, sveta Marija!« — »Stoj, sveta Bogorodica!«

»Udri Miho!« — tako opet izražava svoju navijačku strast neki glagoljaš u Bermu, gledajući na zidu sliku sv. Mihovila, koji upravo nogama gazi đavla i zamahuje se na nj mačem. A u toj istoj crkvi, na slici gdje dvanaestogodišnji Isus raspravlja sa židovskim pismoznancima u hramu i gdje se vide učeni doktori kako od jeda razdiru knjige, evo, cijela im četa glagoljaša ubacuje u sliku poruge: »Deri, slipče nori, to pismo!« — »Deri, slipče!« — »Deri, deri!« — »Usrali se!«

U Rakotulama je stajao drugi glagoljaš pred freskom koja prikazuje događaj iz legende o sv. Nikoli, u kojoj svetac u tajnosti dariva miraz trima siromašnim djevojkama. Na slici se vidi svetac kako im ubacuje kesu zlatnika kroz prozor u kuću. »Daj meni niki sodin (tj. soldin, novčić), Miko, tako ti Boga!« — doslovce tako zapisuje glagoljaš svoj razgovor sa svecem koji diskretno dijeli blago.

Čitav jedan potonuli svijet opet oživljava sa starog kamenja koje nije ni mrtvo ni hladno i sa oronulih zidova koji nisu nijemi.

Godinama, u svojim terenskim istraživanjima, prisno sam se uživljavao u taj svijet, privučen vizijom koja se iz spomeničke građe tkala. Predajući u tisak obrađenu građu, želim dati svoj prilog istraživanju onog jedinstvenog kulturnopovijesnog fenomena koji se zove hrvatski glagolizam.

Iako ova knjiga ostaje na razini zbirke izvora a ne rasprave, ne mogu a da čitatelju na kraju ne svratim pozornost na spomenik koji mi godinama stoji pred očima kao sintetičan i simboličan znak te kulturne pojave. To je reljef s likom sv. Martina i s glagoljskim natpisom iz Senja. Nastao je oko godine 1330. Čini mi se da upravo taj spomenik sažeto zbori o kulturnogeografskom smještaju hrvatskog glagolizma.

Na spomeniku je u reljefu uklesan svetac; to je sv. Martin iz Toursa. On nas spaja sa Zapadom; njegov kult smo primili sa slojem franačkih svetaca.

Uz sveca su uklesana glagoljska slova; to je dar koji smo primili s Istoka, s genijalnim djelom jednoga Grka, Konstantina-Ćirila. A kamen na kome se ostvarila ta sinteza Istoka i Zapada pripadao je — prije glagoljaša — antiknoj kulturi koja je našoj kulturi prethodila; kamen iz Senja nije drugo nego rimska žrtvena ara, kasnije preklesana u reljef sv. Martina. Taj je kamen dio prastarog kamenitog tla na kome su se u višemilenijskim zbivanjima taložile i ukrštavale kulture; on je dio zemlje uz koju nam je sudbinski vezan život i na kojoj se profilirala i naša nacionalna kultura.

B. F.

TABELARNI PRIKAZ GLAGOLJSKE AZBUKE

GLAGOLJICA OBLA	GLAGOLJICA UGLATA	BROJNA VRIJEDNOST	TRANS-LITERACIJA	NAZIV SLOVA
ⰰ	ⱁ	1	A	AZЪ
ⰱ	ⱂ	2	B	BUKY
ⰲ	ⱃ	3	V	VĚDĚ
ⰳ	ⱄ	4	G	GLAGOLY
ⰴ	ⱅ	5	D	DOBRO
ⰵ	ⱆ	6	E	ESTЪ
ⰶ	ⱇ	7	Ž	ŽIVĚTI
ⰷ	ⱈ	8	Ʒ	DZĚLO
ⰸ	ⱉ	9	Z	ZEMLJA
ⰹ ⰺ	ⱊ ⱋ	10	Ï	IŽE
ⰻ	ⱌ	20	I	I
ⰼ	ⱍ	30	J	ĐERVЪ
ⰽ	ⱎ	40	K	KAKO
ⰾ	ⱏ	50	L	LJUDIE
ⰿ	ⱐ	60	M	MYSLITE
ⱀ	ⱑ	70	N	NAŠЪ
ⱁ	ⱒ	80	O	ONЪ
ⱂ	ⱓ	90	P	POKOI
ⱃ	ⱔ	100	R	RЬCI
ⱄ	ⱕ	200	S	SLOVO
ⱅ	ⱖ	300	T	TVRĎDO

GLAGOLJICA OBLA	GLAGOLJICA UGLATA	BROJNA VRIJEDNOST	TRANS-LITERACIJA	NAZIV SLOVA
ⱆ	ⱗ	400	U	UKЪ
ⱇ ⰼ	ⱘ	500	F	FRЪTЪ
ⱈ	ⱙ	600	H	HĚRЪ
ⱉ	ⱚ	700	ω	OTЪ
ⱊ	ⱛ	800	Št,Šć,Č	ŠTA
ⱋ	ⱜ	900	C	CI
ⱌ	ⱝ	1000	Č	ČRЬVЬ
ⱍ	ⱞ	2000	Š	ŠA
ⰾ ⰻ	ⱟ	—	Ъ Ъ	JORЬ (POLUGLAS)*
ⰾ		—	Ь	JERЬ
ⰾⰻ ⰾⰹ ⰾⰻ	—	—	Y	JERY
ⰰ	ⱡ	800**	Ě Ě (ja)	JATЬ
ⰿ	Ɫ	—	Ju	JU
ⰵ	—	—	Ę	ĘSЪ
ⰵⰿ	—	—	Ǫ	ǪSЪ
ⰵⰹ	—	—	Ję	JĘSЪ
ⰵⰿ	—	—	Jǫ	JǪSЪ
ⰸ	ⱣⱣ	—	Th	THITA
ⰾ	ⱤⱤ	—	Y	YŽICA

* O poluglasu u hrvatskim glagoljskim tekstovima vidi str. 6. i 13.
** O brojnoj vrijednosti jata vidi str. 14. (Brojevi).

KATALOG

Spomenici su katalogizirani abecednim redom naseljenih mjesta na teritoriju kojih se nalaze. Ako iz istog mjesta ima više spomenika, oni se nižu kronološkim redom. Desno uz naziv pojedinog mjesta ubilježen je kataloški broj spomenika, a pod njim su označene koordinate mjesta po topografskoj karti br. 8, 8a na str. 4 i 5.

U opisu grafita označene su u centimetrima koordinate položaja svakog grafita na zidu. Prvi broj znači udaljenost grafita od prvog lijevog ugla, a drugi broj njegovu visinu od tla.

BAČVA

1

A/5

Izgubljeni spomenik.
1532. god.

Natpis s nekadašnje crkve sv. Ivana.

Prema precrtu Josipa Kastelca, župnika, od 22. IV 1881. i prema precrtu Vjekoslava Spinčića od 1. VIII 1889, mogao bi se tekst ovako rekonstruirati:

Č F J B
KADA BE TA MERA
DELANA TAD BE
KAP(E)LAN POP MART[IN]
OD . . . . . .

Natpis je god. 1871. iz srušene crkve izvadio župnik Škrjanc i ugradio ga u cisternu župne kuće gdje ga je Spinčić vidio još 1. VIII 1889. Poslije toga datuma natpis je nestao.

Po našem čitanju natpis se odnosio na kamenicu (»meru«, tj. šuplju mjeru) za crkvena podavanja.

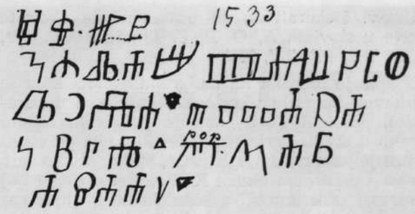

Sl. 36. Precrt J. Kastelca.

Arhivska dokumentacija:

Pismo J. Kastelca iz Svet Lovreča 22. IV 1881. Vj. Spinčiću i zapis Spinčićev. Arhiv JAZU VIII--161.

Precrt i bilješka Vj. Spinčića »u Bačvi 1. kolovoza 1889.« na listu papira koji je umetnut u glagoljski misal za mrtve. Vlasništvo pok. dr J. Červara, advokata u Opatiji.

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s. Addenda, str. 54, br. 69a.
Spinčić, Crtice, str. 59.

BAČVA

2

A/5

Crkva M. B. od Karmela.
22. I 1581.

Nadgrobna ploča popa Stepana Dekovića, župnika bačavskog.

Bijeli vapnenac.

Dimenzije nadgrobne ploče: 186×69,5 cm. Dimenzije natpisnog polja: 71×46 cm.

Č·F·O·A·MISECA
JENV(A)RA·NA·I·B·PREMIN
U G(OSPO)D(I)N'·PRE STEP(A)N' DEKOV
IČ'·PL(O)V(A)N'·BAČ(A)VSKI·KE
MU E GROB' PLAČA·A GREHI
[B]OGATAISTVO I V TA·
[GRO]B'·DA SE·NIMA·POKOP'·NI
[D]A[N' MU]NDANI·I·DUH(O)V(A)N
R[AZVE]·AKO BI·KI·RED(O)VN(I)K'·B
[IL·OD PARTE] DEKOVIČ'·Z
[(A)Č BI·ZA·NE'·P(AL GRO]B·NA ŠP
[ENDIĚ BIVŠEGA] STEPANA

● *1581. miseca jenvara na 22. preminu gospodin pre Stepan Deković, plovan bačavski, kemu je grob plaća a grehi bogatajstvo i v ta grob da se nima pokop nidan mundani i duhovan, razve ako bi ki redovnik bil od parte Deković, zač bi za ne pal grob na špendije bivšega Stepana.*

Sl. 37. Bačva. Detalj s natpisom na nadgrobnoj ploči popa S. Dekovića.

Ustav. Dekorativno su udvostručene okomite crte u slovima A, O, P, F. Ligature VT, GD, GR, DV, PR, TV, HV.

Natpis je uklesan na nadgrobnoj ploči koja je likovno bogatije ukrašena. Uložena u dekorativni kameni okvir, ona je pokrivala zidanu raku u sredini crkvene lađe. Ploča je po visini razdijeljena na dvije kartuše, što su oblikovane po renesansnom ukusu XVI stoljeća. U gornjoj kartuši uklesana su svećenička znamenja: kalež i misna knjiga, a u donjoj kartuši je glagoljski natpis.

Spomenik je oblikovao klesar koji se pod glagoljskim natpisom signirao latiničkim inicijalima: M·Z·Z·, tj. majstor (mistro) Zuane ili Zorzi Z.

Isti majstor je radio i u drugim mjestima u Istri. God. 1595. izradio je nadgrobnu ploču popu Jurju Staveru (vidi s. v. Sv. Ivan od Šterne) a god. 1602. signirao se na preslici za zvona crkve sv. Pankracija u selu Brkaču (vidi s. v. Brkač).

Natpis bilježi dan smrti popa Stepana Dekovića, bačavskog župnika i njegovu oporučnu odredbu o upotrebi njegove rake u budućnosti. U njoj nema pravo na ukop nitko, bio svjetovnjak (mundani) bio klerik (duhovan) osim svećenika iz roda Dekovića. Troškovi ukopa i oficijature isplaćuju se iz legata popa Stepana, »na špendije bivšega Stepana«. Formula poniznosti »kemu je grob plaća a grehi bogatajstvo« česta je u tekstovima glagoljaša od XIV do XVI stoljeća.

Neki izrazi preuzeti su iz latinske i talijanske terminologije, tako ‚mundani' (lat. mundanus) svjetovan, ‚od parte' (tal. da parte) od roda, ‚špendije' (tal. spendere, spendio) trošak.

Hodanjem po ploči mnoga su se slova do danas potpuno istrla. Od nekih su preostali samo tragovi. Mjesta koja su danas sasvim nečitljiva ili nesigurna popunjavam prema precrtu Kastelčevu iz godine 1881, kad su ta mjesta još bila čitka.

Ploča je radi čuvanja izvađena iz pločnika i pričvršćena uz sjeverni crkveni zid god. 1954.

Arhivska dokumentacija:

Pismo župnika Kastelca iz Sv. Lovreča Pazenatičkog Vj. Spinčiću 22. IV 1881. Arhiv JAZU VIII — 161.

Sl. 38. Bačva. Nadgrobna ploča popa S. Dekovića.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 282, br. 293.
Spinčić, Crtice, str. 59.
Jelić, Fontes XVI s., str. 36, br. 142.

Sl. 39

BAČVA

3
A/5

Izvorni smještaj: nad vratima u prizemlju nekadašnje župnikove kuće.

Sadašnji smještaj: u sjevernoj kapeli crkve M. B. od Karmela u Bačvi.
9. VI 1602.
Natpis na nadvratniku.
Vapnenac.
35×226 cm.

ČHB MISECA IJuNA
DAN·Ž·BIŠE ⟨U⟩UČI⟨NE⟩NA O
VA OPERA PRE MATE DEKOV(I)Č PISA

● *1602, miseca ijuna, dan 7. biše učinjena ova opera. Pre Mate Deković pisa.*

Ustav. Dekorativno su udvostručene okomite crte u slovima N, O, F. Natpis je klesan tehnički nevješto s greškama u samom pismu (slovo P u riječi opera) i u pisanju teksta (»učina«=učinjena). Natpis bilježi gradnju gospodarske zgrade ili možda samo postavljenje novih vrata.

Kao termin za »ovo djelo« preuzet je talijanski izraz (questa opera) »ova opera«.

Na lijevoj strani natpisa vide se ostaci djelomično obrušena, ranije započeta glagoljskog natpisa, u kome se razabiru riječi: VA IME B(OŽ)E . . . M(I)SECA . . . . . a jedno glagoljsko F, udvostručene okomite linije, koje je uklesano u visini datuma u prvom retku, vjerojatno predstavlja ostatak starijeg datuma, još iz XVI stoljeća.

Nadvratnik s natpisom izvađen je godine 1954. s ruševne kuće i prenesen radi čuvanja u bočnu kapelu crkve M. B. od Karmela u Bačvi gdje je ugrađen u njezin zapadni zid.

Literatura:

Jelić, Fontes XVIII s. Addenda III, str. 98, br. 158. Jelić ne čita natpis nego veli da je »incerti tenoris« i stavlja ga u XVIII stoljeće.

BAČVA

4
A/5

Crkva sv. Jakova.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.

1) Trijumfalni luk, desno. 60/160 cm.
1628. god. Sl. 40.

ČHIЗ KADA BIŠE UK
R(A)DEN KALEŽ B(A)ČAVS
KIH CRIK(A)V

● *1628, kada biše ukraden kalež bačavskih crikav.*
Kurziv.

2) Južni zid lađe. 550/138 cm.
1597. god.

Sl. 40. Grafit br. 1.

ČFPŽ TO PISA
È PRE B(A)RTOL LA
⟨KOVIĆ?⟩

● *1597. To pisa(h) ja, pre Bartol Laković(?)*
Kurziv.
Ligature TO, PR. Dekorativno udvostručene okomite crte slova F, P.

BAKAR 5

C/5

Prijašnji smještaj: Stambena kuća br. 256 na trgu »Plačica«.
Sadašnji smještaj: Gradski muzej u Bakru.
1468. god.
Natpis na gornjem pragu prozora koji je sekundarno bio ugrađen, kao spolij, u vanjštinu istočnog zida kuće.
Žuto-zeleni lapor.
70×21 cm.

ČUMЗ
AM

● *1468. A M* (inicijali imena i prezimena?)
Ustav. Slovo Č je kurzivno.
Natpis bilježi vrijeme gradnje nekadašnjeg prozora na stambenoj kući. U prvobitnoj funkciji prag je, sudeći po polukružno isječenoj gornjoj strani, ispunjavao prostor između radijalne konstrukcije luka nad prozorom i četvorinastog otvora u prozoru. Na donjem rubu, na poleđini praga, uklesan je profil u koji se ukladao drveni kostur prozora. Nakon rušenja kuće prag je dospio kao spolij u novogradnju.
God. 1956. natpis je izvađen iz zida i pohranjen u Gradskom muzeju u Bakru.

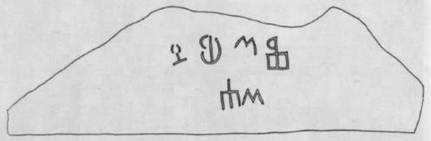

Sl. 41

BAKAR 6

C/5

Izgubljeni spomenik.
10. II 1514.
Nekadašnja župna kuća.
Natpis uklesan na pragu prozora.

Č·F·G·Ĭ·PRVARA·Ĭ·

● *1514, prvara 10.*
Ovaj natpis, koji je bilježio vrijeme gradnje prozora, još je godine 1896. postojao na svom mjestu, kada ga spominje Mažić.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica. Dodatak, str. 321, br. 18.
Kukuljević, Nadpisi, str. 1, br. 1.
M. Mažić, Prilozi za poviest grada Bakra. Sušak 1896, str. 12.
Jelić, Fontes, XVI s. Str. 10, br. 37.

BAKAR 7

C/5

Prijašnji smještaj: Ruševine stambene kuće na »Fortici«, pod župnom crkvom, kraj kuće br. 218.
Sadašnji smještaj: Gradski muzej u Bakru.
1517. god.
Natpis, uklesan u kameni okvir polukružna portala.
Sivi lokalni vapnenac.
Unutarnji raspon luka 98 cm.
Duljina natpisnog polja 71 cm.

ČFŽĬ
G(OSPO)D(I)N' AGAPIT'

● *1517. Gospodin Agapit.*

Ustav. Ligature ŽĬ, GD. Sljubljena slova GA. Natpis bilježi vrijeme gradnje kuće bakarskog suca Agapita Rodoflića. U XIX stoljeću kuća je već bila ruševina i pripadala je obitelji Pažolin. Portal s natpisom izvađen je god. 1956. iz ruševne kuće i prenesen u Gradski muzej u Bakru.

Sl. 42

Literatura:

M. Mažić - I. Tkalčić, Staroglagoljski nadpis u Bakru, VHAD, god. XIII (1891), str. 13—14.
M. Mažić, Prilozi za poviest grada Bakra. Sušak 1896, str. 11.

BAKAR 8

C/5

Prijašnji smještaj: Ruševine stambene kuće pod župnom crkvom, kraj kuće br. 218.
Sadašnji smještaj: Gradski muzej u Bakru.
1517. god.
Natpis uklesan u nadvratnik portala.
Sivi lokalni vapnenac.
127×24×17 cm.

Sl. 43

ČFŽĬ OVU [KUĆU ČINI U]Č(I)NIT G(OSPO)D(I)N' A
GAPIT' Z V[O]LU [BOŽU] K[I BU]DE UŽ(I)VAT' SPOM(E)NI SE
NA M
E

● *1517. Ovu kuću čini učinit gospodin Agapit z volju Božju. Ki bude uživat, spomeni se na me.*

Mažić je (1891. i 1896) ovaj natpis čitao ovako: »1517. Ov(u kuću zida...) Agapit z velkom (mukom ki ju bu)de uživat spomeni se na me«. Ustav. Ligature ŽĬ, GD, GA, ZV, ŽV, PO.
Nadvratnik je vodoravna kamena greda, koja na prednjem donjem bridu ima kasnogotički profil »štapa«. Izvorno se nalazio na drugim (južnim) vratima iste kuće kojoj je pripadao i portal na polukružni luk s glagoljskim natpisom iz iste god. 1517. Na svom mjestu bio je još god. 1896. (Mažić). Razbijen na dva dijela, sekundarno je služio kao prva stepenica na ulazu u vrt u ruševini te kuće, tako da su se od hodanja istrla slova u sredini nadvratnika. Godine 1956. prenesen je u gradski muzej u Bakru.

Literatura:

M. Mažić, Dopisi. VHAD, god. XIII (1891). br. 4, str. 117.
M. Mažić, Prilozi za poviest grada Bakra. Sušak 1896, str. 42.

BAKAR 9

C/5

Stari bakarski hospicij. Kuća br. 262 kraj župne crkve, nekada vlasništvo bakarskog kaptola.
1526. god.
Natpis uklesan na zaglavnom kamenu luka na desnom portalu u prizemlju.
Sivi vapnenac.
Dimenzije zaglavnog kamena: 68×23 cm.
Duljina natpisa: 46 cm.

ČFIE

● *1526.*
Natpis bilježi godinu gradnje hospicija. Kad je kasnije ovoj zgradi bio prigrađen shod, konstrukcija svoda prekrila je gornji dio glagoljskih slova. Isti datum gradnje uklesan je na ploči latiničkim natpisom, hrvatskim jezikom i arapskim brojkama, na prvom katu pročelja ove kuće:

LETTA 152[6]

Mažić je (1896) glagoljski natpis čitao kao godinu 1509.

Literatura:

M. Mažić, Prilozi za poviest grada Bakra. Sušak 1896, str. 41.

Sl. 44. Bakar — panorama.

BAKAR

10

C/5

Bakarski kaštel.
1530. god.
Natpis na nadvratniku kasnogotičkog portala prigrađenog bastiona.
Sivi lokalni vapnenac.
Dimenzije natpisnog polja: 153×28 cm.

Sl. 45

· Č · F · J · DA ČINI · UČINITI · OVU · BAŠTIJu · G(OSPO)DIN ·
· EROLIM · DE ZARA · BUDUĆI · ON · TADA · KAPITAN · NAD ARMADU
· KRALEVE · S(VI)TLOSTI · NA [· D]UNAI · I KAPITAN · BAKARSKI · I CETERA
· A ŽAN · ĒKOMO · DE PANI · BIŠE [VIC]E · KAPITAN · BAKARSKI · I VINODOLSKI

● *1530, da čini učiniti ovu baštiju gospodin Jerolim de Zara, budući on tada kapitan nad armadu kraljeve svitlosti na Dunaj i kapitan bakarski i cetera, a Žan Jakomo de Pani biše vicekapitan bakarski i vinodolski.*

Ustav. Slovo Č u datumu je ustavnog oblika, inače su u tekstu slova Č i D dosljedno uklesana kurzivnim oblicima. Ligature GD, TL, KO, MO, NO, DO.

Natpis bilježi vrijeme dogradnje bastiona. Nadvratnik je raspukao po sredini i djelomično se odlomio pa su u drugom, trećem i četvrtom retku uništena neka slova. Na najvećoj lakuni u četvrtom retku rekonstruiram titulu Gian Giacoma de Panni kao »vicekapitan bakarski i vinodolski«, a Mažić je (1896) u toj lakuni čitao: »e kapitan bakarski i vinodolski«.

Literatura:

A(dolf) T(kalčić), Bakar. Vijenac VII (1875), br. 37, str. 599.
Kukuljević, Acta croatica, str. 235, br. 226.
Kukuljević, Nadpisi, str. 1, br. 2.
M. Mažić, Prilozi za poviest grada Bakra. Sušak 1896, str. 42.

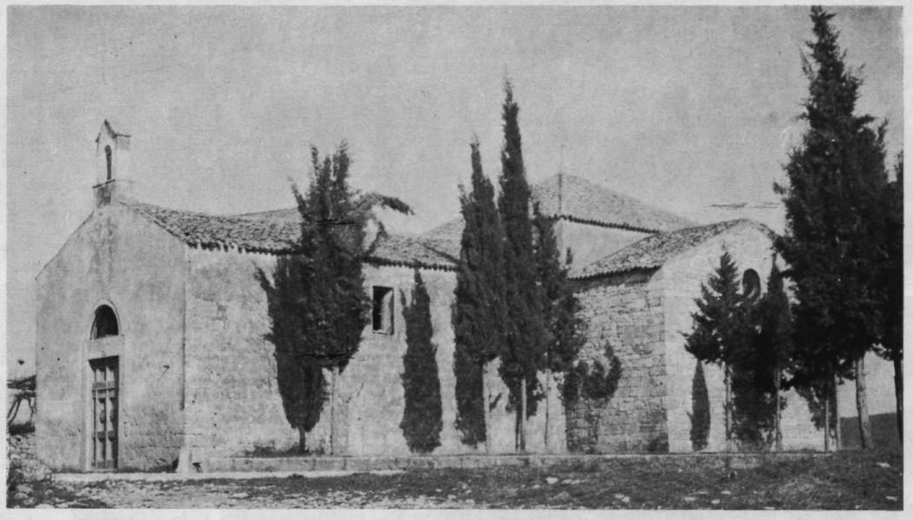

Sl. 46. Bale, crkva sv. Antuna.

BALE

11

A/5

Crkva sv. Antuna opata.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
Tlocrt crkve sv. Antuna opata pustinjaka u obliku latinskog križa nastao je u XIX st. pr.-gradnjom novih prostora na staru jednobrodnu crkvu iz XIV/XV st. U starom, prednjem dijelu crkve, gotičke zidne slike talijanskog smjera nastale su u prvoj polovici XV st. Djelomično su još pokrivene vapnenim bjelilom. Prikazuju scene iz legende o sv. Antunu i misu za pokojnike u čistilištu.

1) Sjeverni zid lađe. 131/220 cm.

ČFEĬ MISECA APR[IL]A ? DAN

● *1516, miseca aprila ? dan.*
Kurziv. Ligatura PR.

2) Sjeverni zid lađe. Ispod prethodnog grafita. 129/213 cm.

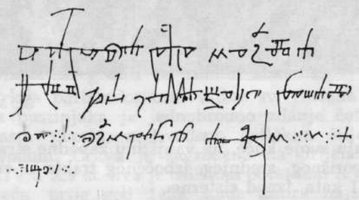

Sl. 47

TO PISA POP MIKULA
Z VRHA KADA BIHI PRIŠAL'
STA ... S KUMPAR PR⟨E⟩ ANTONOM ...
Kurziv XVI st. Ligature: TO, PO, KU, ZNO, VO, PR, NO.

3) Sjeverni zid lađe. Lijevo, ispod prethodnog grafita. 106/202 cm.

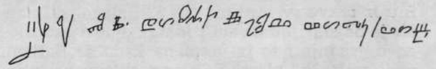

Sl. 48

Č H G TO Ē PISAH ĒKOV VITKOVIĆ'

● *1604. To ja pisah, Jakov Vitković.*
Kurziv. Ligatura: TO.

4) Sjeverni zid lađe. Desno ispod prethodnog grafita. 112/190 cm.

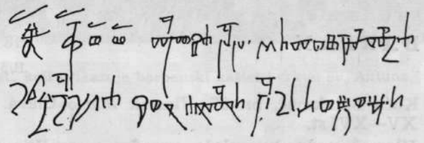

Sl. 49

ČFIV TO PISA POP' MATIĒ Z OTOKA KRČKOGA SIN ANTONA POKRAIČIĆA

● *1523. To pisa pop Matija z otoka krčkoga, sin Antona Pokrajčića.*

Kurziv. Ligature: TO, PO, ZO, KO, NA.

5) Sjeverni zid lađe. Lijevo ispod prethodnog grafita. 100/174 cm.

Č·F·Ž·TO PISA FRA BARTOL
Z BRINA .....
.....

● *1507, to pisa fra Bartol z Brinja ....*
Kurziv. Ligature: TO, BR.

BARBAN 12

B/5

Župna kuća.
1470. god.
Kasnogotički kameni nosivi luk u prizemlju župne kuće, u kolnom prolazu pod kućom.
Vapnenac.
Visina natpisa: 24 cm.

Č
U
N

● *1470.*

Sl. 50

Ustav.

Glagoljski natpis uklesan je na lijevom impostu na peti luka. Title iznad i ispod slova označuju da ih treba čitati u brojnim vrijednostima, prema tome natpis bilježi datum, godinu 1470, kada je zgrada u svom prizemnom dijelu bila sagrađena. Slova su bila uklesana jedno ispod drugoga još za vrijeme klesarske obradbe kamenog imposta, prije ugrađivanja; ugrađivanjem kamenog imposta natpis je legao vodoravno.

Današnja župna kuća je višekratno adaptirani istočni trakt srednjovjekovnog barbanskog kaštela. Uz grafički prikaz kaštela na jednom grafitu iz crkve sv. Antuna (sl. 52), glagoljski natpis je najstariji datirani podatak o povijesti njegove gradnje i to iz vremena kada se Barban, prije mletačke vlasti, nalazio u sklopu pazinske grofovije.

Natpis je otkriven god. 1960. ispod sloja žbuke.

BARBAN 13

B/5

Kuća Stanković, br. 57. Vlasnik Mario Cleva.
XV—XVI st.
Ulomak nadgrobne ploče, ugrađen u vanjštinu zida iznad cisterne.
Bijeli vapnenac.
40×22 cm.

MARIN HRSIČI
Č'

Kurziv. Ligatura HR.

Po tradiciji koju je 1880. zabilježio barbanski općinski tajnik Josip Batel, ovaj bi ulomak potjecao iz župne crkve sv. Nikole ili iz grobne crkve sv. Križa. Pri obnovi crkve god. 1700. mnoge su nadgrobne ploče s natpisima bile razbijene i upotrebljene za građevni materijal. Ulomak nadgrobne ploče s ovim glagoljskim natpisom uzidao je 1793. barbanski kanonik Petar Stanković, istarski polihistor, u novo-

Sl. 51

gradnju svoje kuće, na vanjštinu zapadne strane dvorišnog, srednjeg, izbočenog trakta u visini II kata, iznad cisterne.

Literatura:

J. A. Batel, Glagoljica u Barbanu, Raklju i Mutvoranu. Naša Sloga, god. XI, br. 18. Podlistak, str. 1. Trst, 17. IX. 1880.
Spinčić, Crtice. Str. 58.

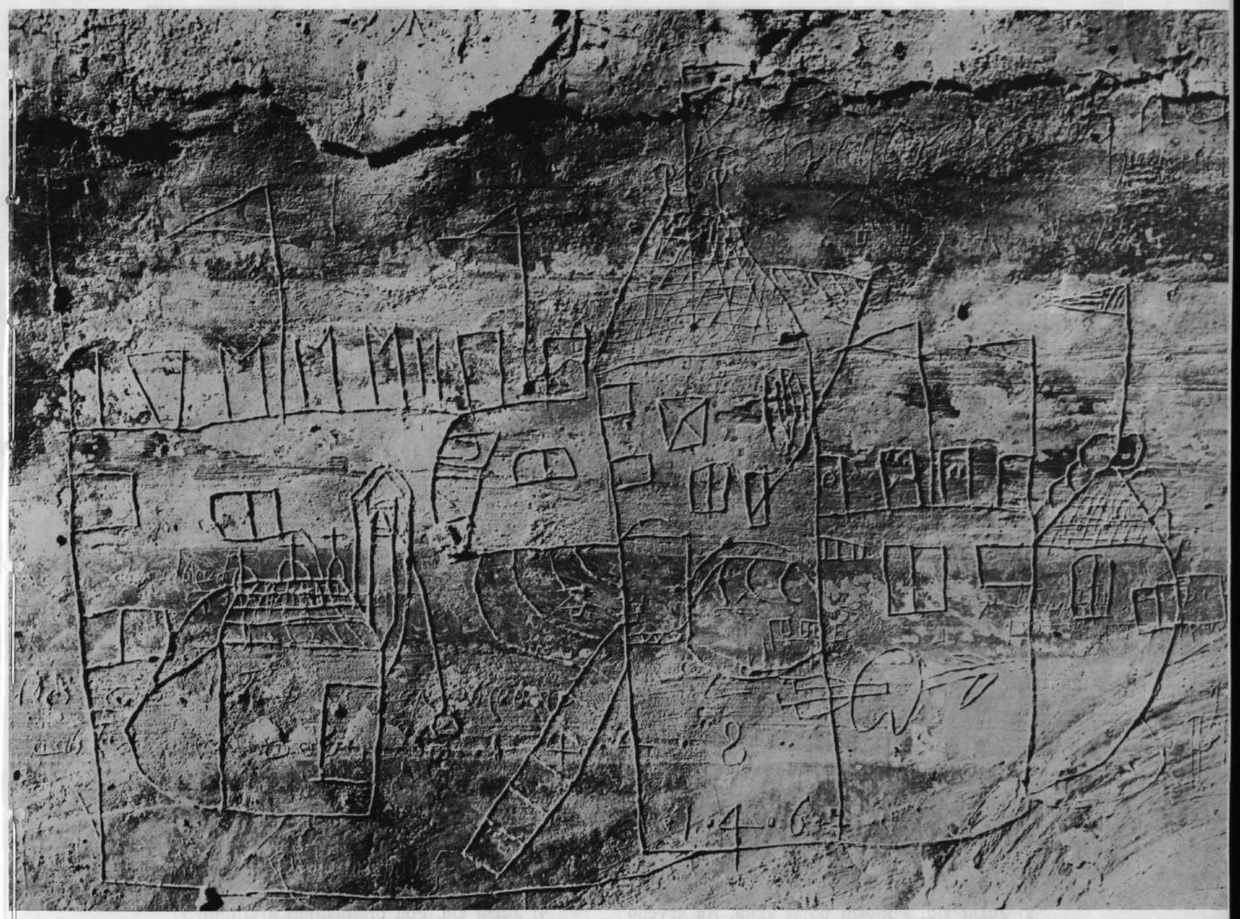

Sl. 52. Barban, crkva sv. Antuna. Grafit iz XV—XVI st., koji prikazuje barbanski kaštel i crkvu sv. Antuna.

BARBAN 14

B/5

Crkva sv. Antuna opata.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.

Crkva barbanske bratovštine sv. Antuna opata pustinjaka je jednobrodno zdanje četvorinasta tlocrta, nadsvođeno gotičkim šiljastim svodom. Crkva je sagrađena na prijelazu iz XIV u XV st. Sva je oslikana početkom XV stoljeća, prije god 1429. kada datira najstariji grafit (br. 8). Gotičke zidne slike talijanskog smjera prikazuju Bogorodicu s djetetom, svecima i donatorom, pojedine likove svetaca, mučeništvo sv. Ahacija, Kristovu parabolu o trunu i brvnu u oku i 15 prizora iz legende o sv. Antunu.

1) Zapadni zid, između vrata i lijevog (južnog) prozora. 125/95 cm.

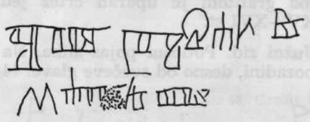

Sl. 53

OVO PISAH Ê
MAT[I]ÊŠ'

● *Ovo pisah ja Matijaš.*

Ustav.
XV—XVI st.

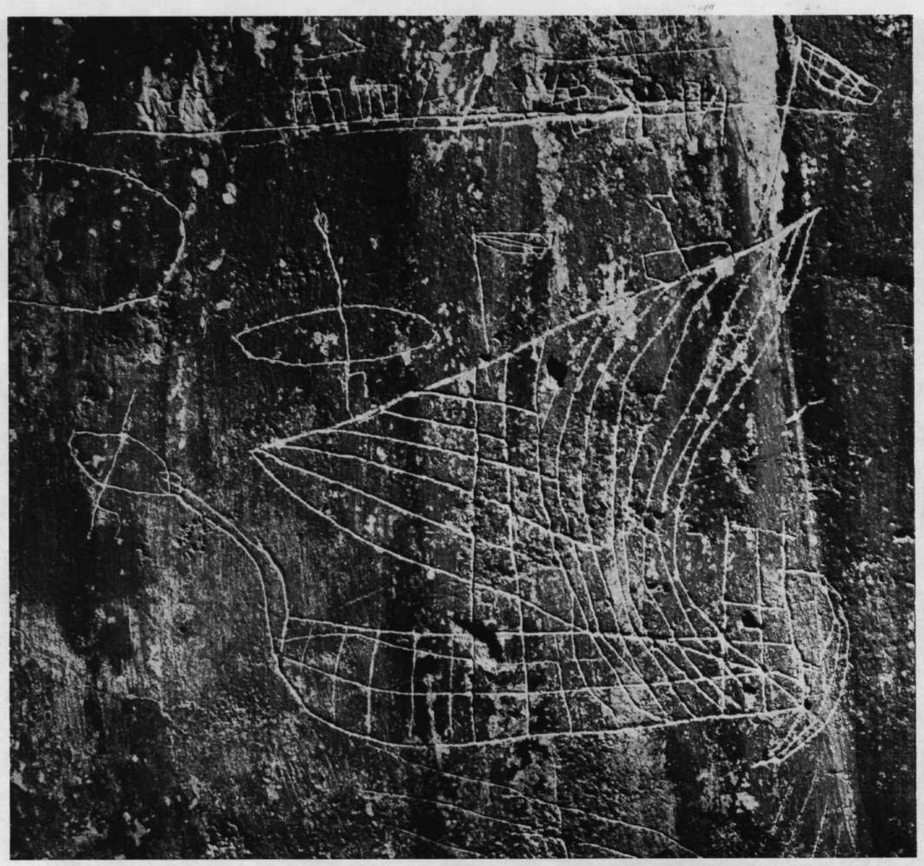

Sl. 54. Grafit br. 2. Pod grafitom je prikazan jedrenjak iz XV—XVI st.

2) Južni zid. Potlošni pojas slika. Na crveno oslikanoj nadlaktici sijedog, bradatog sveca. 14/108 cm.

L(E)T · G(OSPODNI)H Č U J

● *Let gospodnjih 1430.*
Ustav.

Pod grafitom je uparan crtež jedrenjaka XV—XVI st.

3) Južni zid. Potlošni pojas slika. Na smeđoj pozadini, desno od svečeve glave. 44/131 cm.

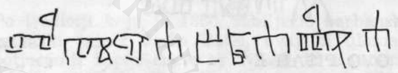

Sl. 55

TO PISA BRATONA

Ustav. Ligatura TO.
XV st.

4) Južni zid. Pod prethodnim grafitom.

Č J L Ž
OV . . . . . .
TO PISA KIRIN ZETKOVIĆ

● *1457. Ov . . . . . To pisa Kirin Zetković.*

Ustav. Ligatura TO.

5) Južni zid. Potlošni pojas slika. Na desnoj, crveno bojadisanoj nadlaktici sveca. 36/108 cm.

TO PISA PRE MATĒI

Ustavni i kurzivni oblici XV st. Ligature TO, PR.

6) Južni zid. Potlošni pojas slika. Na crvenoj borduri, ispod polja s dva leoparda. 74/141 cm.

TO PISA KIRIN ZET[KOVIĆ]

Ustav.
XV st.

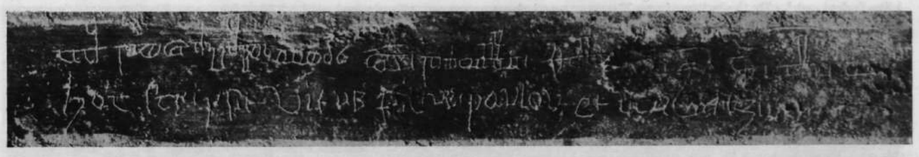

Sl. 56. Grafit br. 7.

7) Pod prethodnim grafitom.

TO PISA POP VID S(I)N' PAVLOV' Z LIKE Č · U · L · V ·

Hoc scripsit Vitus filius Pavlov ex Lica 1453.

● *To pisa pop Vid, sin Pavlov, z Like 1453.*

Kurziv. Ligature TO, PO, VLOV, ZL.

8) Južni zid. Potlošni pojas slika. Na crvenoj borduri, ispod polja s dva leoparda. 112/139 cm.

Sl. 57

· Č · U · I · Z · KADE KRSTI TA CREK(A)V

● *1429, kade krsti ta crekav.*
Kurziv.

9) Južni zid. Potlošni pojas slika. Na crvenoj borduri. 64/127 cm.

TO PISA ŽAKAN' ST(I)PAN KADA IDE NEGA SESTRA NA RĒKU B(OG)' MU →
→ POMOZI AMEN

● *To pisa žakan Stipan kada ide njega sestra na Rěku. Bog mu pomozi, amen.*
Kurziv XV st. Ligature: TO, PO.

10) Južni zid. Potlošni pojas. Ispod prethodnog grafita. 57/120 cm.
Č · F N Z APRILA G
POP BRNARDIN MILOHNA

● *1579, aprila 4. Pop Brnardin Milohna.*
Kurziv. Ligature: PR, PO, RD.

11) Južni zid. Potlošni pojas. Na crvenoj borduri. 81/128 cm.

VA ⟨E⟩ IME BOŽIE AMEN TO E PISAL BRATONA PODŽUP
BOG MU POMAGAI KI TO PISA

● *Va ime Božje, amen. To je pisal Bratonja podžup. Bog mu pomagaj ki to pisa.*

Ustav. XV st. Ligature: TO, BR, PO.

Sl. 58. Grafit br. 11.

12) Južni zid. Potlošni pojas. Na crvenoj borduri. 102/130 cm.

LĒT GOSP(ODNIH) · Č I U I L · VA IME →
→ BOŽIE · TO E⟨E⟩ PISAL BRATONA →
→ PODŽUP MĒSECA NOVEBRA · Z →
→ · DAN'

● *Let Gospodnjih 1450. Va ime Božje. To je pisal Bratonja podžup měseca novebra 9. dan.*
Ustav. Ligature TO, BR, PO.

13) Južni zid. Potlošni pojas. 125/110 cm.

TO PISA IVAN ŽILIN'
MISECA [. . . .]A DAN ĬV
PRE PERIN BALDO

● *To pisa Ivan Žilin, miseca (. . . . .)a, dan 13. Pre Perin Baldo.*
Ustavni i kurzivni oblici XVI st. Ligature TO, CA, ĬV, PR.

14) Južni zid. 141/130 cm.

TU BĒ PRE LAZ(A)R' Z BRBANA →
→ · Č · U · M · B ·

● *Tu bě pre Lazar z Brbana 1462.*
Kurziv. Ligature TU, PR, ZR, BR.

15) Južni zid. Pod medaljonom s likom sv. Margarete.

V ONO VRĒME REČE ISUS →
→ UČENIKOM SVOJIM (dalje nečitljivo)

Ustav XV st.

16) Južni zid. Na desnom rubu medaljona sa sv. Margaretom.

POP BRNARD
POP ÊKOV

● *Pop Brnard. Pop Jakov.*
Kurziv XVI st. Ligature BR, PO, KO.

17) Južni zid. 285/131 cm. Sl. 59.

Č · F · J · NA DAN S(VE)TOGA →
→ B(E)NEDIKTA KADA . . .

● *1530. na dan svetoga Benedikta kada . . .*
Kurziv. Ligatura TO.

18) Južni zid. Na smeđoj vodoravnoj borduri, desno uz prozor a lijevo od medaljona sa slikom sv. Jeronima.

S(VETI) ER(O)L(I)M

● *Sveti Jerolim.*

Ustav. XV st.

19) Južni zid. Na istom mjestu, nad pređašnjim grafitom.
Latinski, gotičkim pismenima: Lazarus subdiaconus de barbana An(n)o d(omi)ni 1461.

Latinski, gotičkim pismenima: Lazarus i glagoljicom: · Č U · M · A ·

● *1461.*

Poluustav.

20) Južni zid. 275/109 cm. U medaljonu s likom sv. Jerolima. Iznad atributa (crkve) što ga drži u ruci.

Č F I B

● *1522.*

Kurziv.
Ispod toga:

Č F P Z MISECA ENVARA
TO PISA POP Z . . . . .
. . . . . G TO BĒ PISANO

● *1599, miseca jenvara. To pisa pop Z . . . g to bě pisano.*
Kurziv. Ligature TO, PO, NO.

Sl. 59. Grafit br. 17.

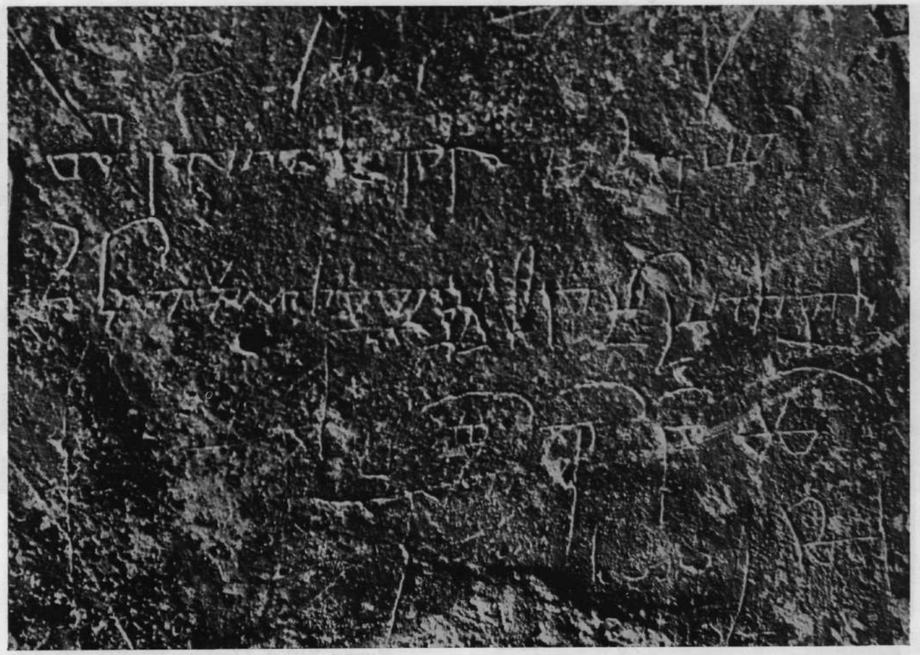

Sl. 60. Grafit br. 21.

21) Južni zid. 305/102 cm. U medaljonu s likom sv. Jeronima, desno uz oštećenje na svečevoj glavi. Sl. 60.

TO PISA POP ÊKOV
KRIŽMANIČ Z BRBANA
Č U P Ž

● *To pisa pop Jakov Križmanić z Brbana 1497.*
Kurziv. Ligature TO, PO, BR.

22) Južni zid. Na polju s prikazom prijenosa moći sv. Antuna opata. Na paramentu biskupa. 320/173 cm.

TO PISAH Ê LOV[REN]C

● *To pisah ja Lovrenc.*
Kurziv XVI st. Ligatura TO.

23) Južni zid. Ispod prethodnog grafita.

Č H I 3
KADA BEŠE JuRIEVA NA VAZAM TO
PISA PRE MATI TONKOVIČ KANONIK

● *1628, kada beše Jurjeva na Vazam. To pisa pre Mati(j) Tonković, kanonik.*
Poluustav. Ligature JuR, PR.

24) Južni zid. Na istom polju. Pred biskupom, na zelenoj haljini starca. 365/162 cm.

Sl. 61

TO PISA
IVAN'
LOVRAČIĆ'
NA DAN'
MARG(A)R(E)TIN

● *To pisa Ivan Lovračić na dan Margaretin.*
Ustavni i kurzivni oblici. XVI st. Ligatura TO.

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLAVORUM MDCCCLXI

25) Južni zid. Između medaljona s likom sv. Jeronima i medaljona s likom sv. Augustina. 347/110 cm.

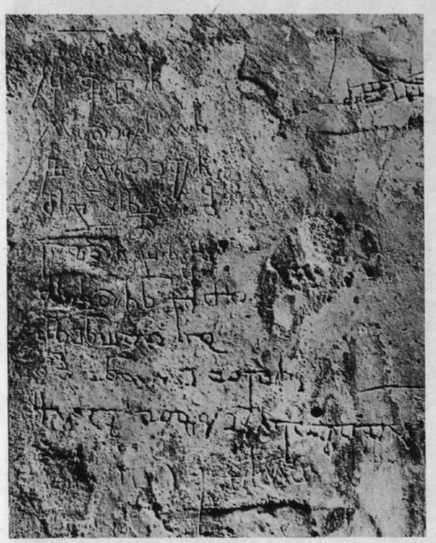

Sl. 62

ČUPA
MISECA MA
Ê MISECA
D(A)N DĬ TO
PISA BAL
DASAR POL
DERŠTAN
TO VRIME V PA
ZIN' VICEKAPIT(A)N

● *1491, miseca maja miseca, dan 15. To pisa Baldasar Polderštan, to vrime v Pazin vicekapitan.*

Kurziv. Ligature DĬ, TO, PO, VR.

26) Južni zid. Na crvenoj borduri iznad vegetabilnog ornamenta između medaljona sa sv. Jeronimom i sv. Augustinom. 320/122 cm.

TO PISA BRATONA MĒSECA →
→ DEKTEBRA I3 B(OG) MU POMAGAE
I SVETA MARIĒA

● *To pisa Bratonja mĕseca dektebra 18. Bog mu pomagaj i sveta Marija.*

Ustav. Ligature TO, BR, PO. Ê za J (Mariča=Marija).
XV st.

27) Južni zid. Na vodoravnoj borduri ispod polja s prizorom prijenosa moći sv. Antuna. Pod starcem koji dočekuje biskupa.

ČHME TO PISAH Ê FRATAR ÊDRI →
→ PECIĆ MISECA LUÊ

● *1666. To pisah ja, fratar Jadri(j) Pecić, miseca luja.*
Kurziv. Ligature TO, FR.

28) Južni zid. Blizu prethodnog grafita. 368/126 cm.

B(OŽ)E · TO PISA PETAR POP →
→ PANCETA KADA STAŠE BARBANE →
→ KALONIH · Č · U · K · IŽ MESECA →
→ OKTEMBRA DNI EĬ

● *Bože! To pisa Petar pop Panceta kada staše Barbane kalonih 1447. meseca oktembra dni 16.*
Kurziv. Ligature TO, PO.
»Kalonih«, kanonik.

29) Južni zid. Na crvenoj borduri, u produžetku prethodnog grafita. 410/122 cm.

TO PISA POP SE PISA ÊKOV →
→ VALKOVIĆ ZET REČENOGA →
→ RAINIKA MOŽARA

● *To pisa pop. Se pisa Jakov Valković, zet rečenoga rajnika Možara.*
Kurziv XVI st. Ligature TO, KO, NO, GA, RA, MO.
»Rajnik«, pokojnik.

30) Južni zid. U medaljonu s likom sv. Augustina (drugi medaljon od prozora na desno). 394/113 cm.

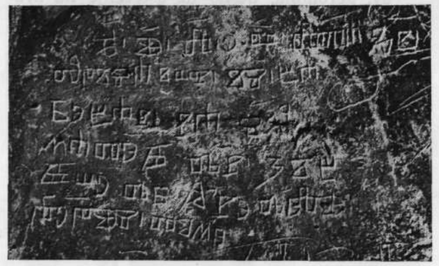

Sl. 63

· Č · U · L · V L(E)TA G(OSPOD)N(IH)
TO PISA IV(A)N' IS' BA
REBAN' NA S(VETA)GO
MATEÊ D(A)N' KI B
ÊŠE DR(U)GU NEDELU
PREPUSTOME

● *1453. leta gospodnjih to pisa Ivan is Bareban (tj. iz Barbana) na svetago Mateja dan ki běše drugu nedelju prepustome.*
Ustav. Ligature TO, GO, PR.

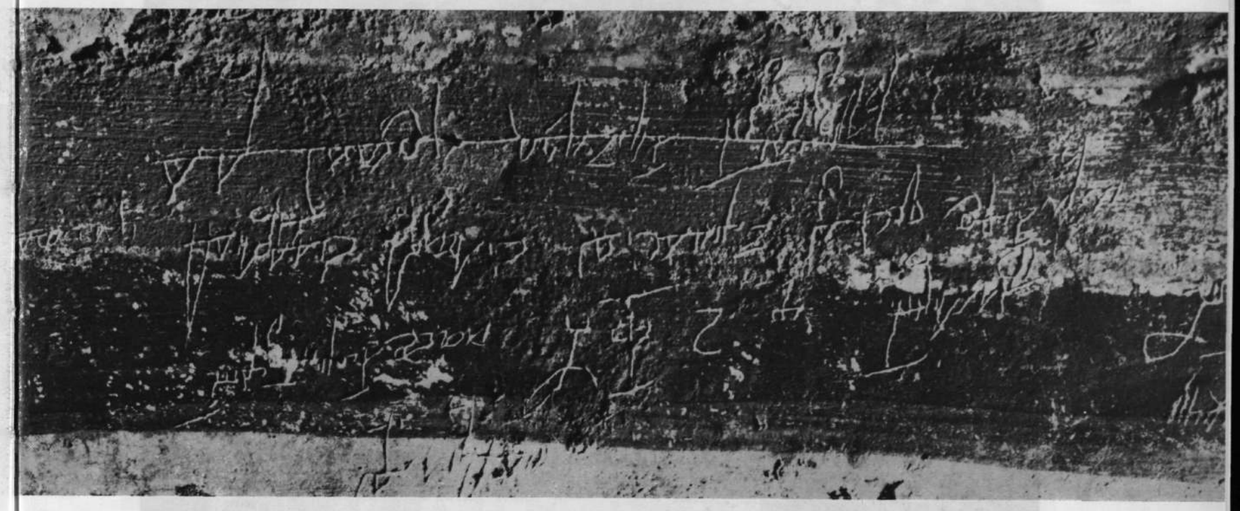

Sl. 64. Grafit br. 32.

31) Južni zid. Ispod prethodnog grafita. 396/107 cm.

V IME IS(U)H(RSTO)VO AM(E)N L(E)T →
→ OT R(OI)STVA H(RSTO)VA
ČUPE MĒSECA OKTEMBRA DNI I
TO PISA ŽAKA[N] ÊKOV KRIŽMANIĆ

● *V ime Isuhrstovo, amen. Let ot rojstva Hrstova 1496, mĕseca oktembra dni 20, to pisa žakan Jakov Križmanić.*
Kurziv. Ligature HVO, LT, TV, HV, BR, TO, KO.

32) Južni zid. Na crvenoj i smeđoj borduri, ispod polja s bogaljima. 550/140 cm. Sl. 64.

TO PISA ŽAKAN BRNARDO
Z GOLE GORICE PETAK PRED SANMOM
BARBANSKIM Č F K A BOG MU POMOZI

● *To pisa žakan Brnardo z Golegorice, petak pred sanmom barbanskim. 1541. Bog mu pomozi.*

Kurziv. Ligature TO, SA, ŽA, BR, GO, MO, BO, MU, PO.

33) Južni zid. Na crvenoj borduri iznad medaljona sa sv. Jelenom. 490/125 cm. Sl. 65.

TO PISA BRATONA MISECA →
→ AVGU(S)TA
DVADESETI DAN' KADA
BĚ V BRBAN DOŠ(A)L' POP DESETINAR

● *To pisa Bratonja miseca avgusta dvadeseti dan kada bě v Brban došal pop desetinar.*
Ustav XV st. Ligature TO, PO.

34) Južni zid. Između medaljona s likom sv. Jelene i medaljona s likom sv. Ivana Krstitelja (posljednji medaljon desno). Na cvjetnom ukrasu i na tamnoj pozadini medaljona sv. Ivana. 526/112 cm.

A SIE PISA POP MIKULA KAPELAN →
→V RAKLI KADA ZAUJEŠE →
→ GOSPODA BNETCI VSU ISTRU →
→ MILEZIN · Č · F · 3 ·

● *A sije pisa pop Mikula, kapelan v Raklji kada zauješe gospoda Bnetci vsu Istru milezin 1508.*
Kurziv. Ligature PO, KU, VR, GO, SU, TR.

Sl. 65. Grafit br. 33.

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM CROATICA MDCCCLXI

Sl. 66. Barban, crkva sv. Antuna, istočni zid. Bogorodica s Djetetom na prijestolju, sveci i donator.

35) Južni zid. Na tamnoj pozadini medaljona sa sv. Ivanom. Lijevo od svečeve glave. 540/104 cm.

·Č·U N TO PISA
STIPAN PLOVAN
.... NA B(OG)' MU
POMAGAI I S(VE)TA
MARIĒ AM(E)N'

● *1470. To pisa Stipan plovan .... na. Bog mu pomagaj i sveta Marija, amen.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature TO, PA, PLI, GA, PO.

36) Južni zid. Ispod medaljona sa sv. Jeronimom. 270/50 cm.

TO PISA PETAR

Kurziv XV—XVI st. Ligatura TO.

37) Južni zid. Unutar površine figuralnog grafita s prikazom crkve i zvonika. 342/72 cm. Palimpsest glagoljskih grafita, u kome se može izdvojiti samo ovo:

TO PISA ŽAKAN ST
ĒPAN

Ustav XV st. Ligatura TO.

38) Sjeverni zid. 42/77 cm.

TO PISA IVAN'
LI?AČEN'
NA PETR(O)VU
DA MU BOG
P(O)MOZI
Č F K E

● *To pisa Ivan Li?ačen na Petrovu. Da mu Bog pomozi. 1546.*
Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligatura TO.

39) Sjeverni zid. 236/176 cm.

Č F M TO PISA LOVRE MALIĆ NA .....
MISECA JuLEJA G

● *1560. To pisa Lovre Malić na .... miseca juleja 4.*
Kurziv. Ligature TO, LO.

40) Sjeverni zid. 528/96 cm.

V H(RSTOV)O (IME) AM(E)N L(E)T' →
→ Č F K Ž TO PISA NA GR

● *V Hrstovo ime, amen. Let 1547. To pisa ... na gr(?)*
Kurziv. Ligature LT, TO, GR.

41) Sjeverni zid. Na crvenoj borduri iznad polja s Parabolom o trunu i brvnu u oku. 42/129 cm.

Glagoljski azbučni niz od A do L.

Početničko pismo. Ustavni i kurzivni oblici slova. XV—XVI st.

42) Sjeverni zid. Na lijevom obodu medaljona s likom sv. Marka. 75/114 cm.

... HI A TU BĒŠ? ?AGO DA ZA PERI?
... ESU KADA? O BĒŠE E?AL' T ... →
→ DO KARVĒ
A TO TI SDOĽA PIŠE PET(A)R →
→ ŽAK(A)N' NEMU VĒRUI

● *..... do karvē. A to ti sdoľa piše Petar žakan. Njemu věruj!*

Ustav. XV st. Dosljedno je kurzivom pisano samo slovo D. Ligature GO, TO, DO, TR.

U oštećenom prvom i drugom retku teško je dokučiti pravi sadržaj teksta. Po izrazu »do karve« (do krvi) vjerojatno se radi o skandaloznoj kronici koju zapisuje žakan Petar kao očevidac. (»Njemu vjeruj!«).

43) Sjeverni zid. Na crvenoj borduri nad medaljonom s likom sv. Marka. 96/128 cm.

S(VETI) MARKO VAINELIST

● *Sveti Marko vajnelist (tj. vanjelist, evangelist).*

Ustav. XV st.

44) Sjeverni zid. Na lijevom rubu aureole sv. Marka. 93/113 cm.

TO PISA
IVAN'
LOVRA
ČIĆ'
KADA
SU ORNI(??)
KUK (??)

● *To pisa Ivan Lovračić kada su ...*

Ustavni i kurzivni oblici slova. XV—XVI st. Ligature TO, LO.

45) Sjeverni zid. Desno povrh niše za liturgijski pribor. 535/120 cm. Sl. 67.

ŽAKAN' MARKO
Č F O Ž TADA TEČAŠE
KADA ŽITO BEŠE POMRLO
I ..... OD MESECA
SEKTENBRA DO MESECA MARČA
NUMER · P · APRILA

● *Žakan Marko. 1587, tada tečaše kada žito beše pomrlo. I .... od meseca sektenbra do meseca marča. Numer 90 aprila.*
Kurziv. Ligature DA, ČA, TO, PO, BRA.

46) Na istom zidu, na polju s likom sv. Dionizija ima mnogo oštećenih, jedva čitljivih glagoljskih grafita.

Sl. 67. Grafit br. 45.

Sl. 68. Grafit br. 1.

BARBAN 15

B/5

Crkva sv. Jakova.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
NB. Mjere su uzimane od ruba freskiranog polja a ne od ugla zida.

1) Sjeverni zid. 17/136 cm. Sl. 68.

ČFNZ NA IV APRILA KADA BEH
Ê POP BRNARDIN LONČARIĆ V →
→ BRBANE RETINAN
B(OŽ)E OSLOBODI ME

● *1579, na 23 aprila kada beh ja pop Brnardin Lončarić v Brbane retinan. Bože, oslobodi me.*

Poluustav. Ligature PR, BR.

2) Sjeverni zid. 51/155 cm.

ČFOB
TU BĚ [ŽA]KAN MIHEL MARKU[ČIĆ]
Z BĚRMA BOG S NAMI AMEN

● *1582, tu bě žakan Mihel Markučić z Běrma. Bog s nami, amen.*

Kurziv. Ligature: TU, BO. U datumu su udvostručene okomite crte slova F, O.

3) Sjeverni zid. 25/102 cm. Sl. 69.

ČFOD
TEGA LETA BIŠE
KAREŠTIĚ ŽITA LUDEM
I ULA

● *1585. Tega leta biše kareštija žita ljudem i ulja.*

Kurziv. Ligatura UL.

4) Sjeverni zid. 17/171 cm.

ČFIA
POP IVAN SABLA
Z LINDARA KADA BEH
. . . . . .

● *1521. Pop Ivan Sablja z Lindara, kada beh . . . . .*

Kurziv. Ligature PO, ZL, TO.

5) Sjeverni zid. 21/167 cm. Pod prethodnim grafitom.

POP ANDRI KRVIRALIĆ
NA LET GO(S)PO(DNI)H ČF3Ï

● *Pop Andrij Krviralić na let gospodnjih 1518.*

Kurziv. Ligature PO, GO.

Sl. 69. Grafit br. 3.

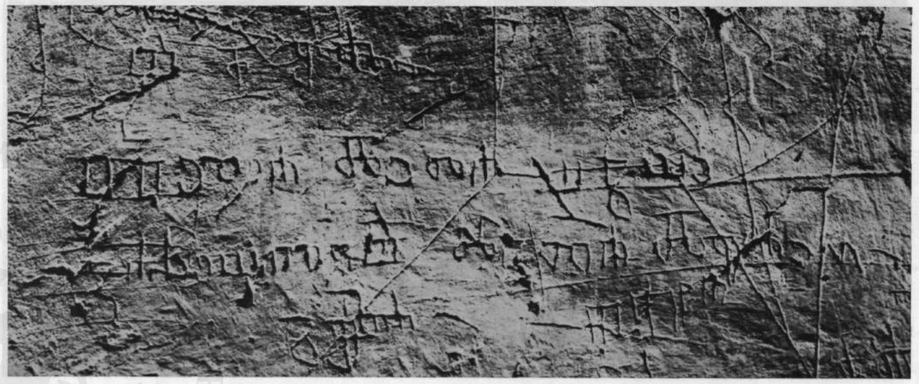

6) Sjeverni zid. 25/160 cm. Pod prethodnim grafitom.

OVO PI[SA] ŽAKAN
GRŠKO TIH(O)NIĆ

● *Ovo pisa žakan Grško Tihonić.*
Kurziv XVI st. Ligature VO, GR.

7) Sjeverni zid. 111/203 cm.

Sl. 70. Grafit br. 7.

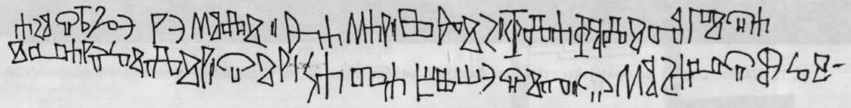

AKO SRCE NE MOLI ZAMAN ÊZIK FLAFOLI TO PISA
IVAN ŽILIN SIN' KADA BĚŠE SIT SMOKAV SUHI

● *Ako srce ne moli, zaman jazik flafoli. To pisa Ivan, Žilin sin kada běše sit smokav suhi(h).*

Ustavni i kurzivni oblici XVI st. Ligature MA, LA, TO, VA.

8) Sjeverni zid. 156/180 cm.

·Č·F·O·Z NA IZ MISECA
APRILA. Ê MATII TONKOVIĆ
PISAH ⟨B(OG)A⟩ KI TO PISA B(OG)A →
→ HVALI

● *1589, na 29. miseca aprila, ja Matij Tonković pisah. Ki to pisa Boga hvali.*

Ustavni i kurzivni oblici. Ligature BA, HVA.

9) Sjeverni zid. 150/175 cm. Lijevo uz prethodni grafit.

TO E I JA MIH(E)L FRANE
. . . . . .

Ustav XV st. Ligature TO, AM.
Ružan, nevješt rukopis.

10) Sjeverni zid. 129/138 cm.

† ABVGDEŽ3ZÏIJKLMNOP→
→ RSTUFHŠtωSŠ'ÊJuEE?

XV st.
Vježba azbučnog niza. Izostavljeno je slovo C na 27. mjestu.

Sl. 71. Barban, crkva sv. Jakova.

Na freski istočnog zida nad oltarom prikazani su Bogorodica, sv. Jakov i drugi sveci. Bogorodica pod okriljem svoga plašta (Mater misericordiae, Schutzmantelmadonna) okuplja članove barbanske bratovštine sv. Jakova. Braća, predvođena svećenikom kleče u molitvi, odjevena za vrijeme liturgijske funkcije u karakteristične suknene plašteve s kukuljicama. Oko 1470.

BARBAN 16

B/5

Izgubljeni spomenici.
Batel spominje nadgrobne ploče s glagoljskim natpisima na tlu župne crkve sv. Nikole i na tlu grobne crkve sv. Križa, a Kirac glagoljske grafite u crkvi sv. Duha (srušena crkva) i u crkvi M. Božje od oranica (obnovljena crkva).

Literatura:

J. A. Batel, Glagoljica u Barbanu, Raklju i Mutvoranu. Naša Sloga. God. XI, br. 18. Podlistak, str. 1. Trst, 17. IX. 1880.
Kirac, Crtice, str. 232—233.

Sl. 72. Baška, pogled na opatijsku crkvu sv. Lucije u bašćanskom polju. U pozadini otok Prvić i masiv Velebita.

BAŠKA

17

D/6

Bašćanska ploča.

Izvorni smještaj: Opatijska crkva sv. Lucije.

Sadašnji smještaj: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Oko 1100. god.

Natpis na pregradnoj ploči (pluteus) pregrade (septum, cancelli) što je dijelila redovnički kor od lađe u opatijskoj crkvi sv. Lucije (Fučić 1957).

Bijeli vapnenac.

199×99,5×9 cm.

A[ZЪ] [VЪ IME O]TCA I S(I)NA [I S]V(E)TAGO DUHA AZЪ
OPAT[Ъ] DRЪŽIHA PISAH SE O LEDI[N]Ē JuŽE
DA ZЪVЪNIMIRЪ KRALЪ HRЪVATЪSKЪĬ [VЪ]
DNI SVOĘ VЪ SVETUJu LUCIJu I SV⟨E⟩[DO]*
MI ŽUPANЪ DESIMRA KRЪ[BA]VĒ MRA[TI N]Ъ VЪ L(I)
CĒ PRBЪNEBŽA [S]Ъ POSL[Ъ] VIN[(O)DO]LĒ [ĒK(O)]VЪ V O
TOCĒ DA IŽE TO POREČE KLЪNI I BO(G) I BĬ AP(OSTO)LA I G E
VAN(JE)LISTI I S(VE)TAĒ LUCIĒ AM(E)NЪ DA IŽE SDĒ ŽIVE
TЪ MOLI ZA NE BOGA AZЪ OPATЪ DBROVITЪ ZЪ
DAHЪ CRĒKЪVЪ SIJu I SVOEJu BRATIJu S DEV
ETIJu VЪ DNI KЪNEZA KOSЪMЪTA OBLAD
AJuČAGO VЪSU KЪRAINU I BĒŠE VЪ TЪ DNI M
IKULA VЪ OTOČЪCI [SЪ S]VETUJu LUCIJu VЪ EDINO

● *V ime Oca i Sina i Svetago Duha. Az opat Držiha pisah se o ledině juže da Zvanimir, kralj hrvatskij v dni svoje v Svetuju Luciju i svedomi: župan Desimira Krbavě, Mratin v Licě, Pribineža posl Vinodolě, Jakov v otocě. Da iže to poreče, klni j Bog i 12 apostola i 4 evanjelisti i svetaja Lucija, amen. Da iže sdě živet, moli za nje Boga. Az opat Dobrovit zdah crěkav siju i svojeju bratiju s devetiju v dni kneza Kosmata obladajućago vsu Krajinu. I běše v ti dni Mikula v Otočci s svetuju Luciju v jedino.*

* U riječi »svědomi« ostatak trećeg slova je vjerojatnije E nego Ē.

Tekst B. ploče sadrži:

1) invokaciju,
2) zapis opata Držihe, pisan u prvom licu, koji bilježi da je hrvatski kralj Zvonimir »u svoje dane« darovao Sv. Luciji zemlju (»ledinu«) i koji nabraja svjedoke darovanja,
3) formulu minacije protiv onih koji bi zanijekali darovanje,
4) obvezu da monasi Sv. Lucije mole za darovatelja,
5) zapis opata Dobrovita, također pisan u prvom licu, koji bilježi da je taj opat sa devetoro svoje samostanske braće (monaha) sagradio »ovu« crkvu, pa tu gradnju personalno datira vremenom kneza Kosmata koji je vladao cijelom Krajinom i
6) zapis u kome se navodi da je u to vrijeme bio ili bila »Mikula v Otočcu« u zajedništvu sa sv. Lucijom.

Sadržaj cijelog teksta B. ploče, prema tome, nije nastao u isto vrijeme nego u vremenskom rasponu upravljanja bar dvaju opata (Držihe i Dobrovita). Kako iz kompozicijskih razloga nije zamislivo postepeno klesanje pojedinih pasusa teksta u dovršeni, postavljeni i polihromirani plutej septuma, gdje je k tome tekst kontinuirano pisan (scriptura continua), to se ovo nizanje različitih i vremenski susljednih zapisa moralo ostvariti na predlošku iz koga je sastavljač B. ploče crpio podatke, a to sve upućuje da je sadržajni predložak B. ploči bio samostanski kartular.

OPIS

B. ploča, promatrana kao arheološki predmet, bila je izvorno lijevi plutej (pregradna ploča) na kamenoj crkvenoj pregradi (septum, cancelli), a ta je pregrada prostorno dijelila kor pred oltarom, opredijeljen za redovnike, od crkvene lađe, opredijeljene za vjernike (Fučić 1957, 1960). B. ploča svojim lijevim krajem bila je učvršćena u okomitoj užljebini sjevernog crkvenog zida, dok je svojim desnim krajem, i to stanjenim »perom« bila učvršćena u bočnom utoru lijevog stupa na septumu (vidi grafičku rekonstrukciju). Pregrada je na svom mjestu postojala još godine 1752. Srušena je poslije te godine a prije godine 1856. kada je Črnčić vidio B. ploču na tlu u Sv. Luciji (Fučić 1978).

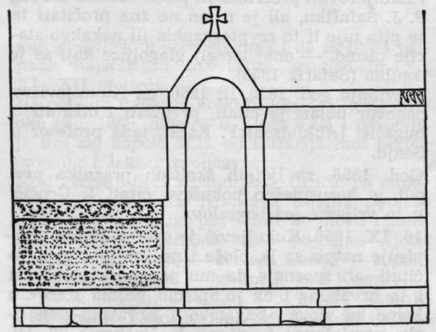

Sl. 73. Idealna grafička rekonstrukcija septuma u crkvi sv. Lucije. Bašćanska ploča je lijevi plutej.

B. ploča svojim oblikom i svojim proporcijama odgovara plutejima predromaničkog i romaničkog razdoblja na našem obalnom pojasu (Istra, otoci, Dalmacija). Izvorno je bila polihromirana pa u užljebinama ornamenta na njezinoj borduri i u užljebinama nekih slova još su sačuvani tragovi crvene boje. Ornamentalni motiv lozice što teče duž istaknute bordure gornjim rubom B. ploče, javlja se u istoj stilizaciji na ukrašenim dijelovima crkvene arhitekture na našoj obali u kasnom XI i u XII stoljeću.

Nakon rušenja pregrade nestao je desni plutej (»druga Bašćanska ploča«). U pretpostavci da se na njemu nastavljao tekst B. ploče Fučić smatra (1971) da su Jurandvorski ulomci vjerojatno njegovi ostaci.

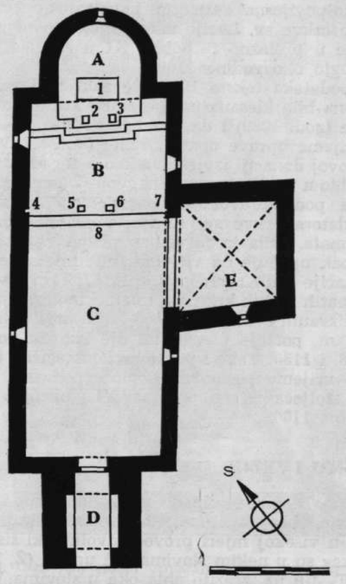

Sl. 74. Tlocrt crkve sv. Lucije. A — apsida. B — prezbiterij (nekada redovnički kor). C — lađa. D — zvonik. E — kapela sv. Marije od Ruzarija (dogradnja iz god. 1498).

1 — današnji oltar. 2 i 3 — rupe u tlu za temeljenje stupaca prvotnog oltara. 4-5-6-7 — izvorni položaj crkvenog septuma koji je odvajao redovnički kor od lađe. 4 i 7 — okomiti prorezi u zidu gdje su bili učvršćeni krajevi lijevog i desnog pluteja. 5 i 6 — rupe u tlu za temeljenje stupaca septuma; među stupcima bila su vrata (prolaz između kora i lađe). 4-5 izvorni položaj Bašćanske ploče koja je bila lijevi plutej crkvenog septuma. 8 — mjesto u pločniku crkvene lađe gdje je nađena Bašćanska ploča.

Primjena dugog teksta umjesto ornamenta je atipična za oblikovanje crkvenih pluteja, ali otkriće Senjske ploče, pluteja koji je oblikovanjem podudaran B. ploči, pokazuje da je u Kvarneru ta pojava bila regionalno tipična.

DATIRANJE

Istraživanja su pokazala (Fučić 1960) da je pregrada bila podignuta istodobno s gradnjom crkve u vrijeme opata Dobrovita, koji je — prema podatku što ga čitamo na samoj B. ploči — sazidao crkvu sv. Lucije s devetero redovnika. Taj je momenat važan zbog istodobnog i uzajamnog datiranja crkve i B. ploče.

Sama crkva sv. Lucije s masivnim zvonikom u sredini pročelja i s ulazom u crkvu kroz prizemlje zvonika, tipološki pripada razdoblju naše rane romanike pa i na samom otoku Krku ima tipološki srodnih primjera XI/XII stoljeća i to u trobrodnoj bazilici benediktinske opatije sv. Mihovila u gradu Krku i u jednobrodnim crkvama sv. Ivana u Baški (stara bašćanska župna crkva) i sv. Vida u istoimenom selu kod Dobrinja. Crkva sv. Vida izravno je datirana darovnom listinom dne 1. I 1100. Sva ta umjetničko-povijesna saznanja indiciraju datiranje kako crkve sv. Lucije tako i njoj istodobne B. ploče u prelazno razdoblje XI u XII stoljeće, okruglo oko godine 1100.

Iz podataka teksta B. ploče zaključujemo da je ona bila klesana poslije smrti kralja Zvonimira (god. 1089) i da je od te godine proteklo i vrijeme uprave opata Držihe (koji u Zvonimirovoj donaciji izvještava kao o događaju koji se zbio u prošlosti, »vъ dni svoję«). Ona je klesana pod upravom drugog opata, Dobrovita, fundatora crkve sv. Lucije, u vrijeme kneza Kosmata, kada je on vladao svom Krajinom, a to pak upućuje na vrijeme prije mletačke dominacije nad Krkom godine 1116. ili prije serije poznatih krčkih knezova, mletačkih vazala (kasnije zvanih Frankopana), od kojih prvi od njih, Dujam, počinje vladati negdje između godina 1118. i 1130. Tako i politička konstelacija indicira vrijeme postanka B. ploče pod sam kraj XI stoljeća ili na početak XII, okruglo oko godine 1100.

PISMO I JEZIK

Pismo B. ploče pripada prelaznom stupnju iz starije, oble glagoljice u hrvatsku, uglatu. Ono već u visokoj mjeri provodi dvolinijski sistem. »Oka« su u nekim slovima već uglata (Ž, Z, L, P, T, Ju) uz izrazito obla oka u slovima V, D. Slova V i D su starijeg tipa pa su im mala oka podjednake veličine a međusobno su vezana jako izbočenom spojnicom, oštrog ili dvokutnog oblika. U tom pismu se uz stari oblik granatog ⰼ javlja i mlađi, hrvatski oblik M, preuzet iz ćirilskog ili latiničkog pisma. Starijoj grafiji pripadaju i slova N i P sa svojim bočnim crtama, Ė trokutne konture, poluglas u obliku ključa, Ju s još nesljubljenim lijevim i desnim elementom, dok se slovo K, koje više nema supskripta, i slovo U, već stopljenih elemenata i bez bočne crte, pojavljuju u paleografski mlađim oblicima. Svega na jednom mjestu dolazi znak za prednji nazal Ę (u 4. retku, »svoję«). U pismu B. ploče dolaze i dublete i to za slovo A u obliku ⰰ (što bi po V. Novaku mogla biti recepcija latiničkog A iz beneventanskog pisma) i za poluglas, gdje se uz oblik ključa nalazi i znak ъ, koji u tom obliku ne susrećemo ni na jednom drugom glagoljskom spomeniku. Štefanić je (1955) iznio da je to »jamačno pojednostavljeni meki poluglas«, a nama se čini da je to klesarski stilizirana »kvačica«, tj. znak za poluglas, koji se i na drugim hrv. spomenicima XII stoljeća pojavljuje kao dubleta uz znak ključa.

Uz pojavu dubleta za glagoljska slova A i poluglas, bilježimo na B. ploči pojavu recepcija nekih latiničkih i ćirilskih slova (I, M, N, O, T, V) usporedo s upotrebom izvornih glagoljskih znakova. Slične recepcije zapažene su i na drugim spomenicima hrvatske glagoljice XI—XII st. (Krčki natpis, Senjska ploča, natpis iz Plastova i Knina) te na hrvatskim i makedonskim rukopisima.

Napokon u pismu B. ploče treba upozoriti na morfološke osobitosti: B (ⰱ), I (ⰹ), P (ⰿ), koje nalazimo i na drugim najstarijim kvarnerskim i istarskim spomenicima XI—XII stoljeća (Krčki natpis, Jurandvorski ulomci, Senjska ploča, Grdoselski ulomak) i na (nelokaliziranim) hrvatskim rukopisima XII st., što uza sve neujednačenosti pisma upućuje na njihove međusobne uže geografske veze.

Jezik teksta B. ploče je živi, stari hrvatski jezik na svom razvojnom stupnju XI—XII stoljeća, prožet elementima knjiškog, liturgijskog crkvenoslavenskog jezika. U njemu su stari nazali već prešli u vokale E odnosno U i samo na jednom mjestu nalazimo još znak za prednji nazal (u 4. retku u riječi »svoje«), više kao relikt pisarske tradicije nego kao odraz fonološke situacije. Ni Ė (jat) nije još prešao u E ili u I, niti poluglas u puni vokal, ali je u nekim riječima poluglas ispao.

HISTORIJAT ISTRAŽIVANJA

Relativno dug natpis B. ploče (gotovo 100 riječi u 13 redaka teksta) već je više od sto godina predmet istraživanja jezičnih, paleografskih i historijskih. O njoj, stoga, od svih glagoljskih natpisa postoji i najopsežnija literatura.

God. 1851. prvi je na nju upozorio (I. Kukuljevića) Petar Dorčić iz Baške, tada još bogoslov, kasnije župnik u Baški. Zatim Ploču dolaze pregledati i precrtati I. Kukuljević i M. Sabljar. Kukuljević se 12. I. 1853. s Dorčićevim, svojim i Sabljarovim precrtom B. ploče obratio u Prag P. J. Šafařiku, ali je ni on ne zna pročitati te se pita nije li to cryptographia ili nekakvo starije pismo, — onaj temelj glagoljice koji se je izgubio (Šafařik 1853).

U svibnju god. 1855. ili 1856. na Kukuljevićev nagovor dolazi je čitati, prepisati i otisnuti u bugačici (Abklatsch) F. Rački, tada profesor u Senju.

God. 1856. za ljetnih školskih praznika prvi put je bezuspješno pokušava čitati I. Črnčić, u to vrijeme još bogoslov.

16. IX. 1856. Kukuljević je opet u Baški, prepisuje natpis sa B. ploče i ne uspijeva ga pročitati, ali spoznaje da mu je »jezik slavenski i to hrvatski« i da je »pismo veoma staro« u kome su slova »bugarsko i hrvatsko-glagoljska pomiešana« (u pismu F. Račkome 20. IV. 1857, v. Rački 1858), a u svom prvom izvještaju o njoj piše: »bit će taj napis iz XII ili XIII stoletja« (Kukuljević 1857, str. 6).

F. Rački prvi put o B. ploči piše u »Nevenu« VII (1858) i zaključuje da je natpis pisan hrvatskim jezikom a bugarskom glagoljicom, ali da se neka slova (na pr. K, T i Ė) približuju uglastoj tj. hrvatskoj glagoljici, da u njemu nema nazala jer ih nema u hrvatskom jeziku, da na Ploči ima znakova (slova) kojih nema na drugim glagoljskim spomenicima i da B. ploča pripada najstarijim hrvatskim spomenicima iz XI—XII stoljeća.

Sl. 75. Baška, crkva sv. Lucije. Pogled na apsidu i prezbiterij (kor). Osovljeni stupci označuju mjesto gdje su bila vrata na crkvenoj pregradi (septumu). Bašćanska ploča bila je plutej koji je zatvarao prostor između lijevog zida i lijevog stupca.

Na pobudu Račkoga krčki biskup I. Vitezić daje oko god. 1860. dignuti B. ploču s tla i postaviti je uza zid kapele M.B. od Ružarija radi boljeg čuvanja i lakšeg proučavanja.

Vrativši se s bečkih studija, I. Črnčić na nagovor I. Kukuljevića pokušava u zimi potkraj 1861. god. po drugi put čitati B. ploču i tada mu uspijeva pročitati samo pojedine riječi: »opat' — dni svoję — svetaja Lucija — župan' — da iže — deveti — v' dni k'neza Kosm'.... — i biše v' t' dn' Mikula.« Svoj precrt i čitanje Črnčić šalje Kukuljeviću, koji ga bodri da nastavi s radom te mu vraća njegov precrt i prilaže mu svoj i Sabljarov precrt B. ploče.

U proljeće 1862. došao je pregledati Ploču prof. Mesić, kome Črnčić stavlja na raspolaganje svoj, Kukuljevićev i Sabljarov precrt.

U međuvremenu I. Črnčić istražuje arhivsku građu o povijesti opatije sv. Lucije a god. 1863. u društvu s dobrinjskim svećenikom A. Kirinčićem i bašćanskim župnikom P. Dorčićem po treći put čita B. ploču i tada konačno uspijeva postići suvisli sadržaj većeg dijela natpisa a svoje rezultate objavljuje u Književniku II (1865):

1. A....(?) o(t)ca i s(i)na i s(ve)tago duha. Az'
2. opatъ Drъžiha pisahъ se.....
3. da Zъvъnimirъ kralъ Hrъvatъsky (v')
4. dni svoje vъ svetuju Luciju i sv.....
5. mi županъ desi ..... (?)
6. ..... posl ..... v o-
7. točě, da iže to poreče(?), klъni ji bog(?) i b(lažen)a (děv)a i IV. e-
8. vanlisti i staja Lucija amnъ, da iže e(?) děla.....
9. tъ, moli za nje boga. Azъ opatъ Dirovitъ zъz-
10. dahъ crěk(v)ъ siju i svoeju bratiju(?) sъ dev-
11. eti p vъ dni kъneza Kosъmata oblad-
12. ajušćago vъsu kъrainu, i běše vъ te dni M-
13. ikula z Otočъca(?) — (sv)etuju Luciju(?) vъden-

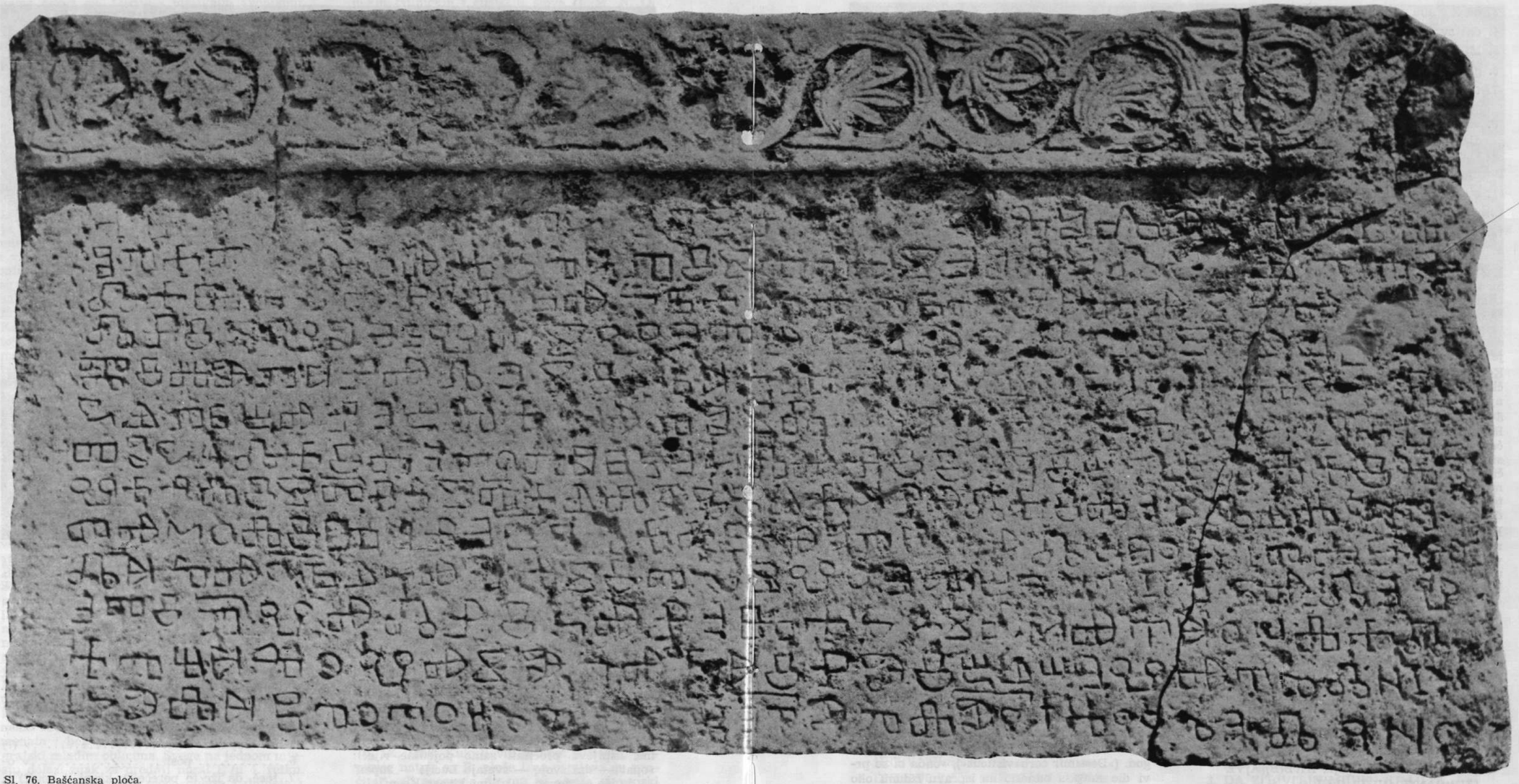

Sl. 76. Bašćanska ploča.

Črnčić uočava na B. ploči specijalitete glagoljskih slova H i Ju, recepciju latiničkih slova N, I, T, dublete znaka za poluglas i dubletu za slovo A koja mu oblikom ꙗ nalikuje na polegnuto glagoljsko Q. U dubleti za A naslućuje poseban znak za krčki izgovor glasa A (»valjda to slovo nekakovo a ili o, mutno kao oa«...) Črnčiću se postavlja pitanje kako da se ispravno pročita sam početak natpisa pa mu je prvi znak u prvom retku »ili križić + (simbolička invokacija) ili A, pa bi tekst započinjao sa: ARЪ ili AZЪ. Iako nije pročitao riječ »ledině« kao predmet Zvonimirova darovanja, Črnčić iz cijele konstelacije tada pročitana teksta zaključuje da bi se Krajina morala nalaziti »blizu Krka« i da bi se knez Kosъmatъ s Bašćanske ploče mogao poistovjetiti s historijski utvrđenim Kuzmom, ličkim županom 1067—1070, ili s Kuzmom (Cosmas comes), svjedokom na Kolomanovoj ispravi iz 1102. Datiranje po vladanju kneza Kosъmata i odsutnost imena krčkog kneza ili mletačkoga dužda dovodi ga do zaključka da je B. ploča nastala u XI stoljeću prije godine 1100. Črnčić je, naime, isprva pročitao godinu 1100. na latinskome natpisu što je uklesan u luneti nad vratima kule u gradu Krku i koji bilježi knezove B(artola) i V(ida), pa je stoga godinu 1100. uzeo kao terminus ante quem vladanju kneza Kosmata, a prema tome i postanku B. ploče.

Črnčićev doprinos u proučavanju B. ploče značio je temelj na kome su gradili Kukuljević, Rački i svi kasniji istraživači. Na inicijativu F. Račkoga zagrebački fotograf Standl u dva navrata (godine 1865. i 1869) dolazi fotografirati B. ploču, a kipar I. Rendić god. 1873. izrađuje njezin otisak u gipsu. Ta tehnička dokumentacija služit će u daljnjem kabinetskom proučavanju B. ploče I. Kukuljeviću, F. Račkome i R. Strohalu.

Kukuljević je 1870. (1870, 1872, 1873) uspoređujući Črnčićevo čitanje sa svojim otiskom B. ploče u papiru (Abklatsch) i sa Standlovom fotografijom predložio ovo čitanje:

1. a.r.g. (možebiti 1104. ili ako je z. 1107) v imje otca i sina i svetago duha Az otac
2. opat držih(na) pisah se (privi) (?) ledije t'da k'

3. da Z'v'nim'r kral, hr'vat'sk'i
4. dni svoe i svetu luciu isvrši . . .
5. Mi župan desimir[2] . . . . djevjem
6. g. jetrb' nee blag'slovi v'ni
7. togje dni že' to poreče klni i bo. i b. a. i g(4) e-
8. vanjelisti i svetaja lucija.Mamn. Da iže, djel
9. t' moli za nje boga, a az opat držih . . . vl
10. djeh' grjeh . . . i sit svoe . . . d . . . dev
11. eti n v' dni kneza kosma . . . . oblad-
12. ajušćega v su krainu i bješe v te dni m-
13. ikula od otočca(?) v svetu luciu voveden.

Kukuljevićev pokušaj čitanja B. ploče dao je manji rezultat od Črnčićeva, ali je Kukuljević u svom čitanju unio ime župana Desimira, a za njega Kukuljević zna da je u Zvonimirovo vrijeme bio krbavski župan. Sada Kukuljević stavlja B. ploču u XI ili XII stoljeće i smatra je najstarijim hrvatskim natpisom.

Korak dalje značila je studija F. Račkoga (Rački 1875), koji se u istraživanju B. ploče oslanja na Črnčićevo čitanje, na Standlovu fotografiju i na Rendićev sadreni odljev.

Rački se na nekim mjestima odvaja od Črnčićeva čitanja ali ga znatno dopunjuje na mjestima koja Črnčić do tada još nije uspio pročitati, pa sa svojim dopunama postiže sadržajno smislen i kontinuirani tekst koji će postati temelj istraživanjima B. ploče za narednih pedeset godina.

Rački se isprva (1875) susteže od čitanja 13. retka (izuzev riječi »Mikula«), gdje je Črnčić već našao ključne riječi, da bi ga zatim (1877. u Monumenta), uz Geitlerovu pomoć, pročitao. Definitivno čitanje Račkoga (1877) glasi:

1. + [·Č·R·] (VЪ IME O) [T]C(A) I SN(A I STA)GO DU(H)A AZЪ
2. OPAT(Ъ) DRЪŽIHA PISAHЪ SE O LEDI(N)Ē JuŽE
3. DA Z[Ъ]V[Ъ]NIM[I]RЪ KRA[L]Ъ HRЪVATЪSKЪ (VЪ)
4. DNI SVOEE VЪ SVETUJu [L]UCIJu ISЪŠ(EDЪ)
5. MI ŽUPANЪ DESI[L]A KRЪ(B)[A]VĒ [ŽU](PAN)Ъ [V](Ъ) [LU]
6. CĒ PRBЪNEBGA (S)Ъ POSL(A) VI(TOS)[L](ĒA)VA V O
7. TOCĒ DA IŽE TO PORE[Č]E KLNI I BO I B(N)A (B)GA I G E
8. VAGLISTI I STAĒ LUCIĒ A[M]NЪ DA IŽE SDĒ ŽIVE
9. TЪ MOLI ZA NE BO[G]A AZЪ OPA[T]Ъ DBREVITЪ ZЪ
10. DAHЪ CRĒKЪVЪ SIJu [I] SVOEJu BR[A]TIJu SЪ DEV
11. ETIJu VЪ DNI KЪNEZA K[O]SЪMЪTA OBLAD
12. AJuŠćAGO VЪSU KЪRAINU I BĒŠE VЪ TЪ DNI (M)
13. IKULA VЪ OTO[Č]Ъ[C](I VЪ S)VETUJu LUCIJu VЪ EDIN[O]

Rački na početku prvog retka vidi znak križa (simboličku invokaciju) i izravno uklesani datum Č·R (= 1100) a zatim verbalnu invokaciju.

U drugom retku čita riječ »ledině« koja označuje predmet Zvonimirove donacije Sv. Luciji. Na kraju 4. retka vidi slova IS pa rekonstruira riječ »isъšedъ«, zamišljajući kraljev dolazak u Bašku, k Sv. Luciji, prilikom darivanja ledine. Rački, nadalje, predlaže tri osobna imena i funkcije osoba koje su bile svjedoci ili akteri donacije. To bi po Račkome bili Desila, Pribiněg ili Prvaneg i Vitoslav. Desila mu je župan Krbave. Prvaneg (PRBNEBGA), tj. »Pribiněg« je lice koje Rački poistovjećuje s »Pirvanego iuppano de Luca« s isprave od 1059. godine.

Oslanjajući se na taj podatak, Rački dosljedno čita skupinu slova na kraju 5. i na početku 6. retka »županъ vъ Lucě«.

Čitku skupinu slova u 6. retku POSL nadopunjuje s A pa dobiva glagol (3. sing. prez. od poslati), a glagol mu usmjerava rekonstrukciju i smisao cijele rečenice; — ona bi po Račkome glasila: »sъ posla Vitoslěava v otocě«, tj. da lučki župan Pribineg posla »Vitoslava« na otok (Krk) kao poslanika koji ima uvesti samostan sv. Lucije u posjed ledine. Rački je ime Vitoslav (Vitoslěavъ) rekonstruirao na mjestu gdje je Črnčić vidio VIN(Ē) . (L)Ē . . VA.

Rački u 9. retku ispravlja Črnčićevo čitanje opatova imena Dirovit u Dobrevitъ.

Rački uočava da se natpis na B. ploči sastoji od dva dijela. Prvi dio mu je izvod iz »samostanskog zbornika«, tj. zapis opata Držihe o donaciji kralja Zvonimira, sastavljen nedugo poslije Zvonimirove smrti (1088) a prije mletačke dominacije na Krku (1118), ali — misli Rački — ako bi krbavski župan »Desila« s B. ploče bio identičan s Desimirom krbavskim županom, svjedokom na Zvonimirovoj ispravi iz 1078. god. (»Dessimir corbavisticus«), »onda bi se prvi dio natpisa odnosio na ispravu izdanu oko god. 1078, i onda pada i dolazak kralja Svinimira na Krk u ovo doba«.

Drugi dio je zapis opata Dobrovita o gradnji crkve. Kako je opat Dobrovit upravljao Sv. Lucijom poslije opata Držihe, a sav natpis je uklesan pod Dobrovitom, to je Ploča nastala još kasnije i to god. 1100. Bilo je to u vrijeme vladanja kneza Kosmata; Rački nagađa da bi to mogao biti lučki župan Kuzma (kasnije monah u zadarskom Sv. Krševanu) koji bi »obladao vъsu Krainu« prije mletačke vlasti nad Krkom (1118), u interegnumu 1092—1102, poslije smrti

Sl. 77. Bašćanska ploča. Fotografija zagrebačkog fotografa Ivana Standla iz godine 1869.

kralja Stjepana II a prije krunidbe Kolomana za dalmatinsko-hrvatskoga kralja.

Osvrćući se na paleografiju, Rački sada jasno spoznaje da »nisu svi spomenici oble glagoljice bugarski« i na B. ploči vidi prelazno pismo od obie u uglatu hrvatsku glagoljicu. Uspoređujući pismo B. ploče s pismom Mihanovićeva odlomka, ocjenjuje B. ploču kao stariji spomenik od njega, štoviše kao najstariji hrvatski glagoljski spomenik uopće. Rački potcrtava vrijednost B. ploče kao povijesnog izvora koji »potvrđuje da se je vlast kralja 'Zvnimira' protezala i na Krk, pa uopće na kvarnerske otoke«. Poslije Račkoga objavljuje svoje čitanje L. Geitler (1883):

1. Č·(R?) [VЪ IME O]TCA I S(I)N[A I STA]GO DU[H]A AZЪ
2. OPAT[Ъ] DRŽIHA PISAHЪ SE O LEDI[N]Ē JuŽE
3. DA ZЪVЪNIMIRЪ KRAL'Ъ HRЪVATЪSKЪI VЪ
4. DNI SVOĘ VЪ SVETUJu LU[C]IJu IS[ЪŠEDЪ]
5. MI ŽUPANЪ DESI·RA KRЪ[BA]VĒ [ŽUPAN]Ъ [VЪ LU]
6. CĒ PRBЪNEBGA [S]Ъ POSL[A] VI . . . . LĒ·V(?)
7. TOCĒ DA IŽE TO POREČE KLЪNI I BO I B·A [B]GA I G E
8. VANGLITI I STA LUCIĒ AMNЪ DA IŽE SDĒ ŽIVE
9. TЪ MOLI ZA NE BOGA AZЪ OPA[T]Ъ DBREVITЪ Z[Ъ]
10. DAHЪ CRĒKЪVЪ SIJu I SVOEJu BR[A]TIJu SЪ DEV-
11. ETIJu VЪ DNI KЪNEZA K[O]SЪMЪTA OBLAD
12. AJuŠćAGO VЪSU KЪRAINU I BĒŠE VЪ TЪ DNI [M]
13. IKULA VЪ OTOČЪC[I VЪ S]VETUJu LUCIJu VЪ EDINO

Geitler u osnovi usvaja čitanje Račkoga i samo se u pojedinostima od njega razlikuje. Tako Geitler u 5. retku čita ime krbavskog župana »DESI·RA« a u 6. retku, na mjestu gdje je Rački konstruirao ime »VITOSLĒAVA«, Geitler suzdržano bilježi VI . . . LĒ.

God. 1888. Črnčić po drugi put piše o B. ploči i predlaže svoje definitivno čitanje:

1. +·[·Č·R·] (VЪ IME O) [T]C(A) I SN(A I ST)GO DU(H)A AZЪ
2. OPATЪ DRЪŽIHA PISAHЪ SE O LEDI(N)Ē JuŽE
3. DA Z[Ъ]V[Ъ]NIM[I]RЪ KRA[L]Ъ HRЪVATЪSK (VЪ)
4. DNI SVOĘ VЪ SVETUJu [L]UCIJu I SV(E)DOKЪ)
5. MI ŽUPANЪ DESI[L]A KRЪ(B)[A]VĒ [ŽU](PAN)Ъ [V](Ъ) [LU]
6. CĒ PRBЪNEBGA (S)Ъ POSL(A) VI(TOS)[L](ĒA)VA V O
7. TOCĒ DA IŽE OPOIČE KЪLNI I BO I B(N)A (B)GA I G E
8. VAGLISTI I STAĒ LUCIĒ AMNЪ DA IŽE SDĒ ŽIVE

9. TЪ MOLI ZA NE BOGA AZЪ OPA[T]Ъ DBIVITЪ ZЪ
10. DAHЪ CRĚKЪVЪ SIJu [I] SVOEJu BR[A]TIJu SЪ DEV
11. ETIJu VЪ DNI KЪNEZA KOSЪMЪTA OBLAD
12. AJuČAGO VЪSU KЪRAINU I BĚŠE VЪ TЪ DNI M
13. IKULA VЪ OTO[Č]ЪC(I SЪ S)VETUJu LUCIJu VЪ EDIN[O]

Črnčić polemički odgovara Račkome pa se stilističkim i logičkim argumentima obara na njegovo čitanje riječi ISЪŠEDЪ na kraju četvrtog retka. Jasno se vide, piše Črnčić, samo dva prva slova IS, od kojih prvo slovo može biti i posebna riječ, veznik »i«. Odbacujući čitanje ISЪŠEDЪ, Črnčić precizira smisao rečenice koja samo izriče da je Zvonimir dao ledinu Sv. Luciji (»vъ Svetuju Luciju«). Zvonimir uopće nije mogao doći u Sv. Luciju, jer — tako misli Črnčić — crkva sv. Lucije još nije postojala u Zvonimirovo doba, nego ju je poslije Zvonimira sagradio opat Dobrovit.

Črnčić na kraju 4. retka vidi jasno slovo IS, a za njima nazire slova V E i povezuje ih sa slovima M I na početku 5. retka. Ne slaže se s Račkim da bi MI bilo 1. pl. lične zamjenice (mi=lat. nos), nego na tome mjestu vidi svjedoke Zvonimirova darivanja pa predlaže ove alternative kontinuiranog čitanja: »i svedokъ mi« ili »i svedoka mi« ili »i svedomi« ili — što mu je manje vjerojatno — »i s vodami« (tj. da bi Zvonimir darovao ledinu s vodama, s potokom). Kako su u tekstu B. ploče bila tada pročitana imena samo dvojice »svjedoka«, tj. ime župana u Krbavi i ime župana u Luci, Črnčića u njegovim alternativnim čitanjima muči pitanje dualnog i pluralnog oblika riječi svedokъ (svědokъ — svědoki — svědoka) ili svedomъ (svědomъ — svědomi — svědoma).

I Črnčića podjednako kao i prije njega Račkoga zbunjuje u drugom dijelu natpisa (u Dobrovitovom zapisu) pojava neglagoljskih slova (»ono nekoliko pismena na latinsku ili na Klementovu iliti na grčku«) pa i on s Račkim pomišlja da je tu »imala posla *kasnija* a popravljajuća ruka«.

Posljednji redak koji je Rački (1877. u Monumenta) čitao i interpretirao ovako:

I BĚŠE VЪ TЪ DNI MIKULA VЪ OTOČЪCI I VЪ SVETUJu LUCIJu VЪ EDINO

— Et erat his diebus Mikula in Otočъc et in sancta Lucia insimul, po Črnčiću glasi:

I BĚŠE VЪ TЪ DNI (SVETI) MIKULA VЪ OTOČЪCI SЪ SVETUJu LUCIJu VЪ EDINO — Et erat his diebus (sanctus) Nicolaus de Otočъc cum sancta Lucia in commune, tj. »sdružen, sjedinjen«, pod istom upravom.

Črnčiću je neprihvatljivo svetačko ime bez atributa »sveti« kako ga čita Rački, pa pretpostavlja da je klesar omaškom ispustio abrevijaturu STЪI ili STI ispred riječi »Mikula«. Črnčić je, stoga, zaključio da se tu radi o »svetom« Mikuli »vъ Otočъci« pa ga je identificirao s opatijom sv. Nikole u Otočcu u Gackoj. Glede datiranja B. ploče sada se Črnčić slaže s Račkim da je na početku teksta B. ploče uklesana godina, samo što misli da tamo ima prostora za još jednu znamenku (na pr. 1101, 1102 . . .) i sada ispravlja svoje ranije stajalište da bi godina 1100. bila terminus ante quem B. ploči, jer je u čitanju onog latinskog natpisa iz grada Krka prihvatio Ljubićev ispravak datuma tog natpisa od godine 1100. na godinu 1190.

Črnčić se osvrće na paleografske momente B. ploče pa sedmo slovo u 4. retku drži latiničkim E ili možda glagoljskim Ę, no u svakom slučaju čita ga kao E. Upozorava na grafijske, morfološke osobitosti slova Ju i P na B. ploči. Rački (1888) u »Pripomenku« odgovara Črnčiću da nema dokaza za tvrdnju kako Sv. Lucije nije bilo u Zvonimirovo doba, jer je ledina bila darovana — Sv. Luciji. Glede rekonstrukcije spornog mjesta u 4—5 retku (»isъšedъ« ili »i svedoka« ili »i svedomi«), Rački sada dopušta da »ono dakle nečitljivo mjesto daje priliku nagađanju više ili manje opravdanu«.

God. 1911. daje V. Jagić svoje čitanje koje temelji — uz neke ispravke — na čitanju Črnčića, Račkoga i Geitlera:

1. +Č(R · VЪ IME OTЪ)CA I SN(A I STA)GO DU(H)A AZЪ
2. OPAT(Ъ) DRЪŽIHA PISAHЪ SE O LEDI(N)Ě JuŽE
3. DA ZЪVЪNIM(I)RЪ KRALЪ HRЪVATЪSKЪ(I VЪ)
4. DNI SVOJĘ VЪ SVETU(Ju L)U(C)I(Ju) I S(ЪVĚDOCI)
5. MI ŽUPANЪ DESI(L)A KRЪ(BA)VĚ (ŽUPAN)Ъ (VЪ LU)
6. CĚ PRBЪNEBGA (S)Ъ POSL(A) VI(TO)SLĚ(VA VЪ O)
7. TOCĚ DA IŽE T(O) POR(E)ČE KLЪNI I (BO) i B · Ž . . . LA I G E
8. VAGLISTI I STAĚ LUCIĚ AMNЪ DA IŽE (S)DĚ ŽIVE
9. TЪ MOLI ZA NE BOGA AZЪ OPATЪ DBROVITЪ SЪZ
10. DAHЪ CRĚKЪVЪ SIJu (S) SVOEJu BRATI(Ju) SЪ DEV
11. ETI(Ju) VЪ DNI KЪNEZA K(O)SЪMЪTA OBLAD
12. AJuŠćAGO VЪSU KЪRAINU I BĚŠE VЪ TЪ DNI (M)
13. IKULA OT OTO(ČЪCA V STUJu) LUCIJu VЪ EDINO

Sl. 78. Baška, crkva sv. Lucije. Pogled iz južne kapele na stepenice između lađe i prezbiterija. Na gornjoj stepenici vide se dvije rupe u kojima su bili temeljeni stupci crkvene pregrade (septuma), a na uzdužnom zidu vidi se okomiti utor u koji se uklapala Bašćanska ploča (perom na njezinom lijevom boku).

Po Jagiću (1911. i 1913) B. ploča vjerojatno nije bila uklesana god. 1100. kako to hoće Rački nego, jer ima mjesta za još jedno slovo u datumu — nekoliko godina ili nekoliko desetljeća poslije godine 1100.

Jagić se ne slaže s Račkim i Geitlerom u čitanju »isъšedъ« na kraju 4. retka, nego prihvaća Črnčićevo čitanje »svědokъ« ili još bolje »svědoci«. U 13. retku Jagić čita šesto slovo O (po njemu je ono okrenuto glagoljsko O), a sedmo slovo čita T. Čini mu se da to slovo nije istovjetno s dubletom znaka za poluglas ъ, koja mu je oblikovana prema glagoljskom jeru. U slovima M, N, I, T, O vidi utjecaj latinskog pisma. Predmnijeva da je dubleta za slovo A oblikovana prema grčkom alfa.

God. 1912. čita R. Strohal B. ploču po Standlovim fotografijama i po Rendićevu sadrenom odljevu:

1. č · t · i · (1120) (Vъ ime o)tc(a) i s(i)n(a i sveta)go du(h)a · Azъ
2. opatъ Drъžiha pisahъ se o ledině, juže
3. da Zъvъnim(i)r, kralъ hrъvatъskъ (vъ)
4. dni svojeje vъ svetuju Luciju, i sv(edokъ)
5. mi županъ Desida (vъ) Krъ(ba)vě, (župan)ъ v Lu-
6. cě Prbъnebga; — sъ poslъ Vi(tos)l(ěa)va v o-

7. tocě; da iže to poreče. klъni i bo(gъ) i bogo(rodi)lja i 4 e-
8. va(n)glisti i s(ve)taja Lucija, am(e)nъ, da iže sdě žive-
9. tъ, moli za ne boga. Azъ opatъ Dbivitъ zъ-
10. dahъ crěkъvъ siju (s)ъ svojeju bratiju sъ dev-
11. etiju vъ dni kъneza Kosъmъta oblad-
12. ajućago vъsu kъrainu. I běše vъ tъ dni M-
13. ikula ot Otočъc(a sъ sv)etuju Luciju vъ edino.

Strohal podvlači da se njegovo čitanje razlikuje od Črnčića i Račkoga na ovim mjestima: u 1. retku datumom 1120, u 5. retku imenom župana »Desida« umjesto »Desila«, u 6. retku oblikom »sъ poslъ« umjesto »sъ posla«, u 7. retku »to poreče« umjesto Črnčićeva »opoišće« i »bogorodilja« umjesto »blažena bogorodica« kako je to mjesto čitao Rački, u 10. retku »sъ svojeju bratiju sъ devetiju« umjesto »i svojeju bratiju s devetiju« (prema Račkome i Črnčiću) te u 13. retku »ot Otočъca« umjesto Črnčićeva »ot Otočъc«. U 6. retku koleba između čitanja »Prbъnebga« i »Prbъnebza«. Čitajući u 6. retku »sъ poslъ« (umjesto »sъ posla«), Strohal bitno mijenja smisao rečenice te bi sada lučki župan Pribineg bio poslanik Vitoslavov.

Strohal vidi u tekstu B. ploče četiri dijela: 1. invokaciju, 2. Držihin zapis o darovnici kralja Zvonimira s imenima svjedoka, minacijom i obvezom molitve monaha za one koji su bili nazočni darovnici (1076—1089), 3. zapis o gradnji crkve pod opatom Dobrovitom koji je B. ploču postavio na crkvu sv. Lucije god. 1120, 4. pripomenu o zajedničkoj upravi Sv. Lucije i samostana sv. Mikule u Otočcu.

God. 1914. F. Šišić publicira tekst B. ploče po Jagiću. On drži da prvi dio natpisa sadrži kratki izvadak isprave u kojoj je opat Držiha u prijevodu sažeo Zvonimirovu zar latinsku donaciju i dodao kako je Vitoslav (zacijelo kao pristav) po nalogu lučkog župana Prvanega uveo opata Držihu odnosno crkvu sv. Lucije, u posjed darovanog zemljišta. Drugi dio natpisa je zapis o gradnji crkve pod opatom Dobrovitom koji bi bio zajednički opat i Sv. Luciji i Sv. Nikoli u Otočcu u vrijeme »kada je neki knez Kuzma(?) zavladao bar otokom krčkim, a izgleda prema čitavom kontekstu, možda i sa susjednom obalom i Otočcem u gatanskoj župi«. Šišić datira B. ploču »oko 1100« i smatra »da je opat Dobrovit uklesao u natpis darovnicu Zvonimirovu baš stoga, da svojoj crkvi, odnosno manastiru, zajamči miran i siguran posjed onog zemljišta, što nas ipak velikom vjerojatnošću upućuje na predmletačko doba, dakle u vrijeme prije godine 1115—1116.« Vrednujući B. ploču kao povijesni izvor, Šišić podvlači da »iz ovog spomenika saznajemo s punom sigurnošću, da je kralj Zvonimir bio potpuni i pravi gospodar otoku Krku, koji se inače brojio u 'byzantinski tema' Dalmaciju, pa kako je Krk upravo najsjeverniji dio te Dalmacije, sasvim je prirodno, da se kraljeva vlast proteza-

la i na otoke i gradove bliže središtu njegove države kod Splita«.

U čitanju 12—13 retka Šišić gleda s rezervom »što uz ime 'Mikula' ne stoji potrebno 'sveti'«.

U godinama poslije I svjetskog rata B. ploču proučava po originalu u crkvi sv. Lucije Vj. Štefanić, Krčanin, rodom iz Bašćanske Drage i profesor na krčkoj gimnaziji.

Konzervatorski razlozi (spašavanje nagrižene B. ploče iz vlažne crkve natopljene solju) i politički razlozi (blizina granice, bojazan od rata, okupacije i nasilnog uništenja a isto tako i bojazan da B. ploča ne bude odnesena u Beograd) dovela je 1934. godine do sporazuma između krčkog biskupa Srebrniča i Jugoslavenske akademije po kome je B. ploča prenijeta u Zagreb i povjerena Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti na čuvanje. Odluka je izazvala otpor među seljacima (podjario ga je jedan vlasnik hotela iz turističkih motiva) pa je Ploča u noći pred odlazak bila sakrivena i tek intervencijom žandarmerije pronađena i pod stražom otpremljena u Zagreb. Sve je to izazvalo mnogostruke reakcije u tisku ali i povećalo opći interes za B. ploču.

Jagićev autoritet je tolik da Štefanić isprva (1937) donosi uz male ispravke Jagićevo čitanje ali u svojim bilješkama pod tekstom iznosi svoja nova zapažanja, temeljena na izravnom promatranju originala B. ploče, po kojima se dovodi u pitanje ispravnost čitanja Jagića a dijelom i Račkoga. Štefaniću je u 1. retku prvi znak »križ koji je zapravo identičan sa slovom A naše ploče«; na kraju 4. retka dolje iza slova SVE Štefanić vidi vodoravnu crtu s malim uglom na lijevoj strani te odbacuje Črnčićevo D »jer je ono u našem napisu uvijek okruglo«; u 5. retku odbacuje ime DESILA jer na tom mjestu vidi DESI-RA i u istom retku umjesto riječi »ŽUPANЪ«, kako je to nagađao Rački, nazire riječ od 5—6 slova koja počinje sa MR; u 6. retku napušta konjekturu Račkoga »VITOSLĚAVA« i tu vidi dijelom posve jasno a dijelom nagađa ovaj redoslijed slova: VI⟨N⟩ . . LE .⟨G ili H ili K?⟩ VA; u 7. retku vidi B·A⟨R⟩LA te rekonstrukcijom dobiva »blažena roditelъnica«; u 9. retku ispravlja D(O)BREVITЪ u D(O)BROVITЪ a na kraju 9. retka i na početku 10. retka odbacuje Jagićevo »sъzdahъ« i čita »zъdahъ«; u 13. retku napušta Jagićevo »ot otočъca« i čita »vъ otočъci«. U paleografskom pogledu B. ploča pokazuje prijelazno pismo koje najviše sliči Bečkim listićima. Kako latinska slova i posebni znakovi dolaze pretežno u drugom dijelu B. ploče, oni i Štefaniću (nakon Račkoga i Črnčića) »unose malu sumnju nije li drugi dio napisa druga osoba, možda i nešto kasnije pisala«. Razmatrajući odnos Sv. Lucije sa samostanom sv. Nikole u Otočcu (o čijem postojanju postoje potvrde tek u XV stoljeću), Štefanić postavlja hipotezu da bi »Mikula v Otočci« mogao biti benediktinski samostan sv. Mihovila ili sv. Nikole na otoku Susku ili samostan sv. Nikole kraj Omišlja, ili pak jedna od starih crkava posvećena sv. Nikoli na otoku Krku (u Bosaru, Ogrulu ili u Negritu).

God. 1941. Štefanić napušta Jagićevo čitanje, priklanja se dijelom Črnčiću i nešto Račkome,

Sl. 79. Baška. Pogled na iskopine glagoljaške opatije i na crkvu sv. Lucije.

oslanja se na svoja zapažanja i svoje bilješke i objavljuje svoje prvo čitanje:

1. +[Č·R·] (VЪ IME O)[T]CA I SN(A I STA)GO DU(H)A AZЪ
2. OPAT(Ъ) DRЪŽIHA PISAHЪ SE O LEDI(N)Ě JuŽE
3. DA ZЪVЪNIM[I]RЪ KRA[L]Ъ HRЪATЪSKЪ(I VЪ)
4. DNI SVOJĘ VЪ SVETU[Ju L]UCIJu I S[VE] ( )
5. MI ŽUPANЪ DESI( )RA KRЪ(B)[A]VĚ [MR] ( )Ъ V(Ъ) [LU]
6. CĚ PRBЪNEBGA (S)Ъ POSL(A) VI( )LĚ( )VA V[O]
7. TOCĚ DA IŽE TO POREČE KLЪNI I BO I B(N)A [ ]LA i G E
8. VAGLISTI I STAĚ LUCIĚ AMNЪ DA IŽE SDĚ ŽIVE
9. TЪ MOLI ZA NE BOGA AZЪ OPA[T]Ъ DBROVITЪ ZЪ
10. DAHЪ CRĚKЪVЪ SIJu [I] SVOEJu BR[A]TIJu SЪ DEV
11. ETIJu VЪ DNI KЪNEZA K[O]SЪMЪTA OBLAD
12. AJuČAGO VЪSU KЪRAINU I BĚŠE VЪ TЪ DNI [M]
13. IKULA VЪ OTOČЪC[I] (SЪ S)VETUJu LUCIJU VЪ EDIN[O]

U međuvremenu B. ploča je u Zagrebu, gdje se nakon višegodišnjih konzultacija konačno našlo jednostavno rješenje za njezinu sanaciju tako da se namakanjem u destiliranoj vodi oslobodi od topivih, razornih soli (Deželić 1943).

God. 1951. B. Fučić iznosi zapažanja o. Vinka Fugošića OFM, akad. slikara, da je B. ploča plutej crkvenog septuma, a to je momenat koji će narednih godina podstaći arheološka istraživanja crkve i ruševina opatije sv. Lucije.

God. 1952. obrađuje B. ploču J. Hamm i daje nove prijedloge njezina čitanja:

1. + · Č · N · Ž · [1077] VЪ IME OTCA I S(I)NA I S(VE)TAGO DUHA. AZЪ
2. OPATЪ DRЪŽIHĂ PISAHЪ SE O LEDINĚ JuŽE

3. DA ZЪVЪNIM(I)RЪ KRALЪ
HRЪVÅTЪSKЪÏ VЪ
4. DNI SVOJĘ VЪ SVETUJu LUCIJu I
S(VETA)GO ÏER(OLI)MA.
5. MI ŽUPÅNЪ DESIM(I)RÅ KRЪBAVÊ.
MRÅ . . . Ъ VЪ LU-
6. CÊ PR(EZ)B(ITR)Ъ NEB(O)G(Ъ). AZЪ
POSLЪ VIN . . . LÊ . . . VЪ V O-
7. TOCÊ; DA IŽE TO POR(E)ČE, KLЪNI I
BO(GЪ) i BÏ [12] AP(OSTO)LA I G[4] E-
8. VA(N)G(E)LISTI I S(VE)TAÊ LUCIÊ AM
(E)NЪ. DA IŽE SDÊ ŽIVE-
9. TЪ MOLI ZA NE BOGA. AZЪ OPÅTЪ
D(O)BROVITЪ ZЪ-
10. DÅHЪ CRÊKЪVЪ SIJu S SVOEJu
BRATIJu SЪ DEV-
11. ETIJu VЪ DNI KЪNEZA K(O)SЪMЪTÅ
OBLAD-
12. AJuČÅGO VЪSU KЪRÅINU. I BÊŠE VЪ
TЪ DNI M-
13. IKULÅ VЪ OTOČЪCI SЪ SVETUJu
LUCIJu VЪ EDINO.

Hamm proučava B. ploču po originalu pa po tragovima slova koja zapaža na oštećenim mjestima predlaže ove korekture i dopune: U 1. retku vidi datum + · Č · N · Ž · (1077), poslije ispravljeno u 1079;
u 3. retku čita HRVÅTЪSKЪÏ;
na kraju 4. retka čita slova ISÏERMA pa ih razrješuje: I S(VETA)GO ÏER(OLI)MA i time proširuje destinatara Zvonimirove darovnice i na crkvu sv. Jerolima u Staroj Baški (Kraje) koju je posjedovala opatija sv. Lucije;
u 5. retku ime krbavskog župana čita: DESIM(I)RÅ;
u 5. i 6. retku umjesto lučkog župana Pribinega (kako su to mjesto čitali i rekonstruirali stariji istraživači), Hamm čita ime svećenika Mratina (metateza od Martin) i razrješuje skupinu slova PRBNEBGA: MRA(TIN)Ъ VЪ LUCÊ PR(E)ZB(ITR)Ъ NEB(O)G(Ъ)«, a pri tome bi izraz »prezbitrъ nebogъ« odgovarao latinskoj formuli poniznosti »presbyter indignus«;
u nastavku 6. retka otkriva ime trećeg uglednika pa to mjesto čita: »AZЪ POSLЪ VIN . . . LÊ . . . V OTOCÊ«;
u 7. retku, u formuli minacije, ne nalazi spomen Bogorcdice (kako su sudili stariji istraživači) već tu vidi 12 apostola: »I BÏ (12) AP(OSTO)LA.«

Hamm smatra da cijeli natpis na B. ploči nije klesala ista ruka, nego da je tekst klesan sukcesivno u tri navrata:

1) Prvi dio kleše sam opat Držiha god. 1077. ili 1079, kada je u prisutnosti onih, koji su ispod toga potpisani, uveden u posjed spomenute »ledine«.

2) Desetak ili više godina kasnije, kada su počele smutnje u hrvatskom kraljevstvu, uklesana je minacijska formula.

3) Kratko vrijeme poslije toga, kada je opat Dobrovit pristupio restauraciji crkve sv. Lucije, uklesao je i natpis o tome, a kako je na kraju Ploče bilo još nešto mjesta, uklesan je i posljednji zapis, u kojem se spominje Mikula.

»Vremenski bi se dakle klesanje tih dijelova dalo rasporediti ovako: 1. Zvonimirova darovnica i dio s potpisima svjedoka — 1077, 2. minacijska formula — poslije smrti Zvonimira, negdje s kraja XI vijeka, i 3. Dobrovitov zapis o gradnji crkve i zapis o Mikuli — na prijelazu iz XI u XII vijek«.

Po Hammu se ova tri osnovna dijela teksta grafijski razlikuju. Za prvi, najstariji dio teksta je paleografski značajno da dosljedno piše ꙗ , da ima jedanput ję i jedanput y, ali da uz ję ima i mlađe e mj. ę (u svetuju sc. Luciju), da za glas ispred vokala ima ï, i da ža a uz ѡ ima poseban bašćanski znak ⋊ (ondje, gdje je za takvo pisanje na čakavskoj osnovi moglo imati fonetskih razloga). U drugom dijelu natpisa uz ꙗ dolazi mlađe M, nema znaka za jery, slova su neuglednija a neka i sitnija i nepravilnija nego u prvom dijelu, uz glagoljsko O dolazi i latiničko O. U trećem dijelu učestaju latinička slova T, N, O, I a u posljednjem pasusu o Mikuli, dolazi i različit znak za poluglas.

God. 1952. M. Barada zastupa mišljenje da je »Krajina« B. ploče pogranična, vojnička jedinica (marca), istovjetna s Liburnijom franačkih anala IX st., da je obuhvatala kvarnerski bazen s otocima Krkom, Cresom, Lošinjem i Rabom i obalnim pojasom od Brseča do Senja i da je bila »territorium regale, vladarevo patrimonijalno dobro, pod izravnom upravom kraljeva čovjeka i to do svršetka XI st. župana a na prijelazu u XII st. kneza-comesa«. Kosmat s B. ploče bio bi takav knez.

Iste god. 1952. L. Košuta (u prikazu Hammove radnje) uvidom u original i u Standlovu fotografiju odbija mogućnost da bi na početku prvog retka B. ploče stajao datum (svoja zapažanja ilustrira crtežima) pa se vraća na Črnčićevo čitanje ARЪ ili AZЪ. »Azъ« bi po Košuti mogla biti zabuna klesara, koji je tekst Držihina zapisa »azъ opatъ itd« počeo klesati prije invokacije. Košuta ne prihvaća Hammov datum 1077. i s razloga što opat Držiha označuje vrijeme Zvonimirova darivanja izrazom »vъ dni svoję«. Na kraju četvrtog retka vraća se na Črnčićevo čitanje »svedokъ«, a u petom retku predlaže čitanje imena »PRBЪNEBЪ«. Slaže se s Hammom da je B. ploča klesana sukcesivno, ali predlaže druga datiranja: Držihin zapis i minacija nastali bi poslije Zvonimirove smrti, negdje krajem XI stoljeća; Dobrovitov zapis nastao bi nakon raspada Krajine god. 1116. ili neposredno poslije toga, a zapis o Mikuli nešto kasnije.

God. 1955. Štefanić objavljuje svoje drugo čitanje B. ploče:

1. A[ZЪ] (VЪ IME O)[T]CA I SN[A] (I
S)[T](A)GO DU[H]A AZЪ
2. OPAT(Ъ) DRЪŽIHA PISAHЪ SE O
LEDI(N)Ê JuŽE

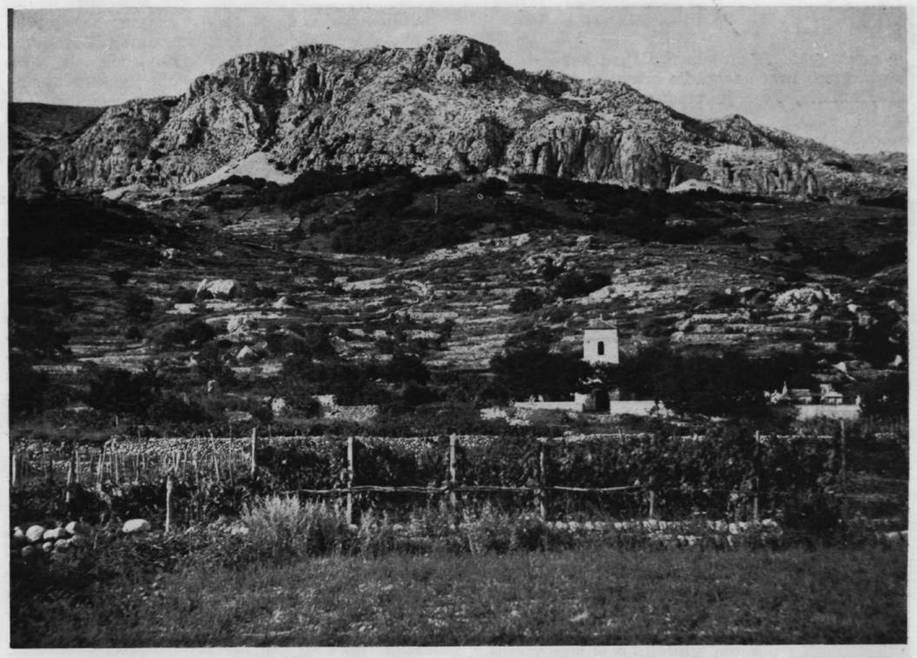

Sl. 80. Baška. Pogled iz bašćanskog polja na ostatke glagoljaške opatije i na crkvu sv. Lucije.

3. DA ZЪVЪNIM[I]RЪ KRALЪ
HRVATЪSKЪ[Ï] (VЪ)
4. DNI SVOJĘ VЪ SVETUJu LUCIJu I S[V]
. . .
5. MI ŽUPANЪ DESIMRA KRЪ[BA]VÊ
MRA(TIN)ЪC(Ъ) [L](U)
6. CÊ PRBЪNEB[Ž]A (ili PRBЪNEBGA)
(S)Ъ POSL(Ъ) VIN(O)[D]LÊ [ÊK]V[Ъ] V
[O]
7. TOCÊ DA IŽE TO POREČE KLЪNI I BO
I B[Ï] (=12) A[P]LA i G(=4) E
8. VAJLISTI I STAÊ LUCIÊ AMNЪ DA IŽE
SDÊ ŽIVE
9. TЪ MOLI ZA NE BOGA AZЪ OPA[T]Ъ
DBROVITЪ ZЪ
10. DAHЪ CRÊKЪVЪ SIJu I SVOEJu
BR[A]TIJu SЪ DEV
11. ETIJu VЪ DNI KЪNEZA KOSЪMЪTA
OBLAD
12. AJuČAGO VЪSU KЪRAINU I BÊŠE VЪ
TЪ DNI [M]
13. IKULA VЪ OTOČЪC[I] (SЪ S)VETUJu
LUCIJu VЪ EDINO

Štefanić na početku prvog retka prihvaća (Črnčićevo i Košutino) čitanje »AZЪ« bez datuma (i on uzima da je »AZЪ« klesareva greška) i (Košutin) zaključak po kome iz riječi »VЪ DNI SVOJĘ« slijedi da je B. ploča bila klesana poslije Zvonimirove smrti. Na kraju četvrtog retka ne odlučuje se na rekonstrukciju, jer su mu sigurna samo slova I S i možda V. U petom retku čita ime krbavskog župana DESIMRA a ime drugog uglednika, oslanjajući se na Hammovu rekonstrukciju MRA(TIN)Ъ VЪ, modificira u MRAT(IN)ЪCЪ. U šestom retku ne prihvaća Hammov »prezbitrъ nebъgъ« nego vidi iskrivljeno tradirano ime Pribineg ili Pribaneg, »a možda treba kombinirati i sa čitanjem PRBЪNEBŽA«, a u nastavku šestog retka, oslanja se na Hammovo čitanje »azъ poslъ vin . . lěvъ vo« i predlaže svoju rekonstrukciju: (·)Ъ POSLЪ VIN(O)DLÊ [ÊK]VЪ V O. Tako bi — po Štefaniću — među svjedocima treće lice bio »Pribinega«, poslъ (izaslanik) u Vinodolu, a četvrto lice bio bi Jakovъ, (poslъ) v otocě (tj. na otoku Krku).

Po Štefaniću natpis na B. ploči ima tri stavka:

1) skraćenu ispravu (noticiju), u kojoj opat Držiha tvrdi, da je hrvatski kralj Zvonimir

dao Sv. Luciji zemljište (ledinu) i za to nabraja svjedoke;

2) zapis opata Dobrovita u kojem kaže, da je sa devetero braće sagradio crkvu u dane kneza Kosmata, koji je vladao čitavom »krajinom«;

3) dodatak, u kojem se veli da je tada bio (sveti) Mikula u Otočcu u zajednici sa Sv. Lucijom. Kako se grafijske dublete ne poklapaju s granicama pojedinih stavaka, Štefanić smatra da je natpis »shvaćen kao samostanski kartular uklesan u kamenu — mogao imati jedinstvenu koncepciju i da je u politički nesigurnim vremenima (poslije smrti kralja Zvonimira 1089. i pada otoka Krka pod mletačku vlast 1116) imao svoju određenu funkciju, tj. osiguranje posjeda pa je stoga prirodno misliti, da je ploča klesana baš u tom periodu«.

Godine 1955. i narednih godina vrše se u organizaciji Staroslavenskog instituta arheološka istraživanja u crkvi i u ruševinama opatije sv. Lucije. Prema rezultatima tih istraživanja (Fučić 1957. u Bulletinu, 1957. u Slovu i 1960. u Ljetopisu JAZU) B. ploča bila je lijevi plutej septuma (crkvene pregrade) koji je bio sagrađen istovremeno s Dobrovitovom tj. s današnjom crkvom. Septum je na svom mjestu postojao još godine 1752. (Fučić 1978), a srušen je između 1752. i 1851. Nakon rušenja septuma B. ploča je bila upotrebljena za opločenje tla u crkvenoj lađi, vjerojatno kao nadgrobna ploča nad nekim seljačkim ukopnim mjestom. Na desnom pluteju septuma vjerojatno se je nastavljao tekst (»druga B. ploča«)

Sl. 81. Baška. Kameni reljef na zvoniku crkve sv. Lucije. Simbol sv. Mateja evanđeliste.

a ulomci desnog pluteja vjerojatno su »Jurandvorski ulomci« (vidi s. v. Baška, Jurandvorski ulomci). Dobrovitovoj ranoromaničkoj crkvi (oko god. 1100) prethodila je starokršćanska crkva iz VI stoljeća; dijelovi njezinog kamenog dekora otkriveni su kao spolija u pločniku Dobrovitove crkve. Crkva sv. Lucije i građevinski sklop opatije podignuti su nad ostacima antikne villae rusticae.

God. 1966. i 1969. Štefanić sažimlje dosadašnje rezultate istraživanja, podvlači mišljenje da je B. ploča kameni kartular Sv. Lucije, da je klesana sva u jednom navratu i to oko godine 1100. Taj datum nije na njoj izravno uklesan nego proizlazi iz unutarnjih podataka njezinog teksta. Kontekst implicira pisanje natpisa po smrti Zvonimirovoj (1089). Od svjedoka je god. 1078. poznat krbavski župan Desimir a knez Kosmat mogao bi biti identičan s lučkim županom Kuzmom ili s onim koji je god. 1102. bio u pratnji kralja Kolomana u Belgradu. Svakako vladao je prije mletačke okupacije Krka (1116).

U paleografskom osvrtu Štefanić iznosi mišljenje da dublete za poluglas iz 12. i 13. retka, dublete I, O, M, N, T, V pa i dubleta A spadaju u »prodor ćirilske grafijske građe na hrvatskoglagoljsko područje koji je bio doskora suzbijen«. Baščanski A mogao bi imati izvor u ćirilskom A, D ili čak u prejotiranom JA. Taj znak — po Štefaniću — nema na B. ploči fonetske podloge.

God. 1967. M. Moguš prihvaća Hammove rezultate a interpretacijom izreke »vъ dni svoję«, koja po Mogušu može značiti »u svoje vrijeme. svojevremeno, svojedobno« podupire tezu da je na početku teksta stajao datum i da je prvi dio B. ploče mogao biti uklesan još za Zvonimirova života.

God. 1970. N. Klaić ne prihvaća Hammove i Moguševe teze. U prvom dijelu B. ploče ona ne nalazi diplomatičke kvalifikacije već ga smatra Držihinim zapisom o darovanju. Drži da je Držihin zapis sastavljen poslije Zvonimirove smrti i sumnja da li je baš Držiha bio primalac dara i da li je na početku teksta stavio dataciju (i to u »golom« broju godine) koja bi se u diplomatičkoj praksi očekivala iza a ne prije invokacije. N. Klaić ocjenjuje B. ploču kao »jedno od najdragocjenijih pismenih svjedočanstava o Zvonimiru«, kao »dokaz o kraljevskoj vlasti nad kvarnerskim otocima« a pojave župana iz Krbave (jedne od banskih županija) i dvaju »posala«, kraljevih činovnika iz Vinodola i Krka (iz krajeva koji nisu bili starohrvatske županije) »odlično se uklapaju u sliku Zvonimirova doba«. Pod nazivom Krajina u drugom dijelu natpisa pretpostavlja »continens«, tj. Vinodol, kao kopneni dio nekadašnje Dalmatinske marke koje se oko 1070. godine raspala, a »Mikula« ne može biti ni »tobožnja opatija sv. Nikole u gatačkom Otočcu« niti »sv. Mikula z Gvozda« nego ga — kako je mislio Štefanić — »treba tražiti negdje na otoku ili u njegovoj okolici«.

God. 1970. N. Bonifačić-Rožin pokušava u interpretaciji B. ploče poći drugim putem pa u

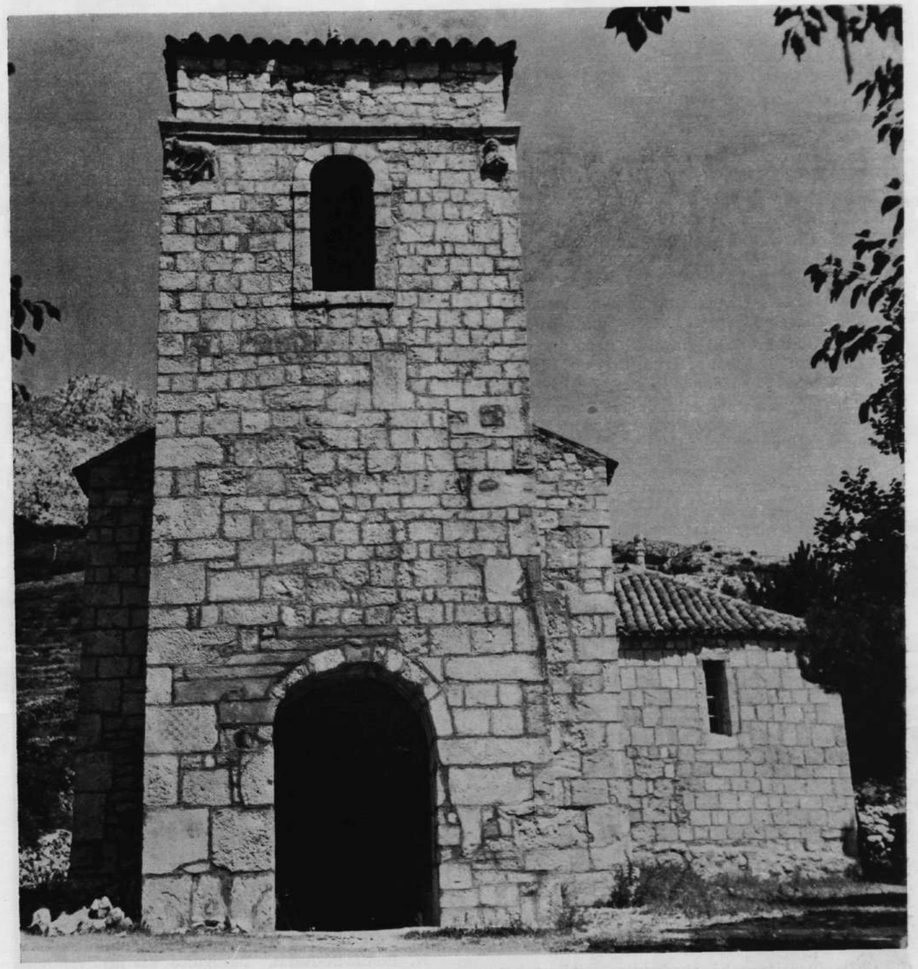

Sl. 82. Baška. Pročelje zvonika i crkve sv. Lucije.

tekstu petog i šestog retka ne vidi osobna imena i titule hrvatskih odličnika u funkciji svjedoka kraljevske donacije nego mjesto njih čita krčke toponime, nazive zemljišta koje je Sv. Lucija povrh »ledine« primila u dar od kralja Zvonimira. Tako Bonifačić-Rožin u riječi »županъ« vidi naziv krčkog lokaliteta »Županj«, a u nesuvisloj skupini slova »Prbъnebga« naziv lokaliteta Prniba, a taj se toponim na otoku Krku javlja kod Punta i u Dubašnici. J. Bratulić (1970) i E. Hercigonja (1976) uočavaju ritamsku organizaciju teksta B. ploče. God 1978. J. Bratulić i iste godine Fučić (u katalogu izložbe) vraćaju se na Črnčićevu konjekturu pa kraj četvrtog i početak petog retka čitaju: »i svedomi«, a Fučić (1978) kraj petog i početak šestog retka čita »LICĒ« umjesto »LUCĒ« (pa bi tako na B. ploči figurirali župani Krbave i Like), dok u trinaestom retku pod imenom Mikula vidi toponim samostanskog posjeda (Mikulja), a ne ime crkve ili samostana.

Ako se sažme ovaj kronološki pregled istraživanja B. ploče, vidi se da se sporna mjesta u čitanju i interpretaciji njezina teksta svode 1) na sam početak natpisa, 2) na kraj četvrtog i početak petog retka, 3) na peti i šesti redak i 4) na značenje riječi »Mikula« u trinaestom retku.

Literatura:

P. Šafařik, Památky hlaholského písemnictví. Prag 1853. Dostavky k str. 20.

I. Kukuljević, Izvjestje o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim. Zagreb 1857, str. 6—7.

F. Rački, Glagoljski nadpis na ploči u crkvi sv. Lucije kod nove Baške na otoku Krku. Neven, god. VII, Rijeka 1858, str. 251—252 i 266—268.

I. Črnčić, Krčke starine, II. Hrvatski napisi. Književnik II, Zagreb 1865, str. 9.

I. Kukuljević, Putne uspomene iz Hrvatske, Dalmacije, Albanije, Krfa i Italije, VII. Zagreb 1873, str. 6.

I. Črnčić, Još oble glagolice na krčkom otoku. Starine VII. Zagreb 1875, str. 10.

F. Rački, Starohrvatski glagolski nadpis u crkvi sv. Lucije kod Baške na Krku. Starine VII. Zagreb 1875, str. 130—136.

F. Rački, Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium. Documenta historiae croaticae periodum antiquum illustrantia. Zagreb 1877, str. 487—489.

L. Geitler, Die albanesischen und slavischen Schriften, Beč 1883.

I. Črnčić, Još o glagolskom napisu u crkvi sv. Lucije u Drazi bašćanskoj. Starine XX, Zagreb 1888, str. 33—49.

F. Rački, Pripomenak, ibid., str. 49.

V. Jagić, Glagoličeskoe pis'mo. Enciklopedija slavjanskoj filologii, v. 3. St. Petersburg 1911, str. 143—144 i 237—238.

R. Strohal, Glagolski napis u crkvi sv. Lucije kod Baške na otoku Krku. Vjesnik hrv. arheol. društva N. S. 12, Zagreb 1912, str. 8—11.

V. Jagić, Hrvatska glagolska književnost, u B. Vodnik, Povijest hrvatske književnosti, knj. I, str. 20. Zagreb 1913.

F. Šišić, Priručnik izvora hrvatske historije. Zagreb 1914.

F. Šišić, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara. Zagreb 1925.

Vj. Štefanić, Pred kraljevskom pločom u Baški. Obzor. Zagreb 19. VIII. 1925.

Vj. Štefanić, Bašćanska ploča. Obzor br. 187. Zagreb 1934.

(I. Esih?), Jugoslavenska akademija... (vijest bez naslova i potpisa o prijenosu i razlozima prijenosa B. ploče u JAZU u Zagreb). Narodna starina XIII, str. 228—231 (tri slike). Zagreb 1934.

F. Barbalić, Bašćanska ploča. Narodne novine, br. 243—248. Zagreb 1934.

D. Kniewald, Bašćanska ploča u Zagrebu. Bogoslovska smotra XXII, br. 4, str. 383—389. Zagreb 1934.

Stj. Ivšić, Sveta Lucija u Jurandvoru i njezin dragi kamen. Jutarnji list, god. XXIII, br. 8115, str. 3. Zagreb 1934.

J. Vajs, Památná deska »Zvonimirova« v kostele sv. Lucie u Bašky na Krku. Slovanská revue br. 1, str. 26—28. Prag 1934.

Vj. Štefanić, Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku. Croatia sacra god. VI, br. 11—12. Zagreb 1936.

Stj. Ivšić, Bašćanska ploča. Omladina, god. XXIII, str. 73—75. Zagreb 1940.

Vj. Štefanić, Bašćanska ploča. Hrvatska enciklopedija II. Zagreb 1941, str. 274—276.

M. Deželić, Bašćanska ploča i njeno konzerviranje. Ljetopis Jugoslavenske akademije, knj. 54. Zagreb 1943.

B. Fučić, Sto godina Bašćanske ploče. Riječki list 4. XII. 1951.

J. Hamm, Datiranje glagoljskih tekstova. Radovi Staroslavenskog instituta I. Zagreb 1952, str. 22—28.

M. Barada, Hrvatski vlasteoski feudalizam. Predavanja Jugoslavenske akademije. Zagreb 1953.

Vj. Štefanić, Bašćanska ploča, Enciklopedija Jugoslavije I. Zagreb 1955, str. 384—387.

B. Fučić, Tragom starih spomenika — Bašćanska ploča. Bulletin Instituta za likovne umjetnosti JAZU, god. V, br. 1. Zagreb 1957.

B. Fučić, Bašćanska ploča kao arheološki predmet. Slovo 6—8 (Vajsov zbornik). Zagreb 1957, str. 247—262.

B. Fučić, Izvještaj o radovima u Jurandvoru kraj Baške na otoku Krku godine 1955. i 1957. Ljetopis JAZU, knj. 64. Zagreb 1960, str. 169—172.

Vj. Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo i najstarata glagolska epigrafika. U Zborniku: Slovenska pismenost. Naroden Muzej, Ohrid 1966, str. 27—28.

M. Moguš, Riječ-dvije o Bašćanskoj ploči (u povodu 890 godišnjice). Kolo 4, Matica Hrvatska, Zagreb, travanj 1967, str. 322—326.

N. Klaić, Nekoliko napomena o Bašćanskoj ploči. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, god. XV, br. 1—2. Zagreb 1969, str. 1—14.

Vj. Štefanić, Prvobitno slavensko pismo i najstarija glagoljska epigrafika. Slovo 18—19. Zagreb 1969, str. 33—35.

N. Bonifačić-Rožin, Zidine Zvanimirova i Bašćanska ploča. Krčki zbornik I. Krk 1970, str. 465.

J. Bratulić, Jedanaest stoljeća hrvatske književnosti. Kritika 13. Zagreb 1971, str. 137—155.

N. Bonifačić-Rožin, Darovnica kralja Zvonimira opatiji sv. Lucije kod Baške na otoku Krku. Zbornik za narodni život i običaje, knj.45. Zagreb 1971, str. 137—155.

B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi. Slovo 21. Zagreb 1971, str. 237—242.

B. Fučić, Najstariji glagoljski natpisi. Istarska Danica 1972. Zagreb-Pazin 1971.

E. Hercigonja, Srednjovjekovna književnost (Povijest hrvatske književnosti sv. 2), str. 115—116 i pass. Zagreb 1976.

B. Fučić, Arhivski podatak o Bašćanskoj ploči. Ljetopis JAZU, knj. 78. Zagreb 1978, str. 573—576.

B. Fučić, Bašćanska ploča. U katalogu izložbe: Zagreb-riznica glagoljice. Zagreb 1978, str. 12—13.

J. Bratulić, O čitanju Bašćanske ploče. Istra, god. 16, br. 1—2. Pula 1978, str. 28—36.

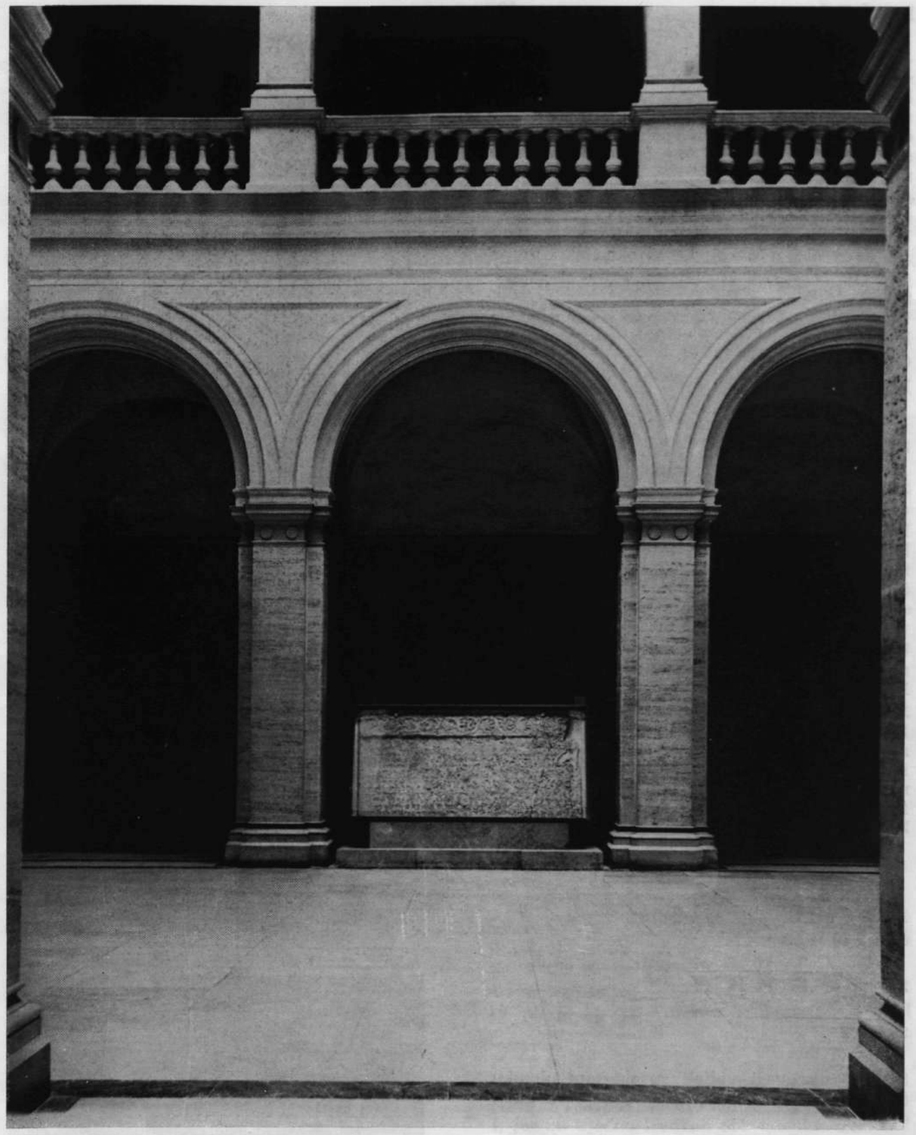

Sl. 83. Zagreb. Postava Bašćanske ploče u atriju palače Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

BAŠKA

18
D/6

Jurandvorski ulomci br. I, II, III i IV.

Izvorni smještaj: opatijska crkva sv. Lucije kod sela Jurandvora u zaleđu Baške. U njoj su sva četiri ulomka nađena kao spoliji na istom mjestu — u opločenju poda na lijevoj (sjevernoj) strani svetišta.

Sadašnji smještaj: Ulomak br. I. Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu, lapidarij, inv. br. 6824. Ulomak br. II. Smještaj mu je nepoznat. Možda se nalazi u nekoj stranoj kolekciji ili je uništen. Iz crkve sv. Lucije nestao je prije godine 1879.

Ulomci br. III i IV. Biskupski ordinarijat u Krku.

Oko 1100. god.

Bijeli vapnenac.

ULOMAK I

27×23×10 cm

Gornji lijevi ugao natpisnog polja ploče, odlomljen i nagrižen s gornje desne i s donje bočne strane. Duž lijeve strane jasno se vidi izvorni, klesarskim alatom profilirani rub ploče i nagriženi ostatak stanjenog bočnog »pera«, s pomoću kojega se ploča okomito ukladala u utor.

Ulomak I našao je Črnčić god. 1864. God. 1883. darovao ga je student filozofije J. Bonifačić iz Baške Arheološkom muzeju u Zagrebu, odakle je prešao u Povijesni muzej Hrvatske.

Kako je danas na Ulomku I vidljivo jasno samo nekoliko slova, to se u čitanju pomažemo i Črnčićevim crtežom, objavljenim u Književniku II god. 1864. i Brunšmidovom muzejskom fotografijom iz vremena prije I svjetskog rata, kada je taj ulomak bio sačuvaniji:

+ A Z Ъ
1 2 3 4 5
P R O S I H Ъ
6 7 8 9 10 11 12
U Z V Ъ N I M
13 14 15 16 17 18 19
L U C
20 21 22

Stariji istraživači vidjeli su na tom ulomku (kada je bio sačuvaniji) tekst, koji su čitali ovako:

Črnčić (1864)
A Z Ъ O (P A T Ъ)
1 2 3 4 5
O S I — H Ъ
8 9 10 11 12
U Z V Ъ N I M (I R)
13 14 15 16 17 18 19
L U C
20 21 22

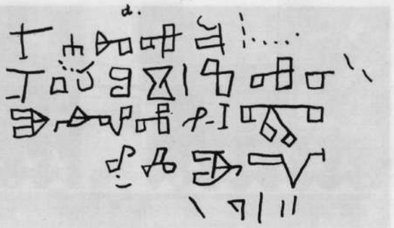

Sl. 84. Ulomak I. Crtež I. Črnčića iz god. 1864.

Sl. 85. Ulomak I. Fotografija J. Brunšmida (prije 1914).

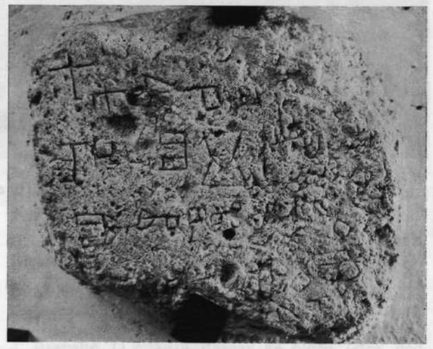

Sl. 86. Ulomak I. Današnje stanje.

Geitler (1879)
A Z Ъ
1 2 3 4
P R O S I H Ъ
6 7 8 9 10 11 12
U Z V Ъ N I M . . .
13 14 15 16 17 18 19
L U C
20 21 22

Brunšmid (1912)
A Z Ъ
1 2 3 4
P R O S I H Ъ
6 7 8 9 10 11 12
U Z V Ъ N I M . . .
13 14 15 16 17 18 19
L U C
20 21 22

Štefanić (1969) čita posljednje slovo u četvrtom retku (22) kao Ě.

Črnčić je 1864. smatrao da je Ulomak I stariji od XIII stoljeća; Geitler je 1879. mislio da je iz XII stoljeća ali da je mlađi od Bašćanske ploče; Brunšmid ga 1912. stavlja u XII stoljeće; Štefanić ga 1936. ocjenjuje kao spomenik iz XII stoljeća, iz doba koje je vrlo blizu Bašćanskoj ploči, a 1966—69. da je najmanje iz XII stoljeća.

Literatura:

I. Črnčić, Krčke starine. Književnik II, str. 20. Zagreb 1864.

L. Geitler, Glagoljski nadpisi. VHAD I (1879), str. 44.

L. Geitler, Die albanesischen und slavischen Schriften, str. 187. Beč 1883.

J. Brunšmid, Kameni spomenici. VHAD, NS XIII, str. 155—156.

Vj. Štefanić, Opatija sv. Lucije i drugi benediktinski samostani na Krku. Croatia sacra IV, str. 72. Zagreb 1936.

Vj. Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo, str. 28——29 i slika V, 1.

Vj. Štefanić, Prvobitno slavensko pismo, str. 36 i slika.

B. Fučić, Jurandvorski ulomci. Krčki zbornik, sv. 3. Krk 1971.

B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, str. 242—247.

ULOMAK II

Našao ga je Črnčić i objavio god. 1864. istodobno s Ulomkom I. No Geitler ga god. 1879. nije više našao u crkvi sv. Lucije. Uništen je ili je možda završio u nekoj stranoj kolekciji. Ne znamo mu dimenzije. Jedina dokumentacija o njemu, kojom se i ovdje služimo, jest Črnčićev precrt, objavljen 1864. Po tom crtežu čitamo natpis na ulomku:

? H
1 2
V A I S Ъ
3 4 5 6 7
K R I Ž Ъ
8 9 10 11 12
V A T S K
13 14 15 16 17
Č · T A
18 19 20 21

Sl. 87. Ulomak II. Crtež I. Črnčića iz god. 1864.

Stariji istraživači dali su ova čitanja:

Črnčić (1864)
· A S · Ъ
4 5 7
K R I Ž Ъ
8 9 10 11 12
V A T S K Ъ
13 14 15 16 17
Č · T A
18 19 20 21

Geitler (1879)
. . H .
2
? A ? S Ъ
3 4 5 6 7
K R I Ž Ъ
8 9 10 11 12
V A T S K Ъ
13 14 15 16 17
P (T?) A
18 20 21

Štefanić se vraća 1936. na Črnčićevo čitanje, a 1966—69. predlaže:

. . . H . . .
2
· A I S Ъ
3 4 5 6 7
K R I Ž Ъ
8 9 10 11 12
V A T S K . .
13 14 15 16 17
Č · T A
18 19 20 21

U datiranju Ulomka II Črnčić (1864) i Geitler (1879. i 1883) misle isto što su rekli o Ulomku I, jer su ujedno tretirali oba ulomka. Štefanić ga (1966—1969) datira najkasnije u XII stoljeće.

Literatura:

I. Črnčić, Krčke starine, o.c.
L. Geitler, Glagoljski nadpisi, o.c.
L. Geitler, Die albanesischen, o.c.
Vj. Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo, str. 29 i slika V, 2.
Vj. Štefanić, Prvobitno slavensko pismo, o.c.
B. Fučić, Jurandvorski ulomci, o.c.
B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, o. c.

ULOMAK III

Otkriven je 1957. prilikom arheološkog istraživanja opatije sv. Lucije (Fučić). Nepravilni ulomak ploče od bijela vapnenca, odlomljen na svim bočnim plohama.

Dimenzije: 20,5×24×9,5 cm.

Svjež lom na jednoj bočnoj plohi pokazuje da je bio u rukama zidara koji su godine 1941, nakon gradnje betonske grobnice, ponovno opločili prezbiterij crkve sv. Lucije i pri tome ulomak priklesali i upotrijebili.

Sl. 88. Ulomak III

. . . . . Ostatke slova u prvom retku teško je identificirati.

R A K
1 2 3
Ju Ĭ Ž ?
4 5 6 7
Ъ B Ĭ ?
8 9 10 11

Slovo B(9) s titlom i slovo Ĭ(10) vjerojatno znače broj 12.

Fučić (1960) smatra ulomak »suvremenim Bašćanskoj ploči«, a Štefanić (1966—1969) misli da se »mora datirati najmanje u XII stoljeće«.

Literatura:

B. Fučić, Izvještaj o radovima u Jurandvoru. Ljetopis JAZU, knj. 64, str. 175—174, br. 4. Zagreb 1960.

Vj. Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo, o. c., str. 29 i slika V, 3.

Vj. Štefanić, Prvobitno slavensko pismo, o.c., str. 37 i sl. XVII.

B. Fučić, Jurandvorski ulomci, o.c. str. 161—162.

B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, o.c. str. 245.

ULOMAK IV

Otkriven 1957. prilikom arheološkog istraživanja opatije sv. Lucije (Fučić). Nepravilni ulomak ploče od bijela vapnenca, odlomljen na svim bočnim plohama.

Dimenzije: 10,5×10×8,3 cm.

Slova se zbog grubog načina klesanja i zbog oštećenosti ne mogu sa sigurnošću čitati. Stoga ih Fučić 1960. nije ni čitao niti ih je determinirao kao glagoljski natpis, a Štefanić (1966—1969) ovaj ulomak ne spominje.

Sl. 89. Ulomak IV

? ?
1 2
Ê P(?) O(?)
3 4 5

Literatura:

B. Fučić, Izvještaj, o.c. str. 176, br. 5.

B. Fučić, Jurandvorski ulomci, o.c. str. 162.

B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, o.c. str. 245.

Petrografska analiza ulomka I, III i IV (Tajder, Kochansky-Devidè, Grimani 1961) pokazala je isti sastav kamena i fosila, »prema tome je vrlo vjerojatno da su sva tri uzorka sa istog nalazišta i dapače istog komada«.

Usporedimo li natpise na ulomcima I i II s natpisima na ulomcima III i IV, utvrdit ćemo njihovu morfološku istovjetnost. Materijalni podaci što ih još možemo provjeriti na sačuvanim originalima (ulomci I, III, IV) kazuju da su slova klesana identičnom tehnikom, čini se od iste ruke, na istom materijalu i da su ta slova u prosjeku iste veličine. Svi ovi ulomci (I, III, IV) pripadaju istoj grafičkoj, a najvjerojatnije i istoj materijalnoj, predmetnoj cjelini. Promatrajući ih tako kao dijelove iste cjeline, razmatrat ćemo ih zajedno i u paleografskoj analizi.

Slovo B (ulomak III), završnute donje crte, znak je starosti (jer taj završni potez u XIII stoljeću nestaje), a ujedno je i znak srodstva s kvarnersko-istarskom grupom spomenika (Krčki natpis, Bašćanska ploča, Grdoselski ulomak).

Slovo V na ulomku I (u ligaturi ZV) i na Ulomku II ima duboku lučnu spojnicu kao na spomenicima XI i XII stoljeća.

Slovo Ĭ(iže) s unakrštenim crtama trupa, koje tvore dva trokuta, dolazi na Ulomku III u najstarijoj morfologiji, koje nema poslije XII stoljeća.

Glagoljsko I (Ulomak II, slovo br. 4) dolazi ovdje u najstarijem svom obliku: to je trokut koji odozgo probada krug. Taj oblik već u XII stoljeću biva zamijenjen novijim, mlađim oblikom reduciranih duktusa. No uz taj izvorni glagoljski znak, nalazimo na ulomku I (slovo br. 10 i 18) te na Ulomku II (slovo br. 9) recepciju znaka I iz latiničkog (ili ćirilskog) alfabeta, onako kako ovu recepciju poznajemo i na drugim našim najstarijim kvarnerskim glagoljskim spomenicima (Krčki natpis, Bašćanska ploča).

Supskript slova K reducira se u XII stoljeću u točku ili konačno u tom stoljeću otpada. Taj supskript više nema ni Bašćanska ploča, a nema ga ni na Ulomku II (slovo br. 7) ni na Ulomku III (slovo br. 3).

Znak starine je i granato slovo M na Ulomku I (slovo br. 19). Već na Bašćanskoj ploči — uz pojavu granatog M — zapažamo recepciju latiničkog (ili ćirilskog) M, a ta će recepcija od XII stoljeća nadalje ostati pravilom u hrvatskim glagoljskim spomenicima. Morfologija granatog M s Ulomka I razlikuje se od one najstarije, što je znamo s Bašćanske ploče i s Krčkog natpisa. Na Ulomku I donji par »oka« nosi petlje što se račvaju visoko, od same vodoravne crte, kao u Kločevu glagoljašu.

Slovo O, četvorinasto stiliziranih oka, priključuje se morfologiji Bečkih listića, Bašćanske ploče i Grdoselskog ulomka.

Glagoljsko N (Ulomak I, slovo br. 17) znak je starine, jer se ta crta — u pravilu — poslije XII stoljeća počinje gubiti.

Slovo P gotovo na svim glagoljskim spomenicima ima lijevu bočnu crtu koja u XIII stoljeću iščezava. Na Ulomku I (slovo br. 6) ta se crta piše pri samom dnu okomite haste a gornji vodoravni potez produljuje se također u lijevo; takvo oblikovanje slova P karakteristično je za istarske i kvarnerske spomenike XI i XII stoljeća (Krčki natpis, Bašćanska ploča, Grdoselski ulomak).

Na Ulomku I evidentno je — po smislu čitanja — da je na mjestu slova br. 9 moralo biti S i da je tu klesarskom zabunom uklesano glagoljsko I. Glagoljsko S i glagoljsko I morfološki su slična slova: to su, isprva, recipročni oblici, sastavljeni od prodora trokuta u kružnicu. Dok je trokut gornji elemenat slova I, on je donji elemenat slova S. U starim hrvatskim rukopisnim spomenicima, počevši već od minuskula u Kločevu glagoljašu, i na većini najstarijih epigrafskih spomenika, hrvatski pisari splošnjuju slovu S tjeme kružnice a često tu kružnicu zamjenjuju likom trokuta, tako da — kao npr. na Plominskom natpisu — nastaje oblik dvaju trokuta, od kojih donji prodire u gornji. Zabunom klesara lako je na Ulomku I (slovo br. 9) a isto i na Ulomku II (slovo br. 6) došlo do obrnutih odnosa tih dvaju trokuta.

Slovu U na Ulomku I (slova br. 13, 21) još s desne strane izviruje petlja koja u XIII stoljeću iščezava.

Oblik «ključa« za poluglas varira od gotovo oble stilizacije na Ulomku III (slovo br. 8), kakvu nalazimo na Valunskoj ploči, do uglate stilizacije na Ulomcima I (br. 4, 16) i II (br. 7, 12), koja je karakteristična za naše spomenike XII i XIII stoljeća.

Oblikovanje slova Ju na Ulomku III (slovo br. 4), kome je lijevi elemenat odvojen i razmaknut od desnog, karakteristično je za najstarije glagoljske spomenike uopće, a posebice za one u Kvarneru — za Valunsku ploču i za Bašćansku ploču.

Većina databilnih paleografskih podataka na Jurandvorskim ulomcima stječe se u XII stoljeće a neki od njih zahvaćaju još u XI stoljeće. Neki oblici su konzervativniji od onih na Bašćanskoj ploči (oblici glagoljskog I i U) dok se uglatija stilizacija »ključa« za poluglas čini na Ulomcima nešto mlađom.

Recepcija latiničkih (ili ćirilskih) slova, potvrđena slovom I na ulomku I (slova 6, 10, 18) i na Ulomku II (slovo br. 9) zajednička je karakteristika i na Bašćanskoj ploči i u XI stoljeću na Krčkom natpisu. Morfološke razlike pisma Bašćanske ploče i pisma ovih ulomaka (razlike kod glagoljskih slova I, M, Z, P, U i u stilizaciji poluglasa) pa i neujednačena slika što je pruža već sama Bašćanska ploča, otkrivaju da se u skriptorskoj aktivnosti svetolucijskih glagoljaša ne može računati s jednom jasnom i jedinstvenom razvojnom linijom glagoljskog pisma. Pri svemu tome, ako se u datiranju oslonimo na opći paleografski karakter Jurandvorskih ulomaka, razvitak je uglatog hrvatskog glagoljskog pisma na njima na stupnju Bašćanske ploče pa se oba spomenika mogu datirati i istim vremenom. Negdje smo otprilike na početku XII stoljeća.

Suponirana cjelina kojoj su Jurandvorski ulomci pripadali, bila je ploča kojoj je Ulomak I bio gornji lijevi ugao natpisnog polja. Odnos ispisane površine i položaja pera na lijevom boku Ulomka I pokazuje, da se ta ploča *okomito* ukladala u žlijeb (utor) na nekom konstruktivnom dijelu arhitekture a taj je — teoretski — u svetolucijskoj crkvi mogao biti plutej na a) ambonu, b) na stipesu oltara, c) na crkvenoj pregradi (septumu) pa bi u tom slučaju trebalo pomišljati na »drugu Bašćansku ploču«, tj. na desni plutej septuma. U prilog toj mogućnosti govore ovi indiciji: B. ploča ima pero na desnom boku, Ulomak I ima pero na lijevom boku. Početak teksta na Ulomku I počinje naracijom u 1. licu jednine (»azъ opatъ . . .«) kako počinju pasusi i na Bašćanskoj ploči, pa bi se tako na suponiranoj »drugoj Bašćanskoj ploči« nastavljao tekst s one prve. Tu mogućnost smanjuju samo razlike koje postoje u veličini slova i u tehnici njihova klesanja na Bašćanskoj ploči i na Jurandvorskim ulomcima.

BAŠKA 19

D/6

Izvorni smještaj: Opatijska crkva sv. Lucije.
Sadašnji smještaj: Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu. Lapidarij. Inv. br. 6823.
1469. god.
Natpis na ulomcima ploče.
Bijeli vapnenac.
23×30×7,5 cm.

KNEZ IV
AN FRA(N)K
[A]PAN' KRČ
K(I) I MO(DRUŠ)K(I I) S(ENSKI)
[Č] U M Z

● *Knez Ivan Frankapan, krčki i modruški i senjski. 1469.*

Kurziv. Ligature PA, MO.
U dosadašnjoj literaturi pogrešno je čitan datum 1465.

Ploča je sa svih četiriju strana i na poleđini odlomljena od većeg izvornog kamenog bloka, kome ne znamo prvobitan smještaj i funkciju pa dosljedno tome ne znamo ni izvornu namjenu natpisa što godine 1469. spominje ime posljednjeg krčkog Frankopana. Okrnjena ploča dospjela je sekundarno kao spolij u opločenje poda u crkvi sv. Lucije. Ploču je prije 1883. vidio u crkvi I. Rendić, kipar, i izradio u svrhu dokumentacije njezin sadreni otisak. Godine 1883. darovao je ploču s glagoljskim natpisom Narodnom muzeju u Zagrebu baščanski student filozofije, J. Bonifačić. Kako je kamen bio trošan, ploča se raspala na »tri veća i četiri manja ulomka koji su se svi, osim jednoga (naknadno nađenoga) g. 1912. nekako slijepili i sadrom učvrstili« (Brunšmid).

Sl. 90

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 98, br. 79.
Črnčić, Krčke starine. Književnik II (1865), str. 9.
Geitler, Glagolski nadpisi, VHAD II (1880), br. 1, str. 44 i slika br. V te u br. 3 Tabla IV.
Šurmin, Hrvatski spomenici I, str. 246, br. 151.
Brunšmid, Kameni spomenici, VHAD, NS III (1912), str. 156. i slika.
Valentić, Kameni spomenici, str. 178—179, br. 118 i slika.

BAŠKA 20

D/6

Opatijska crkva sv. Lucije.
XV stoljeće.
Natpis na nadgrobnoj ploči.
Tamnosivi vapnenac.
74×148,5×14 cm. Dimenzije natpisnog polja: 60×29 cm.

..A(?).....
.[E]TRA.....IĚ.....
.....AIS....[I N]EGOV..
..KA.....

U prvom retku bio je vjerojatno datum i tekst:
Ovo je grob Petra.... ič....
....a i s...i njegovih (ili: *i njegovog osta-*)
nka.....

Ustav.

Natpis nad obiteljskim grobom u crkvi. Nadgrobna ploča, raspukla na četiri dijela, zatečena je u podu crkvene lađe. Na njezinom licu bilo je u plitkom reljefu izdignuto pačetvorno natpisno polje u obliku table, obješeno o petlju. Pod tablom u reljefu, nastavlja se petlja prema jednom drugom reljefnom motivu (insignijama, obiteljskom grbu ili znaku ili ukrasu). Ti su detalji nasilno uništeni, a nasilno je uništen i veći dio natpisa na tabli

Literatura:

B. Fučić, Izvještaj o radovima u Jurandvoru kraj Baške na otoku Krku godine 1955 i 1957. Ljetopis JAZU, knj. 64. Zagreb 1960., str. 178., br. 9. i Tabla VIII.

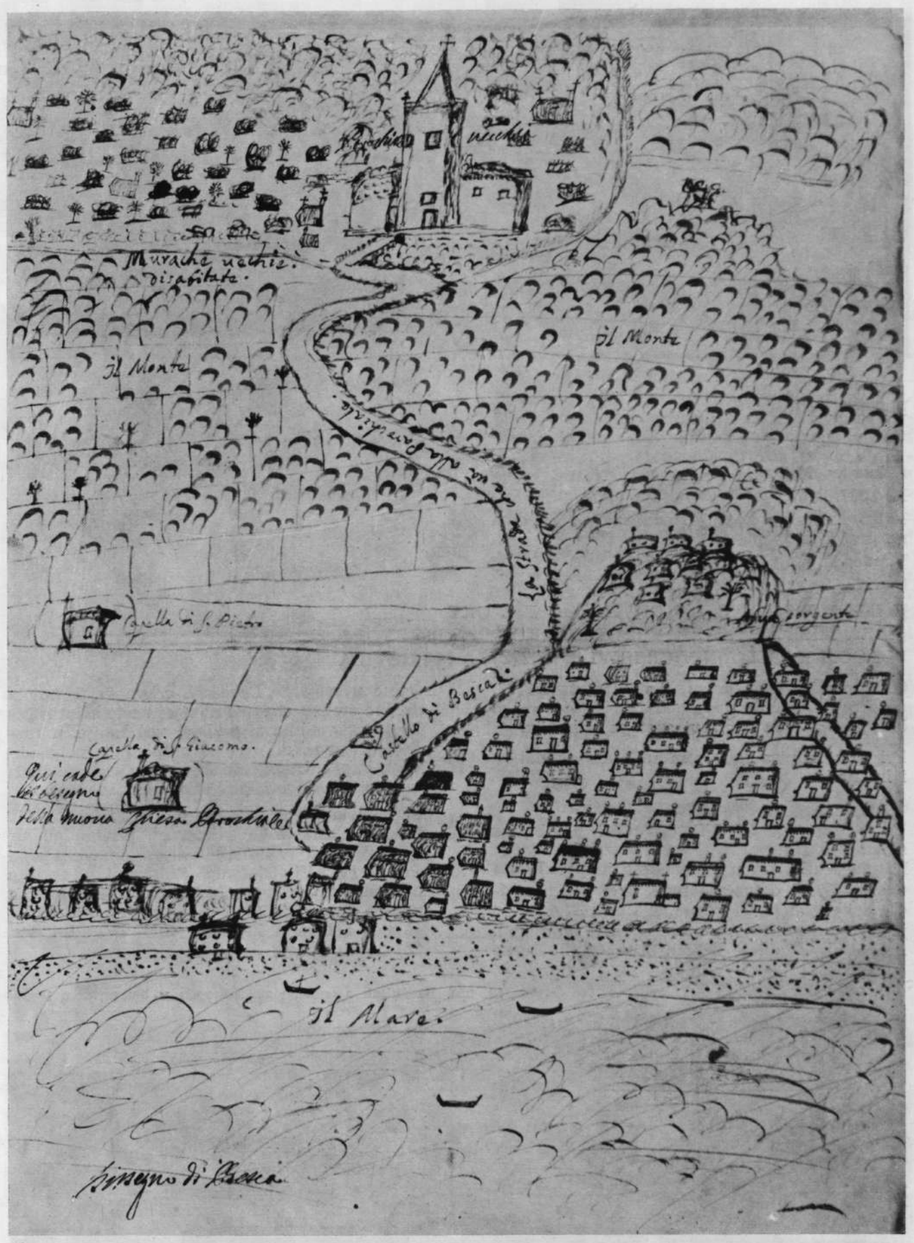

Sl. 91. Baška god. 1724. Crtež perom u prilogu molbe upućene duždu za gradnju nove župne crkve u Baški. Državni arhiv u Mlecima.

Sl. 92

BAŠKA 21

D/6

Crkva sv. Mihovila.
X. 1507. god.
Natpis na ploči koja je uzidana nad vratima na pročelju.
Vapnenac.
66,5×39,5 cm. Natpisno polje 57,5×20,5 cm.

V IME H(R)S(TO)VO AM(E)N.....Č·F·Ž OKT
[EBRA MISECA T]O ZIDA ⟨POP BARKO⟩ PAP(I)Ć SVOIM
BLAGOM KAPEL(A)N V CR(I)KVI S(VE)T(O)GA M(I)HOVILA

● *V ime Hrstovo, amen. (Let Hrstovih) 1507, oktebra miseca. To zida pop Barko Papić svojim blagom, kapelan v crikvi svetoga Mihovila.*

Pri dnu natpisa latinicom uklesani su datum i inicijali:

+ · M · D · 6 · (tj. 1506) P(re) B(artolomeo)

Ustav. Ligature VI, VO, GD, OVI. Sljubljena slova GA, LA.
Natpis je uklesan u ploču, koja je profilirana okvira. Tvrdi domaći kamen, izjeden smrzavicama i posolicom, ispucao je i odljuštio se pa je tako uništen i dio uklesana teksta na njemu. Natpis bilježi da je bašćanski svećenik, Barko Papić u svojstvu kapelana crkve sv. Mihovila svojim sredstvima dao na njoj nešto zidati. Kako je crkva bila sagrađena već ranije, u razdoblju romanike, ovaj se natpis odnosi na novo, u Papićevo vrijeme dograđeno svetište, nadsvođeno kasnogotičkim ukrštenim svodom.

Pop Barko Papić umro je 1. VII 1527, a 17. III 1527. ostavio je u oporuci, pisanoj glagoljicom, crkvu sv. Mihovila svom sinovcu, popu Petru. (V.: Vj. Štefanić, Fragment glagoljske notarske knjige Ivana Mantakovića, bašćanskog notara, iz godine 1526. i 1527. Vjesnik kr. državnog arhiva u Zagrebu. God. IV. 1934, str 25).

Sl. 92a. Brežuljak s crkvom sv. Mihovila u bašćanskom polju.

Sl. 93

BAŠKA 22

D/6

Izvorni smještaj u Baški je nepoznat.
Sadašnji smještaj: Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb. Lapidarij. Inv. br. 6838.
1626. god.
Kamena greda s glagoljskim natpisom.
Sivi gusti vapnenac.
130,5×35×19 cm.

ČHIE.....KIRINIĆ I
GASTALDI IVAN MASA
BRANIN·I·IVAN MARADINIĆ

● *1626. (Vjerojatno: pop) Kirinić i gastaldi Ivan Masabranin i Ivan Maradinić.*

Kurziv. Među slovima ističu se grafičke osobitosti: B s ulijevo okrenutim završnim potezom i N otvorena tjemena.
Kamen je isprva bio nadvratnik neke bašćanske crkvene ili bratovštinske kuće. U sredini nadvratnika bilo je urezano postolje, nad kojim se dizao znak križa, dok je glagoljski natpis, koji je bilježio vrijeme gradnje i funkcionare, bio simetrično raspoređen s lijeva i s desna križu u tri retka.

U sekundarnoj upotrebi stari je nadvratnik poslužio kao prag neke nove kuće pa mu je (između drugog i trećeg retka natpisa) bio uklesan žlijeb u koji su upadala drvena vrata. Hodanjem preko praga jako se izlizao tekst prvog retka, tako da u tom oštećenom retku rekonstruiramo datum i prezime (presumptivnog bašćanskog popa ili župnika) samo po ostacima glagoljskih slova.

Potvrdu za prezime Maradinić u XVII stoljeću na otoku Krku nalazimo u osnovi prezimena »Maradin«, koji postoji u Puntu na Krku god. 1633. (Vidi: Vj. Štefanić, Glagoljski rukopisi JAZU, II. Zagreb 1970, str. 147.)

Brunšmid god. 1912. i Valentić god. 1969. čitali su datum na ovom natpisu: 1525?, titulu »gastaldi« kao »kvastaldi«, a njihova prezimena kao: Sabranin i Radinić.

Literatura:

Brunšmid, Kameni spomenici, VHAD NS III (1912), str. 157.
Valentić, Kameni spomenici, str. 180, br. 119.

BAŠKA 23

D/6

Stambena kuća br. 90 u selu Jurandvor. Vlasnici Ive i Matejka Juranić.
1634. god.

Sl. 94

Natpis na nekadašnjem kamenom nadvratniku koji je sada ugrađen kao spolij i upotrebljen kao dio lijevog dovratnika na ulazu u podrum.
Sivi vapnenac.
Natpisno polje: 74×30 cm.

ČHJG

● *1634.*

Kurziv.
Natpis bilježi datum gradnje nekadašnje kuće ili datum izradbe vrata. U sredini nadvratnika, između glagoljskih slova-datuma, uklesan je latinički inicijal Isusov: IHS.
Natpis je otkriven 1959. pod slojem žbuke.

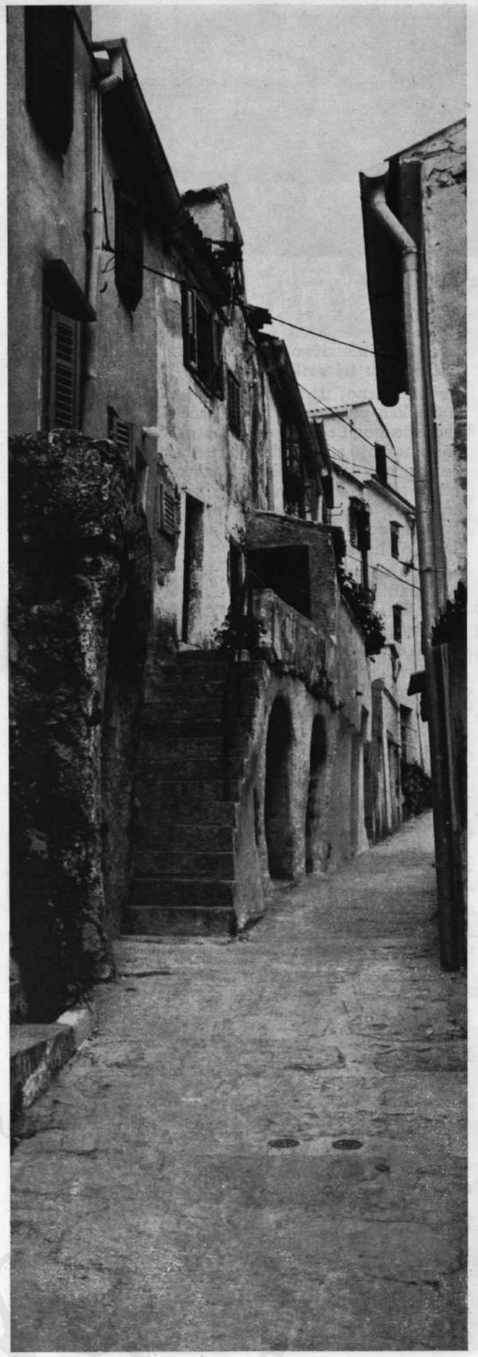

BAŠKA

24

D/6

Opatijska crkva sv. Lucije.
1748. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči.
Sivoružičasti vapnenac iz baščanskog kamenoloma.
70×89×10 cm.

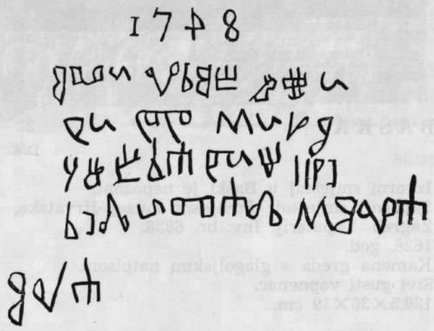

Sl. 96

1 7 4 8 (arapskim brojkama)

OVI GROB UČI
NI POP MIHO
ČUBRANIĆ JE
REDITAD MOGA
OCA

● *1748. Ovi grob učini pop Miho Čubranić. Jereditad moga oca.*
Kurziv. Ligature PO, DU.

U datumu, uklesanom arapskim brojkama, kojima glagoljaš nije bio vješt, brojka 4 preokrenuta je kao u zrcalnoj slici.

»Jereditad« — nasljednici.

Ploča je do god. 1941. bila uzidana u kutu pokrajne kapele M.B. od Ruzarija, a sada se čuva pričvršćena uz sjeverni zid crkvene lađe.

Literatura:

B. Fučić, Izvještaj o radovima u Jurandvoru kraj Baške na otoku Krku godine 1955. i 1957. Ljetopis JAZU, knj. 64. Zagreb 1960, str. 177, br. 8.

Sl. 95. Baška. Ulica u četvrti Gorinjka sa starom pučkom stambenom arhitekturom.

BELAJ

25

B/5

Kapela sv. Henrika u dvoru.
1492. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči kneza Martina Mojsjevića, gospodara grada Kožljaka u istočnoj Istri.
Bijeli vapnenac.
95×206 cm.
Ploča je početkom našeg stoljeća bila prenesena iz bivše pavlinske crkve sv. Marije na Čepićkom jezeru i smještena s drugim kamenim spomenicima u lapidarij, na zidove kapele sv. Henrika u ladanjskom dvoru grofova Auersperg.
Na ploči je uklesan obiteljski grb Mojsjevića, plemića porijeklom iz Senja (osovljeni lav) s klajnodijama (perjanica od nojeva perja i svici). Nad grbom je glagoljski natpis: MOISEV(I)Ć, a uokolo stranica ploče teče glagoljski tekst, i to desno:

LĒT · G(OSPOD)N(I)H · Č · U · P · B · TU · →
→ LEŽI · PL(E)M(E)N(I)TI M
dolje:
[UŽ] B[LAGOROD]NI · KN(E)Z M[AR]TI
lijevo:
N · KI · BIVŠI · G(OSPODI)N · V →
→ KOŽL(A)KI · KI SE · →
→ PRIP(ORU)ČE(VA)ŠE · B(LAŽENO)MU
gore:
S(VETO)MU · A(D)RIJu · AP(OSTO)LU

● *Let Gospodnjih 1492. Tu leži plemeniti muž, blagorodni knez Martin, ki bivši gospodin v Kožlaki, ki se priporučevaše blaženomu svetomu Jadriju apostolu.*
Ustav. Kurzivni ili inicijalni oblik slova V. Ligature EŽ, PL.
»Blaženi sveti Jadrij« (sv. Andrija apostol) je patron crkve u feudalnom gradu Kožljaku.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, br. 138.
Šurmin, Hrvatski spomenici I, str. 366, br. 244.
Jelić, Fontes, XV st. Addenda, str. 45, br. 117b.
Spinčić, Crtice, str. 18.
B. Fučić, Gospodin v Kožlaki. Bulletin VIII (1960), br. 1, str. 33—44.

Sl. 97

Sl. 97a. Ruševine Kožljaka, feudalnog grada kneza Martina Mojsjevića, crkva sv. »Jadrija« (Andrije), župna i zvonareva kuća.

BELGRAD 26

D/5

Crkva B. D. Marije Sniježne.
1606. god.
Natpis na ulomku nadgrobne ploče.
Ružičasto-sivi lokalni vapnenac.
44×45 cm.

ČHE TO E
GROB MLADOGA
ANTONA MUŽEVIĆA

● *1606. To je grob mladoga Antona Mužević.*

Ustav. Ligature TO, GR, DO, MU. Sljubljena slova MLA, OGA, NA, ČA.
Ulomak je pravilno obrezan pod pravim kutom i sekundarno uložen u opločenje crkvenog poda uz južni pročelni portal.

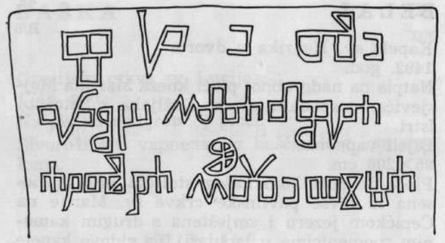

Sl. 98

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 7, br. 23.
Jelić, Nekoliko glagolskih natpisa iz Grižana u Vinodolu. VHAD god. II (1880), br. III, str. 70—71.

BELGRAD 27

D/5

Crkva B. D. Marije Sniježne.
1611. god.
Natpis na kamenu, koji je ugrađen na vanjštini zapadnog zida prigrađene sakristije.
Ružičasto-sivi lokalni vapnenac.
39×34 cm.

ČHAĬ POP
MIKULA MUŽEVI
Č UZIDA

● *1611. Pop Mikula Mužević uzida.*

Ustav. Ligatura PO. Sljubljena slova AĬ, LA, DA.
Natpis bilježi dogradnju sakristije na crkvu B.D.M. Sniježne.

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 7, br. 24.
Jelić, Nekoliko glagolskih nadpisa iz Grižana u Vinodolu. VHAD, god. II (1880), br. III, str. 70—71.

Sl. 99

BELGRAD 28

D/5

Groblje.
1639. god.
Natpis na ulomku kamena koji je uzidan u sjeveroistočni ugao ograde oko groblja.
Sivi vapnenac.
49×32×22 cm.

ČHJZ
POP IVAN KNEŽIČ

● *1639. Pop Ivan Knežić.*

Sl. 100

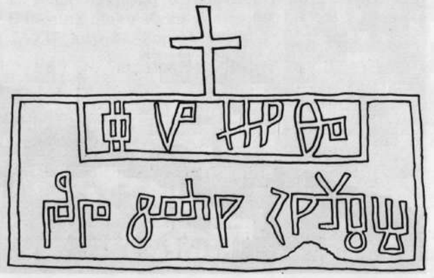

Ustavni i kurzivni oblici slova. Uz redovite ligature PO dolaze ovdje neadekvatne i sasvim neuobičajene ligature IVA, NEŽI.
Ulomak je — sudeći po obliku, po lomu kamena i po oblikovanju i dikciji natpisa — srednji dio razbijenog nadvratnika, koji se nalazio na kući što ju je u Belgradu sagradio pop Ivan Knežić.

On se kao član seoskog kaptola i kao župnik u obližnjim Grižanama (»plovan grišk«) spominje 1640. na glagoljskom natpisu iz Belgrada. Ovaj natpis, prekriven zemljom, otkrili su prilikom terenskih reambulacija spomenika Tea Matejčić i Vlado Sokol godine 1976.

BELGRAD 29

D/5

Crkva B. D. Marije Sniježne.
1640. god.
Natpis na dvije kamene ploče, uzidane na sjeverni zid svetišta, desno od sakristijskih vrata.
Ružičasto-sivi polirani domaći vapnenac.
Prva ploča: 59×42 cm.
Druga ploča: 42×35 cm.

Sl. 101

Sl. 102

Prva ploča:

+ LETA ·Č·H·K·
VA TO VR(I)ME BIŠE PLOVAN I KAŠ
TALAD POP MIKULA MUŽEVIĆ
DRUGI POP IVAN KNEŽIĆ PLOVAN GRIŠKI
TRETI POP MARTIN MARTEŠIĆ
G POP STIPAN FRANULIĆ' D POP
MIKULA MUŽEVIĆ' E POP IVAN
JuRIČIĆ

Druga ploča:

I OSTALA DOBRA BRA
TĒ I POMOĆNICI OVE
SV(E)TE MATERE CRIKVE KI
POMOGOŠE TRUDOM I BL(A)GOM
SVOIM OVU KAP(E)LU U
ZIDAŠE ZAEDNO S RE(DO)VN
IKI BAŠTIĒN BRNIKAR ME(ŠTAR)

● *Leta 1640. Va to vrime biše plovan i kaštalad pop Mikula Mužević; drugi pop Ivan Knežić, plovan grišk; treti pop Martin Martešić; 4. pop Stipan Franulić; 5. pop Mikula Mužević; 6. pop Ivan Juričić i ostala dobra bratja i pomoćnici ove svete matere crikve, ki pomogoše trudom i blagom svojim, ovu kapelu uzidaše zajedno s redovniki. Baštijan Brnikar, meštar.*

Ustav s po kojim kurzivnim slovom, kao npr. tu i tamo I, Č. Slova su dosljedno i znalački stilizirana i majstorski klesana. U tekstu ima mnogo ligatura i sljubljenih slova; mjestimice su to pisareve bravure. TO, VR, PL, OVA, ZA, DA, AŠ, TALAD, LA, VI, DR, VA, EŽ, PLOVA, GR, TR, RT, PA, RA, LA, EV, NO, BR, JuR, TA, BRA, VO, PO, MO, DO, SVT, AT, BLGOM, OV.

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 8, br. 26.
Jelić, Fontes, XVII s. Addenda. Str. 80, br. 111a.
L. Jelić, Nekoliko glagolskih nadpisa iz Grižana u Vinodolu. VHAD, god. II (1880), br. III, str. 70—71.

Sl. 103

BELGRAD 30

D/5

Crkva B. D. Marije Sniježne.
XVII st.
Natpis na luku glavnog portala.
Ružičasto-sivi domaći vapnenac.
Raspon luka 160 cm (vanjski), 100 cm (unutarnji). Širina kamena 27 cm.

I TA PRVI POČETAK ZIDANIÊ VOLU BOŽJu I SVETE MARI(E) POMOČIJu
DOBRIH' KRSTÊN' I BRATIE ČINI ZIDAT P(O)P MIKULA
MUŽEVIĆ' I SIN(O)VC(E)M S POPOM MIKULU MLADIM

● *I ta prvi početak zidanija volju Božju i svete Marije pomoćiju dobrih krstjan i bratije čini zidat pop Mikula Mužević i sinovcem s popom Mikulu mladim.*

Ustav. Ligature PR, PO, VO, BO, BR, NO. Znak za poluglas u obliku štapa.

Natpis je, nepotpuno, čitao Jelić: I za prvi početak zidani vol — ušćt . . . ist r . . m . . . . . dobrih krstjan' i brat'e . . . . — in . . z . . t . . m[ik]ul . . . . Mužević i si[no]v[ce]m . . . . — s popom Mi[kulom] Mu[ževićem] . . .

Literatura:

L. Jelić, Nekoliko glagolskih nadpisa iz Grižana u Vinodolu. VHAD, god. II (1880), br. III, str. 70—71.

BELI 31

C/5

Župna crkva Prikazanje B.D. Marije.
Prva pol. XVI st.
Ulomak natpisa o nekom privilegiju bratovštine sv. Sebastijana i Fabijana.
Sivi lokalni vapnenac.
83×36 cm.

. . . L . . . . . .
SC . . . . . [M]
AR'TIN SUBRE (?) I ÊKOV' ŠKOTIĆ'
A KAŠTALDI I GUVERNADORI VSE BR
AT'E S(VE)TOGA ŠEBESTIÊNA I FABIÊNA
KI GUVERNADURI ZGORA PISANI IMIŠE
OBLAST' OD' S(VE)TOGA OTCA PAPI JuLIÊ
DA ONI I KI BRATI BUDU POL NIH' DA
IMAJu . . . . . .

● *Let Gospodnjih . . . . . miseca . . . . . Martin Subre i Jakov Škotić, a kaštaldi i guvernadori vse bratje svetoga Šebestijana i Fabijana, ki guvernaduri zgora pisani imiše oblast od svetoga otca papi Julija, da oni i ki brati budu pol njih da imaju . . . .*

Ustav. Ligatura ZG. Sljubljena slova TA, GA, LA, JuL, DA.

Natpis bilježi neki papinski privilegij koji je bratovštini sv. Sebastijana i Fabijana u Belom na otoku Cresu podijelio po bratovštinskim funkcionarima (»kaštaldi i guvernaduri«), Martinu Subre i Jakovu Škotiću, jedan papa po imenu Julije. U obzir dolaze papa Julije II (1503—1513) ili papa Julije III (1550—1555), a to je momenat važan za datiranje spomenika u prvu polovicu ili najkasnije u sredinu XVI stoljeća.

Natpis se isprva, najvjerojatnije, nalazio kraj bratovštinskog oltara, a u XIX stoljeću bio je sekundarno, kao spolij, upotrebljen za »sjedalo pred nekom kućom tik župne crkve«, gdje ga je god. 1883. vidio, prepisao i čitao I. Milčetić. Kada se god. 1885. prigradila bočna kapela M. Božje na sjevernoj strani župne crkve, tadašnji je župnik, Mihovil Mužina, dao radi čuvanja, uzidati ovaj natpis u nju, u njezin zapadni zid.

Natpis danas nije više čitav. Ploča je oštećena, okrnjena je na gornjem rubu a natpis je do nečitljivosti istrt u prvom, drugom i posljednjemu retku.

Milčetić je (1883. god.) vidio ili je nagađao da se negdje pri samom početku prvoga retka vide elementi glagoljskog slova L i na početku drugog retka glagoljska slova SC:

. . L . . . . . .
SC . . . . . [M]

pa je pretpostavio da se u prvom retku radi o riječi »Lěta . . .«, a u drugom retku o riječi »[mi]s(e)c[a . . . . .]«, dakle o tekstu datacije.

Literatura:

I. Milčetić, Glagoljski nadpis iz Belog na otoku Cresu. VHAD god. V (1883), br. 3, str. 77—80.
Spinčić, Crtice, str. 51.

Sl. 104

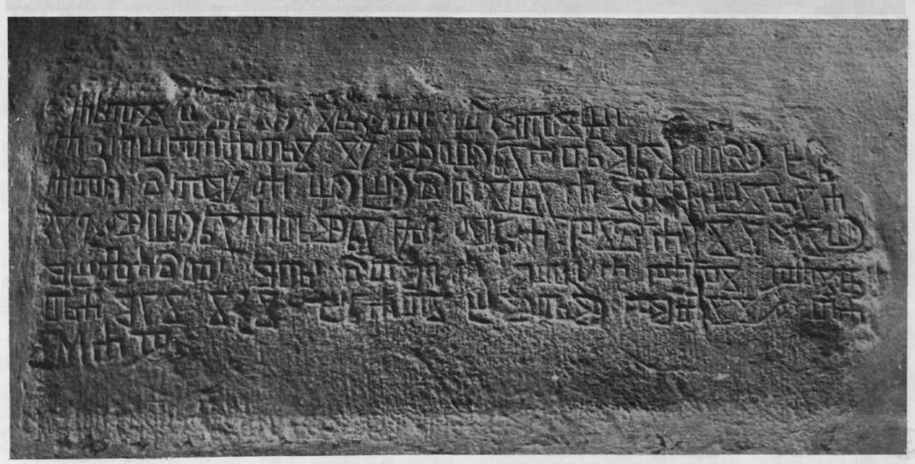

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM CROATICA MDCCCLXI

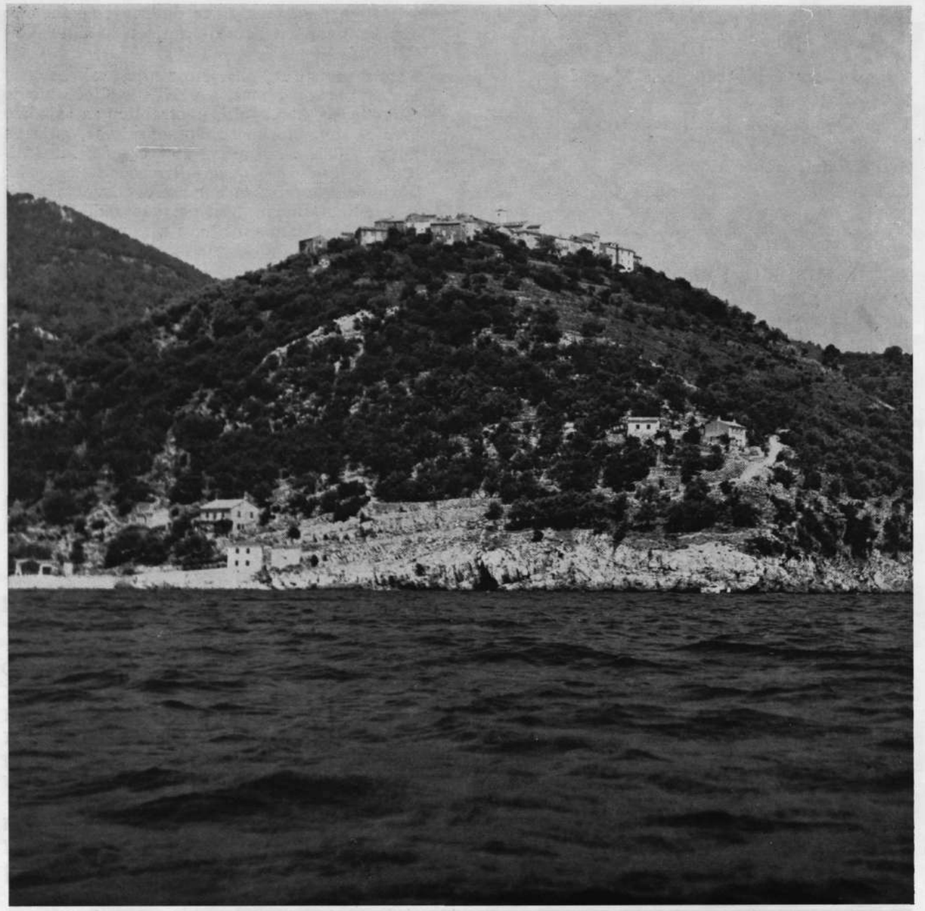

Sl. 105. Beli, pogled s mora. Naselje, prethistorijskog gradinskog porijekla, smjestilo se na vrhu izoliranog huma.

BELI 32

C/5

Crkva sv. Antuna na groblju.
XVI st.
Glagoljski monogram na nadgrobnoj ploči pod trijemom pred crkvom.
Lokalni vapnenac.
58×89 cm. Dimenzije monograma: 13,5×29,5 cm.

B Ž

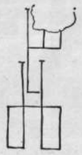

Ustav. Sl. 106

Gotička jednobrodna crkva sv. Antuna opata, sagrađena u XV stoljeću, ima šiljasto-bačvasti svod nad brodom i nad četvorinastom apsidom. Ona se tipološki uklapa u niz gotičkih crkava na Cresu, kvarnerskim otocima i u Istri. Trijem pred njezinim pročeljem (»štrim«) je prigradnja iz godine 1584. To doznajemo iz glagoljskog registra bratovštine sv. Antuna u Belome, kojoj je crkva pripadala (Arhiv JAZU, VIII 194). Nadgrobna ploča s glagoljskim monogramom datira vjerojatno iz tog vremena.

Literatura:

B. Fučić, Izvještaj o putu po otocima Cresu i Lošinju. Ljetopis JAZU, knj. 55, str. 54—55.

BELI 33

C/5

Župna crkva Prikazanje B.D. Marije.
1639. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči na tlu crkvene lađe nad zidanom rakom bratovštine »Svetoga Tela« (Corpus Domini).
Bijeli vapnenac.
76 × 170 cm.
Dimenzije natpisnog polja: 58,5 × 20,5 cm.

I D I B S T

Ustav.
Natpis je sastavljen od inicijala riječi u tekstu. Sa sigurnošću mogu se razriješiti samo tri posljednja slova:

I D I B(ratije) S(vetoga) T(ela)

Nad ovim glagoljskim natpisom na ploči je uklesan kalež s hostijom, simbol bratovštine »Svetoga Tela« (Corpus Domini, Sanctissimi Sacramenti) i godina 1639, arapskim znamenkama.

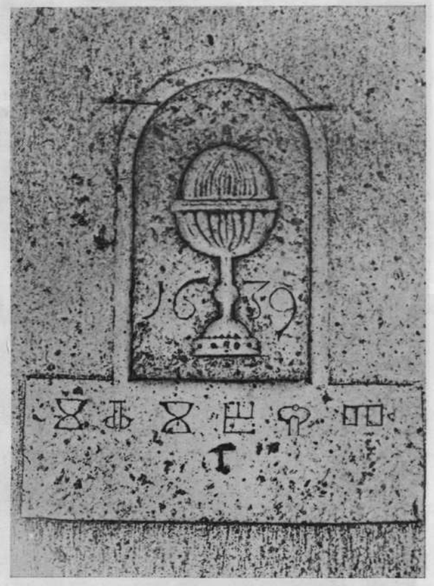

Sl. 107

BELI 34

C/5

Stambena kuća br. 16. Vlasnik Dinko Mihičić. Nekada župnička, a kasnije kapelanova stambena kuća.
1640. god.
Natpis na nadvratniku ulaza u prizemlje.
Lokalni vapnenac.
130×15×20 cm.
1640 (uklesano arapskim znamenkama)
I H S (uklesano latinicom) P(OP) F(RANE) Ju (RKOVIĆ)

Sl. 108

Kurziv.
U knjizi godova mrtvih ubilježen je pop Frane Jurković na dan 26. siječnja.
Nadvratnik se po sredini slomio od težine zida nad njim. Djelomično je pokriven najnovijom prigradnjom.

BELI 35

C/5

Župna crkva Prikazanja B.D. Marije.
1652. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči na tlu crkvene lađe pred južnom bočnom kapelom.
Bijeli vapnenac.
64×160 cm.

JuRÊ BORONIČA
ČHLB

● *(Raka ili grob) Jurja Boronića. 1652.*

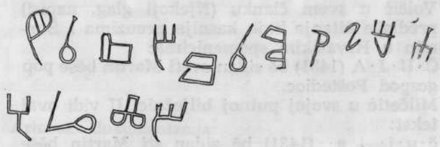

Sl. 109

Kurziv.
U knjizi godova mrtvih ubilježen je Jure Boronić na dan 17. svibnja.

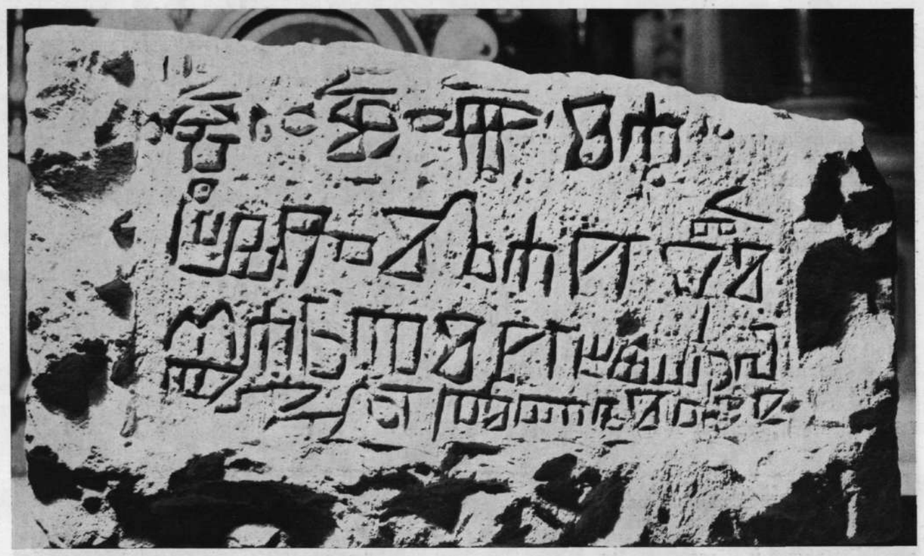

BERAM 36

B/5

Sl. 110

Župna crkva sv. Martina.
1431. god.
Natpis na kamenoj ploči, koja je u početku stajala na crkvi a sada je pohranjena u starom crkvenom svetištu.
Bijeli vapnenac.
62×38×14 cm. Natpisno polje 47×28 cm.

·Č·U·J·I A·
BĚ ZIDAN' S(VE)TI
MAR'TIN' BĚŠE PO(P)
PIL(A)D' PROŠT DIDAK

● *1431. bě zidan Sveti Martin, běše pop Pilad, prošt Didak.*
Ustav. Ligature ID, PO, PI, LD, PR, ŠT, DA. Znak za poluglas dolazi u obliku latiničkog T i kao apostrof (jerok).
Uslijed brojnih i neredovitih ligatura i nejasnog klesareva prijenosa slova s predloška, otežano je čitanje posljednjeg retka, gdje se razilaze svi dosadašnji istraživači.
I. Kukuljević (Nadpisi istranski) čita:
»č·u·j· i a | bje zidan sveti | Martin i bješe v to (vrime) | pop gospodin Petar Divčić?«
Volčić u svom članku (Njekoji glag. napisi) predlaže čitanje koje kasnije preuzima i Šurmin u Hrvatskim spomenicima:
Č·U·J·A (1431) bě zidan sveti Martin běše pop gospod Poštedioc.
Milčetić u svojoj putnoj bilježnici II vidi ovaj tekst:
č·u·j· i a· (1431) bě zidan sti Martin běše pop i(?) gd' prošt'.....
Usmiani i Fučić u katalogu pazinske izložbe (Svjedočanstva o slavenstvu Istre) čitaju:
Č·U·DJ· i A·(1431) BI ZIDAN STI MARTIN BIŠE POP... PROŠT...

Čitanje koje predlažem u ovoj knjizi nadopunjuje Usmianijev i moj prijedlog iz god. 1946. Presumptivno ime beramskog popa PILAD (dotično Pilat) ima oslonac u istarskom prezimenu Pilat, raširenom osobito u Pazinštini, gdje postoji i selo Pilati (Stari Pazin) te u toponimu »Pilati« za jednu gradsku četvrt u Gračišću (srednja Istra). Ime DIDAK za pazinskog prošta, ne bi bilo osamljeno u ono doba.
Natpis bilježi vrijeme gradnje beramske župne crkve sv. Martina, i to temporalnom datacijom (godinom) i personalnom (imenima beramskog župnika i pazinskog »prošta«, lat. praepositus, njem. Propst.)
Natpis se, najvjerojatnije, nalazio u početku na pročelju crkve, odakle je (svakako prije god. 1900) bio skinut, kada je srušena stara crkvena lađa da bi se sagradila današnja veća, jer je već Volčić oko 1880. vidio taj natpis pohranjen u staroj školi (kuća je bila vlasništvo beramske crkve), a u staroj školi vidio ga je još 1912. Milčetić. Natpis je u godinama I svjetskog rata ili u vrijeme dolaska Italije, zbog sigurnosti, sklonio župnik Grašić na današnje mjesto zajedno s drugim glagoljskim natpisom (na krsnoj kamenici). Grašić je glagoljska slova ispunio crnom uljenom bojom.

Literatura:

Volčić, Njekoji glagoljski napisi.
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 131, br. 66.
Jelić, Fontes, XV st., str. 5, br. 12.
I. Milčetić, Hrvatska glagoljska bibliografija, Starine, knj. 33. Zagreb 1911, str. 418.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 231.
Spinčić, Crtice, str. 18.
Svjedočanstva o slavenstvu Istre. Katalog izložbe. Pazin, mart 1946, str. 22.

Sl. 111

BERAM 37

B/5

Župna crkva sv. Martina.
1493. god.
Glagoljski natpis na kamenici za krštenje, pohranjenoj u starom svetištu.
Bijeli vapnenac.
Dimenzije kamenice 57×36×65 cm. Promjer kružnog vijenca s natpisom 29 cm.
Kamenica, prizmatična oblika, ima dva pregratka koja su međusobno spojena okruglom rupom na dnu razdijelne stijenke. Na gornjim rubovima kamenice vide se rupe u koje su bile usađene željezne baglame za dvodijelni drveni poklopac.
Kamenici je klesarski ukrašena prednja, lijeva i desna strana, a to govori da je bila prislonjena uza zid.
Na prednjoj strani uklesan je istokračni križ a oko njega kružni vijenac s glagoljskim natpisom:

·Č·U·P·V·

a to je datum: *1493.*
Slova su kurzivna.
Slova nisu uklesana već su izdvojena tako da je površina oko njihovih obrisa udubljena.

Na lijevoj strani uklesan je austrijski grb (bijela greda u crvenom polju). Lijevo od grba je glagoljsko slovo I, a desno od grba glagoljsko S i znak za poluglas (štap) i povrh slova titla: abrevijatura sakralnog zaziva: I(SU)S'. Slova su izbočena.
Na desnoj strani uklesan je križ, upisan u kružni vijenac.
Istraživači su ovu kamenicu zapazili pedesetih godina prošlog stoljeća (M. Sabljar) kada se kao spolij nalazila naglavce uzidana u zid prigrađene lopice iz XVIII stoljeća pred starom beramskom bratovštinskom crkvom sv. Marije »na Škrilinah«. Tu ju je vidio i J. Volčić oko god. 1880. i I. Milčetić god. 1912.

Arhivska dokumentacija:

J. Volčić, Bilježnica.
I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU, XV-23/D VI, 93. Sabljarov precrt i opis.
I. Milčetić, Putna bilježnica II. Arhiv JAZU, VIII, 135.

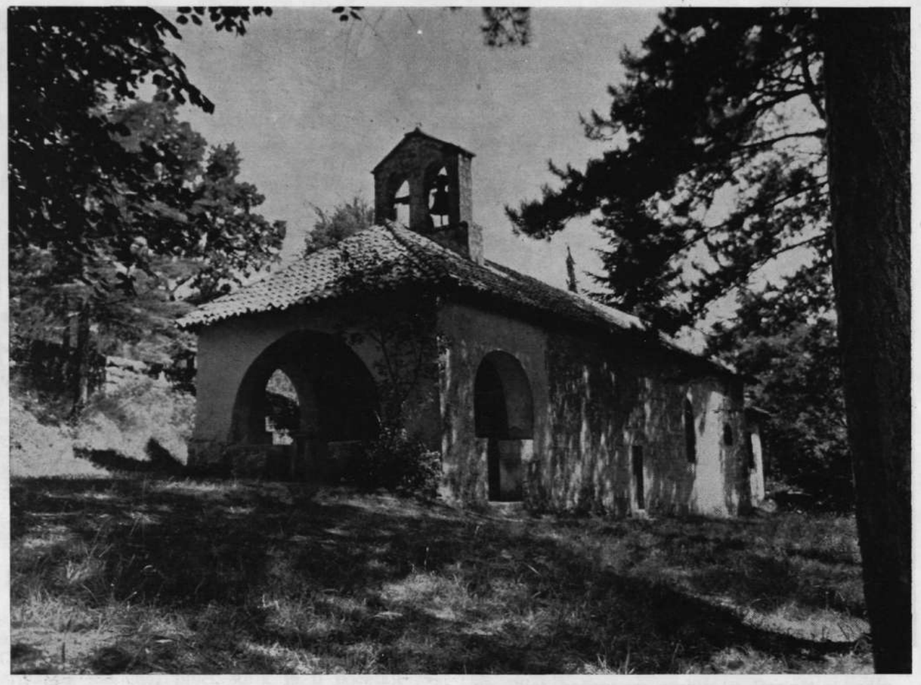

Sl. 112. Beram, Sv. Marija na Škrilinah. Pred pročeljem kasnogotičke bratovštinske crkve iz XV stoljeća prizidan je početkom XVIII stoljeća trijem (»lopica«).

BERAM 38

B/5

Crkva sv. Marije »na Škrilinah«.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
Sv. Marija je jednobrodna crkva iz XV st. s oslikanim drvenim stropom u brodu i sa kvadratnim svetištem, koje je izvorno bilo nadsvođeno ukrštenim gotičkim svodom; dijagonalna rebra upirala su se na ugaone konzole. Obnova iz 1709. god. pregradila je oštećeno svetište, postavila novi oltar, novi oslikani tabulatum i novi pločnik te prizidala trijem (lopicu) pred crkvom. Svu unutrašnjost crkve oslikao je god. 1474. kasnogotički domaći majstor Vincent iz Kastva sa svoja dva suradnika. Na zidnim slikama prikazao je život Bogorodičin i Kristov, svece-zaštitnike, proroke, crkvene oce, vrlo živopisno Poklonstvo triju kraljeva s mnogo narativnih detalja i didaktički sklop tema: Prvi grijeh-Kolo sreće-Ples mrtvaca-Veronikin rubac s eshatološkim i spaseniskim naglaskom. Sv. Marija »na Britufi« (njem. Friedhof, groblje) bila je crkva beramske bratovštine sv. Marije i prošteništе srednje Istre na Velu Gospu (15. VIII).

1) Sjeverni zid. Polje s prikazom sv. Apolonije, Leonarda i Barbare. Na plaštu sv. Apolonije.

SIE PI[SA . . . . .]

Kurziv XVI st.

2) Sjeverni zid. Na dnu okomite bordure između polja s prikazom sv. Apolonije, Leonarda i Barbare i polja s prikazom sv. Martina.

Glagoljski inicijal Ju s križem (tj. Juraj).
XV—XVI st.

3) Sjeverni zid. Polje s prikazom sv. Martina. Na plaštu sv. Martina, desno od broša.

ZAK . . . .

Kurziv XVI st.

4) Sjeverni zid. Sv. Martin. Na konjskom vratu.

ZAK . . .

Kurziv XVI st.

5) Sjeverni zid. Sv. Martin. Na potkoljenici sv. Martina.

PISA

Kurziv XVI st.

6) Sjeverni zid. Sv. Martin. Na opločenju poda, pod nogom sv. Martina.

S(VE)TI MA(R)T(IN)'

Ustav. 1474. god.

Sl. 113. Beram, unutrašnjost crkve sv. Marije na Škrilinah. Pogled na zapadni i sjeverni zid s freskama majstora Vincenta iz Kastva i pomoćnika iz god. 1474.

Ovaj grafit bio je uparan u još svježu žbuku. U brazdama slova, mekanih rubova, prijanja izvorni namaz boje. To je znak da je grafit bio uparan neposredno pred slikanjem, to jest god. 1474. Glagoljašev zapis je određivao slikaru mjesto gdje će naslikati sv. Martina.

7) Sjeverni zid. Sv. Martin. Na tamnoj pozadini gradskih vrata i desno, na okomitoj borduri.

Č F L B
DA UMRE FUMIĖ HĆI
MARTINA GUŠTIĆA
BIŠE LIPA DIVOIKA
TERE DOBRA KADA BUDE D(?)M ŠTEL?
. . . . . VEL(E) ŽALOSTAN

● *1552, da umre Fumija, hći Martina Gu-štića. Biše lipa divojka tere dobra, kada bu-de . . . . . vele žalostan.*

Kurziv. Ligature GR, VO, BU, DO.

8) Sjeverni zid. Sv. Martin. Pod prethodnim grafitom.

Č F L A
DA UMRE ANICA
GOSPINA HĆI
KA BIŠE HĆI

● *1551, da umre Anica, Gospina hći, ka biše hći . . .*
Kurziv. Ligatura GO.
Riječi »ka biše« su precrtane i zapis je ostao nedovršen. Grafit pripovijeda malu seosku skandaloznu kroniku o nekoj Anici, nezakonitoj kćeri.

9) Sjeverni zid. Sv. Martin. Na crvenom prosjakovu plaštu, pod njegovim desnim ramenom.

ISUS BOG

Kurziv. XVI st. Ligatura BO.
Prosjaka, kome sv. Martin iskazuje milosrđe dijeleći mu dio svoga plašta, slikar je prikazao s križnom aureolom oko glave, tj. identificirao ga je s Kristom u smislu riječi iz evanđelja (Mt 25, 40). I glagoljaš svojim grafitom identificira prosjaka s Kristom.

10) Sjeverni zid. Polje s prikazom sv. Jurja. Na konjskom bedru.

JuRAI VITEZ

● *Juraj, vitez.*

Kurziv XV—XVI st.

11) Sjeverni zid. Sv. Juraj. Pod nogom sv. Jurja, na trbuhu zmaja.

VRAŽE IRUD

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura VR.

12) Sjeverni zid. Sv. Juraj. Pod zmajem, lijevo.

ČFNA
? ? ?

● *1571.*

Kurziv.

13) Sjeverni zid. Sv. Juraj. Pod zmajem.

ČFOA

● *1581.*

Kurziv.

14) Sjeverni zid. Sv. Juraj. Na desnoj okomitoj, zelenoj borduri.

ČFLA

● *1551.*

Kurziv.

15) Sjeverni zid. Sv. Juraj. Na desnoj okomitoj, zelenoj borduri. Pod prethodnim grafitom.

ČFKŽ
JuRI HLA[.....]
PI[.....]

● *1547. Juri Hla(.....) pisa.*
Kurziv. Ligature JuR, HL.

16) Sjeverni zid. Sv. Juraj. Nad zmajevom glavom, na haljini kraljevne.

VRAŽE NEČ(A)STIVI

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura VR.

17) Sjeverni zid. Polje s prikazom Ulaska u Jeruzalem. Na crvenoj haljini, koju djeca prostiru po tlu; pod kopitom magarice.

OTROCI EVREISCI RIZI
SVOE PROSTIRAHU
PO PUTI A DRUZI LOMLAHU VET
VIE MASLINI
ČFJG

● *Otroci jevrejsci rizi svoje prostirahu po puti, a druzi lomljahu vetvije maslini. 1534.*
Kurziv. Ligature TR, VR, PR, PO, PU, DR, LO. Sljubljena slova LA.

Grafit komentira sadržaj slike parafrazom mjesta u evanđelju (Mk 11, 8) prema hrvatskoj redakciji crkvenoslavenskog teksta.

Sl. 114. Grafit br. 17.

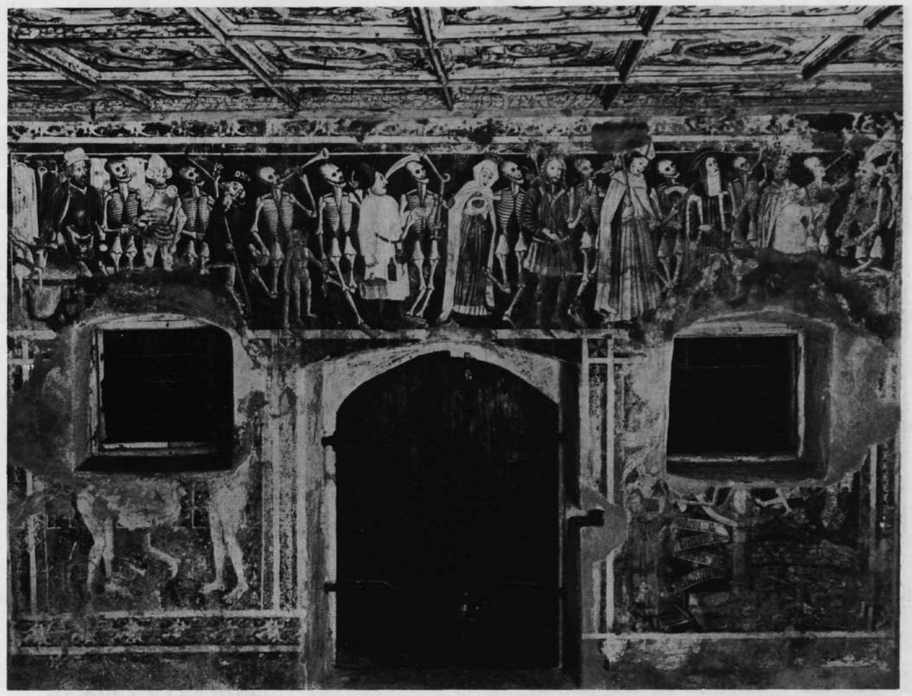

Sl. 115. Beram, sv. Marija na Škrilinah, zapadni zid, Ples mrtvaca (gore), Prvi grijeh (lijevo dolje), Kolo sreće (desno dolje).

18) Sjeverni zid. Ulazak u Jeruzalem. Na crvenoj haljini na tlu. Pod kopitom magarice. Ispod prethodnog grafita.

OTROCI EVRE(ISCI)

Nedovršen tekst.
Kurziv XVI st.

19) Sjeverni zid. Ulazak u Jeruzalem. Na crvenoj haljini na tlu. Pod kopitom magarice. Desno od prethodnog grafita.

V IME BOŽIE AMEN

Kurziv XVI st. Ligatura BO.

20) Ulazak u Jeruzalem. Na skutu plašta na podu, lijevo pod kopitom magarice. Pod prethodnim grafitom.

PRE LOVRE
HRASTIČ

Kurziv XVI st. Ligature PR, VR, HR.

21) Sjeverni zid. Ulazak u Jeruzalem. Na crvenoj haljini, blizu ruke dječaka koji je prostire po tlu.

TU BĚ ŽAKAN GRŠKO TIHONIĆ IZ →
→ BERMA

● *Tu bě žakan Grško Tihonić iz Berma.*

Kurziv XVI st. Ligature TU, GR, KO, HO.

22) Sjeverni zid. Ulazak u Jeruzalem. Na desnoj okomitoj, zelenoj borduri.

SE PISA
LOVRE

Kurziv XVI st.

23) Sjeverni zid. Ulazak u Jeruzalem. Na vratu magarice, na zelenoj pozadini i na starcu u prozoru grada Jeruzalema.

Č·F·I·G·KADA BEH
TU Ê ŽAKAN TUDAR OSAL LOTAR

● *1524, kada beh tu ja žakan Tudar.* Druga ruka dopisala je pogrdno: *Osal, lotar.*

Kurziv. Ligatura TU. Sljubljena slova KA, DA, ŽA.

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM CROATICA MDCCCLXI

Sl. 116. Grafit br. 26.

24) Sjeverni zid. Ulazak u Jeruzalem. U sredini polja. Na plaštu, pod grafitom br. 21.

ČFIB
TU BĚ P'P' PET(A)R PETRČINIĆ' →
→ PLOVAN PADOVE

● *1522. Tu bě pop Petar Petrčinić, plovan Padove.*

Kurziv. Ligature TU, TR, PLO, DO. Padova je današnja Kaščerga u srednjoj Istri, u susjedstvu Berma.

25) Sjeverni zid. Ulazak u Jeruzalem. U sredini polja, pod grafitom br. 24.

TOTU BE ŽAKAN MIHEL MARKUČIĆ
Z BERMA

Kurziv. XVI st. Ligature TO, TU.

26) Sjeverni zid. Ulazak u Jeruzalem. Pod nogama apostola, dolje lijevo.

PRIDOŠE SEMO DVA KRIŽA V NEDE
LU KRIŽNU V SO
BOTU

● *Pridoše semo dva križa v nedelju križnu, v sobotu.*

Kurziv. XVI st. Ligature PR, MO, DV. Grafit komentira procesije (»križi«) na prosne dane koje su se u starini obavljale kroz cijeli tjedan uoči Spasova, idući od crkve do crkve i od župe do župe. »Semo«, tj. ovamo, k crkvi sv. Marije došle su u subotu »križnog« tjedna dvije procesije, predvođene svojim crkvenim križevima.

27) Sjeverni zid. Polje s prikazom Molitve na Maslinskoj gori. Desno dolje na skutu ljubičaste Kristove haljine.

O ISUSE KRUH
ANJ(E)LSKI O
DNAMI OD NA
S VSAKI GREH TEŠKI

● *O Isuse, kruh anjelski, odnami od nas vsaki greh teški.*

Kurziv. XVI st. Ligatura GR. Sljubljena slova NA, SA.

28) Sjeverni zid. Maslinska gora. Lijevo dolje, na žutoj haljini (na laktu) prvog, usnulog apostola.

TO PISA ŽAKA(N)

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

29) Sjeverni zid. Maslinska gora. Na žutoj haljini.

TO PISA ŽAKAN LOVRE
ČFK3

● *To pisa žakan Lovre, 1548.*
Kurziv. Ligature TO, VR.

Sl. 117. Grafit br. 27.

30) Sjeverni zid. Maslinska gora. Na donjem desnom dijelu plašta desnog, usnulog apostola.

ČFK3
NA DNI J JuLEĚ UMRE
...I...K SIN MATE.....Ž

● *1548, na dni 30 juleja umre...., sin Mate(ja).....*
Kurziv. Ligatura DN.

31) Sjeverni zid. Maslinska gora. Na plaštu desnog, usnulog apostola. Pod grafitom br. 30.

KI SE BOI BOGA BOG MU
OĆE PROSTITI GREH

● *Ki se boji Boga, Bog mu oće prostiti greh.*
Kurziv. XVI st.

32) Sjeverni zid. Polje s biljnim ornamentom pod prozorom. Na donjoj, ljubičastoj borduri.

·Č·F·Ĭ·

● *1510.*
Kurziv.

33) Sjeverni zid. Na biljnom ornamentu pod prozorom. Na donjoj, ljubičastoj borduri.

ČFMA KA

● *1561, ka(da.....)*
Kurziv.

34) Sjeverni zid. Na biljnom ornamentu pod prozorom. Na donjoj, ljubičastoj borduri.

UMER

Kurziv. XVI st.

35) Sjeverni zid. Na biljnom ornamentu pod prozorom.

ČFV

● *1503.*

Kurziv.

36) Sjeverni zid. Polje s prikazom Poljupca Judinog. Na donjoj, zelenoj borduri, lijevo od Judine pete.

V H(RSTO)VO IME AM(E)N

● *V Hrstovo ime, amen.*

Kurziv. XVI st. Veliki lisni inicijal V. Ligatura HVO.

37) Sjeverni zid. Poljubac Judin. Na donjoj, crvenoj borduri; lijevo od stopala sluge Malkusa.

TO

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

38) Sjeverni zid. Poljubac Judin. Između Judine pete i ispružene Malkusove noge.

VA I⟨ME BOŽIE⟩

Poluustav. XV—XVI st. Veliki lisnati inicijal V.

39) Južni zid svetišta. Dvije svetice. Desno, uz gornji dio kule u rukama desne svetice.

TO PISA

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.

40) Južni zid svetišta. Dvije svetice. Desno, uz glavu desne svetice.

·Č·F L G

● *1554.*

Kurziv.

41) Južni zid lađe. Polje s prizorom Krštenja Kristova. Lijevo dolje, na skutu ljubičaste haljine anđela.

A SIE PISA ŽAKAN GRGUR TIHONIĆ
Z BERMA BUDUĆI U REDU VANJ(E)LS
KOM BOG' S NAMI AMEN MIL(E)ŽIM
LET BOŽIH Č F I V
G

● *A sije pisa žakan Grgur Tihonić z Berma, budući u redu vanjelskom. Bog s nami, amen. Miležim let Božjih 1523.*

Kurziv. Ligature GR, HO, BU, JL, BO, LŽ. Na početku teksta je veliki lisnati inicijal A, a pod tekstom veliki lisnati inicijal G, monogram žakna Grgura. Struktura inicijala i njihovih ukrasa podudara se s glagoljskim crtanim inicijalima iz hrvatskih glagoljskih kodeksa XV stoljeća. »Red vanjelski« (evanđeoski) je đakonat.

42) Južni zid. Krštenje Kristovo. Na donjem rubu ljubičaste haljine, pod prethodnim grafitom.

SIE PISA POP TEŽAK
ŽAK

Kurziv. XVI st.

43) Južni zid. Krštenje Kristovo. Na donjoj polovici crvenog plašta Ivana Krstitelja.

SIE PISA POP VICENC

Kurziv. XVI st.
Ligatura PO

44) Južni zid. Krštenje Kristovo. Na donjoj polovici crvenog plašta Ivana Krstitelja. Pod prethodnim grafitom.

PISA ŽAKAN

Kurziv. XVI st.

45) Južni zid. Krštenje Kristovo. Na donjoj polovici crvenog plašta Ivana Krstitelja. Pod prethodnim grafitom.

TO PISA Ž[AKAN . . . . .]

Kurziv. XVI st.

46) Južni zid. Krštenje Kristovo. Dolje desno, na plaštu sv. Ivana Krstitelja. Pod prethodnim grafitom.

SIE PISA ŽAKAN
EROLIM TRANPIĆ

Kurziv. XVI st. Ligatura TR.

47) Južni zid. Krštenje Kristovo. Na vodi pod Kristovim nogama.

TO PISA K . . . . . .

Kurziv. XVI st.

48) Južni zid. Krštenje Kristovo. Pod Kristovim nogama, na vodi. Pod prethodnim grafitom.

Č·F·N·Ž
TO PISAH

● *1577, to pisah . . .*

Kurziv.

49) Južni zid. Krštenje Kristovo. Na desnoj okomitoj, zelenoj borduri.

TO PISA

Kurziv XVI st.

50) Južni zid. Polje s prizorom Dispute u hramu. Na gornjoj zelenoj borduri.

OVO PISAH Ê MIKULA KRIŽANIĆ →
→ MOJu VLAŠćU RUKU
NA ·Č·F·J·D· MESECA IJuNA →
→ NA DNI I

● *Ovo pisah ja, Mikula Križanić moju vlašću ruku na 1535, meseca ijuna na dni 20.*

Kurziv. Ligature VO, KU, MO, VL, ŠćU. Sljubljena slova CA, NA.

51) Južni zid. Disputa u hramu. Lijevo i desno od Kristove glave. Krupni inicijali.

I(SU)S H(RST)

Ustav. XV—XVI st.

52) Južni zid. Disputa u hramu. U sredini polja, preko katedre i Kristove ruke.

SIE PISA POP EROLIM TRANPIĆ

Kurziv. XVI st. Ligatura PO.

53) Južni zid. Disputa u hramu. U sredini polja. Na Kristovoj haljini. Pod prethodnim grafitom.

TO PISA

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

Sl. 118. Beram. Sv. Marija na Škrilinah, sjeverni zid. Gore: Poklonstvo Kraljeva, dolje: Napastovanje u pustinji. Tri sveca (Apolonija, Leonard i Barbara), Sv. Martin, Sv. Juraj, Ulazak u Jeruzalem, Molitva na Maslinskoj gori.

54) Južni zid. Disputa u hramu. Sredina polja. Na žutoj plohi i na Kristovim koljenima. Pod prethodnim grafitom.

Č·F·K·V· SIE PISA POP JuRI →
→ GLAVINIĆ KAPELAN MUŠKONOV →
→ V BERME

● *1543. Sie pisa pop Juri Glavinić, kapelan Muškonov v Berme.*

Kurziv. Ligature PO, JuR, GL, MU, NO. »Muškon« je Kristofor Mosconi, pazinski kapetan, nasljednik svog oca Aleksa, trgovca iz Ptuja (sjeverotalijanskog porijekla), koji je pazinsku grofoviju kupio 1532. Kristofor, nakon smrti očeve (1540) i nakon smrti brata Ivana (27. IV. 1543), ostaje jedinim posjednikom grofovije. Glavinić je »kapelan Muškonov v Berme«, tj. njegov nadarbenik (beneficialis).

55) Južni zid. Disputa u hramu. Na crvenoj Kristovoj haljini. Pod prethodnim grafitom.

MIHOVIL

Kurziv. XVI st. Ligatura HO.

56) Južni zid. Disputa u hramu. Sredina polja. Na žutoj plohi katedre i na crvenoj haljini. Pod prethodnim grafitom.

Č F L PO(I)DOH POD LUPOGLAV

● *1550, pojdoh pod Lupoglav.*
Kurziv. Ligature PO, GL.

57) Južni zid. Disputa u hramu. Pod Kristovim koljenima, na crvenoj haljini. Pod prethodnim grafitom.

SIE PISA ŽAKAN LOVRE

Kurziv. XVI st. Ligatura VR.

58) Južni zid. Disputa u hramu. Na crvenoj haljini, iznad Kristovih nogu. Pod prethodnim grafitom.

TO PISA ŽAKAN IVAN KRIŽANI(Ć)

Kurziv. XVI st. Ligature TO, KR.

59) Južni zid. Disputa u hramu. Pri samom dnu crvene Kristove haljine. Pod prethodnim grafitom.

TO PISA ŽAKAN
Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

60) Južni zid. Disputa u hramu. Pod Kristovim nogama, između ruba crvene Kristove haljine i žutog podnožja katedre.

TO PISA ŽAKAN IVAN KRIŽANIĆ

Kurziv. XVI st. Ligature TO, VA, KR. Sljubljena slova SA, ŽA.

61) Južni zid. Disputa u hramu. Pod Kristovim koljenima.

TO PISA ŽAKAN IVAN KRIŽAN(I)Č
Kurziv. XVI st. Ligature TO, KR.

62) Južni zid. Disputa u hramu. Sredina polja. Nad Kristovim stopalima.

TO PISA ŽAKAN TO PISA
ŽAKAN IVAN KRIŽANIĆ'
Kurziv. XVI st. Ligature TO, VA, KR.

63) Južni zid. Disputa u hramu. Sredina polja. Lijevo od srednjeg lika farizeja.

Č F I V MISECA⟨UT⟩
UTEBRA(!) D(A)N I KADA PR(I)D⟨O)H
Ê ŽAKAN MARKO? KRIŽANIĆ
Z DVORA PRINCIP⟨OVA ?⟩ S?T?
B(OG) S NAMI AMEN

● *1523, miseca utebra (= oktobra), dan 20, kada pridoh ja žakan Marko? Križanić z dvora principova(?)... Bog s nami amen.*
Kurziv. Ligature BR, PR, DO, KR, ZDVO. Sljubljena slova CA, KA, ŽA, RA, NA.

64) Južni zid. Disputa u hramu. Ispod glave skrajnjeg lijevog pismoznanca.

Č F M D MESECA
OTUB(R)IJA JA
D(A)N

● *1565, meseca otubrija 31 dan.*
Kurziv.

65) Južni zid. Disputa u hramu. Ispod glave lijevog pismoznanca.

TO E.....
TO PISA.....
OVO PISA ŽAKAN

Kurziv. XVI st. Ligature TO, VO. Nedovršeni zapis.

66) Južni zid. Disputa u hramu. Na koricama knjige pismoznanca (drugog po redu, brojeći s lijeva).

Sl. 119

USRALI (SE)

Kurziv. XVI st.

Pogrda upućena pismoznancu, poraženom u disputi s dvanaestogodišnjim Kristom. Ponavlja se i na grafitu br. 83 i otkriva emotivni odnos gledaoca prema slici.

67) Južni zid. Disputa u hramu. Na pozadini, između Bogorodičine glave i katedre. Nekoliko đačkih nedovršenih zapisa.

TO PIS[A....]
TO P[ISA....]
TO PI[SA....]
SIE PISA ŽAKAN....
SIE PISA ŽAKAN....
TO PISA LOVRE
Kurziv. XVI st. Ligature TO, VR.

68) Južni zid. Disputa u hramu. Desno od glave skrajnjeg lijevog pismoznanca (pod likom Bogorodice, na tamnožutoj plohi katedre).

Č F I E

● *1526.*
Kurziv.

69) Južni zid. Disputa u hramu. Desno ispod prethodnog grafita.

Č·F J V
POD TEM MILEZIMOM
SE JA POČEH UČITI
S(VE)TOGA PISMA

● *1533, pod tem milezinom se ja počeh učiti svetoga pisma.*
Kurziv. Ligature PO, MO, TOG. Sljubljena slova GA, MA.

70) Južni zid. Disputa u hramu. Pod prethodnim grafitom, između glava dvaju pismoznanaca.

Č F N
TU BIH JA

● *1570, tu bih ja.*
Kurziv. XVI st. Ligatura TU.

71) Južni zid. Disputa u hramu. Desno od prethodnog grafita prema glavi drugog po redu pismoznanca (s turbanom).

Č F M D MESECA

● *1565, meseca.....*
Kurziv.

72) Južni zid. Disputa u hramu. Na zelenim koricama knjige pismoznanca (drugog, brojeći s lijeva).

Č F M V MISECA

● *1563, miseca....*

73) Južni zid. Disputa u hramu. Na žutom plaštu, preko koljena pismoznanca (drugog, brojeći s lijeva).

LAŽNI OĆETE VI Z BOGOM→
→ KUNTREŠTAT'

● *Lažni! Oćete vi z Bogom kuntreštat?*
Kurziv. XVI st. Ligature BO, GO, KU, TR. »Kuntreštat«, istarski i primorski lokalizam, prema talijanskom, contrastare, prepirati se.

Sl. 120. Beram, Sv. Marija na Škrilinah, južni zid. U gornjem registru: Zaruke B. D. Marije, Navještenje, Pohođenje, Rođenje Kristovo i Prikazanje u hramu. U donjem registru: Disputa u hramu, Sv. Mihovil, Sv. Sebastijan, Bijeg u Egipat i Pokolj nevine djece.

74) Južni zid. Disputa u hramu. Na koljenima drugog po redu pismoznanca, na tamnoj pozadini. Pod prethodnim grafitom.

TO PISA ŽAKAN LOVRE
TO PISA
Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

75) Južni zid. Disputa u hramu. Na skutu zelene haljine pismoznanca (drugog, brojeći s lijeva).

TO PISA ŽAKAN LOVRE
Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

76) Južni zid. Disputa u hramu. Pod pismoznancem (drugim, brojeći s lijeva).

Č F L D
TO PISA PAVE BRNKOVIĆ KADA

● *1555. To pisa Pave Brnković, kada....*
Kurziv. Ligature TO, BR, KO.

77) Južni zid. Disputa u hramu. Pod pismoznancem (drugim, brojeći s lijeva).

TO PISA ŽAKAN LOVRE
Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

Sl. 121. Grafit br. 76.

78) Južni zid. Disputa u hramu. Pod knjigom srednjeg pismoznanca.

TO PISA ŽAKAN

Kurziv. XVI st. Ligatura TO. Sljubljena slova SA, ŽA.

80) Južni zid. Disputa u hramu. Desno od knjige srednjeg pismoznanca.

DERI SLIPČE

Kurziv. XVI st.
»Slipac«, u Istri i Primorju izraz za varalicu, nastao predodžbom lažnog slijepca, prosjaka što hini sljepoću. Ovdje je to glagoljašev pogrdni komentar o pismoznancu, lažnom učitelju, koji pobijeđen u disputi s dvanaestogodišnjim Kristom u hramu, od bijesa dere knjigu.

81) Južni zid. Disputa u hramu. Desno od knjige srednjeg pismoznanca.

Sl. 122

TO PISA
PET(A)R'

Ustav. XV—XVI st. Ligature TO, TR.

82) Južni zid. Disputa u hramu. Pod pismoznancem (drugim, brojeći s lijeva). Sl. 123.

DERI SLIPČE NORI TO PIS[MO]
TO PISA LOVRE HRASTIĆ

Kurziv. XVI st. Ligature TO, VR, HR.
Vidi bilješku kod grafita br. 80. »Nor«, lud, prema njem. Narr m., luđak.

83) Južni zid. Disputa u hramu. Sredina polja. Na crvenom pojasu srednjeg pismoznanca.

USRALI SE

Kurziv. XVI st.
Usporedi s grafitom br. 66.

84) Južni zid. Disputa u hramu. Na zelenom skutu, pod knjigom srednjeg pismoznanca.

TO PISA ŽAKAN
U.....IN

Kurziv. XVI st. Ligatura TO. Sljubljena slova ŽA, KA.

85) Južni zid. Disputa u hramu. Na desnom laktu srednjeg pismoznanca, desno od knjige koju para.

DERI DERI

Kurziv. XVI st.

86) Južni zid. Disputa u hramu. Desno pod knjigom srednjeg pismoznanca, na njegovoj zelenoj haljini.

TO PISA
PET(A)R S TRA
BĚ

● *To pisa Petar s Trabě.*

Ustav. XV—XVI st. Ligature TO, TR.
Traba je zaselak kod Berma.
Lijevo uz ovaj grafit uparan je simbol: okrunjeno srce, unakrsno probodeno dvjema strelicama.

87) Južni zid. Disputa u hramu. Na zelenoj kapi pismoznanca (četvrtog, brojeći s lijeva).

TO PISAH

Kurziv. XVI—XVII st.

88) Južni zid. Disputa u hramu. Između glava trećeg i četvrtog pismoznanca.

TO PISA LOVRE

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

Sl. 123. Grafit br. 82.

89) Južni zid. Disputa u hramu. U visini brade trećeg pismoznanca te preko prsa i brade četvrtog pismoznanca.

OVO E SLIPICIJA Z TRABE

● *Ovo je slipicija z Trabe.*
Kurziv. XVI st. Ligature VO, TR.
»Slipicija« (»slijepac«, varalica), mora da je bio nadimak konkretnog čovjeka iz Trabe, zaseoka blizu Berma, koga glagoljaš — valjda prema fizičkom liku — poistovjećuje s bradatim pismoznancem na zidnoj slici.

90) Južni zid. Disputa u hramu. Na crvenoj haljini, pod laktom pismoznanca (trećeg, brojeći s lijeva).

SIE PISA ŽAKAN
GRŠKO TIHONIĆ

Kurziv. XVI st. Ligature GR, HO.

91) Južni zid. Disputa u hramu. Na crvenoj haljini trećeg pismoznanca. Pod prethodnim grafitom.

TO PISA ŽAKAN PISA Ž(A)K[AN....]

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

92) Južni zid. Disputa u hramu. Na crvenoj haljini četvrtog pismoznanca, pod knjigom što je drži na koljenima.

1524 SIE PISA ŽA(KA)N' GRŠK(O) →
→ TIHONIĆ Z BERMA

Kurziv. Ligatura GR.
Godina 1524. zapisana je arapskim znamenkama. Pod ovim grafitom ima nekoliko vrlo oštećenih i nečitkih glagoljskih grafita, u kojima se razabire ime Grška Tihonića.

93) Južni zid. Disputa u hramu. Na desnoj okomitoj borduri.

Č F Ĭ

● *1510. (i dalje nečitljivo)*
Kurziv.

94) Južni zid. Disputa u hramu. Na pasu zadnjeg desnog pismoznanca. Sl. 124.

TO PISA ŽAKAN
IVAN ŠPAKA KADA SE
UČIH PISAT

Kurziv. XVI st.

Sl. 124. Grafit br. 94.

95) Južni zid. Polje s prikazom sv. Mihovila. Na postavi plašta sv. Mihovila, desno pod koljenom.

ČFL3
V H(RSTO)VO IME AMEN

● *1558. V Hrstovo ime, amen.*
Kurziv. Ligatura HVO.

96) Južni zid. Sv. Mihovil. Preko obiju nogu sv. Mihovila, iznad gležnja.

TO PISAH ŽAKAN IVAN KRIŽANIĆ

Kurziv. XVI st.

97) Južni zid. Sv. Mihovil. Na zelenom plaštu, desno od arhanđelova kuka.

UDRI MIHO

Kurziv. XVI st.
Glagoljaš pučkim usklikom bodrenja komentira sliku, na kojoj sv. Mihovil zamahom mača pobjeđuje đavla.

98) Južni zid. Sv. Mihovil. Pod prethodnim grafitom.

TO PISA GAŠPAR HRASTIĆ

Kurziv. XVI st.

99) Južni zid. Sv. Mihovil. Na šapi đavla koja posiže za vagom.

S.... IDI SOTONO KAKO PISANO E

● *Idi, Sotono, kako pisano je.*
Kurziv. XVI st.
Aluzija na Kristove riječi iz evanđelja, Mt 4, 10.

100) Južni zid. Sv. Mihovil. Na prsima đavla.

OTIDI SOTONO ÊKO PI(SANO EST)

● *Otidi, Sotono, jako pisano jest.*
Kurziv. XVI st.
Nedovršeni zapis.

101) Južni zid. Sv. Mihovil. Na nadlaktici đavla.

AŠČE I SOTONA PROSIT
ZA BOGA NE ULEŠI GA (?)

Kurziv. XVI st.

102) Južni zid. Sv. Mihovil. Na desnoj plitici vage. Sl. 125.

OD DUŠ VESELE

● *Od duš veselje!*
Kurziv. XVI st.
Komentar rajskog blaženstva duša, prikazanih malim aktovima, nakon što su im odvagana dobra djela.

103) Južni zid. Polje s likom sv. Sebastijana.

TO PISA

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.

104) Južni zid. Polje s prikazom Bijega u Egipat. Na uzdama kojima sv. Josip vodi magare.

ČFME KADA Ê POP JuRAI →
→ BADOVINIĆ REK(O)H MOJu
MLADU MISU

● *1566, kada ja pop Juraj Badovinić rekoh moju mladu misu.*
Kurziv. Ligature JuR, DOV.

105) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na Josipovoj ljubičastoj haljini, pod njegovom šakom.

TO PIS[A.....]

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.
Nedovršeni zapis.

106) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na Josipovoj ljubičastoj haljini. Pod prethodnim grafitom.

VA IME B(O)ŽIE AMEN

Kurziv. XVI st.

107) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na magarećim prsima. Pod prethodnim grafitom.

SIE PISA ŽAKAN MIHOVIL
S ČEPIĆI TRAMPIĆ

Kurziv. XVI st.

Sl. 125. Grafit br. 102.

Sl. 126. Beram, Sv. Marija na Škrilinah. Majstor Vincent iz Kastva: Bijeg u Egipat. God. 1474.

108) Južni zid. Bijeg u Egipat. Pod rukom Bogorodice, na zelenoj podstavi njezine haljine.

ČFIG DAN S(VE)T(O)GA
G(RGU)RA CEPIH (?) Ê ŽAKAN T(U)DAR
KR(I)ŽANIĆ.....
MARIÊ

● *1524, dan svetoga Grgura cepih? ja žakan Tudar Križanić... .....Marije.*
Kurziv. Ligatura KR. Sljubljena slova ŽA, KAN, DA.

109) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na zelenoj postavi Bogorodičine haljine. Pod prethodnim grafitom.

PISA ŽAKAN IVAN

Kurziv. XVI st.

110) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na zelenoj postavi Bogorodičine haljine. Pod prethodnim grafitom.

ČF3 MISECA MARČA NA DNI I

● *1508, miseca marča na dni 20.*
Kurziv.

111) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na dnu zelene postave Bogorodičine haljine. Pod prethodnim grafitom.

ČFEĬ MISECA

● *1516, miseca....*
Kurziv.

112) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na crvenoj haljini žene s kokoškom, na njezinim prsima, lijevo od kokoške.

ČFG
PRINESOŠE ZA N G(OSPO)D(E)V(Ê)
DVA GRLIČIĆA ILI
D[VA] PTĚNCA GOLUBINA

● *1504. Prinesoše za nj Gospodevě dva grličića ili dva ptěnca golubinja.*

Kurziv. Ligature PR, GDV, DVA, GR, LU. Sljubljena slova ZA, CA, NA.

Citat iz 5. antifone 2. večernje na blagdan Očišćenja Marijina (Svijećnica): Obtulerunt pro eo Domino par turturum aut duos pullos columbarum, sicut scriptum est in lege Domini. Pisac grafita komentirao je ovim citatom sliku Prikazanja u hramu koja se nalazila izvan dohvata njegove ruke, u gornjem nizu slika, nad prizorom Bijega u Egipat.

113) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na magarećem bedru. Sl. 127.

Č F J V
SIE PISA LEVAC KRIŽANIĆ PIĒNI OSAL

● *1533. Sije pisa Levac Križanić.* Druga ruka pripisala je porugu: *Pijani osal!*

Kurziv. Sljubljena slova SA, VA, ŽA.

114) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na tlu između sv. Josipa i magareće noge.

TO PISA ŽAKAN OVO PISA ŽAKAN LOVRE
PISA ŽAKAN GRŠKO TIHONIĆ Z →
→ BERMA
K(A)D BI? V R(E)DU →
→ J(E)VANJ(E)LSKOM Č F I V

● *To pisa žakan .... Ovo pisa žakan Lovre .... Pisa žakan Grško Tihonić z Berma, kad bi v redu jevanjelskom, 1523.*

Kurziv. Ligature TO, VO, VR, GR, HO.

115) Južni zid. Bijeg u Egipat. Preko magarećih nogu. Pod prethodnim grafitom.

SIE PISA ŽAKAN TUDAR KRIŽANIĆ →
→ Z BERMA BUDUĆ V REDU →
→ JEVANJELSKOM Č F I G OSAL

● *Sije pisa žakan Tudar Križanić z Berma, buduć v redu jevanjelskom, 1524.* Druga ruka dopisala je pogrdu: *»Osal!«*
Kurziv. Ligature TU, KRIŽ, BU, VR, DU, KO. Sljubljena slova SA, KA, DA, VA.

116) Južni zid. Bijeg u Egipat. Preko magarećih nogu. Pod prethodnim grafitom.

STO(I)
STOI SVETA MA[R]IA

● *Stoj! Stoj, sveta Marija!*
Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.

117) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na tlu, desno od Josipove noge. Pod prethodnim grafitom.

Č F I V
TU BĒ ŽAKAN MIHEL MARKUČIĆ
Z BĒRMA BOG S NAMI

● *1523. Tu bē žakan Mihel Markučić z Bērma. Bog s nami!*
Kurziv. Ligature TU, BO.

118) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na tlu, pod nogama sv. Josipa.

STOI SVETA ⟨BO⟩GOR⟨ODICA?⟩

● *Stoj, sveta Bogorodica(?).*
Kurziv. XV—XVI st.

119) Južni zid. Bijeg u Egipat. Pod koljenima stražnjih magarećih nogu.

TU BI PETAR I NAEM?

Kurziv. XVI st.

Sl. 127. Grafit br. 113.

Sl. 128. Kralj Herod. Detalj prizora Pokolj nevine djece. Gledaoci su Herodu iskopali oči. Graf. br. 121 i 122.

Sl. 129. Groteskni lik lude-bezbožnika (Insipiens). Grafit br. 127.

120) Južni zid. Polje s prizorom Pokolja nevine djece. Lijevo od Herodove glave na zelenoj borduri i na bijeloj pozadini polja.

SUDAC MIKULA
KRIŽANIĆ

Kurziv. XVI st.

121) Južni zid. Pokolj nevine djece. Na crvenom plaštu, na Herodovu ramenu. Sl. 128.

LOTRE IRUDE
NEČISTI

Kurziv. XVI st. Ligatura TR.
Pogrda.

122) Južni zid. Pokolj nevine djece. Na lijevom Herodovu rukavu. Pod prethodnim grafitom.

LOTRE
IRU(DE)

Kurziv. XVI st.

123) Južni zid. Pokolj nevine djece. Na Herodovim prsima i bradi i na krvniku.

VRAŽE IRUDE NEČISTIVI POČTO →
→ BOIŠI SE GO(SPODA) BOGA →
→ TVOEGO

● *Vraže, Irude nečistivi! Počto bojiši se Gospoda Boga tvojego?*
Kurziv. XVI st. Ligature PO, TO, BO, GO, TVO. Sljubljena slova RA, GA.

124) Južni zid. Pokolj nevine djece. Pod Herodovim laktom.

TO PISA ŽAKAN MIKULA ŠARČIĆ
NA LET GO(SPO)D(NI)H Č F E K

● *To pisa žakan Mikula Šarčić na let Gospodnjih 1546.*

Kurziv. Ligature PO, TO, BO, GO, TVO. Sljubljena slova RA, GA.

125) Južni zid. Pokolj nevine djece. Na naslonu prijestolja. Pod prethodnim grafitom.

VRAŽE

Kurziv.

126) Južni zid. Pokolj nevine djece. Na boku Herodova prijestolja.

LOTRE IRUDE
NEČISTI ZAČ
S TOLIK DECE
STORIL POGUBIT

Ustavni i kurzivni oblici slova.

127) Na oslikanoj plohi južnih crkvenih vrata, desno uz glavu psalmističkog lude-bezbožnika (Insipiens) su fragmenti grafita. Oni odaju da su gledaoci interpretirali lik Insipiensa kao personifikaciju kuge. Sl. 129.

TO E KUGA ...
U SMRTI
KADA Ž ...
SIE PISA

Kurziv. XVI st.

BIHAČ 39

G/6

Džamija Fehtija, izvorno gotička samostanska (dominikanska) crkva sv. Ante iz XIV st.

Glagoljski grafit uparan na pročelju, na prvom kamenom bloku s lijeve strane portala.

Bihacit.

23 /162 (apscisa je izmjerena od lijevog ruba kamenog dovratnika do početka natpisa).

[Č] F I Ž

● *1527.*

Kurziv.

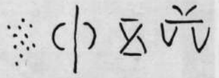

Sl. 130

Na pročelju ima grafita iz turskog perioda, napisanih arapskim pismom, a u tragovima naziru se i drugi stariji glagoljski grafiti. Treba ih očekivati i na površinama zidova u unutrašnjosti zgrade pod novijim slojevima boje.

BISKUPIĆI-MUHAŠINOVIĆI 40

M/9

Natpis Kulina bana.

Nalazište: »Tuština njiva« pod selom Muhašinovići (Biskupići) kod Visokog u Bosni.

Sadašnji smještaj: Zemaljski muzej u Sarajevu. Inv. br. 919.

Sitnozrnati pješčenjak, »miljevina«.
65—67×54×3—12 cm.

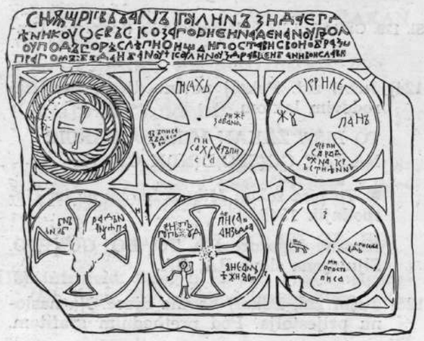

Sl. 131

Grafiti na ploči s ćirilskim natpisom Kulina bana, vjerojatno iz godine 1194. (Anđelić), o gradnji neke crkve. Grafiti su u drugoj četvrtini XIV st. (Anđelić) uparani ćirilicom na ukrasnom polju s nizom križeva (upisanih u kružnice), ali u prvom retku ćirilskog grafita što je upisan oko 5. križa ugrebena su i tri glagoljska slova:

A B Ž

Sl. 132

Sudeći po konstelaciji glagoljskih i ćirilskih grafita, glagoljska su slova bila upisana prije ćirilskih (Anđelić).
XIII—XIV st.

Literatura:

P. Anđelić, Revizija čitanja Kulinove ploče. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu. N.S. XV—XVI, Arheologija, str. 287—308 i t. I, II. Sarajevo 1961.
M. Vego, Zbornik IV, str. 70—71., br. 254 i slika.

BODEŠČE 41

B/1

Crkva sv. Leonarda (Sv. Lenart).
XV st.
Grafiti, ispisani crvenom pisaljkom (Rötel) na vanjštini južnog zida prezbiterija, na freskama.

1) Pod likom sv. Kristofora. Na donjoj crvenoj borduri. 142—177/125 cm.

TO E....ENO DR?O?SITI.....

Poluustav.

Od kiša ispran, vrlo oštećen grafit na kome se razabiru samo pojedina slova.

2) Pod likom sv. Nedjelje. Na donjoj bijeloj borduri. 303—320/180 cm.

[LET GOSPO]DNIH Č U P E

● *Let Gospodnjih 1496.*

Poluustav.

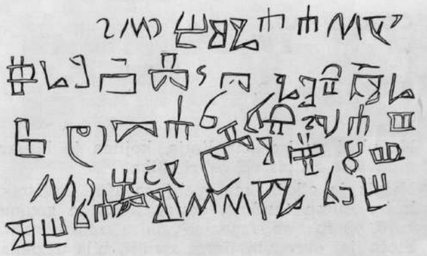

Sl. 133a

Sl. 133

BOKANJAC 42

E/9

Župna crkva sv. Šimuna i Tadeja.
1688. god.

Nadgrobna ploča s uparanim crtežom dviju sablji i s glagoljskim natpisom. Pred oltarom, u opločenju tla.

Žućkasti, tvrdi kristalični vapnenac.

72/185 cm. Dimenzije natpisnog polja: 72/37 cm.

[V] IME BOGA AM(E)N
Č H O З LIT GOSPO(DNI)H
Ê PETAR RSICA I
MEĆEN PLOČU V
U BRATU M(O)M N(A) GREB

● *V ime Boga, amen. 1688 lit Gospodnjih. Ja Petar Rsica, i mećen ploču vu* (tj.: ovu) *bratu mom na greb.*

Kurziv. Ligature PO, PL, MO. Sljubljena slova AT.

BOLJUN 43

B/5

Kuća br. 38 (nekada vlasništvo obitelji Pataj).
1489. god.
Natpis na kamenoj ploči, dekorativno profiliranog okvira.
Bijeli vapnenac.
59×44×15 cm.

Sl. 134

ČU·O·Z·KADA
EB

● *1489, kada E.B.*

Ustav.
Na ploči su iscrtane linije, kojima je klesar predviđao natpis od četiri retka.

Natpis je otkrio kao spolij sadašnji korisnik kuće, Anton Šuplina, cestar, kada je godine 1970. popravljao stepenice pred ulazom u kuću. Ploča je, okrenuta licem zemlji, bila uzidana u stepenište.

Bit će onaj isti natpis »na razlomljenom kamenu ležećem u bašči župnikovoj u Boljunu, donesenom iz porušene crkvice sv. Petra«, što ga prema Sabljarovu precrtu bilježi Kukuljević u svojoj rukopisnoj zbirci »Nadpisi istranski« (Arhiv JAZU 23/D VI, 93) a koji smo do 1970. smatrali izgubljenim. Kukuljević ga čita: Č·U·O·Z· KAD....

BOLJUN 44

B/5

Crkva sv. Kuzme i Damjana.
1543. god.
Natpis na ugaonom kamenu na vanjštini sjevernog zida prizidane sakristije.
Bijeli vapnenac.
84×36×24 cm.

ČFKV TADA
T(E)ČAŠE

● *1543. tada tečaše.*
Ustavni i kurzivni oblici slova. Sljubljena slova TČAŠ.

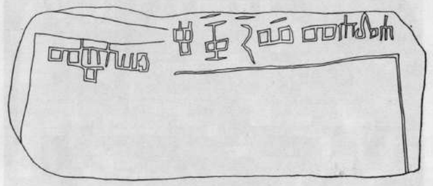

Sl. 135

Natpis datira dogradnju sakristije »currentibus annis« 1543.
Otkriven 1979. pod otpalom žbukom.

BOLJUN 45

B/5

Izgubljeni spomenik.
1556. god.
Na nekoj stambenoj kući.
Čitanje po Sabljarovu precrtu u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci »Nadpisi istranski« (Arhiv JAZU XV 23/D VI 93).

VA TO VRIME BI PL(O)VAN
JuRI MIHELIĆ BOLJuNSKI
Č·F·L·E·

● *Va to vrime bi plovan (boljunski) Juri Mihelić 1556.*
Kobler čita Mihesić umjesto Mihelić.

Literatura:

Kobler, Memorie I, str. 192.

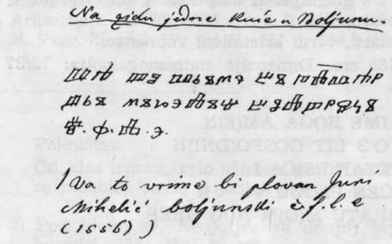

Sl. 136

Kukuljević, Acta croatica, str. 259, br. 263.
Spinčić, Crtice, str. 57.
Jelić, Fontes, XVI s., str. 22, br. 99.

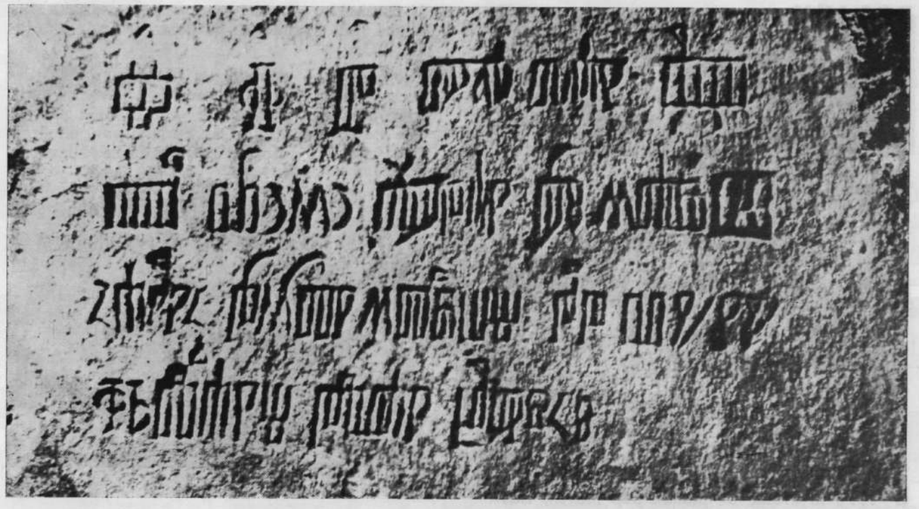

Sl. 137

BOLJUN 46

B/5

Župna crkva sv. Jurja.
18. VI. 1590.
Natpis na kamenu, uzidanom u vanjštinu južnog zida svetišta.
Vapnenac.
66×51 cm.

Č F P IJuNA DAN ƷĬ
V TO VREME ŽJuPAN JuRI M(A)TIĒŠ(I)Č
KANON(I)K PR(E) M(A)RT(I)N →
→ M(A)TIĒŠ(I)Č POP V(I)C(E)NC
FRLAN(I)Č PL(O)VAN BOLJu(N)SKI

● *1590, ijuna dan 18. V to vreme župan Juri Matijašić, kanonik pre Martin Matijašić, pop Vicenc Frlanić plovan boljunski.*

Volčić je čitao:

1590. juna dan 23. V to vreme župan Juri Mat ...., kanonik pre Martin Metojašć, pop Vincenc Frlanić plovan boljunski.
Kobler:
1590. Juna dan 13. U to vreme župan Jure... Mat... kanonik, prijor M·žtu Matjašić pop· Vinc... Ferlanić plovan Boljunski.
Jelić citira po Kobleru.
Kukuljević (Nadpisi istranski, Arhiv JAZU XV 23/D VI 93):
Č F P·1590 ijuna dan(12) v to vreme žjupan juri mat(ija) kanonik prmancir Matošić pop Vincenc Frlanić plovan boljunski.
Ustavni i kurzivni oblici slova. Uz redovite ima i neuobičajenih ligatura i sljubljenih slova: JUNA, ƷĬ, VTO, VR, ŽJu, JuR, ŠĆ, NO, PR, MR, PLVA, BOLJu, TI.

U riječi »župan« sastavljač teksta upotrebljava Ju za U. Neuobičajena je vertikalna ligatura TI (s natpisanim I). Da se tu ipak ne radi o ligaturi TO očito je po tome što natpisano slovo O u ligaturi TO ima oko s lijeve strane haste dok na ovom spomeniku natpisano I ima oko s desne strane haste.

Natpis datira gradnju kasnogotičkog svetišta župne crkve. U personalnoj dataciji zabilježen je na prvom mjestu boljunski župan pa kler: jedan kanonik ruralnog kaptola te boljunski župnik.

Kako je s južne strane svetišta naknadno bila prizidana sakristija, to se sada ovaj natpis ne vidi izvana, jer ga pokriva prigradnja. Vidljiv je u potkrovlju sakristije.

Literatura:

Kobler, Memorie I, str. 192.
Kukuljević, Acta croatica, str. 292, br. 307.
Volčić, Njekoji glagoljski napisi.
Spinčić, Crtice, str. 57.
Jelić, Fontes, XVI s., str. 20, br. 89.

BOLJUN 47

B/5

Spolij u ogradnom zidu pred kućom br. 26 (vlasnik Aleksandar Šupljina).
XVI st.
Ploča s glagoljskim natpisom u uokvirenom polju i s plitkim reljefom heraldičkog austrijskog dvoglavog orla.
Sivi pješčenjak.
70×46×14 cm. Dimenzije natpisnog polja: 41×
×30 cm.

[V] TO VREME
BE PLOVAN
POP MART(I)N
L(U)ŠćIĆ

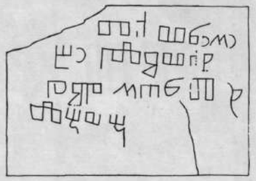

Sl. 138a

● *...v to vreme be plovan pop Martin Lušćić.*

Kurziv. Ligatura PL.

U prezimenu »Lušćić« potpuno su jednaka dva znaka (Šć, Ć) tako da ne dolazi u obzir čitanje LUČIĆ.

S obzirom na asimetričan položaj grba i stilizaciju teksta (»v to vreme...«), ploča je najvjerojatnije dio odrezane veće cjeline gdje je grb stajao u sredini a sa strana su mu, simetrično, bila dva natpisna polja. Možda je izvorno

Sl. 138

služila kao nadvratnik nad ulazom u župnikovu kuću.

BOLJUN 48

B/5

Župna crkva sv. Jurja.
1641. god.
Latinski i glagoljski natpis na kamenoj edikuli, uzidanoj u vanjštinu začelnog zida svetišta. U sredini edikule bio je na križu apliciran metalni corpus, koji je kasnije ispao.
Bijeli vapnenac.

Sl. 139

82 × 90 cm. Polje s glagoljskim natpisom: 18 × 30 cm.

ZLAMENIE
SVETOGA
KRIŽA OD
NEPRIÊTEL
NAŠIH IZ
BAVI NAS
BOŽE NAŠ
Č · H · K · A

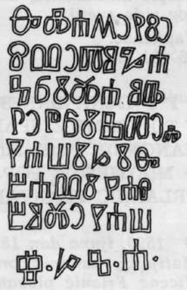

Sl. 139a

● *Zlamenije svetoga križa od neprijatel naših izbavi nas, Bože naš. 1641.*

Ustav. Dekorativno su udvojene okomite crte kod slova K.
Latinski tekst: Crux vera salus mea. P. Bernardinus Veliani parochus Bogliuni 1641.
Natpis sadrži egzorcistički zapis i ime boljunskog župnika Bernardina Veljani, koji je ovu edikulu s križem dao godine 1641. izraditi i postaviti na vidljivu mjestu, nad sjevernim izlazom iz Boljuna.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 292, br. 307.
Jelić, Fontes, XVI s., str. 38, br. 155.

BOLJUN 49

B/5

Zvonik župne crkve sv. Jurja.
1645. god.
Kapitel južne bifore.
Sivi, tvrdi istarski vapnenac.
U latinskom natpisu, uklesanom na kapitelu, datum je označen najprije arapskim brojkama, a zatim i glagoljskim slovima.

XPS(= Christus) VINCIT XPS
REGNAT XPS
ERGO NOS DE
FENDAT XPS
1645 (i glagoljicom:) ·Č·H·K·D·

● *1645.*

Sl. 140. Detalj natpisa s datumom 1645, uklesanim glagoljicom.

Natpisno polje glagoljskog teksta: 28×6 cm.
Stilizirani oblici kurziva.
Na kapitelu zapadne bifore u zvoniku zabilježeno je na talijanskom jeziku vrijeme gradnje zvonika:
Adi 26 lugio 1645
a tempo di m(olto) r(everendo) p(re) Ber
nardino Veliani
p(aroch)o d(i) Bogliuno

BOLJUN 50

B/5

Župna crkva sv. Jurja.
XVII st.
Nadgrobna ploča nad zidanom rakom. U pločniku crkvene lađe, pred ulazom u sjevernu bočnu kapelu M.B. od Ružarija.
Sivi lokalni pješčenjak, koji se ljušti u tankim listovima, pa je površina ploče najvećim dijelom izderana.
174×76 cm.
Ploča je kompozicijski bila podijeljena na dva uokvirena polja.
U gornjem polju bio je uklesan hrvatski natpis glagoljicom, od koga je danas sačuvano svega nekoliko čitkih slova:

.....S I
.....D A
.....NA

Ustav.
U donjem polju bio je uklesan latinski natpis, kome su uništena prva dva retka teksta:

.....
.....
ICH, PRO TOT(IS) HER(E)
D(IBUS)Q(UE) SUIS, ELLEGI(T)
DONEC · A MO(RTU)IS
RES(URGENT)

Na pojasu između gornjeg i donjeg uokvirenog polja bio je arapskim znamenkama uklesan datum iz XVII stoljeća, od koga su preostale samo prve dvije znamenke:

1 6 ? ?

Prema godinama na drugim nadgrobnim pločama u crkvi, radi se najvjerojatnije o datumu između 1663. i 1676.

Sl. 141

Sl. 142. Borut. Glagoljski natpis iz god. 1560. na crkvi sv. Duha.

BORUT 51

B/5

Crkva sv. Duha.
30. IV. 1560.
Natpis na ploči, uzidanoj na pročelju crkve.
Vapnenac.
53×70 cm.

ČFM AVRILA
DAN J
1560 (arapskim znamenkama)
V VRIME [G(OSPO)D(I)]NA ADAMA . . . . . A
Ê VID VITULOVIĆ OR
DINAVAM MOIM SI(NO)M I PO NIH SEM
RTI MOMU REDU DA GUVERNAJu TU
CREKAV' I OLTAR S(VETE) MARIE K[A E]
V CREKVI S(VETOGA)' MIHOV(I)LA A TO
KI BUDE DRŽAL MOE BLAGO· BI
MEŠTAR JuRI ŠVORC I TOMA LARUTIN
Z GOR[I]C I V TO VRIME BIŠE PRA
NTON KURELIĆ PLOVAN B[ORUTSKI]

● *1560, avrila dan 30., v vrime gospodina Adama . . . . . a. Ja Vid Vitulović ordinavam mojim sinom i po njih semrti momu redu da guvernaju tu crekav i oltar svete Marije ka je v crekvi svetoga Mihovila, a to ki bude držal moje blago. Bi meštar Juri Švorc i Toma Larutin z Goric. I v to vrime biše pr(e) Anton Kurelić plovan borutski.*

Kurziv. Ligature VR, GD, UL, PO, TI, MO, MU, GU, TO, OLT, HO, BU, ŽAL, BL, GO, ŠT, TI, VTO, PR, KU. Sljubljena slova NA, DA, MA, VA, TA, MI, AT, LA.

Natpis je plitko uklesan, a površina kamena mjestimice izlizana, što znatno otežava čitanje, posebno u prvom retku i u posljednja tri retka teksta. Na tim mjestima odudaraju čitanja starijih istraživača (Volčića, Koblera i Spinčića) od našeg.

Volčić:

1560, avrila dan 30. Va ime božje i devi Marie amen. Ja Vid Vitulović ordinavam mojim sinom i po ni svimu mojemu rodu da guvernaju tu crekav i oltar s. Marie v crikvi s. Mihovila arkangela ki ote deržat moje blago. b(i) meštar Griščić Toma župan Jakov Zgošić v to vrime biše pre A(n)ton Kurelić plovan.

Kobler:
1560. Avrila dan 30. U ime Božje i Dive Marije. Amen. Ja Vid Vitulović ordinavam mojim sinom i po njih svemu mojemu rodu, da governaju oltar sv. Marije u crikvi sv. Mihovila Arhangjela, ki ote držat moje blago. Biše meštar Griščić Tomo, župan Jakov Zgoršić. U to vreme biše Pr. Anton Kurelić plovan.
Jelić (donosi čitanje prema Spinčićevu prijepisu):
1560. Avrila dan 30. U ime Božje i Dive Marije Amen. Ja Vid Vitulović ordinavam mojim sinom i po nih svimu mojemu rodu, da governaju tu crikav i oltar svete Marije u crekvi sv. Mihovila Arhanjela, ki bude držal moje blago. Bi meštar Griščić Toma, župan Jakov Zgošić. V to vreme beše pre Anton Kurelić plovan.
Natpis je personalno datiran tadašnjim zakupnikom pazinske grofovije, Adamom Schwetkowitzem (ili Adamom de Witiserich), kranjskim plemićem, kraljevskim komornikom i kapetanom Kranjske. Na vrlo oštećenom dijelu natpisa nije više moguće pročitati oblik njegova prezimena kako ga je fonetski zabilježio glagoljaš.
Natpis bilježi gradnju crkve sv. Duha, njezine majstore graditelje i oporučnu odluku Vida Vitulovića, fundatora ove crkve i patrona oltara sv. Marije u borutskoj crkvi sv. Mihovila. Po toj odluci obvezani su njegovi sinovi i kasniji nasljednici (redi, tal. eredi) koji budu uživali njegovo imanje (»blago«) da upravljaju s ta dva objekta i da ih uzdržavaju.
Majstor Juri Švorc spominje se i na glagoljskom natpisu iz godine 1551. u Dolenjoj Vasi u Istri.
Na kraju se spominje i borutski župnik A. Kurelić. Bio je rodom iz Draguća i umro je god. 1566, kako doznajemo iz glagoljskog grafita br. 22 u crkvi sv. Elizeja u Draguću i iz glagoljskog zapisa na posljednjem listu Greblova Kvarezimala (Zagreb, NSB R 4002): . . . »domin Anton Kurelić, rodom z Draguća, plovan v Boruti.«

Arhivska dokumentacija:
Volčić, Bilježnica (precrt i čitanje).
Spinčićev prijepis. Arhiv JAZU VIII—161.

Literatura:
Volčić, Njekoji glagoljski napisi.
Jelić, Fontes XVI s., str. 23—24, br. 107 (s krivom oznakom da se natpis nalazi na oltaru u župnoj crkvi) i među Addenda za XVI st. »Textus correctior«, str. 57, a. N. 107.
Kobler, Memorie I, str. 192.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 233.
Spinčić, Crtice, str. 57.

BRBINJ 52

E/9

Izgubljeni spomenik.
Kapela obitelji Soppe.
XVII st.

Glagoljski natpis oslikan na oltarnoj slici s likovima sv. Blaža i sv. Jurja.
Natpis je vidio Jelić god. 1904. Slika je nestala u II svjetskom ratu.

Literatura:
Jelić, Fontes, XVII s., str. 76, br. 249.

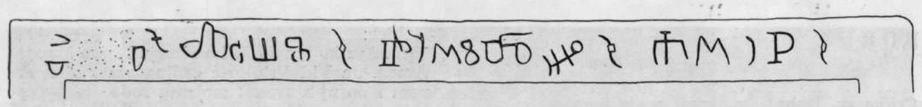

Sl. 143

BRATOVANJCI 53

F/3

Crkva sv. Blaža.
1600. god.
Glagoljski natpis, uklesan na nadgrobnoj ploči u pločniku pred oltarom.
Žuti pješčenjak.
152×58 cm.

Č [·H] ·D[U]ŠU POMIL(U)J ·AMEN

● *1600. Dušu pomiluj, amen.*
Kurziv. Slovo P ima udvostručenu okomitu hastu.
Iza nedvojbenog slova Č — u datumu, na početku teksta — je lakuna. U njoj ima mjesta za točku i za svega jedno slovo (stoticu). Sudeći po obliku »oka« koje izviruje s desne strane lakune, to slovo može biti samo glagoljsko H.

Uklesana crta razgraničavala je unutarnje polje ploče od okvira u kome je duž svih stranica bilo mjesta za natpis. Natpis je, čini se, bio uklesan samo duž dulje stranice. To zaključujemo po površini kraćih stranica okvira gdje je izvorna razina ploče znatnim dijelom sačuvana (neizlizana) i gdje natpisu nema traga.

Prema opisu Kukuljevića i Lopašića (god. 1879), na ploči su bili uklesani grb i nad grbom zvijezda, no već god. 1895. grb je bio »sasviem izlizan« (Lopašić).

Kukuljević i Lopašić donose netočno čitanje:
.... Mikluš pomilui' e amen .....

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 13, br. 47.

Lopašić, Karlovac. Povijest i mjestopis grada i okolice, str. 109, nota 3. Zagreb 1879.

Lopašić, Oko Kupe i Korane. Mjestopisne i poviestne crtice, str. 80, nota 1. Zagreb 1895.

BREST 54

B/4

Izgubljeni spomenik.
Župna crkva sv. Trojstva.
1541. god.
Natpis na zvonu.
Čitanje prema precrtu dr Antuna Gnirsa iz god. 1917.

+ VA VRIME MARTINA BAKŠIĆA →
→ STARIŠINE ČFKA 1541

● *Va vrime Martina Bakšića starišine 1541 (i* arapskim brojkama) *1541.*

Ustav.

Zvono je brešćanskoj župi rekvirirala austrijska vojska u toku I svjetskog rata, 5. XI 1916. To rekvirirano zvono vidio je u skladištu u Udinama, opisao dr. A. Gnirs i publicirao njegovu fotografiju 1917. god. Zvono je — po Gnirsu — bilo teško 77 kg, imalo je promjer usta 52 cm i visinu 77 cm; nije imalo na sebi nikakve figuralne aplike; natpis se nalazio unutar dviju linija na »vratu« zvona. Vjerojatno je zvono bilo izrađeno u istoj radionici, gdje su te 1541. godine bila izlivena i druga dva zvona s glagoljskim natpisima za istarske župe, za Buzet i za Kršan. Gnirs govori da su glagoljska slova bila lijepo oblikovana.

U personalnoj dataciji spominje se Martin Bakšić, koji je — bez kleričke titule — laik. On je seljak, koji je bio izabran za upravitelja crkvene imovine (»starišina«). Prezime Bakšić ne može se u to doba utvrditi u Brestu. Ono u to doba postoji samo u Humu (Istra) gdje tada Bakšići zauzimaju ugledne funkcije. Zvono je najvjerojatnije bilo izrađeno za crkvu u Humu. Siromašna župa Brest na istarskom Krasu kupila je zvono u Humu u času kada je crkva u Humu nabavljala nova, moderna zvona.

Literatura:

A. Gnirs, Alte und neue Kirchenglocken. Beč 1917, str. 29. Crtež i fotografija, sl. 26.

Sl. 144

Sl. 145. Bribir. Prednja i stražnja strana pektoralnog križa krbavskih biskupa.

BRIBIR 55

D/5

Riznica župne crkve sv. Petra i Pavla.
1491. god.

Pozlaćeni bakreni lim, iskucan i cizeliran. Pektoralni križ krbavskih biskupa (romanika, XIII stoljeće) koji je 1491. god. bio pričvršćen na kasnogotičku šesterolisnu bazu. Glagoljski natpis ugraviran je na bazi. Sl. 146.

Č · U · P · A · BĚŠE VA TO VRĚME JuRKO →
→ ANDRIIČIĆ' KAŠTALD'

● *1491. Běše va to vrěme Jurko Andrijčić kaštald.*

Ustav.
Natpis bilježi izradbu baze križa i adaptaciju starog pektoralnog križa za stojeći križ godine 1491. kada je u Bribiru bio kastaldom (upraviteljem crkvene imovine) Jurko Andrijčić.

Kukuljević i po njemu Šurmin čitaju:

Běše va to vrěme Jurko Andročić' kaštald' č.u.p.a.

Kukuljević spominje još jedan križ (?) i natpis: č.u.p.a. (1491) běše va to vrime gdn Anton Ilić kaštald.

To je očita Kukuljevićeva omaška, duplikacija podatka o istom spomeniku s malom razlikom u čitanju.

Na aversu križa je središnji motiv Agnus Dei dok se uokolo ponavlja latinski natpis koji govori da je križ izradio domaći majstor Milonić (»opus Milonigi«).

Literatura:

Katolički list. God. 1858, str. 351.
Kukuljević, Acta croatica, br. 132 i 133.
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 345, br. 236.
Jelić, Fontes, XV s. Str. 27, br. 111.
D. Kniewald, Zlatni križ krbavskih biskupa. Bogoslovska smotra 1934, str. 364—369.

Sl. 146

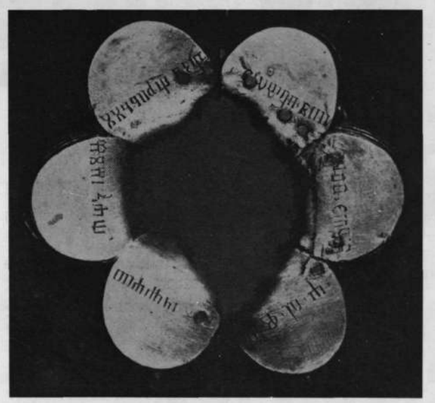

BRIBIR 56
D/5

Izgubljeni spomenik.
22. II. 1516.
Natpis na stambenoj kući.

Č · F · E · Ĭ ·
M(I)S(E)CA PRVA⟨R⟩
A DAN? IB

● *1516, miseca prvara dan 22.*

Kukuljević je zabilježio da je kuća na kojoj se nalazio ovaj natpis (u XIX stoljeću) pripadala kanoniku Kalimanu.

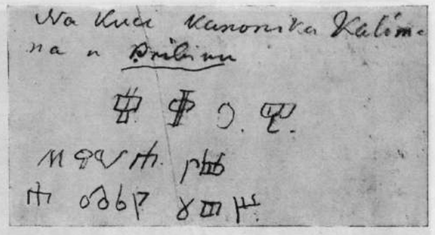

Sl. 147

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 14, br. 51.

BRIBIR 57
D/5

Izgubljeni spomenik.
Župna crkva sv. Petra i Pavla.
1524. god.

Natpis nad glavnim portalom, koji je bilježio njegovo postavljanje ili neki rad na pročelju. Kukuljevićevo čitanje prema prijepisu M. Sabljara:

Č·F·I·G· VA VRIM
E ZMOŽNOGA G(OSPO)D(I)
NA KNEZA BRNARD
INA BI TO UČ
I(NENO) VA TO BIŠE Ju
RKO P(O)P I . . . N . . . BE . .

● *1524, va vrime zmožnoga gospodina kneza Brnardina bi to učinjeno. Va to (vrime) biše Jurko pop i . . . . .*

Nije vjerojatno da se natpis — kako su ga interpretirali Jelić i Laszowski — odnosi na gradnju ili obnovu crkve. Za tako veliki zahvat — po analogiji na druge glagoljske natpise toga doba — upotrebio bi se izraz »bě zidana ta crěkav«. Vjerojatnije je da se izraz »bi to učinjeno« odnosi na neki manji zahvat ili na neki predmet (novi portal ili skulptura) ugrađen na pročelje crkve.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 213, br. 211.
Kukuljević, Nadpisi, str. 14, br. 52.
Jelić, Fontes XVI s., str. 13—14, br. 53.
E. Laszowski, Gorski kotar i Vinodol. Zagreb 1923, str. 222—223.

BRIBIR 58
D/5

Natpis na ploči koja je bila uzidana u predziđe glavne kule bribirskog starog grada.
Sada u Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu. Lapidarij. Inv. br. 6812.
1527. god.
Svijetli vapnenac kristalične strukture.
45,5×42,5×19 cm.

V IME B(O)ŽIE AMEN' L(E)T' →
→ G(OSPO)DN(I)H
·Č·F·I·Ž· VA VRIME VZ
MOŽN(O)GA G(OSPO)D(I)NA KNEZA BRNAR
DINA F(RANKAPANA) K(RČKOGA) →
→ S(ENSKOGA) M(ODRUŠKOGA) I →
→ PR(O)ČAĒ VA TO
VRIME BIŠE K(A)PITAN' V BRIB(I)RI
LOVRENC B(I)ŠćAC' I PROČAĒ

● *V ime Božje, amen. Let Gospodnjih 1527, va vrime vzmožnoga gospodina kneza Brnardina Frankapana, krčkoga, senjskoga, modruškoga i pročaja. Va to vrime biše kapitan v Bribiri Lovrenc Bišćac i pročaja.*

Poluustav s mnogo ligatura: BŽ, LT, GD, GDN, VR, MO, PR, TO, BR i sljubljenih slova: ZA, TA. Poluglas u obliku štapa. Na početku natpisa je znak kojim se u latinskim (i glagoljskim) kodeksima označuje početak važnijih odlomaka teksta.

Naše se čitanje razlikuje od Brunšmidova (1912) u kneževoj tituli »vzmožni« (umjesto velemožni), u riječi »kapitan« (umjesto kapilan, kapelan) i u obliku kapetanova imena »Bišćac« (umjesto Boštac), pri čemu nagađamo da ono označuje njegovo porijeklo.

Natpis bilježi neku dogradnju ili pregradnju bribirskog starog grada za vrijeme vladanja kneza Bernardina Frankopana i njegova vinodolskog kapetana Lovrenca Bišćaca.

Kamen s natpisom bio je izvađen iz zida i poklonjen Arheološkom muzeju u Zagrebu godine 1911, kada su porušili stari grad i na njegovu mjestu sagradili zgradu općinskog poglavarstva. Točan izvorni smještaj ovog natpisa doznajemo iz pisma furlanskog historičara dr Vicenza Joppi, od dne 2. X. 1865, u kome je precrt ovog natpisa što su ga Joppiju izradili prepošt bribirskog kaptola i jedan bribirski kanonik, u doba kada je natpis još stajao na svom izvornom mjestu. Joppi opisuje: »Lapide inserita nel

Sl. 148

muro che serve di recinto alla gran torre del Castello di Bribir.« (Fond Depoli u bivšem Jadranskom institutu u Rijeci).

Literatura:

Brunšmid, Kameni spomenici. VHAD, NS III (1912), str. 161 i sl. br. 863.
Valentić, Kameni spomenici, str. 158—159, br. 105 i slika.

Sl. 149

BRIBIR 59
D/5

Prvotni smještaj: kuća Kombol.
Sadašnji smještaj: privremena pohrana u kvadratnoj kuli nekadašnjeg bribirskog kaštela.
XV—XVI st.
Profilirana kamena greda s glagoljskim natpisom (izvorno nadvratnik ili gornji prag prozora) koja se nalazila između dva prozora na prvom katu pročelja rodne kuće Mihovila Kombola. Prilikom rušenja kuće (oko god. 1960) kamen se prelomio.
Zrnati vapnenac.
104×18,5—20×24 cm.

ZVAL ME E U NEVOLI I USL(I)Š(A)N' . . .

● *Zval me je u nevolji i uslišan (bi?)*

Ustav. Ligature ZV, LŠ.
Parafraza psalma 120(119), 1: »Kad bijah u nevolji, Jahvi zavapih, i on me uslišа.«

BRINJE 60

E/6

Župna crkva B.D. Marije.
15. V. 1518.
Natpis na nadgrobnoj ploči, od koje danas, nakon razaranja u II svj. ratu, postoji samo ulomak.
Sivi lokalni vapnenac.
37×52×14,5 cm.
U čitanju su verzalom transliterirana slova koja su se sačuvala na ulomku a kurentom je nadopunjen tekst izgubljenih dijelova i to prema čitanju Kukuljevićevu:

ČFзï miseca maê
na DAN ·D·Ï Bi postavlena
škriL'·NA GROB·KNEZa matiêša
čubRANIČA·VERNoga knezu anti
a TO·UČINI·NEGova gospa mar
gariTA·I NEGOV' sinovac šimun

● *1518, miseca maja na dan 15. bi postavljena škril na grob kneza Matijaša Čubranića, vernoga knezu Anti. A to učini njegova gospa Margarita i njegov sinovac Šimun.*

Ustav. Ligatura GR. Znak za poluglas u obliku štapa.
Kukuljević je zabilježio tradiciju da je ta nadgrobna ploča bila donesena iz stare crkve sv. Vida u župnu crkvu. Do II svjetskog rata ploča je bila cijela i ležala je uložena u opločenje poda pred glavnim oltarom. Razorena je u II svjetskom ratu i samo jedan ulomak našao je

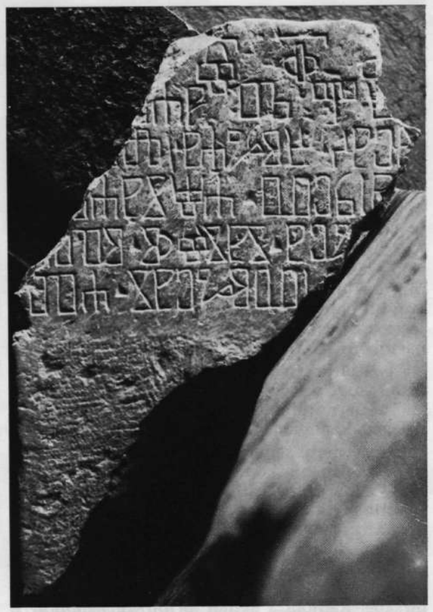

Sl. 150

župnik I. Kranjčec god. 1958. u svetištu među razbacanim kamenjem.

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 16, br. 61.

BRKAČ 61

A/4

Crkva sv. Pankracija.
1602. god.
Natpis na kamenoj preslici za zvona.
Bijeli vapnenac.
72×41×36 cm.

·Č·H·B· P(OP) LUKA(?)

● *1602, pop Luka.*
i latinicom: M(aestr)o Z(orzi) Z(.....)
Ustav.
Uzorno klesana stilizirana slova.
Natpis bilježi da je preslicu za zvona, god. 1602, u vrijeme popa Luke izradio majstor Zorzi (ili: Zvane?) Z.....
Majstor klesar koji se ovdje signirao radio je i u drugim mjestima u Istri. God. 1581. izradio je nadgrobnu ploču popu glagoljašu Stipanu De-

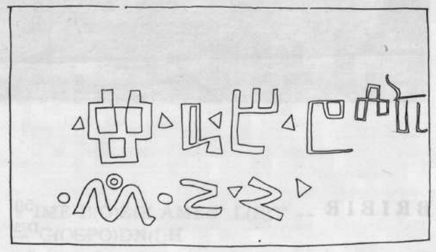

Sl. 151

koviću na kojoj se signirao (vidi s.v. Bačva), a god. 1595. popu Juru Staveru (vidi s. v. Sv. Ivan od Šterne).
Sadašnja crkva je novogradnja. Na nju je prenesena preslica sa stare, porušene crkve u Brkaču.

BRSEČ 62

C/5

Stambena kuća br. 34 (»kuća pokojne Ulije«).
1561. god.
Natpis na prozoru I kata na zapadnom pročelju.
Lokalni vapnenac.
80×19 cm.

ČFMA

● *1561.*
Kurziv.
Natpis je izvorno bio uklesan na nadvratniku neke starije kuće ili na gornjem pragu prozora,

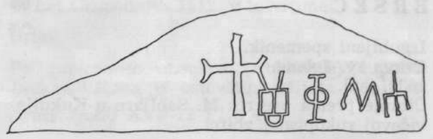

Sl. 152

bilježeći vrijeme gradnje te kuće, tih vrata ili toga prozora. U sredini nadvratnika uklesan je križ. Kamen je nakon rušenja kuće, nešto prikraćen, dospio kao spolij u zid kuće br. 34 i tu, naglavce bio uzidan kao donji prag prozora.

BRSEČ 63

C/5

Gospodarska zgrada u predjelu grada »Dolnji klanac« (vlasništvo Oskara Frankovića).
V. 1607. god.
Natpis na nadvratniku.
Bijeli vapnenac.
110×23 cm.

Č H Ž MAÊ POP I(VAN) VALČIĆ

● *1607, maja. Pop Ivan Valčić.*

Kurziv. Ligature PO, VA.
Natpis o gradnji isprva prizemne stambene kuće brsečkog popa Ivana Valčića, koja je kasnije pretvorena u gospodarsku zgradu.
God. 1971. zgrada je nadograđena a nadvratnik s glagoljskim natpisom ugrađen je na pročelju pod strehom.

Sl. 153

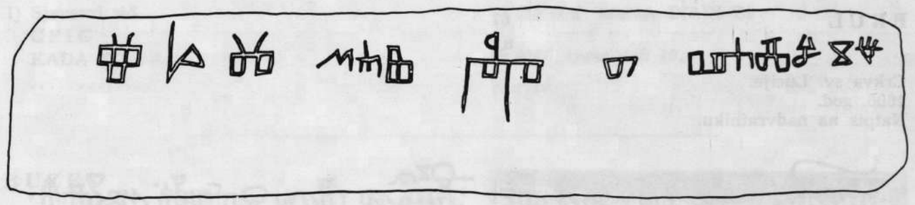

BRSEČ 64

C/5

Izgubljeni spomenik.
1608. god.
Čitanje prema precrtu M. Sabljara u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci.

ČH З
PO(P) JuRI M(AVROVIĆ)
PLOV[AN]
BRSEČKI (u precrtu brsećki)

● *1608. Pop Juri Mavrović plovan brsečki.*

Kurziv.
Natpis se prema bilješci Kukuljevićevoj nalazio na nekom drvenom predmetu, na namještaju ili na drvenom dijelu zgrade starog, poru-

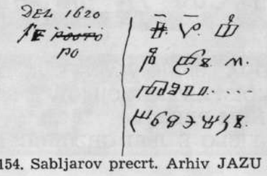

Sl. 154. Sabljarov precrt. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93.

šenog brsečkog »kaštela« (»U kaštelu brsečkom na drvu«).
Godine 1608. bio je brsečkim plovanom pop Juraj Mavrović. Umro je 1640, pokopan je u sjevernoj bočnoj kapeli sv. Marije u brsečkoj župnoj crkvi, gdje mu još postoji raka s nadgrobnom pločom na kojoj je uklesan latinski natpis· Memento mori. Hoc sepulchru(m) est r(everen)di d(omi)ni plebani p(resbyteri) Georgi Mavrovich MDCXXXX.

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLAVORUM MDCCCLXI

BRSEČ 65

C/5

Izgubljeni spomenik.
Crkva sv. Jelene.
1631. god.
Čitanje prema precrtu M. Sabljara u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci.

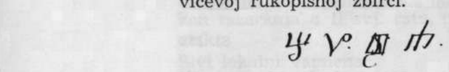

Č H J A Sl. 155

● *1631.*

Kurziv.
Natpis se prema Kukuljevićevoj bilješci nalazio u XIX stoljeću »na kapeli sv. Jelene«.

Arhivska dokumentacija:

I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV-23/D VI, 93.

BRSEČ 66

C/5

Izgubljeni spomenik.
1644. god.
Čitanje prema precrtu M. Sabljara u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci.

Č·H·K·G M(EŠTAR)·ANDRIJ

● *1644. Meštar Andrij.*
Kurziv.

Arhivska dokumentacija:
I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV-23/D VI, 93.

Sl. 156

BRUL 67

B/4

Crkva sv. Lucije.
1606. god.
Natpis na nadvratniku.

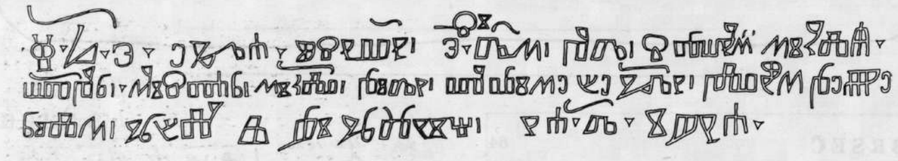

Sl.157

· Č · H · E · EGDA · USN(O)V(A)N' E SI D(O)M' POD' ST(A)R(E)Š(I)NOM MIKOLA ·
ŠT(A)POR' · MOISTAR' MIK(O)L(O)V' PROD(A)N' V TO VRIME BE G(OSPO)D(I)N' →
→ PL(O)V(A)NUM PRE JE
ROL(I)M' GR(E)BLO È JuRI GRŽ(I)NIĆ' NA · D · IJuNA ·

● *1606. jegda usnovan je si dom pod starešinom Mikola Štapor. Mojstar Mikulov Prodan. V to vrime be gospodin plovanum pre Jerolim Greblo. Ja Juri Gržinić na 5. ijuna.*
Ustavni i kurzivni oblici pisma. Pismo je čitko s mnogo ligatura: GD, PO, NO, KO, MO, LV, PR, VTO, VR, PLV, NU, GR, LO, JuR, Sljubljena slova TA.
Natpis bilježi početak gradnje crkve sv. Lucije godine 1606, u vrijeme kada je upravitelj crkvene imovine bio Mikula Štapor, a majstor koji je gradio crkvu, Mikula Prodan. U to vrijeme bio je župnik u Roču (pod koji crkveno potpada Brul) Jerolim Greblo. Natpis je sastavio Juri Gržinić.

Literatura:

Jelić, Fontes XVII s., str. 7, br. 17 i br. 19. (Jedanput bilježi natpis pod lokalitetom Roč, drugi put pod Brul).
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 71 i 233.
Spinčić, Crtice, str. 64.

BRUŠANE 67a

E/7

Glagoljski natpis na pragu sakristije.
Natpisno polje 28×6 cm.
LET GOSPODNIH
ČFĬB V TO VR

● Let Gospodnjih 1512, v to vr(ime . . .)

Ustav.

Po papirnatim otiscima (Abklatsch) župnika Janka Biščana u ostavštini Mijata Sabljara.

Arhiv JAZU XV—12 VI b 4.

BUKOVICA 68

C/1

Crkva sv. Florijana (područna crkva župe Selca u okolici Škofje Loke, Slovenija).
XVI st.
Glagoljski grafiti na freskiranom vanjskom licu južnog zida crkvene lađe. Nalaze se blizu jugozapadnog ugla crkve, na gornjem rubu sokla.

1) SE PISA GAŠPAR . . . . .

Kurziv.

2) Č F ? (na oštećenom mjestu, u lakuni iza slova F moglo je stati još jedno slovo datuma).

GAŠPAR L(A)Z(AR)IČ
Z KRŠANA B(OG) MU POMOZI

● *1500(?). Gašpar Lazarić z Kršana. Bog mu pomozi.*

Kurziv.
Gašpar Lazarić je Istranin iz Kršana. Prezime mu nadopunjujem po vjerojatnosti prezimena Lazarić u okolici Kršana. Dva puta se ovdje potpisuje bez kleričke titule, pa je stoga pismen svjetovnjak.

BUTONIGA 69

B/5

Crkva sv. Križa.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.

1) Sjeverni zid.
ČFIG
KADA TO . . . . . .
. . . . . .

● *1524. Kada to . . .*

Kurziv.

2) Sjeverni zid.

ČFNE IJuNA D(A)N ZĬ

● *1576, ijuna dan 19.*

Kurziv.

BUZET 70

B/4

Zvonik župne crkve.
Malo, »mrtvačko zvono«.
1541. god.
Bronza.
Ukupna visina zvona 77 cm, visina do krune 71 cm, širina usta 71 cm. Duljina glagoljskog natpisa 16 cm.
Na gornjem vijencu je latinski natpis:

+ TE DEVM LAVDAMVS ET VIRGINEM →
→ MARIAM

Na donjem vijencu:

1 5 4 1 (arapskim brojkama) i ČFKA (glagoljicom)

● *1541.*

Ustav.
Na zvonu je ista godina lijevanja kao i na zvonima s glagoljskim natpisima iz Bresta i iz Kršana. Na sva tri zvona su glagoljska slova izrađena istim kalupima. Sva tri zvona su rad iste ljevaonice.

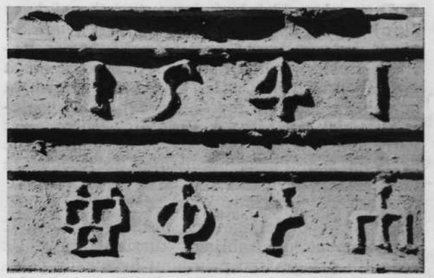

Sl. 153

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s., str. 17, br. 74.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 71 i 233.
Spinčić, Crtice, str. 63.

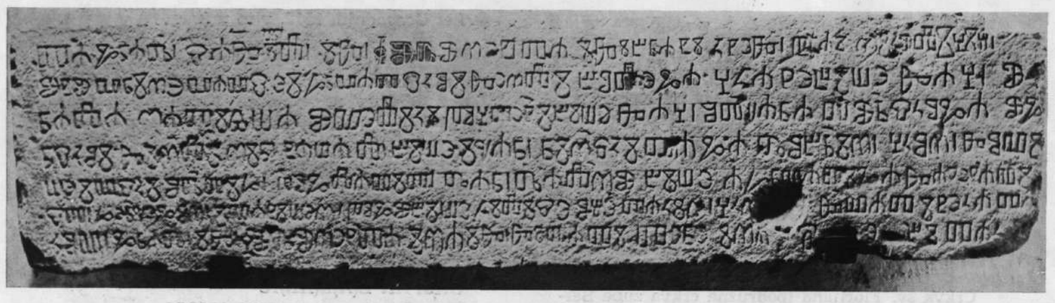

Sl. 159

BUŽIM 71
Bihaćka Krajina

G/5

Izvorni smještaj: Stari grad Bužim.
Sadašnji smještaj: Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu. Lapidarij. Inv. br. 6830.
Kraj XV st.
Natpis na kamenoj gredi.
Bihacit.
101×24,5×20 cm.

TA GRAD' SAZID'L'·IZ' FUDUMEN'TA IZIBRANI KNEZ' JuRAI MIKULIČIČ'
U NU VRIME VA VSEI HRVATSKOI ZEMLI BOLEGA·Č(OVI)KA NE BIŠE ZAČ' U K
RALA MATIÊŠA U VELIKI POČTEN'I BIŠE ZAČ' OT' CARA TURSKOGA UG
RSKOI ZIM'LI MIR' NAŠAL' BIŠE I CAR' RIM'SKI TA GA DOBRIM' Č(OVI)KOM' ZOVI
ŠE I VS(A)KI OD' TIH' POGLAVIT' DAR' DAL' MU BIŠE A HRVATI GA ZA NENAVI
ST' HER'CEGOM' IVANIŠEM' POGUBIŠE KI LI SE OČE TAKIM' Č(OVI)K(O)M ZVATI NEKA TA
KOV' GRAD' IZ' FUDUMEN'TA IMA IZ'ZIDATI TERE IMA SEBI TAK⟨O⟩

● *Ta grad sazidal iz fudumenta izibrani knez Juraj Mikuličić. U nu vrime va vsej hrvatskoj zemlji boljega čovika ne biše, zač u kralja Matijaša u veliki počtenji biše, zač ot cara turskoga ugrskoj zemlji mir našal biše. I car rimski, ta ga dobrim čovikom zoviše. I vsaki od tih poglavit dar dal mu biše. A Hrvati ga za nenavist hercegom Ivanišem pogubiše. Ki li se oče takim čovikom zvati, neka takov grad iz fudumenta ima izzidati, tere ima sebi tako....*

Ustav. Lijepo i njegovano pismo. Za slovo Č dosljedno se upotrebljava kurzivni oblik. Uz redovitu ortografsku primjenu hrvatskog poluglasa (u obliku štapa) na nekoliko mjesta dolazi i jerok. Klesar je uparao kao vodilice samo gornje linije redaka. Prirodna oštećenja i udubine kamena izbjegao je u 6. retku a u 7. retku ih je — rastežući riječ »sebi« — preskočio.

Knez Juraj Gašparović, nazvan Mikuličić po ocu Nikoli, primio je za ratne zasluge nekoliko gradova na Uni. Natpis govori o njegovim temeljitim zahvatima na utvrđenju grada Bužima pred turskom opasnošću (»sazdal iz fudumenta«, ex fundamentis) i o njegovoj pogibiji u konfliktu s banom Ivanom Korvinom.

Po stilizaciji teksta punog pohvala o knezu Jurju zaključujemo, da je natpis bio sastavljen i uklesan poslije kneževe smrti (oko 1495). Natpis nije dovršen na ovom kamenu, pa su posljednje riječi pohvale bile vjerojatno uklesane na nekom drugom, blizom kamenu.

Prema Lopašiću (1890) natpis se nalazio ugrađen pod prozorom na sjevernom zidu grada Bužima. Prema Brunšmidu (1912), natpis je god. 1876. izvadio iz zida i predao Narodnom muzeju u Zagrebu jedan oficir austrijske okupacione vojske.

Literatura:

Lopašić, Bihać i bihaćka krajina. Zagreb 1890, str. 141.
Kukuljević, Nadpisi, str. 374, br. 1288.
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 349, br. 232.
Brunšmid, Kameni spomenici. VHAD NS III (1912), str. 163—164, br. 866 i slika na str. 162.
Truhelka, Naši gradovi, str. 36—37. Sarajevo 1904.
Valentić, Kameni spomenici, str. 140—141.
Vego, Zbornik IV, str. 93 i sl. 276.

BUŽIM 72
Lika

E/7

Nalazište: ruševine grada Bužima.
Sadašnji smještaj: Muzej Like u Gospiću.
XV st.
Fragmentarni glagoljski natpis na ulomku kamene grede.
Tamnosivi vapnenac.
42×31×18 cm.

. . . VELI

Poluustav.
Krupna slova (L je visoko preko 13 cm). Slovo V je tipološki starijeg oblika kakav se upotrebljavao u malim inicijalima. Inadekvatna ligatura LI.
Kamen je vjerojatno ulomak nadvratnika. Na stražnjoj plohi postoje mali tragovi žbuke. Pronađen je u srušenoj građi bužimskih zidova.
Kukuljević je objavio natpis ali s pogrešnim čitanjem. Okrećući kamen naglavce pročitao je datum 1405 (Č·U·D):

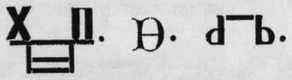

Sl. 160

Sl. 161

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 25, br. 88.

CERJON 73
A/5

Crkva sv. Mateja.
1600. god.
Natpis na ulomku nadgrobne ploče.
Tvrdi lokalni vapnenac
72×52×14 cm.

Č·H D(A)N I JULI[Ê]

● *1600, dan 20. julija.*

Kurziv.
Slova su klesana plitko, primitivno. Od hodanja su jako izlizana i jedva čitljiva. Kamen je gornja trećina nekadašnje nadgrobne ploče. Na donjoj strani ulomka vidi se ostatak ugraviranog crteža gornjeg kraka križa.

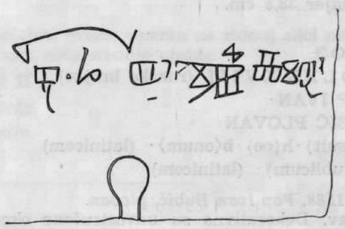

Sl. 162

Ulomak je bio sekundarno upotrebljen kao nisko sjedalo pred crkvom, s desne strane ulaza. Sada je pohranjen u crkvi.

CERNIK 74
C/4

Izgubljeni spomenik.
Crkva sv. Bartola.
1538. god.

ČFJ3

● *1538.*

Ovaj natpis, koji je bilježio datum neke gradnje, nalazio se u XIX stoljeću »na zidu crkvenom« (Kukuljević). Oko 1900, prilikom obnove crkve, natpis je nestao.

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 25, br. 90.
Jelić, Fontes XVI s., str. 55, br. 72a.

Sl. 163. Cerovlje, crkva sv. Trojstva.

CEROVLJE 75

B/5

Crkva sv. Trojstva.
1588. god.
Natpis koji datira dogradnju crkvene lađe, uklesan na mlinskom kamenu i ugrađen na vanjštinu južnog zida lađe.
Bijeli vapnenac.
Promjer 38,5 cm.

·+·
ČFO3
MDLXXXVIII (rimske brojke)
POP IVAN·
BUBIČ PLOVAN
P⟨osuit⟩·h⟨oc⟩·b⟨onum⟩· (latinicom)
·P⟨ublicum⟩· (latinicom)

● *1588. Pop Ivan Bubić, plovan.*
Ustav. Dekorativno su udvostručene okomite crte u slovima F, O, P. Ligature VA, PLO.

Literatura:

Volčić, Njekoji glagoljski napisi.
Jelić, Fontes XVI s. Addenda, str. 59, br. 154a.
Kobler, Memorie I, str. 192.

Sl. 164

Spinčić, Crtice, str. 57.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 230.
Kandler, Pel fausto ingresso di Msgr D. Bartolomeo Legat. Trst 1847.

CEROVLJE 76

B/5

Župna crkva sv. Trojstva.
1592. god.
Natpis, uklesan na stupu na vrhu stepenica kojima se s istočne strane prilazi župnoj crkvi.
Vapnenac.
28×97×24 cm. Duljina natpisa 29 cm.

ČFPB

● *1592.*

Sl. 165

Ustav.

Natpis bilježi gradnju spomenutih stepenica. Vrijeme i tip slova (F i P s udvostručenim okomitim crtama) odaju jedan od građevinskih zahvata župnika, popa Ivana Bubića.

CEROVLJE 77

B/5

Izgubljeni spomenik.
Župna stambena kuća.
1594. god.
Čitanje prema Volčićevu precrtu:

OVU KUĆU UČINI POP
IVAN BUBIĆ REDOVNIKOM
VA IME BOŽE ČFPG

Sl. 166

● *Ovu kuću učini pop Ivan Bubić redovnikom, va ime Božje, 1594.*

I. Milčetić (Bilježnica II) čitao je ovako:
O(vu) kuću učin(i) pop
Itan (Ivan!) Bub(i)ć redovnikom va ime bože
č·f·p·g·

Ustav. Ligature IV, ED, OV, OŽ. Sljubljena slova VA. Dekorativno udvostručene okomite crte slova F, P i G u datumu.
Natpis je bilježio dovršenje novogradnje stambene kuće cerovskih župnika, koju je sagradio pop Ivan Bubić. Taj je natpis bio uklesan na nadvratniku. Kada se stara kuća rušila i gradila nova, nadvratnik je kao spolij bio upotrebljen za prag nove kuće pa ga je u toj funkciji vidio u prošlom stoljeću Kukuljevićev dopisnik (vjerojatno J. Volčić). I. Milčetić zabilježio je u svojoj putnoj bilježnici god. 1908. da se taj natpis, već izvađen, nalazi u podrumu župne kuće gdje ga je tadašnji župnik našao i pokazao Milčetiću. Poslije godine 1912. kamen s natpisom je nestao.

Arhivska dokumentacija:

Volčić, Bilježnica. Precrt i bilješka: »V Cerovljah na plovanski kući od 1828 združena z Novaki«.

Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU, XV-23/D VI, 93. »Prije na staroj župnoj (popovskoj) kući, sada na pragu nove kuće.«

Milčetić, Bilježnica II. Arhiv JAZU VIII, 135. Dne 4. IX. 1908. čitao je natpis i zabilježio: »Sadašnji župnik našao ovaj kamen u konobi sadašnje plovanske kuće. Zadnja služba Volčićeva je bila u ovoj kući.«

Literatura:

Ljubić, Razvod Istarski u latinskom i talijanskom jeziku. Starine, knj. VI. Zagreb 1874, str. 168 (bilješka).
Volčić, Njekoji glagoljski napisi.
Spinčić, Crtice, str. 57.
Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 60, br. 171a.

CIVIDALE 78
Furlanija, Italija

A/2

Crkva sv. Franje (San Francesco).
1402. god.

Glagoljski grafit, uparan na zidnoj slici na sjevernom zidu srednje apside.

Č U B

● *1402.*

Kurziv.

ČEPIČ 79

B/5

Crkva sv. Justa (Sveti Žust) na groblju.
XVI st.
Fragmentarni glagoljski grafit.

....F.....
...PISA.....
.....

Kurziv.

Grafit je bio zapisan na jednom od starijih slojeva vapnom obijeljena zida crvenom kredom (Rötel). Nalazi se na unutrašnjem licu istočnoga zida crkve, lijevo od oltara. Grafit je dijelom ispran, a dijelom mehanički oštećen. U preostalom i čitkom njegovu fragmentu slovo F u prvom retku vjerojatno je ostatak datuma [Č]F ... to jest 15??, jedna godina iz XVI stoljeća. U drugom retku je ostatak stereotipnog zapisa posjetioca »se pisa« ili »to pisa«. Treći redak nazire se samo u tragovima crvene boje.
Grafit sam otkrio god. 1949. skidajući slojeve bjelila na zidu.

ČEPIČ

Nadgrobni natpis kožljačkog kneza Martina Mojsjevića iz god. 1492, koji se nalazio u pavlinskoj samostanskoj crkvi sv. Marije na Čepićkom jezeru (Istra). Danas se nalazi u kapeli bivšeg Auerspergova dvora u Belaju. Vidi — BELAJ.

ČEPIČI 80

B/4

Crkva sv. Marije od Snijega.
1588. god.
Natpis uklesan iznad kapitela u kameno podlučje prvog interkolumnija južne kolonade u crkvenoj lađi.
Bijeli vapnenac.
41×50 cm. Natpisno polje: 41×28 cm.
Natpis unutar uklesanog uokvirenog polja:

S V B I Z
Č·F·O·3
LIT RO(IS)TVA MOGA Č·F·L·A
I REKOH PRVU MISU OVDE

● *S⟨lava va⟩ v⟨išnih⟩ B⟨ogu i na⟩ z⟨emli mir člověkom blagovolenie?⟩ 1588. Lit rojstva moga 1551. I rekoh prvu misu ovde.*

Iznad uokvirenog polja s ovim natpisom uklesan je monogram iz kojega se mogu izdvojiti ova glagoljska slova:

PO(P) S⟨tipan?⟩ I(. . . . .)

i desno od monograma ligatura SV.
Miješani ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature SV, MO, PRV, OV. Sljubljena slova OV. Natpis je prigodna karaktera. Uklesan je prigodom mlade mise, koju je u svojoj trideset i sedmoj godini života celebrirao u ovoj crkvi glagoljaš, pop Stipan(?) I. . . . god. 1588, rođen god. 1551. Njegov monogram komponiran je

Sl. 167

oko središnjeg motiva križa na način kako su se u to doba oblikovali notarski znakovi.
Čitanje prvog retka samo je pretpostavka da bi se u tom nizu inicijala mogla kriti liturgijska misna formula svečano pjevane »Slave«.
Brazde uklesanih slova natpisa, monograma i ukrasnog okvira bojadisane su crnom bojom.

Literatura:

Spinčić, Crtice, str. 61.

ČRNIKAL 81

B/4

Stambena kuća br. 53 (vlasnik Franc Bažec).
1548. god.
Natpis na kamenici za ulje; pred podrumom kuće.
Bijeli vapnenac.
Trbušasta, obla kamenica široka je pri vrhu 67 cm, visoka 69 cm i zaprema oko 50 litara.
Natpisno polje 38×20 cm.

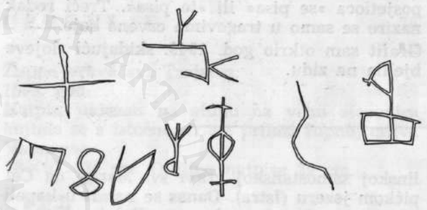

Sl. 168

Sl. 169

U prvom retku je uklesan križ, zatim znak koji je — sudeći po obliku — najvjerojatnije klesarski znak.

U drugom retku lijevo je sekundarno ubilježen datum 1786. (arapskim znamenkama) a desno je glagoljskim slovima uklesan datum izradbe kamenice:

Č F K 3

● *1548.*

Kurziv.
Podaci i fotodokumentacija: prof. Edvilijo Gardina, kustos Pokrajinskoga muzeja u Kopru (1980. god.)

ČRNIKAL 82

B/4

Stambena kuća br. 45 (vlasnik Pavlič Rozalija).
148? god.
Natpis na ulomku nadvratnika koji je kao spolij uzidan u pročelje kuće.
Stalagmitni vapnenac.
46×30 cm.

Č U O (četvrto slovo moglo bi biti V, D, Ž ili Z)
TO E HI[ŠA] . . . . . .
ANDRĒ[AŠIĆA . . . . . .]

● *148? (1483. ili 1485., 1487. ili 1489.), to je hiša . . . Andrejašića.*

Ustav.
Ulomak je lijevi dio nadvratnika na kojem je bila zabilježena godina gradnje stambene kuće i ime njezina vlasnika. Prezime Andrejašić i danas postoji u Črnikalu.
Na lijevom kraju dovratnika uklesano je nekoliko latiničkih slova:

Sl. 170

I
M M Z
E M H

Ova su slova, sudeći po karakteru baroknog pisma, bila kasnije uklesana. Natpis potječe iz ruševine zgrade koja se nalazila na mjestu sadašnje kuće, sagrađene 1921.

ČRNIKAL 83

B/4

Stambena kuća br. 45 (vlasnik Pavlič Rozalija).
XV st.
Natpis na ulomku kamena koji je kao spolij ugrađen uz prethodni glagoljski natpis u pročelje kuće.
Stalagmitni vapnenac.
25×32 cm.

[ČU]L(?)Ž
. . . . [B]AŠCA
. . . . KA KI
. . . . L(E)T J

Ustav.
Ulomak je vjerojatno dio nadvratnika na kojem je u prvom retku bio uklesan datum gradnje kuće, čini se godina 1457, a u drugom retku ime vlasnika, na pr. »to je hiša X Bašca«. Prezime Bažac i danas postoji u Črnikalu. U četvrtom retku može se pročitati »let 30«.

Sl. 171

Ovaj natpis, kao i pređašnji, potječu iz ruševina zgrade koja se nalazila na mjestu sadašnje kuće, sagrađene 1921.

Sl. 172

ČUNSKI 84

C/7

Župna crkva sv. Nikole.
1627. god.
Natpis ugraviran na kaležu.
Srebrni lim.
Kalež je visok 20,8 cm, njegova čaša 8,5 cm. Baza je široka 11 cm.
Uokolo ruba baze, odozdo, ugraviran je natpis glagoljicom:

F(RA) ŠIMUN BILINIĆ (dalje arapskim brojkama i latinicom): 1627. F(ra): M (umetnuto tanjim rezom) S(imon): B(ilinić) 1611. (datum je ugraviran tanje i pliće).

Na gornjoj strani nodusa ugravirano je glagoljicom:
F(RA) P⟨ETAR ili PAVAL?⟩

Natpis na rubu baze ugraviran je ustavom, a na nodusu kurzivom.
Fra Šimun Bilinić bio je franjevac-trećoredac, gvardijan samostana Sv. Marije na Vijaru kod Osora. Umro je 11. I 1635. Kalež je dospio u Čunski možda prilikom ekskuriranja trećoredaca iz Osora u Čunski, a možda je bio i kupljen kada su trećoreci napustili osorski samostan.
Kalež je mletački serijski proizvod oko god. 1600. Jednostavan je i ima ugraviran vegetabilni ornament na nodusu i bazi. Providen je mletačkom puncom (leone in moleca).

ČUSI 85

B/5

Gospodarska zgrada kbr. 4 (vlasnik Viktor Marečić).
1546. god.
Natpis na nadvratniku.
Sivi numulitni lokalni vapnenac.
190×27×17 cm.

Č·F·K·E

● *1546.*

Kurziv.
Nadvratnik s ovim natpisom prenesen je iz obližnjeg sela Pazinski Novaci, gdje je nekada stajao nad vratima jedne stare, porušene kuće, i gdje je bilježio godinu gradnje tih vrata ili te kuće. Pred natpisom na tom nadvratniku

Sl. 173

uklesan je crtež koji prikazuje bačvarski šestar, znak zanimanja prvobitnog vlasnika, seoskog bačvara.
Nadvratnik je kao spolij sekundarno ugrađen u gospodarsku zgradu u Čusima, na ulazu u staju. Pri ugrađivanju bio je okrenut tako da sada natpis stoji naglavce.
Podaci učitelja Antuna Banko 29. VIII 1957.

DOBRINJ 86

D/5

Župna crkva sv. Stjepana.
1510. god.
Natpis na ploči koja je uzidana u pročelje, sjeverno od glavnog ulaza.
Sivi lokalni vapnenac, polirane površine.
35×58 cm

EZUS MAR(I)Ê
V IME G(OSPOD)NE AM
EN LET G(OSPOD)NIH
ČFĪ VTO
VREME BĒ S(V)
RŠENA KAPEL
A OTA PL(OVA)NA
PRA ŠIMUNA I KAŠT(A)L
DA POPA STIPANA
I KAPITULA
I PROČAÊ

● *Jezus Marija. V ime Gospodnje, amen. Let gospodnjih 1510. V to vreme bē svršena kapela ota plovana pra Šimuna i kaštalda popa Stipana i kapitula i pročaja.*

U Kukuljevića je čitanje nepotpuno.
Kurzivni i ustavni oblici slova. Ligature VT, TA, LV, PR, TL, PO.
Natpis vjerojatno bilježi datum gradnje novog svetišta u župnoj crkvi. »Kapela« je redoviti termin za svetište (prezbiterij) u Hrvatskom primorju i na otoku Krku. U personalnoj dataciji, koja nije jasno i prikladno stilizirana, spominje se župnik (plovan), upravitelj crkvene imovine (kaštald) i kaptol (kapitul). Svećenička titula »pre« u Dobrinju se deklinirala.

Sl. 174

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 197, br. 180.
Jelić, Fontes XVI s., str. 8, br. 26.

DOBRINJ 87

D/5

Župna crkva sv. Stjepana.
1. IX 1555. god.
Natpis na kamenu, uzidanom na vanjštini južnog zida, pri vrhu jugozapadnog ugla.
Bijeli vapnenac.
84×18,5 cm.

ČFLD PRVI DAN' SEK
TEBRA MEŠT(A)R PET(A)R I MIHOVI(L)

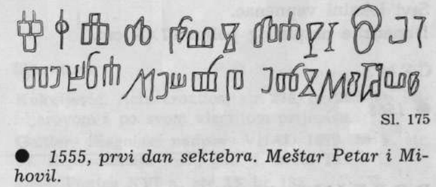

Sl. 175

● *1555, prvi dan sektebra. Meštar Petar i Mihovil.*

Ustav. Ligature PR, TR, HO.
Datum neke gradnje iz 1555. godine i signatura majstora Petra i Mihovila, koji su je izveli.

Sl. 176. Dobrinj. Pogled na pročelje župne crkve sv. Stjepana.

DOBRINJ 88

D/5

Župna crkva sv. Stjepana.
1568. god.
Natpis na profiliranom nadvratniku malih, južnih, pokrajnih vrata.
Sivi lokalni vapnenac.
Dimenzije natpisnog polja: 17×9 cm.

ČFMЗ

● *1568.*

Sl. 177

Kurziv.
Datum izradbe vrata.

DOBRINJ 89

D/5

Zgrada osnovne škole na Placi.
20. VI. 1576.
Natpis na ploči koja je izvorno stajala na pročelju porušene crkve Gospe od Anđela, a sada je uzidana nad vratima na pročelju školske zgrade.
Vapnenac.
85×48 cm.

● *V ime Božje, amen. 1576, na dan 10. ijun tu criki svete Marije čini uzidati od fondamenta i dotati pop Ivan Jurešić i Manda hći Ivančića, oba skupa njih juspaternatus. Oćemo da bude va viki vikom, redom v red, od reda v rod ki budu njiju stranu najbližnji po rečenom gospodini Ivani i Mandi. I da budu ovi vsemu gospodari i da se ima guvernat po braščini, a to kako se v ištrumentih uderži aliti po madriguli i po urdini ki jesmo učinili.*

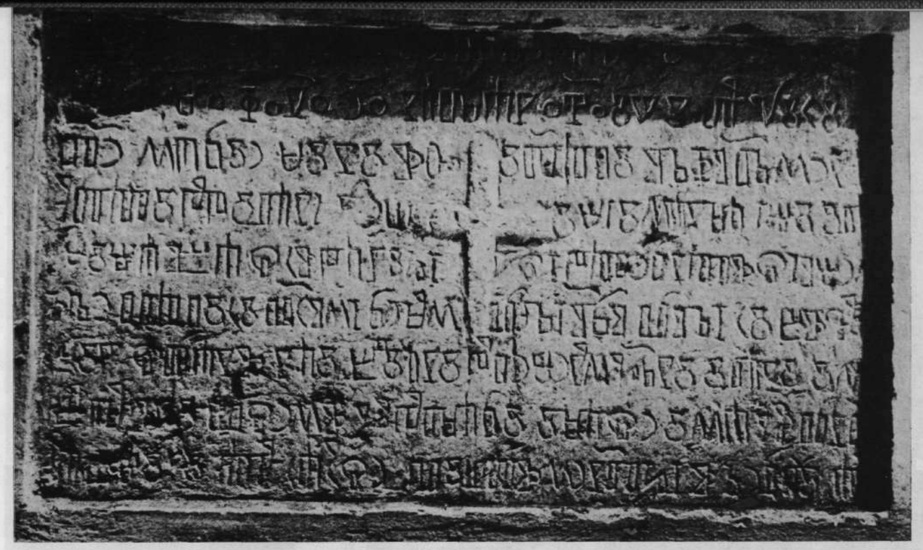

Sl. 178

V IME BOŽIE · AMEN
Č · F · N · E · NA DAN · Ĭ · IJuN TU CRIKI
S(VE)TE MARIE ČINI UZIDATI OD FO(N)D(A)MENTA
I DOTATI POP IVAN' JuREŠIĆ' I MANDA HĆI IVAN
ČIĆA OBA SKUPA NIH' JuS' PATERNATUS' OĆEMO DA
BUDE VA VIKI V(I)KOM' REDOM V RED' OD RE(DA) V ROD' KI BUDU
NIJu STRANU NAIBLIŽNI PO REČENOM G(OSPO)D(I)NI IVANI I MANDI
I DA BUDU OVI VSEMU GO(S)PODARI I DA SE IMA GUV(E)RN(A)T
PO BRAŠĆINI A TO KAKO SE V IŠTRUMENT(I)H' UDERŽI ALITI
PO MADRIGULI I PO URDINI KI ESMO UČINILI

Ustav. Ligature AD, TU, CR, DA, AT, OD, DO, PO, IVA, JuR, NDA, OB, PA, PAT, NAT, VAT, EDO, VR, ED, ODR, UD, DU, TR, NA, BLIŽ, NO, GD, BU, TO, KO, ŽI, AL, UR, MO, ILI.

U sredini ploče, u visini od četiri retka teksta, uklesan je znak križa. Ploča je naprsla po veni. God. 1879. ona je još stajala »na zapuštenoj crkvi Gospe od Andjela« (Geitler), koja se nalazila na južnoj strani dobrinjske Place.

U jeziku natpisa javljaju se dijalektalni oblici: criki (ak. sing.), njiju (njihovu), po gospodini Ivani (lok. sing.) po urdini (lok. sing.). U rječniku ima dosta preuzetih pravnih termina iz talijanskog, odnosno latinskog: od fondamenta, jus paternatus, guvernat, inštrumenti, madrigula (madre regola, mariegola), urdini, redi (za haeredes, eredi).

Natpis bilježi datum gradnje crkve sv. Marije i njezinu pravnu fundaciju i dotaciju koju s paritetnim ulogom i zajedničkim jus patronatom osnivaju pop Ivan Jurešić i Manda, kći nekog Ivančića, zatim njihovu dispoziciju da njihova prava i dužnosti u odnosu na novoosnovanu crkvu zauvijek i uz fiksirane uvjete drže njihovi nasljednici (redi, haeredes) po koljenima, odnosno ako bi utrnuli, tada najbliži rođaci posljednjeg potomka kako loze popa Ivana tako i loze Mandine (»va viki vikom, redom v red, od reda v rod ki budu njiju stranu najbližnji«).

Neposrednu brigu za uzdržavanje crkve, oficijaturu i upravu dobrima ima voditi u crkvi utemeljena bratovština (braščina), i to na temelju isprava (donacije, legati i sl.), na temelju matrikule, tj. pravila bratovštine i »urdini«, tj. dispozicija utemeljitelja.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 276, br. 285. Po Sabljarovom i po svom vlastitom prijepisu.
Geitler, Glagolski nadpisi. VHAD 1879, br. 1, str. 44. Reprodukcija ibid., god. I. br. 5. Tabla II.
Jelić, Fontes XVI s., str. 33, br. 133.

DOBRINJ 90

D/5

Crkva sv. Antuna.
1578. god.
Natpis na kamenici za blagoslovljenu vodu koja je izvorno služila za kamenicu krštenja.
Sivi lokalni vapnenac.

Sl. 179. Dobrinj. Kamenica za krštenje (sada za blagosl. vodu) i crtež glag. natpisa iz god. 1578. na njoj.

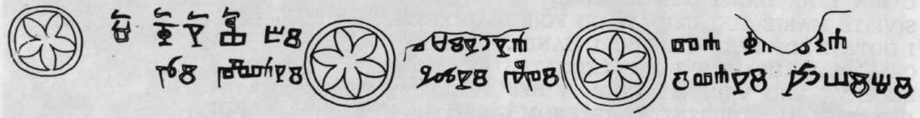

Č · F · N · З · BI UČINENA TA F[ABR]IKA
PRI PL(O)VANI G(OSPO)D(I)NI POPI →
→ IVANI JuREŠIĆI

● *1578. bi učinjena ta fabrika pri plovani gospodini popi Ivani Jurešići.*

Pretežno ustavni oblici slova. Kurzivno Č u obliku kako se javlja u XVI stoljeću i na drugim dobrinjskim natpisima. Ligature PR, PLVA, GD, PO, JuR.

Kamenica, na kojoj je uklesan natpis, služila je do 1902-5. god. kao krstionica u župnoj crkvi, kada ju je, prilikom obnove crkve, župnik I. Trinajstić zamijenio novom. Tada je prenesena u crkvu sv. Antuna gdje služi kao posuda za blagoslovljenu vodu. Na obodu kamenice kojim teče natpis u dva retka uklesane su tri rozete. Izraz »fabrika« preuzet je iz talijanske terminologije: djelo, rad, naprava. Pri = = za, u vrijeme.

Sl. 180a. Dobrinj. Srebrna kutija za sv. ulja. XVI st.

Župna crkva sv. Stjepana.
1578. god.
Natpis na dvodijelnoj kamenoj ploči, uzidanoj u prvi pilastar desne crkvene lađe.
Lokalni svijetlosivi vapnenac.
57×76 cm.

V IME B(O)ŽIE AMEN' · Č · F · N · З ·
(VA) VRIME PLOVANA POPA IVANA →
→ JuREŠI
ČA I SUDCA LOVRE(N)CA MUŽINIĆA I
DRUGO LETO SUDCA IVANA AGNUŠIĆA
I KAŠTALDA IVAN' MIHALIĆ' I KA
PITULA POP' · GĬ · ŽAKAN' · AĬ · I LJuDI
MALIH' I V(E)LIKIH' · Ž · SAT' · L · V · KA
FABRIKA EST UČINENA TE VSE
CRIKVE I TUKA VSEGA TOGA ME
STA KAKO NIH' CRIKI OD NIH BLAGA →
→ G(OSPODI)N
BOG' NAS' VSIH' POMILUJ AMEN'
A TO PO MEŠTRIH' BARIĆI VLA(H)
OVIĆI IVANI BOGDANIĆI Z VRBNI(KA)
I MATIJI VLAHOVIĆI Z D(O)BRIN(A)
BI PREKERŠĆENA PO · G(OSPODI)NI · →
→ BISKUPI
PETRI BEMBI NA DAN' ·

● *V ime Božje, amen. 1578, (va) vrime plovana popa Ivana Jurešića i sudca Lovrenca Mužinića i drugo leto sudca Ivana Agnušića i kaštalda Ivan Mihalić i kapitula pop 14, žakan 11 i ljudi malih i velikih 7 sat 53 (tj. 753), ka fabrika jest učinjena te vse crikve i tuka vsega toga mesta kako njih criki, od njih blaga. Gospodin Bog nas vsih pomiluj, amen. A to po*

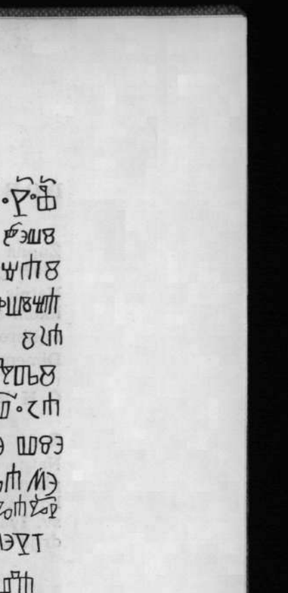

Sl. 180

meštrih Barići Vlahovići, Ivani Bogdanići z Vrbnika i Matiji Vlahovići z Dobrinja. Bi prekeršćena po gospodini biskupi Petri Bembi na dan . . .

Slova su pretežno ustavnog oblika. Mnogo ligatura: EŽI, VR, PL, PO, JuR, LO, ŽI, DR, LE, TO, IV, LD, ALI, TULA, GĬ, AĬ, ILJu, VLI, BR, CR, OD, BLA, BO, ILU, TR, VLA, GD, ZD, PR, ER. Sljubljena slova TAL, AL, LA, ŽA, AT, AB, AD.

Natpis bilježi vrijeme obnove crkve, imena župnika i dobrinjskih općinskih funkcionara, imena i porijeklo domaćih graditelja te statističke podatke o brojnom stanju i sastavu dobrinjskog ruralnog kaptola i o stanju duša u župi.

DOBRINJ 91a
D/5

Župna muzejska zbirka.
Kutija od srebrnog lima u kojoj su se čuvale tri posudice sa sv. uljima. XVI st. Sl. 180a.
17×6,5×4,3 cm.

Na kutiji su ugravirane renesansne girlande.

U girlandama na unutarnjoj strani poklopca urezani su glagoljski natpisi koji specifiziraju sv. ulja:

KRIZMA OLEJ MAZ

Ustav uz kurzivne oblike K, R.

DOBRINJ 92

D/5

Župna crkva sv. Stjepana.
1602. god.
Natpis na reljefu glavnog oltara, urezan pod likom sv. Stjepana.
Polihromirano drvo.
Dimenzije natpisa: 20×4 cm.

Č·H·B·

● *1602.*
Natpis bilježi godinu izradbe i postavljanja na glavni oltar velike reljefne kompozicije s likovima sv. Trojstva (koje kruni Bogorodicu), sv. Ivana, sv. Mihovila, sv. Stjepana i sv. Andrije apostola.

Sl. 181

Reljef je nabavljen i postavljen u sklopu opsežnih radova na obnovi župne crkve spomenute god. 1602.

DOBRINJ 93

D/5

Župna crkva sv. Stjepana.
1. X. 1605.
Glagoljski natpis na kamenom bloku koji je sekundarno bio ugrađen na istočnom licu prvog stupa južne kolonade, sučelice glagoljskom natpisu iz godine 1578.
Sivi vapnenac.
51×73 cm. Natpisno polje 51×32 cm.

V (I)ME BOŽIE AMEN' ČHD DA
N PRVI OH(TO)BRA PRI PLOVANI
POPI IVANI JuREŠIĆI I SU(DA)C
BARIĆ STRČ(IĆ)I IVANI FERIT
IĆI NA DRUGO [LE]TO I JINIH' PRO
KRADURI EST TA CRIKI
ZNOVA UZIDANA OD FUNDAMEN
TA RAZVI KAPELI VELE PO [VOLI] KA
PI[TU]LA I VSEGA PUKA

● *V ime Božje, amen. 1605, dan prvi ohtobra, pri plovani popi Ivani Jurešići i sudac: Barić Strčići, Ivani Feritići na drugo leto, i jinih prokraduri jest ta criki znova uzidana od fundamenta razvi kapeli vele po volji kapitula i vsega puka.*

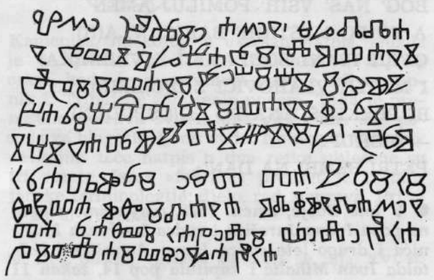

Sl. 182

Slova su pretežno ustavnog oblika. Predložak je pisala ista ruka koja je pripremila predložak i za natpis iz god. 1578. u toj crkvi. Na oba natpisa karakterističan je arhaični oblik slova I. Ligature BO, PR, BR, PL, PO, JuR, TR, DR, GO, TO, NO, PU.
Ovaj je natpis, otkriven pod žbukom god. 1978, važan za povijest faza gradnje dobrinjske crkve. »Vela kapela« je prezbiterij (svetište). »Pri« (lokalizam) = za, u vrijeme.

DOBRINJ 94

D/3

Zvonik.
1725. god.
Natpis na ploči, nad vratima, na sjevernom zidu zvonika.
Svjetlosivi lokalni vapnenac.
75×72 cm.

Čω ID

● *1725.*
Stilizirani kurzivni oblici slova.
Natpis bilježi godinu gradnje zvonika.

DOBRINJ 95

D/5

Stambena kuća br. 69 (vlasnik Ivan Justinić).
1738. god.
Natpis na ugaonom maskeronu.
Svijetlosivi lokalni vapnenac.
40×32 cm. Duljina natpisa 33 cm.

Čω J 3

● *1738.*

Kurziv.

Natpis bilježi godinu gradnje kuće. Na uglu kuće ugrađen je kao konstruktivni dio veliki kameni blok da bi se ublažio brid zida i tako proširio prolaz u »Klancu poli toša«. Na bloku je uklesan maskeron (muška glava), pučko klesarsko djelo. Pod maskeronom je spomenuti datum, uklesan glagoljskim pismenima.

Sl. 183

DOBRINJSKO POLJE 96

D/5

Župna crkva Porođenja B.D. Marije.
1595. god.
Natpis na bočnom portalu, na južnom zidu crkve.
Mandorlat svijetloružičaste boje.
131×21 cm. Duljina natpisa 32,5 cm.

ČFPD

● *1595.*

Sl. 184

Ova, danas bočna vrata, izvorno su bila glavni portal stare crkve. Datum na njima bilježio je njezinu gradnju. Prilikom obnove i povećanja crkve, god. 1812. (ta je godina naknadno uklesana desno do glagoljskog natpisa), portal je prenesen na južni crkveni zid.

Sl. 185

DOLE 97

D/1

Područna crkva sv. Andrije (Sv. Andrej) u selu Dole pri Krašcah. Moravče na Dolenjskom, Slovenija.
XV—XVI st.
Glagoljski grafit na zidnim slikama u crkvi, na začelnom (istočnom) zidu svetišta, pod likom sv. Jakova apostola, na gornjem bijelom rubu oslikane vodoravne bordure.
30/148 cm.

TO PISA POP IVAN' Z BRIBIRA KADA →
→ STAŠE V MURAĆE
BIŠE KAPEL(AN)

● *To pisa pop Ivan z Bribira kada staše v Muraće. Biše kapelan.*

Kurziv. Ligature TO, PO, BR.

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM CROATICA MDCCCLXI

DOLENJA VAS 98
Istra

B/4

Župna crkva sv. Martina.
1551. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči.
Pješčenjak.
72×173×8 cm.

V H(RSTO)VO IME [AMEN LET . . . . Č] F L A
MOJSTR JuRI ŠVORC POP JuRI G
LAVINIĆ TADA B[E(NE)]F(I)CIÊ[N]
BRNAC P(I)L(I)PLIĆ ANT[ON . . PI]LI[PLIĆ]
MATKO ŠTRAJ
MATE PERKOVIĆ
BRTON (klesareva greška!) P(I)L(I)PLIĆ
MIHEL P(I)L(I)PL(I)Č
MARKO P(I)L(I)PLIĆ
VID ULÊN(I)Č
MATE ŠOŠTRIĆ
MATE GL(A)V(I)Č
GR(E)GOR KRAJC(A)R
ANTON KRNEL
GRŽE ŠTARC
ANTON SOČIĆ
JURŠA T . . . . Č

● *V Hrstovo ime, amen. Let(Gospodnjih?) 1551. Mojstr Juri Švorc, pop Juri Glavinić, tada beneficijan. Brnac Piliplić, Anton Piliplić, Matko Štraj, Mate Perković, Bartol(?) Piliplić, Mihel Piliplić, Marko Piliplić, Vid Uljanić, Mate Šoštrić, Mate Glavić, Gregor Krajcar, Anton Krnjel, Grže Štarc (?), Anton Sočić, Jurša T . . . ć.*
Ustav. Mnogo ligatura i abrevijatura. Ligature TR, JuR, VO, LA, TA, BR, PL, KO, TO, GL, GR, GO, SO.
Ploča je sada učvršćena uza zid svetišta, iza glavnog oltara, no domaći ljudi pamte (čuo sam od njih god. 1947) da se oko god. 1900. nalazila izvan crkve, pred ulazom u sakristiju. Tu je služila kao nadgrobna ploča nad rakom, jer se na njoj vide tragovi usađenih koluta pomoću kojih se mogla dizati. Ipak iz stilizacije teksta nije sigurno da li je od svog početka bila određena za nadgrobnu ploču ili je to sekundarno postala. Stilizacija teksta prije upućuje na to da je ploča bila postavljena kao spomen na dovršenu gradnju (najvjerojatnije stare crkve u Dolenjoj Vasi), jer spominje najprije majstora i zatim svećenika koji je bio kapelan-nadarbenik (beneficialis) te crkve (»beneficijan«), budući da se župa u to doba nalazila u kaštelu Lupoglavu. Zatim se nabrajaju imena ljudi, koji su očigledno svojim radom i prilozima pomagali tu gradnju.

Sl. 186

Sl. 186a. Dolenja Vas u Istri.

Ploča je oštećena, odlomljena je u lijevom gornjem dijelu, a kako se kala u tankim slojevima, mjestimice se toliko oljuštila da se natpis više ne vidi ili se vrlo teško čita.
Majstor Juri Švorc zidao je i crkvu sv. Duha u Borutu u Istri, gdje ga bilježi glagoljski natpis (vidi s.v. BORUT, 1560). Imena svećenika i pomagača gradnje su gotovo odreda istarska, koja i danas postoje; Glavić u Ročkom Polju i u Potoku pod Gorenjom Vasi (Lupoglavom), Piliplić u Boljunskom Polju, Brnac u Boljunštini, Krajcar u Semiću, Uljanić u Dolenjoj Vasi, Semiću i Borutu.

DOLENJA VAS 99

B/4

Šuma »Dramunjina«, vlasništvo župnog beneficija.
1630. god.
Natpis uklesan u živu stijenu u šumi, jugozapadno od sela na obronku iznad potoka Dramušćice.

Č H J
P L Ju

● *1630. P(op?) L(uka?) Ju(. . . .)*
Ustav.

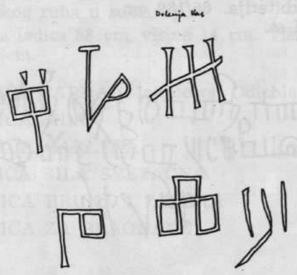

Sl. 187

DOLENJA VAS 100

B/4

Izgubljeni spomenik.
1505. i 1653. god.
Natpis na ulomku nadvratnika, što je bio uzidan kao spolij, licem na gore, na vanjskim stepenicama pred ulazom u osnovnu školu.
Na nadvratniku je najprije bilo uklesano:

Č F D

● *1505.*
a zatim je natpis retuširan tako da je glasio ovako:

Č H L V

● *1653.*

Sl. 188

Ustav.
Po pričanju domaćih ljudi kamen je izvađen iz materijala stare crkve. Pred školom vidio sam ga i snimio u svibnju 1947. Nakon tog datuma netko ga je izvadio i odnio za neku izložbu ili zbirku tako da mu se zameo trag.

DOLENJA VAS 101
Kod Senožeča

B/3

Crkva sv. Marije.
Područna crkva župe Senožeče.
Glagoljski grafiti XVI st. na donjem pojasu zidnih slika XVI st. u prezbiteriju.
1) Na prvom polju sjevernog zida (na žutom plaštu sv. Petra apostola). 44×151 cm.

Č F M З
MATIJ PLIVAČIĆ
PISA

● *1568. Matij Plivačić pisa.*
Kurziv.

2) Na trećem (začelnom) zidu prezbiterija. 40/141 cm.
XVI st.

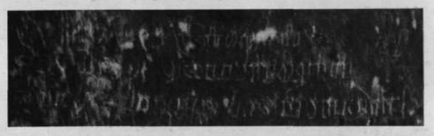

Sl. 189. Grafit br. 2.

BOG JE MENE POKLICAL
SIN BOŽJI SVETUVAL
DVH [S]VETI POSVETIL

● *Bog je mene poklical, Sin Božji svetuval, Duh Sveti posvetil.*

Kurziv. Ligature BO, PO.
Slovenski tekst zaređenog svećenika koji svoje zvanje komentira kao djelo Sv. Trojstva. U riječi »duh« upotrebljava glagoljsko V umjesto. U, a u riječi »svetuval« ligaturom VU služi se za skupinu UV.

3) Na četvrtom polju (na jugoistočnom zidu) prezbiterija. 66/139 cm.
XVI st.

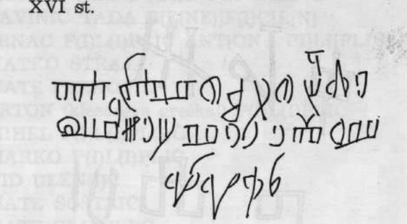

Sl. 190

TA PRAVI ONI BODE
SVOJEJu VERE ŽIV
GRGUR

● *Ta pravi, oni bode svojeju vere živ. Grgur.*

Kurziv. Ligature AV, BO, VO, GR.

Parafraza nekog (potpisanog) Grgura izreke sv. Pavla (Rimlj. 1,7 i 5,1 i drugdje) o opravdanju po vjeri, vjerojatno intoniran protestantskom klimom XVI stoljeća među glagoljaškim klerom. Slovenizmi i lokalizmi (bode, vere).

4) Na četvrtom polju (na jugoistočnom zidu) prezbiterija. Na zelenom plaštu desnog apostola. 116/148 cm.
XVI st.

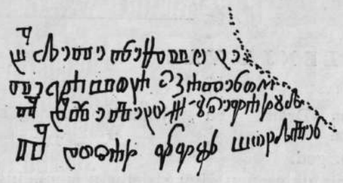

Sl. 191. Grafit br. 4.

BODETE TREZVINE [. . . . . .]
TEGA VINA S KATERIM [. . .]
TO POŽELENIJ USEGA HUD [. . .]
TO PISAH GRGUR ŠINDLER

● *Bodete trezvine ⟨od?⟩ tega vina s katerim ⟨pride?⟩ to poželenij(e) usega hud⟨ega⟩. To pisah, Grgur Šindler.*

Kurziv. Ligature BO, TR, GA, TO, PO, GR.
Slovenizmi i lokalizmi (bodete, katerim, usega) u moraliziranju pisca grafita o vinu kao izvoru svih grešnih želja.
Gregor Šindler potpisao se god. 1564. na grafitu br. 2 u crkvi sv. Marije u Vremskom Britofu.

DORNBERK 102
A/2

Župna crkva sv. Danijela.
1474. god.

Natpis na profiliranom nadvratniku starog crkvenog portala, koji se danas nalazi pod dograđenim zvonikom.

Tamnosivi domaći kamen.
171×26 cm. Dimenzije glagoljskog natpisa: 63×18 cm.

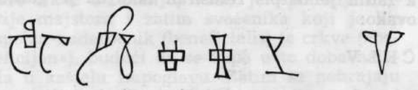

Sl. 192

POP JuRI ČFNG (i rimskim slovima: MDLXXIIII)

● *Pop Juri. 1574.*
Kurziv.
Natpis bilježi godinu gradnje portala ili cijele crkve i tadašnjeg župnika, glagoljaša, popa Jurja.

Sl. 193

DRAČEVA LUKA 103
I/12

Izvorni smještaj: crkva u »pustinji« (eremitaži) Dračeve luke kraj Murvica na otoku Braču.
Sadašnji smještaj: Muzej dominikanskog samostana u Bolu na otoku Braču.
XVIII st.
Glagoljski natpisi, ispisani bijelom bojom na ladicama ormara od orahovine za pohranu liturgijskog ruha u sakristiji.
Duljina ladica 88 cm, visina 14 cm. Visina slova 1,4 cm.

1) ODIĆA CARNA (i latinicom: Odichia carna)
2) ODIĆA BILA
3) ODIĆA CARLĚNA
4) ODIĆA BILA SVĚTAČNA
5) ODIĆA BRUNA I ZELENA
6) ODIĆA ZA BLAGDANĚ

Ustav.
U terminologiji liturgijskih boja treba upozoriti na izraz »bruna« za ljubičastu boju.

Literatura:

Milčetić, Hrv. glagoljska bibliografija, str. 494, bilješka.
Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 284, bilješka 21.

Sl. 193a. Dračeva luka. Glagoljski natpis na 5. ladici: odića bruna i zelena.

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM CROATICA MDCCCLXI

DRAGELJI 104
Kod Bosanske Gradiške

J/5

Izgubljeni spomenik.
Glagoljski natpis »koji je sadržavao nekoliko slova« našao se oko god. 1917. u selu Drageljima. Zemaljski muzej u Sarajevu poslao ga u Zagreb, odakle više nije vraćen (Lovrić). God. 1970. nije pronađen u Arheološkom muzeju u Zagrebu (Vego).

Literatura:

A. Lovrić, Glagoljski natpis na kamenu iz okolice banjalučke. Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine XLIX (1937), sv. I, str. 31.
Vego, Zbornik IV, str. 169.

DRAGOTINA 105
kod Gline

H/5

Izgubljeni spomenik.
1541. god.
19×11×13,5 cm.
Čitanje prema precrtu Đure Rožića, učitelja u Maji kod Gline iz godine 1900:

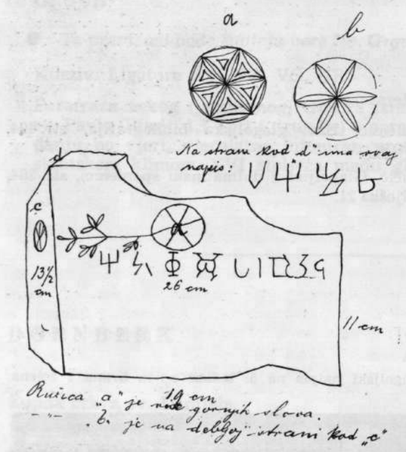

Sl. 194

....ČFKA

● *1541.*

Ustav.
Dopisnik hrv. arheološkog društva, Đuro Rožić, učitelj u Maji, javlja u svojim pismima od 24. V i 19. VII 1900. direktoru Arheološkog muzeja u Zagrebu J. Brunšmidu, da je »u zadnje vrijeme porušena pravoslavna crkva u Dragotini (11 km od Gline), da se na istom mjestu sagradi nova.« Pregledavajući ruševine, Rožić je našao mnogo kamenih spolija koje smatra da su iz rimskog doba. Među njima, međutim, vidio je i precrtao i »siv komad kamena, pri kopanju vrlo okrnjen pa se samo nekoliko slova čitati može.« Uredništvo Vjesnika hrv. arheološkog društva u svojoj opasci Rožićevu dopisu komentira da je to »napis ćirilicom nejasan i dvije rozete«. No na Rožićevu crtežu, koji je on bio poslao Brunšmidu 24. V 1900. vidi se — kada se crtež gleda okrenut naglavce — da se tu ne radi o ćirilici već o glagoljici pa da se na prednjoj strani kamena nad rozetom s viticom mogu, uz nekoliko nejasnih znakova, pročitati četiri glagoljska slova ustavnog tipa i to: Č F K A, koje interpretiram brojnom vrijednošću kao datum 1541. Isto tako na plohi pod rozetom može se od četiri precrtana znaka, identificirati drugi i treći znak glagoljskim slovima G i A. Taj kamen s glagoljskim natpisom bio je uzidan u novu pravoslavnu crkvu u Dragotini kao građevni materijal tako da je danas praktički izgubljen. Rožićev precrt je dragocjen dokument o pojavi glagoljskog pisma u gornjoj Hrvatskoj u XVI stoljeću.

Arhivska dokumentacija:

Dopisivanje J. Brunšmida i Đure Rožića (pisma od 24. V i 19. VII 1900). Arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu.

Literatura:

VHAD N.S. V (1901). Izvještaj muzejskih povjerenika i prijatelja. Str. 253, pod br. 15.

Sl. 195. Draguć, panorama s juga. Na prilazu u naselje, desno uz cestu, je crkva sv. Elizeja na groblju.

DRAGUĆ 106

B/4

Stambena kuća br. 11.
Konac XVI st.
Natpis na kamenu na pročelju kuće.
Zrnati vapnenac, izjedene površine.
45×20 cm.

MIHEL FABIĈNČIĆ
OVO E NEGOVA HIŠA
NA S(L)AV[U B]OŽU AMEN

● *Mihel Fabijančić, ovo je njegova hiša. Na slavu Božju, amen.*

Ustav. Ligature OV, GOV. Slovo F ima dekorativno udvostručenu okomitu liniju.
Natpis bilježi gradnju stambene kuće i ime njezina vlasnika, dragućkog župana Mihela Fabijančića. Uklesan je na zaglavnom kamenu kasnogotičkog portala na šiljasti luk. Portal je kasnije razvaljen, njegov otvor zazidan, ali je zaglavni kamen ostao na svom prvobitnom mjestu na pročelju kuće.

Dragućki župan Mihel (ili po lokalnom izgovoru »Mihev«) Fabijančić spominje se u dokumentima dragućkog glagoljaškog notara Andreja Matkovića između god. 1597. i 1607, kada nastupa kao svjedok pri sastavljanju oporuka ili kao izvršitelj oporuka ili kao lice *u čijoj se kući* (godine 1599) sastavljaju oporuke. (vidi: Vj.

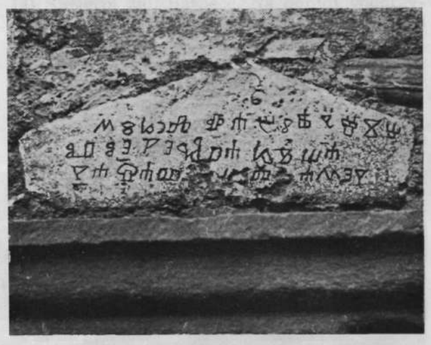

Sl. 196

MONUMENTA ARTIUM CROATICA MDCCCLXI

Štefanić, Glagoljski notarski protokol iz Draguća u Istri, 1595—1639. Radovi Staroslavenskog instituta, knj. 1, Zagreb 1952, str. 124, 127, 130, 131, 137, 138, 139. Prezime Fabijančić postoji i danas u selima oko Draguća (Oslići, Šegari, Zajerci, Pagubice, Vrh, Polje kod Marčenigle) u Buzetu i Buzeštini.
Natpis je pod žbukom otkrio akad. slikar Bruno Bulić god. 1952, ali ga je vlasnik ponovno prežbukao.

DRAGUČ 107

B/4

Crkva sv. Elizeja.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
Romanička crkva sv. Elizeja na groblju, na ulazu u naselje, najstarije je do sada sačuvano zdanje u Draguću. Na površinama zidova u njezinoj unutrašnjosti otkrivene su god. 1947. (Fučić) ispod višestrukih slojeva bjelila zidne slike, koje treba datirati otprilike oko godine 1300. (Vidi: B. Fučić, Romaničko zidno slikarstvo istarskog ladanja. Bulletin za likovne umjetnosti JAZU, XII. br. 3. Zagreb 1964, str. 50—84.)
Na zapadnom (ulaznom) zidu vidi se prikaz Raja i Pakla; pri tome je Raj prikazan krilom Abrahamovim, Izakovim i Jakovljevim, dok je Pakao prikazan kotlom. Na južnom zidu prikazano je djetinjstvo Kristovo od Rođenja do Bijega u Egipat. Na sjevernom zidu prikazan je ciklus Kristove muke od Posljednje večere do Polaganja u grob i do Svetih žena na praznu Kristovu grobu (Visitatio sepulchri). Na trijumfalnom luku naslikano je Navještenje, a u apsidi je Deisis.
S vremenom oko godine 1300, kada su nastale zidne slike u crkvi sv. Elizeja, datiramo i najstarije glagoljske grafite što su bili uparani na površinama već dovršenih zidnih slika.
Kako su zidne slike znatno oštećene, mnogi grafiti na njima su fragmentarni do te mjere da im više ne možemo ili ne znamo uspostaviti smisleni sadržaj. No i u tom stanju oni znače dragocjeno paleografsko svjedočanstvo.
Zapadni zid. Lijevo. 88/134 cm.

. . . . H'P

Ustav. XIII/XIV st.
Stari oblik slova H s vodoravnom hastom, hrvatski poluglas (u obliku latiničkog T), P bez bočne crte.

2) Zapadni zid. Lijevo. 105/137 cm.
TO P(I)SA
G
MA
Kurziv. XV st. Ligatura TO.

3) Zapadni zid. Lijevo. 117/132 cm.

TO PISA P. . . .

Kurziv. XV—XVI st.
Ligatura TO.

4) Sjeverni zid. Poljubac Judin. Lijevo dolje na žutoj pozadini, lijevo uz nogu prvog vojnika. 230/188 cm.

SE PIS(A) PE?EČ

Kurziv. XV—XVI st.

5) Sjeverni zid. Poljubac Judin. Na bijeloj haljini prvog vojnika. 254/206 cm.

TO PISA TO

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.
Nedovršeni tekst.

6) Sjeverni zid. Poljubac Judin. Na donjem dijelu polja; preko nogu vojnika što stavlja ruku na Krista. 276/187 cm.

TO NA SE

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO. Slova su koordinirana na crti-vodilici.
Nedovršeni tekst.

7) Sjeverni zid. Poljubac Judin. Preko crveno obuvenih nogu vojnika, desno od Krista. 339/194 cm.

V IME BOŽIE AM(E)N LET
Č U P E VA TO VR(I)ME
V DRAGOĆI POP' TOMAŠ TA . . I
A BUDUĆI PRIDIVK(O)M ŠT . . . . . .
A BIHI STAL U B(E)RME P . . . . . M

● *V ime Božje, amen. Let 1496. Va to vrime v Dragoći pop Tomaš Ta . . . ., a budući pridivkom Št . . . . ., a bihi stal v Berme p . . . . m.*
Kurziv. Ligature BO, TO, VR, GO, PO, BU, PR, BR.

Sl. 197. Grafit br. 10.

8) Sjeverni zid. Poljubac Judin. Na dnu polja, preko crveno obuvenih nogu vojnika, desno od Krista. 337/183 cm.

ŽULIĒN'

● *Žulijan.* (Muško ime Julijan, prema talijanskom izgovoru Giuliano).
Ustav. XIV st. Ligatura UL. Slovo Ē je starijeg, trapeznog oblika, vrlo širokog ravnog tjemena. Hrvatski poluglas (kao latiničko T) proteže se kroz svu visinu retka.

9) Sjeverni zid. Grafit pisan crvenom kredom. Proteže se od prizora Poljupca Judinog (od crveno obuvenih nogu vojnika, desno Kristu) preko okomite bordure do u polje Raspeća (do crvenog plašta Bogorodice).
335—430/190 cm.

EV . . . TO DI ORI . . . . TI . . . T . . . N
. . . . . VREMENA ZALA

Kurziv. XVI st. Ligature TO, VR.
Oštećen i ispran grafit, na kome se suvislo mogu pročitati samo posljednje dvije riječi o zlim vremenima.

10) Sjeverni zid. Pri dnu okomite razdijelne bordure, između Poljupca Judina i Raspeća i pri dnu Raspeća do lika Bogorodice. 381/ /187 cm. Sl. 197.

Č·F·I·Z BUDUĆI FARMAN V DRAGUĆI

● *1529, budući farman v Dragući.*
Kurziv. Ligature VD, GU.

Nedovršeni tekst. Sudeći po grafološkim osobinama pisma i po datumu 1529, grafit je pisao dragućki župnik (»farman«) pop Andrij Prašić, rodom iz Bužana.

11) Sjeverni zid. Raspeće. Pod Bogorodicom, na donjoj crvenoj borduri. 406/180 cm. Sl. 198.

[. . .] PRIBANUŠ S(VE)TOGA DUIMA NA TRZNEH TO (PISA?)
Kurziv XV st. Ligature PR, TO, TR.

12) Sjeverni zid. Raspeće. Pod Kristovim nogama, između Bogorodice i sv. Ivana.
450—490/186 cm.

I(SU)S' NAZARIN(I)N' C(ĒSA)R' →
→ IJuD(EIS)K'

Poluustav. XV—XVI st. Ligatura JuD. Poluglas u obliku štapa.

13) Sjeverni zid. Raspeće. U donjem desnom uglu, iznad noge sv. Ivana. 494/200 cm.

Č U P A
TO PISA BLAŠ
ŽAKAN

● *1491, to pisa Blaš žakan.*
Kurziv. Ligature TO, BL.
Lokalni izgovor »Blaš« za Blaž.

14) Sjeverni zid. Raspeće. Na donjoj vodoravnoj borduri pod raspetim Kristom. 465/178 cm.

Sl. 198. Grafit br. 11.

SE PI(SA . . . .)

Ustav. XIV—XV st.
Nedovršeni tekst.

15) Sjeverni zid. Raspeće. Na širokoj vodoravnoj cik-cak borduri pod Raspećem (pod likom sv. Ivana). 488/173 cm.

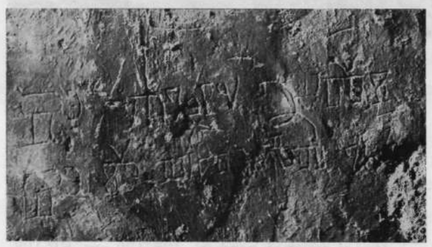

Sl. 199

SE AG'NC' B(O)ŽI
SE IŽE VIZEMLET GR(E)H[I MIRA]

Poluustav. XV st. Ligature IŽE, MLE, GR. Poluglas označen malim apostrofom (jerok). Liturgijski citat iz kanona mise (Ecce agnus Dei . . .)

16) Sjeverni zid. Pod Raspećem, na donjem crvenom rubu široke vodoravne cik-cak bordure. 440/153 cm.

LAŽNO SPANIH'

Kurziv. XV—XVI st. Slova se redaju po liniji vodilici. Ligatura AŽN. Poluglas kao kratki okomiti štapić.

17) Sjeverni zid. Pod Raspećem, na donjem crvenom rubu široke cik-cak bordure. 483/154 cm.

. . . . . P(?)Ě T'RIH'

Pismo formativnog perioda. Oko godine 1300.

Slovo Ě je još starog, trokutnog oblika. H ima odvojenu vodoravnu hastu. Poluglas u obliku kratkog latiničkog T ili okomitog štapa u gornjoj polovici retka.

18) Sjeverni zid. Na širokoj vodoravnoj cik-cak borduri ispod Polaganja u grob. 550/172 cm. Sl. 200.

A B V G D E Ž З Z

Pismo formativnog perioda. Oko god. 1300. Nedovršeni glagoljski azbučni niz (abecedarij). Početnička pisarska vježba sa znatnim greškama i odstupanjem od standardnih oblika slova. Stariji grafijski elementi slova B (donji dio izveden odvojenim duktu-

Sl. 200

som), slova G (vodoravna hasta) i slova D (oba oka još podjednake veličine) upućuju na relativno rano datiranje, odmah nakon izvedbe zidnih slika, to jest oko god. 1300.

19) Sjeverni zid. Na širokoj vodoravnoj cik-cak borduri ispod Polaganja u grob. Pod prethodnim grafitom. 551/170 cm.

Sl. 201

TO PISA
MARTIN'

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.

20) Sjeverni zid. Lijevo pri dnu široke vodoravne cik-cak trake, pod Polaganjem u grob. 549/160 cm.

KTO E Č(OVI)K KI POŽIVE
I NE UŽIE SEMRTI

Sl. 202

● *Kto je čovik ki požive i ne užije semrti?*

Kurziv. XVI st. Ligature TO, PO.

Sl. 203. Grafit br. 21.

21) Trijumfalni luk. Navještenje. Lijeva strana. Na žutom tlu među anđelovim nogama. 43/176 cm. Sl. 203.

Č F I A
TU BI POP IVE
HA . . M . . . NA S(VE)TE
KATARINE DAN'

● *1521. Tu bi pop Ive Ha . . . . na svete Katarine dan.*
Kurziv. Ligature TU, PO.

22) Trijumfalni luk. Navještenje. Lijeva strana. Na crvenoj borduri pod anđelovim nogama. 13/163 cm.

Č F M V AVGUSTA E PREMINU POP →
→ ANTON KURELIĆ. PISA POP JuRE →
→ GLAVINIĆ

● *1563, avgusta 6, preminu pop Anton Kurelić. Pisa pop Jure Glavinić.*

Sl. 204. Draguć, crkva sv. Elizeja. Posljednja večera (detalj). Oko god. 1300.

Ustav. Uzorno kaligrafirano dvolinijsko pismo. Ligature PR, P , JuR, GL. Sljubljena slova TA.

23) Trijumfalni luk. Navještenje. Desna strana. Desno dolje na žutoj pozadini uz sv. Mariju. 65/210 cm.

Č H I E
TO PISA PRE MA[TE]
[P]ERNAČIĆ

● *1626. To pisa pre Mate Pernačić.*
Kurziv. Ligature TO, PR.

24) Južni zid. Rođenje Kristovo. Dolje, u sredini polja, pod likom Bogorodice. 248/175 cm.

GOVORI PR(ORO)K' SE D(Ě)VA V ČRĚVĚ

● *Govori prorok: Se děva v črěvě* (počnet i porodit sina).
Citat iz Izaije VII, 14 (Ecce virgo concipiet et pariet filium) kao komentar djevičanskog materinstva Bogorodice. Nedovršeni grafit. Ustav. XIV st.
U prilog ranog datiranja ide oblikovanje slova D gdje visoka lučna spojnica vezuje veće lijevo oko sa već nižim desnim okom. Poluglas u obliku štapića. Udvostručena hasta slova P. Ligature VO, PR, DV.

25) Južni zid. Na vodoravnoj cik-cak borduri pod Rođenjem Kristovim. 264/148 cm.

JELIZ(E)J

Kurziv. XV—XVI st.

26) Južni zid. Na donjoj crvenoj traki vodoravne cik-cak bordure pod Rođenjem Kristovim. Desno. 282/136 cm.

TO PISA . . .
Č F L Ž

● *To pisa . . . . 1557.*
Kurziv. Ligatura TO.

27) Južni zid. Na cik-cak borduri između Rođenja Kristova i Poklonstva kraljeva. 321-350/136-155 cm
Nekoliko glagoljskih slova, uparanih kao pisarske vježbe:
Slovo S trokutnog tijela i otvorena plašta, plosnata tjemena, odaje ranu grafiju istarskih i kvarnerskih spomenika te se na zidu ove crkve, s obzirom na vrijeme postanka zidnih slika, može datirati oko god. 1300.

28) Južni zid. Poklonstvo kraljeva. Preko krila sjedeće Bogorodice. 376/207 cm. Sl. 205.

Č F K OTUBRA D(A)N PRVI
UMRI ŽUPAN ŠIMAC
[B]LAŽIN(I)Č

● *1540, otubra dan prvi umri župan Šimac Blažinić.*

Sl. 205. Grafit br. 28.

Kurziv. Ligature BR, PR. Sljubljena slova PA, LA.

29) Južni zid. Poklonstvo kraljeva. U lijevom donjem uglu polja, pod Bogorodičinim prijestoljem. 365/175 cm.

G.....
OD TIH
ZLO GOVORE
G..LA LIPA MUČANIE

Ustav. XIV—XV st. Ligature ZLO, GOV. Sljubljena slova PA.

30) Na gornjoj crvenoj traki velike vodoravne cik-cak bordure pod Poklonstvom kraljeva. Pod Bogorodičinim prijestoljem. 378/166 cm.

[A] B V G D E Ž З Z Ĭ

Pismo formativnog perioda, oko god. 1300. Nedovršeni glagoljski azbučni niz (abecedarij). Početnička vježba pisanja, koju je uparala ista ruka kao na grafitu br. 18. I na tom grafitu B ima odvojeni duktus za donji dio slova, i tu početniku zadaje muke pisanja slova G (ali se jasno očituje vodoravna hasta). Slovo D ima oko podjednake visine (kao glagoljsko T).

31) Južni zid. Na donjoj crvenoj traki široke cik-cak bordure pod Poklonstvom kraljeva. Pod prijestoljem Bogorodice. 368/139 cm.

TO PISA MATEŠ' Ž[A]KAN'...G...T
PISA TO.....

Ustav. XIV—XV st. Ligatura TO.

32) Južni zid. Poklonstvo kraljeva. Dolje, u sredini kompozicije, pod nogama prvoga kralja. 463/168 cm.

ONIM PUTEM IDOŠE M.....ANU

Ustav. XV st. Kurzivno D.
Glagoljaš komentira put sv. triju kraljeva.

33) Južni zid. Na gornjoj crvenoj traki široke vodoravne cik-cak bordure pod Poklonstvom kraljeva. Pod mladim (trećim) kraljem. 490/161 cm.

SE PISA IVAN' POP Z' BRĒSTA →
→ DRAGUĆSKI FARM[AN]....ŠIMUN

● *Se pisa Ivan pop z Brēsta, dragućski farman....Šimun.*
Poluustav. XV st. Ligature PO, BR, GU.

34) Južni zid. Bijeg u Egipat. U sredini polja, dolje.

Č(OVĒ)K' SUETĒ UPODOBI SE
PRILOŽI SE...NĒSMISLNIH

Ustav. XIV—XV st. Ligature POD, PR, ŽI. Poluglas kao latiničko T.

35) Južni zid. Na donjoj crvenoj traki široke vodoravne cik-cak bordure pod Bijegom u Egipat. 606/130 cm.

SE S(VE)TA (MARIA)

Vjerojatno oko 1300. godine.
Slovo S trokutna ili jajolika tijela, otvorena plašta, ravna tjemena — kao na ranim istarsko-kvarnerskim spomenicima.
Nedovršeni tekst, komentar freske: »ovo je sveta Marija« (ili: sveta Bogorodica).

Sl. 206. Draguć. Crkva sv. Roka.

DRAGUĆ 108
B/4

Crkva sv. Roka.
Mala jednobrodna crkva početvorne osnove, nadsvođena gotičkim šiljastim svodom. Sagrađena je početkom XVI st. na sjevernom prilazu u Draguć kao zavjet protiv kuge. Trijem pred pročeljem — kako to bilježi jedan oslikani glagoljski zapis u crkvi — podignut je god. 1565. Na svim površinama zidova i svoda u crkvi su zidne slike koje je izradio pučki majstor, vjerojatno iz istarske Padove (Kašćerge), sela u srednjoj Istri, koji je u Istri bio aktivan između god. 1529. i 1537. Njegov ciklus zidnih slika iz 1529. u Sv. Roku u Draguću obuhvaća Navještenje, Kristov život od Rođenja do Iskušenja s velikom živopisnom kompozicijom Poklonstva kraljeva, Imago Pietatis, zavjetnu sliku protiv kuge, prizor iz legende o sv. Margareti, Raj, Pakao, proroke, crkvene oce, svece. God. 1529. izradio je Humski triptih (vidi s.v. HUM 1529). Na zidovima crkve sv. Roka u Oprtlju naslikao je prije god. 1531. prizore iz svetačkih legendi. Glagoljski natpisi na zidnim slikama u Draguću i na predeli Humskog triptiha zovu ga »meštar Anton s Padove« dok se u latinskom natpisu iz 1537. na oltarnoj slici na zidu Sv. Roka u Draguću nazivlje »Antonius Padovanus«.
U svojim kolažnim kompozicijama koristio se grafičkim predlošcima, ilustracijama iz tiskanih knjiga. Bio je talenat vještog i finog crtačkog rukopisa, vedar i živahan, narativan i dekorativan. Morfološkim rječnikom majstor Anton je jedan od rubnih, seoskih potprodukata renesanse; u biti je to prisni i naivni pučki umjetnik, nastavak i završetak srednjovjekovne slikarske tradicije istarskog ladanja.
O meštru Antonu s Padove vidi B. Fučić, Istarske freske, Zagreb 1963.
15. IX 1529.
Natpis, oslikan kistom i crnom bojom u tehnici zidnog slikarstva, u crkvi nad vratima, kao dio programa zidnih slika istarskog majstora »meštra Antona s Padove«. Sl. 207 i 208.
100 × 27 cm.
● *V Hrstovo ime, amen. Let rojenija togoje 1529, miseca sektebra na dan 15, bi popisana ta crikav po meštri Antoni s Padove. I v to vrime bihu v Dragući muži dobri (ki) to stvoriše popisati blagom svojim i vsega komuna: župan Juri Štrpin i biše njega podžup Fabjan, župan Križman Krivič, župan Križman Kurelić, ki biše guvernatur te crikve i ostali dobri muži v Dragući. I ja pop Andrij Prašić va to vrime stah v Dragući za farmana, ki to zapisah.*
Poluustav. Ligature HV, BR, DĬ, VT, VR, VD, TV, BL, JuR, GU, PR.
Ispisana vješta ruka. Na početku teksta proteže se visinom od 8 redaka veliki polihromni inicijal V, ispunjen pletenicom, nalik na inicijale u glagoljskim kodeksima. U tekstu su i manji ukrašeni inicijali I na početku odlomka: I v to vrime... I ê pop Andrij... Skromnije su ukrašena i slova u datumu: F s udvostručenom okomitom crtom, Z sa spiralnom stilizacijom oka poput malih inicijala u glagoljskim rukopisima. Pisar tu i tamo, nedosljedno, još

Sl. 207. Draguć, Sv. Rok. Meštar Anton s Padove: Imago Pietatis. Nad vratima je oslikan glagoljski natpis 15. IX 1529.

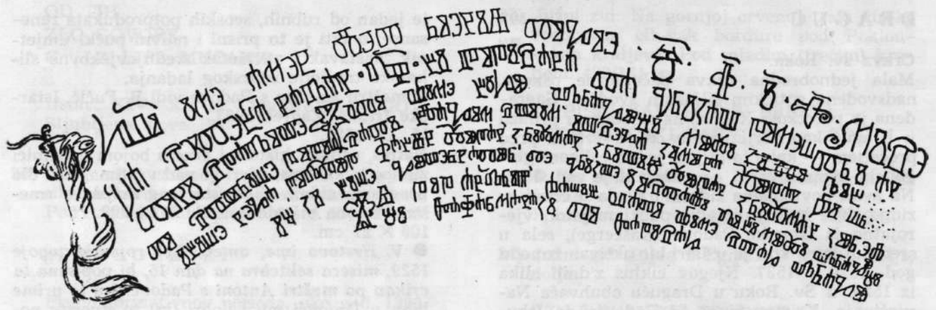

Sl. 208

V H(RSTO)VO IME AMEN' LET ROENIĒ TOGOE ·Č·F·I·Z MISE
CA SEKTEBRA NA DAN ·DĬ· BI POPISANA TA CRIKAV PO MEŠTRI AN
TONI S PADOVE I V TO VRIME BIHU V DRAGUĆI MUŽI (KI TO precrtano) DOB[RI]
TO STVORIŠE POPISATI BLAGOM SVOIM' I VSEGA KOMUNA ŽUPAN JuRI ŠTR[PIN]
I BIŠE NEGA PODŽUP FABĒN' ŽUPAN KRIŽMAN KRIVIČ ŽUPAN KRIŽMAN KUREL
IĆ KI BIŠE GUVERNATUR TE CRIKVE I OSTALI DOBRI MUŽI V DRAGUĆI
I Ē POP ANDRIJ' PRAŠIĆ VA TO VRIME STAH V DRAGU
ĆI ZA FARMANA KI TO ZAPISAH

upotrebljava apostrof (jerok) kao znak za poluglas na kraju riječi: amen', let', svoim', Fabēn'.

Natpis bilježi datum dovršenja djela »meštra Antona s Padove«.

Literatura:

Volčić, Njeki glagoljski napisi.
Jelić, Fontes XVI s., str. 53 i 54, br. 63a.
Spinčić, Crtice, str. 63.

Sl. 209

DRAGUČ 109
B/4

Crkva sv. Roka.
12. V 1565.
Natpis, izveden kistom i crvenom bojom na zapadnom zidu, na oslikanoj borduri, desno uz vrata.
Natpisno polje: 82×13 cm. Visina prvog retka od poda 158 cm.

Č F M D V TO VRIME BE STORENA TA →
→ KROV PRED TU CREKVU MAĒ NA BĬ
RAST[O]ČI I RAZDA UBOGIM'
STAREŠINA BENE GROZIĆ

● *1565. V to vrime be storena ta krov pred tu crekvu, maja na 12. Rastoči i razda ubogim starešina Bene Grozić.*

Ustav uz neka kurzivna slova. Ligature VT, VR, PR, ZD, GR i sljubljena slova TA, BĬ, RA, DA, NA.

Natpis je bio oslikan na već dovršene zidne slike meštra Antona s Padove iz godine 1529. Zabilježio je dovršenje izvedbe trijema (»ta krov«) pred pročeljem crkve.

Liturgijskim versikulom: Rastoči i razda ubogim (i pravda ego prebivaet va věk věka) aludira se na glavnog benefaktora tog pothvata, na crkvenog »starešinu« B. Groz'ća.

Literatura:

Volčić, Njeki glagoljski napisi.
Jelić, Fontes XVI s. Addenda, str. 57, br. 117a.
Spinčić, Crtice, str. 63.

DRAGUČ 110
B/4

Crkva sv. Roka.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.

1) Zapadni zid. Na crvenoj borduri što teče nad gornjim rubom lijevog prozorčića. 49/160 cm.

Č F M B PISA ŽAKAN ..... (tu je preko izvornog napisanog imena netko napisao drugo ime pa je taj dio teksta nečitak)

● *1562. Pisa žakan ....*
Ustavni i kurzivni oblici slova.

2) Zapadni zid. U nastavku grafita br. 1. 68/166 cm.
XVI st.

SIE PISA PRE DUMENIGO ABITANĆ →
→ V DRAGUĆ[I ....]ERT .... BIH VELE
TUŽAN ZAČ (nedovršen tekst).

Kurziv. Ligature PR, DU, GO, VDR. Sljubljena slova SA.

Netko je krupnijim rukopisom dodao kurzivom:

B(OG)' GA P(OMILUI?)

3) Zapadni zid, desna strana. Na gornjoj crvenoj crti vodoravne bordure pod prizorom Imago Pietatis. 7/183 cm.

S(VE)TI ROKO M(O)LI ZA NAS

Kurziv. XVI st.
Ligatura KO. Sljubljena slova NA. U riječi »moli« upotrebljena je stara ligatura iz liturgijskih kodeksa ML sa granatim M u uglatoj stilizaciji.

4) Zapadni zid, desna strana. Na gornjoj crvenoj crti vodoravne bordure pod prizorom Imago Pietatis. Desno od prethodnog grafita. 32/183 cm.

Č F M V KADA BIŠE PUST NA →
→ VILIJu MATINE NA PUS Č F M V

● *1563, kada biše pust na viliju Matinje. Na pus(t) 1563.*
Kurziv. Ligatura PU. Sljubljena slova NA.

Sl. 210. Draguć, crkva sv. Roka. Poklonstvo kraljeva. Zidna slika meštra Antona s Padove.

5) Zapadni zid, desna strana. Na gornjoj crvenoj crti vodoravne bordure pod prizorom Imago Pietatis. Desno od prethodnog grafita. 64/183 cm.

Č F M V KADA PREMINU
P⟨... PAČEL⟩AT

● *1563, kada preminu P⟨etar?, pop?⟩ Paćelat.*
Kurziv. Ligatura PR.
Lakunu popunjavam po vjerojatnosti, jer je Paćelat staro i danas brojno prezime u Draguću.

6) Zapadni zid, desna strana. Na vodoravnoj crvenoj borduri iznad prozorčića. 4/156 cm.

Č F M D SIE PISA(H) Ê IVAN →
→ JuRIŠEVIĆ S KRIVI....

● *1563, sije pisah ja Ivan Jurišević s Krivi.....*
Kurziv. Ligatura JuR.

7) Zapadni zid, desna strana. Na vodoravnoj crvenoj borduri iznad prozorčića. Desno od prethodnog grafita. 31/156 cm.

TO PISA POP MATIÊ

● *To pisa pop Matija.*
Kurziv. XVI st. Ligature TO, PO. Sljubljena slova MA, TI.

8) Sjeverni zid. Na velikoj kompoziciji Poklonstva kraljeva. Lijevo dolje, između nogu prvog dvorjanika. Na žutoj pozadini. 22/135 cm.

Č F M A DA UVELI BIŠE

● *1561, da uveli biše.....*
Kurzivna i ustavna slova.

9) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Pod pređašnjim grafitom. 19/132 cm.

Č F M A

● *1561.*
Ustav.

10) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Pod pređašnjim grafitom. 20/126 cm.

Č F P V

● *1593.*
Kurziv.

11) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Pod stražnjim nogama prvog konja. 76/155 cm.

P M P

● Inicijali: *P(op) M..... P.....*
Kurziv. XVI—XVII st.

12) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Pod prvim (mladim) kraljem. 109/157 cm.

Č F P Ž
UMRI ŽENA ŽUPANA
JuRIÊ KRIVIČIĆA MARE

● *1597, umri žena župana Jurija Krivičića, Mare.*
Kurziv. Ligature NA, ŽU.

13) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Na zelenoj haljini starog, klečećeg kralja. 276/150 cm.

Č F K 3 MIS(ECA...)

● *1548, miseca....*
Kurziv.

Sl. 211. Grafit br. 20.

14) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Na grudima Bogorodice. 351/189 cm.

Č F L 3

● *1558.*
Ustav.

15) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Pod koljenima Bogorodice, na crnoj haljini. 346/156 cm.

Č F L G
VA ČAS KADA SE IS(U)S RODI ONA →
→ NOĆ SE
PRESVITLI KAKO O POLDNE SVITLO BI
ZATO ..... PROROK P(I)S(A)ŠE I NOĆ →
→ ÊKO I DAN PRESV(ITLI)T SE

● *1554. Va čas kada se Isus rodi, ona noć se presvitli. Kako o poldne svitlo bi. Zato prorok .... pisaše: »I noć jako i dan presvitlit se.«*

Kurziv. Ligature RO, NO, PO, TL, TO, PR, KO. Sljubljena slova VA, ČA, ADA, NAN, KA, ZA, DA.
Komentar i citat psalma 138,12 (»et nox sicut dies illuminabitur«).

16) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Desni kraj oslikanog polja. Na leđima sv. Josipa, na crnoj haljini. 395/164 cm.

Č F L 3

● *1558.*
Ustav.

17) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Desni donji ugao polja. Na Josipovu zelenom jastuku. 405/168 cm. Sl. 212.

Č H K Ž
NA I FEBRARA TO
PISAH ANDREI
PERNACIĆ

● *1647, na 20 febrara. To pisah Andrej Pernacić.*
Ustavni i kurzivni oblici slova. U datumu udvostručene su okomite crte slova K. Ligature BR, DR.

18) Sjeverni zid. Na crvenoj borduri pod likom sv. Augustina. 498/180 cm.

Č · H I E NA DÎ APRILA KADA JA →
→ PRE MATE PERNAČIĆ STAH →
→ DRAGUČE

● *1626, na 15. aprila, kada ja pre Mate Pernačić stah Draguće.*
Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature PR, DR.

19) Sjeverni zid. Na crvenoj borduri nad likom sv. Apolonije. 511/164 cm.

Č F L 3

● *1558.*
Kurziv. Slovo F ima udvostručenu okomitu crtu.

20) Sjeverni zid. Na crvenoj borduri, nad likom sv. Petra. 530/164 cm. Sl. 211.

Č H D Î DE⟨D⟩EBRA D(A)N PERVI →
→ BE POŽGAN BORG PRE(D) DRAGUČ →
→ OD OSKOK

● *1615, dedebra (= dektebra) dan pervi, be požgan borg pre(d) Draguć od Oskok.*
Kurziv. Ligature BR, PO, ŽG, BO, PR, OD, KO.

Sl. 212. Grafit br. 17.

Zapis o represalijama za vrijeme mletačko-austrijskog rata (1614—1617) kada su Uskoci (u dragućkom lokalnom izgovoru »Oskoki«) zapalili neobzidano predgrađe (burg — »borg«) u Draguću koji je tada bio mletački teritorij.

21) Sjeverni zid. U gornjem desnom uglu polja s likom sv. Apolonije, na ružičastoj pozadini. 535/156 cm.

Č F L V

● *1553.*

Kurziv. Slovo F s udvostručenom okomitom linijom.

Sl. 213. Draguć, crkva sv. Roka. Rođenje Kristovo. Zidna slika meštra Antona s Padove.

22) Južni zid. Na crvenoj borduri pod poljem s prikazom Rođenja Kristova. Pod malim Isusom. 215/140 cm.

VA ON ČAS KO GA RODI POKLONI SE

● *Va on čas ko ga rodi, pokloni se.*
Kurziv. Ligature OD, ROD, PO. Sljubljena slova ČAS.

Pisac grafita komentira kasnogotički i renesansni motiv Bogorodičine adoracije novorođenome Isusu koji je prikazan na zidnoj slici Rođenja Kristova.

Taj grafit pisala je ista ruka koja je uparala i grafit br. 15 god. 1554.

23) Južni zid. Rođenje Kristovo. Desno dolje, na dnu Bogorodičinih haljina. 248/149 cm.

Č F M G KADA IDE PRE JEROL(I)M →
→ GRGUROVIĆ Z DRAGUĆA
NA GRIMALDA ZA PLOVANA TADA →
→ BIŠE LAČ(A)N PŠENIČNEGA HRUHA
A TO[. . . . dalje je nasilno uništen tekst,
izgreben]SIRČENEGA Z BOŽJu VOLU
KOI [uništeno] ZGORA [uništeno]

● *1564, kada ide pre Jerolim Grgurović z Draguća na Grimalda za plovana, tada biše lačan pšeničnega hruha, a to . . . . . sirčenega z Božju volju, koji . . . . zgora . . . . .*

Kurziv. Ligature PR, GR, UR, PL, OV, TO, OŽJu, KO, GO. Sljubljena slova DA, GA. Lokalni izgovor (hruh = kruh) i karakteristična defektna deklinacija Buzeštine (na Grimalda = na Grimaldu). »Sirčenega« se zacijelo odnosi na lošiji kruh od sirka.

24) Južni zid. Bijeg u Egipat. Na zelenoj Bogorodičinoj haljini i na tijelu magarca. 376/186 cm.

Č F P Ž
SIE PISAH
ŽAKAN MIHOVI
L MILASIĆ IKA FRANA

● *1597. Sije pisah žakan Mihovil Milasić, (???) Frana.*
Kurziv. Ligatura HO.

25) Južni zid. Prikazanje u hramu. Na žutoj bazi oltara. 493/160 cm.

Č H I A NA Ĭ PERV(ARA)

● *1621, na 10 pervara.*
Kurziv.

26) Južni zid. Prikazanje u hramu. Na crvenom dnu oltarne baze. 510/146 cm.

Č H I NA ID PERVARA

● *1620, na 25. pervara.*
Kurziv.

27) Južni zid. Prikazanje u hramu. Preko ruku triju žena pratilja.

Č F J V MISECA MARČA DAN GĬ →
→ KADA POGORI BURG PRED →
→ DRAGUĆEM

● *1533, miseca marča dan 14, kada pogori burg pred Dragućem.*
Kurziv. Ligature MA, ČA, DAN, GĬ, DA, PO, PR, DR.

Sl. 214. Draguć, crkva sv. Roka. Sv. Andrija apostol. Zidna slika meštra Antona s Padove.

Izvorni smještaj: Negdje u Driveniku.
Sadašnji smještaj: Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu. Lapidarij. Inv. br. 6842.
1570. god.
Natpis na ulomku nadvratnika.
Tvrdi sivkasti vapnenac.
83×34,5×35 cm.

Č F N
TADA POST(A)VI TA VR
[AT]A IVAN MATETIĆ

● *1570. Tada postavi ta vrata Ivan Matetić.*

Ustav. Ligature PO, TAV, VR. Sljubljena slova VA, MAT.

Oštećena i otučena površina otežava čitanje natpisa. Brunšmid je predlagao vjerojatno čitanje koje prenosi i M. Valentić:

č f n a (1571) leta(?) postavi ta . . . . . Ivan Matulić.

Laszowski spominje da je M. Sabljar zabilježio vrlo nejasan glagoljski natpis iz 1572. na driveničkim gradskim vratima i da je natpis bio prenesen u zagrebački arheološki muzej.

Natpis datira nova vrata vjerojatno u driveničkom starom gradu. Brunšmid je zabilježio o njegovu porijeklu: »Kamen se je nalazio nad ulazom u stari driveničkí grad Zrinskih knezova, ali sam ga ja našao, gdje leži pred jednom kućom (negdašnjom stražarnicom) izmed toga grada i crkve.«

Sl. 215

Kamen je prelomljen na dva dijela koja se potpuno sljubljuju.

Literatura:

Brunšmid, Kameni spomenici. VHAD NS XII (1912), str. 161—162, slika br. 864.
E. Laszowski, Gorski kotar i Vinodol. Zagreb 1923, str. 182.
Valentić, Kameni spomenici, str. 160 i slika.

DUBAŠNICA 112
C/5

Izgubljeni spomenik.
1514. god.
Glagoljski natpis na kamenu što je sredinom prošlog stoljeća stajao pred crkvom ili na crkvi sv. Marije Karmelske u selu Bogovićima (danas je to nova župna crkva sv. Apolinara).
Čitanje prema precrtu Sabljarovu ili Kukuljevićevu u Kukuljevićevoj rukopisnoj ostavštini u Arhivu JAZU:

Č · F · G · Ĭ · TO UČINI MŠTAR
IVAN' SORMILIĆ'

● *1514, to učini meštar Ivan Sormilić.*

Ustavni oblici pisma s ponekim kurzivnim oblikom (G, R). Neuobičajena ligatura OR u riječi Sormilić.
I. Kukuljević u Acta croatica objavio je natpis dva puta s malim razlikama u čitanju. Na str. 205, br. 201.:

č · f · g · ï · to učini mštar
Ivan' Somilić'

Na str. 206, br. 202:

č · f · g · ï · to čini meštr
Ivan Sormilić'

Natpis bilježi neku gradnju što ju je izveo domaći majstor Sormilić. Sormilić je prezime koje i danas postoji u Dubašnici.

Taj natpis objavio je Kukuljević u Acta croatica dva puta uzastopce, vodeći isti natpis jedanput pod lokalitetom Bogovići, str. 205, br. 201 prema(Sabljarovu prijepisu), a drugi put pod lokalitetom Dubašnica (str. 206, vr. 202, prema vlastitom prijepisu) i tako je unio zabunu, koja se provukla kroz literaturu (Milčetić, Spinčić) kao da se radi o dva različita spomenika s istim tekstom.

Kukuljević jedanput piše da se natpis nalazi pred crkvom, ali da »prije stajaše taj kamen na velikom oltaru stare crkve« (Acta croatica, str. 206, br. 202), a drugi put bilježi da se natpis nalazi na crkvi (Acta croatica, str. 205, br. 201).

Arhivska dokumentacija:

Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV-23/D VI, 93.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 205, br. 201 i str. 206, br. 202.
Milčetić, Arkeologično-istorične crtice s hrvatskih otoka. VHAD, god. VI (1884), br. 1, str. 28.
Jelić, Fontes XVI s., str. 10, br. 35 i 36.

DUBAŠNICA 113

C/5

Izgubljeni spomenik.
1600. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči u nekadašnjoj, staroj, župnoj crkvi sv. Apolinara u dubašljanskom polju.
Čitanje prema precrtu u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci:

OVO E GROB PO
ŠTOVANOGA
KLERA BI ČINEN Z
A PLOVANA G(OSPODI)NA
P(O)PA IVANA M
ILOVČIĆA Č·H·

● *Ovo je grob poštovanoga klera. Bi činjen za plovana gospodina popa Ivana Milovčića 1600.*

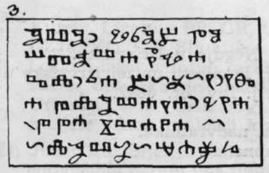

Sl. 216

Kurzivni i ustavni oblici slova.
Prepisivač natpisa u Kukuljevićevoj zbirci vidio je natpis još na njegovu izvornom mjestu, tj. prije rušenja stare crkve god. 1854.

Arhivska dokumentacija:
Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV-23/D VI, 93.

DUBAŠNICA 114

C/5

Izgubljeni spomenik. 15. IX 1614.
Crkva sv. Andrije u selu Milovčići.
Natpis na ploči koja je zatvarala loculus s moćima na obnovljenom oltaru u staroj romaničkoj crkvi sv. Andrije (Milovčići). »Leto 1614. na 15 sektembra svetoga Andrije bi postavlen oltar. Pisah ja pre Martin Krajnović kurato.«

Natpis je prepisao dubašljanski župnik pop Petar Žgombić 12. XI 1790.

DUBAŠNICA 115

C/5

Župna crkva sv. Apolinara.
XVII st.
Okrnjeni natpis na ulomku nekadašnje nadgrobne ploče. U pločniku pod prvim lukom južne arkade.
Bijeli vapnenac.
68×56 cm.

CRIKVE S(VETOGA)
APOLINARA

Sl. 217

Kurziv.
Ploča je god. 1854. prenesena iz stare župne crkve sv. Apolinara, razrezana na tri dijela i upotrebljena kao građevni materijal u novoj župnoj crkvi.

DUBAŠNICA 116

C/5

Zvonik na starom groblju sv. Apolinara.
1700. god.
Natpis uklesan na ugaoni blok kamena na kosom podnožju na sjevernoj strani zvonika.
Sivi domaći vapnenac.
Dimenzije bloka s natpisom 68×40 cm. Duljina natpisa 28,5 cm.

Č ω
PISAH JA
● *1700, pisah ja*

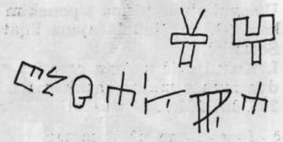

Kurziv.

Sl. 218

Natpis je nedovršeni grafit. Vrlo je oštećen; drugi redak jedva je vidljiv.

Sl. 219. Dubašnica. Nadgrobna ploča s natpisom iz 1702. god. Današnje stanje.

DUBAŠNICA 117

C/5

Izvorni smještaj: Stara župna crkva sv. Apolinara u dubašljanskom polju.

Sadašnji smještaj: Nova župna crkva sv. Apolinara u selu Bogovići.

1702. god.

Oštećeni glagoljski natpis na nadgrobnoj ploči.

Sivi vapnenac.

69 × 81 cm. Dimenzije targe s natpisom 30 × 24 cm.

Čitanje prema precrtu u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci:

OVO E RAKA
Č (grb) ωB
JuRICE BOGOV
IČA I EREDI NE
GOVI PRA . . . BO
GOVIČ I SVI
NEGOVI

● *1702. Ovo je raka Jurice Bogovića i eredi njegovi. Petar (?) Bogović i svi njegovi.*
Kurziv. Ligatura OV.

Ploča je zatvarala rodbinsku raku dvaju Bogovića i njihovih nasljednika u tlu stare crkve, gdje ju je — na izvornom mjestu prije rušenja crkve (1854) — vidio M. Sabljar.
Ploča je s ostalim građevinskim materijalom porušene crkve dospjela u dogradnju trobrodne nove župne crkve u Bogovićima. Tu je bila upotrebljena u kamenoj oblozi sokla na zidu sjeverne lađe. Kako je njeno lice bilo pri ugradnji preklesano nazubljenim batom, glagoljski je natpis gotovo uništen. Sačuvani tragovi vidljivi su pod tangentnom rasvjetom. Oni dostaju da se natpis identificira.

U vrhu ploče tekla su tri retka latiničkog teksta. Još se nazire početak trećeg retka: DNI I ..... U sredini ploče bio je uklesan grb (kućni znak) s vegetabilnim motivom u polju (trputac i maslačak, »radić«). Ostao je neoštećen. Pod grbom je targa.
Prvi redak glagoljskog natpisa bio je uklesan pod grbom, nad targom. Ostalih pet redaka su u targi dok je datum uklesan u gornja dva ugaona kvadrata na targi.
Ploču je izradio majstor koji je oblikovao i nadgrobnu ploču nad svećeničkom rakom u samostanskoj crkvi u Glavotoku (vidi s. v. GLAVOTOK 1704, br. 3)

Sl. 220

Arhivska dokumentacija:

Sabljarov precrt u Kukuljevićevoj zbirci. Arhiv JAZU XV-23/D VI 73.

DUBAŠNICA 118
C/5

Izgubljeni spomenik.
1706. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči u nekadašnjoj, staroj, župnoj crkvi sv. Apolinara u dubašljanskom polju.
Čitanje prema precrtu u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci:

Č ω E
OVO E RAKA MENE
MATIJA VI
DINIČA IVA
NA MIHOVI
LIČA I URSE
ZAPRELKE

● *1706. Ovo je raka mene Matija Vidinića, Ivana Mihovilića i Urse Zaprelke.*

Kurziv. Ligature OVO, PR.
Prepisivač natpisa u Kukuljevićevoj zbirci (M. Sabljar) vidio je natpis još na izvornom mjestu prije rušenja stare crkve sv. Apolinara god. 1854.
Prezime Vidinić postoji u selu Bogovići. Mihovilići bio je zaselak blizu sela Vantačići, prezime je izumrlo.

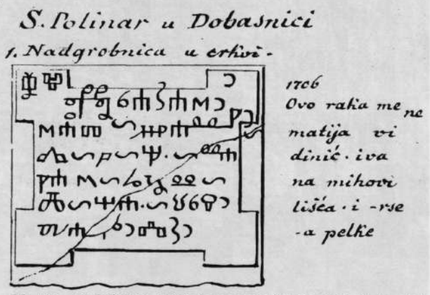

Sl. 221. Dubašnica. Natpis na nadgrobnoj ploči iz god. 1702. Precrt M. Sabljara.

Arhivska dokumentacija:

Kukuljevićeva rukopisna zbirka. Arhiv JAZU XV-23/D VI, 73.

DUBAŠNICA 119
C/5

Izgubljeni spomenik.
1717. god.
Samostanska crkva sv. Marije Magdalene u selu Porat.
Glagoljski natpis iz godine 1717. na ispovjedaonici.
Vj. Spinčić u svom rukopisu (Za glag. topografiju) navodi da »u crkvi sv. Marije Magdalene je na samoj ispovjedaonici glagolskimi slovi napisano: Spomeni se da imaš umriti«.

Arhivska dokumentacija:

Vj. Spinčić, Za glagoljsku topografiju. Rukopis. Arhiv JAZU VIII-161.

Literatura:

Spinčić, Crtice, str. 53.

DUBAŠNICA 120
C/5

Crkva sv. Antuna u selu Sveti Anton.
1724. god.
Glagoljski natpis na nadvratniku portala.
Breccia.
Dimenzije nadvratnika 136×18,5 cm. Duljina natpisa 16 cm.

Č ω I G

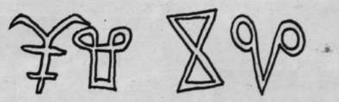

Sl. 222

● *1724.*

Kurziv.
Natpis bilježi datum izradbe portala.

Sl. 223

DUBAŠNICA 121
C/5

Crkva sv. Antuna u selu Sv. Anton.
1725. god.
Natpis na gornjem pragu desnog (južnog) prozora na pročelju crkve.
Breccia.
Dimenzije praga 87×14,5 cm. Duljina natpisa 68,5 cm.

Č ω I D MA(TE) · KR(ALIĆ) · ČI(NI) · →
→ UČI(NIT) · O(VU) · P(UNEŠTRU) · O(D) · →
→ SV(OGA) · U · S(VETOGA) · A(NTONA)

● *1725, Mate Kraljić čini učinit ovu puneštru od svoga u Svetoga Antona.*

Kurzivni i ustavni oblici slova. Ustavni oblici su dekorativno udvostručenih okomitih crta (A, K, R, O, P).
Natpis bilježi izradbu prozora što ga je na crkvi sv. Antuna dao na svoj trošak (»od svoga«) učiniti Mate Kraljić. Kraljić je dubašljansko prezime koje postoji i danas.
Na lijevom je prozoru iz iste godine hrvatski natpis latinicom: PARON ZORZI KRAGLICH CINI UCINIT OVU PUNESTRU MDCCXXV
Juraj Kraljić, drugi benefaktor, tituliran je kao »paron«, to jest kao brodovlasnik.

Literatura:

Jelić, Fontes XVIII s., Addenda, str. 76, br. 38a.
Milčetić, Arkeologično-istorične crtice s hrvatskih otoka. VHAD, god. VI (1884), br. 1., str. 28.

DUBAŠNICA 122
C/5

Crkva sv. Antuna u selu Sveti Anton.
Glagoljski grafiti XVIII stoljeća, uparani u glatke kamene dovratnike portala i na bokove kamenog okvira lijevog prozora na pročelju.

1) Na lijevom doprozorniku desnog prozora.
PRIMI G(OSPO)D'
ŽARTVU OT RUKU
TVOEJu VO HVALU
I SLA[V]U IMENI
SVOEGO
VA POLZU NAŠU I [VSE]Ė
SVETIĖ CARKVI SVO[EE]
PISAH Ė PAVE
ŽGOMBIĆ T.....
EĬ MAĖ Č

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature PR, TRV, TVO, VO, GO, SV. Sljubljena slova LA.
XVIII st.
Prikazna molitva u misi.

2) Na desnom dovratniku portala.
1 5 5 5 (arapskim znamenkama)
HVALA
BOGU P....

Kurziv. XVIII st.

3) Na lijevom doprozorniku lijevog prozora.
PISAH JA
JuRE KRALJIĆ

Kurziv. XVIII st.

4) Na desnom doprozorniku lijevog prozora.
PISAH
JA ŽAKAN
PETAR ŽGOMBIĆ

Miješani oblici kurzivnih slova i dekorativnih inicijalnih slova, udvostručenih okomitih crta.
XVIII st.

Sl. 224. Dvigrad, crkva sv. Marije od Lokvića. Sv. Sebastijan i sv. Rok. Zidna slika »Šarenog majstora« oko 1470—1484.

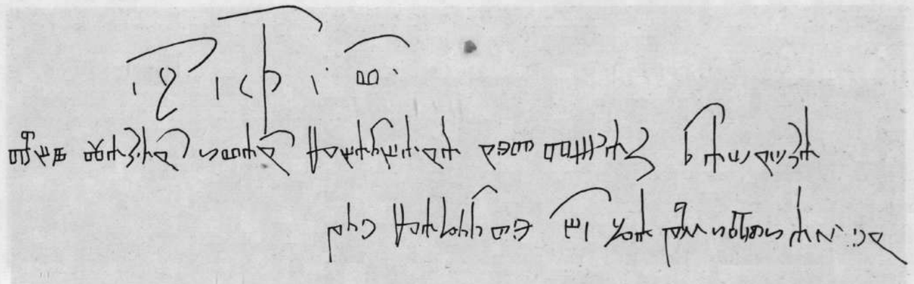

Sl. 225. Grafit br. 1.

DVIGRAD

123

B/5

Crkva sv. Marije od Lokvića.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama. Slike je između godina 1470. i 1484. izveo anonimni kasnogotički istarski slikar, takozvani »Šareni majstor«. On je naslikao na pročelju crkve Majku Milosrđa (Bogorodicu-zaštitnicu koja plaštem okriljuje članove bratovštine). U crkvi, u apsidi prikazao je Majestas Domini s tetramorfom i kozmičkim znamenjima (sunce i mjesec) te dvanaest apostola; na trijumfalnom luku Navještenje, sv. Uršulu i dvije djevice, sv. Lovru; na sjevernom zidu lađe Rođenje Kristovo i prizor sa svetim redovnikom; na južnom zidu lađe Pohođenje B.D. Marije Elizabeti, sv. Roka i sv. Sebastijana.

1) Sjeverni zid. Na polju sa svetim redovnikom, dolje lijevo. 25/145 cm. Sl. 225.

· Č · F · V
TU BĚ ŽAKAN' IVAN Z BARBANA →
→ NETTJAK RAINIKA PRE ZAHARIE →
→ B(OG)' GA POMILUI AMEN

● *1503. Tu bě žakan Ivan z Barbana, netjak rajnika vre Zaharije. Bog ga pomiluj, amen.*
Kurziv. Ligature TU, PR, PO. Sljubljena slova AN, HA.

2) Sjeverni zid. Na polju sa svetim redovnikom, dolje lijevo. 35—75/165 cm. Sl. 226.

TO PISA POP' MIHEL Z BERMA KADA →
→ BĚH PRIŠAL OVDĚ
BOG S N(A)MI AMEN ČFID

● *To pisa pop Mihel z Berma kada běh prišal ovdě. Bog s nami, amen. 1525.*
Kurziv. Ligature TO, PO, PR, VD. Sljubljena slova ŠAL.

3) Sjeverni zid Na polju sa svetim redovnikom. 75/186 cm.
ČHE
TO PISA PRE TOMAŠ PERIĆ
STANUČI V SELE RO(VINSKOM)

● *1606. To pisa pre Tomaš Perić stanući v Sele rovinjskom.*
Kurziv. Ligature TO, PR, PE, RO.

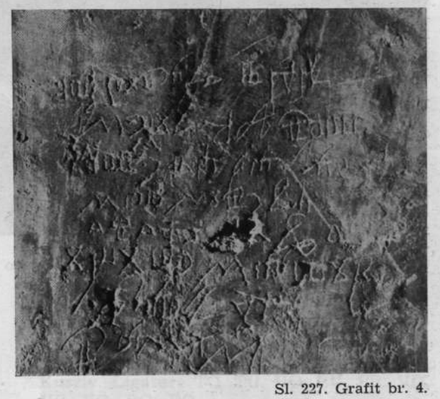

Sl. 227. Grafit br. 4.

4) U apsidi, na sjevenom dijelu zida. 4/170 cm. Sl. 227.
OVO PISAH Ě POP
DOMENIG OD SOT
LOVREČA NA DAN ĬA
MAĚ MISECA
· Č · F · [?] · G ·
I BIŠE MARTIN
DAN I
SAMAM

● *Ovo pisah ja pop Domenig od Sotlovreča na dan 11 maja miseca 15[?]4. I biše Martin-dan ⁝ samam.*

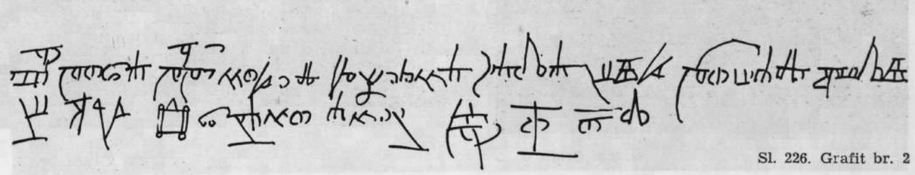

Sl. 226. Grafit br. 2

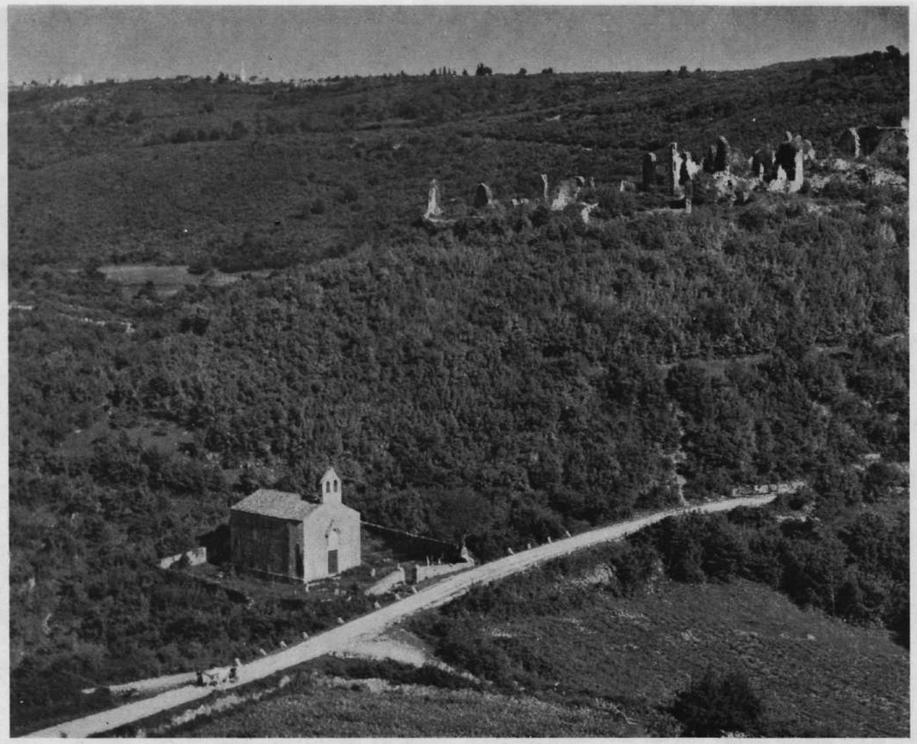

Sl. 228. Dvigrad. Panorama s ruševinama grada. Lijevo dolje je groblje s crkvom sv. Marije od Lokvića. U pozadini Kanfanar.

Kurziv. XVI st. Ligature VO, PO, LO, VR. Sljubljena slova SA, DA, CA. Samam — samanj, sajam.

5) U apsidi, pod apostolom Petrom. 20/160 cm.

OVO PISA URBAN
ŽAKAN O(D) ZRINA

● *Ovo pisa Urban žakan od Zrina.*

Kurziv. XVI stoljeće. Ligatura VO. Sljubljena slova KA.

Sl. 229. Grafit br. 5

6) Na desnoj (južnoj) strani trijumfalnog luka.

50/208 cm.
Č H V
TO PISAH
MIHOVIL
MILASIČ
I F

● *1603. To pisah Mihovil Milasić . . .*

Kurziv. Ligature TO, HO.

Sl. 230 Grafit br. 6.

Sl. 231. Grafit br. 7.

7) Na desnoj (južnoj) strani trijumfalnog luka. 65/175 cm. Sl. 231.

Č H I A MAĒ NA 3
PRE IVAN BRAĒNIĆ
OD KASTVA BIH
OVDE

● *1621, maja na 8. Pre Ivan Brajanić od Kastva bih ovde.*

Kurziv. Ligature PR, BR, OD, STV.

8) Južni zid lađe. Lijevo od pete sv. Sebastijana. 25/164 cm.

Sl. 232. Grafit br. 8.

Č F N B SIE P(I)S(A) URBAN
R . . . IZ . A

● *1572. Sije pisa Urban . . .*
Kurziv.

9) Južni zid. 67/133 cm. Sl. 233a.

OVDE PISA POP
IVAN PENGAR' IZ BUZETA
·Č·F·N B·

● *Ovde pisa pop Ivan Pengar iz Buzeta 1572.*
Poluustav. Ligature VD, PO. Sljubljena slova VA, GA, TA.

Sl. 233a. Grafit br. 9.

10) Južni zid. 85/155 cm. Sl. 233.

Č F J B
TOTU BĒ POP MIHOVIL Z BERMA →
→ BUDUČI
VELE TUŽAN ZAČ MI SE VELIKA
NEPRAVDA ČINAŠE V VRIME →
→ OVO B(O)ŽE POMOZI

● *1532. Totu bē pop Mihovil z Berma, budući vele tužan, zač mi se velika nepravda činjaše va vrime ovo. Bože pomozi.*
Kurziv. Ligature TO, TU, HO, BU, PR, VD, VR, VO, BO, PO.

Sl. 233. Grafit br. 10.

DVORI NAD IZOLO 124
(prije: Korte, Corte d'Isola)

A/4

Župna crkva sv. Antuna opata.
1468. god.
Natpis na kamenoj kustodiji, ugrađenoj u zid iza glavnog oltara.
Bijeli vapnenac.
Dimenzije kustodije 43×76 cm.

+ ·I· ·N· ·C· ·I· ·Č· ·U· ·M· ·3·+
1 2 3 4 5 6 7 8 9

● *I(sus) N(azaranin) C(esar) I(udeiski) 1468.*

JuR KO POP
10 11 12

TO UČI MŠ PAŠ KVL MOL ČA ZA ME
13 14 15 16 17 18 19 20 21

● *Jurko pop. To uči(ni) m(e)š(tar) Paškv(a)l Molća za me.*

Sl. 234

·L· ·O·
22 23

● *L(....?) O(lei)*

Kurziv.
Natpis je plitko ugraviran na malim plohama kasnogotičkog ornamenta izmjeničnih kocaka. Nije ga, očigledno, klesao obučeni klesar nego ga je uparala nevješta ruka glagoljaša, popa Jurka, za koga je god. 1486. majstor Paškval Molća izradio ovu kustodiju. Isti je majstor izradio sličnu kustodiju i za crkvu u nedalekom selu Gažonu. I na njoj je glagoljski natpis. Slova pod br. 22 i 23 nad samom nišom kustodije vjerojatno su specifikacije sv. ulja.

L. Jelić je po bilješci A. Kalca datirao natpis godinom 1468. (Fontes XV s., str. 32, br. 138), a po prepisu Vj. Spinčića datirao ga je godinom 1556. i čitao (Fontes XVI s., str. 56, br. 101a):
Š(a)rko pop, to uči(ni) m(e)š(tar) Paskal Molbazan 5
n(as) I(suse) u(čuvaj) z(la)
i c(arica) či(sta) M(arija)
(č·f·)l·e·

Literatura:
Jelić, Fontes XV s., str. 32, br. 138 i XVI s., str. 56, br. 101a.
Spinčić, Crtice, str. 62.
V. Ekl, Dva srednjeveška istrska mojstra. Slovensko morje in zaledje I, 1, str. 108 i sl. Koper 1977.

FILIP-JAKOV 125

F/9

Župna crkva.
3. X 1707.
Natpis na ploči, ugrađenoj u crkvi s unutarnje strane pročelnog zida, južno od glavnog ulaza.
Žućkasti vapnenac.
44×40 cm.

Č ω Ž MISECA
OTUBRA NA ·V·
BI PON(O)VLENA OVA
CRIKVA BI TAD
A PAROHIAN·P(OČTOVANI) G(OSPODIN)
DON MIKULA KUŽ
INOVIČ·PISA
DON TOME MAT
KOVIČ

● *1707, miseca otubra na 3, bi ponovljena ova crikva. Bi tada parohijan počtovani gospodin don Mikula Kužinović. Pisa don Tome Matković.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligatura TO, KOV.
Jelić je natpis čitao i publicirao nepotpuno.
Natpis bilježi građevinsku obnovu župne crkve.

Sl. 235

Klesarskom greškom u riječi »ponovlena« bio je izostavljen slog »no«, pa je slovo N (nalik na I!) naknadno natpisano nad retkom.

Literatura:
Jelić, Povjesno-topografske crtice o biogradskom primorju. VHAD, NS III (1898), str. 99—100, bilješka 1.

FOJNICA
Muzej franjevačkog samostana
vidi: GOLUBIĆ kod Bihaća

Sl. 236

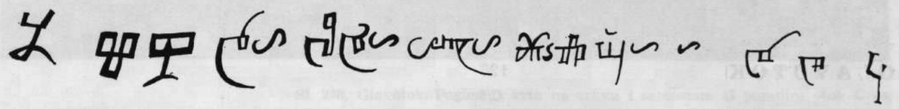

GABONJIN 126

C/5

Crkva sv. Petra i Pavla.
1710. god.
Natpis ugraviran i inkrustiran u intarziranu kamenu oltarnu sliku.
Crvena, visoko polirana breccia (mandorlato) i mramori.
Duljina natpisa 54,5 cm.

Č · ω · Ž · PRI POPI I(V)ANI ŽIL(I)ČI I →
→ PR(I) P(OPI) K(UZMI?)

● *1710, pri popi Ivani Žilići i pri popi K(uzmi?)*

Kurziv. Ligature PR, PO.

Na istom oltaru, na poleđini kamenog kipa sv. Pavla ugravirano je glagoljsko slovo R.

Natpis datira gradnju baroknog oltara u vrijeme popa Ivana Žilića i popa K(uzme?). »Pri« (prep. za, pod, u vrijeme), dobrinjski dijalektalni oblik. Selo Gabonjin leži na teritoriju dobrinjske župe.

GALEVAC
vidi: ŠKOLJIĆ kod Preka

GAŽON

127
A/4

Crkva sv. Petra.
28. IX 1470.
Natpis na kamenoj kustodiji, koja je ugrađena iza oltara, u začelni zid crkve.
Bijeli vapnenac.
Natpisno polje 39 × 3,8 cm.

Sl. 237

M(ILEZIM) · G(OSPODNI) · Č · N · U · →
→ S(EKTEBRA) · M(ISECA) · I · З

● *Milezim Gospodnji 1470, sektebra miseca, 28.*

U čitanju natpisa ima poteškoća. Nad svakim slovom su title i iza svakog slova je točka, prema tome treba ih uzeti ili u brojnim vrijednostima ili kao kraćenice, kao početna slova riječi.

Prvi znak je uncijalno latiničko M u gotičkoj stilizaciji. Drugi znak je najvjerojatnije glagoljsko G, deformirano klesarovom intervencijom. Slijede glagoljska slova Č, N, U, M, I i na kraju З. Ono je u klesanju poprimilo oblik nalik na glagoljsko Ě, ali se u gornjem oku ovoga znaka jasno vidi uklesana kosa brazda koja govori za morfologiju znaka З.

Natpis datira izradbu kustodije.

Izraz »milezim« preuzet je od latinskog ablativa u dataciji (anno domini millesimo itd.) i često ga glagoljaši upotrebljavaju kao izraz za pojam godine u datiranju.

U oznaci za god. 1470, redoslijed brojnih vrijednosti nije redovit pa iza tisućice slijedi desetica i na posljednjem mjestu stotica: Č · N · U · = 1000 + 70 + 400, no i ovakav neredoviti redoslijed nije nepoznat u praksi glagoljaša. Npr. na glagoljskom natpisu iz Zamaska u Istri, uklesana je godina 1463. ovim redoslijedom slova: · U · Č · M · V ·

Kustodiju je izradio meštar Paškval Molća, autor kustodije u Dvorima (Korte, Corte d'Isola).

Literatura:

Ekl, Dva srednjeveška istrska mojstra. Slovensko morje in zaledje I, 1, str. 108 i sl. Koper 1977.

GLAVOTOK

128
C/5

Samostanska crkva sv. Marije franjevaca trećoredaca.
1522. god.
Glagoljski grafit, uparan u čeonu plohu lijevog dovratnika portala.
Bijeli mramor.
23/154 cm.

Č · F · I · B
TO PISA FRA BRNE
BAIČIĆ
POČTOVANI [OČE]
MINISTRE NEGA
UDRITE TIH
TRISTA KRA
TI MOLIMO VA
ŠU MILOST

● *1522. To pisa fra Brne Bajčić*

Počtovani oče ministre. Njega udrite tih trista krati, molimo vašu milost.

Kurziv. Ligature TO, BR, PO, TR, MO, LO.

Šala nekog mladog klerika franjevca trećoreca glagoljaša, koji je na zapis fra Brne Bajčića nadovezao svoj zapis, upućen provincijalu (minister provincialis) da dosudi Bajčiću trista udaraca za kaznu.

Sl. 238. Glavotok. Pogled iz vrta na crkvu i samostan. U pozadini otok Cres.

GLAVOTOK

129
C/5

Samostan sv. Marije franjevaca trećoredaca.
1588. god.
Natpis na nadvratniku u refektoriju.
Sivi vapnenac.
123 × 14 cm.

Ė FRA MIKULA ŠIGOVIĆ

U sredini nadvratnika uklesan je križ i datum 1588 (arapskim brojkama).

● *1588. Ja fra Mikula Šigović.*

Kurziv.

Natpis datira građevinske radove u samostanu pod gvardijanom o. Nikolom Šigovićem, rodom iz Raba. Umro 29. IV. 1603. godine.

Sl. 239

GLAVOTOK 130

C/5

Izgubljeni spomenik.
Samostan sv. Marije franjevaca trećoredaca.
20. VI 1601.
Natpis na nekadašnjem nadvratniku samostanskih vrata.
Čitanje prema precrtu što ga je Sabljar izradio po precrtu glavotočkog gvardijana Gršković a.

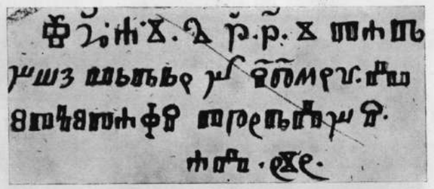

Sl. 240

ČH · A · IJu(?)N⟨A⟩ · N⟨A⟩ · I TAD
B⟨I⟩ŠE VRD⟨I⟩ĖN BR(?) S(VE)T(E) →
→ M⟨ARIE⟩ GL(A)V
OTOK OTA F⟨RA) ST⟨I⟩P⟨A⟩N D L B S ·
AL · ⟨A⟩NIN ·

● *1601, ijuna na 20. Tad biše vrdijan (= gvardijan) Svete Marije Glavotok ... fra Stipan Saljanin.*

Kukuljević je u svojoj rukopisnoj zbirci čitao:
1621. n n i tad
biše vrjed'n plovan svete marie v glvo
toki ... i podžupan .. s ..
.... al . nin

Arhivska dokumentacija:

Sabljarov prijepis u Kukuljevićevoj zbirci. Arhiv JAZU XV 23/D VI 73.

GLAVOTOK 131

C/5

Samostan sv. Marije franjevaca trećoredaca.
1638. god.
Natpis na kamenoj klupici prozora na I katu južnog zida dogradnje između crkve i kule.
Bijeli vapnenac.
Duljina natpisa 18 cm.

ČHJЗ

● *1638.*

Kurziv.

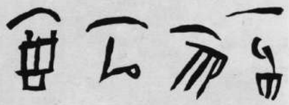

Sl. 241

GLAVOTOK 132

C/5

Samostan sv. Marije franjevaca trećoredaca.
1669. god.
Glagoljski natpis na grlu zdenca u samostanskom klaustru.
Vapnenac.
Duljina natpisa 39 cm.
Slovo M je uništeno, ali preostali njegov desni krak dostaje da ga identificiramo u mogućem

ČHMZ

● *1669.*

Sl. 242

nizu glagoljskih pismena za brojne vrijednosti desetica.
Datum izradbe grla.

GLAVOTOK 133

C/5

Samostan sv. Marije franjevaca trećoredaca.
1702. god.
Latinski natpis s oznakom godine glagoljskim i rimskim pismenima na kamenoj ploči, na južnom rubu pločnika koji se stere pred crkvom i samostanom.
Sivi vapnenac.
138×46 cm.

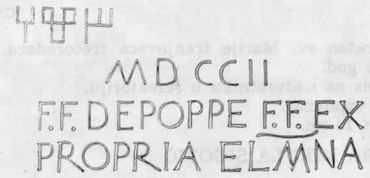

Sl. 243

ČωB MDCCII

● *1702.*

F(RA) F(RANCISCUS) DEPOPPE F(IERI) →
→ F(ECIT) EX
PROPRIA ELEM(OSI)NA

Pločnik je o svom trošku (svojim redovničkim pekulijem) dao izraditi o. Franjo Depope, u to vrijeme glavotočki gvardijan, rodom iz obližnjeg sela Brzac.

GLAVOTOK 134

C/5

Crkva i groblje uz samostan sv. Marije franjevaca trećoredaca.
1704. god.
Natpisi i oznake uklesani glagoljskim slovima na nadgrobnim pločama nad rakama redovnika i svjetovnjaka - članova bratovštine (seljaci iz sela Brzac, Milohnići i Linardići) u lađi samostanske crkve i na groblju uz crkvu.
Rake s glagoljskim oznakama u crkvi i na groblju učinjene su god. 1704. pod gvardijanom glavotočkog samostana, fra Franom Depope.
Latinička slova ili arapske brojke na nadgrobnim pločama uklesani su kasnije, prilikom proširenja groblja god. 1821-1823.
Glagoljske oznake su uklesane krupnim, lijepim slovima pretežno ustavnog oblika.
Rake u crkvi:

1. Redovnička raka označena glagoljskim slovom V.
   Tamnosivi vapnenac.
   76×135 cm.
   U gornjem dijelu ploče su četiri retka izlizana glagoljskog natpisa u uokvirenom polju (30×34 cm). Razaznaju se samo tragovi.
2. Redovnička raka označena glagoljskim slovom Ž.
3. Svećenička raka označena glagoljskim slovom A.
   Sivi vapnenac.
   76×137 cm.
   Nad dekorativno uokvirenim glagoljskim slovom A uklesan je crtež kaleža i patene, svećeničkih atributa. Pod slovom A je crtež lubanje i ukrštenih kostiju. Oblik kaleža tipičan je za rokoko. Raka je dovršena prije smrti njena graditelja, fra Frana Depope (30. VII 1704), koji je u njoj pokopan (Knjiga ukapanja, str. 6).
4. Redovnička raka označena glagoljskim slovom M.
5. Bratovštinska raka označena glagoljskim slovom B.
6. Bratovštinska raka označena glagoljskim slovom E.
7. Bratovštinska raka označena glagoljskim slovom T.

Rake na groblju:

8. Raka označena glagoljskim slovom Šć.
9. Raka označena glagoljskim slovom K i arapskom brojkom 19. Sl. 244.
   Slovo K je ustavnog oblika, udvostručenih okomitih crta.
   Sivi vapnenac.
   60×135,9 cm. Natpisno polje 34×64 cm.

   OVO E RAKA
   FR(A)NA BUIČA
   I REDI · P(OKOINOG)A ·
   TONA MIL
   OHNIČA

   ● *Ovo je raka Frana Buića i redi pokojnoga Tona Milohnića.*
   Kurziv. Ligatura VO.

   Natpis označuje raku kao ukopno mjesto obitelji Frana Buića, seljaka iz obližnjeg sela Milohnići i nasljednika već pokojnog Antuna Milohnića iz Brsca ili iz susjednog sela Milohniči.
   Samostanska knjiga ukapanja mrtvaca (str. 5) bilježi podatak da je Frane Buić dao god. 1704. na svoj trošak izraditi nadgrobnu ploču s kamenim okvirom u novom crkvenom pločniku (s južne strane glavnih vrata). Pod pločom, međutim, raka nije bila te godine ni iskopana ni sazidana jer su izbile nesuglasice između Buića i samostana. U XIX st. kada su proširili groblje uz crkvu, neke su rake prenesene iz crkve na groblje. Vjerojatno je i Buićeva jedna od njih.
10. Raka označena glagoljskim slovom I i arapskom brojkom 20.
11. Raka označena glagoljskim kurzivnim slovom Ĭ i arapskom brojkom 24.
12. Raka označena glagoljskim slovom ω i arapskom brojkom 27.
13. Raka označena glagoljskim slovom L i arapskom brojkom 28.

Arhivski podaci:

Knjiga ukapanja mrtvaca u crkvi sv. Marije (1704—1709), Samostan franjevaca trećoredaca u Glavotoku. Vidi: V. Štefanić, Glagoljski rukopisi otoka Krka. Zagreb 1960, str. 131—134.

Sl. 244. Glavotok. Glagoljski natpis na nadgrobnoj ploči Frana Buića iz god. 1704. (Raka na groblju, Br. 9).

GLAVOTOK 135
C/5

Samostanska crkva sv. Marije franjevaca trećoredaca.
1722. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči u podu crkvene lađe; na prvoj ploči uz sjeverni pokrajni ulaz u crkvu.
Tamnosivi vapnenac.
76×135 cm. Dimenzije natpisnog polja 30×34 cm.
1749 (?) arapskim znamenkama.

.....
Č ω I B

● ..... *1722.*

Natpis datira gradnje ove rake. U četvorinastom okviru bio je uklesan kraći natpis u četiri retka. Jako je izlizan hodanjem pa se u prvom retku razabire samo datum arapskim znamenkama (1749), a u četvrtom retku datum uklesan glagoljskim pismenima 1722. Pod natpisom, izvan uokvirenog polja, uklesana je glagoljicom oznaka, numeracija rakâ, vjerojatno kasnije dodana: V (= br. 3).

GLAVOTOK 136
C/5

Samostan sv. Marije franjevaca trećoredaca.
1738. god.
Glagoljski natpis na sjeverozapadnom ugaonom kamenu zida nad najnižom terasom samostanskog vrta prema moru.
Sivi vapnenac.
46×32×14 cm.

OVO BI U(ČINENO)
1738 (arapskim brojkama).

Ustav.
Datum zidanja vrtnog zida.

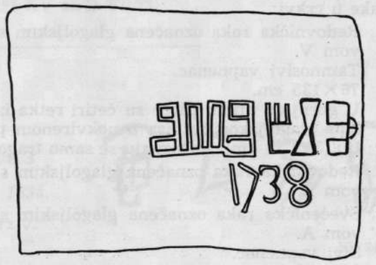

Sl. 245

GLAVOTOK 137
C/5

Staja u vrtu samostana sv. Marije franjevaca trećoredaca.
1791. god.
Natpis, uklesan na velikom kamenom bloku na pregradnom zidiću u prizemlju staje.
Vapnenac.
Duljina natpisa 18,5 cm.

Č ω P A

● *1791.*

Kurziv.

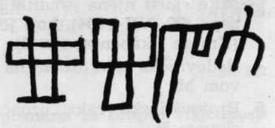

Sl. 246

GODEŠIČ 138
C/1

Crkva sv. Nikole (Sv. Miklauž).
Područna crkva župe Reteče. Okolica Škofje Loke, Slovenija.
XVI st.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.

1) Na jugoistočnom zidu svetišta. U donjem pojasu, na freskama majstora Jerneja iz Loke. Na apostolu Mateju (s knjigom i dva mača). 93/95 cm.

Č F J A

● *1531.*
Kurziv.

2) Na pročelju crkve, desno od portala. 57/193 cm (duljina je izmjerena od desnog ruba portala).

TO PISA PETAR' IZ BUŽA
P(O)MOZI MU BOG' Č F A

● *To pisa Petar iz Buža. Pomozi mu Bog! 1501.*
Kurziv. Ligatura TO.

GOLOGORICA 139
B/5

Mrtvačnica na groblju.
1. III 1549.
Natpis na odbačenoj bazi kamene posude za blagoslovljenu vodu.
Sivi škriljevac.
Natpisno polje: 16×29 cm.

Č F · K · Z
M(AR)ČA · I

● *1549, marča 20.*
Kurziv.
Natpis bilježi datum izradbe kamenice.

Sl. 247

GOLOGORICA 140
B/5

Zvonik župne crkve sv. Petra.
1573. god.
Latinski natpis i datum glagoljskim pismenima na srednjem zvonu.
Bronza.
Visina zvona do krune 70 cm; širina usta 70 cm. Visina glagoljskih slova 2,6 cm.
Latinicom: A fulgore et tempestate libera nos Domine. Tunc tempore fuit plebanus Georgius Chaligerich. Opus Ionis Albini 1573
Glagoljicom: ·Č·F·N·V·

● *1573.*

Natpis bilježi datum lijevanja zvona godine 1573, za vrijeme župnika Jurja Kaligerića. Zvono je izliveno u ljevaonici Ivana Albinija u

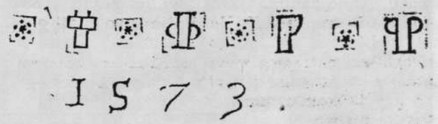

Sl. 248

Mlecima (u istoj ljevaonici izliveno je godine 1573. zvono s glagoljskim natpisom za crkvu sv. Tome na Crnigradu kod Roča u Istri).
Glagoljska slova slobodno su stilizirana. Slova F i N imaju dekorativno udvostručene okomite crte.

Literatura:
Volčić, Njekoji glagoljski napisi.
Kobler, Memorie I, str. 192.
Jelić, Fontes XVI s., str. 32, br. 128.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 230.

GOLOGORICA 141
B/5

Župna crkva sv. Petra i Pavla.
1595. god.
Natpis na vanjštini sjevernog zida sjeverne bočne kapele sv. Marije.
Zrnati vapnenac.
45 × 28 cm.

Č F P D
POP JURAI
KALIGARIČ

● *1595. Pop Juraj Kaligarić.*
Ustav. Estetski oblikovana slova. Udvostručene okomite crte slova F, P, O, U, R, A, K, G.
Pri dnu natpisa uklesan je datum 1595. arapskim znamenkama.
Natpis datira - u doba temeljite obnove župne crkve - gradnju bočne kapele koju je, čini se,

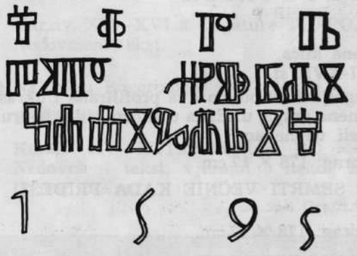

Sl. 249

o svom trošku dao sazidati gologorički župnik Juraj Kaligarić. Pod Kaligarićem je saliveno i jedno gologoričko zvono (kako bilježi latinski natpis na zvonu) i to godine 1573. (kako bilježi glagoljski natpis na zvonu).

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM CROATICA MDCCCLXI

GOLOGORICA 142
B/5

Izgubljeni spomenik.
2. X 1601. god.
U Volčićevoj Bilježnici ima precrt glagoljskog natpisa koji mu je bio priopćio Carlo De Franceschi, istarski historiograf. Volčić je taj natpis čitao:

1 6 0 1 to je grob
dabenovića
u oktebra na 2
pomjan(?)

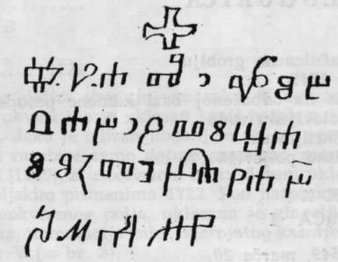

Sl. 250

Iz teksta se može zaključiti da je natpis bio uklesan na nadgrobnoj ploči.
Riječ »Pomjan« (ime istarskog sela) ne može se čitati u posljednjem retku.
Natpis je vjerojatno registriran u Gologorici, gdje su Defranceschi imali posjed i ladanjsku kuću, pa je zanimanje za lokalnu povijest ponukalo Defranceschija, koji nije znao čitati glagoljicu, da zamoli Volčića, kapelana u nedalekom Zarečju, da mu on pročita sadržaj natpisa.

Arhivski podaci:

J. Volčić, Bilježnica (precrt i čitanje).

Sl. 251

GOLOGORICA 143
B/5

Župna kuća.
XVI-XVII st.
Glagoljski natpis na dva profilirana i ukrašena kamena praga, uzidana u istočni zid u podrumu. Bijeli vapnenac.

1. prag: 178 × 17 cm.

OD SEMRTI · VEČNIE KADA · PRIDEŠI ·

2. prag: 178 × 17 cm.

OGNĚM · PREMINU ·

Ustav. Vrlo skladno i uzorno klesano pismo. Dekorativno su udvostručene okomite crte slova R, N, K, A, D, P, O, G i U.
Ta dva praga dijelovi su okvira oko neke nadgrobne ploče što je zatvarala raku u crkvi, najvjerojatnije u gologoričkoj župnoj crkvi sv. Petra. Kada je stara romanička crkva bila koncem XIX st. temeljito obnovljena, rake su u crkvenom podu bile napuštene a pod nanovo opločan. I. Milčetić je zapisao u svojoj putnoj bilježnici II, u rujnu 1908. kada je bio u Gologorici, da su ova dva praga već bila zazidana u podrumu župne kuće, a da ih je tadašnji župnik našao jednoga na groblju a drugog u župnoj kući.

Sačuvani pragovi s natpisom su lijeva i desna dulja stranica okvira nadgrobne ploče dok su kraće stranice (gornja i donja) nestale. Natpis je tekao uokolo svih četiriju stranica počinjući skraćenim citatom responsorija kod apsolucije nad odrom u obredu sprovoda: Izbavi me Gospodi OD SMRTI VEČNIE (v dan on trepetni) KADA PRIDEŠI suditi mir OGNEM. Druga rečenica natpisa započinje riječju PREMINU, ali je natpis ostao nedovršen, ostavljajući prazno mjesto za ime pokojnika.

Arhivska dokumentacija:

I. Milčetić, Bilježnica II. Arhiv JAZU VIII 155.

Sl. 252. Gologorica, panorama.

GOLOGORICA 144
B/5

Crkva sv. Marije.
Glagoljski grafiti na ostacima zidnih slika.
Slike su nastale oko godine 1400, a sačuvale su se samo na sjevernom zidu kojim se proteže velika kompozicija Poklonstva kraljeva.

1) Na prsima sv. Josipa. 44 × 156 cm.

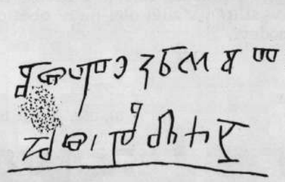

Sl. 253

OSIPE KRMITELU
GOSPODAN

● *Osipe, krmitelju Gospodanj.*
Kurziv, XVI st. Ligature LU, GO, PO.

2) Na prsima sv. Josipa, pod prethodnim grafitom. 44 × 152 cm.

Č F M Ž
KADA VZ[E . . .]A VS[U]
TU KUNTRADU

● *1567, kada vze ⟨krupa⟩ vsu tu kuntradu.*
Kurziv. Ligature: TU, KU, TR. Sljubljena slova KA, AD, TR.
Pretpostavljam da grafit komentira tuču (krupu) koja je uništila urod na cijelom gologoričkom području, »kuntradi«.

3) Na bijelom plaštu, na prsima Bogorodice. 68 × 151 cm.

TO PISA POP

Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, PO.
Nedovršeni tekst.

4) Na laktu Bogorodice. 68 × 140 cm.

BOŽE NE DA MI

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura BO.
Nedovršeni tekst, vjerojatno nekog molitvenog zaziva.

Sl. 254. Grafit br. 2.

Sl. 255. Grafit br. 5.

5) Na pozadini između glave malog Isusa i starog kralja koji mu prinosi dar. 113 × 150 cm.

TO PISA P(O)P P(ETA)R' Z LINDARA →
→ KADA B(I)ŠE
UBĚŽAL' V TU CRIK(A)V' PRED →
→ DAŽDEM

● *To pisa pop Petar z Lindara kada biše uběžal v tu crikav pred daždem.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, PR, ZLI, ĚŽ, VTU, ŽD. Sljubljena slova DA, RA, ŽA.

6) Na pozadini, povrh prethodnog grafita. Između zlatnog dara u Bogorodičinoj ruci i krune u ruci drugog kralja. 118 × 168 cm.

TU B(I)ŠE POP ANT[O]N TUŽ
NI NEV[O]LNI RUMAC

● *Tu biše pop Anton, tužni nevoljni Rumac.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature TU, PO, TO. Rumac je kraško prezime iz Bresta.

7) Na prsima drugog (stojećeg) kralja. 156 × 164 cm.

T[O PI]SA
POP MATEI

● *To pisa pop Matej.*
Kurziv. XV—XVI st.

8) Pod pojasom na haljini trećeg kralja. 241 × 149 cm.

TO PISA ŽAKAN
BRNE Č F J 3

● *To pisa žakan Brne 1538.*

9) Pod pojasom na haljini trećeg kralja. 257 × 153 cm. Sl. 256.

TO POP ĚK(O)V
Z LOVRANA
Č U L D

● *To (pisa) pop Jakov z Lovrana 1455.*
Kurziv. Ligature TO, PO, ZLOVR (blok). Sljubljena slova NA.

10) Na pojasu dvorjanika, desno od trećeg kralja. 290 × 150 cm.

TO PISA POP [. . . .]N ŠI[. .]ČIĆ →
→ Z RŽA [. . .]

● Možda treba čitati s dopunama: *To pisa pop Ivan (ili: Štefan) Šimičić? z Rižane?*

Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, ZR.

11) Na ramenu i prsima dvorjanika (desno od trećeg kralja). 295 × 173 cm.

POP' JuRI Z MODRUŠ'

Kurziv. XV st. Ligature PO, JuR, MO, DR. Poluglas u obliku štapa.

12) Na rubu dvorjanikova haljetka (desno od trećeg kralja). 384 × 144 cm.

VZ(D)VI[ŽE] ĚKOV KAMEN I VZLIĚI→
→OBĚT O[B]EĆA

● *Vzdviže Jakov kamen i vzliěj obět obeća . . .*

Kurziv. XV—XVI st. Na početku lisnati inicijal V. Ligatura KO. Tekst se odnosi na pomazanje kamena što ga je kultno izvršio patrijarha Jakov nakon sna o ljestvama (Knjiga Postanka 28,18). V'zdviže Ěkov kamen' v' st'lp' i v'zliěi olei na n' obět obeća Gospodevi.

Sl. 256. Grafit br. 9.

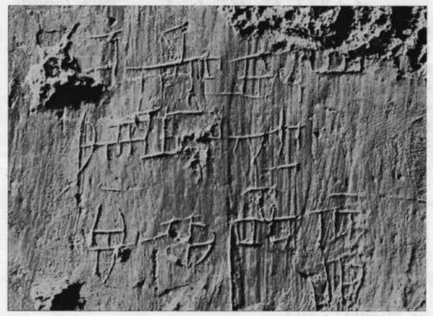

Sl. 257. Gologorica, freske u crkvi sv. Marije. Sv. Josip, detalj poklonstva kraljeva.

Sl. 258. Gologorica, freske u crkvi sv. Marije. Mladi kralj, detalj Poklonstva kraljeva.

13) Na haljetku trećeg, mladog kralja. 248 × × 140 cm.

TO PISA ⟨AN⟩T⟨O⟩N

● *To pisa Anton.*
Kurziv. XV—XVI st.

14) Na donjem rubu haljetka trećeg, mladoga kralja. 248 × 135 cm.

TO PISA MATO Z LI[. . . .] K[. .] →
→ SLUŽ[. . . . . KO]
MU E O(TA)C' GULA I MAT H[. . . .] →
→ V [. . . . .]G I PRIDE VOPET
L(E)T' GOS(POD)N(I)H Č U M D

● *To pisa Mato z Li⟨ndara⟩ ki služi ⟨grihu?⟩, komu je otac gula i mat h⟨ot⟩ v. . .g i pride vopet let Gospodnjih 1465.*
Kurziv. Ligature TO, ZL, MU, GU, GR, PR, VO, LT, GO. Sljubljena slova LA. *Hot'* u značenju pohota (uz *hotěnie* i *pohot'*) ima potvrdu u hrvatskim glagoljskim tekstovima (Homilija po Ozeju).

15) Na pozadini ispod deve. 334 × 143 cm.

POPA MIHOVILA

Pretežno ustavni oblici slova, nanizani na crti vodilici. XV st.

16) Pod devom. 367 × 170 cm. Sl. 259.

MNOZI S[U]
KI ME USTI
IS[P]OVEDAJU
A SRCE [N]IHO
VO DUGO JE O
D MENE

● *Mnozi su ki me usti ispovedaju, a srce njihovo dugo je od mene.*

Kurziv. XVII st. Ligature NO, PO, JU, HO.

Parafraza biblijskog teksta (Izaija 29, 13) koji citira i Krist: »Ovaj me narod štuje usnama, a srce mu je daleko od mene« (Matej 15,8).

Sl. 259. Grafit br. 16.

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLAVORUM MDCCCLXI

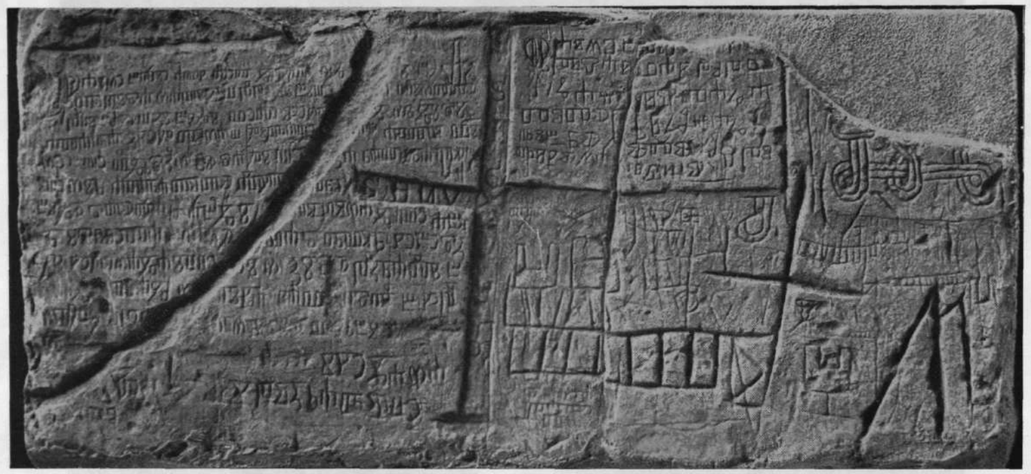

Sl. 260

GOLUBIĆ 145
G/6

Nalazište: groblje kod crkve sv. Martina kod Golubića.
Sadašnji smještaj: Muzej franjevačkog samostanu u Fojnici kod Sarajeva.
1440. i 1442. god.
Glagoljski grafiti na prelomljenom kamenom bloku, koji potječe iz porušenih zidova stare, srednjovjekovne, predturske crkve sv. Martina. Bihacit.

Tri ulomka istog kamenog bloka, koji se međusobno sljubljuju, ukupnih dimenzija 92×42×10 cm.

Veliki udubeni križ u sredini kamena dijeli plohu na dva dijela. Na prečkama križa uparan je latinski natpis gotičkom uncijalom i to na okomitoj prečki, slovo pod slovom: SIGNVM, a na vodoravnoj prečki: SALV[TIS]. »Signum salutis« — znamenje spasa — odnosi se na kršćanski znak križa. Svu površinu lijevog dijela kamena ispunja glagoljski grafit br. 1, dok su na desnom dijelu uparani grafit br. 2 i pod njim grafit br. 3.

1) VA IME B(O)ŽIE AMEN LET GOSP(O)[D]NIH [Č U] K B·A
TO PISA MATIÊŠ POP KI BIŠE [VA TO] VRIM(E) TOTU
PLIBANUŠ KI BIHI VELE OBEZA[N MNO]GIMI GRISI
A TADA KNEZ TOMAŠ ZIDAŠE [RIP]AČ A V TO VRI
ME BIŠE VGRSKOM' RUSAZI VE[LI]KA RAT' DA TU B
IŠE MIR A T(A)DA TOTU LJuD[I ČU]DO
BOGU SLUŽAHU A BOG IH [ZE]LO POMAGAŠE A BO
G I SVETA [M]ARIÊ [I] VAS DVOR NEBESK
I NE POMAGAITE [T]IM' KI SU POKRALI B
[L]AG[O S](VE)TAGO M[AR]TINA NAV[L]ASTO B(OG) NE PO
MOZ[I] ŠIM[UNU] MRMONIČU V[?]RBI[.....]
pripisano drugom rukom: I NEGA MA
.....TA ?I POKRADOŠE

● *Va ime Božje, amen. Let Gospodnjih 1442. A to pisa Matijaš pop, ki biše va to vrime totu plibanuš, ki bihi vele obezan mnogimi grisi. A tada knez Tomaš zidaše Ripač. A v to vrime biše ⟨v⟩ Vgrskom (tj. ugarskom) rusazi velika rat. Da tu biše mir. A tada totu ljudi čudo Bogu služahu, a Bog ih zelo pomagaše. A Bog i sveta Marija i vas dvor nebeski, ne pomagajte tim, ki su pokrali blago Svetago Martina. Navlasto Bog ne pomozi Šimunu Mrmoniću V⟨a⟩rb⟨iniću⟩ i njega ma⟨teri⟩ .... ⟨k⟩i pokradoše.*

Ustav. Ligature PO, VR, TO, PL, GR, KO, BO, GO. Sljubljena slova OB, MI, TD.

Na početku grafita je veliki inicijal V, asimetričnog tipa, s vegetabilnim ukrasom, kakav se u XV st. perom crtao i polihromirao u glagoljskim kodeksima.
Uzorno, kaligrafirano pismo i lijep, vješto i sigurno crtan ornamenat inicijala odaju ispisanu ruku popa Matijaša, koja je zacijelo vična prepisivanju i iluminiranju glagoljskih rukopisa. Iz teksta doznajemo da je uz staru crkvu sv. Martina u Golubiću postoiala župa, da je župnik (»plibanuš«) bio pop Matijaš godine 1442. i da je te god. 1442. knez Tomaš gradio utvrde grada Ripča. Kako se u tekstu na mjestu gdje se spominje ime grada nalazi velika lakuna što je nastala prijelomom kamenog bloka, nadopunjujem i čitam uništeni dio slova imenom »(RIP)AČ«, a to per exclusionem. Jasno se, naime, s desne strane lakune vide okomice glagoljskoga slova A i zatim slovo Č. Stoga ne dolazi u obzir čitanje imena drugog, piscu blizog utvrđenog mjesta, a to je u ono doba bio Bihać.

Knez Tomaš što ga spominje tekst grafita je krbavski knez Toma Kurjaković, koga u Ripču spominje jedna isprava iz god. 1447 (Acta croatica, str. 68; R. Lopašić, Bihać i Bihaćka krajina, str. 265).

Duž donje polovice kamenog bloka, desno križu, uparan je crtež koji, čini se, predstavlja bedeme s prsobranima, tipičnima za fortifikativnu arhitekturu XV stoljeća, te bi taj crtež mogao prikazivati zidine Ripča o kojima — kao o novogradnji — govori pop Matijaš. Pop Matijaš ispovijeda se formulom poniznosti srednjovjekovnih pisaca kao grešnik: on je »vele obezan (jako vezan, sputan) mnogimi grisi«. U tekstu se, nadalje, aludira na građanski rat u ugarskoj državi (»vgrskom rusazi«; rusag od mađarskog orszag, zemlja, država) izazvan rascjepom velikaša u izboru kralja između Ladislava Postuma i Vladislava Varnenčika. U to doba u Bihaćkoj krajini vlada mir kao dar Božjeg blagoslova za pobožan život domaćeg stanovništva. Općoj pobožnosti ljudstva svoga kraja suprotstavlja pisac skandaloznu kroniku o krađi blaga crkve sv. Martina, pa zazivlje da bi se od počinitelja zlodjela otklonila nebeska pomoć.

Druga je ruka, nešto krupnijim slovima pripisala taksativno imena kradljivaca blaga crkve sv. Martina, ali su imena tih »ki pokradoše« bila kasnije precrtana dubokim ugrebotinama u površini bihacita, tako da se iz skupine djelomično još čitljivih slova može rekonstruirati ime počinitelja, Šimuna Mrmonića, a kao njegova saučesnika pretpostaviti njegovu majku: »i njega ma⟨ter⟩.«

2) VA IME B(O)ŽIE [AMEN]
PISA IVAN POP V
GAĆ[AN?]I STAH A
TOTU PRIHOJAH K
DOBRU MUŽU GOSPO
DINU MATIÊŠU

● *Va ime Božje, amen. Pisa Ivan pop. V Gaćani stah, a totu prihojah k dobru mužu, gospodinu Matijašu.«*

Ustav. Ligature HO, GO. Na početku teksta je simetrični inicijal V. Grafit je iz istog vremena kao i pređašnji, jer spominje »gospodina Matijaša«, kome u Golubić dolazi pop Ivan, koji živi u »Gaćanima«. U tom srednjovjekovnom plemenskom toponimu vjerojatno se krije današnje selo i kupalište Gata, 11 km od Bihaća prema Cazinu.

3) ČUK

● *1440.*

Ustav.
Datum.
Oko grafita br. 2 i br. 3 uparani su i neki manji, započeti i nedovršeni glagoljski zapisi, crteži fortifikacija i pleternog ornamenta.

GRAČIŠĆE 146
B/5

Crkva sv. Marije na »placu«.
1437. god.
Glagoljski grafit na zidnim slikama.

Ovu jednobrodnu crkvu, pačetvorna tlocrta, nadsvođenu gotičkim šiljasto-bačvastim svodom, gradio je majstor Dento a osnovao je Petar Beračić, pripadnik sloja slobodnih plemenitih seljaka u Gračišću koje kao »Edellewt pawern« spominje god. 1498. pazinski urbar.[1,2] Crkva je već 5. VIII 1425. dovršena jer ju je tada posvetio pićanski biskup Grgur.

Na prvom, još svježem i podatnom sloju žbuke netko je prstom utisnuo podrugljiv zapis o ženi Vukoši (»Stara baba Wchossa«) na hrvatskom jeziku latiničkim gotičkim slovima. Na tom prvom sloju žbuke oslikani su posvetni križevi.

Na istočnom zidu, iza oltara, bila je zatim oslikana dekoracija na novom, drugom sloju žbuke (patronirani uzorci na modroj pozadini) i na-

Sl. 261. Zapis o staroj babi Vukoši.

pokon su na trećem, najmlađem sloju žbuke izvedene figuralne zidne slike oko god. 1430 (poslije posvete crkve 1425. a prije godine 1437, kada je na dovršenim freskama bio uparan tom godinom datiran glagoljski grafit).

Freske pripadaju internacionalnom gotičkom stilu. Duž cijelog istočnog zida nad oltarom proteže se velika kompozicija Poklonstva kraljeva. Na sjevernom zidu prikazan je sv. Petar i još jedan apostol. Na južnom zidu skicirano je Navještenje (u sinopiji). Glagoljski gra-

fit uparan je na istočnom zidu pod Poklonstvom kraljeva, i to na gornjoj crvenoj traki velike vodoravne razdijelne bordure.
110 × 200 cm.

Č U J Ž M(I)S(E)CA MAĒ D D(A)N →
→ DOMENIG POP Z BOLUNA

● *1437, miseca maja 5. dan. Domenig pop z Boljuna.*
Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature DO, PO.
»Pop Domenig z Boljuna« vjerojatno je istovjetan »gospodinu Domenigu priděvkom' Andretu z Boluna«, koji 27. V 1444. daje u zalog beramski glagoljski brevijar (Ljubljana NUK ms 161) redovnicama samostana sv. Katarine u Puli za posuđena 4 zlatnika. Zapis se nalazi u brevijaru na f. 180; v. Milčetić, Hrv. glag. bibliografija, str. 71.

Bilješke:

1) D. Klen, Iz prošlosti Gračišća. Bulletin VIII (1960), br. 1, str. 1—6.

2) B. Fučić, Petar Beračić »fundator« u Gračišću. Bulletin VIII (1960), br. 1, str. 8—11.

GRAČIŠĆE 146a
B/5

Ulomak nadgrobne ploče od bijela vapnenca (53 × 76 × 10 cm), iskopan u vrtu Antona Kiršića krajem siječnja 1982. Sl. 35. Oko procesijskog križa prikazani su težački alati; jako izlizan glagoljski natpis od desetak redaka uklesan je sekundarno. Od suvislih riječi čita se u prvom retku:

OV · KAM' i u petom retku: MISEC . . .
Ustav. XV st.

GRAČIŠĆE 147
B/5

Crkva sv. Antuna pustinjaka.
XV—XVI st.
Glagoljski grafiti uparani na posvetnom križu koji je oslikan crvenom bojom na južnom zidu srednjeg jarma crkvene lađe.

1) POP BARTVL' . . . . . .
. . . .' REKOH MAŠU ŽV . . . .

● *Pop Bartv(a)l . . . . rekoh mašu Žv(anu . . . .)*
Ustav i nekoliko kurzivnih slova (K, H, U).
XV—XVI st.

Jasno je čitanje imena »Bartvl' . . .« Kako je gotovo nezamislivo da bi glagoljaš u pisanju imena Bartul zamijenio slovo U slovom V možda se radi o imenu Bartv(a)l(d) = Bertvaldus, iznimnom u našoj onomastici XV—XVI st.

2) JuRI B(E)D(E)NKO
Č F K
TOTU BIŠE

● *Juri Bedenko 1540. totu biše.*

Kurziv. Ligature JuR, TO, TU.

GRAČIŠĆE 148
B/5

Crkva sv. Križa u selu Sv. Križ gračaski.
1594. god.
Natpis na kamenu, isprva na pročelju stare crkve, a god. 1903, kada je crkva bila iz temelja obnovljena, ugrađen naglavce u desni prednji zid novog trijema pred crkvom.
Vapnenac.
32 × 15 cm.

Č F P G

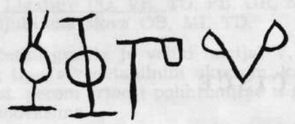

Sl. 262

● *1594.*

Kurzivni oblici. Neobična stilizacija slova Č.
Natpis bilježi vrijeme gradnje stare, nekadašnje crkve.

GRADAC 149
K/11

Glagoljska slova T ili V uparana na krhotini kamene ploče. Nalaz iz arheoloških iskopina na groblju sela Gradac kod Posušja (okolica Imotskog).

Literatura:

P. Oreč, Značajna arheološka otkrića. Otkopavanje kasnoantičke crkve u Gracu kod Posušja. Odjek, br. 24. Sarajevo 1972.

Sl. 262a.

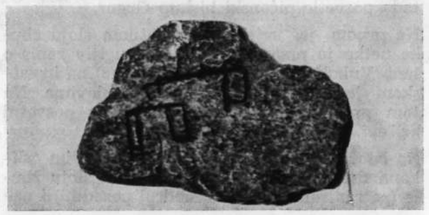

Sl. 263. Gradinje. Crkva Svih svetih

GRADINJE 150
B/5

Crkva Svih svetih.

Glagoljski grafiti na ostacima zidnih slika u apsidi.

Crkva u Gradinju, izvorno jednobrodna romanička građevina sa učahurenom polukružnom apsidom, bila je produljena i u više navrata obnovljena.

Na zidu apside, pod višestrukim slojem bjelila, otkriveni su (3. VI 1981) ostaci zidnih slika koje su nastale sredinom XV stoljeća.

Grafiti su uparani na oslikanoj vodoravnoj razdijelnoj borduri.

1) Na crvenoj traci vodoravne bordure.
TO PISAH J(A) ŽAK(AN) BARKO BILIĆ →
→ BOG MU PO(MOZI)
Kurziv. XV—XVI st.
Ligatura KO.

2) Pod prethodnim grafitom; na bijeloj vodoravnoj borduri.
Č F M Z OVO PIS(A)
● *1569. ovo pisa . . .*
Ustav.

3) Na donjoj crvenoj traci vodoravne bordure.
TO PISAH Ê[. . . .]
● *To pisah ja . . .*
Kurziv. XV—XVI st.

Sl. 264. Grafiti br. 1 i 2.

Sl. 265. Grdoselski ulomak.

GRDOSELO 151

B/5

Grdoselski ulomak.
Sadašnji smještaj: župna crkva sv. Marije od Zdravlja.
XII st.
Natpis na ulomku kamene ploče ili grede.
Bijeli zrnati vapnenac.
32 × 21,5 × 22 cm.

Ъ OLTARĚ
1 2 3 4 5 6 7
Ъ S (V E) T A M A
8 9 10 11 12 13
G O L O B Ъ S T I N A (N A)
14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24
A P A N Ъ GR A C
25 26 27 28 29 30 31 32

U prvom retku nakon poluglasa (1), pred kojim pretpostavljamo suglasnik (vjerojatno je to V, prijedlog VЪ) stoji lokativ singulara imenice *oltar*.

U drugom retku nakon poluglasa (8), kojim — pretpostavljamo — završava neka imenica, stoji dativ duala pridjeva ženskog roda *sveta*. U trećem retku prepoznajemo osobno ime i njegovu provenijenciju: *Golob s Tinana*, tj. Golob iz Tinjana.

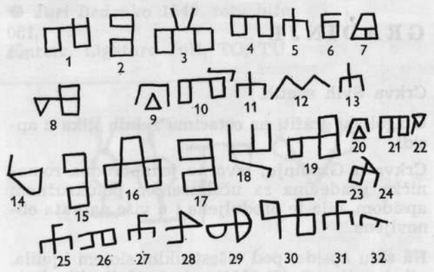

Sl. 266

U četvrtom retku, nakon dočetka neke riječi na — A, čitamo muško ime *Pangrac* (Pankracije).
Iz takve konstelacije smislenih riječi u ovom krnjem natpisu nagađamo da je cjeloviti tekst vjerojatno bilježio posvetu oltara (dedicatio, »prekrst«) ili postavljanje moći u oltar na čast i slavu Bogu i sveticama x i y, u doba popa Goloba iz Tinjana, kapelana gospodina kneza Pangraca.
Pismo formativnog perioda hrvatske uglate glagoljice.
Karakteristične su široke proporcije slova i široki razmaci među slovima. Premda je klesar uparao crte redaka, ta se slova još ne koordiniraju u dvolinijski blok. Grafički elementi glagoljskih slova, koji su izvorno bili obli (O, L, T, P) ovdje su uglato oblikovani: O(2,15), L (3,16), T(4,10), P(26). Poluglas »ključ« dolazi u još neustaljenim stilizacijama od starije oble (29), kakva se javlja na spomenicima XI i XII stoljeća do uglate (1,8,19) kakvu poznajemo na spomenicima XII i XIII stoljeća. Glagoljsko Ě (7) je trapeznog oblika iz XII stoljeća. Slovo S (9,20) ima trokutnu jezgru, a plašt spłoštena, ravnog tjemena i raširenih okrajaka kao na spomenicima prije XIII stoljeća. Slovo P(26) ima vodoravnu crtu s lijeve strane, a to je elemenat koji se već u XII stoljeću gubi. Bočne crte ima i slovo N(23,28) kao na spomenicima prije XV stoljeća. Na natpisu nema starog, izvornog granatog glagoljskog slova M nego se upotrebljava jednostavnije latiničko (ili ćirilsko) slovo M(12), tj. recepcija iz drugog alfabeta koju pratimo već od Bašćanske ploče i Bečkih listića.
Slovo G (30, u ligaturi GR) povezuje svoja dva oka pomoću dva duktusa kao na spomenicima prije XIII stoljeća; vodoravni duktus leži u produljenju donje linije lijevog oka kao na kvarnerskim spomenicima XI i XII stoljeća (Krčki natpis, Bašćanska ploča, Premudini ostrišci).
Slovo I (22) pokazuje stariji oblik, prije redukcije duktusa koja počinje u XII stoljeću (na Bečkim listićima). Na mjestu 23—24 očita je klesarska greška, gdje su se preklopili oblici slova N i A.
Tip i stilizacija većine slova na Grdoselskom ulomku mlađi su od tipova i stilizacija na spomenicima XI stoljeća, a s druge strane na našim glagoljskim spomenicima XIII stoljeća ne nalazimo više tipova i stilizacija razvojno najkarakterističnijih slova (Ъ, Ě, N, G, S) kakva se javljaju na Grdoselskom ulomku. Na G. ulomku dolazi znak za poluglas istog hrvatskog tipa (»ključ«), ali u dvije stilizacije. Jedanput u starijoj, obloj (29), koja odgovara hrvatskim spomenicima XI i XII stoljeća, i tri puta u mlađoj uglatoj stilizaciji (1, 8, 19), koja odgovara spomenicima XII i XIII stoljeća. Paralelna pojava starije i mlađe stilizacije istog znaka najvjerojatnija je u XII stoljeću. Paleografske osobitosti (tip znaka za poluglas i tip slova G) priključuju ovaj spomenik staroj hrvatskoj grafiji, a neki specijaliteti (oblici slova P, S) i neki podudarni oblici (N, G, I, B) utvrđuju grafički afinitet ovog istarskog spomenika s najstarijim glagoljskim epigrafskim spomenicima u kvarnerskom bazenu koji se datiraju XI ili najkasnije prvom polovicom XII stoljeća. No razvijeniji stadij uglate glagoljice na Grdoselskom ulomku utvrđuje mu, u usporedbi sa starim hrvatskim glagoljskim spomenicima, mjesto paleografski relativnog kronološkog slijeda poslije Bašćanske ploče i Bečkih listića, a prije Ljubljanskog homilijara i Ulomka legende o sv. Tekli, što bismo vremenski mogli izraziti negdje drugom polovicom XII stoljeća.
Ne znamo izvornu funkciju Grdoselskog ulomka. Stražnja mu je ploha neravno odlomljena (stoga mu ne možemo odrediti izvornu debljinu). S obzirom na to, da se duž desne bočne plohe vidi mehanički lom, a duž gornjeg, donjeg i lijevog brida dlijetom su izrađeni rubovi bočnih ploha, moglo bi se u prvi čas zaključiti, da ulomak predstavlja lijevi okrajak neke odlomljene kamene grede. Međutim se iz čitanja teksta mora zaključiti, da lijeva strana uklesanih redaka ne predstavlja njihove početke, nego da se je tekst protezao i ulijevo. Velike praznine na desnoj strani prvog i drugog retka, a isto tako i zbijenost slova na desnom kraju trećeg retka, gdje je nekoliko slova uklesano i pod retkom, navode nas opet na zaključak, da su tu reci svršavali.
Grdoselski je ulomak vjerojatno negdje krajem prošlog stoljeća nađen na području srednjovjekovnog grdoselskog grada, u ruševini jedne od starih crkava (neki indiciji govore za crkvu sv. Ane), odakle ga je prenio i ugradio u zid hodnika na katu župne kuće jedan grdoselski župnik. Nije ga zabilježio Volčić (umro 1888), koji je službovao blizu i koji je poznavao grdoselske glagoljske starine, a u župnom stanu (prema izvještaju župnika Š. Frulića) nalazio se već 1903. godine. Tu je 1946. godine bio zapažen za znanost. Godine 1949. bio je izvađen iz zida i prenesen na čuvanje u župnu crkvu, gdje se i danas nalazi.

Literatura:

Fučić, Grdoselski ulomak, Riječki list, 5. XII 1953, str. 3.
Fučić, Grdoselski ulomak. Prilog kulturnoj geografiji istarskog glagolizma. Starohrvatska prosvjeta, ser. III, sv. 7. Zagreb 1959, str. 185—214.
Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo, str. 29 i Tabla V, 4.
Štefanić, Prvobitno slavensko pismo, str. 37.
Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, str. 249—252.

GRDOSELO 152

B/5

Župna kuća.
1536. god.
Svijetlosivi vapnenac.
58 × 33 × 21 cm.

Natpis na kamenu koji je naglavce ugrađen u sjeveroistočni ugao kuće.
Kamen je lijevi, odrezani dio starog, vjerojatno crkvenog nadvratnika pa je kao spolij bio ugrađen u zid. Tako se na njemu sačuvao samo datum kao početak izvorno duljeg teksta.

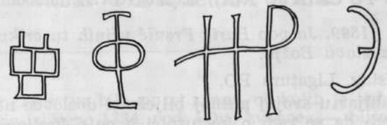

Sl. 267

ČFJE

● *1536.*

Ustav.

GRIMALDA 153
B/4

Župna crkva sv. Jurja.
1551. god.
Natpis na bazi kamenice za blagoslovljenu vodu.
Sivi zrnati vapnenac.
Dimenzije uokvirena natpisnog polja 11 × 22,5 cm.

ČFL
A
POP P(E)
T(A)R A
L...
P T

● *1551. Pop Petar.*

Ustavni i kurzivni oblici slova.
Kamenica je preniieta iz stare romaničke crkve sv. Jurja na groblju, koja je bila župna crkva prije današnje, sagrađene početkom XX stoljeća.

Natpis je nedovršen. Potpuno su uklesana samo slova od prvog do četvrtog retka, koja bilježe datum i ime naručioca, popa Petra. Ostala slova u 4, 5. i 6. retku se naziru, jer su bila vrlo tanko zacrtana prije klesanja, koje nije bilo do kraja provedeno. Kamenicu i slova klesao je isti istarski majstor koji je izradio kamenice za blagoslovljenu vodu i klesao glagoljske natpise na njihovim bazama god. 1557. u crkvi sv. Petra u Marčenigli i god. 1562. u župnoj crkvi u Vrhu.

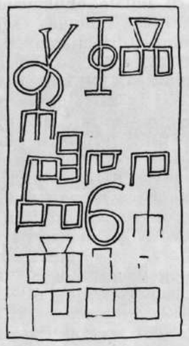

Sl. 268

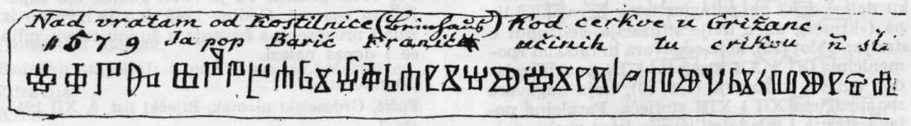

Sl. 269

GRIŽANE 154
D/5

Izgubljeni spomenik.
1599. god.
Natpis na nadvratniku kosturnice kod grižanske crkve.
Čitanje prema dva precrta Mijata Sabljara.

ČFPZ Ê POP BARIĆ FRANIĆ UČINIH →
→ TU CRIKVU N(A) SL⟨AVU BOŽJu⟩

● *1599. Ja pop Barić Franić učinih tu crikvu na slavu Božju.*

Ustav. Ligatura PO.
Sabljar u svojoj putnoj bilježnici doslovce navodi da se radi o kosturnici a ne o krstionici kako je omaškom štampano kod Kukuljevića (Nadpisi) pa se ta omaška provukla i kroz kasniju literaturu (Jelić, Fontes; Laszowski, Gorski kotar i Vinodol). Sabljar je za svog boravka u Grižanama zabilježio: »gornji prag kostionice (bei Beinhausen) kod crkve u Grižanama« i »Nad vratam od kostionice (Beinhaus) kod crkve u Grižane«.

Kako izlazi iz teksta na nadvratniku, pop Barić Franić bio je god. 1599. utemeljitelj neke grižanske crkve, a nadvratnik je istom sekundarno bio ugrađen kao spolij u kosturnicu, gdje ga je Sabljar vidio.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 281, br. 291.
Kukuljević, Nadpisi, str. 47, br. 153.

GRIŽANE 155
D/5

Izgubljeni spomenik.
Župna crkva sv. Martina.
2. X 1601. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči.
Natpis je čitao i objavio I. Kukuljević:

Č · H · A TO E GROB
[I]VANA BENKOVIČA
⟨PREMI⟩NU OKTEBRA NA B
⟨BOG GA⟩ POM(I)L(U)J

● *1601. To je grob Ivana Benkovića. Preminu oktobra na 2. Bog ga pomiluj.*

Nadgrobna ploča nalazila se u podu stare župne crkve, koja je iz temelja obnovljena poslije god. 1900. pa je tom prilikom ploča bila odstranjena. Danas je u Grižanama više nema.

Arhivska dokumentacija:
M. Sabljar, Terenska bilježnica (Rijeka). Republički zavod za zaštitu spomenika kulture SR Hrvatske, Zagreb. Sl. 270.

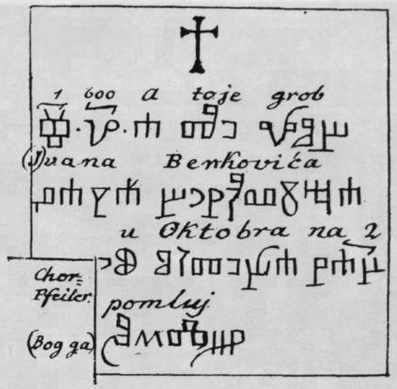

Sl. 270

Literatura:
Kukuljević, Nadpisi, str. 47, br. 154.

GRIŽANE 156
D/5

Izgubljeni spomenik.
1611. god.

ČHAĬ OVU
KAPELU UZIDA POP M
IKULA MUŽEVIĆ I SINO
VCEM POPOM MIKULU MUŽEVI
ĆEM

● *1611. Ovu kapelu uzida pop Mikula Mužević i sinovcem popom Mikulu Muževićem.*

Kukuljević opisuje ovaj spomenik kao natpis »na kamenu, izvadjenom iz njeke kapele i krivo uzidanom u suši kod crkve B.D.M.« (tj. u Belgradu), ali Luka Jelić koji je bio na samom mjestu, jasno govori da se natpis nalazio »na jednom stupu blizu glavne crkve grižanske sv. Martina«. Jelić, dalje, nagađa ovako: »Moglo bi lasno biti da je ovo početak nadpisa pod br. 5«, tj. onoga na unutrašnjim vratima riznice u Belgradu.
Taj izgubljeni natpis bilježio je novogradnju »kapele« (svetišta) na župnoj crkvi sv. Martina u Grižanama, što su je dali sagraditi oba popa Muževića (stric i sinovac) u vrijeme njihove građevne djelatnosti u crkvi belgradskoj.

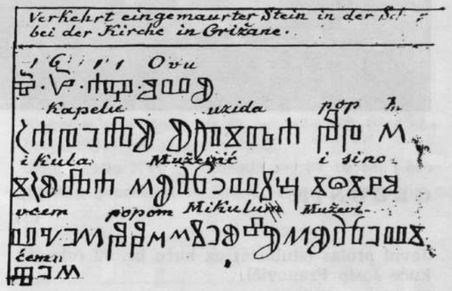

Sl. 271

Arhivska dokumentacija:
M. Sabljar, Terenska bilježnica (Rijeka). Republički zavod za zaštitu spomenika kulture SR Hrvatske, Zagreb. Sl. 271.

Literatura:
Kukuljević, Nadpisi, str. 8, br. 25.
Jelić, Nekoliko glagoljskih nadpisa iz Grižana u Vinodolu. VHAD, god. II (1880), br. 3, str. 10—71.

GROBNIK 157
C/4

Izgubljeni i sporni spomenik.
Crkva sv. Trojstva.
1334. god.
Prema podatku, što ga je objavio D. Hirc, ne označivši mu izvor, na preslici za zvona crkve sv. Trojstva bila su tri zvona, od kojih je jedno bilo izliveno 1334. god. »Ovo zvonce« — bilježi sub nota Hirc — »ima glagoljski natpis: Mikula, Matej a nad njim glagoljicom označenu godinu«.

Literatura:
D. Hirc, Hrvatsko Primorje. Zagreb 1891, str. 71.

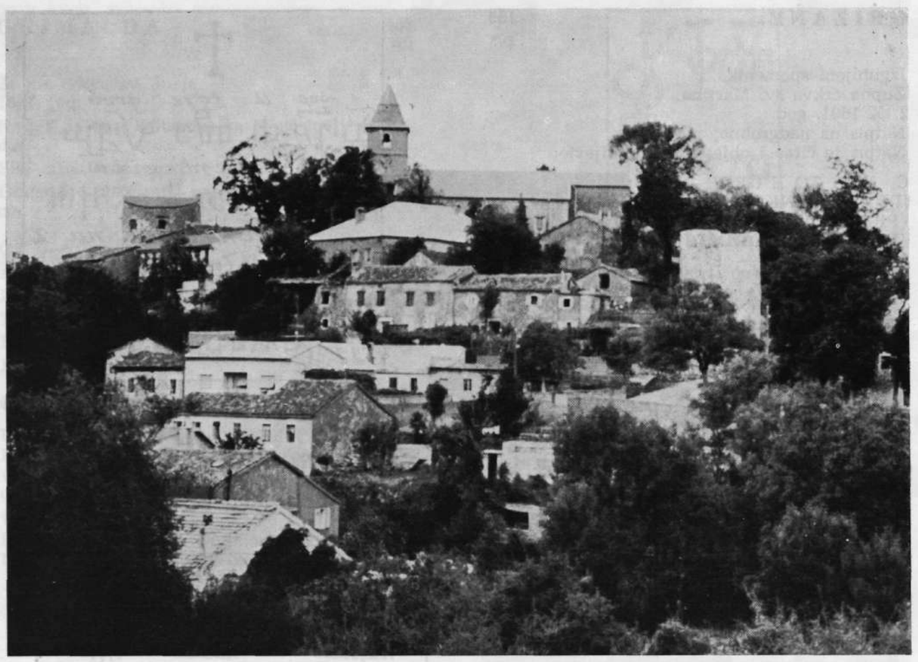

Sl. 272. Grobnik, pogled s juga na historijsku jezgru grada.

GROBNIK 158
C/4

Javni prolaz (stubište) uz kuću br. 32 (vlasnik kuće Josip Franović).

V. 1427. godine.

Glagoljski natpis, sekundarno uklesan na kamenom spoliju, ugrađenom u stepenicu.

Sivi vapnenac.
52×27,5×16 cm.

Sl. 273

Č U I
Ž ČI(NE)
NA MA
Ė

● *1427, činjena maja.*

Ustavni oblici slova. Slovo Č u obliku kupe. Arhaični oblici slova I (prodor trokuta u trokut) i slova N (bočne crte).

Spolij je izvorno bio klesarski obrađen i predstavlja čitav (neokrnjen) zaglavni kamen s polukružnog luka nekog srušenog romaničkog portala u Grobniku. Nakon rušenja portala kamen je kao spolij bio okomito ugrađen u zid neke novogradnje i tada je (u maju godine 1427) bio na njemu uklesan natpis koji je datirao novogradnju. Kako je stari zaglavni kamen ostao neoštećen, sekundarni glagoljski natpis na njemu je cjelovit, tj. ne treba pomišljati na neki njegov odlomljeni i izgubljeni dio. Titla nad slovima Č U I Ž odaje datum 1427, a titla nad slovima ČI (u drugom retku) odaje skraćivanje, stoga skupinu slova ČI (u drugom retku) i NA (u trećem retku) povezujemo i razrješujemo kao ČINENA (= činjena) a slova MA (u trećem retku) i slovo Ė (u četvrtom retku) čitamo kao MAĖ (= maja), tj. kao oznaku kalendarskog mjeseca kada je godine 1427. bila »činjena« neka kuća ili neki drugi objekt kome je ime bilo ženskog roda (npr. »fabrika« itd).

Literatura:

I. Lukežić, O nepoznatom glagoljskom epigrafu iz grada Grobnika. Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci, 2, 239—245. Rijeka 1980.

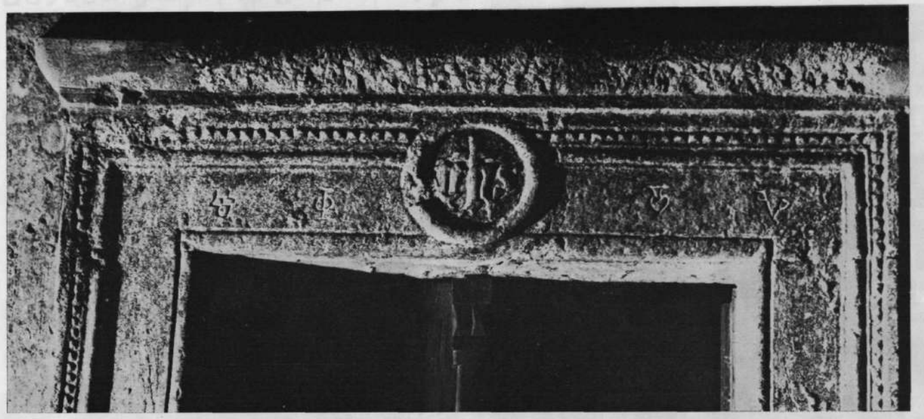

Sl. 274

GROBNIK 159
C/4

Župna crkva sv. Filipa i Jakova.

1524. god.

Natpis na nadvratniku desnog pokrajnjeg portala na pročelju crkve.

Sivi vapnenac.

Duljina natpisa 110 cm.

Č F I G

● *1524.*

Ustav.

Renesansno profilirani portal, obrubljen je ornamentom zubaca i ukrašen na dovratnicima gotičkim ljiljanima, a u sredini nadvratnika okruglim medaljonom s Kristovim trigramom YhS, koji je uklesan gotičkim slovima. Glagoljski natpis uklesan je lijevo i desno medaljona. Bilježi godinu izradbe portala.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 271, br. 278.

Kukuljević, Nadpisi, str. 49, br. 167 i 168. (Pod oba broja objavljen je isti natpis).

Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 83, br. 54a i 54b. (Greška prenesena iz Kukuljevićevih Nadpisa).

GROBNIK 160
C/4

Zvonik župne crkve.

1572. god.

Natpis na ploči ugrađenoj u južni zid zvonika.

Sivi vapnenac.

73×38 cm.

1 5 7 2 (arapskim brojkama)
V IME BOŽIE
I DEVI MARIE AM(E)N
LET H(RSTO)VIH ·Č·F·N B
TA ZVONIK BI POČET

● *V ime Božje i Devi Marije, amen. Let Hrstovih 1572. ta zvonik bi počet.*

Ustav. Ligature HV, ZV, PO.

Natpis bilježi godinu početka gradnje zvonika.

Sl. 275

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 271, br. 278.

Kukuljević, Nadpisi, str. 49, br. 169.

Jelić, Fontes XVI s. str. 31—32, br. 126.

Milčetić, Napisi i listine. VHAD, god. IX (1887), br. 4, str. 124. (Dopisi).

Sl. 276

GROBNIK

161
C/4

Župna crkva sv. Filipa i Jakova.
9. IX 1594.
Nadgrobna ploča popa Ivana Vnučića.
Ploča od bijela sitnozrnata vapnenca a okvir od tvrđeg sivoružičasta vapnenca.

Dimenzije ploče s okvirom 122×230 cm. Visina slova 7 cm.

Natpis je uklesan na pragovima kamenog okvira uokolo ploče.

Gore:

LET · H(RSTO)V(I)H' Č · F · P · G ·

Desno:

MISECA SEKTEBRA·DAN·Z·PREMINU POP'

Dolje:

IVAN · VNUČIĆ · PLOVAN

Lijevo:

· GROBNIČKI · [KOG]A · DUŠA · DA →
→ POČIV[A] V' MIR[U]

● *Let Hrstovih 1594, miseca sektebra, dan 9. preminu pop Ivan Vnučić, plovan grobnički, koga duša da počiva v miru.*

Ustav. Ligature HV, PR, PLOV, PO. Sljubljena slova VA.

Dok se ploča s okvirom još nalazila u podu, natpis se od hodanja toliko istrošio da je Kukuljević u prošlom stoljeću mogao pročitati samo ovo:

Let Hvih Č·H.....ć.....koga duša ž.....
čiv.....

tj.: Let Hrstovih Č·H· (1600) ć...koga duša ž(ivi?)....čiv (I. Kukuljević, Nadpisi, str. 54, br. 182) ili na drugom mjestu u istoj knjizi potpunije:

Ivan·Vučić' plovan grobnički·kog duša·da počiva u miru...let·Hvh' Č·F·K·P....G...N' ·preminu...seca sektebra·d(n)...

tj.: Ivan Vučić plovan grobnički koga duša da počiva u miru...let hrstovih č·f·p· (1590) k...g·m·n·preminu miseca sektebra d'n.... (I. Kukuljević, Nadpisi, str. 50, br. 172).

Zamisao reprezentativnog portreta pokojnika ostvario je domaći majstor. Besprijekoran u klesarskoj izvedbi renesansnog profila okvira i u klesanju glagoljskog natpisa, on u figuralici ostvaruje pučku, naivnu skulpturu pojednostavnjenih, geometriziranih oblika. Grobnički plovan Vnučić prikazan je kako leži na odru s jastukom pod glavom, odjeven u kasnogotičku kazulu. Na glavi mu je svećenički biret XV—XVI stoljeća.

Ploča i njezin kameni okvir s natpisom bili su izvađeni iz poda prilikom radova na uređenju crkve koncem prošlog stoljeća i učvršćeni uza zid u južnoj crkvenoj lađi. Kako se okvir sastoji od više komada kamena, bio je kod rekompozicije poremećen njihov izvorni redoslijed. Na našem crtežu opet je taj redoslijed uspostavljen. Natpis je u naše vrijeme još nečitljiviji nego što je bio u Kukuljevićevo doba. Čitanje se osniva na mojoj rekonstrukciji teksta, pri čemu sam odlučujuće tragove slova ustanovio na originalu pod tangentnom rasvjetom.

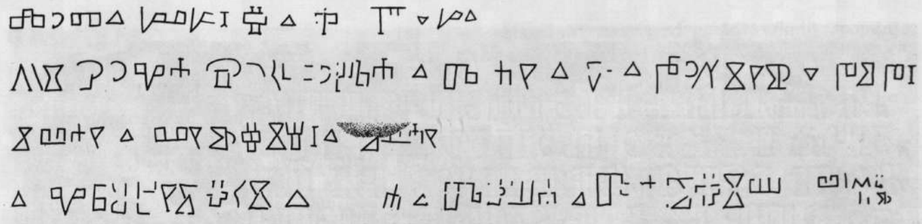

Sl. 277. Rekonstrukcija natpisa na nadgrobnoj ploči popa I. Vnučića iz god. 1594. u Grobniku.

Prezime VNUČIĆ (a ne Vučić, kako je čitao Kukuljević) ima potvrda u povijesnim izvorima XVI stoljeća u Grobniku. Jakov Vnučić, bravar bratovštine sv. Marije god. 1539. i Andrij Vnučić, sin Petra, zakupnik vinograda iste bratovštine godine 1560, spominju se u Blagajničkoj knjizi »Braščine« crkve sv. Marije u Grobniku. Arhiv JAZU III c, 23 f. 1 i f. 30. (Vidi Vj. Štefanić, Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije II, Zagreb 1970, str. 206). Gašpar Vnučić, santez u Grobniku, pisar i knjigoveža Vnučićeva molitvenika god. 1568. (Vidi Vj. Štefanić, Glagoljski rukopisi otoka Krka, Zagreb 1960, str. 429).

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 50, br. 172 i str. 54, br. 182.
Jelić, Fontes XVI s., Addenda str. 60, br. 155a.

GROBNIK

162
C/4

Crkva sv. Trojstva.
15. III 1613.

Latinski natpis i glagoljicom uklesan datum gradnje u vrhu kamenog luka nad lijevom (sjevernom) oltarnom nišom u crkvenoj lađi.

1613·DIE·XV MA
RTY
ČHVĬ

● *1613.*

Ustav.

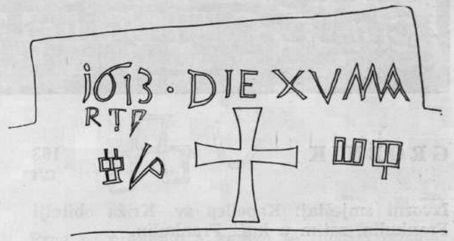

Sl. 278

Sl. 279. Grobnik, pogled na naselje sa zapada.

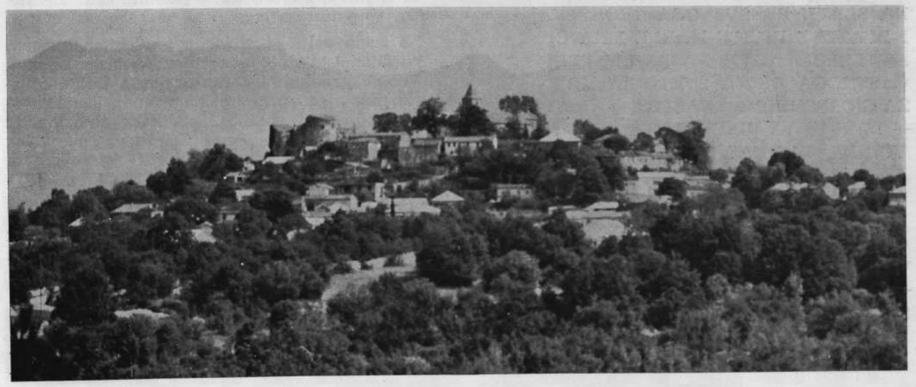

Sl. 280

GROBNIK

163
C/4

Izvorni smještaj: Kapelica sv. Križa obitelji Frankulin, zatim u kući Frankulin.

Sadašnji smještaj: Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu. Lapidarij. Inv. br. 6089.
12. VIII 1649.

Svijetli ružičastosivi tvrdi vapnenac.

45×33×20 cm.

D(EO) O(PTIMO) [M(AXIMO)] latinicom
NA SLAVU PRESVETOGA TRO[ISTVA]
I BLAŽENE DIVICE MARI[E I NA Č]
AST I SPOMENUTJE NAŠA[STJA PRE]
ČASTNOGA DRIVA SVETOG[A KR]I
ŽA G(OSPO)D(I)NA : NAŠEGA →
→ ISUH(RS)TA [U]ČI[N]I
UČINITI OVU KAPELICU ZA SE I Z
A SVOIH SADANIH I NAPRIDAK BU
DUĆIH PLEMENITI KNEZ FERENC
FRANKULIN VA TO VRIME BUD[U]
ĆI PORKULAB U GROBNIKU PR[E]S
VITLOGA : G(OSPO)D(I)NA : →
→ G(OSPODI)NA PETRA ZRIN
SKOGA &: I DOVERŠI JU LETA [Č H] K Z
DAN ·BĬ· AVGUSTA MISECA·NA V
EČNE STVARI SPOMENUTJE

● Deo Optimo Maximo. *Na slavu Presvetoga Trojstva i Blažene Divice Marije i na čast i spomenutje našastja prečasnoga driva svetoga križa Gospodina našega Isuhrsta učini učiniti ovu kapelicu za se i za svojih sadanjih i napridak budućih plemeniti knez Ferenc Frankulin, va to vrime budući porkulab u Grobniku presvitloga gospodina, gospodina Petra Zrinskoga etc. i doverši ju leta 1649, dan 12. avgusta miseca na večne stvari spomenutje.*

Ustav. Dekorativno, estetski oblikovano i uzorno klesano pismo. Slova A, B, G, K, O, P, R, U, H imaju udvostručene okomite crte. Latinička abrevijatura etc.

Natpisno polje je oštećeno prskanjem kamena po žilama, osobito u gornjem desnom uglu. Ferenc Frankulin, porkulab grofa Petra Zrinskog na njegovu grobničkom feudu još je u toj funkciji bio i godine 1653, kako to izlazi iz glagoljske isprave Petra Zrinskog, izdane 22. I 1653. u Ozlju (vidi I. Milčetić, Vjesnik hrv. arheol. društva IX (1887), str. 125).

Kasnije kao kapetan bakarski, upleten u Zrinsko-Frankopansku urotu, bio je uhićen 1670.

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 51, br. 174.
Brunšmid, Kameni spomenici, VHAD NS III (1912), str. 162—163, br. 165 i sl. 865.
Jelić, Fontes XVII s., Addenda I, str. 80, br. 138a.
Valentić, Kameni spomenici, str. 146—148. i slika.

GROBNIK

164
C/4

Izgubljeni i sporni spomenik.
Župna crkva sv. Filipa i Jakova.
1675. god.
Prema podatku, što ga je objavio D. Hirc, ne označivši mu izvor, u župnoj se crkvi nalazio »glagoljski natpis od g. 1675 (koji) spominje kanonike: Stjepana Crnića, Ivana Maršanića, Ivana Markušića, Bartula Škargatića, Jurja Sabutića, Matija Barca i Ivana Durbešića.«

Literatura:

Hirc, Hrvatsko Primorje. Zagreb 1891, str. 71.

GROBNIK u Istri

165
B/5

Gospodarska zgrada (»hliv«) kuće br. 12.
Vlasnik Franjo Kružila.
1596. god.
Glagoljski natpis na nadvratniku.
Bijeli vapnenac.
149×18 cm. Duljina natpisa 19 cm.

ČFPE

● *1596.*

Kurziv.

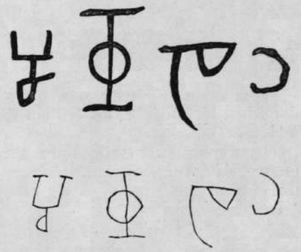

Sl. 281

Pod tim uklesanim natpisom ugraviran je kao grafit glagoljskim kurzivom isti datum: Č F P E.

GROŽNJAN

166
A/4

Stambena kuća XVI st. u južnom dijelu grada.
Vlasnik dr Likar.
Glagoljski natpis na gornjem pragu prozora na I katu pročelja.
Pješčenjak.
Duljina natpisa 26 cm.

V·M
L·

Kurzivni i ustavni oblici slova XVI st.

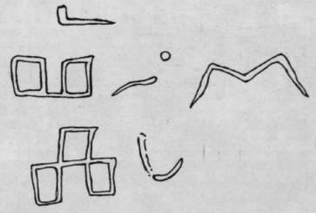

Sl. 282

Prag se prelomio a kamen se ljušti i otpada. Titla nad slovom V i interpunkcija među slovima odaju abrevijature, početna slova riječi nekog neodređena teksta.

Sl. 283. Grožnjan, panorama s jugoistoka.

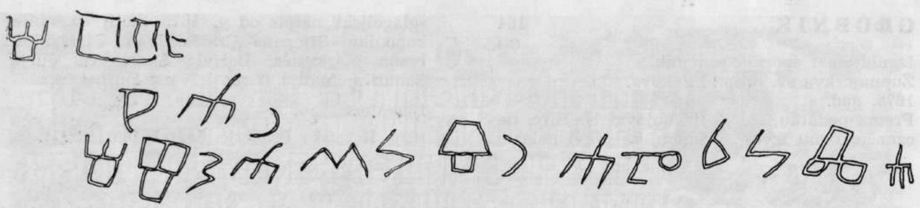

Sl. 284

GRUSI 167
E/9

Stambena kuća br. 3. Vlasnik Nikola Surač.
6. IV 1741.
Natpis na nadvratniku starih, sada zazidanih, vrata na pročelju kuće.
Numulitni vapnenac.
153×48 cm.

NA E
Č ω K A · MISE(CA) APRILA

● *1741, miseca aprila na 6.*

Kurziv.

Tipovi slova odaju istu ruku koja je sastavljala i natpise na pročelju crkve u Grusima. Oznaka dana u mjesecu (na e) nadopisana je iznad retka.

Natpis bilježi vrijeme gradnje ove kuće.

Sl. 285. Grusi, seoske kuće.

Sl. 286. Grusi, crkva Gospe od Ruzarija.

GRUSI 168
E/9

Crkva Gospe od Ruzarija.
Ulomak glagoljskog natpisa (I) i glagoljski natpis uklesan na dvije ploče (II i III) na pročelju crkve, nad vratima.

I) Ulomak.
XVII—XVIII st.
Bijeli mramor.
23×18 cm.
. . B K .
Št U G
P . . . .
Kurziv.

II) Ploča.
3. III 1750.
Bijeli mramor.
33,5×24,5 cm.

NA Č ω L
NA · V · MARČA
BUDUĆI SVETO
GODIŠTE KADA SE F
ABRIKA BUDUĆI P
AROK DON ŠIME ĈAN
IS TURNA

III) Ploča.
Nastavak prethodnog teksta.
71,5×13 cm.

BI KAPITAN NIKOLA DE LANGO
BI PROKARATUR · NIKOLA · ŽIVKO ·
BIH STAR · J V · UREKIĆ MILADIN →
→ M(EŠTAR)

Kurziv. Ligatura GO.

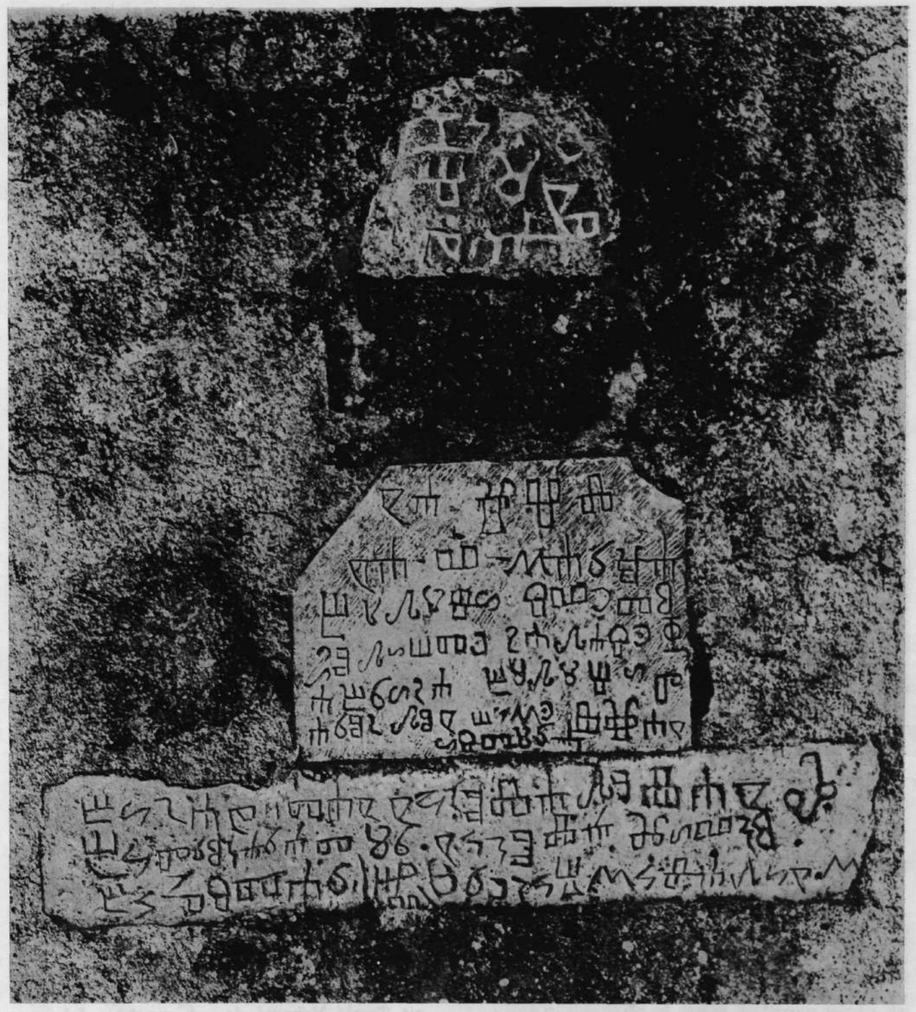

Sl. 287. Grusi. Glagoljski natpisi I, II i III na pročelju crkve Gospe od Ruzarija.

● (kontinuirano čitanje natpisa s ploča II i III).
Na 1750, na 3. marča, budući sveto godište kada se fabrika, budući parok don Šime Jačan is (iz) Turnja. Bi kapitan Nikola de Lango; bi prokaratur Nikola Živko; bih star 33 (razumijeva se godina), *Urekić Miladin meštar.*

Natpis bilježi vrijeme gradnje ove crkve u jubilarnoj godini 1750 (»sveto godište«), kada je župnik (»parok«) bio don Šime Jačan, rodom iz Turnja, sela kod Biograda na moru (gdje i danas postoji to prezime) i kada je u mletačkoj posadi, stacioniranoj u Grusima, gdje se i danas južno od crkve vide ruševine utvrde, bio kapetanom Nikola de Lango a prokuratorom Nikola Živko. Na kraju je i ime majstora koji je gradio crkvu, Miladina Urekića.

Zapis »bih star 33« vjerojatno se odnosi na godine života sastavljača natpisa, paroha don Šima Jačana.

L. Jelić registrirao je natpis uz komentar da bilježi dovršenje obnove crkve, ali nije dao čitanje natpisa.

Literatura:

Jelić, Fontes XVIII s. str. 36, br. 70.

Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 280—281.

Sl. 288. Hrastovlje, crkva sv. Trojstva. Detalj zidne slike Poklonstva kraljeva (pratioci kraljeva koji nose jelo: kokoši, jaja, zeca). Pri dnu teče oslikani glagoljski i latinski natpis iz god. 1490.

HRASTOVLJE

169

B/4

Crkva sv. Trojstva.

1490. god.

Natpis na zidnim slikama koje je izradio majstor Ivan iz Kastva s pomoćnicima. Natpis je oslikan u jednom retku duž sjevernog crkvenog zida, ispod kompozicije Poklonstva kraljeva. Prvi dio natpisa sastavljen je na hrvatskom jeziku, glagoljicom, ustavnim pismom, a drugi dio natpisa na latinskom jeziku gotičkim pismenima. Natpis je izveden crnim pigmentom s vapneno-emulzionim vezivom na bijeloj vapnenoj podlozi i to tako da je prvi (glagoljski) dio natpisa izrađen prostoručno, kistom, dok je drugi (latinski) dio izveden otiskivanjem slova kroz izrezane matrice (šablone za slova).

[. . . . TO DĚLO BĚ S]VRŠENO·NA·DAN· →
→ ·SVETE·MAR[GARETE . . . .] LET →
→ G(OSPOD)N(I)H ·Č·U·P· HOC·OPUS· →
→ ·FIERI·FECIT·TOMIC· VRCHOVICH·DE →
→ [. . . . . MAGISTER] IOHANNES·DE· →
→ ·KASTUA·PI(N)XI[T]

● *. . . to dělo bě svršeno na dan svete Margarete . . . let Gospodnjih 1490. Hoc opus fieri fecit Tomić Vrhović de . . . . . magister Iohannes de Kastua pinxit.*

Glagoljski ustav i latinička gotička fraktura.

Početak glagoljskog teksta potpuno je iščeznuo, a vidljivi ostatak glagoljskog teksta prekinut je lakunom na mjestu, gdje je podloga oslikanog sloja bila mehanički uništena. Lakuna u sredini latinskog dijela teksta nastala je naknadnim probijanjem prozora u crkvenom zidu. U toj lakuni treba pretpostaviti domicil Tomića Vrhovića (»Tomic Vrchovich de . . .«) te njegovu funkciju, vjerojatno župnika u Kubedu, tj. u centru župe, pod koju je potpadalo Hrastovlje kao kapelanija. Tomić je osobno ime, hipokoristik od Toma. U lakuni je također i slikareva titula: magister.

Literatura:

B. Fučić, Majstor Ivan iz Kastva i njegova sredina. Zbornik za umetnostno zgodovino. N.V., V—VI, Ljubljana 1959, str. 310—311.

Sl. 289. Hrastovlje, crkva sv. Trojstva. Crtež sačuvanih dijelova oslikanog glagoljskog i latinskog natpisa iz god. 1490.

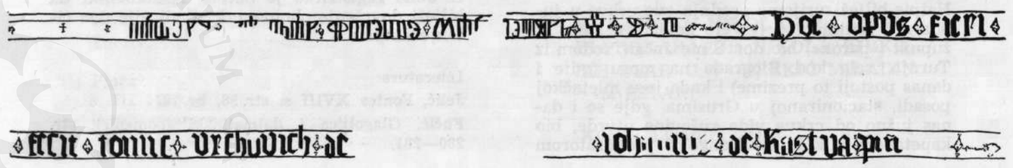

HRASTOVLJE

170

B/4

Crkva sv. Trojstva.

1490. god.

Natpisi na zidnim slikama s imenima proroka i svetaca, oslikani crnom bojom.

1) Izblijedjeli natpis na bijelom svitku što ga u ruci drži prorok Baruh. U sjevernoj crkvenoj lađi, u posljednjem polju nad kolonadom. Sl. 290.
   Tekst je pisan matricom, gotičkim pismenima, latinski: baruc profeta
   a zatim prostoručno, kistom, glagoljskim ustavom:
   BARU PROFETA

Sl. 290

2) Dvojezični natpis, izveden poput prethodnoga crnom bojom na bijelom svitku što ga u ruci drži prorok Joel. U južnoj crkvenoj lađi, u četvrtom polju nad kolonadom. Latinski:
   ioel profeta
   Glagoljskim ustavom:
   JOEL

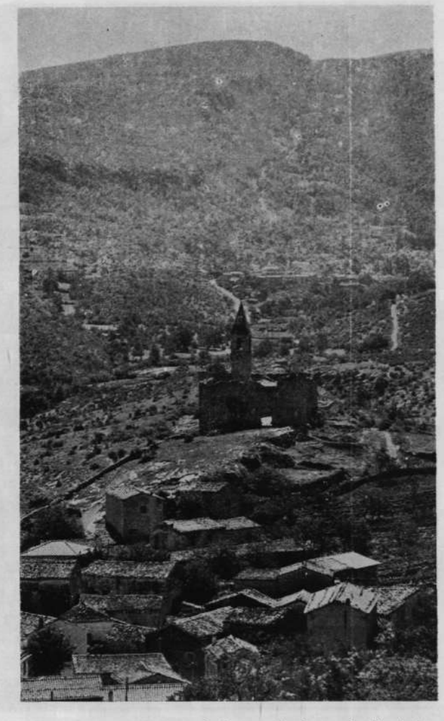

Sl. 291. Hrastovlje. Pogled na selo i na obzidani tabor sa crkvom sv. Trojstva.

3) Dvojezični natpis, izveden poput prethodnih. Oslikan na bijelom svitku što ga u ruci drži kralj David. U južnoj crkvenoj lađi, u petom polju nad kolonadom. Latinski tekst zamjetljiv je samo u neznatnim tragovima.
   Glagoljski tekst, pisan ustavom:
   DAVID
   Na ostalim prikazima starozavjetnih proroka, što se nižu u segmentnim poljima nad kolonadom, nema glagoljskih natpisa. No na bijelim svicima, što ih u tim poljima drže proroci u ruci, nisu zabilježena njihova imena ni u latinskom, jedva vidljivom tekstu, pa glagoljaš nije imao literarnog uporišta za identifikaciju pojedinog lika. Ti kratki latinski tekstovi bilježe početak citata iz djela pojedinog proroka ili aludiraju na određeni tekst, bilježeći njegovo poglavlje (na pr.: cap . . . .)

4) Natpis, pisan glagoljskim ustavom, izveden kistom, crnom bojom nad likom sv. Lucije na južnom zidu:
   S(VETA) LU[CIA]

Literatura:

Fučić, Majstor Ivan iz Kastva i njegova sredina. Zbornik za umetnostno zgodovino. N.V., V—VI, Ljubljana 1959, str. 310—311.

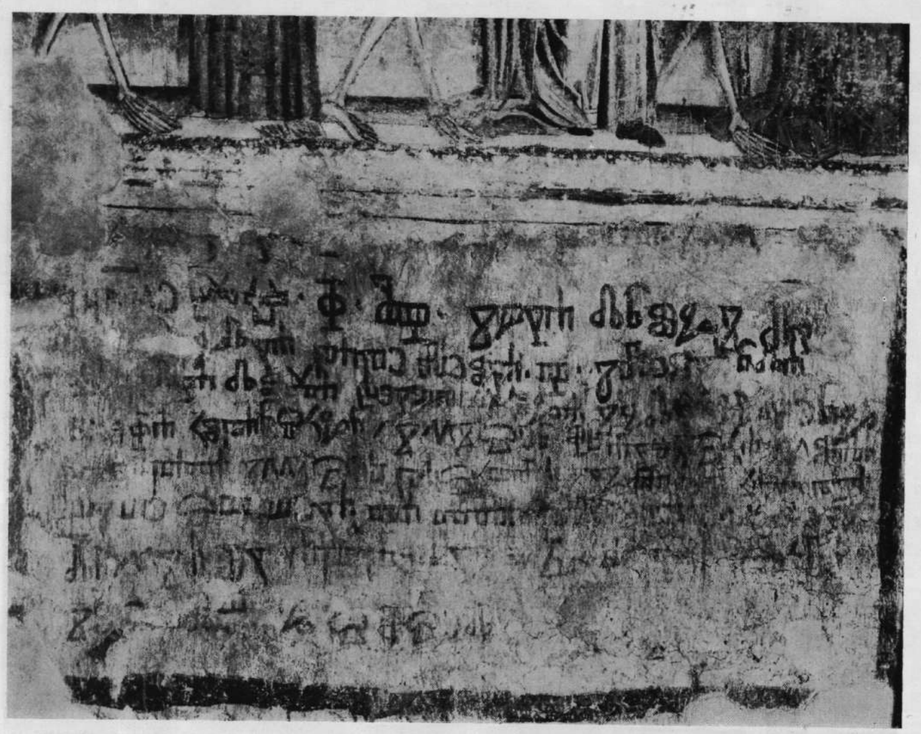

Sl. 292

HRASTOVLJE 171

B/4

Crkva sv. Trojstva.
2. VI 1518.

Natpis izveden prostoručno kistom i crnom bojom u donjem pojasu južnog crkvenog zida ispod polja na kome je prikazan Ples mrtvaca.

Natpis je oštećen i izblijedio.

Natpisno polje: 137×75 cm.

V (I)ME B(O)ŽE Č·F·3·Ĭ· IJuNA DRUGI D(A)N
[VA VRIME] G(OSPO)D(I)NA PAPE LEONA ·Ĭ· I LEONARDA
LORED(A)NA DUŽA BENETAČKOGA I G(OSPO)D(I)NA Z BERG(AMA)
ŠKOFA KOPARSKOGA I MISER FRANČISKA MULA
P[OTE]ŠTATA I MISER PASKVALA INGALDA KAPITANA
BIŠE SVRŠENA TA TLA P[O] MEŠT[RI] ANTONI
DAMIDUN A PO PROŠNI REDO[VNIK]A ŽAKAN
I OSTALIH SUSED

● *V ime Božje. 1518. ijuna drugi dan. Va vrime gospodina pape Leona X i Leonarda Loredana, duža benetačkoga i gospodina z Bergama, škofa koparskoga i miser Frančiska Mula, poteštata i miser Paskvala Ingalda, kapitana biše svršena ta tla po meštri Antoni Damidun a po prošnji redovnika, žakan i ostalih sused.*

Kurzivni i ustavni oblici slova. Ligature GD, ŠT, RŠ, PO, PR, DV. Mnogo sljubljenih slova: BŽ, 3Ĭ, PA, NA, ŽA, GA, LA, TA, TATA, VALA, GAL, DA, KA.

Natpis bilježi da je 2. VI 1518. majstor Anton Damidun na traženje mjesnih svećenika (redovnici), žakana i ostalih općinara (susedi) izradio i završio novi paviment u crkvi (»tla«). Taj se paviment u tragovima još vidi na mjestu gdje je prije restauratorskih radova stajao pokrajni oltar. Sastavljen od mase jake žbuke, kamena i tučene opeke te polirane površine taj paviment podsjeća na rimsku tehniku opus signinum. Majstorovo prezime »Damidun« pokazuje furlansko porijeklo njegove obitelji: da Medone, iz Medona u Furlaniji.

Ostala lica koja se u dataciji spominju su mletački dužd Leonardo Loredan (1501—1521), »Gospodin z Bergama« je koparski biskup Bartolomej de Sonica (iz bergamske provincije), bivši prepošt u Bergamu, Francesco Mulo je mletački potestat u Kopru, a Pasquale Ingaldeo, pripadnik koparske patricijske obitelji, koji se ovdje javlja pod titulom »kapitana«, obnaša vjerojatno delegiranu funkciju koparskog gradskog vijeća prema slavenskom stanovništvu na koparskoj jurisdikciji (takozvani »capitaneus Sclavorum«).

Literatura:

Fučić, Majstor Ivan iz Kastva i njegova sredina. Zbornik za umetnostno zgodovino. N.V., V—VI, Ljubljana 1959, str. 310—311.

HRASTOVLJE 172

B/4

Crkva sv. Trojstva.
XV ili XVI st.

Natpis uklesan u prednje lice monolitnog bloka, dugog više od 3 m, koji služi kao stepenica pred glavnom apsidom. U kamen je uklesan znak križa (u krugu) pa ime — vjerojatno — onog majstora, koji je odlomio i isklesao toliki monolit domaćeg lapora:

MAT(E)

Literatura:

B. Fučić, Majstor Ivan iz Kastva i njegova sredina. Zbornik za umetnostno zgodovino. N.V., V—VI, Ljubljana 1959, str. 320.

Sl. 293

HRASTOVLJE 173

B/4

Crkva sv. Trojstva.
Glagoljski grafiti i zapisi na zidnim slikama majstora Ivana iz Kastva (1490).

1) Zapisi, izvedeni kistom i crnom bojom na donjoj zoni sjevernog zida ispod Bogorodičina lika. Sl. 294.

   Z (glagoljicom)
   Č·U·P·Z· tj. glagoljicom datum 1499.

2) Grafit u donjem uglu s prikazom Šibanja. Zapadni zid.

   TO PISA KI VO....

   Kurziv. XVI st.
   Tekst grafita je nedovršen. Vjerojatno ga treba popuniti stereotipnom humorističkom izrekom, čestom u naših glagoljaša: to pisa on ki voli vino nego vodu ili slično. Slična se formulacija nalazi u Hrastovlju i na grafitu br. 8 a poznata je i iz zapisa u glagoljskim kodeksima.

Sl. 294. Zapis br. 1.

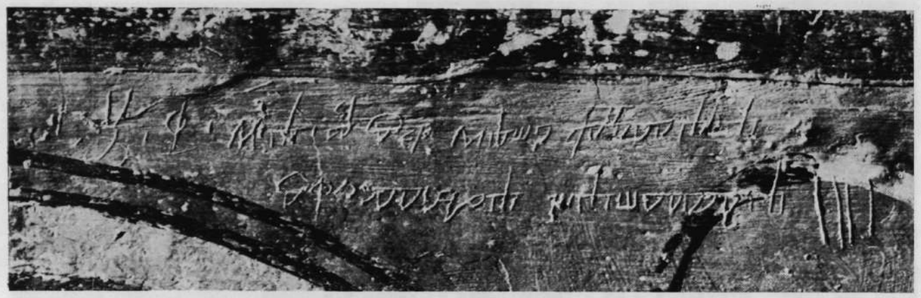

Sl. 295. Grafit br. 4.

3) Grafit koji se proteže od sredine polja Šibanja preko okomite bordure do sredine polja s prikazom Krista pred Pilatom. Zapadni zid. Pisar grafita komentira scenu Šibanja, pa lik sluge, koji bičuje Krista, označuje pogrdnim izrazom:

OSAL

Zatim ga istim izrazom apostrofira:

NE BIJ OSLE
TEGA SV(ETO)GA MU
ŽA KI STVORI NEBO
I ZEMLU I VSE STVARI
OVEGA SVETA I ZNA TI O
NEBORE DUMAE TO STVORENIE
TVOE I ČINIŠ STVARI NEMU TAKOVE

Kurziv. XVI st.
Riječ »dumaj« (misao) u obliku supstantiva, javlja se ovdje kao osamljeni termin u rječniku glagoljaša.

4) Grafit na ružičastoj podlozi naslikane arkade iznad lika sv. Apolonije. Južni zid, blizu apside, gdje se nalazio oltar sv. Sebastijana, Fabijana i Roka. Sl. 295.

Č·F·M·A· TO SU MAŠE OLTARA
SVETEGA BAŠTINA

● *1561. To su maše oltara svetega Baština.*
Kurziv.

5) Grafit na južnom zidu, na polju s prikazom Plesa mrtvaca. Na tamnoj pozadini, desno od trgovčeve glave.
XVI st.

SE PISA ŽAKAN . . . .

Kurziv.
Nedovršeni tekst.

6) Grafit na južnom zidu, na polju s prikazom Plesa mrtvaca. Desno od redovnika. Sl. 296.

Č·F·Ī·Ž· NA D(A)N S(VETA)GO →
→ NAZARIA
KADA BI PRNESEN NOVI PRAM(E)NT

● *1517, na dan svetago Nazarija, kada bi prnesen novi prament.*
Grafit bilježi nabavku liturgijskog ruha, kazule (parament). Sv. Nazarije je lokalni svetac Kopra, sijela biskupije pod koju spada Hrastovlje.
Kurziv.

Sl. 296. Grafit br. 6.

7) Grafit na južnom zidu, na polju s prikazom Plesa mrtvaca. Na tamnoj pozadini, lijevo od lika biskupa.

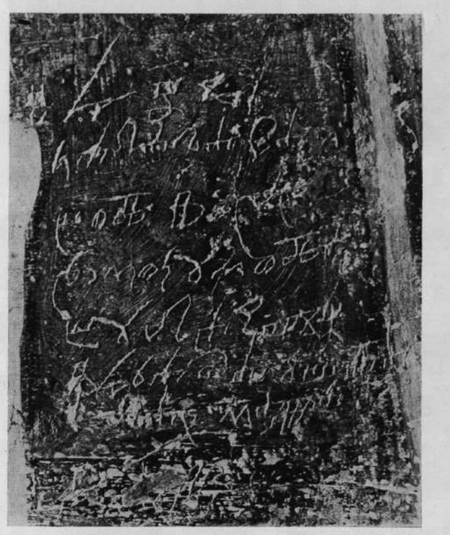

Sl. 297

Č·H·Ī·G·
KADA ⟨DA⟩ SAM
BIL Ê POP
PRE MIKU⟨MI⟩LA
BUDAKOVIĆ
U HRASTOVLA
DAN MAJA
J

● *1614, kada sam bil ja pop pre Mikula Budaković u Hrastovlja(h), dan maja 30.*

Kurziv.
Pop Mikula Budaković vjerojatno je Istranin iz Labinštine. Za stupanj njegove pismenosti karakterističan je grub, neispisan rukopis i reduplikacija slogova.

8) Grafit na južnom zidu, na polju s prikazom Plesa mrtvaca. Na donjoj polovici crvene odjeće kardinala.

Č [F] M [?]
TO P[I]SA KI V[O]LI
PR(I) MIZI SIDEĆ VINO
PITI NEGO KOPATI I KI VOLI
VINO NEGO KROP KI TO PISA BOG →
→ MU POMOZI I SVETA MARIÊ AMEN
VSAKI RECI KI TO ŠTAL BUDE →
→ BOG MU
POMOZI I CETERA
VRAGU NA RAME

● *156?, to pisa ki voli pri mizi sideć vino piti nego kopati i ki voli vino nego krop. Ki to pisa, Bog mu pomozi i sveta Marija, amen. Vsaki reci ki to štal bude: Bog mu pomozi i cetera.*

Druga ruka pripisala je invektivno izvan retka: *Vragu na rame!*
Kurziv.
U rječniku javljaju se slovenizmi (miza — stol, krop — kipuća voda).

9) Grafit na južnom zidu, na polju s prikazom Plesa mrtvaca. Na donjoj polovici crvene odjeće kardinala. Pod grafitom br. 8.

. . . . TO PISA ŽULJAN ŽAKAN

Kurziv. XVI—XVII st.
Žuljan, osobno ime prema talijanskom Giuliano.

10) Grafit na južnom zidu, na polju s prikazom Plesa mrtvaca. Lijevo od lika kraljice, pod savinutim mrtvačevim laktom.

Č·F·N· TO PISA
PRE ANTON SVETINA KADA BIH →
→ KAPELAN

● *1570. To pisa pre Anton Svetina kada bih kapelan.*
Kurziv.

Pop Anton Svetina, rodom iz koparske okolice, gdje je to prezime često, bio je kapelan u Kubedu ili Hrastovlju.

11) Grafit na južnom zidu, na polju s prikazom Plesa mrtvaca. Proteže se lijevo od lika kraljice po okerom oslikanom tlu i po crvenoj haljini kraljičinoj.

Č·F·K·V· TO PISAH PRE IVAN

● *1543, to pisah pre Ivan.*
Kurziv.

12) Grafit na južnom zidu, na polju s prikazom Plesa mrtvaca. Na tamnoj pozadini, lijevo od kraljeve glave, na kraljevoj kosi i na hermelinskom plaštu. Posljednji redak siže i na tamnu pozadinu, desno od kralja.

VA IME BOŽE TECIŠE
LET GO(SPODNI)H ·Č·F·N· DA BE
PŠE(NICA) PO STAR L(I)B(A)R K3
I BIŠE UNČA KRUHA SAKA
ZA SOLD I BIŠE VELIKA KAREŠTIJA

● *Va ime Božje teciše let Gospodnjih 1570, da be pšenica po star* (ispod te riječi je pripisano: *libar*) *libar 48 i biše unča kruha saka* (tj. svaka) *za sold i biše velika kareštija.*

Poluustav.
Grafit bilježi ekonomske podatke o nerodnoj godini, o cijenama namirnica, o mjerama.

Sl. 298. Grafit br. 13.

13) Grafit na sjevernom zidu, u donjem desnom uglu kompozicije Poklonstva triju kraljeva, blizu sjeverne apside u kojoj se nalazio oltar Svetih triju kraljeva. Sl. 298.

ČFMA TO SU MAŠE OLTARA
TRIH KRALI

● *1561. To su maše oltara trih kralji.*
Kurziv.

14) Grafit na sjevernom sektoru prvog stupa južne kolonade. Oko 150 cm iznad tla.

SVETA TROICA
POMILUI NAS

● *Sveta Trojica pomiluj nas.*
Poluustav. XVI—XVII st.

15) Grafit na sjevernom sektoru prvog stupa južne kolonade. 146 cm iznad tla.

ČFKE
SIE PISA POP GRG(U)R LUŽIĆ....
ČIĆ IZ KRINGE BUDUĆ
KAPELA[N] KUBEDE POL

● *1546, sije pisa pop Grgur Lužić (...) čić iz Kringe, buduć kapelan Kubede pol.....*
Kurziv.
Nedovršeni tekst popa Grgura iz Kringe u Istri u doba kada je bio kapelan u Kubedu kod (pol) nezabilježnog župnika.

16) Grafit na sjeverozapadnom sektoru prvog stupa južne kolonade. 170 cm iznad tla.

ČFKE
SIE PISA POP MATEI
ŠKRPOČIĆ Z LOPARA

● *1546, sije pisa pop Matej Škrpočić z Lopara.*
Kurziv.
Nije posve sigurno čitanje oznake domicila (»z Lopara«). Jedan Lopar je na otoku Rabu, a drugi u koparskoj okolici, blizu Hrastovlja.

17) Grafit na jugozapadnom sektoru prvog stupa južne kolonade. 170 cm iznad tla.

ČFI T MI.....
M..K...
PISAH JA PRE
IVAN(?) VISINTIN RODOM Z L(A)B(I)NA

● *1520. T mi....m k....pisah ja pre Ivan(?) Visintin, rodom z Labina.*
Kurziv.
Vrlo oštećen grafit.

18) Grafit na jugozapadnom sektoru prvog stupa južne kolonade. 160 cm iznad tla.

GR M....NEMO JE VINO PIT
S B

Kurziv. XVI st.
Moraliziranje: Nemo (tj. ludo) je piti vino.

19) Grafit na jugozapadnom sektoru prvog stupa južne kolonade. 150 cm iznad tla.

·Č·F·B·Ī· OKTEBRA NA →
→ S(VE)T(OG)A MARTINA D(A)N
TO PISAH Ê PRE M(I)KULAŠ BUDUČI
FARMAN V TO VREME

● *1512, oktebra na svetoga Martina dan, to pisah ja, pre Mikulaš, budući farman v to vreme.*
Kurziv.
Sv. Martin, đakon i opat, 24. X. Pop (pre) Mikulaš je župnik (farman) u Kubedu.

20) Grafit na jugozapadnom sektoru drugog stupa južne kolonade. 158 cm iznad tla.

B(OŽ)E B(OŽ)E MOI

● *Bože, Bože moj!*
Kurziv. XVI st.

21) Grafit na zapadnoj plohi kapitela drugog stupa južne kolonade. 192 cm iznad tla.

KADA BIHOM POPA
MOJ.....PRE MIHEL
PLOVANU PREPOČTOVANEM
LOKE.....MLADEH
MISAH JA PRE JURE RODOM
Z BRTONIGLE BOG NAS SVE VESELI →
→ VA.....AM(E)N

● *Kada bihom popa moj....pre Mihel plovanu prepočtovanem Loke.... mladeh misah ja pre Jure rodom z Brtonigle. Bog nas sve veseli va ⟨viki vikov?⟩, amen.*
Kurziv. XVI st.
Loka (Predloka), župa u susjedstvu Hrastovlja. Brtonigla u Istri.

Literatura:

B. Fučić, Majstor Ivan iz Kastva i njegova sredina. Zbornik za umetnostno zgodovino. N. V., V—VI., Ljubljana 1959, str. 314—320.

Sl. 299. Humski triptih. Djelo meštra Antona s Padove iz 1529. god.

HUM

174
B/4

Nekadašnji smještaj: Crkva sv. Jeronima na groblju.
Sadašnji smještaj: Kulturnohistorijska zbirka u biskupskom sjemeništu u Pazinu.
20. IX 1529.
Drveni polihromirani oltarni retabl s tri slike i oslikanom lunetom (tempere na platnu), takozvani »Humski triptih«.
Na triptihu središnja slika prikazuje Bogorodicu s djetetom na prijestolju i donatora, lijeva slika sv. Jeronima, titulara crkve, a desna nekog mladog svetog mučenika (sv. Vid?). U luneti je Bog Otac u slavi anđela. Donator Humskog triptiha bio je humski župnik (plovan), pop Ivan Pečanić. On je portretiran kako kleči pred Bogorodicom, bradat, tonzuriran, u crnoj odjeći podstavljenoj krznom. Sl. 301. Nad njegovom glavom slikar je kistom, bijelom bojom nacrtao glagoljske inicijale:

P I

● *Pop Ivan.*

Natpis na listu papira, izvorno prilijepljenom na predelu Humskog triptiha. Sl. 300.

Natpis je pisan dvobojno (crnilo i cinober), perom na papiru.

Dimenzije papira: 37×12 cm.

Sl. 300. Glagoljski natpis iz god. 1529. na predeli Humskog triptiha.

V H(RSTO)VO IME AMEN LET ROISTVA T ᐢGOE Č F I Z MISECA SEKTEBRA DAN I
BI SVRŠENA TA FIGURA V HUMI NA SLAVU G(OSPO)D(I)NU B(OG)U I S(VE)TOMU –
→ EROLIMU PO MEŠTRI
ANTONI [S PA]DOVE [I V TO VRIME] BIŠE V HUMI PLOVAN G(OSPO)DIN IVAN →
→ PEČANIĆ RODOM IZ .... ATE
I V TO LETO POKRIŠE CRIKAV SV. EROLIMA ⟨I UČINIŠE?⟩ FIGURU NA [A]NTAR →
→ S(VE)TOGA ANTONA .... UNDU(?)
I MALI ZVON POSTAVIŠE I VEČE DOBRA
STVORIŠE ZAČ BIHU V HUMI MUŽI DOBRI JuRAI GRŽINIĆ I NEGA PODŽUP →
→ GRGUR BAKŠIĆ I OST[ALI DOBRI MUŽI]
I [V] TO VRIME CAR SELIMBEG ZAUÊ UGRSKU ZEMLJu
I BIŠE PO VSEM SVITU RAT NEVERA NE'JuBAV HINBA UŽURA
I TO ZAPISAH' JA POP ANDRII PRAŠIĆ RODOM IZ BUŽAN

● *V Hrstovo ime, amen. Let rojstva togoje 1529, miseca sektebra dan 20, bi svršena ta figura v Humi na slavu Gospodinu Bogu i svetomu Jerolimu po meštri Antoni s Padove. I v to vrime biše v Humi plovan, gospodin Ivan Pečanić rodom iz ..... ate. I v to leto pokriše crikav sv. Jerolima i učiniše(?) figuru na antar svetoga Antona ..... i mali zvon postaviše i veće dobra stvoriše zač bihu v Humi muži dobri Juraj Gržinić i njega podžup Grgur Bakšić i ostali dobri muži. I v to vrime car Selimbeg zauja ugrsku zemlju i biše po vsem svitu rat, nevera, neljubav, hinba, užura. I to zapisah ja, pop Andrij Prašić rodom iz Bužan.*

J. Volčić u svojoj Bilježnici čitao je ovako:
»....1533 bi svršena ta figura va Humi na slavu gdnu Bogu i svetomu Erolimu po meštru Antonu · i to leto pokriše crkav i mali zvon postaviše i veće dobra storiše, zač bihu v Humi muži dobri. To vreme car Selimbeg zavoja u Grčku zemlju i biše po vsem svetu rat, nevera, neljubav, hinba, užura. I to zapisah ja pop Andrij Prašić rodom iz Bužan«.

Sl. 301. Portret glagoljaša, popa Ivana Pečanića na Humskom triptihu.

Kurziv. Na početku teksta veliki crveni inicijal V. U šestom retku mali inicijal Z (zač bihu itd.). Ligature VR, GD, NU, TO, TR, DOV, PO, GU, ZVO, DO, BR, TVO, JuR, GR, GU, LJu, POV, TU, BU.

Lijepo kaligrafirano pismo popa Andrija Prašića znamo s natpisa koji je kistom ispisao iste godine 1529, na zidnim slikama ovog istog »meštra Antona s Padove« u crkvi sv. Roka u Draguću.

U natpisu iz Huma on bilježi vrijeme izradbe oltarnog retabla, »Humskog triptiha«, koji je stajao na glavnom oltaru crkve sv. Jeronima na humskom groblju; bilježi ime autora, istarskog majstora Antuna »s Padove«, (vjerojatno) iz današnje Kašćerge koja se u ono doba zvala Padova; nabraja radove koje su u ono doba dali izvesti humski upravitelji, župani, požupi i »ostali dobri muži«. U posljednjem odlomku aludira se na tursko osvojenje Ugarske nakon Mohačke bitke.
Isprani, izblijedjeli natpis čitao sam pod filtriranim svjetlom i metodom fluorescencije.

Arhivska dokumentacija:
Volčić, Bilježnica (čitanje).
Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV-23/D VI, 93.

Literatura:
B. Fučić, Humski triptih. Bulletin, god. V (1957), br. 3, str. 208—212.

HUM 175
B/4

Crkva sv. Jeronima na groblju.
IV. 1537. god.
Natpis na građevnom kamenom bloku na pročelju crkve.
Vapnenac.
56×33 cm.

Č F J Ž
APR(I)LA

● *1537, aprila.*

Kurziv. Ligatura PR.

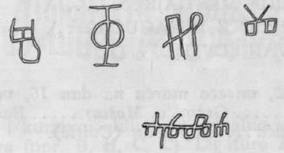

Sl. 302

Natpis bilježi datum gradnje trijema (»lopice«) pred starom romaničkom crkvom. Trijem je bio srušen u XIX stoljeću; od njega je na mjestu ostao kameni potporni stup.

HUM Zvono s glagoljskim natpisom iz god. 1542. Vidi pod: BREST.

Sl. 303

HUM 176
B/4

Stambena kuća br. 8. (Vlasnik Franjo Klobas).
1545. god.
Natpis na kamenom stolu pod trijemom kuće.
Vapnenac.
Natpisno polje 110×19 cm.

Č·F·K·D· VA VRIME
ŽUPANA GR(GUR)A BAKŠIĆA

● *1545. Va vrime župana Grgura Bakšića.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature VA, VR, PA, NA, BA. Dekorativno udvostručene okomite crte slova F, K. Osobitosti u stiliziranju slova Č i B. Slovo B je stilizirano kao i na natpisu iz Huma iz god. 1609.

Natpis bilježi vrijeme izradbe kamenog stola koji je služio kao stol za zasjedanje humskih vijećnika pod ložom (trijemom).

HUM 177

B/4

Devastirani spomenik.
16. III 1552.
Natpis, uklesan u ugaoni blok kamena u donjem dijelu zapadnog zida zvonika.
Pješčenjak.
100×55 cm. Natpisno polje 71×44 cm.

Natpis je god. 1921. bio nasilno uništen, otučen klesarskim zubatim batom, po nalogu iredentista iz talijanske općine u Buzetu. Rekonstrukcija se oslanja na preostala slova i tragove slova nakon devastacije i na prepise starijih istraživača (Arhivska dokumentacija).

Rekonstrukcija (B. Fučić):

·Č·F·L·B·
M(I)SECA MARČA NA D(A)N EÏ
VA VR(I)ME ŽUPANA.....
GRŽINIĆA MEŠT(A)R.....BA
ŠTIĒ(N)ČIĆ Z DR⟨AGUČA....⟩
POP IVAN ⟨CVITIĆ⟩.....

● *1552, miseca marča na dan 16, va vrime župana ..... Gržinića. Meštar ..... Baštijančić z Draguća .... Pop Ivan ⟨Cvitić⟩.*

Čitanje A. Kalca, objavljeno u Jelićevim Fontes:
č·f·l·b·
mis(e)ca marča
va vr(i)me žup
Gržinić
pop N(a)tal Crvić sa(gradi?)
Prijepis i čitanje Anonima, u rukopisnoj ostavštini I. Milčetića:
1552
misca marča
va vrme žup
Gržinić

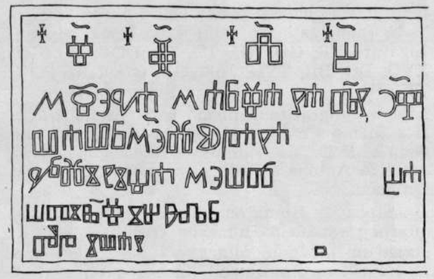

Sl. 304

Čitanje Vj. Spinčića u njegovim Crticama:

1522, miseca marča va vrime župnika Gržinića pop Natal Crvić sazdal.

Ustav. Ligature GR, TR, ZD, PO. Sljubljena slova PA, NA.

Natpis je bilježio gradnju zvonika kao dijela gradskih fortifikacija humskih. Personalno je datiran humskim županom, a spominje domaćeg istarskog majstora-graditelja (meštar Baštijančić iz susjednog Draguća?) i župnika.

Tragove slova koji su izbjegli devastaciji čitao sam i bilježio ih na celofan papiru, priljubljenom uz površinu natpisa, pri danjoj rasvjeti i noću, pod tangentnom rasvjetom.

Arhivska dokumentacija:

Precrt i čitanje Anonima u rukopisnoj ostavštini I. Milčetića, Arhiv JAZU VIII—135.

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s., str. 21, br. 94.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 71 i 233.
Spinčić, Crtice, str. 63.
B. Fučić, Rekonstrukcija glagoljskih natpisa u Humu. Rad JAZU 381, str. 128—130. Zagreb 1978.

HUM 178

B/4

Devastirani spomenik.
22. VIII 1562.
Natpis uklesan na kamenoj ploči, ugrađenoj nad gradskim vratima na »polači«.
Sivi, zrnati škriljevac.
37,5×43,5 cm.
Rekonstrukcija (B. Fučić):

·Č·F·M·B
M(ISE)CA AV(GUŠ)TA
D(AN) I B·VR(I)ME
Ž(U)P(A)NA AN(D)REÊ M
AL(INARI)ĆA I P⟨ROČIH ?⟩ MUŽ(I)

● *1562, miseca avgušta dan 22, ⟨va⟩ vrime župana Andreja Malinarića i pročih muži.*

J. Volčić je natpis čitao: »1562 miseca augusta dne 22 va vrime župana Andrije Malinarića«. Isto tako čita i Kukuljević u svojoj rukopisnoj zbirci.

Sl. 305

Ustav. Ligature VT, NA, MU. Dekorativno udvostručene okomite crte u slova F, P.

Natpis je bilježio gradnju gradskih vrata i komunalne kuće (»polače«) u doba humskog župana A. Malinarića i ostalih (»i pročih«) funkcionara. Posljednju riječ u natpisu treba čitati »muži«, tj. kao uobičajenu titulu »dobri muži« za članove komunalne uprave po gradovima istarskog ladanja.

Prezime Malinarić još postoji u Humu.

Natpis je nasilno uništen (otučen je klesarskim nazubljenim batom) iz političkih motiva god. 1921. po nalogu iredentista iz buzetske općine.

Naše čitanje oslanja se na precrt u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci (vjerojatno po Volčićevom precrtu) i po mutnoj, uzdrmanoj fotografiji iz Milčetićeve ostavštine.

Arhivska dokumentacija:

Volčić, Bilježnica (čitanje).
Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU 23/D VI 93.
Fotografija u Milčetićevoj ostavštini. Arhiv JAZU VIII-135.

Literatura:

Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 71.
B. Fučić, Rekonstrukcija glagoljskih natpisa u Humu. Rad JAZU 381, str. 130-131. Zagreb 1978.

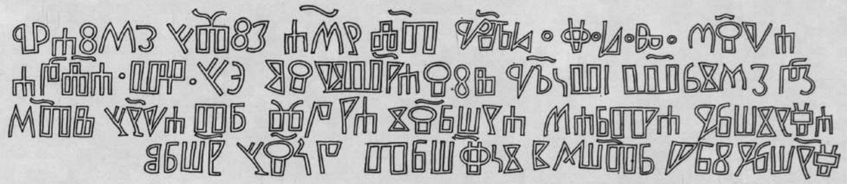

Sl. 306

HUM 179

B/4

Devastirani spomenik.
13. IV 1609.
Župna crkva sv. Marije (Uznesenje).
Natpis na građevnom bloku kamena sa stare, porušene župne crkve, sekundarno ugrađen u desnu stranu pročelja nove župne crkve.
Sivi zrnati vapnenac.
151×26 cm.
Čitanje (B. Fučić) prema fotografiji iz Milčetićeve ostavštine, precrtu Anonima iz Milčetićeve ostavštine i prema Volčićevim bilješkama.

Ustavni i kurzivni oblici individualno stiliziranih slova (npr. B, H, C, Č). Ligature PR, VI, VV, GR. Sljubljena slova TN, MS.

Rekonstrukcija, koja se oslanja na arhivsku dokumentaciju, na tragove slova i konfiguraciju lakuna na natpisu nakon devastiranja, dala je novo čitanje titule humskog župnika PRE, oblik krsnog imena tršćanskog biskupa ORŠIN i oblik ktetika TRŠAČKI (tršćanski).

»Oršin biskup tršački« je Ursinus de Berthis (1598—1622).

VA IME B(O)ŽIE AM(E)N L(E)T G(OSPO)D(NI)H ·Č·H·Z· M(I)S(E)CA
APR(I)LA ·V Í· BE OSNOV(A)NA SIÊ CR(I)K(A)V' V(A) VRIME PRE
M(A)T(E)Ê B(E)NCA TR Ž(U)P(A)NA I ST(A)R(E)Š(I)NA MART(I)NA GRŠIN(I)ĆA
ORŠ(I)N B(I)SK(U)P TRŠ(A)ČKI I M(E)ŠT(A)R JuRI GRŠ(I)N(I)Ć

● *Va ime Božje, amen. Let Gospodnjih 1609, miseca aprila 13, be osnovana sija crikav va vrime pre Mateja Benca tr župana i starešina Martina Gršinića. Oršin, biskup tršački i meštar Juri Gršinić.*

J. Volčić u Bilježnici čita:

»Va ime božje amen leta gdna 1609 meseca aprila bi osnovana sija crkva va vrime plov. Mateja Benčića ter župana Martina Gržinića Ursina biskupa trsćanskoga meštar Juri Gržinić.«

L. Jelić (Fontes) čita prema prijepisu V. Zamlića, dekana iz Voloskog:

»Va ime (b)ožiže) am(en) l(e)t(a) 1609 m(i)s(e)ca
Apr(i)la...
...v nasija crkvi v vrime b.
...Marti(na) Grvinića....juri Grš(i)n(i)ć.«

Natpis je bilježio gradnju stare župne crkve, koja se nalazila između zvonika i nove župne crkve i kojoj se u tlu pred novom crkvom, sagrađenoj 1802, još vidi dio opločenja lađe.

Natpis je nasilno uništen (otučen je klesarskim nazubljenim batom) iz političkih motiva god. 1921. na nalog iredentista iz buzetske općine.

Arhivska dokumentacija:

Fotografija iz početka XX stoljeća i precrt Anonima u ostavštini I. Milčetića u Arhivu JAZU VIII 135.
Čitanje J. Volčića u njegovoj Bilježnici.

Literatura:

Jelić, Fontes XVII s., str. 8, br. 20.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 71 i str. 233.
Spinčić, Crtice, str. 63.
B. Fučić, Rekonstrukcija glagoljskih natpisa u Humu. Rad JAZU 381, str. 132—134. Zagreb 1978.

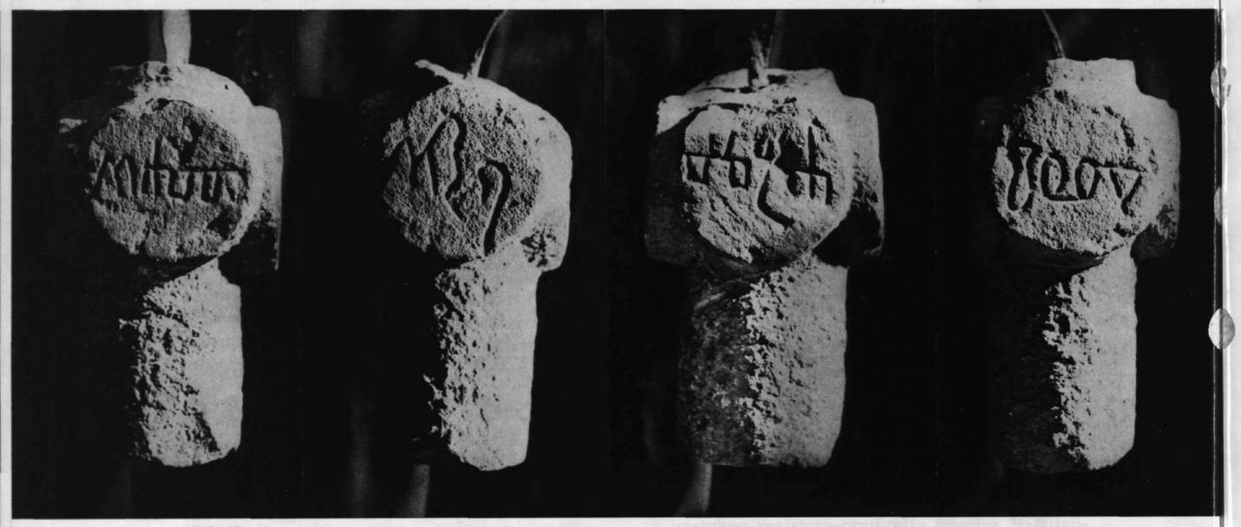

Sl. 307. Hum. Slike četiriju strana kamenog drška željeznog križa s imenima evanđelista.

HUM 180
B/4

Vlasništvo Josipa Grabara, Hum kbr. 11.
XVI—XVII st.
Kameni držak željeznog križa. Držak se proširuje u jabuku, a na njezinim bokovima uklesana su imena četiriju evanđelista. Sl. 307.
Kristalični vapnenac.
12×23 cm. Promjer krugova s natpisima 9 cm.

MATE
M(A)RKO
LUKA
IV(A)N

Kurziv. Ligatura MR, UK. Sljubljena slova AT. U dršku je usađena i olovom učvršćena okomita hasta željeznog križa. Držak s križem bio je ugrađen na vrhu zvonika, na vrhu župne crkve, »polače« ili neke kuće u blizini »polače«, jer ga je J. Grabar godine 1973. iskopao u svom vrtu pod »polačom« (komunalnom kućom). Vjerojatno ga je odlomio i odbacio udarac groma. Imena evanđelista koja gledaju u sve četiri strane svijeta, uklesana na kamenu na najvišoj točki građevine, imala su apotropejsko značenje obrane od zlih sila, oblaka i nevremena.

HUM 181
B/4

Crkva sv. Jeronima na groblju.
Glagoljski grafiti na romaničko-bizantinskim zidnim slikama XII st. u crkvi. Slike su znatnih likovnih kvaliteta. Od velikog kristološkog ciklusa koji se protezao svim zidnim površinama, sačuvali su se ostaci prikaza Deisis u apsidi, zatim Navještenje na trijumfalnom luku, Pohođenje na južnom zidu lađe i ciklus Muke na sjevernom zidu lađe, gdje se nižu fragmenti ovih prizora: Posljednja večera, Poljubac Judin, Raspeće, Skidanje s križa, Polaganje u grob. Pod Polaganjem u grob je prizor Mučeništva sv. Lovre. Preko prizora Poljupca Judinog i Raspeća oslikana je početkom XVI stoljeća na novijem sloju zidna oltarna slika s prikazom sv. Antuna pustinjaka. (O zidnim slikama vidi: B. Fučić, HUM — ciklus romaničko-bizantinskih zidnih slikarija. Peristil 6—7, god. 1963/64, str. 13—22.)

Sl. 307a. Hum. Pogled s groblja na grad, gradski zid, župnu crkvu, zvonik, »polaču« i gradska vrata.

1) Sjeverni zid. Raspeće. Na crvenoj pozadini, lijevo od Kristova koljena. 525/236 cm.

TO PISA
PAVAL'

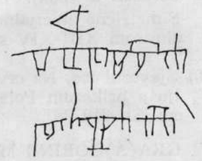

Sl. 308.

Pismo XIV—XV st. Ligature TO, VA. Slovo V je morfološki starijeg tipa, kakvo se u XIV—XV st. upotrebljavalo za male inicijale.

2) Sjeverni zid. Skidanje s križa. Na crvenoj pozadini, pod nogama apostola Ivana. U donjem desnom uglu polja. 795/157 cm.
Sl. 308.

LĚT' G(OSPOD)N(I)H' ČUID
POP' M(A)TĚI SE GOTOVO

● *Let Gospodnjih 1425. Pop Matěj. Se gotovo.*
Ustav. Ligatura PO, GO, VO. Slovo L je pisano odvojenim gornjim dijelom (koji ima oblik trokuta); slova H i G još imaju odvojeno pisanu položenu hastu; slovo S ima ravno, sploštenо tjeme plašta. Znak za poluglas natpisan je nad slova i ima oblik kratkog latiničkog T.

Sl. 308. Grafit br. 2.

Sl. 309. Grafit br. 5.

Izrazom »se gotovo« (ovo je gotovo), natpis bilježi da je pop Matej god. 1425. do kraja celebrirao cijeli niz preuzetih gregorijanskih misa.

3) Sjeverni zid. Polaganje u grob. U donjem lijevom uglu polja, na zelenkastoj haljini svete žene. 835/173 cm.

TO PISA I[. . . . . .]
LET' G(O)S'[PODNIH' . . . . . .]

● *To pisa Ivan? let Gospodnjih . . . . . .*
Kurziv. XV st. Ligature TO, SA.

4) Sjeverni zid. Polaganje u grob. U donjem lijevom dijelu polja, na dnu crvene Bogorodičine haljine. 850/157 cm.

V TO

● *V to (vreme . . .)*
Započeti a nedovršeni tekst.
Kurziv. XV st.
Ligatura VTO.

5) Sjeverni zid. Polaganje u grob. U lijevom donjem uglu polja, na dnu crvene Bogorodičine haljine i na dnu sarkofaga. 867/160 cm. Sl. 309.

TO PISA ŽAKAN' BARTO[L]
UDOVIČIČ

● *To pisa žakan Bartol Udovičić.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, DO.

6) Sjeverni zid. Polaganje u grob. Na sarkofagu, lijevo uz lakunu u žbuci. 885/178 cm.

SE PISA ŽA

● *Se pisa ža(kan) . . . .*
Kurziv. XV-XVI st.
Nedovršen tekst.

7) Sjeverni zid. Polaganje u grob. U sredini polja, pri dnu sarkofaga. 945/156 cm.

SE PISA URBAN

Kurziv. XV-XVI st.

8) Sjeverni zid. Na crvenoj borduri pod poljem s prikazom Polaganja u grob.

Glagoljski inicijali U, P, Č, N, V.
XII—XIV st.

Slovo P je nisko i ima pri vrhu i pri dnu ulijevo produljene vodoravne crte kao na kvarnerskim i istarskim spomenicima XI i XII st. (Krčki natpis, Bašćanska ploča, Grdoselski ulomak).
Simetrično inicijalno slovo V s linearnim ukrasom XIII-XIV st.

9) Sjeverni zid. Na crvenoj borduri ispod polja s prikazom Polaganja u grob. 825/146 cm. Sl. 310.

GRA⟨A⟩GORINE MAŠE PETI DAN'

To je bilješka popa glagoljaša o petom danu služenja tridesetdnevnog niza tzv. gregorijanskih (grgurskih) misa (»Gragorine maše«).
Formativni stupanj hrvatske uglate glagoljice. XIII st. Ligatura GO. Neobična morfologija slova G (nalik na stari tip glagoljskog slova V).

Sl. 310. Grafit br. 9.

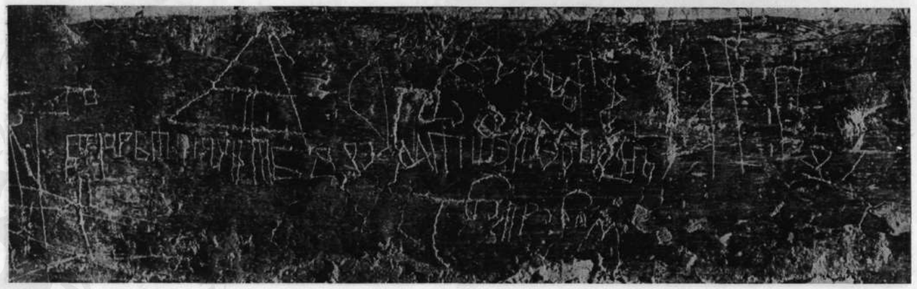

10) Sjeverni zid. Na crvenoj vodoravnoj borduri ispod polja s prikazom Polaganja u grob. Pod prethodnim grafitom. 837/144 cm.

PRE JER(OL)IM

● *Pre Jerolim.*
Kurziv. XVI st.
Ligatura PR.

11) Sjeverni zid. Na crvenoj vodoravnoj borduri pod poljem s prikazom Polaganja u grob. Ispod nogu Bogorodice, desno od prethodnog grafita. 853/148 cm.

S(VE)TI TVOI VRADUJuT'
XIII st.

Ligature TV, VR.
Slovo S ima splošten i otvoren plašt (kao na Grdoselskom ulomku), slovo D još nema lijevo oko izduljeno do pune visine retka kao u zrelom ustavu, slovo I već ima reducirane duktuse, znak za poluglas ima oblik kvačice.

12) Sjeverni zid. Polaganje u grob. Na donjoj vodoravnoj crvenoj borduri. Pod sarkofagom, desno od prethodnog grafita a lijevo od lakune u žbuci. 878/149 cm.

ŠIKSTA P(A)PA M(U)Č(ENIKA)

Ustav u završnoj fazi formiranja, no slovo I još je arhaičnog oblika (kao na Plominskom natpisu), a slovo S podržava istarskokvarnersku grafičku tradiciju ravnog tjemena na plaštu.
Grafit bilježi liturgijski dan sv. Siksta, pape i mučenika.

13) Sjeverni zid. Polaganje u grob. Na donjoj vodoravnoj crvenoj borduri, desno od prethodnog grafita i desno od lakune u žbuci. 922/152 cm. Sl. 311.

GAR'GAR'RINE M'ŠE·D·D'N' →
→PREKR'ST' TOMIN'

● *Gargarine maše, peti dan. Prekrst Tomin.*
XIII st.

Ustav u stadiju formiranja. Ranije datiranje isključuje ovdje provedena zamjena starijeg oblika za poluglas apostrofom (u obliku dugog latiničkog slova T), dok kasnije datiranje isključuje dosljedna upotreba starijih oblika slova D, I, N, O, S. Tako slovo D ima još dva mala oka, spojena visokim i oštrim lukom; slova I i S dolaze u obliku prodora dvaju trokuta; slova N i P imaju još bočne crte. Slovo G pokazuje neobičnu morfologiju koja se javlja u Humu na grafitu br. 9.
Grafit se odnosi na gregorijanske mise, koje su pod tekstom grafički bilježene nizom križića (upisanih u kružnice). Grafit bilježi da je petog dana u celebriranju gregorijanskog niza padao god posvećenja humske crkve sv. Tome. Za posvećenje crkve (dedicatio ecclesiae) upotrebljen je termin »prekrst«. Taj je termin potvrđen i u drugim istarskim glagoljskim izvorima.

14) Sjeverni zid. Na crvenoj borduri pod Polaganjem u grob. Desno od lakune u žbuci. 920/147 cm.

. . . LOS(NI)H'

● *. . . . žalosnih(?)*
XIII st.
Slovo S ima otvoreni i sploštenu plašt a trokutno tijelo. Slovo H ima vodoravnu gredu. Poluglas je zamijenjen uglatim apostrofom.

15) Sjeverni zid. Desno od prethodnog grafita a ispod grafita br. 13. 930/150 cm.

TO PISA Ž[AKAN]

● *To pisa žakan . . .*
Kurziv. XV st.
Nedovršen tekst.

16) Sjeverni zid. Polaganje u grob. Na donjoj crvenoj borduri, pod sredinom sarkofaga. 955/148 cm.

ČFIA DAN DRUGI

● *1521, dan drugi . . .*
Kurziv. Ligatura DR.
Nedovršen tekst.

Sl. 311. Grafit br. 13.

17) Sjeverni zid. Polaganje u grob. Na donjoj crvenoj borduri, lijevo uz lakunu u žbuci. 990/147 cm.

TU SU BI[LI . . . . .]

Ustav u završnoj fazi formiranja. Slovo S otvorena i plosnata plašta.

18) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri, nad glavom suca Valerijana. 820/136 cm.

A [B] V G D E Ž З Ĭ K
XII—XIV st.

Nedovršen glagoljski azbučni niz.

19) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri. Desno od prethodnog grafita i iznad latinskog oslikanog natpisa »Valarianus«. 859/139 cm.

SE PISA [ERO]L(I)M POP

● *Se pisa Jerolim pop.*

Ustav. XIV—XV st.

Pisarskom greškom riječ »pop« zapisana je kao »nop«.

20) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri, nad glavom suca Valerijana. 487/137 cm.

DĚKII C(ĚSA)R'

● *Dekij cěsar.*

Poluustav. XV st.

Pisar ovog grafita komentira prizor mučenja sv. Lovre ali u sucu Valerijanu vidi cara Decija, progonitelja kršćana.

S istim uvjerenjem netko je u razdoblju gotike izbrisao na oslikanom latinskom natpisu slova V, A, L i R i uparao latinička slova D i C i tako pretvorio ime VALARIANUS u DACIANUS.

Glagoljašu-pisaru ovog grafita Decij je car (cěsar'), a u drugom glagoljskom grafitu, koji je upisan pod ovim, glagoljaš naziva Decija kraljem:

20a) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na vrhu krune suca Valerijana.

DĚKII KRAL'

● *Děkij kralj.*
Ustav. XIV—XV st.

20b) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Pod prethodnim grafitom, na trbuhu Valerijana. 849/104 cm.

DĚKII C(ĚSA)R'

● *Děkij cěsar.*
Pismo XIV—XV st. u kome se među mlađim kurzivnim oblicima pojavljuje arhajski oblik slova Ě.

20c) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na podlaktici Valerijana. 835/94 cm.

[D]ACIĚNE

● *Dacijane!*
Pismo XIII st. Trapezno slovo Ě, slovo N s bočnim crtama a mlađi oblik slova I.

20d) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na ramenu Valerijana. 835/114 cm.

. . . . NEP ? DANAS SE Ě . . .

Pismo formativnog perioda hrvatske uglate glagoljice. XIII st. Karakteristično je slovo N s bočnim crtama i slovo Ě trapeznog oblika.

21) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri, desno od okomite bordure. 915/141 cm.

SE PISA DRAGONA
NA Č'ST' B(O)ŽJu

● *Se pisa Dragonja na čast Božju.*
Ustav. XIV—XV st.

22) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri, desno od prethodnog grafita 972/141 cm.

SE PISA
XIII st.

Slovo S se jedanput pojavljuje u starom obliku (trokutno tijelo i ravan, sploštenе i otvoren plašt), drugi put u ustavnom obliku. Slovo I je starog tipa.
Nedovršen tekst.

23) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri; desno i nešto niže od prethodnog grafita. 931/140 cm.

TO PISA IVAN

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.

24) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri, uz prethodni grafit. 935/139 cm.

TO PISA ŽAKAN
Kurziv. XVI st. Ligatura TO.
Nedovršeni zapis.

25) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri, nad rukom krvnika. 945/142 cm. Sl. 312.

IK FUIT PREZBIT(E)R SIMON DE →
ROCO·Č·F·EĬ IJuLĚĚ·B·

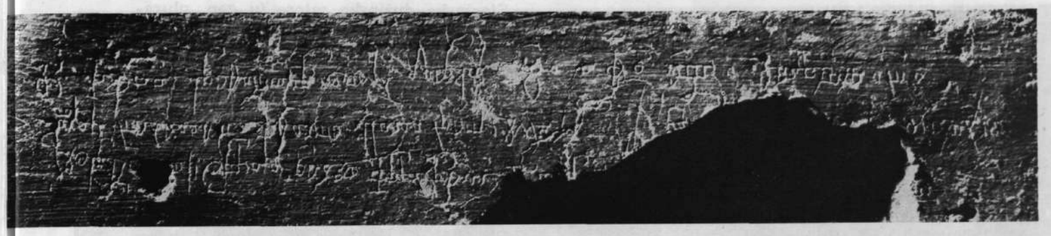

Sl. 312. Grafit br. 25.

OVDA BENETCI UZEŠE OPET →
→ BREŠU IMĚHU S KRA[LEM →
→ MAS]IMIĚNOM
I S PROČ[IM]I RAT REGI →
→ FRANK(O)RUM' [. . . . . .]M'

● *Ik (tj. hic) fuit prezbiter Simon de Roco 1516, ijuleja 2. Ovda (tj. onda) Benetci uzeše opet Brešu. Iměhu s kraljem Masimijanom i s pročimi rat. Regi Frankorum . .*
Kaligrafirani kurziv.

»Prezbiter Simon de Roco« (iz Roča), čovjek ispisanog i kaligrafiranog rukopisa, poliglot, što i latinski dio teksta u svom grafitu piše glagoljicom jest — kako to izlazi iz grafološke analize — ročki pop Šimun Greblo, pisar glagoljskih kodeksa. On komentira suvremena zbivanja za vrijeme rata Kambrejske (Cambrai) lige.

26) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri, nad natpisom »S. Laurentius«. 1002/144 cm. Sl. 313.

TO PISA ŠIMUN ŽAKAN PRVA →
→ SOB(O)TA PO VAZMU LĚT
G(OSPO)DN(I)H·Č·U·P.

● *To pisa Šimun žakan: prva sobota po Vazmu, lět Gospodnjih 1490.*
Kurziv. Ligature TO, MU, PR, GD. Sljubljena slova SA, ŽA, TA, VA.

27) Sieverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri, desno od prethodnog grafita. 1010/141 cm.

ČFOŽ ČFO3

● *1587.* ● *1588.*
Kurziv.

28) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre. Na gornjoj crvenoj borduri, desno od prethodnog grafita. 1030/143 cm.

SE PISA
Ustav. XIV st.

29) Sjeverni zid. Mučeništvo sv. Lovre na gornjoj crvenoj borduri, desno od prethodnog grafita. 1037/143 cm.

Sl. 313a

HOTIŠ'
XIV st.

Slovo H je starijeg tipa s odvojenom vodoravnom gredom. Znak za poluglas (u obliku štapa) proteže se kroz svu visinu retka.

Sl. 313. Grafit br. 26.

30) Trijumfalni luk, lijeva strana. Pod nogama anđela, u dnu oslikanog polja. 33/160 cm.

TC PISA POP' MATĚI BRĚŠĆAN·K·
LĚT' G(OSPOD)NIH'·Č U I E

● *To pisa pop Matej Brešćan 40(?), lět gospodnjih 1426.*
Ustav. Ligature TO, PO.

31) Trijumfalni luk, lijeva strana. Navještenje. Pod nogama anđela, pod prethodnim grafitom. 29/149 cm.

B(LAGOVĚŠćENI)Ě S(VE)TE MARIE →
→B(O)ŽE (PO)MOZ' NAM AM(E)N'

● *Blagověšćenije svete Marije. Bože, pomoz' nam, amen.*
Ustav, XV st. Ligatura MO.
Pisac grafita komentira sadržaj zidne slike, koja prikazuje Navještenje.

32) Trijumfalni luk, lijeva strana. Navještenje. Na donjoj crvenoj borduri, pod anđelom. 6/151 cm.

A B V
TO PISA IVE ANAC'

● *a, b, v,* (početak glagoljske azbuke). *To pisa Ive Janjac.*
Ustav. XIV—XV st. Ligatura TO.

33) Trijumfalni luk, lijeva strana. Navještenje. Na donjoj crvenoj borduri, pod anđelom. Desno od prethodnog grafita. 47/146 cm.

TO PISA ANDRE ŽAKAN

Ustav. XV st.

34) Trijumfalni luk, lijeva strana. Navještenje. Na donjoj crvenoj borduri, pod anđelom. Desno, nešto više od prethodnog grafita.

Č·U·J·B
TO PISA RUM(I)N

● *1432. To pisa Rumin.*
Ustav. Ligatura TO.
Rumin je Jeronim.

35) Trijumfalni luk, lijeva strana. Navještenje. Na donjoj crvenoj borduri, pod anđelom. Desno pod prethodnim grafitom. 69/150 cm.

PEDI LAKAT' NOG
XIV st.

Stari oblik slova I. Uglati apostrof kao znak za poluglas.
Ligatura NO.

Starinske dužinske mjere (u gen. plurala).

36) Trijumfalni luk, lijeva strana. Navještenje. Na borduri luka, desno od prethodnog grafita. 90/171 cm. Sl. 314 (gore).

V' SOBOTU
GOSPO(DNU)
XIII st.

Slovo V je arhaičnog tipa; slovo S dolazi dva puta u staroj morfologiji dvaju trokuta, od kojih donji probija u gornji; slovo G ima vodoravnu gredu a slovo P bočne crte. Znak za poluglas (V') je mlađeg oblika, nalik na latiničko slovo T, no sličan znak što se nalazi desno nad slovom

Sl. 314. Grafit br. 36 (gore) i grafit br. 37 (dolje).

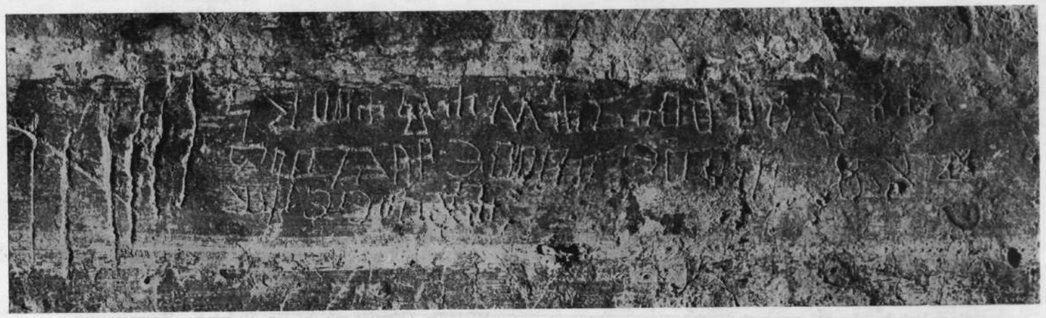

Sl. 315

T (SOBOT') treba ipak čitati s tim slovom kao ligaturu TU prema analogiji s ligaturom GU (ili GO) koja je na sličan način izvedena na grafitu br. 9.

37) Trijumfalni luk, lijeva strana. Navještenje. Na borduri luka, pod prethodnim grafitom. 88/160 cm. Sl. 314 (dolje).

V
V SOB
OTU
XIII st.

38) Apsida, desna strana. Na crvenoj borduri ispod oslikanog polja. 82 cm (od desnog ugla), 128 cm (od poda).

»Humski grafit«.
KOVAČA MARĴTINA E
SVĚ J E VZETA INO
OŠćE EDNA

● *Kovača Martina je sve 30; je vzeta ino ošće jedna.*

Formativni period hrvatske uglate glagoljice u njezinu razvijenijem stupnju.

Glagoljska slova smjeraju k dvolinijskom sistemu. Oka su kod većine slova uglata i već se u pismu jasno ritmiziraju okomice.

Stilsko-kronološka analiza zidnih slika na kojima je grafit uparan datira ih drugom polovicom XII st. (Fučić) pa je tako s datiranjem podloge određen i terminus ante quem non za postanak ovog grafita.

Paleografska analiza pokazuje da se poluglas (u obliku ključa) pojavljuje u starijem hrvatskom tipu, ali u stilizaciji XII-XIII st. kao na Jurandvorskim ulomcima, na Grdoselskom ulomku i na I. Vrbničkom brevijaru. Međutim, ovo šire datiranje odlučnije suzuje morfologija glagoljskih slova Ě, I, D i E.

Trapezni oblik slova Ě pripada XII st. (Bečki listići, Premudini ostrišci, Grdoselski ulomak); u XIII st. nastupa oblik jata s »koljenom«.

Slovo I je ovdje također starijeg tipa, iz vremena prije redukcije njegovih duktusa, koje nastupa već u XII st. (na Bečkim listićima).

Slovo D s visokim, premda oštrim hrptom (lukom), morfološki je starije od XIII st. Slovo E s jednom vodoravnom poprečnom crtom, također je starije od XIII st.

Slovo S s ravnim tjemenom svoga plašta, ne nalazimo više u XIII st.

Svi navedeni podaci suzuju vrijeme postanka ovog grafita u drugu polovicu XII st.

Po svom sadržaju »Humski grafit« je evidencija nepoznatog humskog popa glagoljaša, uparana šiljkom na oslikani zid u blizini oltara, o celebriranim takozvanim gregorijanskim misama. Nakon svake, uzastopce kroz 30 dana, odslužene mise glagoljaš je uparao u zid po jedan rovaš, a na kraju je zabilježio da je za dušu pokojnog kovača Martina izrekao ukupno gregorijanski niz misa i da je povrh toga niza preuzeo da odsluži na istu nakanu još jednu misu (»e vzeta« = intentio accepta).

Literatura:

B. Fučić, Hum — ciklus romaničko-bizantinskih zidnih slikarija, Peristil 6—7, Zagreb 1963—64, str. 18 i 21.

B. Fučić, Humski grafit, Riječki list, 1. I. 1969, str. 3.

B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, str. 252—254.

39) Trijumfalni luk, desna strana. Na donjem pojasu slika, na crvenom detalju dekoracije. 11/135 cm.

DANAS'
XV st.

HUMAC 182
Ljubuški, Hercegovina
K/12

Humačka ploča.
XII-XIII st.
Nepoznato nalazište u okolici Humca. Spomenik je u prošlom stoljeću zapažen kao spolij u zidu Franjevačkog samostana, gdje je bio ugrađen god. 1867, kada se samostan gradio. Oko god. 1960. bio je iz zida izvađen i sada je pohranjen u Franjevačkom muzeju u Humcu.
U dosadašnjoj literaturi prijedlozi za datiranje kreću se u rasponu od X do XV st.
Humačka ploča je ćirilski natpis (s nekoliko glagoljskih slova) o gradnji crkve posvećene sv. Mihovilu arhanđelu.
Sitnozrnati svijetlosivi pješčenjak.
68 × 60 × 15 cm.
Natpis spiralno kruži duž četiri stranice ploče. U ćirilskom tekstu dosljedno se upotrebljava glagoljsko slovo E, a uz ćirilsko T jedanput dolazi i glagoljsko slovo T.

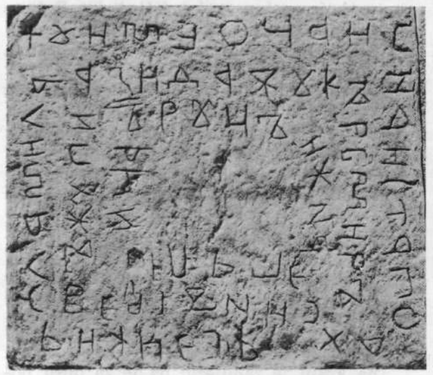

Sl. 316

U transkripciji masnije su otisnuta glagoljska slova:

+ U IME O(TЪ)CA I
S(I)NA i S(VE)TAGO
D(U)HA A SE C(RЪ)KI A
(RHAN)J(E)LA MI(HAI)LA
A ZIDA Q U K
ЪRSMIRЪ
SINЪ BRET
Ъ ŽUPI ?RUCЪ
I Ž(E)NA
EGA PAV
ICA

● *+ U ime Otca i Sina i Svetago Duha. A se crki arhanđela Mihaila, a zida je Krsmir, sin Bret(ov?) župi ?rucъ (?) i žena jega Pavica.*

Glagoljska slova (E s jednom prečkom koja ne presijeca okomitu crtu i T s oblim očima) pripadaju starijoj (ali ne najstarijoj) glagoljici XII-XIII stoljeća prije formiranog ustavnog pisma.
Humačku ploču registrirao je E. De Sainte-Marie (1876), o njoj su pisali M. Hoernes, Vid Vuletić-Vukasović (1888) i Č. Truhelka (1894). Pročitao ju je i komentirao Marko Vego (1956. i 1962). M. Vego je god. 1956. s rezervom datira X-XI stoljećem, a god. 1962. datira je alternativno X ili XV? stoljećem.
U smislenom čitanju M. Vega sporno je mjesto ?RUCЪ. Vego na tom mjestu predlaže čitanje: URUNЪ. Po Vegu bi utemeljitelj crkve bio Krsmir, sin Bretov, »urun« (urum) župe.
B. Rupčić (1961) predlaže da se to mjesto čita: VRUIЪ (Vruji) pa bi po Rupčiću Krsmir, sin Bretov, »sagradio crkvu župi Vruji, bolje rekavši župi Vrulji«.
D. Dragojlović (1971) smatra da natpis nije stariji od XII stoljeća.

Literatura:

E. De Sainte-Marie, Itineraires, str. 60, sl. 36. Pariz 1876.
M. Hoernes, Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der k. Akademie der Wissenschaften. Beč.
V. Vuletić-Vukasović, Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini. VHAD X, 1. Str. 16—17. Zagreb 1888.
Č. Truhelka, WMBH II, str. 362. Beč 1894.
M. Vego, Najstariji ćirilski pisani spomenik (X ili XI st.) u Bosni i Hercegovini. Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, XI (Arheologija), str. 41—61, T. I, 1. Sarajevo 1956.
Z. Kulundžić, Knjiga o knjizi, I, str. 573—574. Zagreb 1957.
B. Rupčić, Ubikacija Vrulje, stare, dosad nepoznate župe kod Ljubuškoga. Rad JAZU, knj. 322, str. 265—284. Zagreb 1961.
M. Vego, Zbornik I, str. 30—31, br. 14. Sarajevo 1962.
D. Dragojlović, (recenzija knjige M. Vego, Zbornik), Balcanica II, str. 380—381. Beograd 1971.
G. Tomović, Morfologija ćiriličkih natpisa na Balkanu, str. 10. Beograd 1974.

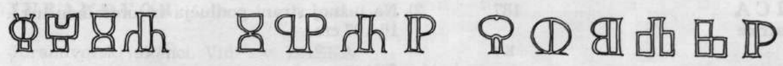

Sl. 317

IST 183
D/8

Crkva sv. Nikole.
1721. god.
Natpis na bazi stipesa južnog bočnog oltara Gospe Lurdske.
Bijeli vapnenac.
Duljina natpisa 76 cm; visina slova 4 cm.

Č ω I A IVAN SMOLÊN

● *1721, Ivan Smoljan.*

Dekorativno stilizirana slova udvostručenih okomitih crta, preuzeta iz inicijala tiskanih liturgijskih knjiga.
Datum izradbe oltara i ime donatora.

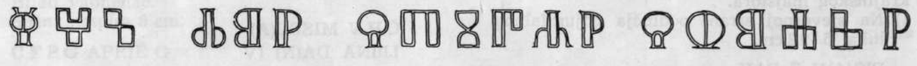

Sl. 318

IST 184
D/8

Crkva sv. Nikole.
1740. god.
Natpis na bazi stipesa sjevernog bočnog oltara sv. Mihovila i sv. Stjepana.
Bijeli vapnenac.
Duljina natpisa 108 cm; visina slova 4—5 cm.

Č ω K DON STIPAN SMOLÊN

● *1740, don Stipan Smoljan.*

Dekorativno stilizirana slova s udvostručenim okomitim crtama, preuzeta iz inicijala tiskanih liturgijskih knjiga.
Datum izradbe oltara i ime donatora.

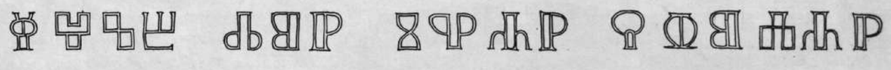

Sl. 319

IST 185
D/8

Crkva sv. Nikole.
1742. god.
Natpis na bazi stipesa glavnog oltara sv. Nikole.
Bijeli vapnenac.
Duljina natpisa 10 cm; visina slova 4 cm.

Č ω K B DON IVAN SMOLAN

● *1742, don Ivan Smoljan.*

Dekorativno stilizirana slova s udvostručenim okomitim crtama, preuzeta iz inicijala tiskanih liturgijskih knjiga.
Datum izradbe oltara i ime donatora.

IŽ VELI 186
E/9

Izgubljeni spomenik.
1609. god.
Glagoljski natpis na nadvratniku koji je bio ugrađen u dvorišni zid »Vlasanovih dvora«.
Vapnenac.
Oko 120×40×40 cm.
Čitanje po precrtu don Rika Finke.

Č·H·Z· D(ON) MIHELE
LETINIĆ

● *1609. Don Mihele Letinić.*

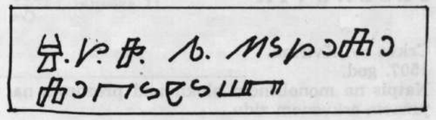

Sl. 320

Kurziv. (Posljednja slova na precrtu nalikuju na ligaturu Š + T).
Poslije II svjetskog rata stari nadvratnik s natpisom je razbijen; njegove krhotine su završile u betonu nove terase.
Prezime Letinić još postoji na Ižu.

JABLANICA 187
kod Ilirske Bistrice

E/9

Podružna crkva M. B. Snježne.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
Crkva je jednobrodna, kasnogotička iz prvih desetljeća XVI stoljeća s triosminskim svetištem kome je srušen izvorni svod i zamijenjen baroknim. U crkvi su djelomično sačuvane zidne slike iz posljednje faze kasne gotike. Na trijumfalnom luku naslikano je Navještenje, u podlučju trijumfalnog luka krupni vegetabilni ornament a na uskom pojasu bočnih zidova lađe (uz trijumfalni luk) vidi se hagiografski prizor (na sjevernom zidu). Freske su datirane oslikanim datumom 1544. Djelo su pučkog pokrajinskog majstora.

1) Na sjevernoj strani podlučja trijumfalnog luka. 5/212 cm.

PIS(A)H Ê PAV
LE ČIKADIČ
Č F N

● *Pisah ja Pavle Čikadić 1570.*
Kurziv.

2) Na južnoj strani podlučja trijumfalnog luka. 10/107 cm.

Č H V
PISA
H ŽA
KAN
MIL
AN ŽA
SKIĆ

● *1603. Pisah žakan Milan Žaskić.*
Kurziv.

3) Na južnoj strani podlučja trijumfalnog luka. 7/143 cm.

Č H V MISEC(A)
IJuNA DA(N) IV
KADA PISAH
Ê GRGUR DOBR(O)VIČ

● *1603, miseca ijuna dan 13, kada pisah ja Grgur Dobrović.*
Kurziv. Ligature GR, BR.

Sl. 321. Jesenovik. Natpis iz 1507. god.

JESENOVIK 188

C/4

Crkva sv. Kvirina.
1507. god.
Natpis na monolitnom bloku nad prozorom na južnom crkvenom zidu.
Vapnenac.

·Č·F·Ž· KADA BI SVRŠENA
TA PONES
TRA

● *1507, kada bi svršena ta ponestra.*
Kukuljević (Acta croatica) čita prema prepisu Antuna Milčetića:

Č·F·Ž· kada bě svršena po popu t.a. . . .

Kurziv. Ligature AD,PO. Sljubljena slova DA.
Proizvoljno stilizirana kurzivna slova N i R.

Natpis bilježi izradbu novog prozora na zidu stare, romaničke crkve.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica. Dodatak, str. 322, br. 26. Kukuljević je naveo ime lokaliteta kao »Jesenik«.
Jelić, Fontes XVI s., str. 19, br. 88.
Spinčić, Crtice, str. 57.

JURANDVOR

Jurandvorski ulomci. Vidi s.v. BAŠKA.

KALDIR 189

B/4

Crkva sv. Trojstva.
4. IV 1594.
Natpis na kamenici za blagoslovljenu vodu.
Natpis teče uokolo kružnog vijenca po gornjem rubu kamenice.
Bijeli vapnenac.
Širina natpisa 5 cm.

Č F P G APRIÊ G

● *1594, aprija (?) 4.*
Ustavni i kurzivni oblici slova.

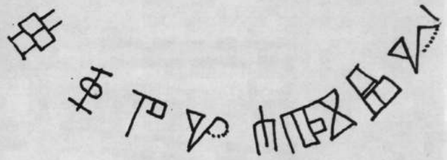

Sl. 322

Natpis vjerojatno bilježi datum izradbe kamenice.

KALI 190

E/9

Župna crkva sv. Lovre.
1701. god.
Nadgrobna ploča. U opločenju tla u crkvi, kraj glavnih vrata.
Siv, čvrst vapnenac.
86 × 173 cm.

Č ω A
MAT(E) ŠULIĆ
BI KAPITAN

● *1701. Mate Šuljić bi kapitan.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Sljubljena slova TAN. Slovo K s udvostručenim okomitim crtama.

Prezime Šuljić je izumrlo u Kalima. Šuljićeva titula »kapitan« odnosi se na njegovu funkciju u mletačkoj organizaciji teritorijalne obrane.

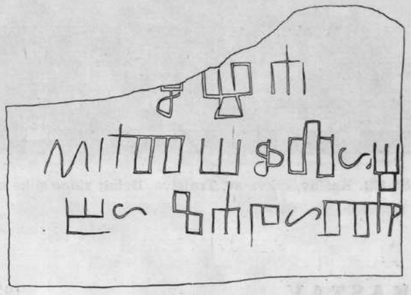

Sl. 323

Ploča je nešto izdignuta nad razinom pločnika u crkvi, pa je u lijevom gornjem uglu četvrkružno odsječena, kako bi se slobodno moglo otvarati krilo crkvenih vrata.

Literatura:

Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 283—284, bilješka 11.

KALI 191

E/9

Župna crkva sv. Lovre.
XVII—XVIII st.
Srebrne posudice za sv. ulje.
Natpisi na dvjema, međusobno spojenim posudicama:

U S
● *u(lje) s(veto)*

U K
● *u(lje) k(rizme)*

Na trećoj posudici:
O M
● *O(lej) m(aza)*
Kurziv.

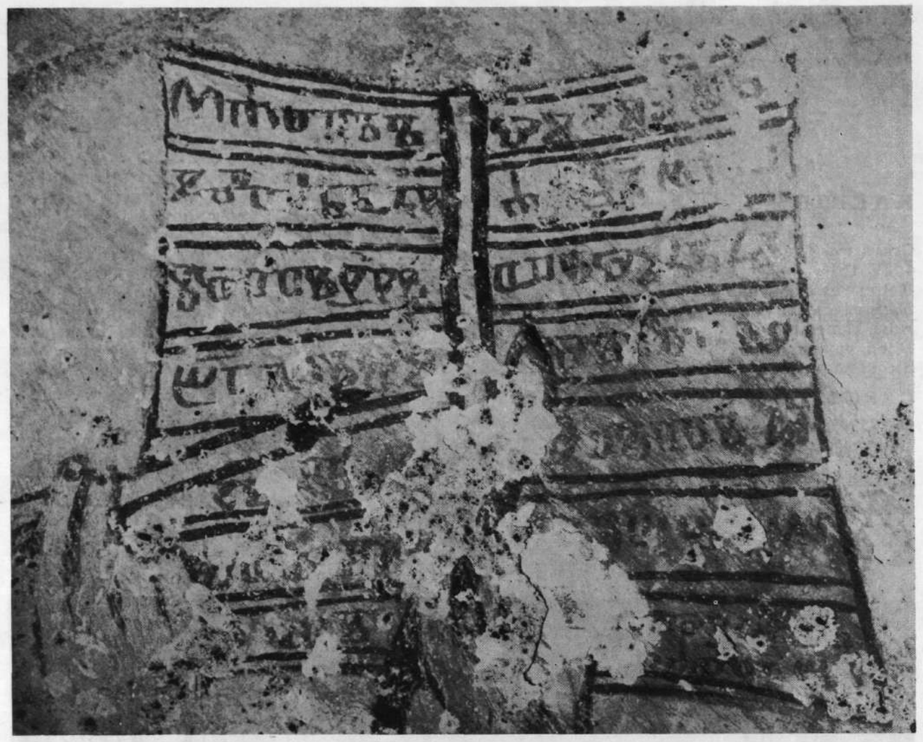

Sl. 324. Kastav, crkva sv. Trojstva. Detalj zidne slike s likom sv. Mateja evanđeliste: Knjiga s oslikanim glagoljskim tekstom.

KASTAV

192
C/4

Crkva sv. Trojstva (»Sveta Trojica«).

Početak XV st.

Glagoljski natpisi, ispisani kistom na zidnim slikama.

Sv. Trojstvo je jednobrodna gotička crkva sa četvorinastim svetištem. Sagrađena je početkom XV st. Nad brodom je danas obnovljeno otvoreno krovište koje je isprva vjerojatno bilo zatvoreno tabulatumom. Svetište je nadsvođeno šiljastim bačvastim svodom. Na bočnim zidovima i na svodu svetišta te na površinama trijumfalnog luka su ostaci zidnih slika, izvedenih na prvom sloju žbuke. Na zidovima broda otkriveni su samo oslikani posvetni križevi.

Zidne slike nastale su početkom XV st. Okrnjena kompozicija oslikanih tema na svodu svetišta otkriva svojim defektom da je gotičko svetište bilo skraćeno gotovo za polovicu svoje duljine. To se najkasnije dogodilo u XVIII st. kada je bio sagrađen novi barokni kameni oltar i kada je bio probijen novi prozor na južnom zidu svetišta. Izvorna kompozicija zidnih slika na svodu svetišta sastojala se a) od četiri velika medaljona s »portretima« četiriju evanđelista, koji su bili prikazani kako sjedeći za pultom pišu knjigu (svaki svoje evanđelje), b) od njihovih četiriju simbola (anđeo, vol, orao i lav) koji su naslikani u segmentima među medaljonima i c) od jednog manjeg medaljona s likom Jaganjca Božjeg, naslikanog u sredini tjemena svoda.

1) Na južnoj strani svoda prikazan je u medaljonu sv. Matej evanđelista. Nad knjigom, koja leži otvorena na pultu, vide se njegove dvije ruke (anatomski su to zapravo dvije desne ruke!); u jednoj drži pero a u drugoj nož za prirezivanje pera. Svaka stranica knjige podijeljena je dvostrukim crvenim crtama u sedam redaka. U recima se niže glagoljski tekst, teško čitljiv jer je izblijedio uslijed prokišnjavanja svoda i jer je mjestimice mehanički oštećen uslijed ljuštenja oslikanog sloja žbuke. Sl. 324.

Dimenzije natpisnog polja (tj. naslikane knjige) 26 × 24 cm.

MATII
GLT' R?KI
ISTINNI
B' VISO
KI TO(?) M
.....T
.....I

SIK?D
A · · M' ?
VISOKIH'
SUT' V
ZITIH'
? Š Č · M'
.....KA...
? A L(?)' ?

Ustav. Ligatura GLT. Hrvatski poluglas (u obliku latiničkog T) proteže se gotovo kroz cijeli redak. Uz taj znak upotrebljava se i apostrof. Slovo L s trokutnim gornjim okom.
U oštećenom tekstu se razabiru suvisle riječi:
● *Matij glagolet, istinni Bog, visoki, visokih.*

2) Na sjevernoj strani svoda prikazan je u medaljonu sv. Ivan evanđelist. Na fragmentarnoj slici vide se obrisi svečeve glave, pulta, knjige i palca ruke. Na knjizi su crvene vodoravne razdijelne crte redaka i svega još dva čitka glagoljska slova: O, T.
Ustav.

KASTAV

193
C/4

Crkva sv. Trojstva (»Sveta Trojica«).
Glagoljski grafiti XV—XVII st. na zidnim slikama.
O crkvi i zidnim slikama u njoj vidi u prethodnom članku s.v. Kastav, Crkva sv. Trojstva, glagoljski natpisi XV st.

1) Sjeverni zid lađe. Na prvom sloju vapnenog bjelila koje pokriva oslikani posvetni križ.

[Č] · F · G

● *1504.*
Kurziv.

2) Sjeverna strana trijumfalnog luka. Na sloju vapnenog bjelila kojim je premazan desni kameni dovratnik euharistijske kustodije.
50/203 cm.

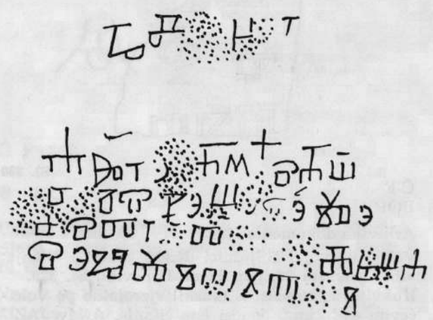

Sl. 325

HL[Ê]B'
AZ' [ES]AM + SAŠ(E)
D[ʼ] IS NEBESE IŽE
ÊST' OT [H]LÊBA
SEGO ŽIVIT[ʼ] I

● *Az jesam hleb sašed is nebese, iže jast ot hlěba sego živit...*

Ustav. XV st. Ligature IŽ,GO. Hrvatski poluglas.
Parafraza Kristovih riječi prema. Iv. 6—41, 51, 58. Aluzija na euharistiju koja se pohranjivala u kustodiji.

3) Sjeverni zid svetišta. Na drugom sloju vapnenog bjelila koje pokriva zidne slike.
48/151 cm.

Č · [...]
TR[....] TOTU...
POPA MIHELA

Kurziv. XVI—XVII st. Ligature TR, TO, TU, PO.

4) Sjeverni zid svetišta. Mjereno od desnog ugla: 18/185 cm.

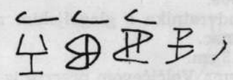

Sl. 326

ČUJЗ

● *1438.*
Ustav. Slovo Č u obliku čaše.
Najraniji datum među grafitima u Kastvu. Terminus ante quem nastanka zidnih slika na kojima je uparan.

5) Sjeverni zid svetišta. Fragmentarni zapisi na prvom sloju vapnenog bjelila.

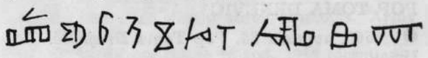

Sl. 327

a) V TURKIH' H..ÊT'

● *V Turkih...*

Ustav. XV—XVI st. Ligatura TV. Hrvatski poluglas. Turki su jedno od kastavskih sela.

b) ...ŽÊ SVETA...

KASTAV 194
C/4

Crkva sv. Antuna pustinjaka u selu Rubeši.
16. IV 1453.
Natpis na kamenom bloku ugrađenom u sjeverni zid crkve.
Sivi lokalni vapnenac.
60×35 cm.

Sl. 323

ČULV M(I)
S(E)CA APRILA
EĬ D(A)N

● *1453, miseca aprila 16. dan.*
Kurziv.
Natpis bilježi datum gradnje crkve. U kamen, na kraju glagoljskog natpisa, naknadno je uklesana arapskim brojkama godina 1837. kao datum većeg popravka crkve. Te je godine pred crkvom sagrađen novi trijem.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 81, br. 61 i Dodatak, str. 319, br. 10.
Šurmin, Hrvatski spomenici I, str. 197, br. 115.
Jelić, Fontes XV s., str. 12, br. 40.
Spinčić, Crtice, str. 18 i 54.
Volčić, Nešto glagoljice.

KASTAV 195
C/4

Izgubljeni spomenik.
VII 1509. god.
Vj. Spinčić u svojoj rukopisnoj ostavštini na dva mjesta bilježi glagoljski natpis »na pragu kuće peknjice« odnosno »na lijevom pragu peknjice«, koji glasi:
»1509 ijuleja«
»Peknjica« (kastavska pekarna) se nalazila u jugoistočnom bastionu gradskih utvrda.

Arhivska dokumentacija:
Vj. Spinčić, rukopisi. Arhiv JAZU VIII-161.

KASTAV 196
C/4

Nekadašnji smještaj: kuća br. 23 ili 24 u Kastvu (srušena 1900).
Sadašnji smještaj: Muzejska zbirka u Kastvu.
28. VIII 1509.
Ulomak nadvratnika s glagoljskim natpisom.
Sivi vapnenac.
30 ×30 ×13 cm.
Čitanje prema Volčićevom precrtu iz god. 1880, kada je natpis bio čitav.

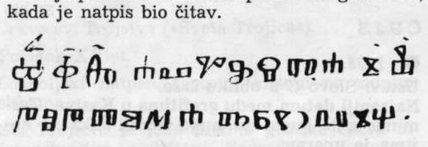

Sl. 329. Volčićev precrt.

ČFZ AVGUSTA 13
POP TOMA DRNEVIČ

● *1509, avgusta 28. Pop Toma Drnjević.*
Ustav.
Sudeći po dimenzijama ulomka i po načinu kako je kamen bio oblikovan, radi se o nadvratniku koji je kasnije kao spolij dospio u zid ognjišta u kući br. 24, gdje je J. Volčić oko god. 1880. vidio i precrtao natpis (»u kući 24. pole ognjišta«). Natpis je vidio i Vj. Spinčić koji je zapisao u svom rukopisu (Za glag. topografiju) da se nalazi »na ognjištu u kući br. 23«, a na drugom mjestu u svojim bilješkama »kod Jele Bezjakove kbr. 23 na ognjištu«. Ta je kuća bila god. 1900. obnovljena. Natpis je tada nestao i od njega se god. 1970. pronašao u Kastvu samo ulomak s krnjim tekstom:

Sl. 330

ČF
POP

Arhivska dokumentacija:
Volčić u svojoj Bilježnici donosi precrt i čitanje: »1509 augusta 28. pop Toma Drnević«. Sl. 329.
Kukuljević, Nadpisi istranski (vjerojatno po Volčićevim podacima) donosi isto čitanje. Arhiv JAZU XV 23/D 93.

Literatura:
Volčić, Nešto glagoljice.
Vj. Klaić, Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, sv. III, str. 13—14. Zagreb 1883.
Spinčić, Crtice, str. 54.
Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 53, br. 22a.

KASTAV 197
C/4

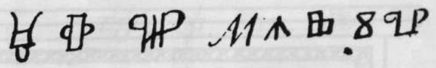

Sl. 331. Volčićev precrt.

Izgubljeni spomenik.
23. V 1530.
Natpis na nadvratniku crkve sv. Sebastijana.
Čitanje prema Volčićevu precrtu:

ČFJ MAÊ IV

● *1530, maja 23.*
Slobodno stilizirana ustavna i kurzivna slova (Č,J,A). Slovo F s dekorativno udvostručenom okomitom crtom. Slovo V je zacijelo preuzeto iz arhaizirajućih oblika inicijala.
Natpis je bilježio vrijeme gradnje ove crkve. Dne 10. lipnja 1865, kako je to u svom članku (Nešto glagoljice iz istočnih stranah Istre) zabilježio Volčić, razbili su taj nadvratnik, njegove ulomke upotrijebili kao građevni materijal te sagradili nova vrata na obnovljenoj crkvi.

Arhivska dokumentacija:
Volčić, Bilježnica (precrt i čitanje). Sl. 331.
Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV23/D 93 (precrt i čitanje, zacijelo po Volčićevoj bilješci).
Volčić daje precrt i čitanje u pismu upućenom dne 3. VII 1873. iz Zareča riječkom historiografu G. Kobleru. Arhiv bivšeg Jadranskog instituta u Rijeci, fond Depoli.

Literatura:
Volčić, Nešto glagoljice.
Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 54, br. 64a.
Spinčić, Crtice, str. 54.

KASTAV 198
C/4

Izvorni smještaj: gradske zidine.
Sadašnji smještaj: Muzejska zbirka u Kastvu.
1537. god.
Ulomak nadvratnika sjevernih gradskih vrata.
Sivi vapnenac.
Izvorne dimenzije nadvratnika: 124 × 30 × 20 cm. Dimenzije sačuvanog ulomka: 36 × 30 × 20 cm. Dimenzije izgubljenog ulomka: 88 × 30 × 20 cm.

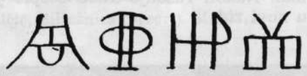

Sl. 332. Sabljarov precrt.

Č·F·J·Ž·

● *1537.*
Ustav. Kaligrafirana slova, vrlo lijepo klesana. Slovo F ima dekorativno udvostručenu okomitu crtu.
Natpis je bilježio datum gradnje sjevernih vrata koja su se nalazila uz »Crekvinu« i koja su kasnije bila zazidana. U XIX st. vidjeli su ga, precrtali i čitali J. Volčić, prof. Rziha (god. 1890) i Vj. Spinčić.
U II svjetskom ratu njemačka ga je vojska upotrijebila kao građevni materijal za gradnju jednog bunkera u Kastvu i tom prilikom ga prelomila. U bunker su vojnici ugradili samo desni ulomak sa slovima F·J·Ž· dok su lijevi ulomak sa slovom Č odbacili. Ugrađeni ulomak bio je izvađen iz bunkera god. 1949. i pohranjen u prostorijama Mjesnog narodnog odbora, odakle je iščeznuo, dok je odbačeni ulomak (sa slovom Č), nađen godine 1972. pod jednom gromačom nedaleko svog izvornog mjesta. Sl. 333.

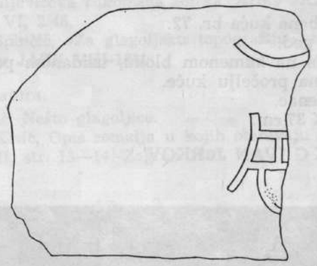

Sl. 333

Arhivka dokumentacija:
M. Sabljar, Terenska bilježnica — Rijeka. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb. Precrt i bilješka. Sl. 332.
Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93. (Sabljarov prepis).
Spinčić, »Za glag. topografiju«. Rukopis. Arhiv JAZU VIII-161.
Prof. M. Blažičević, skica iz god. 1946 (desni ulomak).

Literatura:
Kukuljević, Acta croatica. Dodatak, str. 322, br. 24.
Prof. v. Rziha (vijest s opisom i crtežom). Mittheilungen der k.k. Central-Kommission für Denkmalpflege, 1890, str. 267, bilješka br. 207.
Spinčić, Crtice, str. 54.

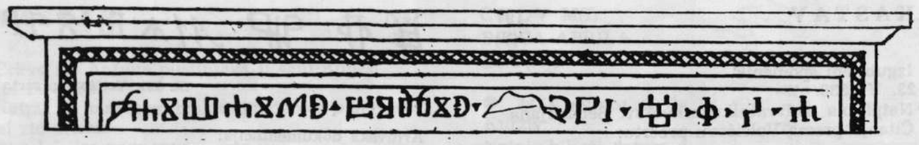

Sl. 334. Sabljarov precrt.

KASTAV 199
C/4

Izgubljeni spomenik.
1541. god.
Čitanje po Sabljarovu precrtu:

JuRAI VA IME BOŽIE [AM]EN' ČFKA

● *Juraj va ime Božje, amen. 1541.*
Ustav. Ligatura JuR.
Natpis se — po Sabljarovu navodu kod Kukuljevića — nalazio »iznad vratih gradske tamnice u Kastvu« (Kukuljević, Acta croatica), dok ga je Volčić za vrijeme svog kapelanovanja u Kastvu vidio na stepenici pod kućom Martina Vlaha (J. Volčić u Bilježnici i u članku u Našoj slozi). Na stepenici »gdje su nekada bila vrata« u nekoj uskoj kastavskoj uličici opisuje i prepisuje taj natpis godine 1884. i H. Littrow (»In einer engen Gasse zeigt man eine Stiege, die einst ein Thor war, Aufschrift in altslavischen Buchstaben: BRA IVRAI VAIME BOZE AMEN. 1541«).

Arhivska dokumentacija:
M. Sabljar, Terenska bilježnica — Rijeka. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb. Precrt i bilješka. Sl. 334.
Sabljarov precrt i čitanje u Kukuljevića, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93.
J. Volčić, precrt u Bilježnici.

Literatura:
H. Littrow, Fiume und seine Umgebungen. Rijeka 1884.
Kukuljević, Acta croatica. Dodatak, str. 322, br. 25.
Volčić, Nešto glagoljice.

KASTAV 200
C/4

Stambena kuća br. 72.
1544. god.
Natpis na kamenom bloku, uzidanom pri dnu niše na pročelju kuće.
Vapnenac.
102 × 37 cm.

ČFKG IVAN JuRKOV'

● *1544. Ivan Jurkov.*
Ustavni i kurzivni oblici slova. Udvostručene okomite crte slova K u datumu. Ligature JuR, OV. Sljubljena slova VA.
Kameni blok s tim natpisom isprva je bio nadvratnik na kući kojoj je bilježio godinu gradnje i vlasnika. Nakon rušenja kuće dospio je kao spolij u novi zid.

Sl. 335

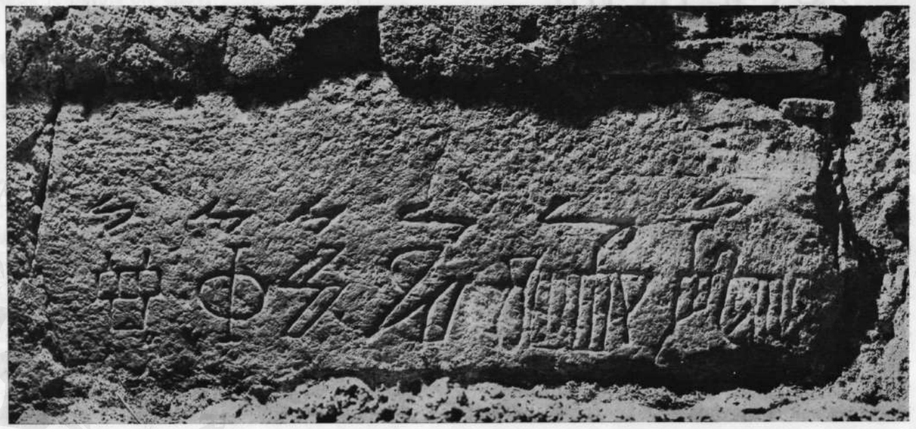

KASTAV 201
C/4

Izgubljeni spomenik.
1568. god.
»Na pragu župne kuće u Kastvu« (Kukuljević) bio je uklesan datum:

Č·F·M·З

● *1568.*

Arhivska dokumentacija:
Sabljarova bilješka i precrt u Kukuljevića, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93. Sl. 336.

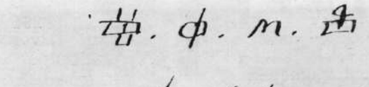

Sl. 336

Literatura:
Kukuljević, Acta croatica, str. 263, br. 270.
Spinčić, Crtice, str. 54.
Jelić, Fontes XVI s., str. 30, br. 120.

KASTAV 202
C/4

Izgubljeni spomenik.
X. 1586. god.
Natpis na stambenoj kući u selu Blažići.
Čitanje na temelju precrta J. Volčića:

ČFOE MESECA O
KT(E)BRA UČINI
MATEI BLEČI
Č TU.....
.....

● *1586, meseca oktebra učini Matej Blečić tu.....*

Natpis se nalazio — po Spinčiću — »na nekom pragu ili ploči«. Bilježio je neku gradnju M. Blečića. Blečić je kastavsko prezime.

Arhivska dokumentacija:
J. Volčić, Bilježnica (precrt). Sl. 337.

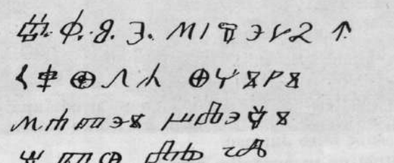

Sl. 337. Volčićev precrt.

Kukuljevićeva rukopisna zbirka. Arhiv JAZU XV 23/D VI, 2/46.
Vj. Spinčić, »Za glagoljsku topografiju«, rukopis. Arhiv JAZU VIII-161.

Literatura:
Volčić, Nešto glagoljice.
Vj. Klaić, Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, sv. III, str. 13—14. Zagreb 1883.

KASTAV 203
C/4

Izgubljeni spomenik.
XVI stoljeće?
Čitanje prema Sabljarovu(?) precrtu u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci:

DA TE BOG ČUVA OD
OVOGA MĚSTA

● *Da te Bog čuva od ovoga města.*
Ustav.

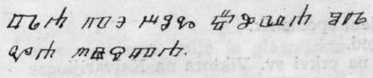

Sl. 338

Natpis se — prema Sabljarovu navodu kod Kukuljevića — nalazio negdje na gradskoj tamnici.
Arhivska dokumentacija:
Sabljarov(?) precrt u Kukuljevića, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93. Sl. 338.
Literatura:
Kukuljević, Acta croatica. Dodatak, str. 322, br. 25.

KASTAV 204
C/4

Izgubljeni spomenik.
2. V 1600.
Čitanje prema Volčićevu precrtu:

ČH MAĒB

● *1600, maja 2.*
Ustav.
Natpis se, prema Volčiću, nalazio »na crkvenoj kašći«, tj. crkvenom magazinu. Datirao je njegovu gradnju ili popravak.

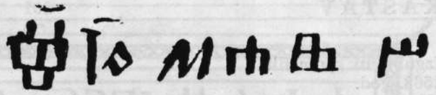

Sl. 339. Volčićev precrt.

Arhivska dokumentacija:
Volčić, Bilježnica (precrt). Sl. 339.

Literatura:
Volčić, Nešto glagoljice.

KASTAV 205
C/4

Izgubljeni spomenik.
1604. god.
Gospodarska zgrada (staja), na putu od župnikove kuće k velikoj cisterni na istoku Kastva.
Vlasnik Miro Jurinac.
Natpis na nadvratniku zgrade.
Vapnenac.
108 × 20 cm.

ČHG

● *1604.*
Kaligrafirani kurziv.
Datum gradnje.

Sl. 340. Fučićev precrt.

Zidovi ruševne zgrade su god. 1972. srušeni, a na istom mjestu podignuta je nova stambena kuća kbr. 76. Nadvratnik s natpisom je nestao.

Arhivska dokumentacija:
B. Fučić, Terenska bilješka i precrt 30. IV 1947. Sl. 340.

Literatura:
Spinčić, Crtice, str. 54.

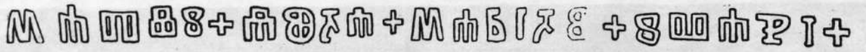

Sl. 341. Glagoljski natpis na zvonu. Precrt A. Gnirsa.

KASTAV 206
C/4

Izgubljeni spomenik.
1679. god.
Zvono na crkvi sv. Viktora na Kalvariji.
Bronza.
Promjer usta 32 cm, visina 47 cm, težina 42 kg.
Uokolo gornjeg vijenca tekao je latinski natpis s datumom lijevanja i imenom ljevača:

M D C L X X V I I I I OPVS GIOAN →
→ MARIA GIOTI F(ECIT).

Glagoljski natpis (slova visoka 3 cm) tekao je uokolo donjeg vijenca bilježeći imena četiriju evanđelista:

MATĒI + LUKA + MAR'KO + IVAN' +

Ustav.
Zvono je rekvirirano za potrebe vojske i nestalo je za vrijeme I svjetskog rata.

Literatura:
A. Gnirs, Alte und neue Kirchenglocken, Beč 1917, str. 84, sl. 120 i crtež natpisa. Gnirs piše da će rekvirirano zvono biti predano kastavskoj općini da bi se sačuvalo, no zvonu se zameo trag. Sl. 341.

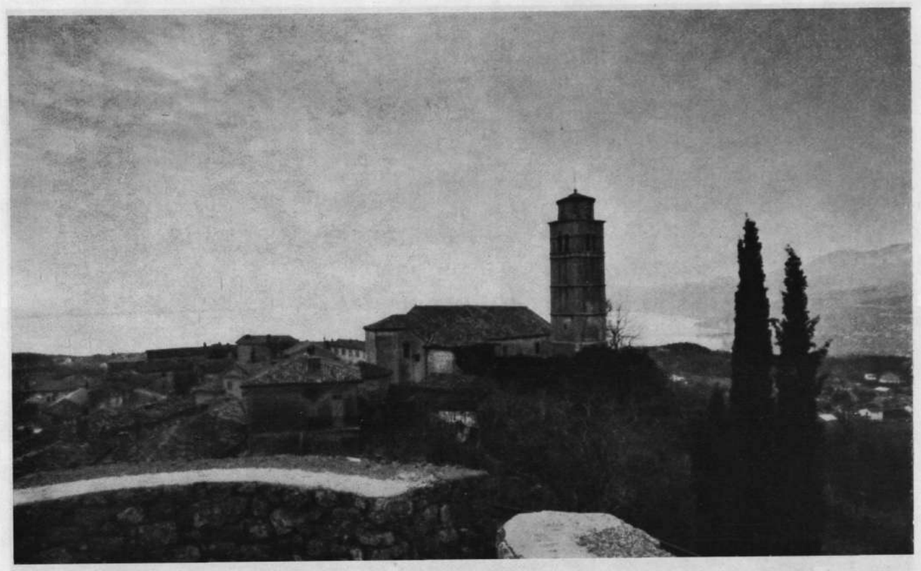

Sl. 342. Kastav. Pogled sa »Žudike« na historijsku jezgru grada. Desno se proteže istočna istarska obala.

KASTAV 207
C/4

Izgubljeni spomenik.
XVII st.
Natpis, kako navodi Spinčić, bio je uklesan na pragu podrumskih vrata jedne kastavske kuće.
Čitanje po Spinčićevom precrtu:

ČH? LA

Spinčić je čitao: 1607. la.... uz napomenu: »manjka nastavak«, »nastavak je izlizan« (Arhiv JAZU VIII—161). On na jednom mjestu bilježi da se natpis nalazi »na pragu klieti Milana Dukića« (Za glag. topografiju) a na drugom mjestu piše da se nalazi »Kod Franke kbr..., na pragu vratiju klieti« (Spinčićev konvolut, JAZU).

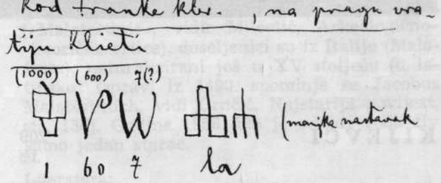

Sl. 343. Spinčićev precrt.

Arhivska dokumentacija:
Precrt Vj. Spinčića u njegovom konvolutu u Arhivu JAZU VIII-161.

KASTAV 208
C/4

Crkva sv. Sebastijana.
Zavjetna crkva protiv kužnih bolesti, sagrađena početkom XVI st. u kastavskom podgrađu uz stari tržni prostor i prilaz gradskim vratima. Kod popravka crkve u listopadu 1980. otkriveni su na njezinom pročelju i na zidovima u unutrašnjosti crkve ostaci zidnih slika iz prvih desetljeća XVI st. (prije god. 1535). Terminus ante quem postavlja ovim slikama jedan grafit na njima (uparan na crvenoj vodoravnoj borduri sjevernog zida) gdje je glagoljskim kurzivom zapisan datum:

ČFJD

● *1535.*

Na ostacima fresaka vidi se da je na bijeloj vodoravnoj borduri duž cijelog sjevernog zida tekao redak dugog teksta, ispisan glagoljskim ustavom (oslikan kistom i crnom bojom) od koga su sada mjestimice čitka samo poneka slova (A, E, Ž). Freske su još u čišćenju i istraživanju.

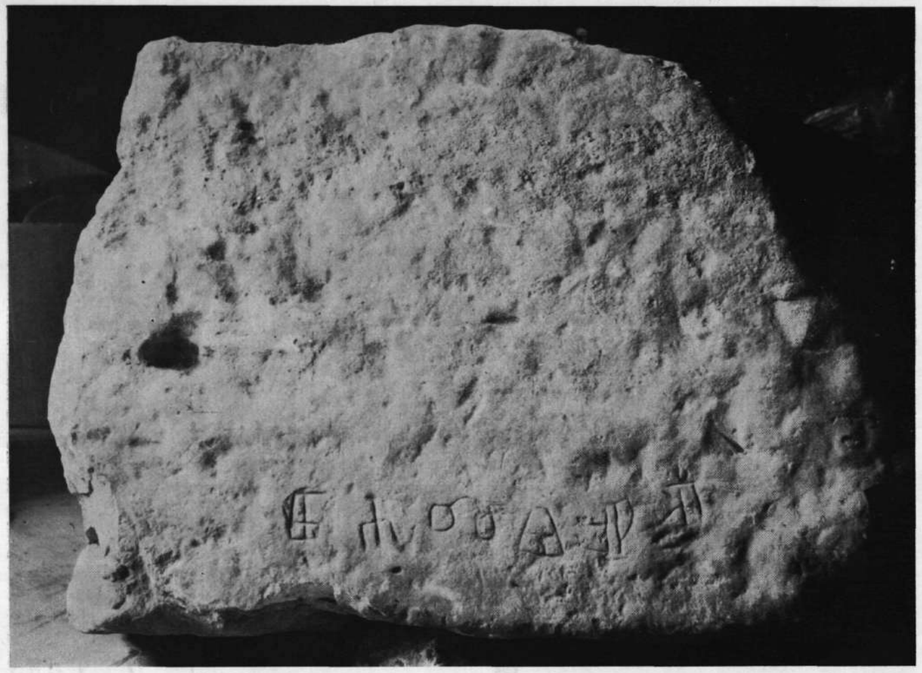

Sl. 344

KIJEVCI 209
J/5

Nalazište: Lokalitet Manastirište u selu Kijevci pod planinom Kozarom kod Bosanske Gradiške. Sadašnji smještaj: Muzej Bosanske krajine u Banjaluci. Inv. br. 76.

XII st.

Žuti pješčenjak.

58 × 42 ×27 cm. Duljina natpisa 28 cm.

Glagoljski natpis na odlomljenom, nepravilnom bloku građevnog kamena kome se na lijevom boku još vide ostaci žbuke. Na kamenu je uparano muško ime Raděn (Radin) u dativu:

RADĚNU

Obla glagoljica XII st.
Slovo D ima visoku lučnu spojnicu i obla oka podjednakih veličina; znatne razlike u veličinama nastupaju s XII stoljećem. Slovo Ě je trapezna obrisa, tipična za XII stoljeće; u XIII stoljeću nastupa oblik jata »na koljeno«. Slovo N ima na lijevom boku vodoravne crte koje poslije XII stoljeća gubi. Slovo U ima već potpuno stopljen lijevi i desni elemenat kao na svim starim hrvatskim epigrafskim spomenicima; ono više nema ni kvačice na desnom boku (morfološki relikt nekadašnje udvojenosti glagoljskog slova U) kako tu kvačicu još imaju Krčki natpis iz XI stoljeća i Jurandvorski ulomak br. I (suvremenik Bašćanske ploče) te Mihanovićev fragment iz XII stoljeća i Bečki listići iz XII stoljeća.

Slova R i N imaju udvostručene okomite crte kao na inicijalima.

Natpis je otkriven god. 1958.

Marko Vego ga datira X—XI stoljećem.

Vego je iznad imena RADĚNU predmnijevao još nekoliko nasilno uništenih redaka teksta.

Vodoravne pruge na prirodnoj površini kamena nisu ostaci ispisanih redaka već su to tragovi prirodne korozije nejednako otpornih taložnih slojeva kamena.

Literatura:

M. Vego, Bekija kroz vijekove, str. 108, sl. 66 i str. 143.

Vego, Zbornik, IV, str. 94—95, br. 277 i slika.

M. Vego, Novi i revidirani srednjovjekovni natpisi iz Bosne. Naše starine XIV—XV, Sarajevo 1981, str. 61—62.

KLANA 210
C/4

Župna crkva sv. Jeronima.
1439. god.
Natpis na kamenu, uzidanom u pročelje sakristije.
Vapnenac.
40 × 33 cm.

ČUJZ
TO PISA

● *1439. To pisa...*

Kaligrafiran i stiliziran kurziv. Ligatura TO.

Slobodno oblikovano slovo J. Slova nisu uklesana nego su izbočena.

Volčić je zabilježio lokalnu predaju da natpis potječe iz ruševina crkve sv. Trojice u starom frankopanskom gradu nad Klanom. Nedovršeni tekst natpisa.

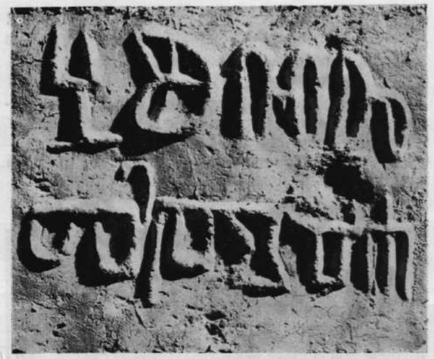

Sl. 345

Literatura:

Volčić, Nešto glagoljice.
Jelić, Fontes XV s. Addenda, str. 52, br. 14a.
Spinčić, Crtice, str. 18.

KLIMNO 211
D/5

Stambena kuća br. 12. Vlasnik Ivan Žic.
1514. god.
Natpis uklesan na vratima na luk u prizemlju kuće u nadsvođenom prolazu.
Bijeli tvrdi vapnenac.
70 × 14 cm.

ČFGĬ
ĚKOV' M(A)LATEŠTINIĆ'

● *1514. Jakov Malateštinić.*
Ustav. Ligatura GĬ. Sljubljena slova LA. Znak za poluglas u obliku štapa.

Natpis bilježi gradnju kuće i ime njezina vlasnika. Obitelj Malateštinić, kako se danas čuje izgovor tog prezimena i kako je potvrđen u glag. maticama krštenih u Dobrinju god. 1693. (»Malateštinić«, vidi: Milčetić, Arkeologično-istorične crtice), doseljenici su iz Italije (Malatesta), naturalizirani još u XV stoljeću (u latinskoj ispravi iz 1490. spominje se Jacobus Malatestinich, vidi Črnčić, Najstarija povijest, str. 136). Godine 1956. bio je od tog roda živ samo jedan starac.

Literatura:

I. Milčetić, Arkeologično-istorične crtice s hrvatskih otoka. VHAD, god. VI (1884), str. 53.

Sl. 346

KLIMNO

212
D/5

Crkva sv. Klementa.
1573. god.
Datum uklesan arapskim brojkama i glagoljskim pismenima u prag na vratima crkve.
Tvrdi sivi vapnenac.
120 × 14,5 × 19 cm. Natpisno polje 18 × 9,5 cm.

1573
Č F N V

● *1573.*
Kaligrafirani kurziv.

Sl. 347

Sadašnji prag na crkvenim vratima izvorno je služio kao nadvratnik. Kada se crkva popravljala (oko 1940) prag je preokrenut tako da i natpis stoji naglavce.

KNIN

213
H/9

Nalazište: Iskopine crkve sv. Bartola na lokalitetu Kapitul kod Knina.
Sadašnji smještaj: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.
XI—XII st.
Ćirilsko-glagoljski natpis na dva ulomka kamenog luka.
Bijeli vapnenac.
I ulomak:
8 × 9 × 10 cm.

K(?) R(?) ? ?
1 2 3 4

II ulomak:
17 × 9 × 9,5 cm.

O Ć Ju I P R E M I ?
5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

Na I ulomku znak br. 1 je okrnjen, stoga treba s oprezom nagađati da li je to glagoljsko slovo K.

Znak br. 2 moglo bi biti glagoljsko R ali i ćirilski znak za poluglas.

Na II ulomku znak br 6. je Ć(Št), no kako je to slovo bilo preuzeto iz glagoljskog pisma u ćirilicu, otvoreno je pitanje kojemu ga od ta dva pisma treba ovdje pripisati. Njegova okrugla baza vodi u oblike makedonskih glagoljskih spomenika XI i XII stoljeća, ali okomita crta pod gornjim dijelom slova ide u prilog ćiriličke morfologije.

Glagoljsko dvodijelno Ju (br. 7) i glagoljsko E (br. 11) s dvije vodoravne crte oblici su XI—XII st.

Pri datiranju natpisa treba uzeti u obzir i stilsko-kronološke momente uklesanog ornamenta na luku, tj. romaničke lozice.

Na Kapitulu je otkrivena bazilika sv. Bartola iz 1203. godine ali i kameni spomenici (pleterna plastika i epigrafika) koji su pripadali starijoj

Sl. 348

crkvi iz X stoljeća. U kontinuitetu postojanja sakralnih objekata na Kapitulu od X do početka XIII stoljeća treba ovaj ćirilsko-glagoljski natpis smjestiti negdje u XI—XII st.

Literatura:

Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 282 i bilješka 19.

KOLAN

214
D/7

Stara stambena kuća br. 83. Vlasnik Toma Fumić.
1703. god.
Natpis uklesan na nadvratniku na I katu zapadnog zida kuće. Sastavljen je na talijanskom jeziku latinicom; glagoljskim pismenima sastavljen je samo datum.
Vapnenačka breccia.
133 × 22 cm. Natpisno polje 49 × 14 cm.

17003 Č ω V
D(ON) SIMON ROS
TIC P(IEVAN)O D(E) COLANE

● 1703 (arapskim znamenkama i zatim:) *1703* (glagoljicom), *don Simon Rostić pievano de Colane.*

Sl. 349

Natpis bilježi gradnju kuće godine 1703. i njezina vlasnika ili utemeljitelja, don Šimu Rostića, župnika u Kolanu. Kroz vrata, na kojima je natpis, izlazilo se nekada na balaturu, koja je kasnije bila srušena pa su ta vrata pretvorili u prozor. Ovaj natpis osvjetljuje proces povlačenja glagoljice ali istodobno odaje razinu pismenosti seoskog glagoljaša na stranom jeziku i ortografiji i njegovo nesnalaženje u dekadskom sustavu arapskih brojki.

KOLUNIĆ

215
H/7

Izgubljeni spomenik.
XIV—XV st.
Natpis na kamenoj ploči, zapažen god. 1890. uz poljski put južno od ruševine srednjovjekovne crkve i nekropole na lokalitetu Panađur u Kolunić selu na podnožju Osječenice u Petrovačkom polju, 5 km jugozapadno od Bosanskog Petrovca.
Kako se više ne može revidirati original natpisa jer je — prema M. Vegu — izgubljen, oslanjamo se na precrt što ga je izradio Kotarski ured u Petrovcu, a publicirao Ć. Truhelka god. 1894.
Bio je to vjerojatno nadgrobni natpis, na kome je znak križa i koji dva puta spominje krsno ime Ostoja:

OSTOÊ + OSTOÊ

● *Ostoja.*
Uklesana slova tipološki pripadaju formiranom glagoljskom ustavu XIV—XV stoljeća.
Natpis je bio uklesan oko zaobljenog ugla ploče, duž njezine kraće i duž njezine dulje stranice. U samom uglu bio je uklesan križ, dok je ime Ostoja bilo simetrično ispisano s obje strane križa ali tako da se s lijeve strane križa pojavilo u zrcalnoj slici. I na lijevoj i na desnoj strani klesar griješi u pisanju glagoljskog slova O, koje obrće sad lijevo sad desno. Posljednje slovo (desno) je deformirano glagoljsko slovo Ê (jat), nikako Št(Č), stoga otpada i čitanje cijelog natpisa: OSTOJA OSTOJIĆ (Truhelka 1894. i Vego 1970).

A.

Б.

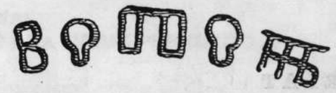

Literatura:

Ć. Truhelka, Starobosanski pismeni spomenici. 2. Glagolski natpis iz Krajine. Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine VI, Sarajevo 1894, str. 773—775.

Ć. Truhelka, Slavische Inschriften in Bosnien. 4. Eine glagolitische Inschrift aus der Krajina. Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und Hercegovina. Bd. IV, Wien 1986, str. 345—346. Fig. 8.

Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi, knj. III, str. 12, br. 4794.

M. Vego, Zbornik IV, str. 80, 81, br. 264 i slika.

KONTOVEL 216
kod Trsta

A/3

Crkva sv. Marije, Madonna Salvia.
Glagoljski grafiti na kasnogotičkim zidnim slikama koje su izvedene početkom XVI stoljeća.

1) Č F O PISAH JuRE P

● *1580. Pisah Jure P...*
Kurziv.

2) Č F J G MISECA PERVARA D(A)N IE
TO PISAH JA POP MIHOV(I)L
S CRIKVENICE

● *1534, miseca pervara dan 26. To pisah ja, pop Mihovil s Crikvenice.*
Kurziv. Ligature DN, TO, PO, HO, VL. Sljubljena slova CA, VA, RA, SA, JA.

3) Č F P Z TO PISA POP
MATIJ MIHOV(I)LIČ
S CRKVENICE

● *1599, to pisa pop Matij Mihovilić s Crkvenice.*
Kurziv. Ligature TO, PO, HO, VL.

4) LEVAC KRIŽANIĆ PREOŠT
PAZINA Č F M E

● *Levac Križanić, preošt Pazina, 1566.*
Kurziv. Ligatura PR. Sljubljena slova ŽAN, PAZ, NA.
L. Križanić potpisuje se god. 1533. bez svećeničke titule (Beram, grafit br. 113). God. 1546, kada ovjerovljuje prijepis Istarskog razvoda, on je kanonik u Žminju i Tinjanu.
U svojoj karijeri zauzeo je i najugledniji klerički položaj na tlu pazinske grofovije, postavši pazinskim prepozitom (»preošt«, rec. »prošt«).

5) Č F J D
VUK RASHINI (?) K.....VEC
E LUC. IZJIDA

● *1535.*
Kurziv.
Sadržaj teksta je nejasan. Vjerojatno neka poslovica o vuku.

6) POP ANDREJ TO P
ISA KAPELAN

Kurziv.
XVI st.

7) Č F P A TO PISA ĐRE ŽAKAN
OD ROVINA

● *1591. To pisa Jadre žakan od Rovinja.*
Kurziv.

KORLAT 217
F/9

Crkva sv. Marije.
2. IV 1751.
Natpis na kamenoj ploči na vanjštini južnog zida. Nad bočnim vratima.
Sivi vapnenac.
54 × 38 cm.

Č ω (?) LA NA B APRI(LA)
POP MARKAO I SA S
VIM PUKOM

● *1751, na 2 aprila, pop Marko i sa svim pukom.*
Natpis, nespretno stiliziran, govori kako je pop Marko sagradio ovu crkvu uz pomoć cijeloga puka korlatske župe.
Kurziv. U datumu je klesar defektno izveo glagoljsko slovo ω (700) tako da ono nalikuje glagoljskom slovu »Šta« (800) sa udesno pomaknutom srednjom okomitom crticom. U riječi »pukom« uprotrebljeno je latiničko O. Očita je pisarska greška Markao-Marko.

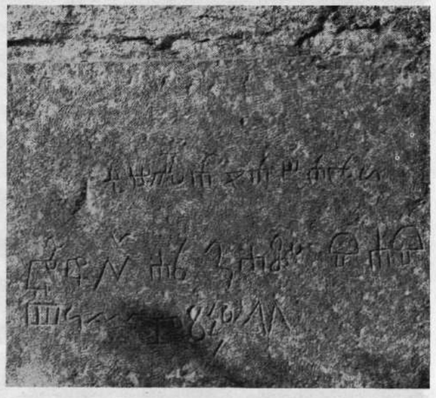

Sl. 350

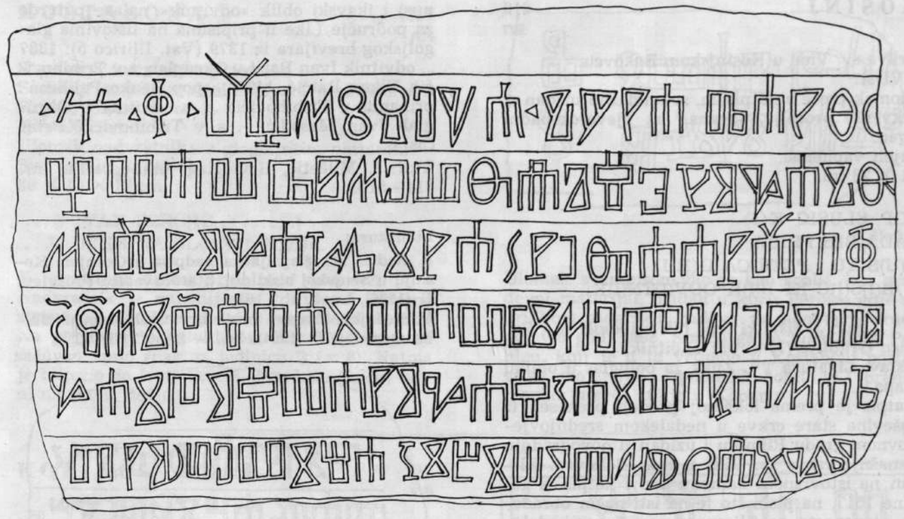

Sl. 351

KOSINJ 218
E/7

Crkva sv. Vida u Kosinjskom Bakovcu.
19. VI 1517.
Ploča s natpisom, sekundarno uzidana u crkveno pročelje, izvana, u sredini, nad vratima.
Bijeli vapnenac.
69 × 36 cm.

·Č·F·ŽĬ MISECA·IJuNA DAN Z
Ĭ VA VRIME VZ(VE)LIČENOGA I Z
MOŽNOGA G(OSPO)DINA KNEZA ANŽA F(RANKAPANA)
K(RČKOGA) S(ENSKOGA) M(ODRUŠKOGA) I P(RO)ČAĒ I VA VRIME PLEMENITO
GA I POČT(OV)ANOGA Č(OVI)KA IVANA MAR
T(I)NUŠEVIČA KI BIŠ(E) OT(O)MU SLUGO(M)

● *1517, miseca ijuna dan 19, va vrime vzveličenoga i zmožnoga gospodina kneza Anža Frankapana, krčkoga, senjskoga, modruškoga i pročaja i va vrime plemenitoga i počtovanoga čovika Ivana Martinuševića, ki biše otomu slugom.*
Ustav. Ligature ŽĬ, GD, PL. Sljubljena slova AN.
Natpis je prema lokalnoj predaji, što mi ju je godine 1957. ispričao Ivan Špoljarić, sakristan (Kosinjski Bakovac br. 77), prenesen iz ruševina stare crkve u nedalekom srednjovjekovnom gradu Ribniku i uzidan u novogradnju današnje crkve sv. Vida u Kosinjskom Bakovcu (1769. god.).

Plohe redaka nižu se u stepenastoj profilaciji. Natpis bilježi datum gradnje nekadašnje crkve godine 1517, u vrijeme gospodara grada, kneza Anža Frankopana i njegova oficijala Ivana Martinuševića. Oznaka brojne vrijednosti za dan (ZĬ = 19) rastavljena je u dva retka.

Literatura:

F. Radić, Tri glagoljačka nadpisa u Gornjem Kosinju u Senjskoj biskupiji. Starohrvatska Prosvjeta II (1896), br. 3, str. 163.
M. Bošnjak, Tragom prvih hrvatskih tiskara. Bulletin, god. XII (1964), br. 1—2, str. 88—92.

KOSINJ 219
E/7

Crkva sv. Vida u Kosinjskom Bakovcu.
XVI st.
Ulomak ploče s natpisom, sekundarno uzidan u crkveno pročelje, izvana, uz sjeverozapadni ugao.
Bijeli vapnenac.
41 × 28 cm.

POP ELUŠIĆ K⟨I⟩
TADA BIH PRIBA
N(U)Š TU I PETRICA G⟨RU⟩
⟨I⟩B(I)Š(I)Ć KI B(I)H ODV(I)TN(I)K

...pop Jelušić ki tada bih pribanuš tu i Petrica Grubišić (?) ki bih odvitnik.

Ustav. Ligatura TV. Znak za poluglas u obliku štapa.
Natpis je prema lokalnoj predaji prenesen iz ruševina stare crkve u nedalekom srednjovjekovnom gradu Ribniku i uzidan u novogradnju današnje crkve sv. Vida u Kos. Bakovcu. Klesan na istovrsnom kamenu kao i natpis iz godine 1517, na ploči što je na isti način obrađena stepenasto profiliranom površinom redaka, slovima istoga tipa, taj je natpis nastavak teksta sa natpisa iz 1517. Stoga natpis govori da je u vrijeme gradnje porušene ribničke crkve, god. 1517, bio župnik (»pribanuš«) pop Jelušić a Petrica Grubišić(?) upravitelj njezina imetka (»odvitnik«). Prezime Jelušić postoji na području općine Kastav (selo Jelušići) u Hrvatskom primorju. Oblik »pribanuš« za župnika (plebanus) i ikavski oblik »odvitnik« nalaze potvrde za područje Like u pripisima na listovima glagoljskog brevijara iz 1379 (Vat. Illirico 5): 1387 ... odvitnik Ivan Batić v Okruglah, a v Tribihovićih Vlkan Ratčić. 1487 ... pop Benko Palilić ... pribanuš v Tribihovićih ... a odvitnik v Okruglah Ivan Mesodić ... a v Tribihovićih Petar Čislić.

Vidi: I. Milčetić, Hrv. glag. bibliografija, str. 514—516.

Literatura:

F. Radić, Tri glagoljačka nadpisa u Gornjem Kosinju u Senjskoj biskupiji. Starohrvatska Prosvjeta II (1896), br. 3, str. 163.
M. Bošnjak, Tragom prvih hrvatskih tiskara. Bulletin, god. XII (1964), br. 1—2, str. 88—92.

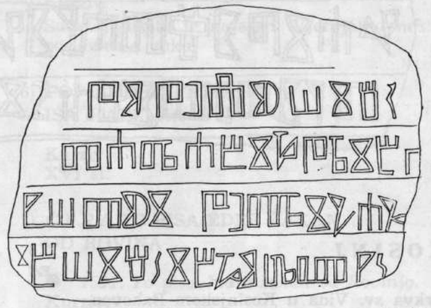

Sl. 352

KOSINJ 220
E/7

Crkva sv. Vida u Kosinjskom Bakovcu.
XVI st.
Ploča s natpisom i starim grbom Frankopana (šestokraka zvijezda u gornjem polju), sekundarno uzidana, naglavce, u crkveno pročelje, izvana, u sredini, nad vratima.
Bijeli vapnenac.
48 × 36 cm.

CIMER KNEZA
ANŽA F(RANKOPANA)

Ustav.
Ploča je — prema lokalnoj predaji — prenesena iz ruševina stare crkve u nedalekom srednjovjekovnom gradu Ribniku i uzidana u novogradnju današnje crkve sv. Vida u Kosinjskom Bakovcu.
Isklesana je od istog materijala kao i druge ploče s glagoljskim natpisima na toj crkvi i — sudeći po tipu slova i po načinu klesarske obrade — od iste ruke. Vjerojatno su sve tri ploče bile istodobno zamišljene kao dedikativna oprema pročelja stare ribničke gradske crkve pa se stoga i taj natpis može datirati godinom 1517.

Sl. 353

Izraz »cimer« (grb), recepcija je iz njemačkog feudalnog heraldičkog rječnika.

Literatura:

F. Radić, Tri glagoljačka nadpisa u Gornjem Kosinju u Senjskoj biskupiji. Starohrvatska Prosvjeta II (1896), str. 163.
M. Bošnjak, Tragom prvih hrvatskih tiskara. Bulletin, god. XII (1964), br. 1—2, str. 89—92.

KOŠTABONA 221
A/4

Stambena kuća obitelji Peroša.
Sadašnji smještaj: Atelje kipara J. Pohlena u Kopru, Ulica talcev 3.
XV—XVI st.
Ulomak nadvratnika s glagoljskim natpisom.
Sivi lokalni lapor.
39 × 18 × 17 cm.

....З IVAN PERČ[IČ.....]
....U UČINI NA SL⟨AVU BOŽJu..⟩

Kaligrafirani kurziv. Sljubljena slova NA.
Nadvratnik je odlomljen i s lijeve i s desne strane pa manjka i početak i završetak teksta. Na početku bio je uklesan datum od koga se sačuvao samo znak za jedinicu З (= 8). Natpis je bilježio da Ivan Perčić »ovu hišu (kuću) učini na slavu Božju.«

Sl. 354

Ulomak s natpisom bio je kao spolij, kao građevni materijal, uzidan u kuću Peroša, gdje se prilikom zidarskih radova na adaptaciji kuće pojavio god. 1968. Spasio ga je kipar Jože Pohlen, koji je u to vrijeme u Koštaboni postavljao svoje djelo, spomenik borcima, i prenio ulomak u svoj atelje u Kopar.

KOŽINO 222
E/9

Stambena kuća br. 37/1. Vlasnik Nikola Pavić. »Popovska kuća«.
1753. god.
Natpis na nadvratniku ulaza u nadsvođeni prolaz pod kućom.
Sivi vapnenac.
Natpisno polje 32 × 17 cm.

Čωl V
KAT(I)Č ? ŠI
ME

● *1753. Katić Šime.*

Kurziv. Nezgrapno i nejasno pismo. Slovo K udvostručenih okomitih crta. Nejasno je čitanje prezimena. Od mogućnosti koje pružaju prezimena u Kožinu najvjerojatnije je čitanje prezimena Katić.

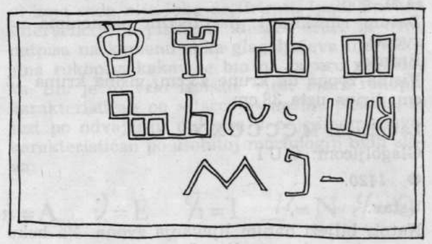

Sl. 355

KOŽINO 223
E/9

Župna crkva sv. Mihovila.
21. II 1770.
Natpis na nadgrobnoj ploči u opločenju crkvenog poda, pod pjevalištem, uz crkvena vrata.
Numulitni vapnenac.
Nadgrobna ploča: 72 × 95 cm. Uokvireno natpisno polje: 36,5 × 35,5 cm. Slova su visoka 7 cm.

Čω N IA F
EBRARA RA
KA P(OKOINOG) IVAN(A)
ŠIME PAV
IČA

● *1770, 21. febrara. Raka pokojnog Ivana Šime Pavića.*

Kurziv.

Sl. 356

KOŽINO 224
E/9

Župna crkva sv. Mihovila.
XVIII st.
Posudice za sv. ulja.
Srebrni lim.
Promjer posudica 3 cm, visina 3 cm. Visina glagoljskih slova 0,5 cm. Na dvije međusobno spojene posudice ugravirani su natpisi, i to na lijevoj s prednje strane glagoljicom:

U(LE) H(RIZME)

i sa stražnje strane latinicom: O(leum) Cat(ecumenorum) i odozdo: P.

Na desnoj posudici ugravirano je s prednje strane glagoljicom:

U(LE) K(ATEKUMANSKO)

i sa stražnje strane latinicom: KR(isma) i odozdo latinicom: P.
Kurziv.

Literatura:

Jelić, Fontes XVIII s. Addenda III, str. 94, br. 137. Jelić samo spominje da se u crkvi u Kožinu nalazi nadgrobni natpis na nadgrobnom kamenu i na vratima te glagoljska pismena na tri posudice za sv. ulje. Sve ove spomenike on datira XVII—XVIII stoljećem. (Treće posudice više nema. B.F.).

KOŽLJAK 225
B/5

Crkva sv. Andrije u starom gradu.
1420. god.
Datum rimskim i glagoljskim pismenima na zvonu.
Bronza.
Visina zvona do krune 43 cm, visina kruna 12 cm, širina usta 38 cm.

Latinicom: M C C C C X X
Glagoljicom: Č U I

● *1420.*

Ustav.
Natpis bilježi datum lijevanja zvona. Na boku zvona je znak zvonoljevača:

Latinička slova u datumu, lijepe gotičke morfologije, otisnuta su iz kalupa dok su glagoljska slova, improvizirana i manjih dimenzija, vjerojatno intervencija glagoljaša u samom procesu pripreme modela za zvono.
Crkva, danas napuštena i ruševna, isprva dvorska zatim župna, nalazi se neposredno pod živom stijenom na kojoj se dižu ostaci srednjovjekovna burga Kožljaka. Prema crkvenom šematizmu titular ove crkve bio bi sv. Hadrijan. Po našem mišljenju taj patrocinij, nepoznat u Istri, je kontaminacija pučkog naziva »Jadrij« za ime Andrija. Vidi o tome bilješku o glagoljskom natpisu na nadgrobnoj ploči kožljačkog kneza Martina Mojsjevića iz god. 1492, s. v. Belaj.

Sl. 357

Natpis na zvonu otkrio je god. 1979. prof. Berislav Valušek.

KOŽLJAK 226
B/5

Crkva sv. Jurja na groblju.
8. IX 1590.
Natpis na nadgrobnoj ploči, uzidanoj u crkvi u pročelni zid.
Sivo-žućkasti tvrdi lokalni vapnenac.
Na ploči je plitko klesan okvir, a na njegovim srednjim polukružnim izbočenjima uklesan je kraći glagoljski natpis. (A i B)
Unutar okvira, u gornjoj polovici plohe izveden je u plitkom reljefu križ, a u donjoj polovici natpisno polje u obliku tabulae ansatae, na kojoj je uklesan dulji glagoljski natpis u 5 redaka. (C).
Dimenzije ploče: 48 × 74 cm. Dimenzije natpisnog polja: C: 32 × 18,5 cm.

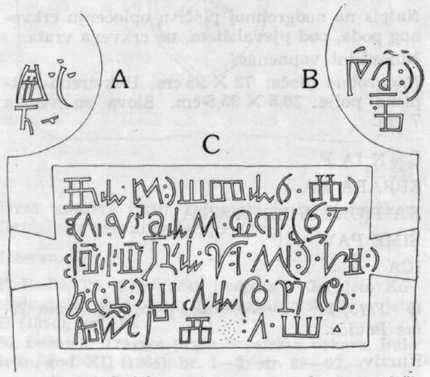

Sl. 358. Detalj s natpisom na nadgrobnoj ploči.

Sl. 359. Kožljak. Nadgrobna ploča iz god. 1590.

A) Č F
B) P SEK(TEBRA) 3
C) ÊA · MEŠTAR · LU
OD · GRO · SAM STORI
OVU · ŠK NA · GRO · MOE HĆE
RI · NEŠ DA SE NE PRE
ZAB L D Š ·

Čitanje ovog natpisa je vrlo teško i mjestimice nesigurno, naročito u posljednjim riječima teksta, gdje se smisao istom naslućuje i gdje iz neobičnih kraćenica ili iz inicijalnih slova pokušavamo nagađati koliko toliko smislene cjeline riječi:

● *1590 sektebra 8.*

Ja meštar Lu⟨ka⟩ od Gro⟨bnika⟩ sam stori ovu šk⟨ril⟩ na gro⟨b⟩ moje hćeri Neš⟨i⟩ da se ne prezab⟨i⟩ l⟨etnica⟩ d⟨u⟩ši.

Očito je klesar kao izvodilac natpisa bio nepismen, a predložak mu je sastavio glagoljaš koji je sasvim proizvoljno kratio riječi i koji je predložak pisao, upravo nabacio ga brzim rukopisom kurziva.
Nepismen ali tehnički vrlo vješt klesar precrtavao je taj predložak, odnoseći se prema njemu kreativno: on je u stanovitoj mjeri prestilizirao ono što je vidio, unoseći u tkivo glagoljskih kurzivnih slova svoj individualni likovni red. Uslijed toga su se na kamenu pojavili oblici koje sada nije lako dešifrirati. Ipak, i nakon intervencije nepismena klesara zrači iz ovog natpisa na kamenu slika glagoljaševa individualna rukopisa kakav je bio na papiru predloška. Bio je to vrlo ispisan, vješt i brz rukopis karakterističan po »staccato« načinu pisanja, to jest po odvajanju duktusa u pojedinom slovu, karakterističan po osobitoj morfologiji ovih slova:

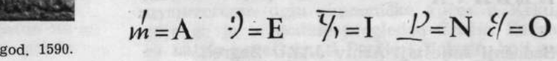

Arhivska dokumentacija:

Precrt i čitanje J. Volčića u Kukuljevića, Nadpisi istranski, Arhiv JAZU XV 23/D VI 93.

KRAJ 227
otok Pašman F/10

Samostanska crkva sv. Jeronima (Franjevci).
1567. god.
Dio nadgrobne ploče.
Bijeli vapnenac.
56 × 38 cm.

· Č · F · M · Ž [. . . . . .]
ŠIMUNA DRAG(A)N[. . . . . .]

Natpis je vjerojatno glasio: *»1567, to je grob Šimuna Draganića «(ili: Draganovića).*
Kurziv. Ligatura MU.

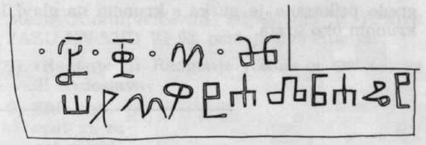

Sl. 360

Stara nadgrobna ploča bila je klesarski prirezana pa je ovaj njezin dio bio upotrebljen za opločenje crkvenog poda.
Ulomak se nalazi u podu, uza zid, uz lijevi ugao drugog lijevog (sjevernog) bočnog oltara. Možda se dio ploče i natpisa proteže i ispod oltara.

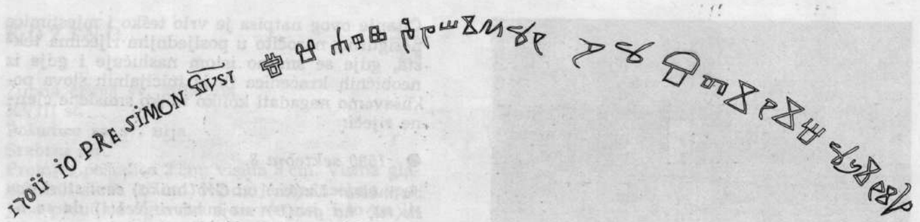

Sl. 361

KRAS 228
D/5

Poklonac na putu između Krasa i Dobrinja.
1711. god.
Dvojezični natpis na kamenom luku na pročelju: talijanski latinicom i hrvatski glagoljicom.
Vapnenac.
Unutarnji raspon luka 153 cm.

17011 (arapskim brojkama) IO PRE SIMON →
→GIUST(INICH) (latinicom)

Čѡ AĬĒ POP ŠIMUN JuUSTINIĆ UČINIH

● *1711, ja pop Šimun Justinić učinih.*
Kurziv.
Natpis bilježi gradnju poklonca god. 1711. i donatora, popa Šimuna Justinića. Justinić je domaće, kraško prezime. Koliko je ovaj glagoljaš bio nevješt kada se upušta u drugo pismo, pokazuje način kako u talijanskom natpisu bilježi datum 1711—17011. Usporedi sličnu pojavu na natpisu iz Kolana.

KRBAVA 229
G/7

Sadašnji smještaj: Arhiv JAZU Zagreb.
Kraj XV st.
Pečat krbavskih knezova Petra i Jurja.
Vosak.
Promjer 2,4 cm.
Natpis koji teče rubom pečata:

PET(A)R I JuRI KN(Ę)ZI KRBAVSKI

● *Petar i Juri, knezi krbavski.*
Kurziv. Ligatura JuR.
Ovaj pečat svojih rođaka, Petra i Jurja, upotrebio je knez Karlo Krbavski godine 1492. na svojoj latinskoj ispravi, pisanoj na pergameni. Dok rubom pečata kruži glagoljski natpis s imenima vlasnika, u sredini pečata su tri grba, komponirana kao trolist, od kojih jedan pripada Gusićima. Na tom grbu, nad tri vodoravne grede prikazana je guska s krunom na glavi i krunom oko vrata.

Sl. 362

Literatura:
E. Laszowski, Pečat Petra i Jurja knezova Krbavskih. Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva. God. II, Zagreb 1900, str. 63.

KRBUNE 230
B/5

Izgubljeni spomenik.
Župna crkva sv. Ivana Krstitelja.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
»U Krbunama otkrio je župnik Ivan Mandić, kako mi je sam pripovijedao, prigodom popravka župne crkve, također ispod gornje naslage vapna fresko slike s glagoljskim brojnim bilješkama i napisima glagoljaša popova i njihovih žakana.«

Ivan Dukić, Povijest i pravo slavenskog bogoslužja u Istri. Doktorska disertacija, rukopis. Zagreb 1925, str. 24.

Sl. 363

KRK 231
C/6

Krčki natpis.
XI st.
Izvorni smještaj je nepoznat no vjerojatno na nekoj benediktinskoj gradnji u samom gradu Krku.
Sadašnji smještaj: na stubištu »kanoničke kuće« u gradu Krku, Ulica P. Franolića 11.
Natpis o gradnji nepoznatog benediktinskog objekta, uklesan u blok kamena. Blok je klesarski obrađen na svim plohama osim desne bočne, gdje je sekundarno bio odlomljen (skraćen).
Sivi zrnati pješčenjak.
63 × 30 × 21 cm.

SE ZIDA MA
JЪ OPATЪ I RA
DONĒ RUGOTA
DOBROSLAV[Ъ]

● *Se (= ovo) zida Maj opat i Radonja, Rugota, Dobroslav.*
Obla glagoljica. Kontinuirano i nekoordinirano pismo. Za staru morfologiju hrvatske glagoljice karakteristična su ova slova: poluglas u obliku ključa, granato M, slova V i D polukružnih lukova i malih okruglih oka, trokutno Ē, slova U i N s bočnim crtama, slovo S s trokutnim donjim dijelom, stari tip glagoljskog I, ali — čini se — da je (na 16. mjestu) i recepcija tog slova iz latinskog ili ćirilskog alfabeta. Specijaliteti su nisko P s dugim bočnim crtama kao na Bašćanskoj ploči i na Grdoselskom ulomku; B s uvučenim donjim dijelom; S ravnog tjemena. Slovo E javlja se samo s jednom vodoravnom crtom, stoga bi u relativnom redoslijedu najstarijih hrvatskih glagoljskih natpisa, Krčkom natpisu bilo mjesto poslije Plominskog natpisa a prije Bašćanske ploče.
Natpis se prije godine 1868. nalazio ugrađen u sjevernom uglu »kanoničke kuće« u Krku, gdje ga je te godine pregledao Črnčić. Zatim su natpis počeli čitati Parčić i Volarić, koji su na njemu vidjeli oblu glagoljicu. Ponovnim pregledom natpisa godine 1874. Črnčić je s nekoliko slova dopunio Parčićevo čitanje i prvi put publicirao Krčki natpis godine 1875, zaključujući da je to spomenik oble glagoljice iz XI stoljeća, da govori o nekoj benediktinskoj gradnji, da spominje nekog opata, da bilježi jedno narodno ime Dobroslav i da se izvorno nalazio vjerojatno na opatiji sv. Lovre u gradu Krku. Črnčić je 1875. dao opširnu paleografsku analizu i natpis čitao ovako:

ZIDA MA....
(?) OPAT RA...
(?) ONĒR(U?) (C?)OTA...
O (B?)R(O?)SL(A?)VA...

Među Kukuljevićevim bilješkama u Arhivu JAZU XV 23/D VI 93. postoje dva čitanja:

1) »Radonje ili Radgonje rukom a Oštroslava ili Radoslava«
2) Zida ma —
opat zъ ra
oně rugota
(d)obroslava

Štefanić je 1936. godine (Opatija sv. Lucije) dao svoje prvo čitanje:

ZIDA MA
Ъ? OPATЪ I RA
—ONĒ RUGOTA
OB?ROSL—VA

Fučić je 1951. godine upozorio da je »Rugota« staro hrvatsko osobno ime, tradirano i na Radovanovoj darovnici iz 1070 (Historijski arhiv, Zagreb, Documenta antiqua VI).

Kada je godine 1953. natpis bio izvađen iz zida (i izložen u unutrašnjosti kanoničke kuće, na stubištu), pojavilo se nekoliko slova što ih je pokrivala žbuka, pa je Štefanić godine 1954. upotpunio čitanje koje smo dali na početku ove kataloške jedinice. Po Štefaniću opatovo ime je Maj; to ime nalazi potvrde u latinskim izvorima Dalmacije (Majo, Madius). Opat je graditelj ili naručitelj gradnje, dok bi tri hrvatska imena što ih bilježi Krčki natpis (Radonja, Rugota i Dobroslav) bili po Štefaniću redovnici.

Literatura:

I.Črnčić, Još oble glagolice na krčkom otoku. Starine VII. Zagreb 1875, str. 1—12 i Tabla I.
L. Geitler, Glagolski nadpisi. VHAD, I (1879), str. 44.
Vj. Štefanić, Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku. Croatia sacra, VI. Zagreb 1936, str. 22—23.
B. Fučić, Krčki natpis. Riječki list, 30. XII 1951, str. 3.
Vj. Štefanić, Izvještaj o evidentiranju glagoljskih rukopisa na otoku Krku g. 1951—1953. Ljetopis JAZU, knj. 59. Zagreb 1954, str. 61—62.
Vj. Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo, str. 27. i slika.
Vj. Štefanić, Prvobitno slavensko pismo, str. 33 i slika.
B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, str. 236—237. Tabla III.

KRMČINE 232
F/9

Crkva B. D. Marije.
20. V 1675.
Natpis na nadvratniku od bijela vapnenca.
133×22 cm.

Č H N D I MAĐA
D P R P D

● *1675. 20. maja, D.P.R.P.D.*
Kurziv.
Natpis bilježi vrijeme kada je crkva sagrađena ili obnovljena. Niz početnih slova u drugom retku vjerojatno bilježi ime inicijatora gradnje (možda: don Petar R. . . . , parokijan D. . . . ?).

Sl. 364

Jelić u Fontes smatra da natpis spominje župnika Martina, ali za čitanje tog imena nema uporišta u natpisu.

Literatura:

Jelić, Fontes XVII s., str. 76, br. 248.

KRMČINE 233
F/9

»Konoba«, gospodarska zgrada, nekada stambena kuća. Vlasnik Tome Jurišić, kbr. 84.
1717. god.
Natpis urezan u nadvratnik od bademova drva.
190×15×18 cm. Duljina glagoljskog natpisa 44 cm.

Č ω Ž Ĭ (glagoljicom)
I + S (latinicom)

● *1717. I(su)s*
Ustav. Ligatura ŽĬ.
Sakralno znamenje (križ i ime Isusovo) i godina gradnje bili su uklesani na ulazu u kuću.
Današnja »konoba« je izravno datirani spomenik stare stambene arhitekture, prizemne, jednoćelijske, izvorno pokrivene slamom, s ložištem na tlima.

Sl. 365

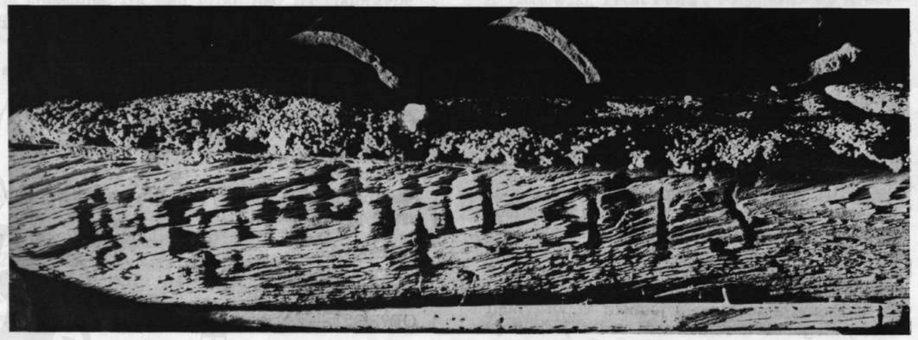

Sl. 366

KRNICA 234
B/6

Kuća br. 6. Vlasnik Luca Kranjac.
20. IV 1607.
Natpis na nadvratniku vrata staje.
Vapnenac.
156×28×19 cm.

1607 (arapskim brojkama)
PRE MIHOVIL ŽINŽEROVIĆ Č H Ž
SLUGA SLUG SLUŽEĆ(I)H BOGU →
→ MI(SE)CA APRILA NA I

● *Pre Mihovil Žinžerović, sluga slug služećih Bogu 1607, miseca aprila na 20.*
Ustav uz neke kurzivne oblike. Ligatura PR.
Slovo Č umjesto Ć u prezimenu Žinžerović je klesarska greška (nastala zbog neposredne blizine slova Č u datumu).
Usred natpisa uklesan je kalež s hostijom kao svećenički emblem vlasnika, popa M. Žinžerovića. Prezime Žinžerović još postoji u Krnici (u zaselku Prodol), ali pod utjecajem talijanske ortografije sada glasi Zenzerović.
»Sluga slug služećih Bogu« parafraza je papinskog atributa »servus servorum Dei«.

Literatura:

Kirac, Crtice, str. 190.

KRŠAN 235
B/5

Izvorni smještaj: Crkva sv. Jakova na groblju.
Današnji smještaj: Muzej u Pazinu.
1541—1542. god.
Natpis na zvonu.
Bronza.
Dimenzije zvona. Visina 54 cm, promjer usta 37 cm. Težina 75 kg.
Na ramenu zvona je natpis, datum rimskim brojkama i glagoljskim pismenima:

Č F K B
M·D·X L·I·

● 1542. (glagoljicom).
1541. (rimskim brojkama).

Na donjem vijencu zvona teče glagoljski natpis:

+ VA VRI(ME)·GO(SPODINA)·ANDRIĖ →
→ KRŠAIN POPA ANTONA ŠVERKA I →
→ ŽUPA(NA) LUKE MARTIĆA

● *Va vrime gospodina Andrija Kršajn(era?), popa Antona Šverka i župana Luke Martića.*
Ustav.
Natpis datira vrijeme lijevanja ovoga zvona godinom 1541, odnosno 1542. i feudalnim gospodarom Kršana, Andrijom Kršajnom ili Kršajnerom, mjesnim župnikom i mjesnim županom.
Zvono je rekvirirala austrijska vojska za I svjetskog rata. Godine 1962. vraćeno je Jugoslaviji i sada je pohranjeno u pazinskom muzeju.

Literatura:

A. Gnirs, Alte und neue Kirchenglocken. Beč 1917, str. 29.

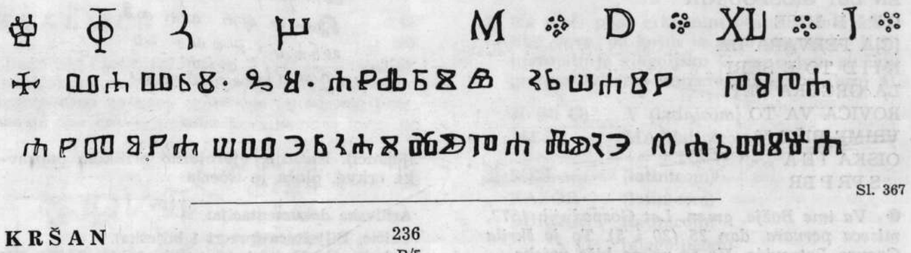

Sl. 367

KRŠAN 236
B/5

Izgubljeni spomenik.
Župna crkva sv. Antuna pustinjaka.
»Glagoljski natpis na srebrnim posudicama za sv. ulje«, kojih danas više nema, vidio je oko godine 1930. don Luka Kirac.

Arhivska dokumentacija:

L. Kirac, rukopisi — konvolut u Arhivu JAZU XVIII 208—210.

KRŠIKLA 237
B/5

Župna crkva sv. Kuzme i Damjana.
24. II 1572.
Natpis na nadgrobnoj ploči koja je nekada bila u pločniku crkvene lađe, a sada je učvršćena uza zid u sakristiji.
Sivi pješčenjak.
54 × 115 × 11 cm. Natpisno polje 31,5 × 31 cm.

VA IME BOŽE
AMEN LET G(O)S(PODNI)H
Č F N B MISECA
PERVARA DAN I
I G TO E GROB Ž
UPANA MAR
TINA KISIĆA
ČI⟨N⟩Ju PISATI
TOMAŠ K(I)S(I)Č SI
N NEGA

● *Va ime Božje, amen. Let Gospodnjih 1572, miseca pervara dan 24 (20 i 4). To je grob župana Martina Kisića. Činju pisati Tomaš Kisić, sin njega.*

Kurziv.
Uz natpisno polje uklesan je kosir, jedan od znakova težačkoga rada što su bili često prikazani na istarskim seljačkim nadgrobnim pločama.

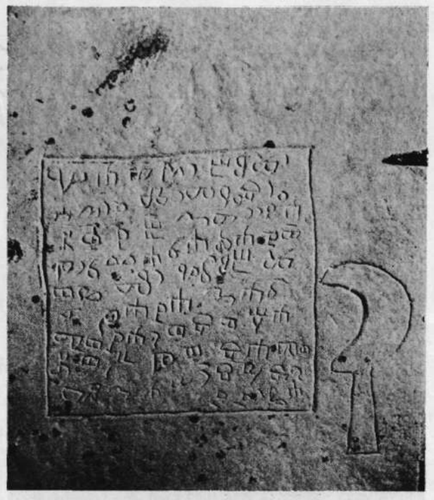

Sl. 368

Arhivska dokumentacija:
Volčić, Bilježnica. Volčić je vidio ovu ploču oko god. 1880. na njezinu izvornom mjestu, nad grobom u crkvi »pred kapelom sv. Osipa v Keršikelskoj Cirkvi«.

Literatura:
Volčić, Njekoji glagolski napisi.

KRŠIKLA 238
B/5

Izgubljeni spomenik.
Župna crkva sv. Kuzme i Damjana.
25. II 1572.
Čitanje prema Volčićevu precrtu:

VA IME BOŽE AM
EN LET G(OSPOD)NIH
Č F N B MISE
[C]A PERVARA DA
N I I D TO E ŠKRI
LA GRGURA PET
ROVIČA VA TO
VRIME BIŠE V
OISKA I E A
S PR P BR

● *Va ime Božje, amen. Let Gospodnjih 1572, miseca pervara, dan 25 (20 i 5). To je škrila Grgura Petrovića. Va to vrime biše vojska . . .*
Kurziv. Ligature PR, BR.
Ploču je vidio oko godine 1880. Jakov Volčić još na njezinu izvornom mjestu, nad grobom u opločenju tla usred lađe u župnoj crkvi »na sredi crikve v Keršikle« (bilješka u Volčićevoj Bilježnici). Kasnije, vjerojatno prilikom popravka crkve, ploča je iščezla.

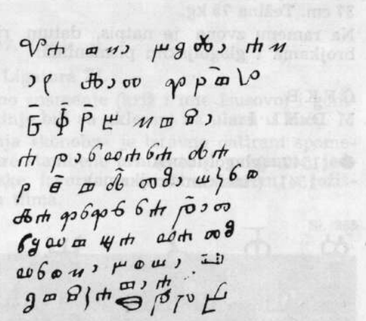

Sl. 369

Arhivska dokumentacija:
Volčić, Bilježnica (precrt i bilješka).
Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93. Kukuljević daje nepotpun prepis po Volčiću, datum čita 1563.

Literatura:
Volčić, Njekoji glagoljski napisi.

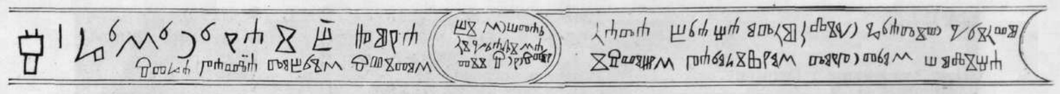

Sl. 370

KUKLJICA 239
E/9

Župna crkva Obraćenja sv. Pavla.
22. VI 1666.
Natpis na nadvratniku portala na crkvenom pročelju.
Bijeli vapnenac.
Nadvratnik 188 × 17,5 cm. Natpisno polje 159 × 12 cm.

Č H M E NA IB ZUNA KADA BRAČA OD KUKLICE GRADIŠE CRIKVU
S(VE)T(O)GA PAVLA DOBRIM SVITOM I SVOJ(I)M PAROHIÊNOM DON PETROM ŠULIĆA

● *1666, na 22 zuna, kada braća od Kukljice gradiše crikvu svetoga Pavla dobrim svitom i svojim parohijanom don Petrom Šuljića.*

Nad glagoljskim slovima datuma Č H M E uklesan je datum i arapskim znamenkama 1666.

Usred ovog natpisa je ovalni medaljon s imenom majstora koji je crkvu gradio:

BI MEŠTAR
KI GRADI MA
TII SENESTRIN

● *Bi meštar ki gradi, Matij Senestrin.*
Kurziv. Ligatura VL, TR.
Literatura:
Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 278—279.

KUKLJICA 240
E/9

Župna crkva Obraćenja sv. Pavla.
11. I 1673.
Natpis na ploči, uzidanoj u sjev. zid svetišta.
Bijeli vapnenac.
Ploča 67×35 cm. Natpisno polje 41×22,5 cm.

Č H N V MISECA ÊENA
RA NA A · Ï BI KRŠČENA
OVA CRIKVA NA JIME S(VE)TOGA PA
VLA I KRSTI Ju VANJELISTA
ARHIBISKUP ZADARSKI

● *1673, miseca jenara na 11 bi kršćena ova crikva na jime svetoga Pavla i krsti ju Vanjelista, arhibiskup zadarski.*

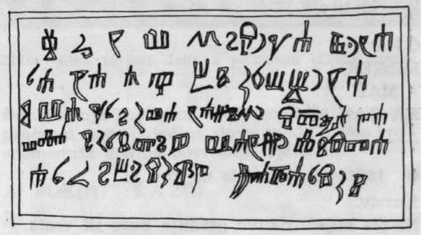

Sl. 371

Kurziv. Ê u funkciji J.
Natpis bilježi posvećenje crkve pod zadarskim nadbiskupom Ivanom Ev. Parzaghi (1669—1688).

KUKLJICA 241
E/9

Glagoljski i latinički natpisi XVIII st. na starim nadgrobnim pločama i njihovim ulomcima, upotrebljenima za novo opločenje ograđenog prostora oko crkve, nekada groblja.

Sl. 372

1) Č ω M D
S I M S
1 7 6 5
● *1765*
Kurziv.

2) Na ploči pred crkvenim vratima ima nekoliko slova, od kojih je prvo glagoljsko H ili vjerojatnije glagoljsko G, pa u tom slučaju pretpostavljamo numeraciju groba (broj 4).

H (ili G)?	V (latinicom)
MEŠ	MA (latinicom)

3)

MEŠ	(latinicom)
NAZOR	(latinicom)
BURGOŠ	(latinicom)
O	(glagoljicom)

Glagoljsko O kao oznaka groba br. 80.

4) Glagoljsko K kao oznaka groba br. 40.

5) Kurzivno glagoljsko I kao oznaka groba br. 20.

LABIN 242
B/5

Crkva sv. Kuzme i Damjana.
XVI—XVII st.
Glagoljski grafiti.
U donjem pojasu južnog zida, 100—140 cm desno od trijumfalnog luka i 150—160 cm iznad tla ugrebeno je nekoliko glagoljskih grafita na prvom premazu vapna preko sloja zidnih slika koje su nastale u prvoj polovici XV stoljeća.

S E ČHB (● *1602)*
DA ZT Č (● *početak datuma)*
PI 'ʒ · · ·TI L

Ustav. Kurzivno je samo slovo D.

Zidne slike morale su biti već oštećene kada su ih prvi put prekrečili. Kako jedan grafit bilježi datum 1602, to ovim momentom i paleografskim momentom (oblikom pisma) datiramo grafite XVI—XVII stoljećem. Zidne slike i grafiti otkriveni su 1946. godine (Fučić).

LABINCI 243
A/4

Prijašnji smještaj: Staja u dvorištu kuće br. 48.
Vlasnik Josip Košeto.
Sadašnji smještaj: Muzej u Poreču.
11. V 1591.
Natpis na kamenom bloku koji je izvorno služio kao nadvratnik, a zatim je kao spolij bio upotrebljen za prag na vratima staje.
Svjetlosivi lokalni vapnenac.
Dimenzije bloka 168×36×24 cm. Natpisno polje 17×19 cm.

ČFPA
MES(E)C
A MAĒ
NA DAN
A·Ī·

● *1591, meseca maja na dan 11.*

Kurziv.

Sl. 373

Natpis bilježi datum gradnje kuće ili vrata. Kameni blok na kome je uklesan natpis bio je u početku nadvratnik na nekoj kući. Po predaji, koju je u Labincima zabilježio prof. Jakov Mikac, taj je nadvratnik prenesen iz ruševina starog samostana sv. Mihovila (S. Michael de sub terra). Blok je zatim kao spolij postao prag na vratima staje, odakle je 1967. prenesen u porečki muzej.

LINDAR 244
B/5

Crkva sv. Katarine (uz cestu, pred ulazom u naselje).
1409. god.
Oslikani natpisi na zidnoj slici.
Ova jednobrodna crkva pačetvorna je tlocrta i nadsvođena je gotičkim svodom koji je podijeljen u dva kvadratična jarma. Svod nose dijagonalno ukrštena rebra što su konzolno uprta o zidove.
Na sjevernom zidu prvog jarma, pučki istarski slikar izveo je god. 1409. alegorički prikaz Živog križa (vidi sl. 374 i shemu na sl. 375).
Bordura stiliziranih oblaka dijeli kompoziciju na dva vodoravna pojasa. U gornjem je prikazano nebo s arhitekturom alegoričkog nebeskog Jeruzalema, odakle Bog-Otac (1) blagoslivlje Kristovu otkupiteljsku žrtvu na križu (5), koja je dovršena u donjem pojasu, na zemlji. Krakovi Kristova križa pretvaraju se u četiri žive ruke (»živi križ«!), koje ilustriraju posljedice otkupljenja. Ukida se Stari zavjet pa desna ruka ubija Sinagogu (9), koja, zavezanih očiju (slijepa za Kristovu nauku) jaše na tvrdoglavom magarcu. U jednoj ruci drži slomljeno koplje sa zastavicom (na zastavici je znak škorpiona, simbol tame), a u drugoj jare, simbol starozavjetnih krvnih žrtava. Rađa se novozavjetna Crkva, okrunjena Ecclesia (7), koja kleči na simbolima četiriju evanđelista (lav, vol, orao, anđeo), tj. na temeljima svoje nauke, dok je »živi križ« desnom rukom blagoslivlje. Donja ruka razbija vrata Limba (8), što je prikazan kao kula u kojoj su čekale otkupljenje duše starozavjetnih pravednika (mali aktovi). Đavli se opiru, strijeljajući iz luka. Gornja ruka otključava vrata nebeskog Jeruzalema (2), otvarajući raj blaženima. Pojam sklada simbolizira nad desnim krakom križa anđeo s orguljicama (3), a pojam nesklada ružni đavao (4), što s lijeve strane trubi istodobno u dvije trublje i ispod kozjeg repa ispušta vjetrove. Na kraju kompozicije (lijevo) umetnut je lik titulara crkve, sv. Katarine (6) s mučeničkim atributom (kolom) u ruci.

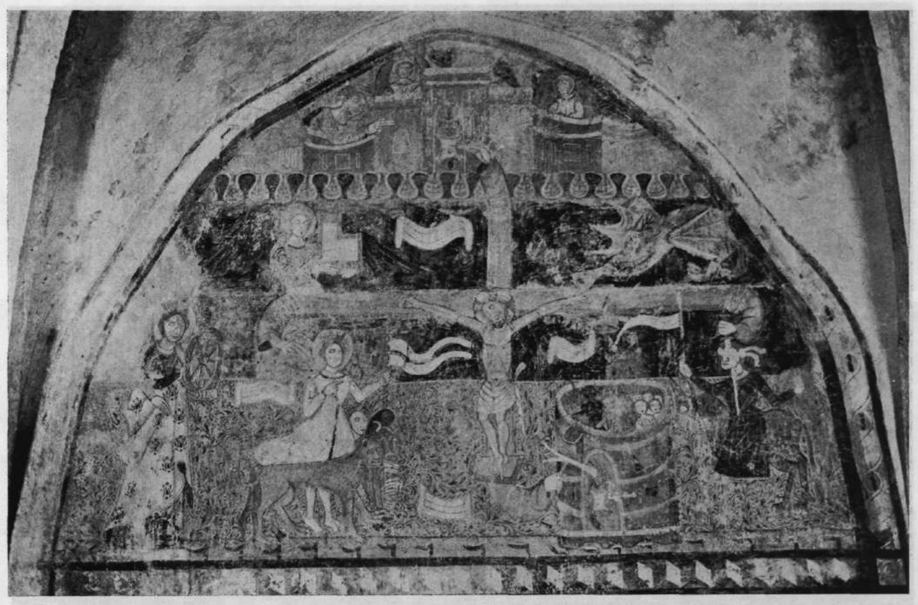

Sl. 374. Lindar, crkva sv. Katarine. Zidna slika iz god. 1409. s prikazom »Živog križa«.

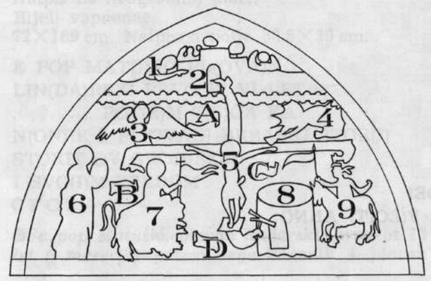

Sl. 375. Lindar, »Živi križ«, shema.

Na oslikanim bijelim svicima (A, B, C, D) oslikani su crnom bojom glagoljski natpisi koji su komentirali prikaze na slici, bilježili godinu u kojoj je slika izvedena (1409) i možda ime slikarevo.
Natpisi na svicima su izblijedjeli a djelomično su i iščezli tako da se danas — i nakon pokušaja čitanja metodom fluorescencije — mogu pročitati samo pojedina slova, među njima i već spomenuta godina dovršenja djela.

A) BOK(?) · · · Ē A Z(?)
B) Č · · · · · · · · · · · · ·
· · · · · · · OTPISA

Sl. 376. Svitak C s glagoljskim natpisom iz 1409.

C) B(ili V?) ? RB(ili V) R I K U ?
BO ? · · · · · · · · · MAĒ?
Č · U · Z ·

● *. . . .maja(?) 1409.*

Literatura:

B. Fučić, Živi križ u Lindaru. Istarska Danica. Pazin 1952.
B. Fučić, Istarske freske. Zagreb 1963, str. 19 i kat. str. 10 i repr. br. 29.

Sl. 377

LINDAR 245
B/5

Crkva sv. Sebastijana.
1559. god.
Natpis na ploči, ugrađenoj u crkveno pročelje.
Bijeli vapnenac.
77×27 cm.
Dvojezični natpis. Prva tri retka pisana su latinski a četvrti, peti i šesti redak hrvatski, glagoljicom. Sredina svih redaka je uništena, jer je tu kamen izlizan struganjem lanca za zvono koje je postavljeno u preslici nad pročeljem.

+IOH(ANN)ES · IEDR[EICICH. . . . .] IN HONOREM · DEI
E(T) S(ANCTI) SEBAST[IANI DEVOTI]ONIS · F(IERI) · F(ECIT) · ANNO
+ D(OMI)NI · [M D L I X]
+ IVAN' · Ê[DREIČIĆ] . . . . .VO +VA IME +
BOŽIE · I SVET[OGA ŠEBAST]ÊNA · I OVO+
ZAVEČANE · V[. . . . . .UČI]NIT + Č · F · L · Z

● *Ivan Jedrejčić . . . .vo va ime Božje i svetoga Šebastjana i ovo zavećanje (čini?) učinit 1559.*

Ustav.

Jedrejčić je staro lindarsko prezime koje još postoji u Lindaru i u lindarskim selima.

Literatura:

Anonim, Glagoljica u Lindaru. Naša Sloga, god. XII (1881), br. 4. Podlistak, str. 1.
P. Kandler, Pel fausto ingresso di Msgr. D. Bartolomeo Legat. Trst 1847.
Jelić, Fontes XVI s., str. 57, br. 105a.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 230.

Sl. 378

LINDAR 246
B/5

Crkva sv. Martina na groblju.
1588. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči.
Bijeli vapnenac.
72×169 cm. Natpisno polje 38,5×39 cm.

Ê POP MATUŠIĆ PL(OVA)N
LIN(DA)RSK' PRVO BI VÎ LET
. . . . . POT(E)M T(E)GA KA
N(ONI)K I PL[OVAN] BRBASKI STOR(I)
STORIT OV GROB SEBI
I SVO(I)M EREDOM
ČFO3

●*Ja pop Matušić, plovan lindarski, prvo bi 13 let (i meseci?), potem tega kanonik i plovan brba(n)ski, stori storit ov grob sebi i svojim eredom 1588.*

Kurziv. Ligature PO, PLN, PR, VO, BR, TO, GR.

Na ploči je plitko uparan crtež svećeničkih emblema — patena, hostija i kalež — i okvir natpisnog polja u obliku tabulae ansatae.

Pop Matušić, župnik u Lindaru, a zatim kanonik u Barbanu, dao je ovaj grob učiniti (»stori storit«) za se i za svoje nasljednike (»eredi«). Ktetik »brbaski« (barbanski, Barban) prema lokalnom izgovoru.

Literatura:

Anonim, Glagoljica u Lindaru. Naša Sloga, god. XII (1881), br. 4, str. 1. Nepotpisani autor piše da je natpis već tako izlizan da se ne može više čitati i da je Volčić razabrao na njemu samo godinu 1500.

LINDAR 247
B/5

Stepenište iza župne crkve.
1607. god.
Glagoljski natpis, uklesan na prvoj, najvišoj stepenici.
Bijeli vapnenac.
128×20×14,5 cm. Duljina natpisa 48 cm.

ČHŽ

● *1607.*

Kurziv.

Stepenica je izvorno bila nadvratnik na nekoj kući ili na staroj crkvi.

LINDAR 248
B/5

Crkva sv. Katarine.
Glagoljski grafiti uparani na sjevernom zidu u bordure pod zidnom slikom koja prikazuje »Živi križ«. Slika je izravno datirana glagoljskim natpisom iz god. 1409.

1) Na donjoj crvenoj traki cik-cak bordure. 174/200 cm.

SE PISA PETAR POP

Kurziv. XV—XVI st. Ligaturo PO.

2) Na donjoj crvenoj traki cik-cak bordure. 190/200 cm.

PRE MAVRA MARTIĆA ARHIŽAKNA →
→ PIČANSKOGA
Z.....POMOZI BOŽE

Kurziv. XVI st. Ligature PR, TI, KO, PO, OZ, BO. Sljubljena slova MA, MAR, NA, GA.

3) Na žutoj borduri pod cik-cak trakom. 198/193 cm.

S(VE)TA KATARINA

Ustav. XV—XVI st.

4) Na cik-cak borduri. Pod prikazom Limba na kompoziciji »Živog križa«. 204/208 cm.

Č F J B TO PISA POP GRGUR BENKOVIĆ
Z DRIVENIKA RODOM · TO LETO BIH →
→ KAPELAN V LIND(A)RI
NE B.....S GR
I PLOV(A)NA LINDA(R)SKOGA.... ILNA

● *1532, to pisa pop Grgur Benković z Drivenika rodom. To leto bih kapelan v Lindari.....*
Kurziv. Ligature TO, PO, GR, GU, KO, ZD, DO, VL, PL. Sljubljena slova DA, GA.

5) Na gornjoj crvenoj traki cik-cak bordure. 268/200 cm.

VS(A)KI Č(OVI)K' LAŽ'

● *Vsaki čovik laž!*
Kurziv. XV—XVI st.
Psalam 116 (114—115), 11. »U smetenosti svojoj rekoh: »Svaki je čovjek lažac«.

6) Na žutoj borduri pod prethodnim grafitom. 265/196 cm.

TO PISA PAVLIC

Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, VL. Sljubljena slova SA.

LINDAR 249
B/5

Crkva sv. Marije Magdalene u istoimenom selu, podružnica župe Lindar.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.

1) Sjeverni zid lađe. Pod poljem s prikazom Bičevanja Krista.

Č·F·P·E· POP VID
ORLIČ KURAT
V LIN'D(A)RU

● *1596. Pop Vid Orlić, kurat v Lindaru.*
Kurziv. Ligature PO, VL.
Prema podacima u lindarskoj župnoj kronici, pop Vid Orlić služio je u Lindaru od 4. XI 1591. do 14. IV 1602.

2) Apsida. Na prsima apostola.

Č F P B
MATE Č....

● *1592. Mate Č....*
Ustav.

LOVRAN 250
C/5

Sadašnji smještaj: Crkva sv. Trojstva.
1595. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči. Sl. 379.
Vapnenac.

Č F P D
GAŠPAR BEKARIĆ
PLOVAN LOVRANS
KI TU LEŽI

● *1595. Gašpar Bekarić, plovan lovranski tu leži.*

Ustavni i kurzivni (G, E, I, S) oblici slova. Dekorativno udvostručene okomite crte slova K, N, I, F. Ligatura AŠ.
Ploča je primitivno obrađena. U gornjem polju ugraviran je naivni crtež pauna, vjerojatno reminiscencija stare simbolike o besmrtnosti duše.
Ploča je isprva pokrivala grob lovranskog župnika G. Bekarića, vjerojatno u samoj župnoj crkvi, ali je prilikom neke obnove crkve bila odstranjena pa je već u prošlom stoljeću bila upotrebljena kao spolij za opločenje shoda na istočnom pročelju kuće Peršić. Tu ju je vidio Volčić i zabilježio (u svojoj Bilježnici) tradiciju da je tamo bila prenesena »iz starog groblja«. Godine 1955. Konzervatorski zavod iz Rijeke prenio ju je i učvrstio uza zid u crkvi sv. Trojstva.

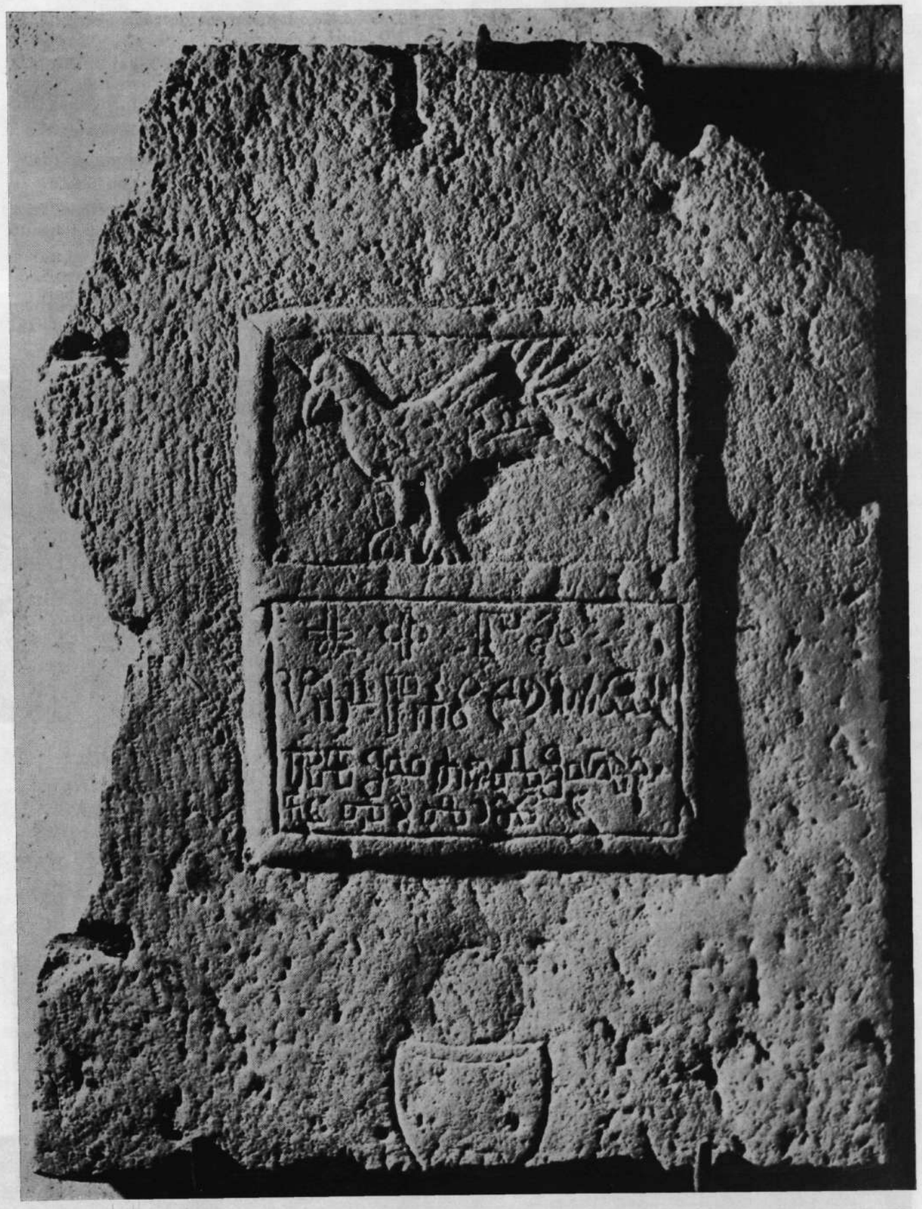

Sl. 379. Lovran. Nadgrobna ploča Gašpara Bekarića iz god. 1595.

Arhivska dokumentacija:
J. Volčić, Bilježnica (precrt i bilješka).
Literatura:
Kukuljević, Acta croatica, str. 301, br. 323.
Volčić, Nešto glagoljice.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 237.
Spinčić, Crtice, str. 56.
Jelić, Fontes XVI s., str. 47, br. 172.
Kobler, Memorie I, str. 192.

LOVRAN 251
C/5

Župna crkva sv. Jurja.
Glagoljski grafiti na kasnogotičkim zidnim slikama koje su sedamdesetih godina XV st. (oko 1470—1479) izveli majstori iz radionice Vincenta iz Kastva i istarski anonim, takozvani Šareni majstor.
Slike su izvorno pokrivale sve zidne plohe lađe i svetišta ali su se do danas sačuvale samo na površinama trijumfalnog luka i svetišta. Na uništenom ciklusu u lađi bio je prikazan Kristov život (djetinjstvo poslije prizora Rođenja i muka prije prizora Raspeća). Na prednjoj plohi trijumfalnog luka naslikano je Navještenje (ulomci), u njegovu podlučju sveci i Korijen Jeseov a na stražnjoj plohi Posljednji sud. Na svodu svetišta prikazani su Krist, evanđelisti, anđeli i sv. Juraj, a na zidovima svetišta Raspeće, Uskrsnuće, Uzašašće, Bogorodica s djetetom, sveci, kozmički simboli, Rođenje Kristovo, Euharistijski Krist, Euharistijsko čudo i scene iz legende o mučeništvu sv. Jurja.
Šareni majstor izveo je Navještenje, Euharistijsko čudo i legendu o mučeništvu sv. Jurja.
Glagoljski grafiti nalaze se na donjem pojasu slika do visine koja se s poda ili s kornih klupa mogla doseći rukom.

1) Raspeće. Na skutu bijele Bogorodičine haljine. 48/177 cm.

   TO Ê PISAH Ž(A)KAN'

   ● *To ja pisah žakan . . .*
   Ustav. Udvostručena okomita crta slova P. XV—XVI st.
   Nedovršeni tekst.

2) Raspeće. Na tlu, ispod Bogorodice, na lijevom okrajku ljubičaste Kristove haljine. 78/169 cm.

   Č F M

   ● *1560.*
   Kurziv.

3) Raspeće. Na tlu, na nozi prvog vojnika. 89/164 cm.

   Č F B

   ● *1502.*
   Kurziv.

4) Raspeće. Na tlu, na ljubičastoj Kristovoj haljini i na goloj nozi prvog vojnika koji baca kocku. 71/162 cm. Sl. 381.

   Č U P E SEKT(E)MBRA
   B Ĭ D(A)N KADA BĚ TU FLĚBUŠ →
   → KRŠANAR

   ● *1496, sektembra 12. dan kada bě tu Flěbuš Kršanar.*
   Ustavna i kurzivna slova. Ligature BR, AD, DN, TU, BU. Sljubljena slova KA, NA.
   Flěbuš (Foebus ?) s atributom Kršanar (Kršan u Istri).

5) Raspeće. U nastavku prethodnog grafita.

   + A B V G D E Ž Ʒ Z Ĭ I J K L

   Nedovršeni azbučni niz kome prethodi znak križa. Greške u pisanju početnika (obrnuti znakovi B, Z).
   Ustav. XV/XVI st.

6) Raspeće. Na tlu, na ljubičastoj Kristovoj haljini, pod stopalom prvog vojnika. 82/151 cm.

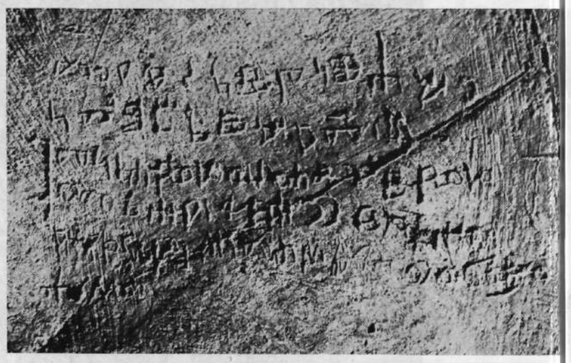

Sl. 380. Grafit br. 6.

   ŽENU KRĚPKU AŠćE
   KTO OBRĚŠćET'
   OT KRA(I)NIH I DALEČNIH
   STRAN' C(Ě)NA EE UPVAET
   NA NU SRCE MUŽA ⟨MUŽA⟩ EE I RIZ
   AMI

   Ustav uz neka kurzivna slova (D, U, I). XV—XVI st.
   Nepotpuni biblijski citat (Izr. 31, 10—11) iz kratkih čitanja (capitula) u časoslovu i misi na dan sv. Ane i općenito svetih žena (non virg., non mart.) »Ženu krěpku ašće kto obrěšćet' ot krainih i dalečnih' stran' cěna ee i upvaet' na nu sr'ce muža nee i rizami ne oskuděet'«.

Sl. 381. Grafit br. 4.

7) Raspeće. Na ramenu prvog vojnika 92/195 cm.

   TO PISA ON KOMU

   Kurziv. XVI st. Neobična ligatura TO gdje se O vezuje pod retkom.
   Nedovršeni tekst.

8) Raspeće. Preko stegna prvog vojnika. 102/175 cm.

   TO PISA ON' KI V

   ● *To pisa on ki v⟨oli vino više nego vodu⟩.*
   Kurziv. XVI st.
   Nedovršeni tekst.

9) Raspeće. Na golim koljenima prvog vojnika. 108/167 cm.

   SRAM

   Kurzivno S, ostala slova su ustavna. XVI st.
   Aluzija na golotinju.

10) Raspeće. Na tamnozelenoj pozadini pod prvim vojnikom. 103/156 cm.

    Č F

    ● *1500.*
    Kurziv.

11) Raspeće. Između glava prvog i drugog vojnika. 121/205 cm.

    Č F K

    ● *1540.*
    Kurziv.

12) Raspeće. Na tamnozelenoj pozadini i na prsima drugog vojnika koji baca kocku. 113—152/195 cm. Sl. 382.

    VA IME BOŽI(E) I D(Ě)VI MARIE →
    → AMEN Č F L Ʒ
    M(I)S(E)CA SEKTEBRA NA D(A)N GĬ →
    → TA DAN
    SE V LOVRANE ĚAVI NAGLA SMERT →
    → I UM
    RE DO L LUDI

    ● *Va ime Božje i Děvi Marije, amen. 1558, miseca sektebra na dan 14. Ta dan se v Lovrane javi nagla smert i umre do 50 ljudi.*
    Kurziv. Ligatura DN. Slovo Ě dolazi za glas J (ĚAVI = javi). Pisar je znakom križa + označio umetak »Lovrane«.
    Kroničarska vijest o epidemiji i pomoru.

13) Raspeće. Na žutoj haljini drugog vojnika. 128—149/187 cm. Sl. 382.

    VA VOLI TVOI GO(SPOD)INE VSA →
    → SU POSTAVLENA

    ● *Va volji Tvoji, Gospodine, vsa su postavljena.*
    Kurziv. XVI st. Ligature VO, TVO, GO, PO, VL. Sljubljena slova AV.

14) Raspeće. Na ljubičastoj Kristovoj haljini, desno od koljena prvog vojnika. 123/167 cm.

    Č F L A
    TO PISA ŽAKAN' MIKULA

    ● *1551. To pisa žakan Mikula.*
    Kurziv. Ligature TO, KU.

15) Raspeće. Na tlu, na ljubičastoj Kristovoj haljini, desno od koljena prvog vojnika. 116/162 cm.

    Č F I B GOD ŽU
    P(A)NA FRANULA
    MRAVIĆ

    ● *1522. God župana Franula Mravić.*
    Kurziv. Ligature GO, NU, MR.

16) Raspeće. Na tlu, pod pazuhom i na rukavu ljubičaste Kristove haljine. 117/156 cm.

    Č F I D PRE FILIP DONADOVIĆ →
    → VIK · · VA
    NEĆU

    ● *1525. Pre Filip Donadović . . . .*
    Kurziv. Ligature PR, DO.

Sl. 382. Grafiti br. 12 i 13.

17) Raspeće. Na tlu, na rukavu ljubičaste Kristove haljine. Pod prethodnim grafitom. 124/153 cm.

A⟨N⟩TON'

Ustav. XV—XVI st.
Početničko pismo.

18) Raspeće. Na tlu, na koljenu (žuto) srednjeg vojnika što izviruje pod pazuhom ljubičaste Kristove haljine. 124/132 cm.

Č U

Ustav.
Nedovršen datum 14??

19) Raspeće. Na tlu, na ljubičastoj Kristovoj haljini, pod srednjim vojnikom. 129/172 cm.

TO GOVORE MRTVI ŽIVOMU ČA ME →
→ GLEDAŠ ALE ČA SE
ČUDIŠ ALE NE ZNAŠ DA SAM BIL →
→I ÊS' VČERA
KAKO SI TI DANAS A TI OĆEŠ BIT →
→ ZUTRA ⟨K⟩AKO SAM ÊS' DANAS
Č F K Z TO PISA ŽAKAN MARKO

● *To govore mrtvi živomu: »Ča me gledaš ale ča se čudiš? Ale ne znaš, da sam bil i jas včera kako si ti danas, a ti oćeš bit zutra kako sam jas danas.« 1549, to pisa žakan Marko.*

Kurziv. Ligature TO, GO, VO, KO, OĆ, TR. Moraliziranje u duhu mrtvačkih sekvenca, poezije dijaloga živog i mrtvog, ikonografije Smrti-kosca, Smrti-strijelca i Plesa mrtvaca.

20) Raspeće. Na tlu, pod drugim vojnikom, na ljubičastoj Kristovoj haljini. 132/167 cm.

Č F K Z

● *1549.*

Kurziv.

21) Raspeće. Na tamnozelenoj pozadini, pred obrazom trećeg vojnika. 152/163 cm.

TO PISA

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.
Nedovršen tekst.

22) Raspeće. Na laktu drugog vojnika. 147/186 cm.

Č F N V

● *1573.*

Kurziv.

Sl. 383. Grafiti br. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25.

23) Raspeće. Na laktu drugog vojnika i na šaci trećeg vojnika. 147/179 cm.

TO PISA ON' KOMU BEŠE ZEMLA →
→ MAT A OTAC GROB'

● *To pisa on komu beše zemlja mat a otac grob.*

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.

24) Raspeće. Preko natkoljenice drugog i trećeg vojnika. 149/166 cm.

TO PISA ON KOMU BEŠE ZEMLA →
→ MAT A OTAC GROB'

Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, KO i neuobičajene ligature AO, RO.

25) Raspeće. Preko koljena drugog i trećeg vojnika. 113/160 cm.

Ê LUKA PISAH TO NA DAN' SVETE →
→ MARIE
druga ruka pripisala: OSAL Č F I B

● *Ja Luka pisah to na dan svete Marije 1522. Osal!*

Kurziv. Ligatura TO. Sljubljena slova ADA, MA.

26) Raspeće. Na bijeloj haljini, nad desnim koljenom trećeg vojnika. 160/158 cm.

Č U N Z

● *1479.*

Kurziv.

Najstariji datum uparan u zidne slike; terminus ante quem njihova postanka.

27) Raspeće. Nad desnim koljenom trećeg vojnika. 158/160 cm.

TO PISAH Ê [MART]IN' MAVRIĆ
BOG MU POMOZI

● *To pisah ja, Martin Mavrić. Bog mu pomozi!*

Kurziv. XV—XVI st. Ligature BO, VR, PO.

28) Raspeće. Pod prethodnim grafitom, na koljenu trećeg vojnika. 161/157 cm.

Nedovršen azbučni niz od A do P.

Ustav. XV—XVII st.

29) Raspeće. Pod prethodnim grafitom, na donjem rubu haljine. 189/155 cm.

Č F L 3

● *1558.*

Kurziv.

Sl. 384. Grafiti br. 26, 27, 28, 29.

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLAVORUM MDCCCLXI

30) Raspeće. Na zelenoj pozadini, desno od ramena trećeg vojnika. 176/182 cm.

DOBRO E EDINSTVO VERE

● *Dobro je jedinstvo vere.*
Kurziv. Ligatura BRO (dvostruka ligatura: ligatura RO na ligaturi BR). XVI st.
Misao izazvana protestantskim gibanjem u glagoljaškom kleru.

31) Raspeće. Na zelenoj pozadini, desno od ramena trećeg vojnika i preko okomitih razdijelnih bordura. 178/185cm. Sl. 385.

Sl. 385. Grafit br. 31. Glagoljski azbučni niz.

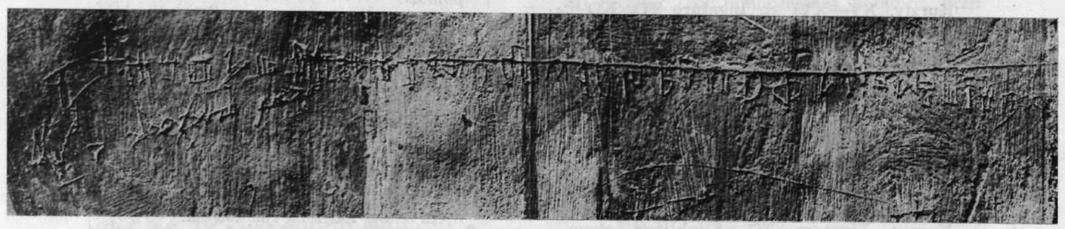

+ A B V G D E Ž З Z I Ĭ J K L M N O P R S T U F H ω Ȅ C Č Š ' Št Ju EE

Potpun azbučni niz.

Ustav. Početnička ruka. Slovo N je napisano u zrcalnoj slici.

Treća četvrtina XV stoljeća, poslije dovršenja zidnih slika, tj. poslije godine 1470—1479.

Slovo Ȅ još se nalazi na 26. rednom mjestu, tj. u brojnoj vrijednosti 800. Usporedi s grafitom br. 45.

33) Raspeće. Na tamnozelenoj pozadini, desno od lakta trećeg vojnika. 178/177 cm. Sl. 386.

KI TO PISA PREBIV
AȄ V BOŽJE MILO
STI VA VEKI AMEN'

● *Ki to pisa, prebivaj v Božje milosti va veki, amen.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligatura PR. Slovo Ȅ za J (prebivaȅ = prebivaj).

Sl. 386. Grafit br. 33.

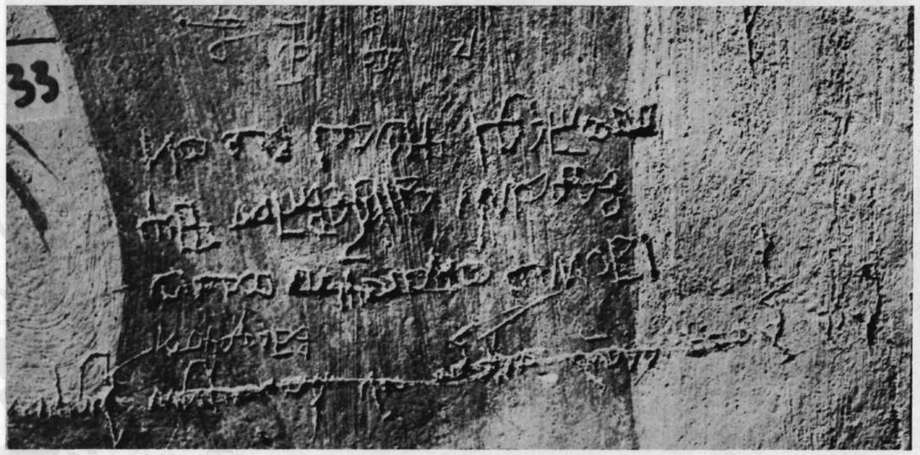

32) Raspeće. Na desnoj, okomitoj, zelenoj razdijelnoj borduri polja. 187/190 cm.

SIE PISA

Kurziv. XVI st.
Nedovršen tekst.

Sl. 387. Grafiti br. 35, 36, 37, 38.

34) Raspeće. Pod laktom trećeg vojnika. Pod prethodnim grafitom. 168/172 cm.

TO PISA ŽAKAN' MARKO MRAVIĆ' →
→ KI VOLI PIT VINO NEGO VODU →
→KI TO PISA
PREBIVAȄ V BOŽȄO MILOSTE →
→ VA VEKI AMEN

● *To pisa žakan Marko Mravić, ki voli pit vino nego vodu. Ki to pisa prebivaj v Božjo(j) miloste va veki, amen.*

Kurziv. XVI st. Ligature TO, KO, VO, NO, GO, PR, BO, LO i neuobičajena ligatura ȄO. Slovo Ȅ za J (prebivaȅ = prebivaj, božȅo = božjo).

35) Raspeće. Iznad nogu trećeg vojnika. 169/167 cm. Sl. 387 (u gornjem dijelu slike).

Č F L E TU BȄH Ȅ P(O)P
VICENC BRNKOVIČ Z BERMA

● 1556. Tu bȅh ja *pop Vicenc Brnković z Berma.*

Kurziv. Ligature TU, BR, KO. Osobit oblik slova B, kome okomite crte gornjeg dijela slova ne leže na vodoravnoj crti već se dodiruju duge kose haste. Slično na natpisima iz Huma iz god. 1545. i 1609.

V. Brnković zapisao se godine 1536, kao žakan u beramskom glagoljskom brevijaru (Ljubljana NUK ms 161, fol. 180 b).

36) Raspeće. Na peti trećeg vojnika. 177/162 cm.

Č F L E

● *1556.*
Kurziv. Udvostručena okomita crta slova F.

37) Raspeće. Na tamnozelenoj pozadini, desno od pete trećeg vojnika. 180/166 cm.

BUDI
VERAN NE NEVERAN

● *Budi veran, ne neveran.*
Kurziv. XVI st. Ligatura BU.

38) Raspeće. Na stopalu trećeg vojnika, na tamnozelenoj pozadini i na zelenoj okomitoj razdijelnoj borduri. 179/159 cm.

Č U O

● *1480.*
Kurziv.

39) Raspeće. Na stopalu trećeg vojnika i na zelenoj okomitoj razdijelnoj borduri polja. 179/156 cm.

V IME BOŽ(I)E AMEN' LȄT →
→ GOSP(O)D(N)IH Č F Ž

● *V ime Božje, amen. Let Gospodnjih 1507.*
Kurziv. Ligatura BO.

40) Sjeverni zid. Euharistijski Krist. Na opločenu tlu, lijevo od Kristove potkoljenice, na Kristovoj potkoljenici i na hostiji. 225/177 cm.

Č F N D GOD ŽUPANA FRANULIĆ'

● *1575. God župana Franulić(a).*
Ustavni i kurzivni oblici slova.

Sl. 388. Lovran. Raspeće. Oko 1470—1479.

41) Sjeverni zid. Euharistijski Krist. Na pozadini, lijevo od Kristove potkoljenice. 219/194 cm.

Č F L З

● *1558.*

Kurziv.

42) Južni zid. Legenda o sv. Jurju. Mučenje u kotlu. Na kotlu i vatri. Prvi redak: 284/202 cm. Drugi redak: 287/195 cm. Treći redak: 230/186 cm.

DOBRO E J?D?NRE VO VARI (?)
DOBRO E D.....R
I BRATI E LIPO ŽIVIT
ZAEDNO

● *Dobro je....., dobro je..... i brati je lipo živit zajedno.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature DO, BR, VO, PO.
Treći redak je parafraza psalma 133 (132), 1: Gle, kako je dobro i kako je milo kao braća zajedno živjeti.
Kurziv. XV—XVI st. Ligature DO, BR, VO, PO.

43) Južni zid. Mučenje u kotlu. U sredini gornjeg ruba kotla. 290/229 cm.

Č F K V DA PE POP'
GRG(U)R (?) MLADU MAŠU

● *1543, da pe pop Grgur mladu mašu.*
Kurziv. Ligature PO, GR. Sljubljena slova DA, LA, MA.

44) Južni zid. Na bijeloj vodoravnoj borduri pod prizorom Mučenja u kotlu. 106/131 cm.

Č H I

● *1620.*

Kurziv.

45) Južni zid. Legenda o sv. Jurju. Sv. Juraj vezan konjima za noge. 352/197 cm.

+ A B V G D E
Ž З Z Ĭ I J
K L M N O P R S
T U F H ω Ȅ
' (?) C Č Š Št Ju EE

Potpun azbučni niz.

Ustav. Početničko pismo. Treća četvrtina XV stoljeća, poslije dovršenja zidnih slika, tj. poslije 1470—1479. godine.
Slovo Ȅ još se nalazi na 26. rednom mjestu, tj. u brojnoj vrijednosti 800. Usporedi s grafitom br. 31.

46) Južni zid. Legenda o sv. Jurju. Sv. Juraj vezan konjima za noge. 354/184 cm.

KI TO PISA PREBIVA V BOŽJU →
→ MILOSTE VA VEKE AMEN

Kurziv. Ligature TO, PR, BO, JU, LO. Sljubljena slova VA.
XVI—XVII st.

47) Trijumfalni luk. Južna strana, bočna ploha. 8/214 cm.

Č F M E

● *1566.*

Kurziv.

48) Trijumfalni luk. Južna strana, bočna ploha. 9/203 cm.

Č F L Z

● *1559.*

Kurziv.

LOVREČ 252
(SUTLOVREČ, SV. LOVREČ PAZENATIČKI)
A/5

Župna crkva sv. Martina.
XVII st.
Oznake latiničkim i glagoljskim slovima na poklopcima i bokovima dviju međusobno spojenih srebrnih posudica za sveta ulja.
Srebrni lim.
Visina posudica 3,7 cm, promjer 3,1 cm.
Na poklopcima glagoljicom:
U(LE) K(RIZMA)
i latinicom:
P(arvulorum) C(hrisma)
Na bokovima latinicom:
P(arvulorum) C(hrisma)
i glagoljicom:
U(LE) K(RIZMA)

Ustav. Slova udvostručenih okomitih crta.
Arhivska dokumentacija:
Precrt Josipa Kastelca u pismu od 22. IV 1881. u Spinčićevoj zbirci Glagolitica. Arhiv JAZU, VIII--161. Čini se da je Volčićeva ruka pripisala čitanje: »Crismata parvulorum infirmorum. Krizma ulje bolnih«. Iz Kastelčeva precrta i Volčićeva čitanja vidi se da je u XIX stoljeću postojala i treća posudica za bolesničko pomazanje s latiničkom oznakom I(nfirmorum) i glagoljskom B(OLNIH) koju u srpnju 1956. više nisam našao.
Literatura:
Spinčić, Crtice, str. 58.

Sl. 389

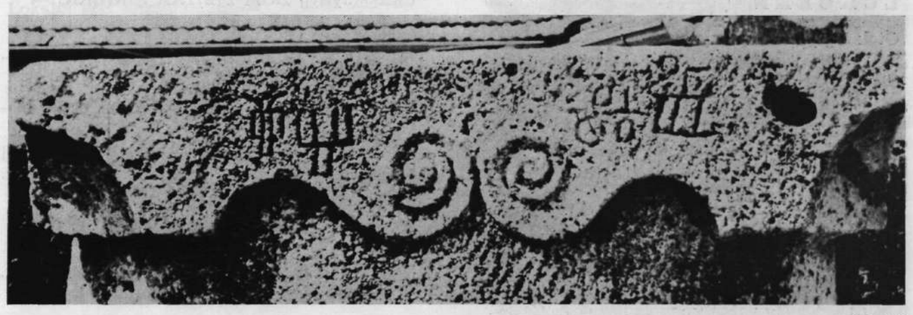

Sl. 390

LUKA 253
E/9

Kuća Marka Šutrina.
1758. god.
Natpis na kamenom bunarskom grlu, koji bilježi vrijeme gradnje.

Č ω L З

● *1758.*
Stilizirani kurzivni oblici slova.

LUKA 254
E/9

Župna crkva.
XVIII st.
Posudice za sv. ulja.
Srebrni lim.

Glagoljske oznake ugravirane na posudicama.
U(le) S(veto)
U(le) KR(izme)
U(le) M(aza)
Kurziv.

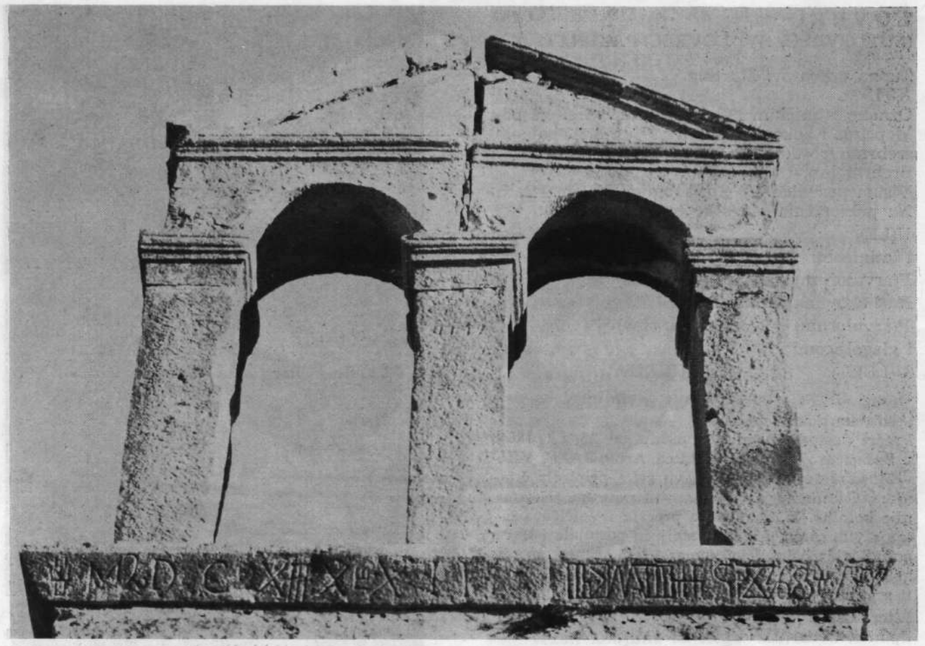

Sl. 391

LUKORAN

255
E/9

Otok Ugljan

Crkva sv. Lovre na groblju (Sveti Lovrinac).

1632. god.

Natpis na profiliranoj bazi preslice za zvona na pročelju crkve.

Bijeli vapnenac.

Duljina natpisnog polja 220—230 cm.

Natpis je uklesan velikim, krupnim slovima tako da su u datumu, unutar glagoljskih slova, interpolirana latinička slova rimskog sistema brojenja.

$Č_{M}H_{DCX}J_{X}B_{XII}$ DOM P(E)TAR SIK(I)RIĆ →
→ PA(ROKIA)N

● *MDCXXXII. 1632. Dom Petar Sikirić, parokijan.*

Ustavni i kurzivni, lijepo stilizirani oblici slova.

Na staroj, danas napuštenoj i ruševnoj crkvi natpis bilježi obnovu preslice za zvona god. 1632. pod župnikom P. Sikirićem.

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s., str. 7, br. 24.

Jelić donosi netočan podatak o nazivu crkve (Sv. Trojstvo) i o datumu natpisa (20. I 1510).

MAČE

256
C/1

Crkva sv. Nikole (Sv. Miklauž).

Glagoljski grafit XV—XVI st. na zidnim slikama.

Na prednjoj nozi konja srednjeg kralja na kompoziciji Poklonstva triju kraljeva.

ILIĖ

NA E

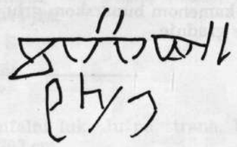

Sl. 392

● *Ilija na 6 . . . .*

Kurziv.

Nedovršeni potpis posjetioca.

MALI MLUN

257
B/4

Crkva sv. Ivana.

1555. god.

Natpis na ploči ugrađenoj na pročelju crkve.

Vapnenac.

Ploča 31,5 × 41,5. Natpisno polje 29 × 21 cm.

ČFLD

STAREŠINA

ĖKOV VRNE

TIĆ' VA TO V(R)

EME

● *1555. Starešina Jakov Vrnetić va to vreme.*

Kurziv. Ligature VR, TO.

U riječi »starešina« grafička povezanost skupine slova TAR nije ligatura već ispravljena klesarova greška koji je zabunom poslije T uklesao R, a zatim ga vodoravnom crtom ispravio u A.

Natpis bilježi gradnju crkve u vrijeme crkvenog starješine, izabranog laičkog upravitelja crkvene imovine, Jakova Vrnetića.

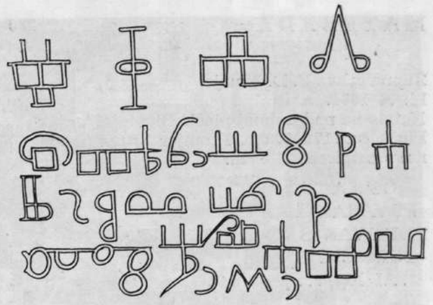

Sl. 393

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s., str. 21—22, br. 96.

Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 71 i 233.

Spinčić, Crtice, str. 63.

MARČENIGLA

258
B/4

Crkva sv. Petra.

1557. god.

Natpis na podnožju kamenice za blagoslovljenu vodu.

Lokalni sivi zrnati vapnenac.

Natpisno polje 24×30 cm.

ČFL

Ž

● *1557.*

Ustav. Stilizirano i kaligrafirano kurzivno slovo Č.

Natpis bilježi vrijeme izradbe kamenice. Izradio ju je isti klesar koji je sklesao i kamenicu u župnoj crkvi u Vrhu.

Sl. 394

MATERADA

259
A/4

Izgubljeni spomenik.

Župna crkva B. D. Marije.

XVI—XVII st.

Natpis na kamenom luku nad ulazom u trijem pred crkvom.

Čitanje po L. Jeliću koji crpe podatak iz bilježaka Vj. Spinčića.

IVAN VELA CVET . . . .

Natpis je uništen oko godine 1940. kada je trijem srušen i kamenje upotrebljeno za gradnju novog zvonika i za produljenje svetišta.

Literatura:

Jelić, Fontes XVII s., Addenda II, str. 85, br. 258.

Spinčić, Crtice, str. 61.

MATERADA

260
A/4

Župna crkva B. D. Marije.
14. II 1531.
Natpis na nadgrobnoj ploči. Sivi pješčenjak.
Ploča 68×172×7 cm. Promjer kruga (medaljona) s natpisom 31,5 cm.

ČFJA
PRVARA G Ĭ
POP·IVAN·Š
TURČIĆ Ė E
...I·K(?)...

● *1531, prvara 14. Pop Ivan Šturčić...*
Kurziv. Ligatura VA.
Ploča se izvorno nalazila nad rakom u podu svetišta pred oltarom.
Godine 1953. dignuta je s poda i radi čuvanja učvršćena uza zid iza oltara.

Literatura:
Jelić, Fontes XVI s. Addenda, str. 54, br. 67a.

Sl. 395

MATERADA

261
A/4

Župna crkva B. D. Marije.
1535. god.
Crkvena kamenica za ulje. Bijeli vapnenac.
Dimenzije kamenice 63×26×41 cm.
Talijanski, latinicom uklesan natpis i datum, uklesan glagoljskim pismenima na prednjoj plohi kamenice. Usred natpisa uklesan je kalež s hostijom.
VIDO·RADICIC·ZUPA(N)·A FATO
CONCAR·LA GIESIA dE
MATARADA
ČFJD

● *1535.*
Sadržaj natpisa: Vido Radičić, župan, dao je urediti (popraviti i ukrasiti, opremiti) materadsku crkvu 1535.

Sl. 396

Ustav, kaligrafirana slova.
Kamenica se izvorno nalazila u samoj crkvi, zatim je još u prošlom stoljeću bila uzidana u ogradu oko crkve i groblja, a god. 1953. prenesena je na čuvanje pod krov crkve.

Literatura:
Jelić, Fontes XVI s. Addenda, str. 55, br. 70a.
Spinčić, Crtice, str. 61.

MATERADA

262
A/4

Župna crkva B. D. Marije. XVI—XVII st.
Natpis na dva ulomka nadgrobne ploče.
Pješčenjak.

TO[.....]
GROB (?)
PL(O)V(A)N(A)?....

● *To je grob plovana....*
Kurziv. Ligature TO, PLV.
Na ulomcima se vidi iznad natpisa donji dio ugraviranog križa.
Ploča je u kolovozu 1946. bila izvučena iz hrpe kamenja pred ulazom u groblje oko crkve i razbijena batom u manje dijelove koji su zidarima poslužili za popravak i nadogradnju zida oko groblja. Ta dva ulomka našao je 8. VIII 1946. B. Fučić.

Sl. 396 a

Sl. 397. Grafiti br. 1 i 2.

MEDULIN

263
B/6

Crkva M. Božje od Zdravlja.
Grafiti na ulomku zidne slike na sjevernom zidu lađe. Zidna slika potječe iz doba oko god. 1400.

1) 500/163 cm. U donjem dijelu slike br. 397.

[TO ?] PISA(?) PETAR
[Z?.....]ENE

Ulomak grafita nesigurna čitanja.
Grubo ustavno pismo. XV—XVI st.

2) 500/142 cm. U gornjem dijelu slike br. 397.
ČUĬ ĖP(O)P P(A)V(A)L' BIH' TU

● *1410. Ja pop Paval bih tu.*
Ustav. Ligatura PVL.
Druga ruka nadodala je humoristički na grafit popa Pavla glagoljskim kurzivom riječ:
FRUŠTAN
»Fruštan« prema tal. frustato, išiban, izbijen.

3) 536/173 cm. Sl. 397 a.

TO PISA POP MARKO DABRAN'

● *To pisa pop Marko Dabran (iz Dabra u Lici).*

Sl. 397a. Grafiti br. 3.

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature TO, PO, KO. Sljubljena slova SA.
XV—XVI st.

4) 541/170 cm.

TO PISA VALK(O) Ž(A)KAN' OD LOŠINA

● *To pisa Valko žakan od Lošinja.*
Ustavni i kurzivni oblici pisma. Ligatura LO.
XV—XVI st.

5) 550/184 cm.

TO PIS(A) FRA B

● *To pisa fra B . . . .*
Kurziv. Ligatura TO.
XV—XVI st.

6) 555/184 cm.

OTO P(I)SA GRGUR Ž(A)K(A)N I⟨Z⟩ ZR(?)NA

● *Oto pisa Grgur žakan iz Zrenja (ili: iz Zrinja).*

Kurziv. Ligature TO, GR, GU, ZR.
XV—XVI st.

Na fragmentu medulinske zidne slike ima i drugih grafita. Npr. goticom i latinskim jezikom fragmentarni zapis: ». . . deliciis no(n) itur ad astra«, zatim datum arapskim znamenkama 1415. i potpis ćirilicom: To pisa fra Mikula iz Zadra te više latiničkih monograma, nekoliko ideograma i nekoliko crteža jedrenjaka iz XV i XVI stoljeća.

MISLEČE-VATOVLJE 264 B/3

Župna kuća kraj crkve.
1603. god.
Natpis na srednjem kamenu (tjemenu) nekadašnjeg polukružnog portala. Uklesan je datum glagoljskim pismenima i arapskim brojkama.
Kristalični vapnenac.
64×12,5 cm.

ČHV 1603

● *1603.*
Kamen je vjerojatno dio starog crkvenog portala pa je natpis bilježio godinu gradnje stare crkve. Kada su crkvu obnovili 1802. i srušili stari portal, kamen su uzidali u sjeverni zid župne kuće.

Sl. 398

MOŠĆENICE 265 C/5

Lapidarij u župnoj crkvi sv. Andrije.
1. VI ili 11. VI neodređene godine XV st.
Natpis na ulomku kamene grede, odlomljene s lijeve i s desne strane.
Bijeli vapnenac.
25×12 cm.

[. . . . .I]JuN' D(A)N· A[. . . . .]

Ustav.
U pretpostavci da je na kamenu bio uklesan datum (godina, mjesec i dan), na ulomku se sačuvala samo oznaka za mjesec »ijun« (lipanj), skraćena riječ »dan« i redni broj dana u mjesecu koji može biti 1. ili 11. (A ili AĬ).
Karakteristična krivina prvog znaka pripada slovu Ju. Poluglas u obliku štapa.

Ulomak je kao spolij bio ugrađen u zidić uz stubište u javnom nadsvođenom prolazu ispod kuća. God. 1954. izvađen je i pohranjen u župnoj crkvi.

Sl. 399

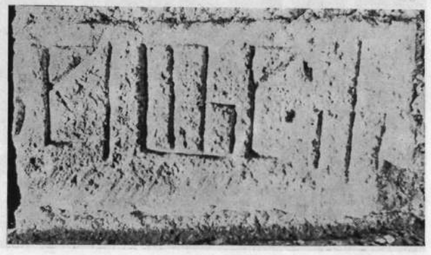

Sl. 400. Mošćenice, pogled sa zapada na historijsku jezgru grada.

MOŠĆENICE 266 C/5

Crkva sv. Petra u Mošćeničkoj Dragi.
1573. god.
Natpis na kamenici za blagoslovljenu vodu koja je ugrađena na pročelju crkve. Sl. 401.
Vapnenac.
Dimenzije kamenice 34,5×18×24 cm.

ČFNV DECEMBRA
·SA·GR·

● *1573, decembra . . . . . .*
Ustav. Ligature BR, GR.

Natpis datira izradbu kamenice. Nije jasan smisao teksta u drugom retku. J. Volčić u svojoj Bilježnici čitao je drugi redak kao datum »21. dan«, tako su ga čitali i Kobler i Jelić dok su Volčić u Našoj Slozi i Kukuljević u Nadpisima čitali taj redak »11 ga«, tj. jedanaestoga.

Arhivska dokumentacija:
J. Volčić, Bilježnica (precrt i čitanje).
Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93. (precrt i čitanje).

Literatura:
Volčić, Nešto glagoljice.
Kobler, Memorie I, str. 192.
Jelić, Fontes XVI s., str. 32, br. 127.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 237.

Sl. 401. Kamenica s glagoljskim natpisom na crkvi sv. Petra u Mošćeničkoj Dragi.

MOŠĆENICE 267
C/5

Izgubljeni spomenik.
XVI st. (?)
Ulomak neke ploče.
Čitanje prema precrtu župnika Viktora Perkana.

Ф ⊞ Б

Sl. 402

F L R

Ustav.

Mošćenički župnik V. Perkan zapisao je u župskoj kronici da je godine 1936. našao u vrtu župne kuće na mjestu »zdola šterne« ulomak kamena s natpisom:

On piše: »Fragmenat će biti po obliku dio menze oltara.« Perkan je vidio da se na ulomku desno još vidio trag jednog slova.

Držao je da natpis predstavlja datum 1552, pretpostavljajući da je s lijeve strane odlomljeno slovo Č = 1000. Ulomak je dao uzidati u zid sakristije, gdje ga danas više nema.

Arhivska dokumentacija:

V. Perkan, Kronika župe i grada mošćeničkog, str. 76. Rukopis u župnom uredu u Mošćenicama.

MOŠĆENICE 268
C/5

Nalazište: Na zidu kuće kraj ruševina crkve sv. Ivana pod Mošćenicama, kraj mora, u Mošćeničkoj Dragi.
Sadašnji smještaj: lapidarij u župnoj crkvi.
1631. god.
Natpis na kamenici za blagoslovljenu vodu.
Bijeli vapnenac.
Dimenzije kamenice: promjer 22 cm, visina 19 cm.

Č H J A

● *1631.*

Natpis datira izradbu kamenice.

Kamenica je djelo domaćeg pučkog klesara, koji je radio za Mošćenice i za Dragozetiće na otoku Cresu. Taj anonimni umjetnik-naivac izradio je za Mošćenice reljef s likom sv. Petra (sada u lapidariju župne crkve mošćeničke), a za staru crkvu u Dragozetićima izradio je reljefe s likovima sv. Fabijana i Sebastijana (sada u mrtvačnici na groblju u Dragozetićima).

Vjerojatno je za crkvu sv. Ivana uz more pod Mošćenicama klesao ovu kamenicu za blagoslovljenu vodu i na njoj prikazao bradat muški lik u gesti križanja te uklesao na njoj glagoljicom datum 1631. Iz ruševne crkve sv. Ivana netko je izvukao kamenicu i posadio je na vrtnu ogradu obližnje kuće, odakle je godine 1954. prenesena u lapidarij župne crkve.

Literatura:

B. Fučić, Ars non idonea. Bulletin, VII (1959), br. 2, str. 105—111.

Sl. 403. Mošćenice. Prednja i stražnja strana kamenice iz god 1631.

MOŠĆENICE 269
C/5

Spilja »Gruška peć« nad Mošćeničkom Dragom, blizu sela Sučići, pod naseljem Detani u Potokima.

1637. god.

Natpis uklesan glagoljskim pismenima i arapskim brojkama u živu stijenu.

Duljina natpisa 50 cm. Visina slova 20 cm.

Sl. 404

L R · 1 · 6 · 3 · 7 ·

Glagoljicom su uklesana slova L R. Ona vjerojatno predstavljaju inicijale posjetioca koji se zapisao godine 1637.

MOŠĆENICE 270
C/5

Izgubljeni spomenik.

1771. god.

Zvonik župne crkve.

U Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci (Nadpisi istranski) je precrt glagoljskog natpisa koji se nalazio »u Mošćenicah na zvoniku župne crkve«. Kukuljević ga čita kao datum 1371.

Da bi ga tako pročitao, morao je pretpostaviti da je prepisivač zamijenio slovo T (brojne vrijednosti 300) sa slovom V (brojne vrijednosti 3) i da je prvi znak (slovo Č u brojnoj vrijednosti 1000) bilo u gornjem dijelu okrnjeno. Čini se ipak da je natpis bilježio datum nekog većeg građevinskog zahvata na zvoniku, i to godine 1771:

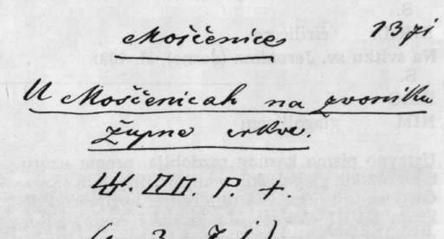

Sl. 405. Kukuljevićev precrt.

Č · ω N · A ·

● *1771.*

Arhivska dokumentacija:

I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93. Vidi sl. 405.

MOŠNJE 271
kod Radovljice, Slovenija
C/1

Župna crkva sv. Andrije (Sv. Andrej).
XV—XVI st.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama začelnog (istočnog) zida u svetištu. Na prizoru mučeništva apostola.

1) Na zelenom skutu krvnika. 85/158 cm. Sl. 406.

TO E ZAL Č(OVI)K

● *To je zal čovik.*
Kurziv. Ligatura TO.
Glagoljaš komentira naslikani prizor, gdje krvnik, »zli čovjek«, ubija apostola.

2) Na istom prizoru, na zelenom kariranom tlu, desno od lijeve krvnikove noge. 74/130 cm.

VA IME BOŽIE

Sl. 406. Grafit br. 1.

● *Va ime Božje.*
Kurziv. Ligatura BO. Inicijalno V starijeg je tipa.

MURAJ 272
D/5

Izgubljeni spomenik.
P. Skok bilježi (prije 1934. godine) da je u selu Muraju na otoku Krku »opazio . . . glagoljski natpis oko gustirne«.

Literatura:

P. Skok, Dolazak Slovena na Mediteran. Split 1934, str. 233.

MURTER

273
F/10

Župna crkva sv. Mihovila.

Oko god. 1780.

Natpisi s imenima sv. Ćirila i sv. Jeronima, uklesani na svicima koje drže u rukama mramorni kipovi tih svetaca. Kipovi se nalaze na stipesu baroknog glavnog oltara, koji su oko godine 1780. izradili majstori Pio i Vincent Dell'Acqua.

Na svitku sv. Ćirila (lijevo), sl. 408:
S.
KIRIL. ćirilicom

Na svitku sv. Jeronima (desno), sl. 409:
S.
IERO
NIM glagoljicom

Ustavno pismo kasnog razdoblja, prema uzoru tipografskih glagoljskih manjih inicijalnih slova. Ovaj sastav odražava uvjerenje, uvriježeno do kraja XVIII stoljeća, da je sv. Jeronim autor glagoljskog, a sv. Ćiril autor ćirilskog pisma.

Literatura:

Jelić, Fontes XVIII s. Addenda III, str. 98, br. 159.

Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 281.

O ugovoru s majstorima Dell' Acqua o izradbi oltara god. 1779. vidi K. Stošić, Sela šibenskog kotara. Šibenik 1941, str. 233.

O djelu majstora Dell'Acqua vidi K. Prijatelj, Barok u Dalmaciji.

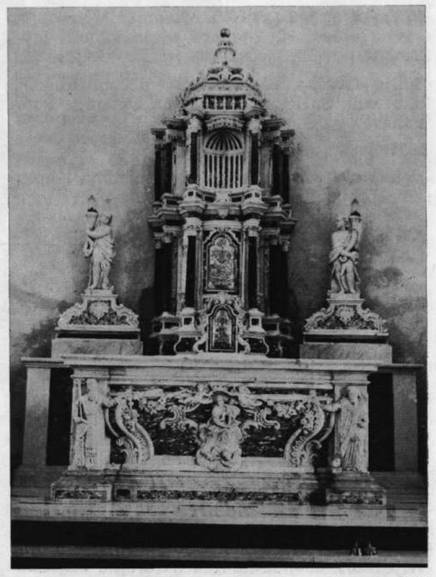

Sl. 407. Murter. Glavi oltar u župnoj crkvi.

Sl. 408. Murter. Ćirilski natpis: S. KIRIL.

Sl. 409. Murter. Glagoljski natpis: S. IERONIM.

MURTER

274
F/10

Izgubljeni spomenik.

L. Jelić (Fontes) bilježi prema podatku murterskog župnika Nikole Plančića da se u Murteru nalazio glagoljski natpis iz XVII—XVIII stoljeća, nepoznata sadržaja, uklesan u prozor na ruševnoj kući Bartola Vodopije.

God. 1970. pokazao mi je vlasnik kuću i mjesto gdje se natpis nalazio i upozorio me da je natpis poslije II svjetskog rata skinut i odnesen u Muzej u Šibenik. Prema obavijesti uprave Muzeja godine 1970, tog natpisa u šibenskom muzeju nema.

Literatura:

Jelić, Fontes XVIII s., Addenda III., str. 98, br. 160.

MUTVORAN

275
B/6

Gradska vrata.
1461. god.
Natpis na kamenom bloku na lijevoj pročelnoj strani gradskih vrata.
Bijeli vapnenac.
Dimenzije kamenog bloka 80 × 23 cm. Duljina natpisa 50 cm. Visina slova 8 cm.

+ČUMA

● *1461.*
Stilizirani kurzivni oblici slova.

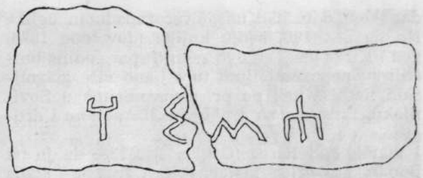

Sl. 410

Natpis bilježi vrijeme gradnje ili obnove gradskih zidina i vrata.

Sl. 411

MUTVORAN

276
B/6

Stambena kuća u selu Cveki.
XI. 1503. god.
Natpis na kamenu, sekundarno, naglavce, uzidanom na spoju sjevernog zida kuće br. 274 (vlasnik Josip Cvek) i kuće br. 275 (vlasnik Marija Cvek).
Vapnenac.
64×13,5 cm.

·Č·F·V· M(I)SECA·NOV(EM)B(A)R'
BRN(A)RDO SE PISA OD' RAKLA'

● *1503, miseca novembar(sic!), Brnardo se pisa od Raklja.*

Kurziv. Ligature BR, DO, OD. Sljubljena slova CA, SA, RA, LA.

Natpis je, u stvari, potpis nekog Bernarda iz Raklja, naselja u jugoistočnoj Istri, nedaleko Mutvorana.

Literatura:

Kirac, Crtice, str. 190.

MUTVORAN

277
B/6

Izgubljeni spomenik.
Glagoljski natpisi postojali su još u drugoj polovici prošlog stoljeća na mutvoranskom groblju. Tako anonimni autor (vjerojatno J. Volčić ili J. Batel) piše 1880. god. u podlisku Naše Sloge da je prije 15 godina vidio u sredini mutvoranskog groblja nadgrobnu ploču s glagoljskim natpisom i dodaje: »Žalibože nemogoh ga tada pročitati cića velike vonje mrtvaca četiri dana prije pod škrilju postavljena; a kasnije neimadoh prilike vratiti se tamo.«
Oko godine 1900. bilo je groblje temeljito uređeno i podignut zid oko njega. Tom prilikom neke stare nadgrobne ploče s glagoljskim natpisima bile su razbijene i upotrebljene kao građevni materijal za ogradu. Luka Kirac u svojim Crticama (str. 233) bilježi u prvim desetljećima našeg stoljeća: »Na tamošnjem grobištu bilo je više glagoljskih spomenika. Kad se groblje zidom obzidalo, mnoge su glagoljske ploče bile upotrijebljene za zid; tako se može pročitati je-

dan komad uzidan na sjeverozapadnom uglu.« No na str. 190. svoje knjige (dovršene 1928. god.) Kirac piše: »u ovo zadnjih par godina uništili su nepoznati ljudi tu i tamo više glagoljskih natpisa kao na pr. na zvonicima u Sovinjaku, Lindaru, *na groblju u Mutvoranu* i drugdje.«
Podatak kod Kirca (Crtice, str. 233) da je na bunarskom grlu nekadašnjeg župnog stana uklesan glagoljski natpis, nije točan. Bunarsko grlo još postoji ali je na njemu latinski natpis gotičkim pismenima iz god. 1428.

Literatura:

J. A. Batel, Glagoljica u Barbanu, Raklju i Mutvoranu. Naša Sloga, god. XI, br. 18. Trst, 17. IX 1880, Podlistak, str. 1.
Kirac, Crtice, str. 190 i 233.

NEVIĐANE 278
otok Pašman

E/9

Crkva sv. Mihovila na groblju.
XV st.
Nadgrobna ploča s likom redovnika-benediktinca u reljefu i s glagoljskim natpisom na gornjem rubu ploče.
Bijeli vapnenac.
Natpisno polje 68×20 cm.

OV'DE BI DOM' IVAN' S[TA?]K'ŠIĆ'

● *Ovde bi dom Ivan Stakšić (?)*

Ustav.
Taj veoma kvalitetan kiparski gotičko-renesansni rad, danas oštećen (napukao) leži nad jednim seljačkim grobom.
U čitanju je nečitko i sporno samo drugo i treće slovo u prezimenu.

Literatura:

Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 282.

Sl. 412. Nevidane. Detalj nadgrobne ploče s glagoljskim natpisom.

Sl. 413. Novi (Novi Vinodolski). Pogled sa sjevera.

NOVI 279
D/5

Izgubljeni spomenik.
13. V 1499.
Nalazio se — kako bilježi Kukuljević — »na cesti kod Novog na jednom zidu«.
Čitanje prema Kukuljevićevu prijepisu:

Č·U·P·Z·
MISECA MAÊ (D(A)N.
ÎV·TO E P(OP)A ÊKOVA KUČA

● *1499, miseca maja dan 13. To je popa Jakova kuća.*

Kukuljević je čitao posljednju rečenicu: »To je Pajakova kuća«.

Natpis je uništen (prema informacijama senjskog počasnog konzervatora, pokojnog dra Vuka Krajača) prilikom radova na jadranskoj magistrali.

Literatura:

I. Kukuljević, Nadpisi, str. 147, br. 500.
Kukuljević je u navedenoj knjizi zabunom registrirao ovaj natpis i pod lokalitetom Senj (str. 239, br. 796).

NOVI 280
D/5

Crkva sv. Lucije uz cestu Novi—Selca. Sada u ograđenom campu.
28. VI 1499.
Vapnenac.
93×15 cm. Visina slova 8 cm.
Natpis na luku preslice za zvono nad pročeljem crkve.

Č·U·P·Z· + ·IJuNA D(A)N' ·I·3

● *1499, ijuna dan 28.*

Na početku natpisa je znak kojim se u kodeksima označuje početak važnijih pasusa.

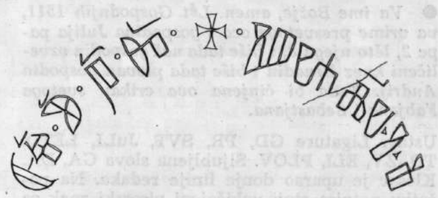

Sl. 414

Ustav.
Kamen preslice je oštećen od oborina, napukao je po sredini i sa strana.

Sl. 415

NOVI 281
D/5

Izvorni smještaj: Bivša crkva sv. Fabijana i Sebastijana, srušena 1909. god.

Sadašnji smještaj: Zagreb, Povijesni muzej Hrvatske. Lapidarij. Inv. br. 98.

1511. god.

Natpis na kamenoj ploči nekada uzidanoj na pročelju bivše crkve.

Tvrdi vapnenac.

85×43×4,4 cm.

VA IME B(O)Ž(I)E AMEN' LĚT' G(OSPO)DNIH'
Č·F·AĬ· VA VRIME PRESV(E)TOGA O(T)CA I
G(OSPO)D(I)NA G(OSPO)D(I)NA IJuLIĚ P(A)PE B LĚTO NEGA 3 I B
IŠE T(A)DA N(A)Š' G(OSPO)D(I)N' VZVELIČENI KNEZ BRNA
DIN' I B(I)ŠE T(A)DA PLOVAN' G(OSPO)D(I)N' ANDRII T(A)DA BI
ČINENA OVA CR(I)K(A)V' S(VETOGA) FABĚNA I ŠE(BA)STĚN(A)

● *Va ime Božje, amen. Lět Gospodnjih 1511, va vrime presvetoga oca i gospodina Julija pape 2, lěto njega 8, i biše tada naš gospodin vzveličeni knez Brnadin i biše tada plovan gospodin Andrij. Tada bi činjena ova crikav svetoga Fabjana i Šebastjana.*

Ustav. Ligature GD, PR, SVT, JuLI, LĚTO, TD, ZV, ELI, PLOV. Sljubljena slova GA, DA. Klesar je uparao donje linije redaka. Na početku natpisa stoji uobičajeni pisarski znak za početke pasusa u kodeksima. Ploča je bila uokvirena ornamentom zubaca, koji su duž gornjeg i donjeg ruba odlomljeni.

Natpis datira gradnju ove novljanske crkve, koja je bila podignuta kao zavjet u doba velikih pošasti, svecima-zaštitnicima od kužnih bolesti. Crkva je srušena 1909. god. da bi se na njezinu mjestu sagradio novi zvonik župne crkve. Ploča s glagoljskim natpisom je te godine darovana Arheološkom muzeju u Zagrebu.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 198, br. 191 i u Dodatku na str. 321, br. 17 (gdje ovaj isti tekst natpisa donosi pod datumom 1501).

Kukuljević, Nadpisi, str. 148, br. 503.

Jelić, Fontes XVI s., str. 8, br. 28.

Brunšmid, Kameni spomenici, VHAD, NS XII (1912), str. 159—160 i slika br. 861.

Valentić, Kameni spomenici, str. 150.

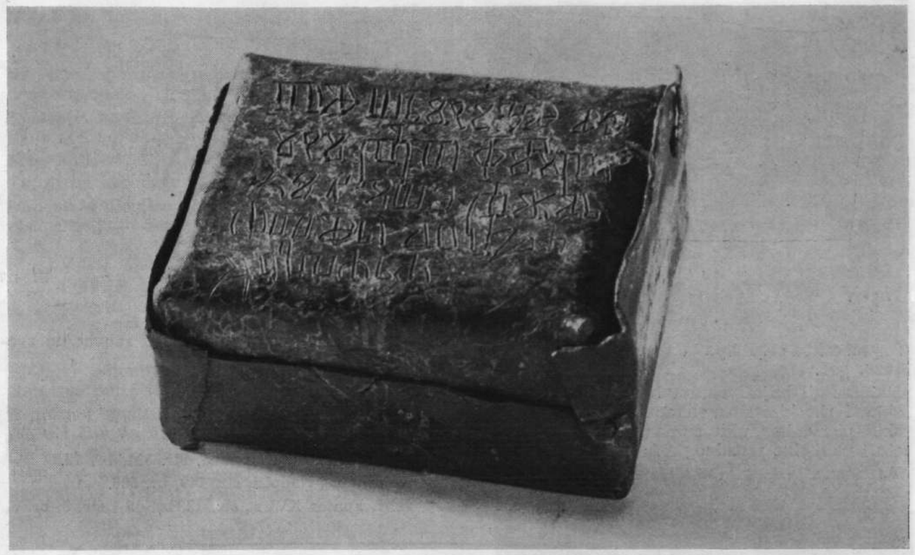

Sl. 416

NOVI 282
D/5

Sadašnji smještaj: Zagreb, Povijesni muzej Hrvatske, inv. br. 1864.

Početak XVI st.

Natpis, urezan oštricom u olovnu kutijicu za pohranu svetačkih relikvija u loculus oltara.

5,3×4×2,4 cm.

TU ŠRINICU UČ
INI POP' FILIP'
KI BIŠE PROKOR
ATUR' OVOGA
OLTARA

● *Tu šrinicu učini pop Filip, ki biše prokoratur ovoga oltara.*

Ustav. Ligature PO, ILI, PR, VO. Sljubljena slova LT. Znak za poluglas u obliku štapa.

Ovu kutijicu vidio je Milčetić god. 1910. u župnom uredu u Novom, gdje mu je župnik M. Cvetko rekao da su je našli u oltaru crkvice sv. Fabijana i Sebastijana, sagrađene god. 1511. Iz oltara su je izvadili i pohranili u župnom uredu kada su crkvicu srušili da bi na njezinu mjestu sagradili današnji zvonik.

Arhivska dokumentacija:

I. Milčetić, Bilježnica III. Arhiv JAZU VIII, 135.

Literatura:

R. Strohal, Nekoliko neštampanih glagoljskih listina. Vjesnik kr. hrv. slav. dalm. arhiva, god. XII (1910), str. 61—78.

I. Milčetić, Hrvatska glagoljska bibliografija. Starine, knj. 33, str. 461—462. Zagreb 1911.

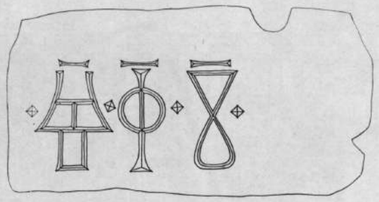

Sl. 417

NOVI 283
D/5

Župna crkva sv. Filipa i Jakova.
1520. god.
Natpis koji bilježi datum 1520. najprije arapskim i rimskim znamenkama a zatim glagoljskim pismenima, uklesan na dva kamena u teksturi vanjštine zapadnog zida svetišta.
Vapnenac.
·I·5·XX· ·Č·F·I·

● *1520.*
Ustav.
Natpis datira neki građevinski zahvat na svetištu.

Literatura:
Kukuljević, Acta croatica, str. 321, br. 19.
Kukuljević, Nadpisi, str. 149, br. 506.
Jelić, Fontes XVI s., str. 12, br. 45 i str. 3, br. 6.

NOVI 284
D/5

Nalazište: groblje.
Sadašnji smještaj: Zavičajni muzej u Novom.
XV—XVI st.
Ulomak nadgrobne ploče.
Gusti sivoružičasti vapnenac.
34×71×10 cm.

.....
POPA
? JuŠIN
...MO..

Ustav XV—XVI st.

Nadgrobni natpis nekog popa glagoljaša. Klesan je u udubljenom natpisnom polju. Ulomak su našli 1950. god. prilikom radova na groblju.

Sl. 418

NOVI 285
D/5

Izgubljeni spomenik.
Groblje nekadašnjeg pavlinskog samostana sv. Marije na Ospu.
1606. god.
Čitanje po Kukuljeviću:

Č·H·E· TO E GRO
B'·POPA B'RN(ARD)I
NA PETRINOVI
ČA PLOVANA
NOVOGRADSKO
GA Č.... VA SIN

● *1606. To je grob popa Brnardina Petrinovića, plovana novogradskoga. Čini njega sin(?)*

Literatura:
Kukuljević, Nadpisi, str. 149, br. 507.
Jelić, Fontes XVII s., Addenda, str. 79, br. 17a.

NOVI 286
D/5

Nalazište: spolij u ogradi malog trga pred župnom crkvom.
Sadašnji smještaj: Zagreb, Povijesni muzej Hrvatske, lapidarij. Inv. br. 99.
XV—XVII st.
Tvrdi sivi vapnenac.
Dimenzije ulomka 37×62×11 cm. Visina natpisnog polja 32,5 cm.

.....V TU
.....LOVRE
.....EHOV

Ustav.
Ploča je odlomljena s lijeve i s donje strane. Natpisno polje je 0,3 cm udubljeno.
Brunšmid smatra da je ulomak dio nadgrobne ploče i čita na njemu ime pokojnika »Lovre«.
On navodi kako je drugi dio ploče bio oko god. 1909. odvezen kao materijal za nasipavanje močvarnog tla kraj novljanskog potoka.

Literatura:
Brunšmid, Kameni spomenici. VHAD NS III (1912), str. 160—161.
Valentić, Kameni spomenici, str. 151—152.

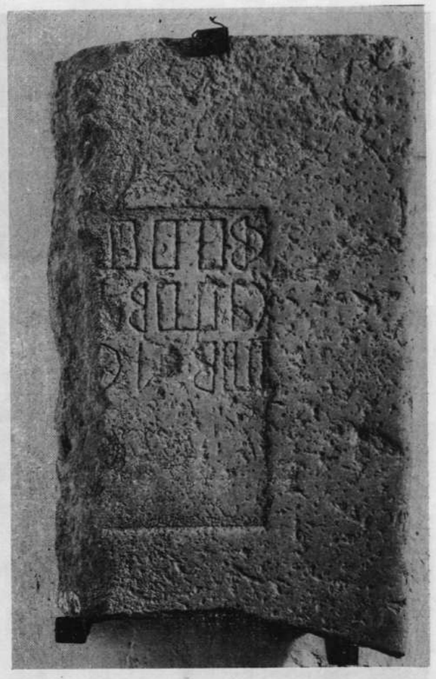

Sl. 419

OLIB 287
D/8

Groblje uz crkvu sv. Stošije.
1519. god.
Dvojezični natpis na nadgrobnoj ploči, talijanski latinicom i hrvatski glagoljicom.
Bijeli vapnenac.
Dimenzije ploče 80×166 cm. Duljina glagoljskog natpisa 58 cm. Visina slova 3 cm.

PRE ZORZI CETINANIN
PAROCHIAN DE LUGBO
POP' JuRAI' CETINANIN'
PAROKIÊN' OLIBSKI
·Č·F·Z·Ĭ·

● *Pop Juraj Cetinjanin, parokijan olibski, 1519.*

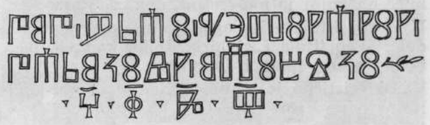

Sl. 420. Olib. Detalj s glagoljskim dijelom natpisa na nadgrobnoj ploči popa Jurja Cetinjanina.

Ustav. Znak za poluglas u obliku štapa.
Nadgrobna ploča bila je do pred god. 1884. u crkvi. Maknuli su je prilikom popravka crkve. Sada je ugrađena u zid mrtvačnice.

I. Milčetić, Arkeologično-istorične crtice s hrvatskih otoka. VHAD, god. VI (1884), br. 4, str. 113.
Jelić, Fontes XVI s., str. 51, br. 183.

OLIB 288
D/8

Izgubljeni spomenik.
1585. god.
ČFOD

● *1585.*

Natpis je izvorno stajao na pročelju župne crkve i bilježio datum njezine obnove, a u Jelićevo doba bio je pohranjen u župnoj kući.

Literatura:
Jelić, Fontes XVI s., str. 38, br. 151.

Sl. 421

OMIŠALJ 289
C/5

Prijašnji smještaj: Podrum u stambenoj kući, Zakuće br. 10. Vlasnik Marija Pindulić.

Sadašnji smještaj: Sakristija župne crkve.

Oko god. 1300.

Glagoljski natpis na nekadašnjem nadvratniku, koji je sekundarno bio upotrebljen kao dio lijevog dovratnika ulaza u podrumsku prostoriju.

Svijetlosivi vapnenac.

Dimenzije nadvratnika 118×22 cm.

U sredini nadvratnika uklesan je štit, udubljena polja, a u polju je križ na motki (crux hastata). Natpis teče lijevo i desno od štita.

Lijevo: DOMIN' ELEN'
Desno: PR'V(ADN)IK

● *Domin Jelen, prvadnik.*

Natpis bilježi titulu, ime i funkciju vlasnika kuće na kojoj je nadvratnik nekada stajao.

U staroj titulaturi glagoljaša naslov »domin« dolazi kao titula časti pripadnika kaptola, benediktinskog opata i župnika.

Karakteristično je za predtridentinsko razdoblje narodno krsno ime Jelen.

Posljednju riječ u natpisu razrješujem kao »pr'vadnik«, a to je u izvorima potvrđeni oblik naslova kanonika ekonoma. Vidi glagoljski natpis iz god. 1483. u Senju (»pop Gržan biše pravadnik«).

Po paleografskim kriterijima ovaj omišaljski natpis stoji na razvojnom putu prema zrelom hrvatskom ustavu XIV st. Još se na tom natpisu nalazi dva puta uklesano slovo N s vodoravnim crtama na lijevoj strani, a u tom se obliku ono ne javlja u rukopisima iz sredina intenzivnog života glagoljice poslije XIII st. Oblikovanje slova D nalazi se negdje na visini razvoja Odlomka legende o sv. Tekli i Ljubljanskog homilijara. Slovo E ima vodoravnu crtu koja već u XIII st. počinje atrofirati u točku. Slovo P već nema lijeve bočne crte koju je izgubilo u XIII st. Slovo M dolazi u obliku koji je stiliziran po uzoru na latiničko gotičko uncijalno M. Posebno je s paleografske strane važno odsustvo starijeg znaka za poluglas i dosljedna primjena mlađeg ortografskog znaka poput kratkog latiničkog slova T uz vrhove slova.

Sve to govori za kasno XIII stoljeće ili za početak XIV stoljeća, okruglo negdje oko god. 1300.

U našim epigrafskim spomenicima (koji su, na žalost, vrlo rijetki upravo u ovom razdoblju) najviše srodnosti omišaljskom natpisu vidimo u datiranom natpisu iz crkve sv. Martina u nedalekom gradu Senju iz god. 1330 (nekada u crkvi sv. Martina, sada u Povijesnom muzeju Hrvatske u Zagrebu), na kome se još javljaju slovo N s bočnim crtama i slovo M, stilizirano prema latiničkim uncijalnim uzorima.

Konačno i grb na nadvratniku, njegov oblik i simbolički motiv križa (crux hastata) u njemu, pojave su, koje kod nas nisu poznate prije ovog vremena.

OMIŠALJ 290
C/5

Župna crkva Uznesenja B. D. Marije.

XIII/XIV st. i XVI st.

Glagoljski natpisi, napisani perom i crnilom na ostriščima papira koji označuju svetačke moći i bilježe vrijeme njihova (ponovna) ulaganja u relikvijarij.

Relikvijarij je izduben u orahovoj daščici 14×25,7×1,6 cm. Letvice, složene u obliku križa, dijele udubinu na četiri pačetvorna polja. Moći su zaštićene starim, 3 mm debelim, livenim staklom koje je učvršćeno okovom od plosnatih traka srebrnog lima. Trake su glatke i bez ukrasa. Na četiri ugla one su pribijene čavlićima koji prolaze kroz trolisne zakovice.

Srebrni okov iz XVII st.
Natpisi na svetačkim moćima.
Lijeva strana:

1) S(VE)TI STAN(SN)ISL(AV)
2) BO(ŽI)A GROBA
3) S(VE)TI TOMI APU(STOLA)
4) S(VE)TI AG'NIE
5) S(VE)TI VIK'TURIÊ
6) SEMIONA STLP'NIKA
7) AĬ·TISUČE D(Ê)V'
8) S(VE)TI MAR'TI
9) ..... (izblijedjelo)
10) ..... (izblijedjelo)
11) ..... (izblijedjelo)
12) ..... (izblijedjelo)
13) ..... (izblijedjelo)
14) ..... (izblijedjelo)

Desna strana:

15) S(VE)TI ALEKS(A)NDRA
16) S(VE)TI VEČESLAV'
17) PAN'GRACIE
18) S(VE)TI SIMUN I JuDA
19) S(VE)TI OŽVADA KRA(LA)
20) S(VE)TI LUD'MILI
21) S(VE)TI MAVRICII
22) S(VE)TI KUZMA I DOM'ÊN'
23) S(VE)TI NEREI
24) S(VE)TI ST(A)NISL(A)V
25) S(VE)TI ILIÊ
26) S(VE)TIE DOROTI·D(Ê)VI
27) S(VE)TIE MAR'GAR(E)TI
28) S(VE)TIE KLARI D(ÊV)I
29) ..... (izblijedjelo)
30) ..... (izblijedjelo)

Sl. 422

● *1) Sveti Stanislav, 2) Božja groba, 3) Sveti Tomi apustola, 4) Sveti Agnije (Janja, Agneza), 5) Sveti Vikturija, 6) Semiona Stlpnika (Šimun Stilita), 7) 11 tisuće děv' (11.000 djevica), 8) Sveti Marti, 15) Sveti Aleksandra, 16) Sveti Većeslav, 17) Pangracije, 18) Sveti Simun i Juda, 19) Sveti Ožvada kralja (sv. Osvald), 20) Sveti Ludmili, 22) Sveti Mavricij, 22) Sveti Kuzma i Domjan, 23) Sveti Nerej, 24) Sveti Stanislav, 25) Sveti Ilija, 26) Svetije Doroti(ji) děvi, 27) Svetije Margareti, 28) Svetije Klari děvi...*

Natpisi br. 1—8 i 15—30 pisani su ranim, formiranim glagoljskim ustavom XIII/XIV st. Niz karakterističnih slova pruža paleografski oslonac za datiranje. To su: hrvatski poluglas (»štap«), K u obliku latiničkog uncijalnog H, Ĭ sa X podnicom, tupo C, G s vodoravnom granom, Ê na koljeno, S četvorinasta tijela i sploštena tjemena, P velikog izduljenog oka, cijelo slovo upisano unutar retka.

Natpisi br. 9—14 su mlađi, pisani su kurzivom XVI st. Crnilo je na njima toliko izblijedjelo da se naziru samo pojedina slova, ali se tekstovi ne mogu pročitati.

Kurzivom XVI st. napisan je zapis na trakovima papira što su zalijepljeni na pregradnim letvicama. Crnilo je na njima gotovo bestraga izblijedjelo ali kako je ono nagrizlo papir, mnoga se slova čitaju u reljefu i to na poprečnoj letvici:

..... M(O)ČI P .....

a (u dva retka) na uzdužnoj letvici:

[... VA VRI]ME PLOVANA MATÊÊ VIDIĆA
..... VAS ... S(VE)TIH MOĆI

Iz fragmentarnog zapisa razabiremo da su »svete moći« (relikvije) bile uložene (ili ponovno uložene) u relikvijarij za vrijeme župnika Mateja Vidića.

Sl. 423

OMIŠALJ 291
C/5

Župna crkva Uznesenja B. D. Marije.
1405. god.
Natpis na kamenom reljefu, uzidanom na crkvenom pročelju nad prozornom ružom.
Bijeli vapnenac.
40×38 cm. Duljina natpisa 20 cm.

MEŠT(A)R · S(I)N(O)GA ·
Ligatura TR.

Ustav.

Natpis je signatura domaćeg pučkog majstora, autora reljefa s likom lava i prozorne ruže, koju glagoljski natpis, uzidan pod njom, datira godinom 1405.

Lik lava, iako primitivno oblikovan, izvire iz gotičkih uzora. Datiranje reljefa i natpisa na njemu godinom 1405. ne kosi se, stoga, ni s povijesno-umjetničkim niti s paleografskim momentima.

Abrevijaturu SNGA razrešujemo narodnim muškim imenom SINOGA. To je ime tradirano u patronimiku Sinožić.

Sl. 424. Omišalj. Glagoljski natpis iz god. 1405. pod prozorom ružom na pročelju župne crkve.

OMIŠALJ 292
C/5

Župna crkva Uznesenja B. D. Marije.
VI. 1405. god.
Natpis na kamenom bloku pod prozornom ružom na pročelju.
Vapnenac.
100×40,5 cm.

[· Č · U · D · M](I)S(E)CA · IJuNA · BĚ
· DELANA · TA · PONESTRA · ZA
[. . .] MARTINA · GLUŠCA

● *1405, miseca ijuna bě delana ta ponestra za gospodina(?) Martina Glušca.*

Ustav. Ligature TR, GL.

U natpisu ima više grešaka nepismenog klesara. On je u riječi »delana« uklesao slovo T umjesto L, a zatim je, uključivši dio donje pomoćne linije (špalte) povezao slova T i A poput ligature TVA. Na isti način vezao je u riječi »ponestra« ligaturu TR sa slovom A i zabunom oblikovao nepotrebnu ligaturu TRVA.
Natpis datira vrijeme izradbe prozorne ruže, i to temporalno godinom 1405. i personalno Martinom Glušcem. On je za vrijeme tog pothvata morao biti funkcionar u omišaljskoj crkvi, župnik ili možda kanonik-ekonom omišaljskog kaptola, stoga je na uništenom mjestu pred njegovim imenom stajala njegova titula. Skraćena još vidljivom titlom, bila je to abrevijatura od otprilike tri slova:

G(OSPO)D(I)N ili DOMIN.

Kukuljević (u Sborniku), a po njemu i Jelić (u Fontes) mislili su da je Martin Glušac bio majstor, autor prozorne ruže.
Kukuljević je natpis čitao nepotpuno i mjestimice krivo:
Č · U · D · M(I)S(E)CA O(KTO)BR(A) B . . .TA · A PONESTRA ZA . . . . MARTINA GLUŠCA

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica. Dodatak, str. 319, br. 7.
Kukuljević, Sbornik umjetnikah jugoslavenskih, str. 105.
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 108, br. 40.
Jelić, Fontes XV s., str. 3, br. 4.

Sl. 425. Omišalj, prozorna ruža. Nad njom reljef lava (kat. br. 291), a pod njom natpis (kat. br. 292).

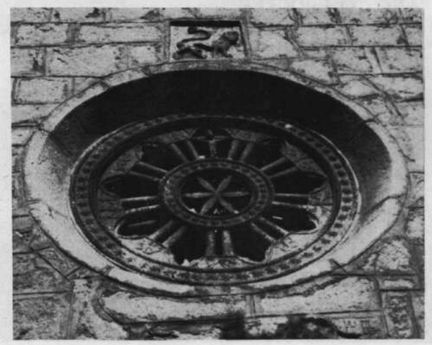

Sl. 426

OMIŠALJ

293
C/5

Crkva sv. Ivana, sada sakristija župne crkve.
1442. god.
Natpis na kamenom bloku na pročelju, koji bilježi gradnju tog pročelja.
Sivi tvrdi vapnenac.
39 × 51 cm.

V IME B(O)Ž(I)E AM(E)N'
LET G(OSPO)DNIH · Č ·
· U · K B BĚ ZID
ANO TO PROČELĚ
A V' TO VRĚME BĚ
ŠE DRŽAVNICI
POP' PET(A)R' I DV

● *V ime Božje, amen. Let Gospodnjih 1442. bi zidano to pročeli, a v to vrime biše državnici pop Petar i Dv . . .*

Ustav. Ligature GD, TO. Znak za poluglas u obliku štapa. Nesvrsishodna upotreba titla nad riječima koje nisu skraćivane (ime, let, državnici). Glagoljski Ě čitamo kao I prema lokalnom omišaljskom izgovoru (»biše«, »pročeli«).
Omišaljski Sv. Ivan bila je bratovštinska crkva. Državnik je upravitelj njezine imovine. Vidi isti termin i na natpisu iz god. 1541. u Šterni.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 63, br. 39.
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 155, br. 85.
Jelić, Fontes XV s., str. 7, br. 18.
Spinčić, Crtice, str. 18.
B. Fučić, Glagoljski natpis iz Šterne (1541). Slovo 11—12, Zagreb 1962, str. 177—178.

Sl. 427. Omišalj. Glagoljski natpis iz godine 1476. o gradnji frankopanskog kaštela.

OMIŠALJ

294
C/5

1476. god.
Natpis o gradnji kaštela pod posljednjim krčkim knezom Ivanom Frankopanom i njegovim sinom Nikolom. Uklesan je u kameni blok, izvorno uzidan na vanjsko lice južnog zida gradske branič-kule kako se vidi na crtežu M. Sabljara (sl. 428, oznaka »b«). Nakon njezina rušenja i gradnje župnog dvora god. 1910. na mjestu bivše kule, ugrađen je na vanjštinu južnog zida župnog dvora.
Sivi vapnenac.
51 × 39 cm.

V IME B(O)Ž(I)E AM(E)N'
Č · U · N · E · IJuNA K(A)DA SE
POČE ZIDAT TA K'ŠT'
V(A) VR(I)ME KN(E)ZA IV(A)NA · I N'
EGA S(I)NA KN(E)ZA MIKULE

● *V ime Božje, amen. 1476, ijuna, kada se poče zidat ta kaštel va vrime kneza Ivana i njega sina kneza Mikule.*

(Možda bi abrevijaturu »k'št'« trebalo razriješiti prema omišaljskom dijalektalnom obliku: »keštè«).

Kukuljević, a po njemu i sva kasnija literatura, donosi pogrešno čitanje godine: 1420, 6. ijuna.
Ustav. Ligature DA, ŠT, VV, ZA, GA.
Kamen je oštećen, djelomice oljušten, napukao.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 51, br. 21.
Šurmin, Hrvatski spomenici str. 121, br. 56.
Spinčić, Crtice, str. 18.

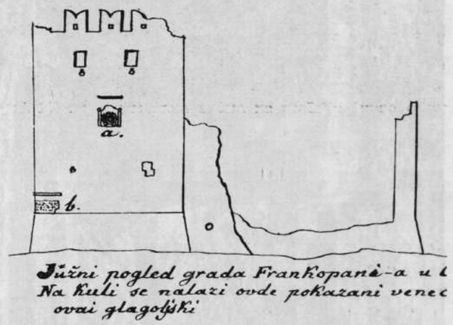

Sl. 428. Crtež M. Sabljara. Arhiv JAZU, XV 23/D 73.

Sl. 429. Panorama Omišlja prije 1910. god. Na desnom rubu grada još se vidi branič-kula kaštela iz 1476. god.

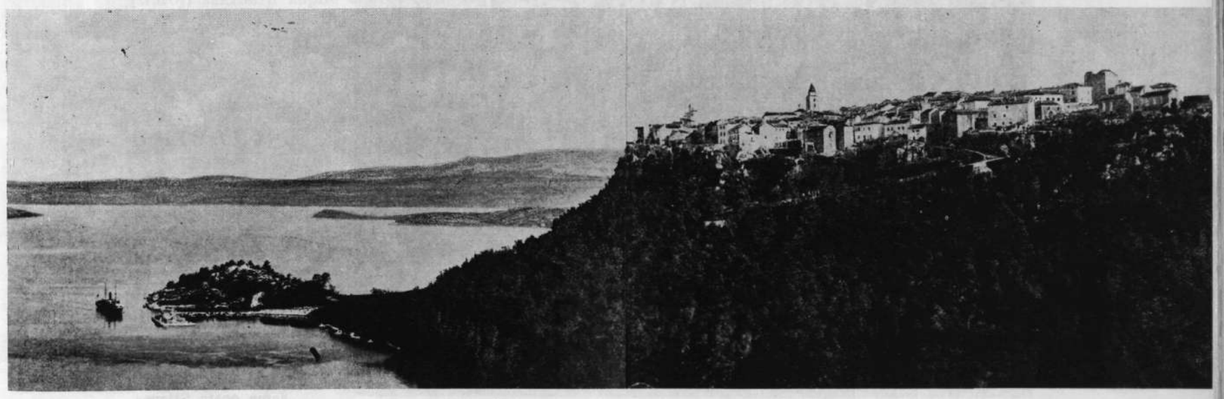

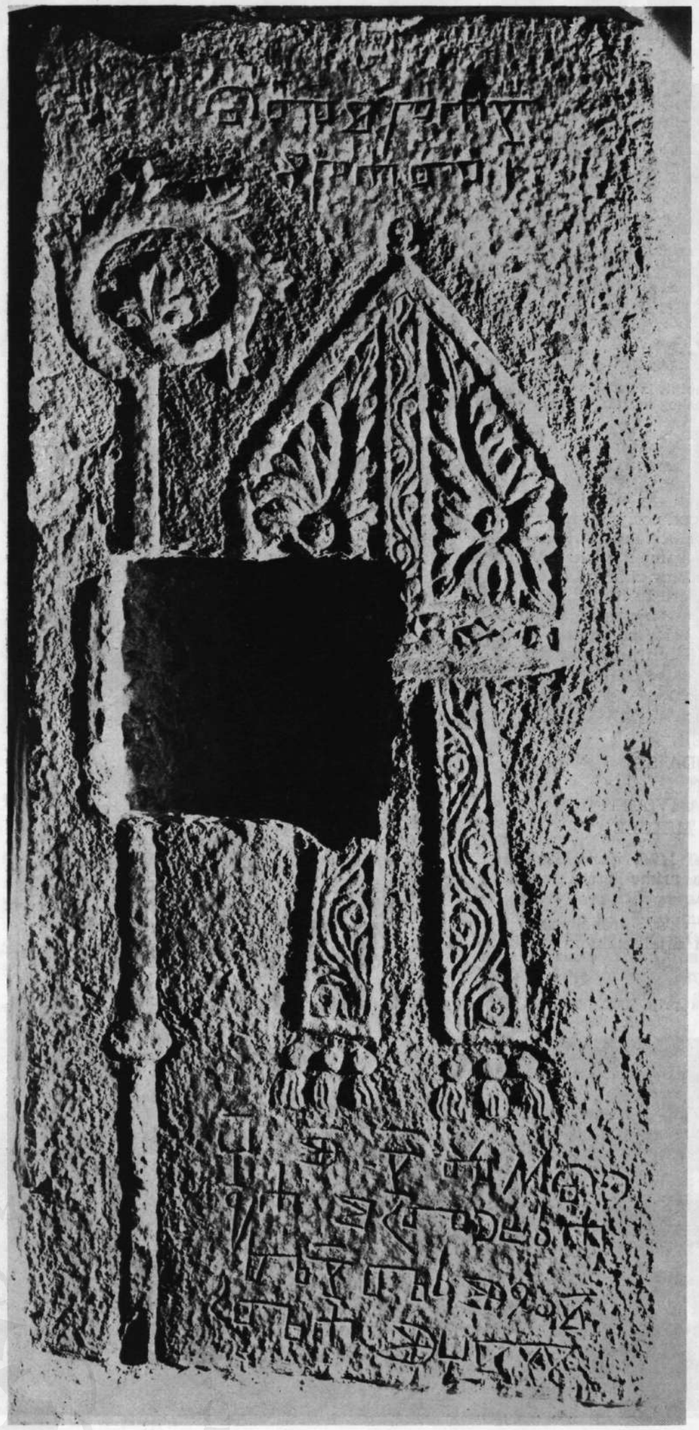

Sl. 430. Omišalj. Nadgrobna ploča s natpisom i insignijama opata Stjepana iz Zadra, 1477. g.

OMIŠALJ 295
C/5

Izvorni smještaj: Crkva sv. Nikole pred gradskim vratima.
Sadašnji smještaj: Lapidarij u sakristiji župne crkve.
2. X 1477.
Natpis i insignije Stjepana iz Zadra, posljednjeg regularnog opata benediktinskog samostana sv. Nikole u Omišlju. Sl. 430.
Sivi vapnenac.
83,5 × 136 cm.

STIPAN
OPAT'
Č U N Ž M(I)SE
CA OKTEBRA
D(A)N DRUGI
K(A)DA UČINI

● *Stipan opat, 1477, miseca oktebra dan drugi, kada učini.*
Ploča je — još za života opata Stipana — bila izrađena kao nadgrobni kamen nad ukopnim mjestom koji je bio namijenjen opatima omišaljskog benediktinskog samostana sv. Nikole, stoga su na ploči uklesane opatske insignije, mitra i štap kasnogotičkih oblika i ornamentike. Samostan zamire krajem XV st. Ploča opata Stipana bila je negdje u XVII—XVIII st. skraćena i preoblikovana u oltarnu menzu u crkvi sv. Nikole i tom su prilikom njezina dva ugla skošena na način koji odaje barokni ukus. Tada je — prema liturgijskim propisima — izdubena u ploči i četvorinasta udubina, loculus za oltarne moći mučenika. God. 1818. uz crkvu nastaje omišaljsko groblje, koje se 1914. seli na nov položaj, a crkva sv. Nikole se ruši. Nakon rušenja crkve sv. Nikole ploča je odložena u prostoru nekadašnjeg groblja, gdje je u međuvremenu bio uređen park, odakle je god. 1957. prenesena u lapidarij u sakristiji župne crkve.

Literatura:

Vj. Štefanić, Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na otoku Krku. Croatia sacra, VI (1936), br. 11—12, str. 48.

OMIŠALJ 296
C/5

Izgubljeni spomenik.
Stara sakristija župne crkve.
XV—XVI st.
Natpis na (nadgrobnoj?) ploči.
Čitanje prema precrtu M. Sabljara. (Sl. 431).

G(OSPO)DIN' · PLOVAN' MI
KULICA · ANTON'ČI
· Č ·

● *Gospodin plovan Mikulica Antončić.*
Ustav. Ligature GD, PL, TO. Sljubljena slova VA.
Sabljar je zabilježio da se natpis nalazio u (staroj) sakristiji župne crkve. God. 1913. prilikom njezine pregradnje pod župnikom Mužinom, natpis je nestao.

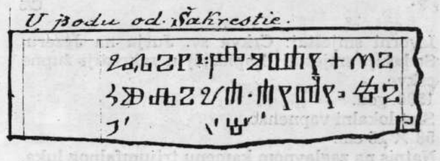

Sl. 431. Sabljarov precrt.

Arhivska dokumentacija:

M. Sabljar, Bilježnica br. 1, str. 18. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.
Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV-23/D VI, 73 (Sabljarov precrt).

OMIŠALJ 297
C/5

Župna crkva Uznesenja B. D. Marije.
Glagoljski grafiti, uparani na poliranim čeonim površinama mramornih blokova na romaničkom bočnom (južnom) crkvenom portalu.

1) Na lijevoj strani portala. 2/179 cm (mjereno od lijevog ruba mramornog bloka i od tla).

Č F A POP JuRE

● *1501. Pop Jure.*
Kurziv. Ligature PO, JuR. Slova su nanizana pod crtom redalicom.

2) Na desnoj strani portala. 11/192 cm (mjereno od lijevog ruba mramornog bloka i od tla).

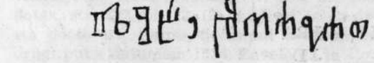

Sl. 432

DOB(R)E POMAGAI
. . . . . .

● *Dobre pomagaj!*
Kurziv. XV—XVII st. Ligatura PO.

OMIŠALJ 298
C/5

Župna crkva Uznesenja B. D. Marije.
1525. god.
Sivi vapnenac.
38 × 32 cm.
Natpis na ploči uzidanoj u istočni zid druge sjeverne bočne kapele.

Č·F·I·D· TO E KA
PEI.A KU ČINI
UČINIT POP M
ATII VLČIJIĆ
PLOV(A)N OMIŠ(A)LSKI

● *1525. To je kapela ku čini učinit pop Matij Vlčijić, plovan omišaljski.*

Kukuljević (Acta croatica) netočno čita prezime Tvrčijić.
Kurziv. Ligature TO, VL, PL. Sljubljena slova KA.
Natpis bilježi vrijeme gradnje i utemeljitelja bočne, prizidane kapele, omišaljskog župnika M.

Sl. 433

Vlčijića, u čije se doba god. 1533—36. gradi omišaljski zvonik (vidi glagoljski natpis, kat. br. 301).

Literatura:
Kukuljević, Acta croatica, str. 215, br. 214.
Jelić, Fontes XVI s., str. 14, br. 56.

OMIŠALJ 299
C/5

Izvorni smještaj: Crkva sv. Jurja na Jezeru. Sadašnji smještaj: Lapidarij u sakristiji župne crkve.
1530. god.
Sivi lokalni vapnenac.
58 × 25 cm.
Natpis na zaglavnom kamenu trijumfalnog luka.

Č F J

● *1530.*

Ustav.
Natpis datira obnovu ove stare, romaničke crkve.
Crkva je napuštena, ruševna. Zaglavni kamen, ispavši iz luka, ležao je na tlima. God. 1957. bio je prenesen u lapidarij župne crkve.

Sl. 434

OMIŠALJ 300
C/5

Kuća br. 338. Vlasnik Miko Kraljić »Beneto«.
1535. god.
Natpis oko znaka križa, u medaljonu, na nekadašnjem nadvratniku, uzidanom kao spolij u temelj stambene kuće.
Vapnenac.
Promjer medaljona s natpisom 24 cm.

PRE M FRA
Č F J D

● *Pre Matij? Franović, 1535.*

Ustav. Ligatura PR.
Popravljajući kuću, vlasnik je god. 1965. našao pod zemljom u lijevom uglu pročelja na ovaj stari nadvratnik, ugrađen u temelj, pa je malom građevnom adaptacijom ostavio vidljivim medaljon s natpisom.

Sl. 435

Sl. 436

OMIŠALJ 301
C/5

Zvonik župne crkve.
V. 1536. god.
Natpis na ploči koja je ugrađena nad ulazom u zvonik.
Svijetlosivi mramor.
70 ×39 cm.

Č F J V M(I)S(E)CA MARČA PO V(O)LI B
OŽJI I BLAŽ(E)NIE DĚVI MARIE
I PO GUVERNI G(OSPO)DINA PLOVANA MATIĚ
VLČIIĆA I MIKULI AN'TONČIĆA KAŠ
TAL'DA I SUDAC' KI BĚHU TOGA VR
IMENA I POMORE GA ČINITI VAS'
PAL'K' I BRAŠ'ČINI TA ZVONIK' A UČINIŠ
E GA MEŠTRI MEŠT(A)R' PĚRO Z OMIŠLA I
MEŠT(A)R' AN'DRII S KOTORA I BI SVR'ŠEN'
MISECA MAĚ Č F J E

● *1533, miseca marča po volji Božji i Blaženije Děvi Marije i po guverni gospodina plovana Matija Vlčijića i Mikuli Antončića, kaštalda, i sudac ki bihu toga vrimena. I pomore ga činiti vas palk i brašćini ta zvonik. A učiniše ga meštri: meštar Pjero z Omišlja i meštar Andrij s Kotora. I bi svršen miseca maja 1536.*

Ustav. Ligature VL, ZV, sljubljena slova AL, DA, GA, ST, ŠL.
Znak za poluglas u obliku kratkog, u vrh retka uklesana apostrofa.
Upotreba znaka Ě a ne E u imenu majstora (Pěro z Omišla) uvjetovao je izgovor tog imena »Pjero« a ne Pero. Hipokoristički dijalektalni oblik glasio bi Pere. Meštar Andrij je iz Kotora Vinodolskog, danas zaselka nad Crikvenicom.
Natpis govori o kolektivnom naporu cijelog puka i omišaljskih bratovština oko trogodišnje gradnje zvonika koju vode domaći majstori. Gradnja je personalno datirana župnikom, bratovštinskim kastaldom i općinskim sucima.

Literatura:
Kukuljević, Acta croatica, str. 283, br. 233 i Dodatak, str. 322, br. 23. (Kukuljević je na dva mjesta donio isti natpis, jedanput s datumom 1533, drugi put s datumom 1536. Zavelo ga je što su oba datuma uklesana na natpisu: prvi označuje početak, drugi svršetak gradnje zvonika).
Jelić, Fontes XVI s., str. 16, br. 68. i str. 17, br. 71. (Dva puta publicira isti natpis, prenoseći pogrešku iz Kukuljevića.)

OMIŠALJ 302
C/5

Uništeni spomenik.

Župna crkva Uznesenja B. D. Marije.

XVI st.

Glagoljski natpis, uklesan na ispupčenoj površini kamene ploče u tlu svetišta, uz južni zid.

Nekada su taj natpis pokrivala korska sjedala koja su se do 1973. godine tamo nalazila. God. 1973, prilikom preuređenja svetišta, klesar je izravnavajući ispupčenu ploču uništio na njoj glagoljski natpis. Na precrtu g. Tome Lesice iz Omišlja vidi se da se natpis sastojao od četiri znaka. Vjerojatno je bio datum iz XVI st.

Č F ? ?

● *15??*

Kurziv.

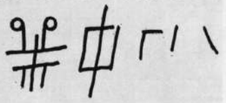

Sl. 436a. Precrt T. Lesice

OMIŠALJ 303
C/5

Izvorni smještaj: Stambena kuća br. 233.
Sadašnji smještaj: Lapidarij u sakristiji župne crkve.
1654. god.
Bijeli vapnenac.
26 × 20,5 cm.
Natpis na zaglavnom kamenu polukružnih vrata u prizemlju kuće br. 233, desno, koji je godine 1957. bio skinut i pohranjen u lapidarij.

Č H L G

● *1654.*
Kurziv.
Natpis datira gradnju kuće ili izradbu vrata.

Sl. 437

OPRTALJ 304
B/4

Crkva sv. Marije.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
Jednobrodna crkva oprtaljske bratovštine sv. Marije sagrađena je u XV st. Godine 1770. obnovljeno joj je svetište, u prednjem dijelu produljena joj je lađa, a pred pročeljem podignut je trijem (»lopica«).

Zidne slike na izvornim dijelovima lađe (na bočnim zidovima i na trijumfalnom luku) radila su 4 majstora sedamdesetih godina XV st.

1. Majstor Kleregin iz Kopra (Clereginus de Iustinopoli) slika u renesansnim oblicima god. 1471. na trijumfalnom luku Navještenje, svece i proroke a na južnom zidu lađe Bogorodicu-zaštitnicu s bratimima i sestrama pod njenim plaštem.

2. Kasnogotički »Bijeli majstor« pod jakim uplivom mekog stila slika marijinski ciklus u gornjem pojasu južnog zida (prizore iz života sv. Joakima i sv. Ane, Rođenje Bogorodice).

3. Kasnogotički istarski »Šareni majstor« slika marijinski i kristološki ciklus u donjem pojasu južnog zida i na sjevernom zidu.

4. Kasnogotički istarski »Majstor oprtaljskih votiva«, stilski bliz Šarenom majstoru, prije godine 1477. komponira na sjevernom zidu zavjetne slike poput poliptiha (Bogorodica s djetetom i anđelima, sv. Rok, sv. Sebastijan, sv. Kristofor, sv. Juraj, sv. Petar s donatorom).

1) Sjeverni dio podlučja trijumfalnog luka. Na dnu vegetabilnog ornamenta koji optače medaljone s likovima proroka. Nad bijelom bordurom.
27/205 cm.

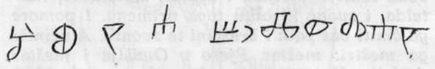

Sl. 438

Č U N A BELI DAN

● *1471. beli dan.*

Ustavni i kurzivni oblici slova.

Grafit je uparan u još svježu žbuku u času kada se pristupilo slikanju.

U rukopisnoj ostavštini Vj. Spinčića postoji precrt glagoljskog natpisa iz god. 1491. u Oprtlju:

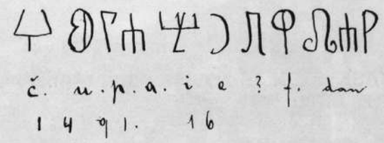

Sl. 439

Po neodređenoj lokaciji (»na kamenu *neke* klieti«), pretpostavljam da Spinčić nije sam vidio i precrtao natpis, nego da je o njemu bio nepotpuno obaviješten od drugoga. Čini se da natpis treba poistovjetiti s glagoljskim grafitom br. 1 iz oprtaljske ckve sv. Marije.

Arhivska dokumentacija:
Vj. Spinčić, Rukopisna zbirka zapisa o glagoljskim natpisima u Istri. Arhiv JAZU VIII-161.

2) Sjeverni zid lađe, donji niz fresaka. Na polju s prikazom Uzašašća. Na ljubičastoj haljini Bogorodice koja kleči u lijevom donjem dijelu kompozicije.
680/146 cm. Duljina je mjerenja od početka oslikanog dijela zida.

Č F J Ž
TO PISA JA
PRE MATEJ GOBO
ŠTERNE KADA
TU BIŠE

● *1537. To pisa(h) ja, pre Matej Gobo ⟨z⟩ Šterne, kada tu biše.*
Kurziv.
Šterna je župa u susjedstvu Oprtlja.

3) Južni zid lađe, donji niz fresaka. Na polju s prikazom Ulaska u Jeruzalem. Na bedru bijele magarice.
318/150 cm.

ŽAKAN
Kurziv. XV—XVI st.

4) Južni zid lađe, donji niz fresaka. Na polju s prikazom Posljednje večere. Na Petrovoj crvenoj haljini.
436/168 cm.

KI UMOČIT SA MNOJu
U SOLILO RUKU
TA ME PREDAST
Č F J G
SIE PISAH
ŽAKAN ĖKOV
KADA STAH
NA ŠTERNI

● *Ki umočit sa mnoju u solilo ruku, ta me predast. 1534. Sije pisah žakan Jakov kada stah na Šterni.*
Kurziv. Ligature SO, NO, LO, KU.
Žakan Jakov citira Kristove riječi kojima je očitovao Judu izdajnika na Posljednjoj večeri (Mt. 26,23).

Sl. 440. Oprtalj, crkva sv. Marije. »Šareni majstor«: Posljednja večera.

Sl. 441. Grafit br. 2.

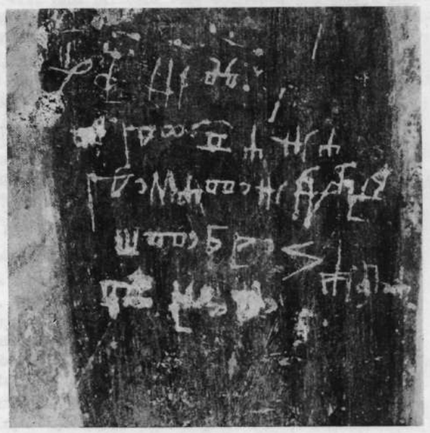

OPRTALJ

305
B/4

Crkva sv. Jelene.
Glagoljski grafit na zidnim slikama.
1496. god.

TO PISA PAVAL ŽAKAN KADA GREDIŠE NA ŽAMASK' A ON SE ZOVIŠE PRI MA(R)KO →
→ ⟨MA⟩HODANOVIĆ OD ZADARSKE DEŽELE ĆUPE LETO

● *To pisa Paval žakan kada grediše na Žamask. A on se zoviše pri Marko Hodanović od zadarske dežele. 1496. leto.*
Kurziv. Ligature TO, ZO, KO, HO, NO.
Žakan Pavao zapisuje se na zidu u maloj crkvi sv. Jelene kod Oprtlja na putu za Zamask u srednjoj Istri, kamo vjerojatno ide u službu i naukovanje popu Marku Hodanoviću, rodom iz zadarskog područja. Očigledno je pisarska pogreška u pisanju prezimena ⟨Ma⟩Hodanović.

Sl. 442

OPRTALJ

306
B/4

Crkva sv. Silvestra.
Glagoljski grafit (sl. 442).
XV—XVI st.

OVO PISA VRBAN ŽAKAN
.....SV[ET]IM[U]
ŠALVESTRU MOLI

● *Ovo pisa Vrban žakan, ... svetimu Šalvestru moli.*
Kurziv. Ligature VO, VR, PR, TR.

OSOR

307
C/7

Ruševine samostana sv. Marije na Vijaru.
1633. god.
Natpis na nadvratniku ulaza u nekadašnji samostan franjevaca trećoredaca glagoljaša na zapadnom pročelju, lijevo uz pročelje crkve.
Sivi vapnenac.
130 × 35 × 17 cm.

ČHJV

● *1633.*
Kaligrafirani kurziv.
Natpis bilježi godinu gradnje jednog dijela samostana.

Sl. 443

Literatura:

B. Fučić, Izvještaj o putu po otocima Cresu i Lošinju. Ljetopis JAZU, knj. 55 (1949), str. 68.

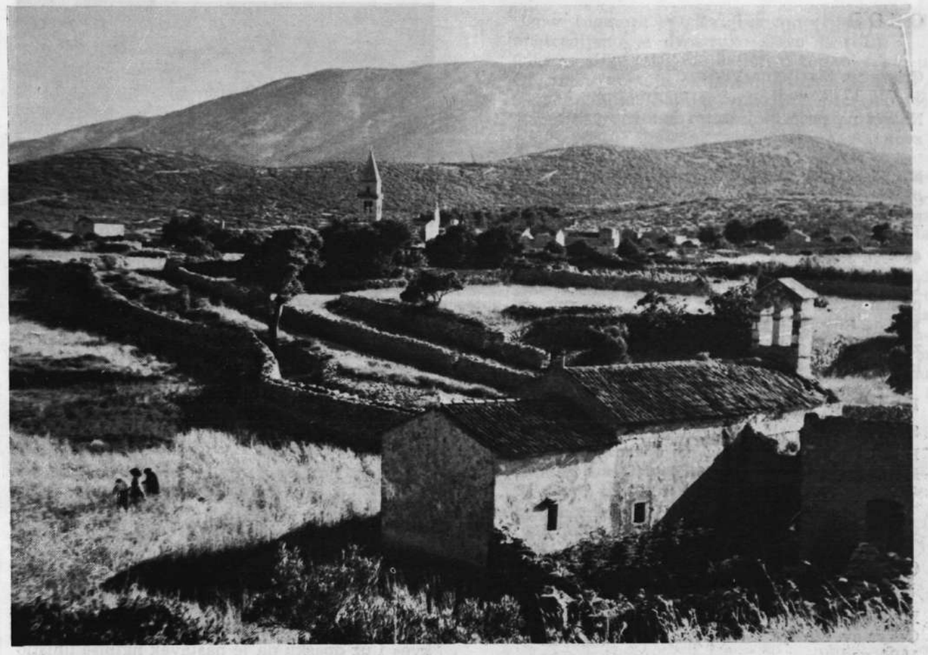

Sl. 444. Osor. Pogled sa sjeveroistoka na grad. Sprijeda je crkva sv. Marije na Vijaru.

OSOR

308
C/7

Crkva sv. Marije na Vijaru.
V. 1634. god.
Natpis na ploči, uzidanoj na pročelju crkve.
Bijeli mramor.
35,5 × 23 × 11 cm.

Sl. 445

·Č·H·J G·MA
Ê·F·R(A)·Š(IMUN)·Š(.....)·U(ČI)NI
TU·F(A)·B(RI)K·U OD
LIMO(ZI)NE

● *1634, maja, fra Šimun Š(....) učini tu fabriku od limozine.*

Kaligrafirani kurziv.
Natpis bilježi dogradnju (produljenje) samostanske crkve franjevaca trećoredaca koju je proveo fra Šimun Š. godine 1634. u mjesecu svibnju novcem skupljenim od milodara (ili od njegova redovničkog pekulija?).
Crkvu, nadsvođenu gotičkim šiljasto-bačvastim svodom, sagradio je god. 1414. doseljenik, »ser Damianus de Romeis«, pripadnik plemićkog roda iz Ferrare. To bilježi latinski natpis na crkvi: »1414. Ista ecclesia fuit edificata per ser Damianum quondam ser Romeij de Ferara abitator(em) in Absero. Deo gratias.«
Njegovi potomci daruju u drugoj polovici XV st. crkvu i zemljište na Vijaru fra Matiji Bošnjaku da tamo organizira samostan.
Fra Šimun Š. produljio je staru crkvu u prednjem dijelu lađe, srušio staru gotičku apsidu i na njezinu mjestu dogradio novi, prostrani redovnički kor.
Ploča je spolij, ulomak od starijeg spomenika. Poleđina joj je profilirana.

Literatura:

L. Geitler, Glagolski natpisi. VHAD, II (1887), br. 1, str. 45. i slika br. V na Tabli IV u br. 4.

Stj. Ivančić, Povjestne crte o samostanskom III Redu sv. O. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri i poraba glagolice u istoj redodržavi. Zadar 1910, str. 235.

B. Fučić, Izvještaj o putu po otocima Cresu i Lošinju. Ljetopis JAZU, knj. 55 (1949), str. 70.

OSOR 309
C/7

Crkva sv. Marije na Vijaru.
3. VII 1732. god.
Natpis na pročelnoj strani kamene preslice za zvona.

NA V JuLEÊ
Č ω J
B

● *Na 3. juleja 1732.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Udvostručene okomite crte slova N i A.
Natpis bilježi datum izradbe nove preslice za zvona. Pod glagoljskim natpisom uklesan je latiničkim pismenima Isusov monogram IHS.

Literatura:

Spinčić, Crtice, str. 51.
B. Fučić, Izvještaj o putu po otocima Cresu i Lošinju. Ljetopis JAZU, knj. 55 (1949), str. 70.

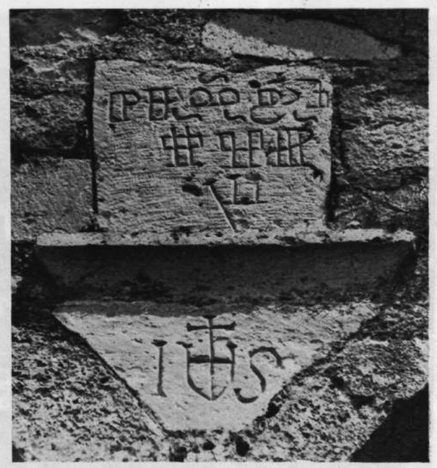

Sl. 446

OŠTARIJE 310
E/5

Izgubljeni spomenik.
Crkva sv. Marije.
1594. god.
Kukuljević je, po Sabljarovu prijepisu, objavio dva puta isti natpis s malim razlikama u čitanju i s razlikom u ubikaciji spomenika. U Acta croatica čita ga:

·Č·F·P·G . . . D . . . TI . . . GRCI·PUTO . . .
te ga ubicira: »na stupu zapuštene crkve u Oštariji kod Ogulina«.

U djelu Nadpisi čita ga:

Č·F·P·G . . . . . D . . . .TI . . . . CRKVI . . . PUTO.
uz ubikaciju: »na zidu stare ograde župne crkve« i uz opasku da je nastavak natpisa uništio neki župnik god. 1802.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 298, br. 320.
Kukuljević, Nadpisi, str. 165, br. 556.

OŠTARIJE 311
E/5

Crkva sv. Marije.
XV—XVI st.
Grafit urezan u zapadnu bočnu plohu dovratnika sjevernih bočnih vrata u nekadašnju lađu kasnogotičke pavlinske crkve.
Porozni pješčenjak.
2/142 cm. Natpisno polje 18 × 18 cm.
Površina kamena je nagrižena a kroz polje grafita teče okomita pukotina tako da su sačuvana samo pojedina slova.

+
TO PI⟨SA ÊKO⟩V'
TIH⟨IĆ⟩ . . . . . .
. . A . . . . A P . . . .
. . . . . K·C . . . .
. . . . . O . . . . TO

● *To pisa Jakov(?) Tihić(? ili: Tihonić?) . . . . .*
Ustav.

Sl. 447

OTOČAC 312
E/6

Izgubljeni spomenik.
Župna crkva sv. Trojstva.
1751. god.
Natpis na daski, na predeli pod oltarnom slikom sv. Pavla pustinjaka.
Čitanje po Sabljarovu precrtu.

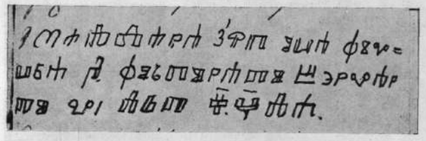

Sl. 448

MALLANA EST OVA FIG
VRA PO FORTUNATU BERGAN
TU V' LĚT Č ω L A

● *Maljana jest ova figura po Fortunatu Bergantu v lět 1751.*

Ustav. Ligatura PO. Za glasovnu vrijednost LJ upotrebljeno je dvostruko slovo L (LL).
Oltarne slike (ulja na platnu) u župnoj crkvi u Otočcu izradio je slovenski barokni slikar F. Bergant. Mijat Sabljar vidio je i precrtao taj glagoljski natpis koji danas više ne postoji.

Arhivska dokumentacija:

M. Sabljar, Terenska bilježnica br. 1. »Rieka«. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Rijeci. »U Otočcu na oltaru s lieve strane glag. napis na daski od zdola od kipa Majke Božje od Karmela od plovana Zotoni iz Rieke«.
M. Sabljar, Terenska bilježnica. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Precrt natpisa i bilješka: »Oltar sv. Pavao pustinjak sa slikom ovoga svetca koj kleči pred Marion i Isuson koj mu podaje s jednim andjelom nad njim letećim škapular, od spode drži andjeo otvorenu knjigu od spoda napis. Ponovljena slika 1844 i pokvarena bojama risaria podobra.« Sl. 448.

Literatura:

M. Marolt, Fortunat Bergant v Liki. Umetnost god. III (1938), br. 5/6.

OZALJ 313
F/3

»Žitnica«, stambeni prostor Zrinskih u starom gradu Ozlju.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.

1) Na žutoj borduri. 77/168 cm.

Sl. 449

ČFK3
● *1548.*
Kurziv.

2) Na žutoj borduri. 93/168 cm.
ČFI3
● *1528.*
Kurziv.

3) 104/136 cm.
I
Kurziv. XVI st.

4) 106/168 cm.
ČFKV
● *1543.*
Kurziv.

5) Na donjoj crnoj borduri. 76/170 cm.
ČFL3
●*1558.*
Kurziv.

6) Na donjoj crnoj borduri. 141/169 cm.

Sl. 450

ČFK
● *1540.*
Kurziv.

Sl. 451. Ozalj. Stari grad. »Žitnica«.

Sl. 452. Grad Ozalj. Fotografija I. Standla iz god. 1864-39.

7) Na donjoj crnoj borduri. 145/169 cm.

ČFKV

● *1543.*

Kurziv.

8) 140/185 cm.

OŽENI SE G(OSPODIN) ZRINSKI →
→ [MI]KLUŠ GOSPU KATARINU →
→ OD FRANKAPANOV

● *Oženi se gospodin Zrinski Mikluš gospu Katarinu od Frankapanov.*

Kurziv. Ligature ZR, GO, OD, NO.

Grafit je sitan i vrlo plitko i tanko ugreben iglom. Zapisan je god. 1544, kada je na istom zidu uparan hrvatsko-latinički grafit (790/190 cm) koji također bilježi vjenčanje Nikole Zrinskog s Katarinom Frankopankom:

1544 THO LETO O(S?)E(NI) KNEZ →
→ MICLOVS ZRINSCHI
bAN HERVACHI SLOVINSKI I →
→dALMACIE GOSP[O]dIC
HNV CHATARINV KCERIIV kNEZA →
→ FERANTA
fRANCHAPANA THO PISA PETAR →
→ CHERVACHICH
GVSAR GOSPOdINA bANA A KI TO....
.....

Sl. 453. Grafit br. 10.

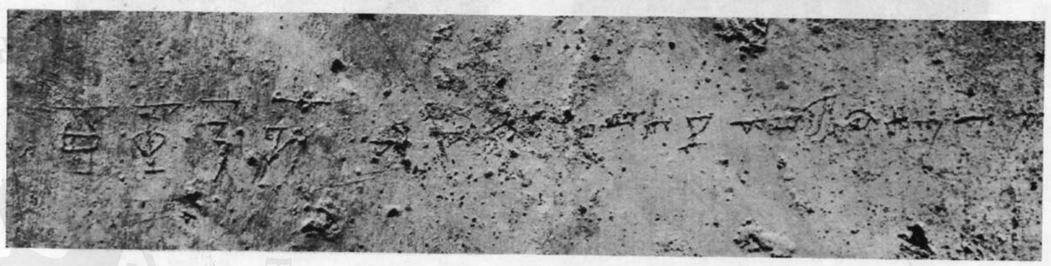

9) 838/164 cm.

ČHG..... MISECA AĬ TO PISA →
→ [Ž]AKA[N.....]

● *1604,... miseca, na 11. To pisa žakan...*

Kurziv.

10) 838/164 cm. Sl. 453.

ČFKG TO PISA IVAN TVRD(O)SLAV(I)Č

● *1544. To pisa Ivan Tvrdoslavić.*

Kurziv. Ligature TO, VR.

11) Grafit ispisan crvenom kredom (Rötel) 934/186 cm.

[Č] F M Z VA TO VRIME

● *1569, va to vrime...*

Kurziv. Ligature VA, TO, VR.

PAKOŠTANE

3'4
F/10

Kuća br. 81. Vlasnik Rajko Vujasin pok. Ante.
17. I. 1660.
Natpis na nadvratniku vrata u prizemlju na istočnom zidu kuće.
Zrnati vapnenac.
166×23×12 cm.

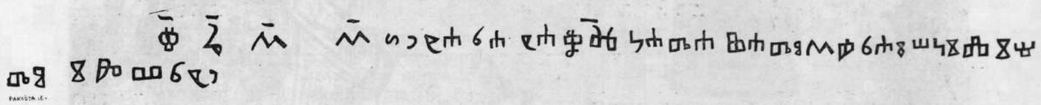

Sl. 454

ČHM M(ISECA) IENARA NA ĬŽ KADA ĒA DOM JuRAI ŠKILIĆ
DO(?) IZ VR(A)NE

● *1660, miseca jenara na 17, kada ja dom Juraj Škilić do(jdoh ?) iz Vrane.*

Kurziv. Neobičan oblik slova Ĭ u datumu. Slovo Ē upotrebljeno je za J (ĒA = ja).
Škiliće spominju izvori god. 1614. među doseljenicima i obnoviteljima Pakoštana (Filipi).

Literatura:

A. R. Filipi, Biogradsko-vransko primorje u doba mletačko-turskih ratova. Knjiga VRANA, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 19, str. 474.

PAŠMAN

315
F/9

Groblje uz župnu crkvu.
XVII—XVIII st.
Natpis na nadgrobnoj ploči.
Bijeli vapnenac.
70×95 cm. Natpisno polje 45×48 cm.

Ē MATIJ'
MIKULIĆ
TO UČINIH
DA SE ZNA
NAŠ'
GROB'

● *Ja Matij Mikulić to učinih da se zna naš grob.*

Kurziv. Ligature TO, GR.
Natpis se nalazi zapadno od crkve, u prvom redu grobova, nad rakom koju pokrivaju dvije ploče od kojih je jedna bez natpisa.

Sl. 455

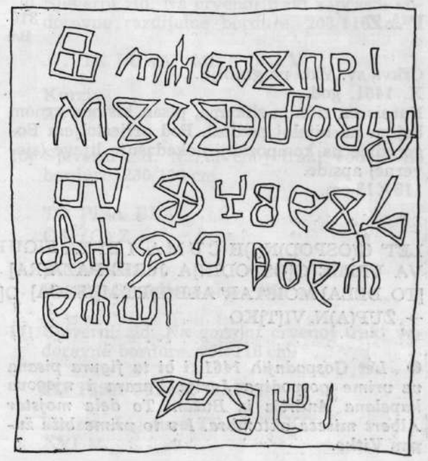

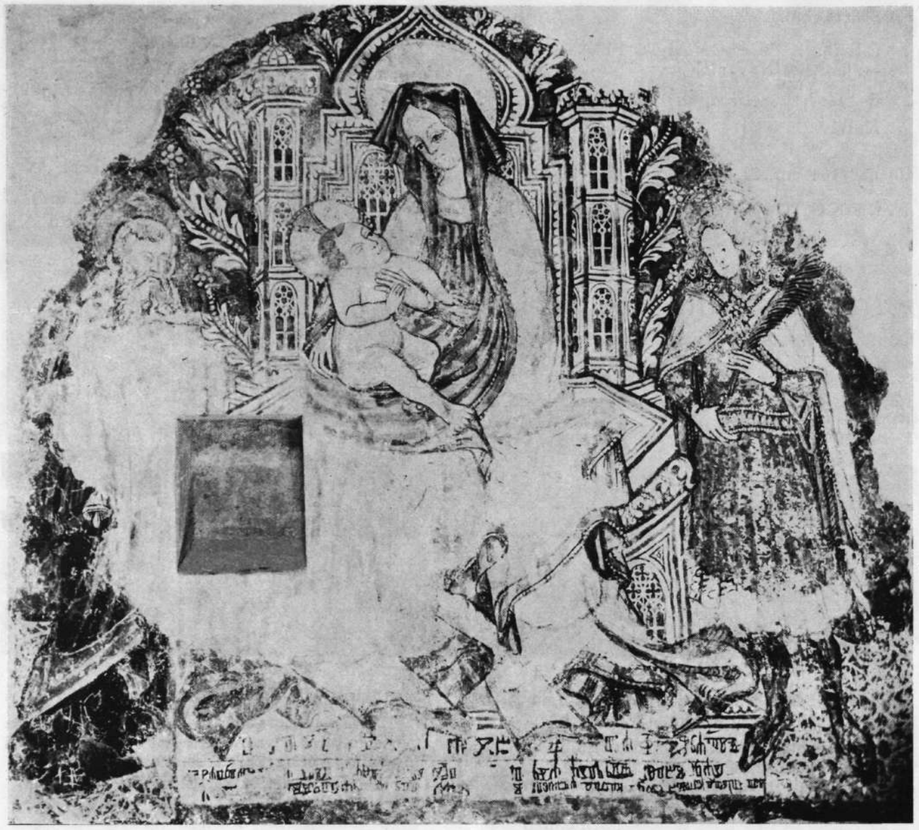

Sl. 456. Paz, crkva sv. Vida. Zidna slika majstora Alberta iz god. 1461. Bogorodica s djetetom na prijestolju, sv. Antun opat (lijevo) i sv. Vid (desno).

PAZ 316
B/5

Crkva sv. Vida na groblju.
X. 1461. god.
Natpis na zidnim slikama, pisan kistom, crnom bojom na bijeloj podlozi. Pod prijestoljem Bogorodice na kompoziciji nekadašnje lijeve (sjeverne) apside.
113×13 cm.

LET' G(OSPOD)N(I)H Č U M A I BI TA FIGURA PIS(ANA)
VA VRIME G[OSPODIN]A JuRIĖ PAZA[RA] I NEGOV[A KAP]ELANA ANDRIĖ IZ BUŽAN'
[TO DELA] MOISTAR' ALB(E)RT M[ISECA] O[K]TOMBRA I V TO [V]R[I]ME BĖŠE →
→ ŽUP(A)N VI[T]KO

● *Let Gospodnjih 1461. i bi ta figura pisana va vrime gospodina Jurija Pazara i njegova kapelana Andrija iz Bužan. To dela mojstar Albert miseca oktombra. I v to vrime biše župan Vitko.*

Poluustav. Ligature GU, VR, JuR, GO, VT. Sljubljena slova ZA.
Natpis bilježi vrijeme izradbe zidnih slika u crkvi sv. Vida, ime majstora slikara, ime i atribut feudalnog gospodara grada Paza (»Pazar«, kako je taj atribut bio zabilježio i Istarski razvod), ime seoskog župana i mjesnog svećenika koji nosi titulu feudalčeva kapelana.

Literatura:

B. Fučić, Istarske freske. Zagreb 1963, str. 18, sl. 43, kat. str. 13.

PAZ 317
B/5

Crkva sv. Vida na groblju.
1604. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči u pločniku crkvene lađe.
Sivozeleni lokalni lapor.
49×153 cm.

Č H V

● *1604.*
Kurziv.
Na ploči je uparan crtež: križ i motika. Težački grob.

Sl. 457

PAZ 318
B/5

Crkva sv. Vida.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama koje je god. 1461. izradio majstor Albert na zidovima svetišta.
Na sjevernom zidu svetišta, na fragmentarno sačuvanom oslikanom polju gdje se vide donji dijelovi dvaju svetačkih likova i na zupčastoj borduri ima skupina od nekoliko grafita (br. 1—9), koji su očigledno bilješke istog popa glagoljaša o celebriranim misama za poimence navedene pokojnike ili naručitelje. U tekstovima figuriraju njihova imena (Tomaš, Petar itd), riječ misa (misě, mis ili u skraćenju: M, MI), broj tih misa (A = 1, B = 2) i kraćenica POK ili POKA (pokojni, pokojnoga), a u oštećenom grafitu br. 8 bio je zapisan i datum kada je misa bila celebrirana (»na Z . . . .« tj. na 9 . . . .)

1) Sjeverni zid. 220/143 cm.

. . . . . IS A . . . . . .
⟨PA⟩ VAL POK

Kurziv. Ligatura PO.
XVI st.

2) Sjeverni zid. 242/130 cm.

TOMAŠ A M POK

Kurziv. Ligature TO, PO.
XVI st.

3) Sjeverni zid. 272/132 cm.

. . . . . З POK

● *8. pok.*
Kurziv. Ligatura PO.
XVI st.

4) Sjeverni zid. 239/126 cm.

PETAR A MI PO

Kurziv. Ligatura PO.
XVI st.

5) Sjeverni zid. 240/124 cm.

MOHOR A MIS

Kurziv. Ligature MO, HO.
XVI st.

6) Sjeverni zid. 206/120 cm.

. . . . . POKO

Kurziv. Ligature PO, KO.
XVI st.

7) Sjeverni zid. 210/121 cm.

S . . . . . MI POKA

Kurziv. Ligatura PO. XVI st.

8) Sjeverni zid. 241/121 cm.

STIPAN' M A NA Z . . . . . .

Kurziv. Sljubljena slova AN.
XVI st.

9) Sjeverni zid. Na crvenoj traki zupčaste vodoravne razdijelne bordure. 208/116 cm.

. . . . TE LUKA MI A V

Kurziv.
XVI st.

10) Sjeverni zid. Na crvenoj traki vodoravne bordure. 230/116 cm.

TO PISA BLA . . . . Ž
Č U ⟨O⟩ Z

● *1489 (?)*
Kurziv. Sljubljena slova BL.

11) Sjeverni zid. Na gornjoj crvenoj traki vodoravne bordure. 250/116 cm.

TO PISA JuRKO ŽAKAN

Kurziv. Ligature TO, JuR, KO.
XVI st.

12) Sjeverni zid. Na gornjoj crvenoj traki vodoravne zupčaste bordure. 269/116 cm.

..... KA MISĒ B

Kurziv.
XVI st.

13) Sjeverni zid. Na zupčastoj vodoravnoj borduri. 213/112 cm.

PISA ĒKOV

● *Pisa Jakov.*

Kurziv.
XVI st.

14) Sjeverni zid. Na donjoj crvenoj traki vodoravne zupčaste bordure. 221/102 cm.

TO PISA
TO PISA

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligatura TO.
XV—XVI st.
Nedovršeni tekst.

15) Sjeverni zid. Na donjoj crvenoj traki vodoravne razdijelne bordure. 260/102 cm.

Č F J

● *1530.*

Kurziv.

16) Sjeverni zid. Na donjoj crvenoj traki razdijelne bordure. 274/102 cm.

Č F L A TO PI[SA . . .]

● *1551, to pisa . . . . .*

Kurziv.
Nedovršeni tekst.

17) Sjeverni zid. Na dekorativno oslikanom (patroniranom) potlošnom pojasu slika. 231/92 cm.

TO PISA MIHO

Kurziv. Ligature TO, HO.
XV—XVI st.

18) Sjeverni zid. Na dekorativno oslikanom (patroniranom) potlošnom pojasu slika. 293/94 cm.

Č F M E PISA LUKA M[ATIĒSIC]
Z BOLUNA SIN JURĒ MATIES[ICA]
KI STAŠE POLI [PRE?] MARTINA →
→ Z BOLU[NA V]ELE DOBROGA →
→ REDOV⟨NI⟩KA

● *1566. Pisa Luka M⟨atijašić⟩z Boljuna, sin Jurja Matijašića, ki staše poli pre (ili: popa) Martina z Boljuna, vele dobroga redovnika.*

19) Sjeverni zid. Na donjoj crvenoj traki vodoravne razdijelne bordure. 286/62 cm.

[SE] PISA ŽAKAN TOMA Z BRSEČA →
→ [KA]DA S⟨TAH⟩ NA PAZ

● *Se pisa žakan Toma z Brseča kada stah (?) na Paz.*

Kurziv.
XVI st.

PAZIN

319
B/5

Zborna crkva sv. Nikole.
Glagoljski grafiti XVI st.
Grafiti su uparani na zidovima poligonalno zaključenog kasnogotičkog svetišta, u donjem pojasu kasnogotičkih zidnih slika koje je jedan južnotirolski majstor izveo oko god. 1470. Retuši i impregnacije restauratora zidnih slika zapunili su sitnu plastiku grafita i znatno smanjili mogućnost njihova čitanja.

1) Začelni zid svetišta. 52/148 cm.

TO PISA KI . . . . . VR

Kurziv. Ligatura VR.

2) Začelni zid svetišta. 72/152 cm.

PRIDOH . . . . . .
MINU ŽITA DAŠE
ZAPISA ME

Kurziv. Ligature DO, NU.

3) Začelni zid svetišta 157/170 cm.

ĒA P(O)P GRG(U)R ĒRKOVIĆ PEH
MOJu MLAD[U] MAŠU NA LET
GOSPODNIH Č F·L·Ž· DAN·B·
MAĒ MISECA I TADA BIŠE
V PAZINI VELIKA
MORIĒ

● *Ja pop Grgur Jerković peh moju mladu mašu na let Gospodnjih 1557, dan 2. maja miseca i tada biše v Pazini velika morija.*

Kurziv. Ligature GR, KO, MO, GO, PO.
»Morija«-pomor od kužne bolesti.

4) Začelni zid svetišta. 178/148 cm.

ĒA JIVAN FRAŠČIČIĆ
PRIDOH U PAZIN I SE ZAPISAH
DA SAM JEDNA BESTIA I JEDNA →
→ FRASKA

● *Ja Jivan Fraščičić pridoh u Pazin i se zapisah da sam jedna bestija i jedna fraska.*

Kurziv.
»Fraška« prema dial. mletačkom frasca, fig. nesmotren, nerazborit, nevrijedan. Fraščičić (ili Fraščić?) je iz Lindara nedaleko Pazina, cakavac, što se odrazuje i u izgovoru riječi »bestija« i »fraska«, ukoliko mu ove pogrdne izraze nije dopisao neki njegov drug, također cakavac. Izraz »fraska« odabran je u asocijativnoj igri riječi s prezimenom Fraščičić (Fraščić).

5) Južni zid svetišta. 88/156 cm.

TO PISA DIAK
GREGOR ŠN(I)DARIĆ

● *To pisa dijak Gregor Šnidarić.*

Kurziv.

PETROVINA

320
F/3

Župna crkva sv. Petra.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama na sjevernom zidu svetišta.

1) [Č] U N

. .P[. . .]R' KOMU [E] ZE[M]LA [M]ATI

● *1470. ⟨To pisa pop⟩ Petar, komu je zemlja mati.*

Kurziv. Ligatura MU.

2) TO PISA IVAN' . . . . AGRB?

● *To pisa Ivan (iz) Zagreba(?)*

Kurziv. XV st. Ligatura TO.

3) POP' BR'NAB[A . . . . . .]SEM

● *Pop Brnaba . . . .*

Kurziv. XVI st. Ligature PO, BR.

4) Z(?) FAKT[. . . . . .]IE TU E
PISAL A T[. . . . .]ZATO
TO PISA
LET G(OSPODNI)H' Č U L Z

● *. . . . . tu je pisal . . . . . zato to pisa let Gospodnjih 1459.*

Kurziv. Ligatura TO.

PIČAN

321
B/5

Izgubljeni spomenik.
U rukopisima J. Volčića (Bilježnica) i I. Kukuljevića (Nadpisi istranski) i u tiskanom djelu L. Geitlera (Die alb. und slav. Schriften) zabilježen je glagoljski natpis iz Pićna. Kako su znatne razlike ne samo u njihovu čitanju i interpretacijama već i u samim precrtima tog natpisa, teško je danas rekonstruirati stvarni oblik, značenje i vrijeme nastanka tog izgubljenog spomenika.
Volčić, koji je živio i djelovao u Istri, bilježi da je natpis bio uklesan »u oblom oknu od sv. Katarine« i »na kamiku okna S. Katarine«, to jest na kamenom okviru okruglog prozora na pročelju crkve sv. Katarine u istoimenom selu na području pićanske župe. Crkva je potkraj XIX st. bila temeljito obnovljena i tada je i taj prozor bio odstranjen. Volčić je natpis dva puta precrtao i interpretirao kao datum 1551:

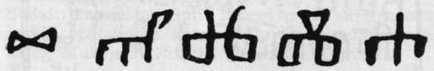

Sl. 458

Kukuljević misli da natpis znači datum 1351. On bilježi da se natpis nalazi »na jednom kamenitom krstu u župnoj kući« te ga ovako precrtava:

Sl. 459

Arhivska dokumentacija:

J. Volčić, Bilježnica (precrt na str. 45 i 95).

I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93.

Literatura:

L. Geitler, Die albanesischen und slavischen Schriften. Beč 1883, str. 82.

PIČAN

322
B/5

Crkva sv. Mihovila na groblju.
Glagoljski grafiti uparani na zidnim slikama XV st. na sjevernom zidu lađe.

1) Na prizoru: Krist pred Pilatom. Na žutom podnožju prijestolja, među Pilatovim nogama. 173/184 cm.

TO P(I)SA PR[E . .] P[. . . .] PL[OVAN . . .]

Kurziv. XVI st. Ligature TO, PR, PL.

2) Na žutoj vodoravnoj borduri pod prizorom Poljupca Judinog. Ispod sluge Malka. 246/147 cm.

·Č·F·K·D M[I]SECA DEKTE[BRA] →
→ D(A)N' EĪ

● *1545, miseca dektebra dan 16.*

Kurziv.

3) Na donjoj crvenoj traki široke vodoravne bordure pod prizorom Poljupca Judinog. 293/123 cm.

TO PISAH

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.

4) Dolje lijevo, na pleternoj ogradi vrta, na prizoru Molitve na Maslinskoj gori. 334/170 cm.

·Č·F·Z

SIE P(I)SA POP A[N]DREIĆ BO.... →
→ NA DAN' SV(ETO)GA SIMUNA I JuDE

● *1509. Sije pisa pop Andreić Bo.... na dan svetoga Simuna i Jude.*
Kurziv. Ligature PO, NDR, BO. Sljubljena slova NA, DA.

5) U sredini žute vodoravne bordure, pod prizorom Molitve na Maslinskoj gori. 364/146 cm.

Č U ? 3

SIE PISA POP MARTIN AMBROŽA ... →
→ OD BOLU[NA]

● *14?8, sije pisa pop Martin, Ambroža ⟨sin ?⟩ od Boljuna.*
Kurziv. Druga polovica XV stoljeća. Ligature BR, BO.

6) Sjeverni zid. Molitva na Maslinskoj gori. Na pleternoj ogradi vrta. 370/170 cm.

Č F N A D D(A)N APRILA

● *1571. 5. dan aprila.*
Kurziv. Ligatura PR.

7) Sjeverni zid. Molitva na Maslinskoj gori. Na pleternoj ogradi vrta. 387/170 cm.

Č F

● *1500.*
Ustav. Slovo F s dvostrukom okomitom crtom.

8) Na donjoj crvenoj traki široke vodoravne bordure, pod prizorom Molitve na Maslinskoj gori. 371/127 cm.

TO PISA MG . .

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.

9) Na donjoj crvenoj traki, pod Molitvom na Maslinskoj gori. Desno od prethodnog grafita. 400/126 cm.

POP MARTIN BR[....] Č F M Z

● *Pop Martin ⟨Brajša⟩, 1569.*
Kurziv. Ligature PO, BR.

10) Na polju s prikazom sv. Jurja. 600/140 cm.

Č F K E
TOTU BIH ?ANT POP

● *1546. Totu bih ⟨Santo⟩ pop.*
Kurziv. Ligatura PO.

PIROVAC 323
F/10

Crkva sv. Jurja na groblju.
1495. god.
Natpis na nadvratniku.
Vapnenac.
Dimenzije natpisnog polja 37×23,5 cm.

LET GO(SPODNI)H · Č U
P D TO DEL(O) SV
RŠI MEŠT(A)R MIHOV(I)
L' ĒKOVIĆ' 1495

● *Let Gospodnjih 1495. to delo svrši meštar Mihovil Jaković. 1495.*
Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature GO, TR, HO, KO(?) Znak za poluglas u obliku latiničkog T. Na kraju teksta ubilježen je datum 1495 arapskim brojkama u gotičkoj stilizaciji. Natpis bilježi dovršenje građevinskog ili klesarskog rada majstora Mihovila na crkvi.
Kopirajući predložak, pisan kurzivom, klesar je ispuštao neke crte dok je druge međusobno spajao i tako unio dosta nejasnoća u crtež pisma.
Nesigurno je čitanje majstorova prezimena gdje su sporna prva dva znaka. Prvi znak u prezimenu vjerojatnije je uzeti za glagoljsko Ē nego li za glagoljsko B, dok se u drugom znaku može nagađati ligatura KO ili glagoljsko R s titlom nad sobom. Ta nesigurnost, stoga, otvara mogućnost da se prezime čita kao Barović, Brnović, Brković i sl. ili kao Jaković, Jakovčić,

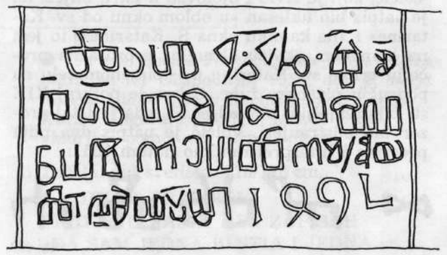

Sl. 460

Jarović, Jarnović i sl. Ako je točan prijedlog čitanja JAKOVIĆ (ili JAKOVČIĆ), mogao bi se pirovački meštar Mihovil poistovjetiti sa šibenskim klesarom, majstorom Mihovilom sinom pokojnog Jakova, koji tih godina radi u Zadru gdje se 1485. udružuje sa Zadraninom majstorom Mihovilom Radovim, a 1488. sa Splićaninom, majstorom Petrom Meštrićevićem. (vidi: C. Fisković, Zadarski sredovječni majstori. Split 1959, str. 25—26 i bilješke 179. i 180.)
Natpis, pokriven višestrukim, kristaliziranim slojevima vapna, otkrio je prošlih godina prof. Kazimir Urem.

Literatura:

Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 275—277.

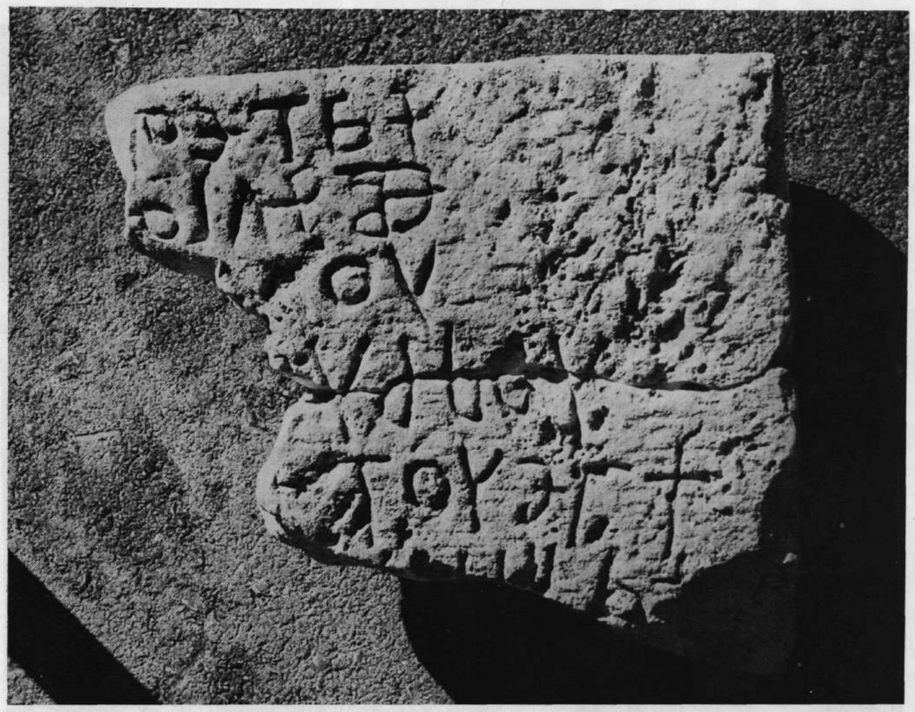

Sl. 461. Natpis iz Plastova. Ulomak I.

PLASTOVO 324
kod Skradina

G/10

Nalazište: Slučajni iskop pred kućom Tome Vrukala god. 1896.
Sadašnji smještaj: Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika kamo je prešao iz nekadašnjeg Muzeja hrvatskih starina u Kninu.
XI—XII st.
Dva ulomka ploče s natpisom.
Bijeli vapnenac.
I ulomak. Gornji desni ugao ploče.
30×29×13 cm.

P E T R A
? I J U
M U
U Ž U
T U E G A
B R A

II ulomak.
visina 23 cm.

B ? D A
? ?

Pismo prijelaznog perioda iz oble u uglatu hrvatsku glagoljicu s recepcijama iz ćirilskog i latiničkog alfabeta. Latiničko ili ćirilsko je slovo T u prvom i petom retku I ulomka, slovo I u drugom retku I ulomka i slovo M u trećem retku I ulomka.Uz glagoljsko U u drugom retku I ulomka upotrebljava se i ćirilsko (grčko) OY u trećem, četvrtom i petom retku I ulomka i ćirilsko (grčko) G u petom retku I ulomka. Slične recepcije postoje u XI—XII stoljeću na kvarnerskim spomenicima, v. Krčki natpis, Bašćanska ploča, Jurandvorski ulomci, Senjska ploča.
U morfološkom pogledu veliku starinu pokazuju glagoljska slova: A (u obliku križa), E s poprečnom vodoravnom crtom koja presijeca slovo, P s malim okrugliim okom. Slova Z, J i U morfološki su podudarna oblicima na Bečkim listićima, Jurandvorskim ulomcima i Bašćanskoj ploči.
Iz fragmentarnog natpisa može se u prvom retku I ulomka izdvojiti jedina smisaona riječ, m. ime Petar.
Vajs je natpis čitao po otisku, a naše se čitanje oslanja na original. To je uvjetovalo razlike u čitanju nekih mjesta.
Ulomak II nismo god. 1978. našli u spremištu Muzeja.

Literatura:

J. Vajs, Dva kamena odlomka pisana oblom glagolicom u Kninskom muzeju. Starohrvatska prosvjeta, god. VII (1904), br. 1—2, str. 5—10 i slike (crteži).

Sl. 462. Plomin, panorama. Desno je zvonik i crkva sv. Jurja »starog«.

PLOMIN

325
B/5

Plominski natpis.
Crkva sv. Jurja »starog«.
XI st.
Glagoljski natpis u dva retka, sekundarno uklesan na rustičnom kasnoantiknom kamenom reljefu s prikazom Silvana.
Vapnenac.
36—39×52×16 cm.

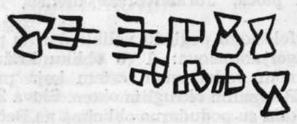

Sl. 463

SE E PIS
ЪLЪ S

Obla glagoljica. Slovo E s dvije poprečne crte što presijecaju okomitu hastu javlja se na Plominskom natpisu dva puta u najstarijoj morfologiji toga slova (Kijevski listići). Staru morfologiju odaje slovo P s lijevom bočnom crtom te slova I i S sa trokutnim gornjim ili donjim elementima. Slovo S ima ravno tjeme plašta, karakteristično za najstarije istarske i kvarnerske natpise XI i XII stoljeća. Poluglas dolazi u tipičnoj staroj hrvatskoj morfologiji, kao »ključ«. Premda su opseg i izbor slova ograničeni, njihove paleografske osobine opredjeljuju Plominskom natpisu — u sklopu ostalih najstarijih hrvatskih glagoljskih natpisa — relativno najraniju dataciju, koja pada u XI stoljeće.

Plominski natpis bio je zapažen već u prošlom stoljeću, kada ga je oko 1850. precrtao M. Sabljar pa su na temelju Sabljarove informacije Kukuljević (Acta croatica str. 162, pod br. 149), a prema njemu zatim i Šurmin (Hrv. spomenici I, str. 390, pod br. 259) zabilježili da »na crkvi sv. Jurja u Plominu ima glagolski napis nad kamenitim kipom jednog sveca«.

Spomenik je pročitao i počeo ga vrednovati Fučić 1949. i prvi put ga objavio god. 1952. Od tada su u proučavanju Plominskog natpisa ostali neprijeporni paleografski i — uglavnom — kronološki momenti ovog spomenika. God. 1952. Fučić stavlja Plominski natpis u drugu pol. XI stoljeća, god. 1953. u drugu pol. XI st. ili najkasnije u prvu pol. XII st., god. 1962. u drugu pol. XI st., a god. 1971. datira ga XI stoljećem uz napomenu: »Možda mu, štoviše, donju granicu smijemo otvoriti i prema X stoljeću.« Štefanić god. 1966. i 1969. smatra da »ne usuđujemo se spomenik datirati prije sredine XI stoljeća«.

Problemi u interpretaciji Plominskog natpisa svode se 1) na ikonografiju i datiranje reljefa s muškim likom, 2) na smisao i namjenu glagoljskog teksta i 3) na određenje znaka što je uklesan desno od muškog lika.

1) Fučić je 1952. i 1953. godine upozorio na ishodište reljefa u kasnoantiknoj plastici te

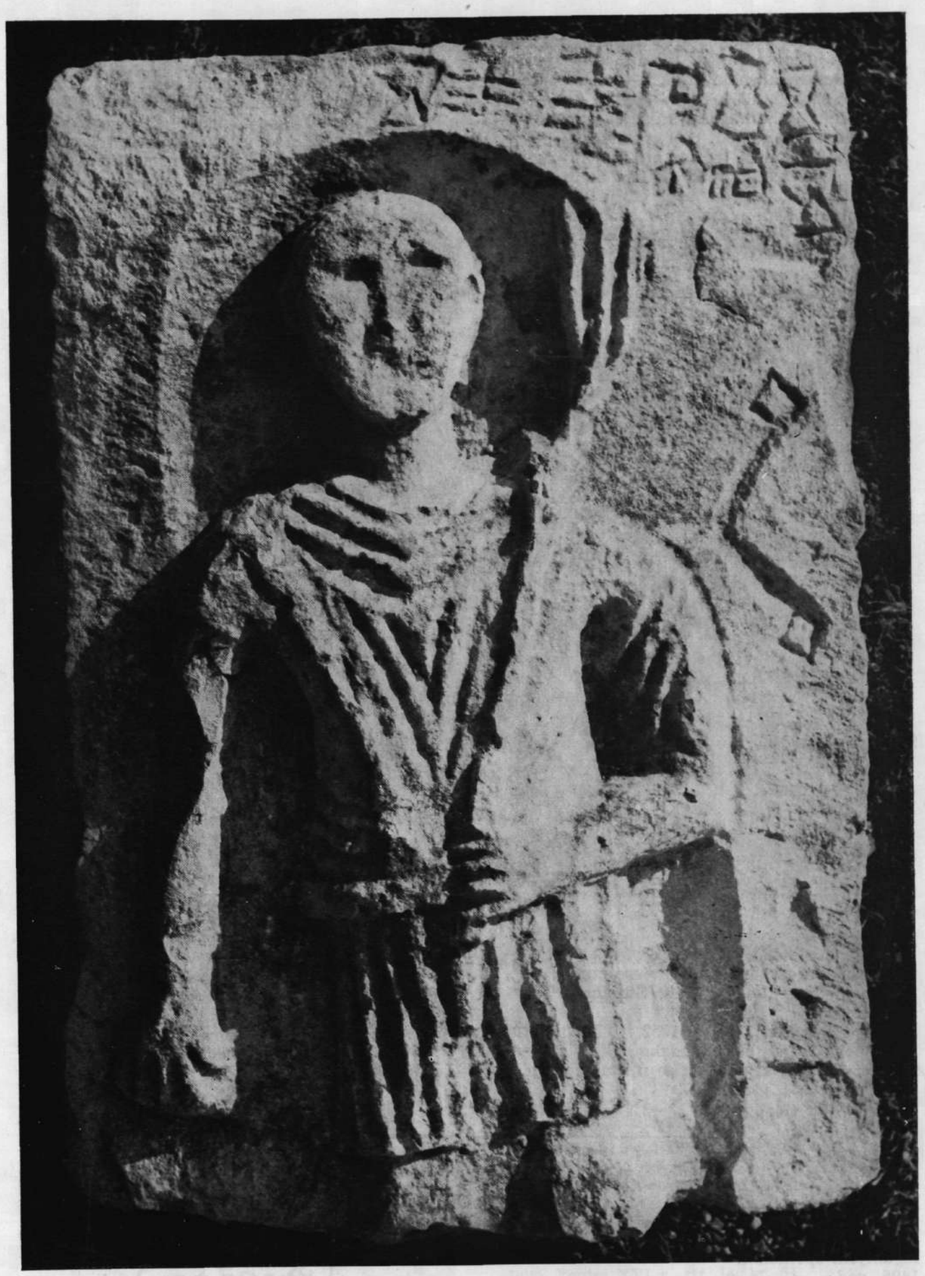

Sl. 464. Plominski natpis.

je postavio alternativu da je reljef nastao bilo kao nastavak još žive antikne tradicije bilo da je nastao ugledanjem srednjovjekovnog klesara na neki antikni predložak. Karaman se god. 1955. opredijelio za drugu alternativu, tj. za njegovo srednjovjekovno porijeklo, kojoj se god. 1962. priklanja i Fučić, smatrajući muški lik svetim Jurjem, koji u rukama nosi stiliziranu palmu, atribut mučeništva. Fučić tada, uspoređujući reljef iz Plomina s neuobičajenom ikonografijom sv. Jurja na ostacima fresaka iz XII—XIII st. u ruševinama crkve sv. Jurja kraj Vrbnika na otoku Krku, zaključuje da se u oba slučaja radi o kontaminaciji predodžbe sv. Jurja mučenika (koji drži palmu u ruci) sa predodžbom folklornog »zelenog Jurja«, koji nosi u rukama proljetno zelenilo. Godine 1971. Fučić se vraća prvoj alternativi pa u Plominskom natpisu vidi kasnoantikni pučki, rustični reljef.
U usporedbi s kasnoantiknim reljefom iz muzeja u Buzetu (Istra), on ga interpretira Silvanom, ilirsko-rimskim božanstvom šuma i usjeva, koji u rukama nosi vegetacijski atribut. On misli da je reljef bio uzidan u crkveni zid stoga što je srednjovjekovna, kršćanska, pučka interpretacija poistovjetila prikaz poganskog Silvana s likom sv. Jurja. God. 1976. (objavljeno 1978) Fučić upozorava na pojavu supstitucije i sinkretizma u pučkom kultu sv. Jurja. Pri tome sv. Juraj, poput poganskog Silvana, ne nosi u rukama mučeničku palmu već proljetno zelenilo, te se u takvoj folklornoj ikonografiji pojavljuje još u XV stoljeću na freskama u Turjaku u Sloveniji.

2) U svim dosadašnjim studijama o Plominskom natpisu (Fučić, Štefanić) provlači se pitanje da li prvi i drugi redak glagoljskog teksta treba čitati kontinuirano ili su oba retka okrnjena pa ne predstavljaju kontinuirani tekst. Kontinuiranim čitanjem postiže se suvisli smisao rečenice (»ovo je pisao s . . .«) no pri takvom kontinuiranom čitanju moralo bi se pretpostaviti da je sastavljač teksta zamijenio vokal A s poluglasom (pisъlъ — pisalъ), a ta bi zamjena zbog fonološkog razvoja bila u XI stoljeću, prema dosadašnjim saznanjima, nevjerojatna (Ivšić, usmena konzultacija 1949; Štefanić 1966. i 1969).
Zbog tih razloga Fučić je 1952. i 1953. bio protiv povezivanja obaju redaka u kontinuirani tekst ali je zaključio da se u svakom slučaju radi o zapisu kome je smisao: ovo je pisao . . . Pri tome je upozorio na nediferenciranu tehničku terminologiju glagola pisati, koja je u starini značila scribere i pingere, tako da bi »u značenju scribere bio to grafit, potpis nekog S, sekundarno uklesan na reljef, dok bi se u značenju pingere moglo eventualno pomišljati i na signaturu klesara koji je izradio reljef«. Štefanić je god. 1966. i 1969. držao da je taj glagoljski tekst »vjerojatno signatura majstora«. Fučić god. 1971. suglasno sudu o kasnoantiknom porijeklu reljefa, drži da je glagoljski natpis na njemu sekundarno urezani grafit.
Kada je kamen s Plominskim natpisom bio izvađen iz crkvenog zida (11. I 1971) da bi bio otpremljen u Pariz na izložbu Umjetnosti na tlu Jugoslavije, vidjelo se da su mu stražnja ploha, lijeva i desna bočna ploha lomljene batom, da mu gornja bočna ploha ima prirodnu neobrađenu površinu kamena i da mu je donja bočna ploha obrađena klesarskim dlijetom. Uvid u odlomljenu desnu bočnu plohu dopušta sada pretpostavku o fragmentarnosti Plominskog natpisa.

3) Otvoreno je pitanje što predstavlja znak, uklesan desno od muškog lika, koji se pouzdano ne može poistovjetiti s nekim glagoljskim slovom iz vremena Plominskog natpisa. Među glagoljskim slovima Fučić (1952, 1953) i Štefanić (1966, 1969) pomišljali su na okomito uklesano slovo V.
Godine 1975. original Plominskog natpisa pohranjen je radi zaštite u crkvi sv. Jurja starog a na njegovom mjestu na vanjštini crkvenog zida ugrađena je kopija.

Literatura:

B. Fučić, Plominski natpis. Riječka revija, god. I (1952), br. 3, str. 146—149.
B. Fučić, Izvještaj o putu po Istri 1949. godine. Ljetopis JAZU, knj. 57, str. 79—85. Zagreb 1953.
Lj. Karaman, O reljefu u Sv. Jurju u Plominu. Starohrvatska prosvjeta, s. III, sv. 4, str. 201—205. Zagreb 1955.
B. Fučić, Sveti Juraj i zeleni Juraj. Zbornik za narodni život i običaje, knj. 40, str. 129—150. Zagreb 1962.
Vj. Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo, str. 27.
Vj. Štefanić, Prvobitno slavensko pismo, str. 32.
B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, str. 229—234.
B. Fučić, Hibridno i folklorno u ikonografiji. Zbornik za umetnostno zgodovino, N.V. XIII, Ljubljana 1977, str. 135—142.

PLOMIN 326
B/5

Izgubljeni spomenik.
1495. god.
Natpis na ulomku ploče.
Čitanje prema Sabljarovu precrtu u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci Nadpisi istranski.

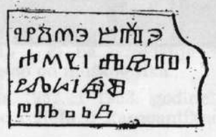

Sl. 465

V IME B(O)Ž(I)E
AM(E)N' LĚT'
G(OSPO)D(NI)H' ČU
P D ? Ě

● *V ime Božje, amen. Lět Gospodnjih 1495 . . .*

Ustav.

Kukuljević (Nadpisi istranski) bilježi da je ploča bila fragmentarna i da je ležala na tlima na putu kojim se prilazi k općinskom zdencu žive vode (današnja kaptaža) »na jednoj polomljenoj ploči na putu k studencu«, »na jednom kamenu što je ležao na obćinskom drumu u Plominu«.

Pokojni dr. Đuro Červar, odvjetnik u Opatiji, saopćio mi je dne 19. VII 1949, da se iz mladih dana sjeća ploče s grbom (u grbu lav s dvostrukim repom) i s glagoljskim natpisom. Tom je pločom bio pokriven kanal uz državnu cestu na rubu trga pred crkvom.

Arhivska dokumentacija:
I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Rukopisna zbirka. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 162, br. 149.
Šurmin, Hrvatski spomenici I, str. 390, br. 259.
Spinčić, Crtice, str. 18.

PLOMIN 327
B/5

Župna crkva sv. Jurja.

1499. god.

Natpis na kasnogotičkoj kustodiji, uzidanoj u istočni zid crkve. Vapnenac.

Dimenzije kustodije: 35×65 cm. Duljina natpisa 27 cm.

ČUPZ

● *1499.*

Ustav.

Natpis datira izradbu kustodije.

Župna crkva, kasnogotička građevina dovršena 1474, bila je orijentirana pa se kustodija u početku nalazila uz oltar. U baroku je crkva produljena na zapad, gdje je sagrađeno novo svetište s glavnim oltarom, a na položaju starog oltara na istočnom zidu probijena su nova vrata.

Glagoljski natpis na kustodiji otukli su batom istarski iredentisti godine 1921.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 162, br. 149.

Sl. 466

PLOMIN 328
B/5

Crkva sv. Jurja »starog«.
1524. god.

Natpis uklesan arapskim brojkama i glagoljskim pismenima na sjeveroistočnom ugaonom kamenu svetišta.
Lokalni sivi čvrsti vapnenac.
33×29 cm.

1524
ČFIG

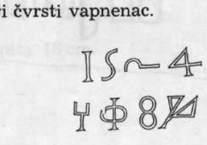

Sl. 467

● *1524.*

Kaligrafirani, stilizirani kurzivni oblici slova.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 162, br. 199 i Dodatak, str. 322, br. 21.
Jelić, Fontes XVI s., str. 14, br. 54.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 236.
B. Fučić, Izvještaj o putu po Istri 1949. godine. Ljetopis JAZU, knj. 57, str. 78. Zagreb 1953.

PODGRAJE 329
C/4

Župna crkva B. D. Marije Karmelske.
1630. god.
Natpis na ulomku kamene grede, vjerojatno nekadašnjeg nadvratnika.
Lokalni čvrsti vapnenac.
32×24×21 cm.

1 6 3 0 (arapskim brojkama)
P I L F' (glagoljicom)

Ustav.
Ulomak je, sudeći po glatkoj klesarskoj obradbi njegove lijeve bočne plohe, bio lijevi izvorni okrajak crkvenog dovratnika, pa je prema tome na njemu uklesan i početak prvog i drugog retka teksta. Godina 1630. se odnosi na gradnju (crkve ili portala?).
Ulomak je nađen god. 1948. prilikom zidarskih radova. Služio je kao dio stepenice u stubištu

Sl. 468

koje je vodilo na pjevalište. Površina ulomka prekrivena je slojem sigastog, kristaliziranog vapnenca što govori da je kamen nekada dulje vremena stajao na otvorenom. Sada je pohranjen u sakristiji župne crkve.

Sl. 469

PODSKOČI 330
D/5

Crkva sv. Martina, podružna crkva župe Bribir u Vinodolu.
1526. god.
Natpis na nadvratniku portala.
Bijeli vapnenac.
93×16 cm.

Č·F·I·E Š B M KAŠTALD VALKO
MEŠTAR TOMAŠ

● *1526, Š(....) B(....) M(...)kaštald Valko, meštar Tomaš.*
Miješani kurzivni i ustavni oblici slova.
Natpis bilježi gradnju ili obnovu crkve god. 1526, ime tadašnjeg kaštalda (laičkog upravitelja crkvene imovine) Valka i ime graditelja, meštra Tomaša.

PODSKOČI 331
D/5

Crkva sv. Martina, podružnica župe Bribir u Vinodolu.
1610. god.
Natpis na bloku domaćeg svijetloružičastog, venama prošaranog vapnenca. Blok je uzidan u vrh pročelja, pod preslicom za zvono.
47×34 cm.

Č H I TO
LETO UČIN SE
TA VOLTA

● *1610. To leto učin' se ta volta.*
Kurzivni i ustavni oblici slova.
Natpis bilježi novogradnju nadsvođena (»volta«) svetišta u crkvi.

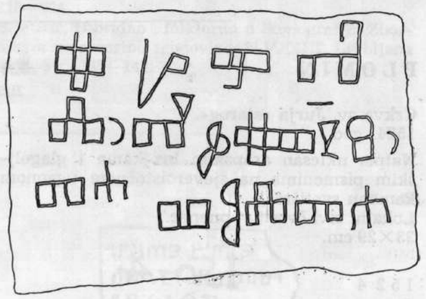

Sl. 470

Sl. 471

POLJICA 332
otok Krk
C/5

Župna crkva sv. Kuzme i Damjana.
26. V 1497.
Natpis na donjem pragu kamenog okvira kasnogotičkog prozora.
Sivi vapnenac.
Dimenzije natpisnog polja 6,5×93 cm.

Č U P Ž MAĒ DAN IE ČINIŠE TO KAŠTADI

● *1497, maja dan 26. činiše to kaštadi.*
Ustavni i kurzivni oblici slova.
Natpis datira vrijeme izradbe kamenog okvira prozora na južnom zidu najstarijeg dijela lađe župne crkve u Poljicima pod upravom laičkih upravitelja crkvene imovine (»kaštadi« — kastaldi).
To je najstariji zabilježeni datum u građevnoj povijesti poljičke crkve. Profilacija okvira je kasnogotička. Prozor je prilikom neke kasnije obnove crkve bio odstranjen pa je u zidu ostao samo njegov donji dio s natpisom. U travnju 1980. godine, u toku radova na crkvi, bio je otkriven pod žbukom, izvađen iz zida i pohranjen u crkvi.

POMJAN 333
A/4

Crkva Male Gospe.
Glagoljski grafiti XVI st. na zidnim slikama.
1) Sjeverni zid. Na prizoru Poklonstva kraljeva.

Č·F·J·V (?) TO PISA POP MARKO →
→ KRŠKOVIĆ KI [.....]

● *1533(?), to pisa pop Marko Kršković ki....*
Kurziv.

2) Sjeverni zid. Na prizoru Poklonstva kraljeva.

[.....] OT SVETAGO ANTONA

Kurziv.

POROZINA 334
otok Cres
C/5

Crkva sv. Antuna (nekada samostanska crkva sv. Nikole).
1590. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči, dug 6 cm.
Vapnenac.

Č F P

● *1590.*
Kurziv.
Natpis je u tehničkom pogledu nevješto, grubo uklesan u lijevi gornji ugao praznog natpisnog polja na nadgrobnoj ploči što je označena grbom patricijske creske obitelji Bokina.

POROZINA 335
C/5

Crkva sv. Antuna (nekada samostanska crkva sv. Nikole).
1655. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči.
Vapnenac.
Duljina natpisa 18 cm.

Č H L D

● *1655.*
Kurziv.
Natpis, datum ukopa god. 1655, uklesan je na ploči prve rake u sjeverozapadnom uglu crkvene lađe.

Sl. 472

POSEDARJE 336
F/9

Župna crkva Gospe od Ružarija. 1580. god.
Natpis na šesterougaonom nodusu pikside.
Bakreni lim, cizeliran, pozlaćen.
Visina pikside 28 cm. Širina baze 13,4 cm. Dimenzije šest natpisnih polja uokolo nodusa: 2,9×1,05 cm. Slova su visoka 0,4 cm.

1) + Č F O
2) T(O) E(ST)
3) TABRN(A)KU(L)
4) F(RATAR) T(RETOGA) R(EDA)
5) S(VETOGA) I(VA)NA
6) U ZA(DRU)

● *1580. To jest tabrnakul fratar tretoga reda Svetoga Ivana u Zadru.*
Poluustav. Ligatura BR. Dekorativno udvostručene okomite crte slova F i O.
Piksida (»tabrnakul«) je kasnogotičkog oblika s ugraviranim renesansnim ornamentima. Na bazi je ugraviran grb (kosa greda u polju) neutvrđenog donatora. Piksida je vjerojatno rad domaćih zadarskih zlatara iz XVI stoljeća. Natpis na nodusu objašnjava da je god. 1580. bila u vlasništvu zadarskog samostana franjevaca trećoredaca glagoljaša, koji su u to doba bili nastanjeni uz crkvu sv. Ivana. Ne znamo kako je iz vlasništva trećoredaca prešla u vlasništvo župe u Posedarju, gdje se nalazila već god. 1896, kada ju je zabilježio L. Jelić. Prilikom jednog popravka pikside njezin je nodus pri ponovnom montiranju bio preokrenut tako da glagoljski natpis na njemu stoji danas naglavce. U dosadašnjoj literaturi bilježi natpis i datira ga godinom 1580 (ali ga ne čita) L. Jelić u Fontes.

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s., str. 36, br. 140.
Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 277.

Sl. 473

POSEDARJE 337
F/9

Župna crkva Gospe od Ružarija. 1700. god.
Natpis na nadvratniku portala pisan hrvatskim jezikom latinicom, a godina u datumu zapisana je arapskim brojkama i glagoljskim pismenima.
Zrnati žuti pješčenjak. 126×26 cm.

BI OVA CARKVA KARSTENA IMENOM →
→ S(VE)TA
MARIA · NA · 18:LUGIA · I · 1700 · Č ω

● *1700.*
Natpis bilježi posvetu crkve, njezin titulum i datum.

Sl. 474

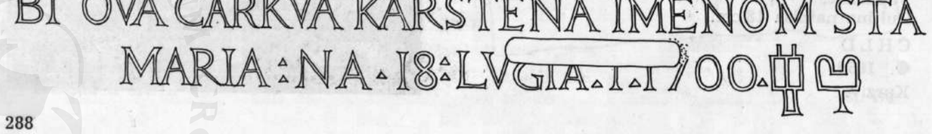

Sl. 475

PREDLOKA 338
B/4

Župna crkva sv. Ivana.
1461. god.
Natpis na ploči, uzidanoj na vanjštini južnog zida zvonika, desno od ulaza u zvonik. Zvonik je prislonjen na sjevernu stranu crkvenog pročelja. Danas se natpis nalazi pod crkvenim krovom, budući da se u XIX stoljeću na južnoj strani crkvenog pročelja prizidala sakristija, a u sredini pročelja, između zvonika i sakristije, prizidalo se predvorje.
Bijeli mramor.
62×54 cm.

Ustav. Ligature VR, PO, ČTOV, GD, GO, TRŽ, KO, PR, HL, PLOV, VL, BL, EŽ, POT, TO, BR, EL, MO, TR. Sljubljena slova GA, ZA, LA, VA, PA, EZ, IM.

Natpis bilježi gradnju zvonika u Predloki. Gradili su ga domaći majstori Jakše i Benko iz nedalekog istarskog sela Sočerge u zaleđu Kopra.

U personalnoj dataciji nastupaju tršćanski biskup Antun Gobbo ili Goppo (1451—1485), župnik u Predloki »pre Mihel«, a to je Mihovil Suta, koji je bio tršćanski kanonik a od 1458. god. i biskupov generalni vikar (vidi P. Kandler, Cod. dipl. istr. 1458, 25 nov.) pa mu je zamjenik na župi (»vikarin«) bio pre Pavao. Tu je, nadalje, službenik feudalnog gospodara iz obližnjeg burga Podpeći »Lukež« (Luka), koji nosi titulu konestabla. U imenu »Tonca Bridna« krije se također neki lokalni gospoštijski funkcionar. Termin »fara« za župu pod utjecajem je njemačke terminologije (Pfarre). U ča-

·Č·U·M·A·
VA VRIME POČTOVANOGA OCA I G(OSPO)D(I)NA G(OSPO)D(I)NA
ANT(O)NA GOPA BISK(U)PA I KN(E)ZA TRŽ(A)ČKOGA I
G(OSPO)D(I)NA PRE MIH(E)LA PLOVANA TE CR(I)KVE I PRE PA
VLA NEGA VIKARINA I KONEŠTABLA L(U)KEŽA S POTPE
ČA I TONCA BRIDNA I PROČ(I)H DEŽELAN S TOI FARĒ MOIS'
TRI ÊKŠE I BENKO IS S(U)Č(E)RGE EZUS' VS(I)M P(O)MAGAI
AIMI'
ŠTĒF(A)N

● *1461. Va vrime počtovanoga oca i gospodina, gospodina Antona Gopa, biskupa i kneza tržačkoga i gospodina pre Mihela, plovana te crikve i pre Pavla njega vikarina i koneštabla Lukeža s Potpeća i Tonca Bridna i pročih deželan s toj fare. Mojstri Jakše i Benko is Sučerge. Jezus vsim pomagaj, ⟨amen⟩. Štefan.*

kavštini ima slovenizama (»tržački, Mihel, deželan, Jezus), a »jat« dolazi na mjestu izvornog e u riječima Štěfan i farě, što može aludirati na dijalektalni izgovor ē = ie.

Literatura:

Glagoljica u Koparšćini. Naša Sloga, god. XI, br. 12. Podlistak str. 1. Trst, 16. VI 1880.

V. Jagić, Glagoličeskoe pis'mo. Enciklopedija slavjanskoi filologii, tom 3. St. Petersburg 1911, str. 228.

Jelić, Fontes XV s. Addenda, str. 43, br. 54a.

Spinčić, Crtice, str. 18.

PREDLOKA

339
B/4

Župna crkva sv. Ivana.
1466. god.
Natpis na kamenoj kustodiji. Sl. 476.
Bijeli vapnenac, izvorno polihromiran.
Dimenzije kustodije 90×163 cm. Visina slova 1,4 cm.

1) LET GOS(PO)DNIH Č U M E
VA TO VRIME V KO BI
ŠE GOSPODIN PRE
MIHEL PLOVAN
I GOSP(O)DIN VID'
SUČERGE FARMAN

2) [TO] S(T)VORI M
(O)ISTAR BE
(N)KO SUČER(GE)

● *Let Gospodnjih 1466. Va to vrime, v ko biše gospodin pre Mihel plovan i gospodin Vid Sučerge farman, to stvori mojstar Benko (s) Sučerge.*

Ustav. Ligature TO, PR, GO, VO.

Natpis datira izradbu kustodije, koju je isklesao majstor Benko iz Sočerge. On je god. 1461. s majstorom Jakšom iz Sočerge dovršio zvonik crkve u Predloki u kojoj se nalazi i ova kustodija. Vidi o tome glagoljski natpis (Predloka 1461). God. 1463. gradio je crkvu sv. Antuna u Vrhu i klesao kustodiju za župnu crkvu u Vrhu. Vidi o tome glagoljske natpise (Vrh 1463).

Ova kustodija majstora Benka s onom u Vrhu odrazuje u svojoj osnovi, raščlambi i dekoru zamisao mletačkog poliptiha cvjetne gotike. Na njoj je u reljefu prikazan uskrsli Krist koji stoji u sarkofagu dok su mu o boku anđeli, sklopljenih ruku, a nad njim lik Boga Oca, koji desnicom blagosivlje. Dotjerana tehnika klesanja pokazuje kako je taj ladanjski majstor zanatski bio školovan, dok ga rudimentarna plastika ljudskih likova karakterizira kao pučkog naivnog kipara. Kustodija je izvorno bila polihromirana i pozlaćena.

U natpisu se u personalnoj dataciji spominje »pre Mihel plovan« u Predloci (vidi o njemu komentar glag. natpisa Predloka 1461) i Vid »farman« (župnik) u Sočergi, selu u slovenskom dijelu Istre, u zaleđu Kopra, iz koga sela potječe i majstor Benko.

Literatura:

Jelić, Fontes XV s. str. 43, br. 63b.

B. Fučić, Predloka, kustodija. Srednjovjekovno zidno slikarstvo Istre. Katalog izložbe, str. 12. Rijeka 1955.

B. Fučić, Benko iz Sočerge. Enciklopedija likovnih umjetnosti I, str. 327.

E. Cevc, Srednjeveška plastika na Slovenskem, str. 213—214. Ljubljana 1963.

V. Ekl, Dva srednjeveška istrska mojstra. Slovensko morje in zaledje I, str. 106—107 i slika. Koper 1977.

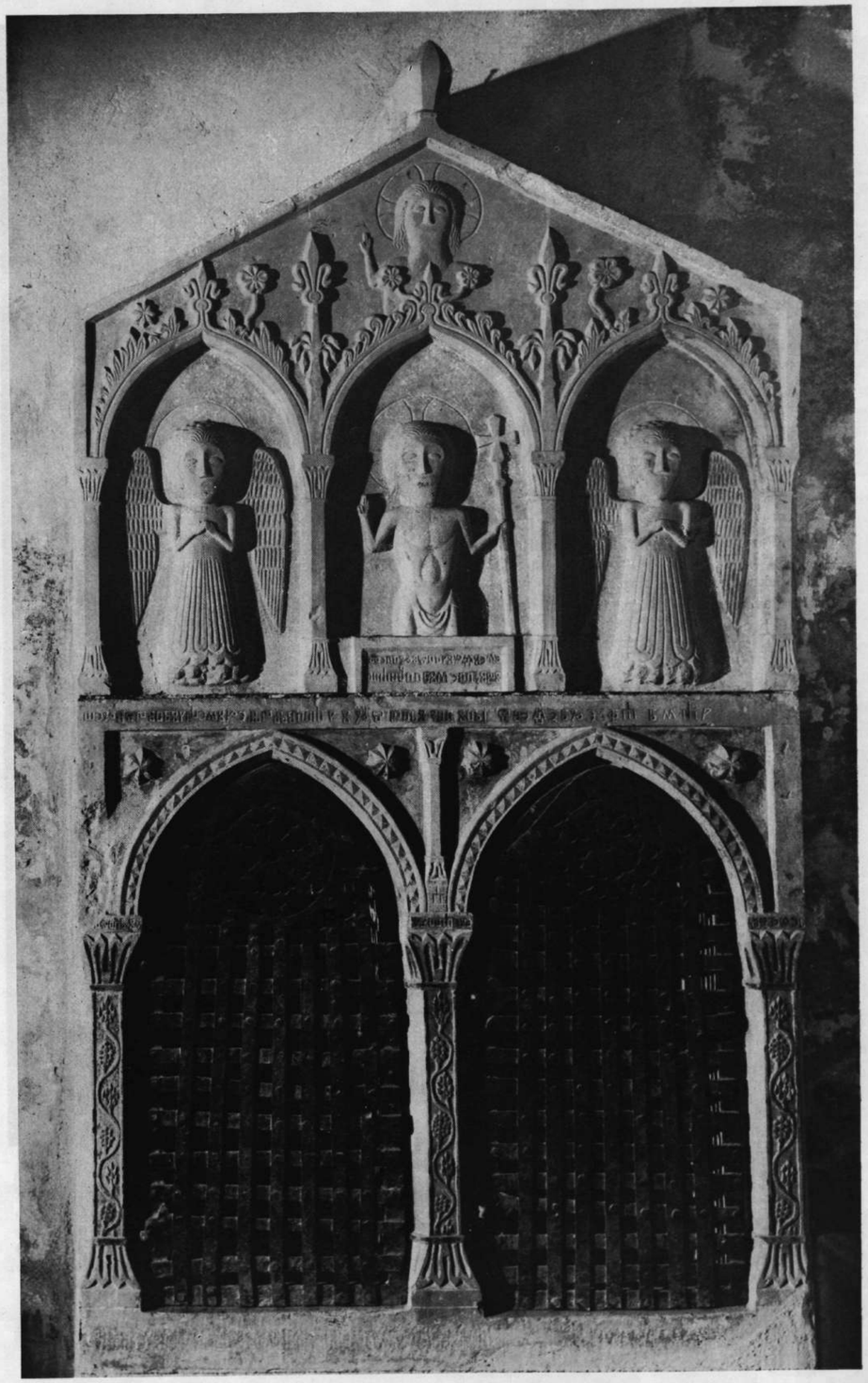

Sl. 476. Predloka, župna crkva sv. Ivana. Kustodija s glagoljskim natpisom iz god. 1466. Rad majstora Benka iz Sočerge.

PREVIŠ

340
B/5

Crkva sv. Martina.
Treća četvrtina XVI st.
Natpis s donje strane baze kaleža.
Srebro, pozlaćeno.
Dimenzije kaleža: ukupna visina 20,2 cm; visina čaše 9,5 cm; širina baze 14 cm.

POP' IVAN' BUBIĆ'

Foluustav.

Pop Ivan Bubić bio je osamdesetih i devedesetih godina XVI stoljeća župnik u Cerovlju, kako svjedoče glagoljski natpisi iz godina 1588, 1592. i 1594 (vidi Cerovlje). Kako je iz Cerovlja upravljao i crkvom u Previšu, u to doba pada i nabava ovog previškog kaleža, na kojem je Bubić ugravirao svoje ime.

Kalež je lijep zlatarski kasnogotički rad s filigranskim i livenim aplikama, probojima i gravurama. Na čaši i na bazi utisnut je takseni žig od 12 K(reutzer) za austrijske zemlje pod napoleonskom upravom.

Literatura:

Š. Ljubić, Razvod istarski u latinskom i talijanskom jeziku. Starine VI (1874). Bilješka br. 4 na str. 168.

Volčić, Njekoji glagoljski napisi.

Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 230.

Spinčić, Crtice, str. 57.

Jelić, Fontes XVI s. Addenda, str. 60, br. 154b.

Sl. 477. Kalež iz Previša i glagoljski natpis, urezan s donje strane baze.

PRIBIĆ

341
F/3

Izgubljeni spomenik.
Lopašić (Karlovac) bilježi da postoji glagoljski natpis »na jednom kamenu na groblju u Pribićih«.

Literatura:

R. Lopašić, Karlovac. Poviest i mjestopis grada i okolice, str. 109. Zagreb 1879.

R. Strohal, Hrv. glagoljska knjiga, str. 65.

Sl. 478

PRIDVOR
(Sv. Anton kod Dekani, Sv. Anton pri Kopru)

342
B/4

Župna crkva sv. Antuna.
20. V 1567.
Natpis na nadvratniku nekadašnjeg crkvenog portala.
Sivi pješčenjak.
Sadašnje dimenzije: 46×26 cm.

Č F M Ž MISECA
MAĒ NA I DAN BI [S]
VRŠEN' SI HRAM PO MEŠ[TRI]
PAVLI KONCI I POD STA[REŠIN]
U ANT(O)NOM GRGURIĆEM

● *1567, miseca maja na 20. dan bi svršen si hram po meštri Pavli Konci i pod starešinu Antonom Grgurićem.*

Jelić je — služeći se Spinčićevim prijepisom i bilješkama — objavio netočno čitanje:

..[·č·f·]m·ž· misec[a]
[ju]na 20. dan bi
·vršen si hram po meš
[tru] Pavlu Konci i pod starešin
u Antonom Cagurićem

Kurziv. Ligatura PO. Sljubljena slova DA, PAV, OD, TA, GR.

Natpis na nekadašnjem nadvratniku datira gradnju stare crkve, bilježi ime njezina graditelja, a to je meštar Paval Konc ili Konec ili Konac (tog imena nema na Koparštini), i ime laičkog upravitelja crkvene imovine, »starešine« Antona Grgurića. Gregoriči su i danas zaselak na području Pridvora (Sv. Antona).

Prilikom obnove i povećanja crkve postavljen je novi portal, a nadvratnik starog portala upotrijebljen je za stepenicu u unutarnjem stubištu župne kuće tako da se po natpisu hodalo. Zbog toga su se slova izlizala a neka su i sasvim nestala.

Godine 1965. isječen je komad stepenice s natpisom i radi čuvanja ugrađen je u sakristiji župne crkve u njen istočni zid.

Arhivska dokumentacija:

Bilješka Vj. Spinčića u njegovoj rukopisnoj zbirci Glagolitica. Arhiv JAZU VIII-161.

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 57—58, br. 118a.

PUČE

343
A/4

Crkva B. D. Marije Karmelske.
1571. god.
Natpis na kamenu, uzidanom u ogradu groblja oko crkve.
Bijeli vapnenac.
37×24,5 cm.

·Č·F·N A
VA TO VRIM
E BI SVRŠEN TA TE[M]
PAL POD STAREŠINU
TONCEM PUČAROM

● *1571. Va to vrime bi svršen ta tempal pod starešinu Toncem Pučarom.*

Kurziv. Ligature PO, TO, PU. Sljubljena slova TA, EM.
Natpis bilježi godinu gradnje crkve. U personalnoj dataciji nastupa seoski upravitelj crkvene imovine (»starešina«). Natpis je u početku stajao na crkvi, no pri jednom popravku skinut je s crkvenog zida i ugrađen u ogradu groblja, s vanjske strane, desno uz ulaz.

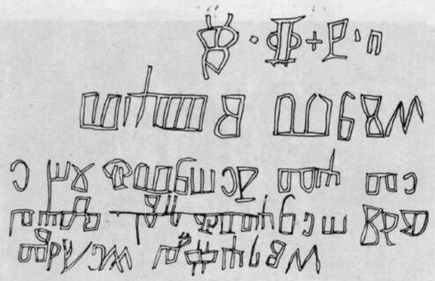

Sl. 479

PULA

344
B/6

Crkva sv. Franje.
147? god.
Glagoljski grafit na sjevernom zidu južne apside (na zidnoj slici s likom sv. Joba).

ČUN?
TO PISA POP BROZ S HRIL
INA (?)

● *147?, to pisa pop Broz s Hrilina.*

Kurziv. Ligature PO, TO, BR.
U datumu je oštećen posljednji znak (jedinica), a po vidljivom ostatku to može biti V, G, D, Ž, З i Z, dakle godina 1473, 74, 75, 77, 78, i 1479.
Čitanje domicila popa Broza »s Hrilina«, tj. iz Hreljina nije posve sigurno.

Sl. 480

Sl. 481. Punat. Pogled s istoka, od »Tri križa« na naselje. Upuntarskoj uvali je otočić Košljun a u pozadini grad Krk.

PUNAT

345
D/6

Stambena kuća br. 493 u predjelu »Kolušin«.
Vlasnik Frane Mrakovčić »Jerolimov«.
1535. god.
Natpis na ugaonom kamenu na ogradi »balature« pred kućom.
Vapnenac.
Na kamenu je uklesan datum 1535. arapskim brojkama, pod njim latinicom Isusov trigram IHS a u trećem retku glagoljicom inicijali:

P Š Ju

● *Pop Šime Juranić.*

Kurziv.
Za potvrdu prezimena Juranić u Puntu u XVI st. vidi N. Bonifačić-Rožin, Puntarska predaja i puntarske glagoljske matice. Zbornik za narodni život i običaje, knj. 37, str. 179.

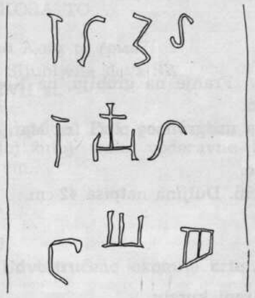

Sl. 482

PUNAT

346
D/6

Kuća br. 299. »Stari tош«, mlin za masline.
II. 1759. god.
Natpis na kamenom okviru prozora, na južnom zidu, nad vanjskim stepeništem.
Vapnenac.
Natpisno polje 30×24 cm.

I(SUS) M(ARIA)
Č ω L Z
ČINI PRVARA
P(OP) M(ATE) MARIČIĆ'

● *Isus, Marija 1759, čini prvara pop Mate Maričić.*

Kurziv. U riječi »prvara« slovo P je ćirilsko.
Kamena greda s natpisom sekundarno je ugrađena u okvir prozora, gdje je upotrebljena kao desni doprozornik, tako da natpis na njoj sada stoji okrenut okomito. Izvorno je kamen u veljači (»prvar«, februar) 1759. bio izrađen kao nadvratnik na kući popa M. Maričića. U sredini natpisa uklesan je inicijal vlasnikov, slovo M i nad njim križ.
Pop Mate Maričić utvrđen je u puntarskim župnim maticama, pisanim glagoljicom kao seoski svećenik u Puntu, koji je umro god. 1777. Vidi: N. Bonifačić-Rožin, Puntarska predaja i puntarske glagoljske matice. Zbornik za narodni život i običaje, knj. 37.

Sl. 483

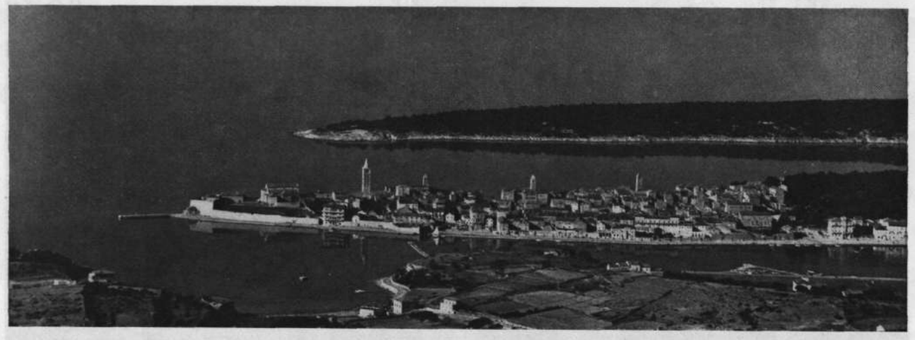

Sl. 484. Grad Rab. Pogled s istoka. Desno je park i groblje na Komrčaru.

RAB

347
D/7

Crkva sv. Franje na groblju, na Komrčaru.
1525. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči fra Matije Bošnjaka.
Vapnenac.
88×193 cm. Duljina natpisa 42 cm.

ČFID

● *1525.*

Kaligrafirani kurziv.

Na ploči je prikazan u plitkom reljefu, u naravnoj veličini, lik fra Matije iz Bosne, odjevena u habit, opasana redovničkim užetom, preklopljenih ruku, položena na mrtvački odar dok mu glava leži na jastuku. Datum njegove smrti, godine 1525, uklesan je na jastuku.

Fra Matija Bošnjak, emigrant pred turskim pritiskom iz Bosne, prebjegao je u Zadar, ušao u samostanski treći red sv. Franje i postao jedan od najagilnijih ličnosti u povijesti dalmatinsko-istarske provincije franjevaca glagoljaša. Organizirao je niz novih samostana po Istri, dalmatinskim i kvarnerskim otocima, među njima i samostan sv. Franje u Rabu, gdje je i umro i bio pokopan.

Sl. 485

Literatura:

Stj. Ivančić, Povjestne crte o samostanskom III Redu sv. O. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri, str. 38—42 i 238. Zadar 1910.

RADOVANI

348
A/5

Crkva sv. Jurja.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
Sv. Juraj je jednobrodna romanička crkva s učahurenom apsidom. Zidne slike (na trećem sloju žbuke) nastale su u struji internacionalne gotike početkom XV st., prije god. 1440. (v. grafit br. 1). One se protežu apsidom i trijumfalnim lukom. U apsidi je prikazana Majestas Domini; tetramorf je komponiran u četiri medaljona. Na trijumfalnom luku su prikazani Navještenje i Žrtva Abelova i Kainova.
Zidne slike i glagoljski grafiti na njima otkriveni su god. 1961. (B. F.) pod višestrukim slojem vapnenog bjelila, a do sada su samo djelomično oslobođeni i vidljivi.

1) Lijeva (sjeverna) strana apside. Na donjoj žutoj traki vodoravne bordure. 4/134 cm. Cijeli grafit je ispisan u jednom retku:

LIT' G(OSPOD)NIH' ·Č·U K TO PISA →
→ JuRE ŽAKAN' Z' BĚR'MA KADA →
→ GREDĚŠE V' POREČ' TEKUĆIH →
→ LET G(OSPOD)N(I)H Č · U · K.

● *Lit Gospodnjih 1440, to pisa Jure žakan z Berma kada gredište v Poreč tekućih let Gospodnjih 1440.*
Kurziv. Ligature TO, JuR, GR, PO.
Datum 1440 je terminus ante quem nastanka zidnih slika.

2) Sredina apside. Na gornjoj širokoj žutoj traki vodoravne bordure. 150/172 cm.

ČFKA SIE
PISA P(O)P MIHOVI
L MARKUČIČ
[Z] BE(R)MA BUDUČI
VA TO VRIME
PL(O)V(A)N BE(R)M[A]

● *1541. Sije pisa pop Mihovil Markučić z Berma, budući va to vrime plovan Berma.*
Kurziv. Ligature HOV, BU, TO, VR, PLVN.
Mihela Markučića pratimo od god. 1523. kada se još kao žakan potpisuje na zidu beramske crkve sv. Marije na Škrilinah (v. Beram, grafiti br. 25 i 117). Iz zapisa u Beramskom glagoljskom brevijaru (Ljubljana NUK ms 161, f. 180b) vidimo da god. 1536. služi kao župnik u Bermu i da se u njega uče mladi žakni, a iz zapisa u kalendaru Beramskog glagoljskog misala (Ljubljana NUK ms 164, f. 136b) doznajemo da je kao beramski župnik umro u rujnu 1555. god.

3) Sredina apside. Pod prethodnim grafitom na širokoj žutoj traki vodoravne bordure. 175/167 cm.

TO PISAH ĚA PRE
NTON

● *To pisah ja pre Anton.*
Kurziv. Ligatura TO.
XVI—XVII st.

4) U nastavku prethodnog grafita.

MIHO KOŠA
KOŠA TO . . .

● *Miho Koša to (pisa?)*
Kurziv. Sljubljena slova ŠA.
XVI—XVII st.

5) Sredina apside. Pod prethodnim grafitom na donjoj žutoj traki vodoravne bordure. 168/160 cm.

ČFOA

● *1581.*
Ustav. Udvostručene okomite crte slova F i O.

6) Sredina apside. Na donjoj žutoj traki vodoravne bordure. 177/160 cm.

. . . ČH ĚA STIPE BA . . .

● *1600. Ja Stipe Ba . . .*
Kurziv.

7) Desna (južna) strana apside. Na donjoj žutoj traki vodoravne bordure. Mjereno od desnog ugla ulijevo: 39/150 cm.

. . . TO PISA MATIĚ ŽAKAN' S TRVIŽA →
→ Ĭ BI V' AG?O . . . .

● *To pisa Matija žakan s Trviža . . .*
Ustav. XV st. Ligature TO, TRV.

RAKALJ

349
B/6

Izgubljeni spomenik.
Crkva sv. Agneze (Sveta Agnija).
Glagoljski grafiti.
U Svetoj Agniji, crkvi kraj ruševina starog, srednjovjekovnog Raklja, na brijegu iznad raškog kanala još su se koncem XIX st. vidjeli »glagolski napisi«, bez sumnje glagoljski grafiti na zidovima, kako bilježi Batel u Našoj Slozi: »U Raklju, gdje skoro svi plovani glagoljaši kao i barbanski bijahu i bilježnici carske oblasti, vidih glagoljskih napisah u crkvi sv. Janje . . .«

Literatura:

J. A. Batel, Glagoljica u Barbanu, Raklju i Motvoranu. Naša Sloga, god. XI, br. 18. Trst, 17. IX. 1880. Podlistak, str. 1.

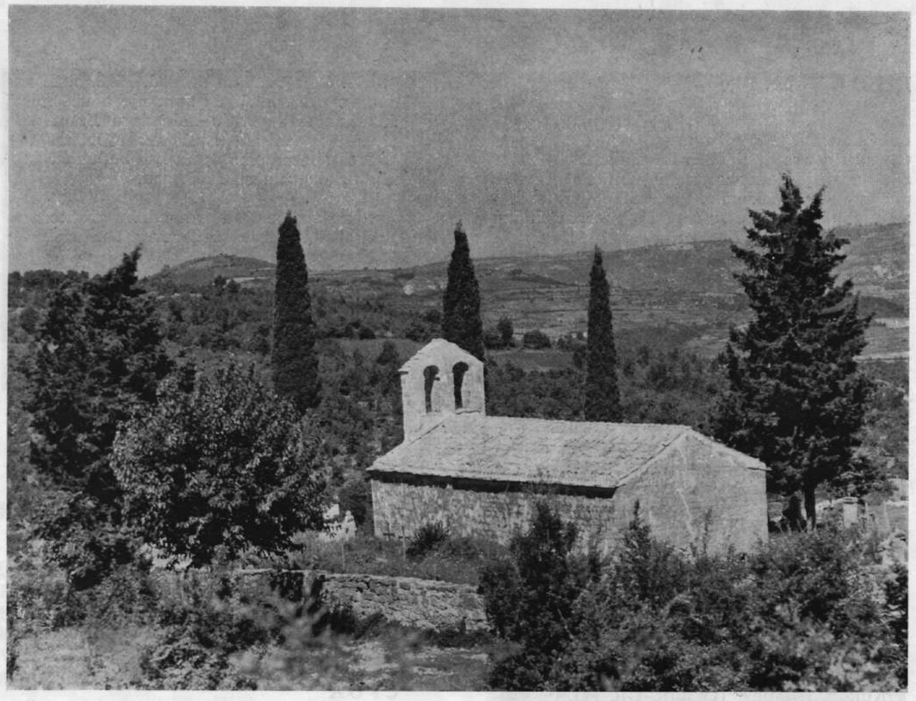

Sl. 486. Rakotule. Crkva sv. Nikole na groblju.

RAKOTULE

350
A/4

Crkva sv. Nikole na groblju.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
Jednobrodna crkva romaničkog istarskog tipa s učahurenom apsidom.
U XIV st. sagradili su je na svom posjedu mletački patriciji Barbo iz Motovuna. U XV st. produljili su je u njezinu prednjem dijelu. Zidne slike dvaju talijanskih majstora XIV st. protežu se apsidom i zidovima starog dijela crkve. U apsidi su prikazana četiri sveca, među njima sv. Nikola i sv. Ivan Krstitelj, a na zidovima lađe prizori iz legende o sv. Nikoli.

1) Sjeverni zid. Na polju s prizorom kako sv. Nikola sjekirom obara Artemidino stablo. Na dnu haljine prvog mladića.
88/162 cm. Sl. 487.

TO PISA PETAR' LET' G(OSPOD)NI(H) →
→ Č U L A

● *To pisa Petar let Gospodnjih 1451.*

Kurziv. Ligatura TO. Sljubljena slova SA, TA. Slova su nanizana pod crtom redalicom.

2) Sjeverni zid. Na polju s prizorom kako sv. Nikola sjekirom obara Artemidino stablo. Desno od prethodnog grafita.
115/159 cm.

SE PISA MIKULA PER
MARKA(?) ŽA[KAN]

● *Se pisa Mikula, pre Marka žakan.*

Kurziv. XVI st. Ligatura OV. Pisarska greška: PER za PRE. Mikula je »pre Marka žakan« jer uči u popa Marka.

Sl. 487. Grafit br. 1.

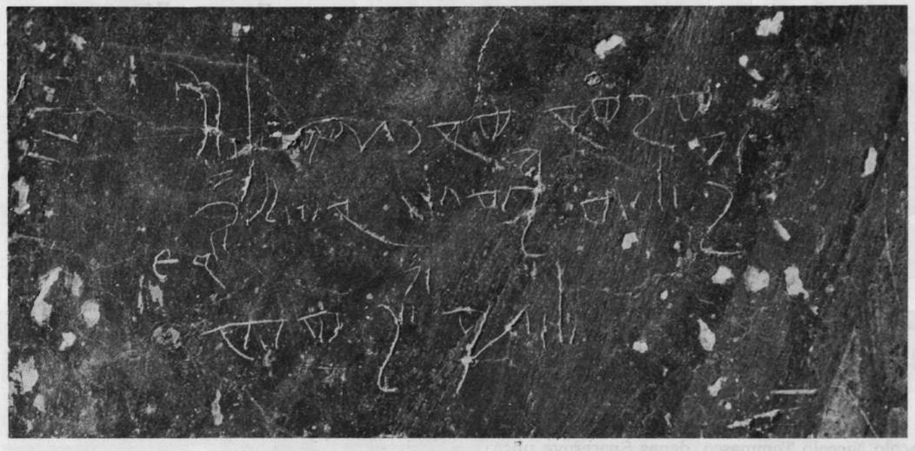

Sl. 488. Grafit br. 3.

3) Sjeverni zid. Na polju s prizorom kako sv. Nikola dariva siromašne djevojke. Na svečevoj kazuli.
152/186 cm. Sl. 488.

DAI MENI NIKI
SODIN MIKO TAKO
TI BOGA

● *Daj meni niki so(l)din, Miko, tako ti Boga!*

Kurziv. XVI st. Ligature SO, KO, BO.
Asocijacijom na prizor darivanja i na kesu s novcem u svečevoj ruci, glagoljaš oslovljava svetog Nikolu (Miko!) da i njemu udijeli koji novčić (niki sodin, soldin).

4) Sjeverni zid. Na polju s prizorom kako sv. Nikola dariva siromašne djevojke. Na haljini, pod koljenima djevojaka.
222/152 cm.

TO PISA POP MARTIN'
PRIBILOVIĆ' Č F I B
OD STARIGR(A)DA

● *To pisa pop Martin Pribilović 1522. od Starigrada.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature TO, PO, PR, TA, GR. Sljubljena slova SA, DA.

5) Sjeverni zid. Na polju s prizorom kako sv. Nikola dariva siromašne djevojke. Na crvenoj desnoj okomitoj borduri.
265/159 cm. Sl. 489.

AM(E)N'
AM(E)N' D
IKO VOBI
ŠI DIŠI
PULI ŠUI

● *Amen, amen diko vobiš, dišipuli šui.*

Ustav. XV st. Znak za poluglas u obliku latiničkog T.
Glagoljaš piše glagoljicom iskvareni latinski citat iz Ivanova evanđelja (Iv. passim): Amen, amen dico vobis . . . Dixit Iesus discipulis suis . . .

6) Sjeverni zid. Na polju s prizorom kako sv. Nikola dariva siromašne djevojke. Desno pod nogom djevojke u ljubičastoj haljini.
250/122 cm.
Glagoljski inicijal H, ukrašen vegetabilnim ornamentom.
XV st.

7) Južni zid. Rođenje sv. Nikole. Ispod glave djeteta, na crvenoj zipci.
50/151 cm.
S MIKULAVUŠ'
Ustav. XIV—XV st.

Sl. 489. Grafit br. 5.

RIJEKA 351
C/4

Kružićeva kapela na Trsatu.
1531. god.
Glagoljski natpis, uklesan u kameno pročelje nad gotičkim, profiliranim lukom kapele.
Breccia.

·Č·F·J·A·

● *1531.*
Uz kurzivno Č ostala su slova ustavnih oblika.
Natpis bilježi datum gradnje zavjetne kapele kapetana Petra Kružića, branitelja Klisa, na vrh trsatskih stuba, na zaravanku pred Bogorodičinom crkvom.

Sl. 490

Literatura:
Kukuljević, Nadpisi, str. 280, br. 947.
Jelić, Fontes XVI s. Addenda, str. 54, br. 66a.

RIJEKA 352
C/4

Izvorni smještaj: Na pročelju kuće br. 16 u nekadašnjoj ulici Via del Colleggio, kasnije Vicolo Niccolo Tommaseo, danas Šporerova ulica u riječkom Starom gradu. U XIX st. kuća je bila vlasništvo obitelji Vičević.
Sadašnji smještaj: Lapidarij Povijesnog i pomorskog muzeja u Rijeci.
14. X 1561.
Sivi vapnenac.
180×29×33 cm.
Natpis je pisan latinskim jezikom, latinicom, ali u posljednjem retku datum je ponovljen i glagoljskim pismenima:

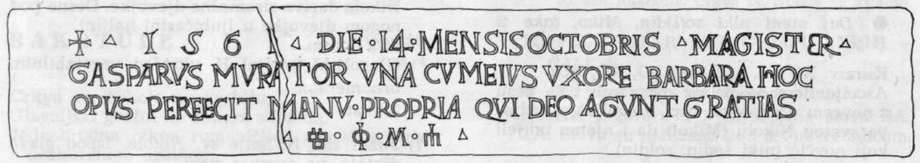

Sl. 491

+ 1 5 6 1 · DIE · 14 · MENSIS OCTOBRIS · MAGI STER ·
GASPARVS MVRATOR VNA CVM EIVS VX ORE BARBARA HOC
OPVS PERFECIT MANV · PROPRIA QVI DEO AGVNT GRATIAS
·Č·F·M·A·

● *1561.*
Ustav.
Po jednoj bilješci, koja se nalazi među papirima riječkog muzeja, natpis se izvorno nalazio »na gornjem pragu prozora kuće br. 16 . . . .«

Literatura:
Kukuljević, Nadpisi, str. 208, br. 687.

ROČ 353
B/4

Crkva sv. Roka (nekada sv. Petar).
XIV—XV st.
Glagoljsko slovo A, ustavnog oblika, uklesano kao klesarska oznaka na lijevom i desnom kamenom bloku vanjskog okvira prozora na sjevernom zidu crkve.

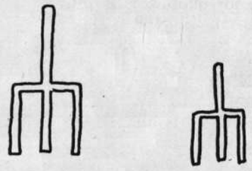

Sl. 492

ROČ 354
B/4

Stambena kuća br. 28. Vlasnik Ivan Turković.
Nekada općinska kuća.
1475. god.
Natpis na kamenom okviru prozora na sjevernom pročelju kuće. Sl. 493 i 496.
Pješčenjak.
51×14,5 cm.

ČUND

● *1475.*
Ustav.
Datum izradbe kamenog okvira kasnogotičke profilacije. Prozor je kasnije bio pregrađen.

Sl. 493

ROČ 355
B/4

Župna crkva sv. Bartola.
1492. god.
Natpis na kamenom bloku na vanjštini sjeveroistočnog zida svetišta.
Pješčenjak.
84×40 cm. Duljina natpisa 58 cm.

·Č·U·P·B·

● *1492.*
Ustav. Dekorativna slova.
Natpis bilježi gradnju novog, kasnogotičkog, poligonalno zaključenog svetišta župne crkve.

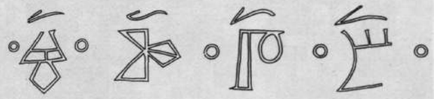

Sl. 494

Literatura:
Jelić, Fontes XV s., str. 28, br. 116.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 71.
Spinčić, Crtice, str. 18.
R. Ivančević, Gotičke crkve u Roču. Radovi Odsjeka za povijest umjetnosti. Zagreb 1964, str. 19 i slika.

ROČ 356
B/4

Trg između župne crkve, župne kuće i općinske kuće.
5. III 1492.
Natpis na staroj, obloj kamenici za ulje koja je sada upotrebljena za bazu kamenog stola pred kućom br. 18. Sl. 495 i 496.
Pješčenjak.
Promjer 69 cm. Duljina natpisa 57 cm.

M°Č · U · P · B ·
M(I)S(E)CA M(A)RČ(A) ·D· D(A)N

● *M(illesim)o 1492. miseca marča 5. dan.*
Kurzivna i ustavna slova. Na početku natpisa je latiničko M° kao abrevijatura za »millesimo«. Taj termin (»miležim«) često upotrebljavaju glagoljaši kao oznaku za »godinu« u datiranju.
I. Milčetić, boraveći u Roču 6. IX 1908. zabilježio je u putnoj bilježnici da je »župnik našao u pivnici kamenicu za ulje s pokrovom s ovim glagolskim napisom . . . .«

Arhivska dokumentacija:
I. Milčetić, Terenska bilježnica br. II. Arhiv JAZU VIII, 135/10.

Sl. 495

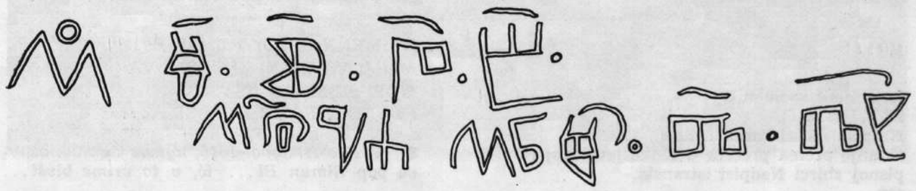

Sl. 496. Roč, najstarije kuće oko crkve. Na prozorčiću kuće br. 28 je glagoljski natpis iz god. 1475, a na kamenici (desno) je glagoljski natpis iz god. 1492.

ROČ 357
B/4

Staja. Vlasnik Josip Fabris.
XV—XVI st.
Natpis na ulomku kamene grede koji je kao spolij ugrađen u okvir prozora na staji.
Pješčenjak.
51×23 cm. Duljina natpisa 36 cm.

? P M P

Sl. 497

Stilizirani kurziv.
Sudeći po debljini, ulomak je vjerojatno dio razbijenog nadvratnika s neke razrušene stambene kuće.

U natpisu je prvi znak krnj i ne može se identificirati. Slova su vjerojatno inicijali vlasnika kuće, možda .... pop Martin P...

ROČ 358
B/4

Izgubljeni spomenik.
20. VIII 1516.
Natpis na kući Fabris u Roču.
Čitanje prema precrtu u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci Nadpisi istranski.

[V IME] H(RSTO)V(O) Č·F·EĬ
AGUS(TA) D(AN) ·I· OSNOVA
P(OP) S(I)M(U)N BL...IĆ
⟨V⟩ TO VR(I)ME B⟨IV⟩ŠI·A...

● *V ime Hrstovo. 1516, agusta dan 20. osnova pop Simun Bl... ić, v to vrime bivši...*

Kukuljević (Nadpisi istranski) čitao je ovako:
(V ime) Hristovo č·f·ei (1516)
agusta dn 20 osnova
pop Simun Blofćić
(v) to vrime bivši arčidiakon
svom mukom
Natpisa već godine 1908. nije bilo u Roču, kada je tamo bio na studijskom putovanju Ivan Milčetić, koji je 6. IX 1908. zapisao u svojoj putnoj bilježnici: »Natpis na kući Fabrisovoj odnesen u Trst(?) u novije vrijeme. Odnio ga dr. Sandrin, odvjetnik u Buzetu«.

Arhivska dokumentacija:

I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93.

I. Milčetić, Putna bilježnica II. Arhiv JAZU VIII 135/10.

Sl. 498

ROČ 359
B/4

Crkva sv. Tome na brijegu iznad Ročkog Polja, kraj razvalina srednjovjekovnog grada Crnigrada.
1573. god.
Natpis na zvonu koje visi u preslici nad pročeljem crkve.
Bronca.
Rad mletačkog ljevača zvona majstora Ivana Albinija.
Visina zvona 80 cm, od toga je kruna visoka 12 cm. Širina grla 69 cm.
Latinski natpis gotičkim pismenima na vijencu pod ramenom zvona i datum glagoljskim pismenima. Visina slova 2,7 cm.

SANTE TOMA ORA PRO NOBIS ·Č·F·N·V·

● *1573.*

Ustav. Udvostručene okomite crte slova F i N. Slovo V je inicijalno, starijeg tipa.
U donjem dijelu zvona, nad vodoravnom prečkom križa, upisan je datum arapskim brojkama: 1573. Pod križem je latinski natpis, signatura majstora: ·OPVS·IOANIS·ALBINVS·
Isti majstor odlio je te godine zvono s glagoljskim natpisom i za župnu crkvu u Gologorici.

Sl. 499. Crkva sv. Tome na Crnigradu u okolici Roča.

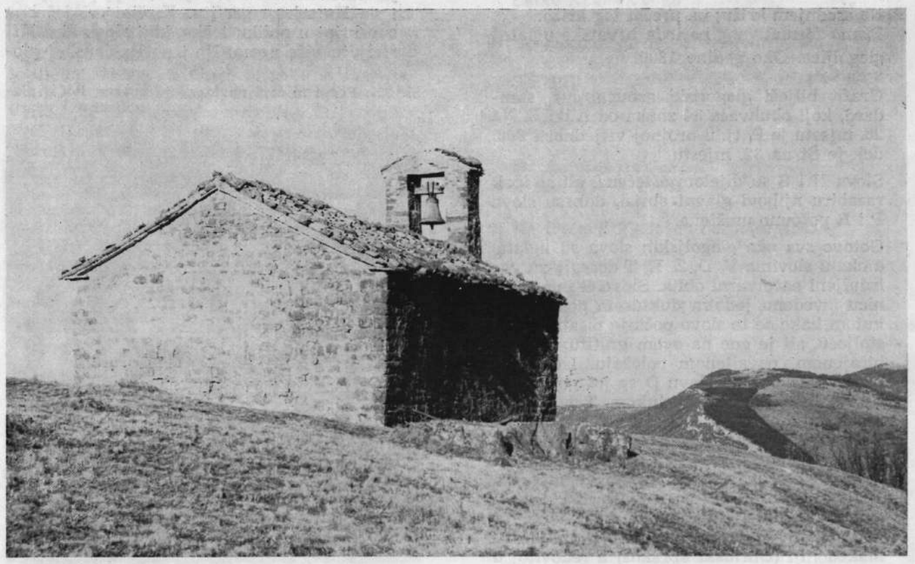

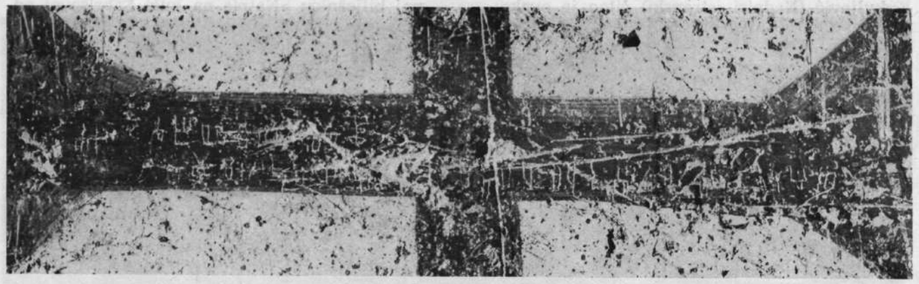

Sl. 500. Ročki glagoljski abecedarij.

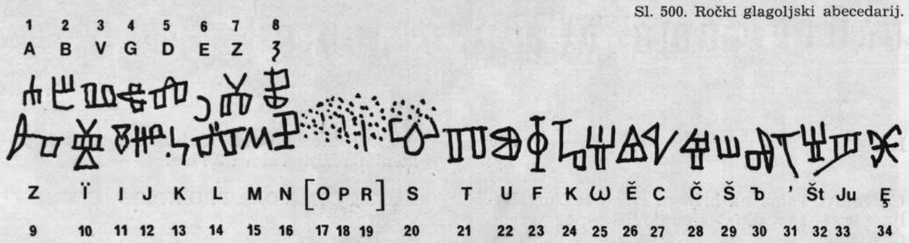

ROČ 360
B/4

Crkva sv. Antuna opata.

XII—XV st.

Glagoljski grafiti, uparani na tri crvenom bojom oslikana posvetna križa na južnom zidu lađe.

1) ROČKI GLAGOLJSKI ABECEDARIJ.

Na srednjem križu; na prečki tog križa.
Pismo formativnog perioda hrvatske uglate glagoljice. Oko godine 1200.

Grafit bilježi glagoljski azbučni niz, standard, koji obuhvaća 34 znaka od A do Ę. Na 26. mjestu je Ě, tj. u brojnoj vrijednosti 800, dok je Št na 32. mjestu.

Slova N i S su dijelom oštećena, ali se ipak razabiru njihovi glavni obrisi, dok su slova P i R potpuno uništena.

Gotovo sva oka glagoljskih slova su uglata, a oka u slovima V, D, Ž, L, T dosegla su već izduljeni pačetvorni oblik. Slovo G ima spojnicu izvedenu jednim duktusom pod oštrim kutom kako se to slovo počinje pisati u XIII stoljeću, ali je ono na ovom grafitu u neuobičajenom, povaljenom položaju. Izduljena, pačetvorna oka na slovu D su još podjednake visine, ali su spojena lukom. Taj je oblik mlađi od oblika na Bašćanskoj ploči i na Bečkim listićima a stariji od oblika na Odlomku legende o sv. Tekli. E ima jednu vodoravnu crtu kao kod hrvatskih spomenika XII stoljeća. Ï (iže) ima trokutnu bazu, tipičnu za XII i XIII stoljeće, a dolazi ovdje u ligaturi Ï + Ž, poznatoj već u XII stoljeću u Makedoniji (Ohridski aprakos) a redovitoj u Hrvatskoj od početka XIII stoljeća (Londonski fragment brevijara). Slovo I je starog tipa XI i XII stoljeća, starije od novog hrvatskog tipa s reduciranim duktusom, koji nastupa s XII stoljećem. J ima lijevi elemenat pačetvorna obrisa, što je karakteristika hrvatske glagoljice počevši od Grškovićeva odlomka apostola. Taj je elemenat presječen onom vodoravnom crtom koja se vezuje s podnicom desnog elementa (s »okom«), a to je mlađa morfološka pojava, koju poznajemo i na Humskom grafitu. K, čini se, još ima supskript u obliku točke, koji slovo K u XII stoljeću više nema. No i na Bašćanskoj ploči, na Jurandvorskim ulomcima i na Humskom grafitu već dolazi K bez točke. Slovo M je zamijenjeno latiničkim znakom; to je pojava što počinje već s Bašćanskom pločom. N još ima bočne crte na lijevoj strani na dnu oka i na dnu okomite haste, koje crte, u načelu, gubi u XIII stoljeću. S ima oblo tijelo, no svojim ravnim spljoštenim plaštem ono se morfološki vezuje na kvarnerske i istarske spomenike XI—XII stoljeća (Plominski natpis, Valunska ploča, Senjska ploča, Grdoselski ulomak). Izvorno udvojeni elementi slova U ovdje su već međusobno srasli, a iz konture slova ne izviruje na desnoj strani vodoravna crtica; to je mlađi razvojni oblik kakav u XIII st. poznajemo na odlomku Legende o sv. Tekli. Razvojno mlađem obliku, redovitom u XII st., pripada i slovo H (s jednim duktusom pod oštrim kutom), no taj se oblik javlja već na Bašćanskoj ploči. Slovo ω ovdje je u tipično hrvatskom obliku kakav počinje već od Grškovićeva odlomka apostola. Ě u obliku trokuta, pokazuje staru morfologiju kao na kvarnerskim spomenicima XI i početka XII st. (Valun, Krk, Baška).

Poluglas dolazi pod dva znaka (br. 29 i 30). Prvi od znakova je oblikom »jor« kao »ključ«, kakav znamo već u XI st. sa Valunske ploče i drugih hrvatskih spomenika sve do XIII st. Drugi znak nalik je na latiničko T ili na dugi uglati apostrof, a to je oblik koji u hrvatskoj glagoljici nastupa usporedno s prvim znakom u XII st. na Bečkim listićima i koji će tokom kasnijih stoljeća postati jedinstvenim pravopisnim znakom, tzv. »hrvatski poluglas«.

Posljednje slovo je znak za nazal (jus), u obliku koji ima Grškovićev odlomak apostola i kakav se svega jedanput pojavljuje na Bašćanskoj ploči.

Po svim navedenim karakteristikama zaključujemo da većina slova pripada XII stoljeću. No pojave nekih mlađih oblika, koji su značajni za glagoljske rukopise XIII stoljeća (G, Ʒ, K?, U, H) usmjerava datiranje pod sam kraj toga stoljeća ili na početak XIII stoljeća, okruglo oko godine 1200. Takvo je datiranje u skladu s datiranjem arhitekture, najstarijeg oslikanog sloja i posvetnih križeva na južnom zidu crkvene lađe.

Sl. 501. Posvetni križ na kome je uparan Ročki glagoljski abecedarij

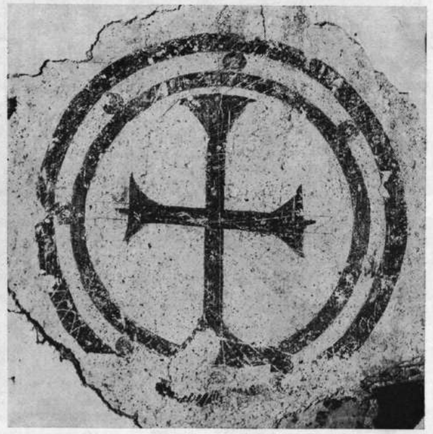

Literatura:

B. Fučić, Ročki glagoljski abecedarij. Slovo 25—26, Zagreb 1976, str. 193—201.

2) Na prvom (gledaocu lijevom) križu, na prečki križa.
13. IV 1417.

TO PISA P(O)P STARAC LIKE →
→M(I)S(E)CA APRILA VÏ D(A)N
M(iležim) Č U ŽÏ

● *To pisa pop Starac ⟨z⟩ Like (?) miseca aprila 13. dan, miležim 1417.*
Kurziv. Ligature TO, PR.

3) Na prvom (gledaocu lijevom) križu, na okomitoj prečki križa.

PISA
.....
.....
.....
.....

Djelomično uništen i nečitljiv grafit.
XIII—XIV st.

4) Na prvom (gledaocu lijevom) križu, u podnici križa.

V IME B(O)ŽIE AM(E)N'

Ustav. XIV st. Inicijalno V, morfološki starijeg tipa.

5) Na prvom (gledaocu lijevom) križu, na dnu unutarnjeg koncentričnog kruga.

V IME B(O)ŽIE AM(E)N' ..... (nečitljivo)

Ustav XIV—XV st.

6) Na trećem (gledaocu desnom) križu.

S[E PI]
SA FRA
ĚKOV'

● *Se pisa fra Jakov.*
Ustav. XIV—XV st.

7) Na trećem (gledaocu desnom) križu.

TO PISA [. . . . .]

Ustav. XIV—XV st.

ROČ 361
B/4

Crkva sv. Roka.

Glagoljski grafiti XIV—XV st. na donjem sloju fresaka (iz XIV st.) na zidu apside. Na gornjem sloju fresaka (iz XV st.) nema grafita.

1) 80/142 cm. Na zelenoj pozadini.

TO PISA

Ustav. XV st. Ligatura TO.

2) 80/140 cm. Na zelenoj pozadini.

TO PISA TOM[??]' ŽAKAN'
IST[R]IAN ⟨Z PA⟩VLINIĆI

● *To pisa Tomaš (ili: Tomić) žakan, Istrijan, z Pavliniči.*

Ustav. XV st.

U čitanju ostavljam alternativu: Tomaš ili Tomić (nikako Tomaž), jer se na oštećenom mjestu jasno vidi gornji desni okrajak slova u obliku okomite crte koja može pripadati slovima Š ili Ć. Domicil pisca grafita rekonstruirao sam po vjerojatnosti »⟨z Pa⟩vlinići«, jer se izvan lakune vidi od slova Z gornji lijevi dio, a od slova A jasna okomita hasta.

Grafit je uokviren. Desno od okvira je nedovršen grafit: SE PISA TO(MAŠ?). Ustav. Ligatura TO.

3) 80/135 cm. Na zelenoj pozadini, pod grafitom br. 2.

TO P(I)SA IV(A)N'

Poluustav. XV st. Ligatura TO.

4) 124/146 cm. Na žutoj haljini mučenika.

TO PISA TOANREM(???)
Č U · P · G

● *To pisa . . . . (nerazumljivo) 1494.*

Kurziv. Ligatura TO. Karakteristični oblici A i Č.

5) 157/135 cm. Na crvenom plaštu, na ramenu kralja koji kleči, desno od mučenika, vezanog za stablo.

M K PO I M I A [. . . . . .]
S [. .]?ŠE V ROČ
· Č · U · L · V

Nerazumljiv i oštećen tekst iz koga se razaznaju samo suvisle riječi: . . . »v Roč« i datum 1453.

Kurziv. Ligatura PO.

6) 368/146 cm. Na crvenoj pozadini, nad krvnikovim mačem u prizoru glavosjeka sv. Pavla apostola.

TO PISA L⟨OVR⟩E

● *To pisa Lovre (?)*

Ustav. XV st. Ligatura TO.

7) 393/140 cm. Na crvenoj haljini, na laktu krvnika.

TO PISA N

Nedovršeni zapis.

Kurziv. XV st. Ligatura TO .

8) 385/116 cm. Na crvenoj haljini, na koljenu krvnika u prizoru glavosjeka sv. Pavla apostola.

NOGA

Ustav. XV st.

9) 421/148 cm. Na zelenoj pozadini, desno pod anđelom koji nosi palmu u prizoru glavosjeka sv. Pavla apostola.

V (I)ME B(O)Ž(I)E [. . . . .] L(E)T →
→ GO(SPO)DN(I)H
Č U M E

● *V ime Božje, (amen). Let Gospodnjih 1466.*

Kurziv. Inicijal V. Ligatura GO.

Sl. 502. Sv. Filip apostol. Detalj zidnih slika XV stoljeća na zidu apside u crkvi sv. Roka u Roču.

ROGOZNICA 362
G/11

Župna crkva Uznesenja Marijina.
1794. god.

Natpis na prvom stupu sjeverne kolonade.
Vapnenac.

Dimenzije natpisnog polja 46×39 cm.

OVA
SĒVERNA LAJA
SAGRAJENA
G(ODINE) · G(OSPODNE) ·
· Č ω P G ·

● *Ova sjeverna lađa sagrađena godine Gospodnje 1794.*

Ustav.

Točkom nad slovom Ē označeno je čitanje — je.

Sl. 503

ROVINJSKO SELO 363
A/5

Izgubljeni spomenik.

1550. god.

Natpis na nadvratniku kuće koja je u drugoj polovici XIX st. bila vlasništvo Marka Ugrina. God. 1932. kuća je srušena.

Čitanje prema precrtima J. Kastelca i J. Volčića.

ČFL KADA Ê . . . .

● *1550, kada ja . . . . .*

Sl. 504

Arhivska dokumentacija:

J. Volčić, precrt i čitanje u Bilježnici.
Precrt J. Kastelca poslan uz dopis pokrajinskom konzervatoru u Puli, dru A. Gnirsu. U ostavštini A. Gnirsa u Arheološkom muzeju Istre u Puli.

Literatura:

Crtež ovog natpisa reproduciran je u knjizi: Vj. Bratulić, Rovinjsko selo. Zagreb 1959, str. 123.

RUDENICE 364
Vinodol D/5

Izgubljeni spomenik.

1520. god.

Natpis uklesan »na studencu« (Kukuljević).

Č · F · I

● *1520.*

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 225, br. 744.

RUKAVAC 365
C/4

Župna crkva sv. Luke.
2. V 1600.

Glagoljski natpis na ulomku nadvratnika.

Sivi vapnenac.

60×26 cm.

Č H MAĒ B

● *1600, maja 2.*

Ustavni i kurzivni oblici slova.

Volčić je u svojoj Bilježnici zabilježio oko god. 1855. da je natpis vidio uklesan na jednoj stepenici pred crkvom sv. Luke u Rukavcu i da je ta stepenica spolij, nekadašnji nadvratnik porušene općinske »kašće« (magazin za žito). Kobler (Memorie) navodi da se natpis nalazio na

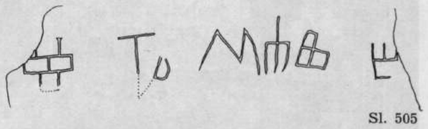

Sl. 505

vratima općinske žitnice, a sada (1896. godine) da se nalazi na pročelju crkve.
Kada se god. 1902. gradila današnja, nova crkva, kamen su uzidali na vanjskom licu istočnog zida sjeverne bočne kapele (kapela Majke Božje). Uz istočni zid kapele kasnije je dograđena sakristija pa je kamen s natpisom otkriven god. 1979. u sakristiji kada su prilikom radova na obnovi crkve otukli žbuku sa zidova.

Literatura:

Volčić, Nešto glagoljice.
G. Kobler, Memorie I, str. 192.
Spinčić, Crtice, str. 55.

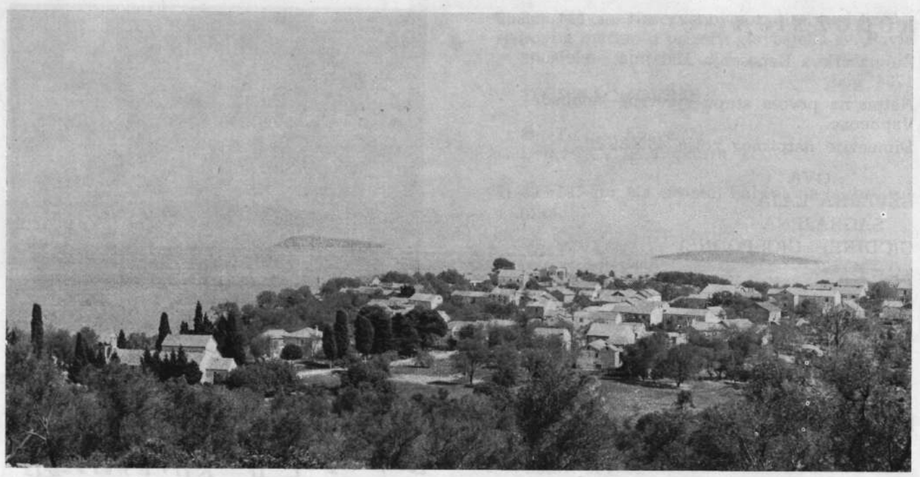

Sl. 506. Sali, panorama. Lijevo župna crkva sv. Marije.

SALI 366
E/10

Župna crkva sv. Marije.

1535. god.

Nadgrobna ploča koja je god. 1971. adaptirana za menzu novog oltara.

Numulitni vapnenac.

Dimenzije ploče: 80×180×17 cm. Dimenzije natpisnog polja: 57×37 cm.

TO E GROB DOMA
RTINA · MURGAŠI
ČA PAROHIÊNA SAL
SKOGA · LET · G(OSPOD)NI
H · Č · F · J D

● *To je grob do(m) Martina Murgašića, parohijana salskoga. Let Gospodnjih 1535.*
Ustav. Posljednje slovo (D) je kurzivnog tipa. Ligatura GR.
Natpis je izlizan. Ploča je adaptacijom za oltarnu menzu prirezana na gornjem rubu.

Sl. 507

SALI 367
E/10

Groblje.
1558. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči obitelji Grandov.

TO E GROB DOMIHOV
ILA FLURINOVIĆA
I NEGOVIH OSTAL
IH LET BOŽJIH
· Č · F · L · 3

● *To je grob Do(m) Mihovila Flurinovića i njegovih ostalih. Let Božjih 1558.*
Ustav.

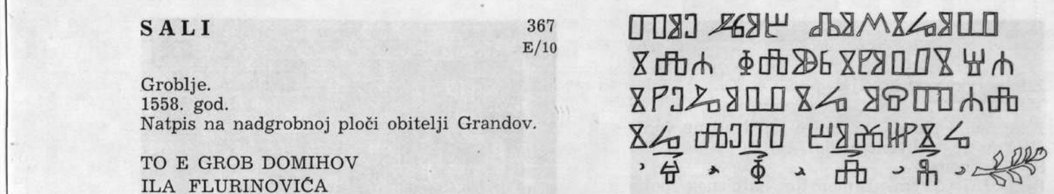

Sl. 508

Literatura:

A. Strgačić, Svećenici iz župe Sali od početka XVII vijeka do danas. Croatia sacra, god. V (1935), br. 9—10, str. 114.

SALI 368
E/10

Župna crkva sv. Marije.
1. I 1581.
Nadvratnik lijevog portala.
Bijeli vapnenac.
164×18 cm.

Sl. 509

Č F O A NA A ZEN(ARA) BI POČETA F(A)BRIKA CRIKVE S(VE)TE MARIE SALI NA VRIM(E)→
→POČTOVANOGA
DOMINA MATULA BA(TA)LIĆA PAROHIÊNA ANTONA KRAINE ANTONA RAČIĆA
JuRJA MARINSIĆA MARIANA BRZIČIĆA N'A SLAVU BOŽJu I REČENE NEGA D(IV)I →
→ MA(RIE) AMEN

● *1581, na 1. zenara bi početa fabrika crikve svete Marije Sali na vrime počtovanoga domina Matula Batalića parohijana, Antona Krajine, Antona Račića, Jurja Marinsića, Marijana Brzičića, na slavu Božju i rečene njega Divi Marije, amen.*

Ustav.

Natpis bilježi dogradnju crkve.

Prezime saljskog župnika (parohijana) domina Matula koje dolazi u natpisu u obliku Balić, bez oznake kraćenja, treba razriješiti i čitati kao Batalić ili Bataljić, jer saljski izvori XVI i XVII st. ne poznaju prezime Balić, a apostolske vizitacije iz god. 1579 (A. Valier) i 1603 (M. Priuli) izričito spominju u Salima župnika Matiju Batalića.

Natpis govori o početku radova na širem, trobrodnom prostoru koji je bio dograđen na stari jednobrodni kasnogotički nadsvođeni prostor župne crkve iz god. 1465, zvan »Volat«.

Literatura:

I. Petricioli, Građevni i umjetnički spomenici srednjega vijeka na zadarskim otocima. Zadarsko otočje, zbornik. Zadar 1974, str. 92—93.
A. R. Filipi, Saljske crkve i kratka povijest Sali. U djelu: Župa Sali. 1981, str. 31—44.
N. Grbin, Glagoljica u Salima. Ibid. str. 66—68.

Sl. 510. Sali, župna crkva sv. Marije.

SALI 369
E/10

Župna crkva sv. Marije.
1582. god.
Nadgrobna ploča, uzidana u lapidarij na vanjštini južnog crkvenog zida.
Sivi vapnenac.
86,5×207×11 cm. Dimenzije natpisnog polja 52×38 cm.

TO E GROB LUK
E JIVANČIĆ
A I NEGOVA SI
NA D(O)M GRGURA L
ET GOSPODIN
OVIH ČFOB

● *To je grob Luke Jivančića i njegova sina dom Grgura. Let Gospodinovih 1582.*
Kurziv.

Sl. 511

Literatura:
A. Strgačić, Svećenici iz župe Sali od početka XVII vijeka do danas. Croatia sacra, god. V (1935), br. 9—10, str. 116.

SALI 370
E/10

Župna crkva sv. Marije.
XV—XVI st.
Ulomak nadgrobne ploče, uzidan u lapidarij na vanjštini južnog crkvenog zida.
Sivi vapnenac.
44×27 cm.

LĚT'·G[(OSPODNIH) ·Č·?·?·]
·Z· L[. . . . . .]
HRANOEV[IČ . . . . . .]

Ustav.

Sl. 512

SALI 371
E/10

Župna crkva sv. Marije.
XVI st.
Procesijski križ.
Bakreni lim, iskucan, cizeliran, pozlaćen.
Na reversu pod likom Bogorodice čavlićima je prikucana pločica s glagoljskim natpisom.

VZN(E)S(E)NA E(ST) S(VE)TA
B(OGO)R(ODI)CA NAD LI
KI ANJ(E)L' V N(E)B(E)SKA
C(ESA)RSTVIĚ

● *Vznesena jest sveta Bogorodica nad liki anjel v nebeska cesarstvija.*
Ustav. Ligatura JL, TV. Poluglas u obliku štapa.

Sl. 513

Liturgijski tekst 1. antifone 1. nokturna na blagdan Uznesenja Bogorodice, 15. VIII. (Exaltata est sancta Dei Genitrix super choros angelorum ad caelestia regna.)
Liki anjel' = korovi anđela.

SALI 372
E/10

Izgubljeni spomenik.
Čepulova kuća u Zmorašnjem selu.
XVI st.
Lijevi dio odlomljenog kamenog nadvratnika, sekundarno uzidanog u kameni okvir prozora. Na ulomku (dugom oko 40 cm i visokom oko 20 cm) bio je uklesan fragmentarni glagoljski natpis:

·Č·[· · ·]
V JIM[E . . . . . .]

Slova su pretežno ustavnih oblika, Č je u obliku čaše, V je inicijalno.
Na natpisu je u prvome retku bio datum a u drugom retku sakralna invokacija (»v jime« tj. »v ime Gospodnje« ili »v ime Hrstovo« ili tome slično).
Po sačuvanoj bilješci saljskog kroničara, pok. Šime Grandova (»Ova je kuća sagrađena 1575. va jime Božje i Blažene Divice Marije«), N. Grbin predlaže ovu rekonstrukciju natpisa:

1[5 7 5]
V JIM[E BOŽJE I B D MARIE]

Natpis je uništen god. 1957. kada su proširili prozor.

Sl. 514

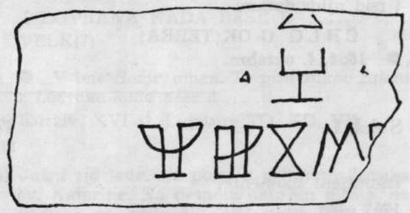

Sl. 515

Literatura:
N. Grbin, Glagoljica u Salima, str. 67—70.

SALI 373
E/10

Natpis, uklesan na nadvratniku, sekundarno ugrađenom nad prolazom (klancem) između dviju kuća u Zmorašnjem selu u Salima.
1614. god.
Bijeli vapnenac.
179×19×23 cm.

·ČHĬG
KADA JA DOM JuRA(J) JIVAČIN PAROHIAN
U SALI ČINIH UČI(N)ITI TU KUČU

● *1614, kada ja dom Juraj Jivačin, parohijan u Sali činih učiniti tu kuću.*

Kurziv. Brzo i nemarno, nečitko pismo, rastavljenih duktusa. Površina kamena, izjedena oborinama, još više otežava čitanje. Datum 1614. označen je točkom (kvačicom) ispred a titlom iznad skupine slova ČH te titlom iznad skupine slova ĬG. Za glas J u riječi »ja« upotrebljen je znak Ě (jat), a u prezimenu »Jivačin« znak Ju.
Nadvratnik je glatko obrađen klesarskim dlijetom na gornjoj, prednjoj i donjoj strani. Grubo je obrađen u gornjem dijelu stražnje plohe (taj je dio izvorno bio ugrađen u zid kuće) dok mu je glatko obrađen profil na donjem dijelu stražnje plohe (u koji su ulazile zatvorene drvene vratnice). Sudeći po duljini kamena, nadvratnik je nekada morao biti nad vratima konobe u prizemlju kuće što ju je godine 1614. gradio don Juraj Jivačin, koji se spominje u maticama od 1613. do svoje smrti 1624. kao saljski župnik (parohijan).

Literatura:
B. Finka, Ušaljev natpis. Ljetopis JAZU, knj. 64 (1960), str. 352—356 i slike.
Grbin, Glagoljica u Salima, str. 68—69.

Sl. 516

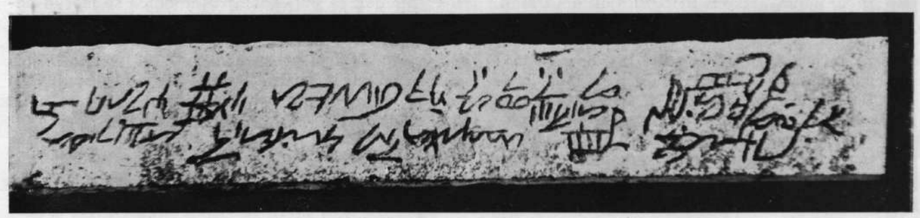

SALI 374
E/10

Župna crkva sv. Marije.
1654. god.
Natpis na ulomku nekadašnjeg nadvratnika, koji je sada odložen uz sjeverni ogradni zid oko crkve.
Vapnenac.
154×34×29 cm. Natpisno polje 46×25 cm.
Natpis sadrži monogram s križem i inicijalna slova:

I Z

i pod njim datum:

Č H L G G OK⟨TEBRA⟩

● *1654, 4. oktobra.*

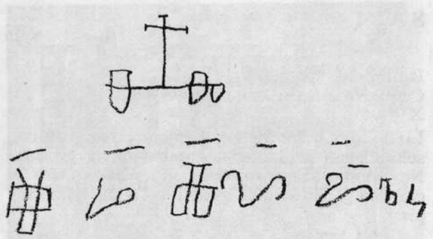

Sl. 517

Kurziv.
Na donjoj strani ulomka uklesan je stepenasti profil za vratnice.

SALI 375
E/10

Izgubljeni spomenik.
1757. god.
Natpis na razlomljenoj ploči.
Bijeli vapnenac.
85 × 67 × 8 cm.

Č ω L Ž

● *1757.*

Kurziv.

Sl. 518

Literatura:
Grbin, Glagoljica u Salima, str. 76—77.

SAVAR 376
E/9

Župna crkva Gospe Karmelske.
15. I 1672.
Glagoljski natpis, uklesan uokolo krsne kamenice.
Vapnenac.
Srednja visina slova 3 cm.

Sl. 519

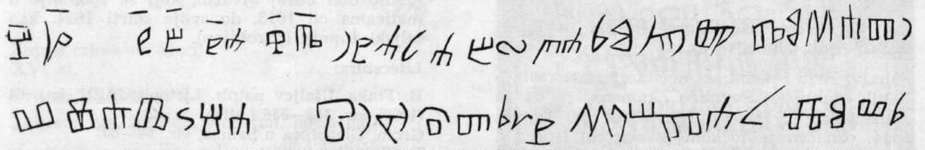

Č H N B NA ÏD ENARA BI PAROHIÊN DOMATE VLADIČA SENESTRIN MEŠTAR LOVR(E)

● *1672, na 15. jenara. Bi parohijan dom Mate Vladića. Senestrin meštar Lovre.*
Kurziv.
Natpis bilježi vrijeme izradbe kamenice, tadašnjeg savarskog župnika i majstora koji ju je izradio. Čitanje je dopunio N. Grbin 1982.
Obla kamenica i njezina vretenasta baza tipičnog su baroknog profila.
Meštar Lovre uklesao je na kamenici kanelure i znamenje floralnog križa sa zvijezdama, dok je na bazi uklesao biljne i kozmičke motive (mlađak sa zvijezdom). Kamenica se isprva nalazila u staroj crkvi sv. Pelegrina uz more. U župnu crkvu, koja je sagrađena u XVIII stoljeću, bila je prenesena god. 1831, kako bilježi hrvatski latinički natpis, sekundarno uklesan nad glagoljskim natpisom:
GODISCHA 1831 BI GORI DONESEN

Literatura:
Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 279—280.

SAVIČENTA 377
B/5

Crkva sv. Katarine.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama iz XIV st.

1) Sjeverni zid apside. 40—51/180 cm.

S(VE)TA KATARINA

Ustav. XV—XVI st.

2) Južni zid apside. 69—94/197—184 cm.
Sl. 520.
Č·F·L·G TO PISA
FRA BRNARDIN' RABLANIN
HODEĆI PRIKO ISTRIE NA TRI
DNI AGUSTA MI[SE]CA
NE BIŠE DOBRA LITINA
VELE BOŽE POMOZI

● *1554. To pisa fra Brnardin Rabljanin, hodeći priko Istrije na tri dni agusta miseca. Ne biše dobra litina. Vele, Bože, pomozi!*
Ustav. Ligature TO, BR, PR, TR.

Literatura:
B. Fučić, Istarski glagoljski grafiti. Bulletin za likovne umjetnosti JAZU, god. XIV (1966), br. 1—3, str. 89.

3) Desna strana trijumfalnog luka. Na crvenoj borduri. 11/140 cm.

VRIME

Kurziv. XV—XVI st.

4) Desna strana trijumfalnog luka. Na crvenoj borduri. 11—26/126 cm.
TO PISA ŽAKAN' STEPAN'
Č·F·E Č F E

● *To pisa žakan Stepan 1506. 1506.*
Kurziv. Ligatura TO.

5) Južni zid lađe. Na polju s prizorom Zaruka sv. Katarine 177—209/212—202 cm.

V IME B[O]ŽIE AMEN TO PISA ÊKOV →
→ ŽAKAN
Z LOVRANA KADA BÊŠE D.....
VELK(?)

● *V ime Božje, amen. To pisa Jakov žakan z Lovrana kada bêše d...*
Kurziv. XVI st. Ligature TO, KO, VR.

6) Južni zid lađe. Na polju s prizorom Zaruka sv. Katarine. Na desnom okrajku plašta, na podu i na podnožju prijestolja. 219—230/188 cm.

Č F N D
TO PISA DOMIN PRE MIHEL B
ELULOVIČ PISAH KADA UMRI MO(I)
(O)TAC ČOBAN

● *1575. To pisa domin pre Mihel Belulović. Pisah kada umri moj otac Čoban.*
Kurziv. Ligature DO, PR, LO, MO, ČO.
U Peresiji, selu kraj Savičente, postoji i danas nadimak »Čobani«.

Sl. 520. Grafit br. 2.

Sl. 521

SELINA

A/5

Crkva sv. Lucije.
1568. god.
Natpis uklesan arapskim brojkama i glagoljskim pismenima u luneti kamene kustodije.
Tvrdi sivi vapnenac.
Dimenzije kustodije 52×79,5 cm. Dimenzije natpisnog polja 35×15 cm.

1 5 6 8
ČFMЗ

● *1568.*
Ustav.
Datum izradbe kustodije.

Literatura:
Spinčić, Crtice, str. 59.
Svjedočanstva o slavenstvu Istre. Katalog izložbe. Pazin 1946, str. 22.
Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 59, br. 152b. Donosi krivi podatak da je u Selini (Villanova) biskupije novigradske glag. natpis iz god. 1585.

SENJ

379
D/6

Senjska ploča.
Nalazište: tvrđava Nehaj, Senj.
Sadašnji smještaj: Gradski muzej u Senju.
Početak XII st.
Ulomci glagoljskog natpisa na ostacima razbijenog crkvenog pluteja. Bijeli vapnenac.
Dimenzije (prema rekonstrukciji): duljina pluteja najmanje 165 do oko 200 cm.

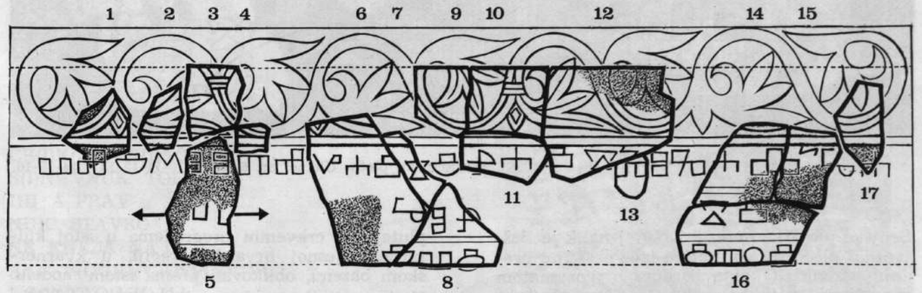

Sl. 522. Senjska ploča, rekonstrukcija. Brojkama su označeni ulomci.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
[VЪ IME OTЪ]CA I S[I]NA I S(VE)T[OG]A D(U)H[A . . . . . .]
13 14 15 16 17
. . . . . HON . . . . . SI . . . . . .
18 19 20 21 22 23 24
. . . . . IVI . . . . . ITOI . . . . . .

U rekonstrukciji sačuvanih ulomaka vide se tri retka nekadašnjeg duljeg natpisa.
U prvom retku čita se invokacija (»v ime Otca i Sina i Svetoga Duha«), dok se iz skupina pojedinih slova u drugom i trećem retku ne može rekonstruirati smisaoni sadržaj.
U invokaciji je gen. pridjeva »sveti« u hrvatskom obliku »svetoga«, a ne u crkvenoslavenskom obliku »svetago«.
Pismo formativnog perioda hrvatske uglate glagoljice.
Fragmentarni tekst ima ukupno 33 znaka u kojima je zastupljeno svega 11 glagoljskih slova (A, V, D, I, N, O, S, T, H, C, Š). U sačuvanom izboru slova nedostaju za ocjenu stupnja paleografskog razvoja relevantni znakovi za poluglas i za G, Ǐ, J, K, M, P, U, Ě dok se od razvojno važnih znakova ne može — zbog oštećenosti — odrediti oblik slova V.
Slovo D (11), premda mu je klesar uglato oblikovao vrlo visoki luk, morfološki pripada prvobitnom tipu tog znaka te nije mlađe od XII st. Slovo I (3,7 17, 18, 20, 21, 24) pripada starom tipu XII stoljeća, i to u onoj osebujnoj morfologiji koja dolazi na Bašćanskoj ploči, samo što na Senjskoj ploči varira oblikovanje donjeg dijela tog slova (sada kao krug, sada kao polukrug ili kao pačetvorina). Slovo N s bočnim crtama na lijevoj strani (jedna crta u produljenju oka a druga pri dnu slova) tipično je za staru hrvatsku glagoljicu do XIII st. Uz specifično glagoljski znak za O (14) pojavljuje se na Senjskoj ploči i latinički (ili ćirilski) znak za to slovo (23). Ta recepcija znakova iz drugog alfabetskog sistema karakterizira najstarije glagoljske spomenike u Kvarneru (cfr. Krčki natpis, Bašćanska ploča, Jurandvorski ulomci) i u Dalmaciji (cfr. Plastovo, Knin). Donji elemenat slova S je trokut; no i plašt (gornji dio) tog slova spoštenog je tjemena, gotovo nalik na trokut, kao u većine starih hrvatskih spomenika od Kločeva glagoljaša sve do vremena prije XIII st. Greškom klesara glagoljskom je slovu C (1) uklesano »oko« s desne umjesto s lijeve strane. Iz morfoloških je razloga isključeno da bi to bilo glagoljsko H koje na Senjskoj ploči (13) dolazi u tipičnom obliku stare hrvatske glagoljske grafije s vodoravnim desnim krakom.
Kamen Senjske ploče bio je isprva vjerojatno neki antikni utilitarni (gospodarski) predmet. Na fragmentu se i sada vidi da je imao klesarski obrađenu udubinu. Kada je u srednjem vijeku postao spolijem, bio je sekundarno klesarski obrađen (na poleđini) i upotrebljen za pregradnu ploču (pluteus) na oltarnoj pregradi (septum, cancelli) u nekoj neodređenoj senjskoj crkvi.
Izbačena iz crkvene upotrebe, Senjska je ploča bila zatim raskomadana u tri dijela i upotrebljena za stepenice u nekoj senjskoj zgradi. Napokon je jedna od tih stepenica (gornja trećina Senjske ploče) dospjela u XIX st. u prigrađeno stubište pred ulazom u senjsku tvrđavu Nehaj. Prilikom konzervatorskih radova god. 1964. na Nehaju, prof. Ante Glavičić, direktor senjskog Gradskog muzeja, uočio je i spasio 25 što većih što manjih ulomaka Senjske ploče, a svoj nalaz objavio 1965. god. Parcijalnu rekonstrukciju Senjske ploče proveo je Fučić god. 1971 (objavljeno 1973).

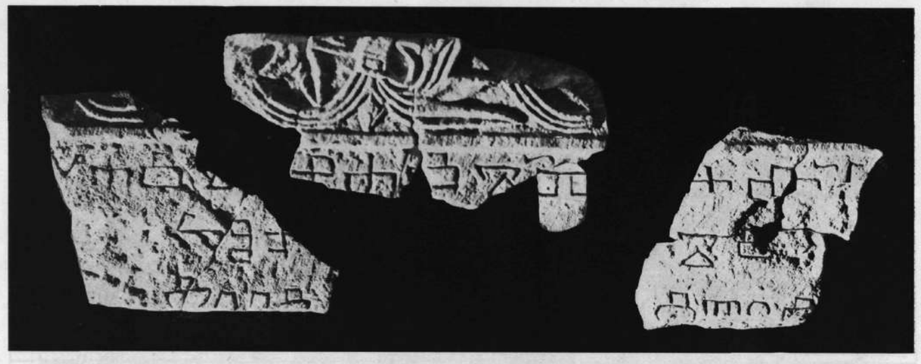

Sl. 523. Senjska ploča. Ulomci br. 6-7-8, 9-10-11-12-13 i 14-15-16.

Senjska ploča kao crkveni plutej nalik je Bašćanskoj ploči. Na obje ploče teče pri vrhu prednjih strana istaknuta bordura s ornamentom lozice koja stilski-razvojno pripada prelaznom razdoblju pleternog ornamenta u ranu romaniku (kasno XI stoljeće i XII stoljeće). I polje pod bordurom na obje te ploče ne ispunja ornament, nego — na atipičan način za obradbu pluteja njihova doba — ispunja dug natpis. Vrlo je vjerojatno da su obje ploče potekle iz iste radionice ako ne i od iste ruke.

Paleografski i umjetničko-povijesni momenti pokazuju da je Senjska ploča nastala u vrijeme koje je blizo nastanku Bašćanske ploče, negdje početkom XII st.

Svojim paleografskim osobinama (morfologijom slova, specijalitetima grafije, recepcijom latiničkih ili ćirilskih znakova u glagoljski azbučni sustav) Senjska ploča se organski uklapa u porodicu naših najstarijih kvarnersko-istarskih spomenika XI i XII stoljeća (Plominski natpis, Valunska ploča, Krčki natpis, Bašćanska ploča, Jurandvorski ulomci, Grdoselski ulomak, Humski grafit, Ročki abecedarij). Srodnost, podudarnost u oblikovanju i kompoziciji Senjske ploče s Bašćanskom pločom otkriva da su se pluteji na crkvenim pregradama u istoj kulturnopovijesnoj hrvatskoj regiji, u kvarnerskom bazenu, oblikovali prema istom modelu.

Umjesto tipičnog ukrasa koji je u razdoblju pleterne plastike u pravilu ispunjao polje pluteja ispod vodoravne bordure, to je polje na Bašćanskoj ploči i na Senjskoj ploči ispunjeno dugim natpisom dedikativnog ili diplomatičkog sadržaja. Time oblikovanje ovih pluteja, koje smo na Bašćanskoj ploči smatrali atipičnim, otkrićem Senjske ploče pokazuje nam se kao regionalno tipično.

Literatura:

A. Glavičić, Značajni arheološki nalazi u tvrđavi Nehaj u Senju. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, god. XIV, br. 1. Zagreb, veljača 1965, str. 8 i 10.

A. Glavičić, Izvještaj o značajnim arheološkim nalazima u tvrđavi Nehaj u Senju, maja 1954. godine. Senjski zbornik I. Senj 1965, str. 315—323.

B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, str. 247—249.

B. Fučić, Senjska ploča. Senjski zbornik V. Senj 1973, str. 121—132.

Sl. 524. Senjska ploča. Ulomci br. 3, 18, 1, 17, 19-20, 4 i 5.

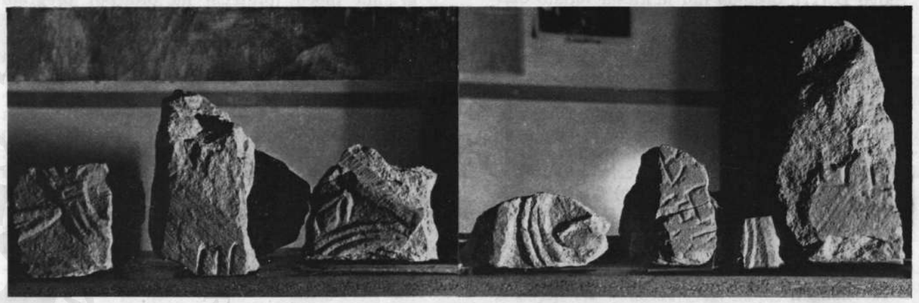

SENJ 380
D/6

Izvorni smještaj: Crkva sv. Martina, sjeverno od grada, nad cestom za Novi.
Sadašnji smještaj: Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu, inv. br. 6817.
1330. god.
Natpis na kamenoj ploči.
Bijeli vapnenac.
39×64×9 cm.

V IME B(O)ŽIE
AM(E)N' LETA
G(OSPOD)NA ·Č·T·J·
KADA ZIDA
ILIĖ POP' TU
CR(I)K(A)V' RILAČ'
S(I)N'·VNUK' TOL
IHI·A PRAV'
NUK'·STAVRO
NE·KNEZA·NA Č
AST'·B(OG)U·G(OSPODI)NU
I S(VE)T(O)MU·MA
R'TINU:

● *V ime Božje, amen. Leta Gospodnja 1330, kada zida Ilija pop tu crikav, Rilača sin, vnuk Tolihi a pravnuk Stavronje kneza, na čast Bogu Gospodinu i svetomu Martinu.*

Kukuljević (Acta croatica) pogrešno je čitao datum kao Č·T·V· (1303) i (Nadpisi) kao Č·T·Ž· (1307).

Pismo posljednje faze formativnog perioda glagoljskog ustava. Dvolinijski sistem. Većina slova, osim D, N, H i Ė, ima ustavne oblike.

Slovo G se koleba između novog oblika (s oštrim kutom među krakovima; redak 3) i starijeg oblika (s vodoravnom gredom koja se odvaja od okomite u razini oka; redak 11). Slovo D ima još niska oka i lučnu spojnicu, N još ima bočne crte a H vodoravnu gredu koja se visoko odvaja od okomite. Slovo Ė ima još trapeznu konturu. »Hrvatski« poluglas ima oblik latiničkog T; jedanput stoji poluglas umjesto A (Rilač' sin' — Rilača sin'). Slovo M slijedi oblik latiničkog uncijalnog M.

Natpis bilježi datum gradnje crkve sv. Martina, ime njezina utemeljitelja popa Ilije i utemeljiteljevo rodoslovlje.

Natpis je bio dio opreme crkve, ali je prilikom njezine obnove (prije god. 1856) maknut i

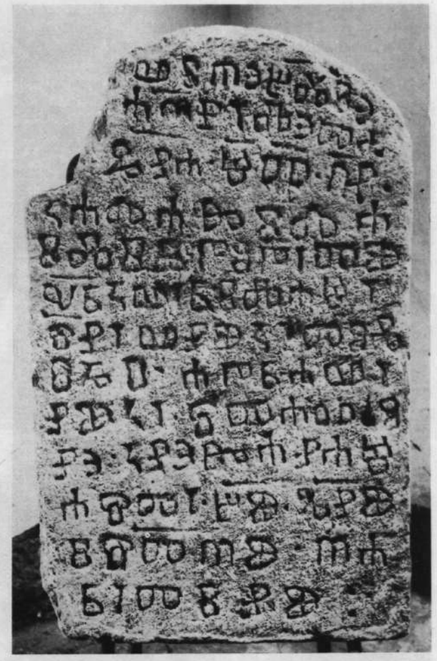

Sl. 525

ugrađen u ogradu oko crkve, gdje ga je vidio Kukuljević 1856. godine. God. 1905. izvađen je iz zida i prenesen u Narodni muzej u Zagreb.

Literatura:

Schwandtner, Scriptores Rerum Hungaricarum III, str. 473. Beč 1748.
J. P. Šafařik, Serbische Lesekörner (1833), str. 80.
Kukuljević, Acta croatica, str. 1, br. 2.
Kukuljević, Nadpisi, str. 235—236, br. 783.
L. Geitler, Glagolski nadpisi. VHAD, god. I (1879), str. 102.
Jelić, Fontes XIV s., str. 3, br. 3.
J. Brunšmid, Kameni spomenici, VHAD N.S. XII (1912), str. 158, br. 859 i slika na str. 157.
B. Fučić, Glagoljska epigrafika grada Senja. Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, god. V (1956), br. 6, str. 182.
Valentić, Kameni spomenici, str. 169, br. 112 i slika.

SENJ 381
D/6

Izvorni smještaj: Crkva sv. Martina.
Sadašnji smještaj: Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu, inv. br. 6821.
Oko 1330. god.
Natpis, uklesan slovo pod slovom, lijevo i desno uz lik sv. Martina na kamenom reljefu.
Bijeli vapnenac.
36×74,5×28 cm.

SVETI MAR'TIN'

Isto pismo od iste ruke kao na drugom natpisu iz senjske crkve sv. Martina, izravno datiranom godinom 1330.
Na temelju te podudarnosti datiramo i ovaj reljef s natpisom.

Sl. 526

Romaničko-gotički reljef s likom sv. Martina sekundarno je uklesan na prednjoj strani antikne rimske žrtvene are.

Sv. Martin je prikazan u biskupskom ornatu visokog srednjeg vijeka. Odjeven je u albu, amikt i dugu zvonoliku kazulu. Sa zapešća ljevice visi mu dugi, vezom ukrašeni manipul. Rukama prislanja na prsa knjigu, ukrašenih, optočenih korica. Nema biskupskog štapa. Na glavi mu je niska mitra kakva se nosila u XII—XIII stoljeću no ukrašena biserjem »in titulo« po ukusu XIV stoljeća. Ukrasi su bušeni svrdlom. Površina je polirana a po malim tragovima žute podloge može se zaključiti da je izvorno bila polihromirana.

Reljef je dio izvorne opreme crkve sv. Martina. Prilikom obnove bio je uzidan u ogradni zid oko crkve, gdje ga je Kukuljević vidio 1856. god. i odakle je god. 1905. bio izvađen i prenesen u Zagreb, u Narodni muzej.

Literatura:

J. P. Šafařik, Serbische Lesekörner (1833), str. 133.
Schwandtner, Scriptores Rerum Hungaricarum III, str. 473.
Kukuljević, Acta croatica, str. 1, br. 11.
Kukuljević, Nadpisi, str. 236, br. 783.
L. Geitler, Die albanesischen und slavischen Schriften. Beč 1883.
L. Geitler, Glagolski nadpisi. VHAD, god. I (1879), str. 102 i faksimil na T. III.
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 80, br. 14.
Brunšmid, Kameni spomenici. VHAD, N.S. XII (1912), str. 159, br. 860.
B. Fučić, Glagoljska epigrafika grada Senja. Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, god. V (1956), br. 6, str. 183.
Valentić, Kameni spomenici, str. 171—172 i slika.

SENJ

382
D/6

Ulica »Gorica« br. 24.
1477. god.
Natpis u jednom retku na ploči, uzidanoj nad vratima na starom pročelju kuće. Ploča je god. 1979. prenesena u senjski Gradski muzej.
Tvrdi lokalni vapnenac.
102×44 cm.

Č·U·N·Ž· OVO E ARMA G(OSPO)D(I)NA MARTINA ARHIPRV(A)DA SENSKOGA VNUKA →
→ SPAROŽIĆ[A]

● *1477. Ovo je arma gospodina Martina, arhiprvada senjskoga, vnuka Sparožića.*
Kukuljević (Acta, Nadpisi) a po njemu i Šurmin (Hrv. spomenici) donosi pogrešno čitanje datuma: 1425.
Ustav. Ligature GD, PRVD. Sljubljena slova DA, GA, PA.
Od stare kuće iz XV stoljeća, na kojoj je uzidan natpis, preostao je samo pročelni zid, dok joj je unutrašnjost srušena i dijelom pretvorena u dvorište.
Natpis vrlo reprezentativno ističe vlasnika kuće iz XV stoljeća, prvaka senjskog kaptola, »arhiprvada« Martina. Pod natpisom je polje u kome se u sredini nalazi Isusov monogram, uklesan gotičkim pismenima IHS i okružen cvjetnom girlandom. Od te girlande odvija se lijevo i desno velika lisnata vitica; lijevo, ona okružuje grb, koji je nasilno otučen dlijetom (memoriae damnatae). Simetrično na desnoj strani vitica je vjerojatno okruživala drugi grb, no tu se kamen horizontalno otkalao, tako da je sav reljef na toj strani otpao. Ploča je natkrivena okapnicom, koju tvori niz opeka što strše iz zida, a nad opekama je kamena streha u cijeloj duljini ploče.
Ona je s donje strane ukrašena klesanim reljefima cvjetnih i lisnatih ornamenata.
»Arma«, prema talijanskoj terminologiji je grb.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 53, br. 25.
Kukuljević, Nadpisi, str. 237, br. 789.
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 125, br. 60.
B. Fučić, Glagoljska epigrafika grada Senja. Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, god. V (1956), br. 6, str. 183 i slika.

Sl. 527

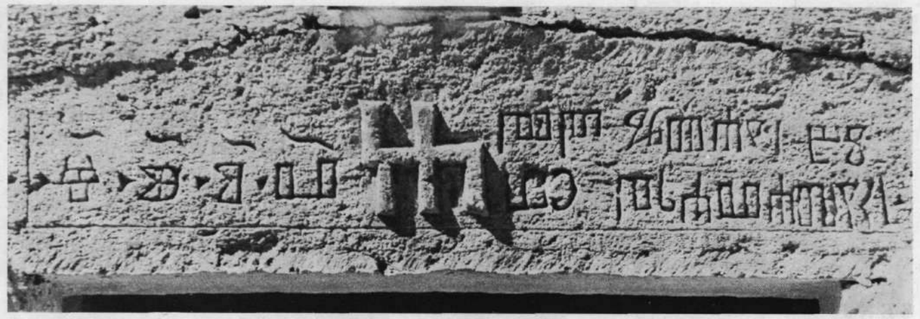

Sl. 528

SENJ 383
D/6

»Široka kuntrađa«, sada ulica I. Hreljanovića, kuća br. 4.
1483. god.
Natpis na nadvratniku.
Žućkasti, zrnati vapnenac.
117×28 cm.
U sredini nadvratnika je u izbočenom reljefu isklesan krupni monogram, sastavljen od glagoljskih pismena K A, što se proteže visinom dvaju redaka.

·Č·U·O·V POP' GRŽAN' BI
ŠE PRAVADN(I)K'

● *1483. Pop Gržan biše pravadnik.*

Kukuljević (Nadpisi) donosi netočno čitanje: Č·U·O·V· KADA POP GRŽAN BIŠE PRAVADNIK. Kukuljevićevo netočno čitanje (Acta): Č·U·O·V· Ě POP' GRŽAN' BI PRAVADNIK prenosi i Šurmin (Hrv. spomenici).
Ustav. Ligatura KA, GR.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 119, br. 106.
Kukuljević, Nadpisi, str. 238, br. 791.
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 291, br. 192.

SENJ 384
D/6

Tvrđava Nehaj.
XV st.
Glagoljski natpis na građevinskom spoliju.
Bijeli vapnenac.
80×23×23,5 cm.

TO PISA FRA ŠIMUN' MEČARIĆ'

Ustav.

Natpis je bio uklesan u kasnogotički, profilirani prag prozora iz XV stoljeća, koji je pripadao senjskom franjevačkom samostanu izvan gradskih zidina. Kada je samostan, iz preventivnih razloga obrane grada Senja pred Turcima u XVI st. bio srušen, i ovaj je prag s ostalim građevnim materijalom samostana bio upotrebljen za novogradnju tvrđave Nehaj. Bio je uzidan u rub krovne strehe ugaonog erkera na Nehaju.
U radovima na obnovi Nehaja god. 1974. bio je zapažen, skinut i pohranjen u lapidarij Gradskog muzeja u Senju.
Prezime koje bilježi ovaj natpis je ličko. Spominje se u obliku Mečari u Lapcu i u obliku Mečarić u Nevarićima, selu u Bužanima. (v.: Stjepan Pavičić, Seobe i naselja u Lici, ZNŽO 41, str. 323).

Sl. 529

Sl. 530

SENJ 385
D/6

Nalazište: Tvrđava Nehaj.
Sadašnji smještaj: Gradski muzej u Senju.
XV st.
Dva ulomka istog natpisa koji je bio uklesan na nekom profiliranom nadvratniku ili na gornjem pragu nekog prozora. Profil ulomaka sličan je profilu kamena s glagoljskim natpisom fra Šimuna Mečarića koji je također otkriven kao spolij u zidu tvrđave Nehaj pa su vjerojatno i ta dva ulomka dospjela u Nehaj s građevnim materijalom porušenog senjskog samostana sv. Franje.
Vapnenac.
I ulomak.
Na njemu je uklesano:

LOV

Ulomak je zapažen kao spolij, preklesan u lučni segment i ugrađen u luk nad srednjim otvorom za top na zapadnom zidu Nehaja.

II ulomak.
42×14 cm.
Na ulomku je desni kraj natpisa:

. . . AC'

Nađen je god. 1975. u zidu prilikom radova na obnovi i uređenju tvrđave Nehaj. Prije ugrađivanja bio je klesarski odlomljen. Pismo na oba ulomka je glagoljski ustav XV st. Slova na oba ulomka su iste veličine, tipa i tehnike klesanja. U rekonstrukciji teksta mogli bi se povezati i pretpostaviti ime:

LOV [RIN] AC'

God. 1975. ulomci su izvađeni iz zidova Nehaja i pohranjeni u Gradskom muzeju u Senju.

SENJ 386
D/6

Nalazište: Tvrđava Nehaj.
Sadašnji smještaj: Gradski muzej u Senju.
XV st.
Natpis na nadgrobnoj ploči iz neke crkve (vjerojatno iz stare franjevačke crkve izvan gradskih zidina), koja je prilikom gradnje Nehaja bila kao spolij ugrađena u podnicu otvora za topovsku cijev na II katu južnog zida tvrđave. God. 1976. izvađena je i pohranjena u senjskom muzeju. Ploča je od hodanja jako izlizana. U njezinom gornjem dijelu ističe se reljefno pačetvorno natpisno polje s ostacima natpisa u dva retka, a u donjem dijelu ploče vidi se štit izlizanog grba, oblikom iz XV st.
Sivi vapnenac koji se ljušti u tankim slojevima.
92×130×12 cm. Natpisno polje 55×12 cm.

. . . . . H . . . . . Č N ?
. . . . GA I N⟨EGA REDI⟩

Ustav.
Natpis je vjerojatno sadržavao datum, ime pokojnika i izraz »i nega redi« (i njegovi nasljednici).

Sl. 531

Sl. 532

SENJ 387
D/6

Izvorni smještaj: Stara, danas porušena, kuća Gradišer u »Širokoj kuntradi« (sada ulica I. Hreljanovića).
Sadašnji smještaj: Gradski muzej u Senju.
1522. god.
Natpis latinicom u prvom retku i glagoljicom u drugom retku, uklesan na nadvratniku vrata što su iz malog ograđenog dvorišta pred kućom vodila u jednu od prizemnih prostorija kuće.
Sivi tvrdi lokalni vapnenac.
158×31×29 cm.

M·CCCCCXXII·ZORZI·BLAGAICH·
·Č·F·I·B· JuRAJ BLAGAIČ'

● *1522. Juraj Blagaić.*

Ustav. Ligatura JuR.
Natpis bilježi vrijeme gradnje stambene kuće i ime njezina vlasnika. Staru kuću, koja je već u XIX st. bila ruševna, razorio je pogodak bombe u II svjetskom ratu (god. 1943) kada se prelomio i taj nadvratnik s glagoljskim natpisom. God. 1963. prenesen je u senjski Gradski muzej.

Literatura:

B. Fučić, Glagoljska epigrafika grada Senja. Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, god. V (1956), br. 6, str. 183.

SENJ 388
D/6

Izgubljeni spomenik.
Oko 1540. god.
Natpis na porušenoj crkvi sv. Jurja.
Čitanje po Kukuljeviću:

Č·F·K.....TU KAPELU
O..BA..R.L...S(VETO)GA
JuR[IÊ]...S...RAVA.ROT
...S...A...A....MP

Po Sabljarovu precrtu i opisu natpis se nalazio nad vratima crkve i bio je uklopljen u veću kompoziciju (reljef ili fresku) koja je prikazivala scenu iz legende o sv. Jurju. U gornjem lijevom uglu bila je prikazana kraljevna (Sabljar je smatra sv. Marijom), u desnom gornjem uglu vidio se grad s kulom u sredini a dolje je sv. Juraj konjanik ubijao zmaja.
Crkva se nalazila u gradu nedaleko Kranjčevićeve rodne kuće. Sredinom prošlog stoljeća crkva je srušena, a natpisu se zameo trag.

Arhivska dokumentacija:

Precrt M. Sabljara. Arhiv JAZU XV 23/D VI 79.

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 241, br. 806.
Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 55, br. 73a.

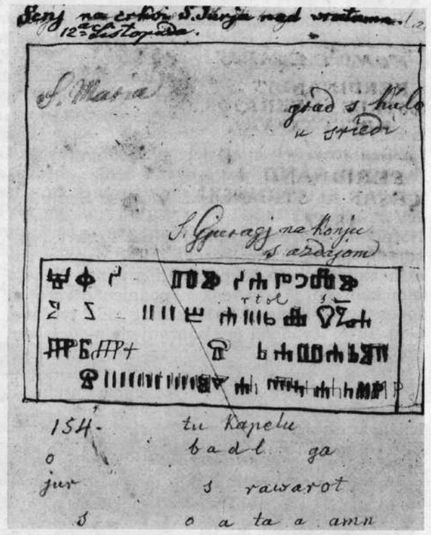

Sl. 533. Sabljarov precrt.

B. Fučić, Glagoljska epigrafika grada Senja. Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, god. V (1956), br. 6, str. 7—8.

Sl. 534

SENJ 389
D/6

Izvorni smještaj: pročelje senjske katedrale.
Sadašnji smještaj: Povijesni muzej Hrvatske, inv. br. 6836.
1543. god.
Kristalični, zrnati vapnenac.
46×30×15 cm.
Natpis na ploči koja je još osamdesetih godina XIX stoljeća bila uzidana na pročelju senjske katedrale.

·Č·F·K·V· V TO
VR(I)ME B(I)HU PR(O)K(URA)T(U)RI
K(A)NON(I)KA·B·VL(A)S
T(E)L(I)NA·B·PUČA
NINA·B·

● *1543, v to vrime bihu prokuraturi: kanonika 2, vlastelina 2, pučanina 2.*
Ustav. Ligature VTO, VR, PR, TR, VL, TL.
Kukuljević (Acta i Nadpisi) pogrešno je razriješio kratice i čitao natpis: 1543. V to vrime bjehu prokleti kanonika 2, vlastelina 2, pučanina 2. Poslije Kukuljevićeva vremena natpis se zameo i tek se 1969. našao u Zagrebu, u spremištu Arheološkog muzeja. Bez uvida u original sva je kasnija literatura prenosila pogrešno Kukuljevićevo čitanje (Jelić 1906, Szabo 1940, Fučić 1956). Na temelju tog krivog čitanja Fučić je (1956) zaključio da natpis bilježi ekskomunikaciju senjskih protestantskih pristalica. Uvidom u pronađeni original, natpis je ispravno interpretirao M. Valentić (1969), razrješujući kraticu PR(O)K(URA)T(U)RI.
Natpis bilježi sastav senjskog kolegija prokuratora, upravitelja crkvene imovine, u kome sudjeluju jednakim udjelom predstavnici senjskog kaptola, patricijata i puka.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 244, br. 243.
Kukuljević, Nadpisi, str. 242, br. 809.
Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 55, br. 79a.
Gj. Szabo, Arhitektura grada Senja. V.: SENJ. Hrvatski kulturni spomenici I. Izdanje JAZU, Zagreb 1940, str. 39.
B. Fučić, Glagoljska epigrafika grada Senja. Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, god. V (1956), br. 6, str. 184.
Valentić, Kameni spomenici, str. 172—173 i slika.

SESTRUNJ 390
E/9

»Na jednom pragu, uz malu crkvicu«. Podatak i precrt don Rika Finke, Zadar 1977.

Č ω K Ž

● *1747.*
Kurziv.

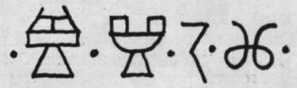

Sl. 535

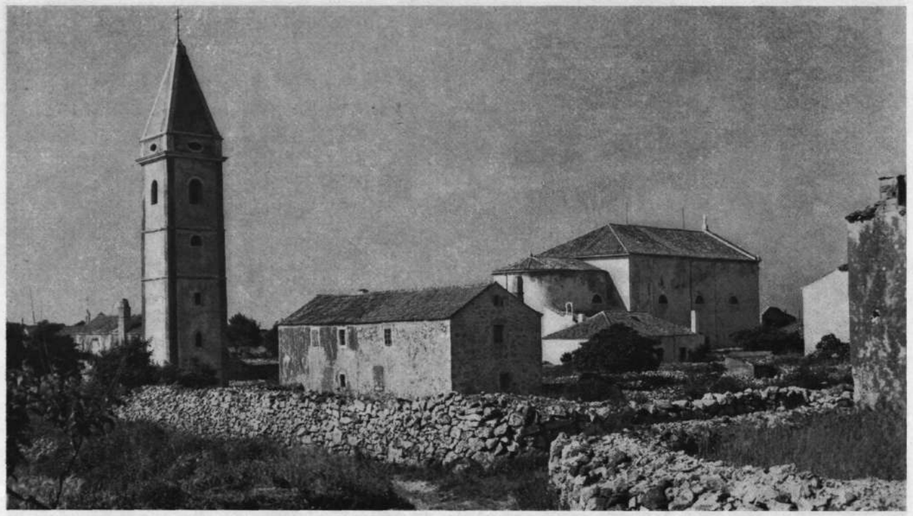

Sl. 536. Silba. Veduta naselja oko župne crkve sv. Marije.

SILBA

391
D/8

Crkva sv. Marka na groblju.
1530. god.
Nadgrobna ploča, adaptirana za menzu lijevog oltara uz istočni crkveni zid.
Bijeli vapnenac.
79×159×15 cm.
Dvojezični natpis, talijanski latinicom i hrvatski glagoljicom.

S·DE·MCO BILUSIC DI SCH
RDA ET SVI EREDI M
D·XXX
MARKO BIL(U)Š [POKOI]
VIČNI DA IM GOS
PODI [I SVITLOST V]
IČ[NA SVITLILA IM]

● *Sepoltura de Marco Bilusic di Schrda et sui eredi. 1530. Marko Biluš. Pokoj vični da⟨j⟩ im, Gospodi, i svitlost vična svitlila im.*
Ustavni i kurzivni oblici glagoljskih slova.
Površina ploče toliko je izlizana da su slova mjestimice još jedva vidljiva.
U staroj, nekada župnoj crkvi sv. Marka na Silbi pokapali su se i pokojnici s manjih okolnih otoka, tako i Bilušići sa Škrde. U maticama

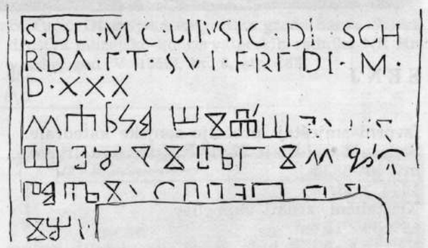

Sl. 537

krštenih župe Silba upisano je prezime Bilušić u XVI st. Dne 7. X 1593. krsti se u Silbi Matiji Bilušiću sin Gašpar. Kasnije to prezime u silbskim izvorima nestaje.
Godine 1637. ruši se stara crkva sv. Marka i gradi današnja, pa je vjerojatno te godine nadgrobna ploča izumrlih Bilušića izvađena iz crkvenog pločnika i upotrebljena za menzu novog pokrajnjeg oltara.

Literatura:

P. Starešina, Pomorstvo Silbe. Djela Instituta JAZU, knj. IV. Zadar 1971, str. 16, bilješka br. 28. Nije točno čitanje »Grob Marka Karšića iz Skarde g. 1530.«

SILBA

392
D/8

Župna crkva sv. Marije.
XVII i XVIII st.
Oznake na posudicama za sveta ulja.
1) Dvije spojene posudice iz XVII st.
Srebrni lim. Visina 35 mm, s poklopcem 42 mm. Promjer 40 mm.

Dvojezične oznake na bokovima posudica.
Sl. 538, dolje

latinicom:	glagoljicom:
O(leum)	U(LE)
CATE: (cumenor)um	K(RIZME)
	latinicom:
	CRIS(ma)

Ustav. Slovo K udvostručenih okomitih crta.

Literatura:

I. Milčetić, Arkeologično-istorične crtice s hrvatskih otoka. Vjesnik hrv. arheol. društva, god. VI (1884), br. 4, str. 113.

2) Garnitura od tri posudice iz XVIII st.
Sl. 538, gore.
Srebrni lim.

Visina 45 mm. Promjer 32 mm.

Na poklopcu jedne posudice glagoljicom:
S(VETI)
E(LEI) BOL(NIH)

Na poklopcima dviju spojenih posudica:

S(VETI) S(VETI)
E(LEI) KAT(EKUMEN) E(LEI) HR(IZME)

Ustav.

Ne poznavajući pismo, graver je oka glagoljskog T pretvorio u dvije okomite crte i glagoljsko H preoblikovao tako da je nalik na latiničko minuskulno h.

Sl. 538

SILBA

393
D/8

Stambena kuća br. 271, blizu župne crkve.
8. III 1660. god.
Bijeli vapnenac s otoka Premude.
204×21×28 cm.
Natpis na nadvratniku.

Č H M M(ISECA) M(ARČ)A NA DNI 3
ČINIM Ê MEŠTAR FRANIČ LORENC KI BUDE STATI
U OVOJ KUĆI DA IMA DATI G MISE NA LUZARIJ ML(A)DE NEDILE
NA GODIŠČE

● *1660, miseca marča na dni 8, činim ja meštar Franić Lorenc: ki bude stati u ovoj kući da ima dati 4 mise na Luzarij mlade nedilje na godišče.*
Kurziv. Recepcija latiničkog slova O.
Natpis je uklesao na svojoj kući majstor klesar Franić Lorenc(in), ugraviravši i alate svoga zvanja: klesarski bat, klin i šestar. Natpis bilježi oporučnu odredbu nasljednicima odnosno uživaocima njegove kuće da imaju dati godišnje, i to na »mlade nedjelje« (prve poslije mladog mjeseca ili prve u mjesecu) 4 mise za njegovu dušu na oltaru sv. Marije od Ružarija.

Riječ »mlade nedile« naknadno su dopisane manjim slovima.
Majstorovo prezime zabilježeno je na natpisu u obliku Lorenc. U maticama iz Silbe u XVII st. ono je neustaljena oblika: Lorencin, Lovrencin, Lovracinjev, Lovrencinov, Lovrencinjev.

Literatura:

P. Starešina, Pomorstvo Silbe. Zadar 1971. Institut JAZU, Djela, knj. IV, str. 66 i slika br. 22.
Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 278.

Sl. 539

Sl. 540

SLATINA 394
K/6

Nalazište: Slatina, selo kod Banjaluke u Bosni.
Sadašnji smještaj: Zemaljski muzej u Sarajevu.
XIV—XV st.
Ulomak ploče.
Lapor (muljika).
56×54×8,5 cm.
U sredini ploče su tri retka natpisa. Sudeći po stilizaciji teksta možda su nadgrobni natpis.

MARTIN' LEŽI
VASILEV' SIN' L
SE PISA MILE S(I)N'

Nelijepo pismo neispisane, početničke ruke. Glavnina slova proizlazi iz oblika zrelog glagoljskog ustava. Upotreba malog apostrofa (jerok) na mjestu poluglasa upućuje također na vrijeme XIV—XV stoljeća. Arhaična morfologija slova N (N ima bočne crte na lijevoj strani) pokazuje retardaciju starih oblika u rubnom ambijentu glagoljice. Oblik slova M (poput latiničkog T) možda je recepcija ćirilskog M, no vjerojatnije je to recepcija latiničkog, uncijalnog kasnogotičkog M (XIV—XV stoljeće).
Tekstom se htjelo reći da tu leži Martin, Vasilev sin, a da je natpis pisao Mile, sin nekog — u nedovršenom natpisu — nezabilježenog oca.
Istim rukopisom taj je Mile započeo (ali nije dovršio) svoju signaturu u gornjem dijelu ploče:

SE PI(S)A MI⟨LE⟩

Bez konceptualne i bez prostorne veze s tim natpisom, a po svoj prilici i od druge ruke i možda i iz drugog vremena, stoji zapis u donjem dijelu ploče:

SE PISA

gdje se slovo S javlja u kurzivnom obliku.
Još su, bez reda, po površini ploče uparana pojedina glagoljska slova (V, A, I?), a u ploču su ugravirani simbolički znakovi (križevi i svastike), figuralni primitivni crtež lova na jelena (konjanik kopljem probada jelena u vrat), te neki drugi oblici nejasna sadržaja.
Natpis je netočno čitao A. Lovrić, koji je glagoljsko M čitao kao T. Lovrić smatra da »spomenik nije stariji od polovine XV stoljeća«.
Natpis je zatim netočno čitao M. Vego koji je u 6. retku vidio datum 1471:

1 red: SE PI[S]ATI
2 red: TA·TIC LEŽI
3 red: VASILE VRSIL
4 red: SE PISA TIL·ĒN
5 red: VI [L]'TTO
6 red: ČKAN (= 1471)
7 red: [S]E PISA...

Literatura:

A. Lovrić, Glagoljski natpis na kamenu iz okolice banjalučke. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, god. 49 (1937), sv. 1, str. 31—35.
M. Vego, Zbornik IV, str. 99 i slika 280.

SLUM 395
B/4

Crkva sv. Mateja.
1555. god.
Natpis, uklesan u sjeverozapadnom uglu svetišta na konzoli, o koju se upire kameno rebro kasnogotičkog mrežolikog svoda. Natpis je uklesan u štit što je oblikovan na prednjoj plohi konzole.
Vapnenac.

ČFLD

● *1555.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Slovo F s udvostručenom okomitom crtom.
Natpis datira gradnju kasnogotičkog svetišta.
Jelić je taj natpis iz Sluma omaškom registrirao pod lokalitetom Hum, pa je poslije njega sva literatura ponovila njegovu pogrešku.

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s., str. 22, br. 97.
Spinčić, Crtice, str. 63.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 233.

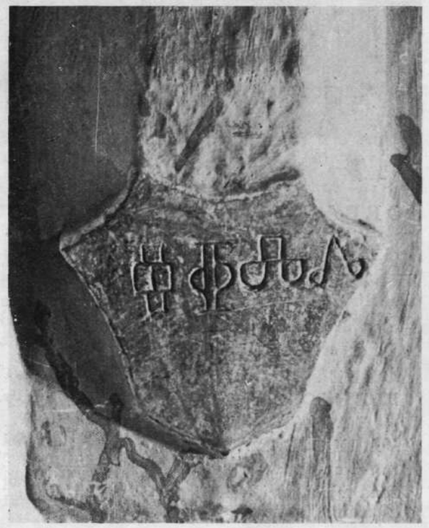

Sl. 541

SLUM 396
B/4

Crkva sv. Mateja.
1555. god.
Natpis, uklesan na vanjštini svetišta, na najvišem kvadru jugoistočnog ugla.
Vapnenac.

ČFLD

● *1555.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Slovo F s udvostručenom okomitom crtom.
Natpis datira gradnju kasnogotičkog svetišta.

SOLINE 397
Dugi otok

D/9

Izgubljeni spomenik.
Crkva sv. Jakova.
1574. god.
Datum gradnje crkve sv. Jakova, godine 1574, uklesan na nadvratniku portala.
Natpis je uništen udarom groma god. 1879.

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 61, br. 194.

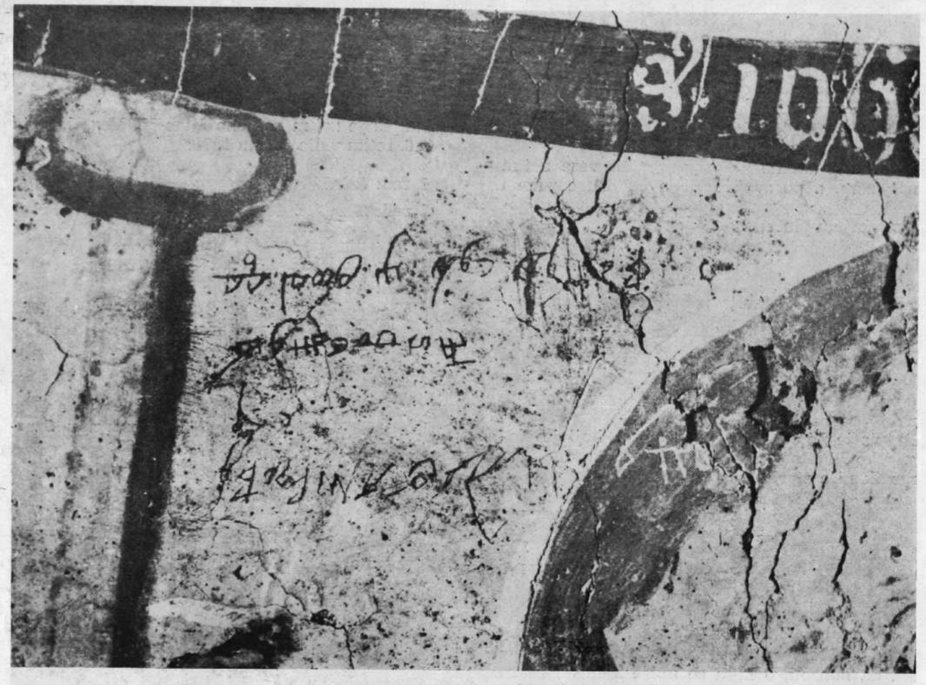

Sl. 542. Grafit br. 5.

SORBAR

398
A/4

Crkva sv. Petra.
XV—XVII st.
Glagoljski grafiti i zapisi na zidnim slikama u apsidi.

1) Zapis crvenom kredom. 7—105/149 cm.

Č U P E
KI E Z BOGOM BOG E Š NIM I →
→ B(LA)Ž(E)NA DIVA MARIJA →
→A KI OČE [. . . . .]

● *1496. Ki je z Bogom, Bog je š njim i blažena Diva Marija. A ki oče . . .*
Kurziv. Ligature BO, GO.

2) Grafit na crvenoj borduri. 189/145 cm.

Č F M 3 PRE ĐDRIĒ JuRK(O)VIČ →
→ PIS(A)H KADA BIŠE SNIG NA →
→ V[. . . . . .] I BIŠE MAŠA U [. . . .]

● *1568. Pre Jadrij Jurković pisah kada biše snig na 3 . . . i biše maša u . . .*
Kurziv.
U riječi ĐDRIĒ slovo Ē upotrebljeno je za -ja i za -j.

3) Grafit na žutoj borduri 199/150 cm.

Č H B KADA UMRI JURE VOČIĆ →
→ VOLIČ NA ĬŽ Ju[LEĒ]

● *1602, kada umri Jure Vočić Volić na 17 juleja.*
Kurziv. Ligatura VO. Za grupu JU u riječi Jure upotrebljeni su znakovi J + U a u riječi Juleja znak Ju.

4) Grafit na modroj borduri, pod prethodnim. 197/148 cm.

Č H V KADA UMRI AGNEA → . . . . . .
→ MESECA AGU(ŠTA)

● *1603, kada umri Agneja . . . . . meseca agušta.*

Kurziv.

5) Grafit na bijeloj pozadini uz štap apostola Jakova starijeg, pod latinskim oslikanim natpisom s. ioh(anne)s. 79/133 cm. Sl. 542.

TO PISA JuRE
JuRJEVIĆ
RODOM SRBARA

● *To pisa Jure Jurjević, rodom ⟨z⟩ Srbara.*

Kurziv. Ligatura TO.

6) Grafit na crvenoj vodoravnoj borduri između gornjeg i donjeg oslikanog registra. 43—80/145 cm.

TO PISA ANTON ŽAKAN KI B(I)ŠE →
RODOM Z K⟨ATU⟩NA Č U P E

● *To pisa Anton žakan, ki biše rodom z Katuna(?). 1496.*

Kurziv. Ligatura TO.

7) Na gornjoj vodoravnoj žutoj borduri. 283/150 cm.

TO ZAPIS(A)

Kurziv. XVI st.

SOVINJAK

399
B/4

Izgubljeni spomenik.
Zvonik župne crkve.
1557. god.
Natpis na kamenoj ploči nad vratima zvonika.
Čitanje prema precrtu J. Volčića.

Č·F·L·Ž· VA VRIME ŽU
PANA·KIRINA SIROTIČA
KI E·I STAREŠI
NA·CRKVENI·INO
I VEČE·SUSED

● *1557, va vrime župana Kirina Sirotića, ki je i starešina crkveni, ino i veće sused.*
Ustav. Ligature VR, NO. Sljubljena slova VA, DA, ČA. Kurzivno D u riječi »sused«.
U riječi »starešina« koju je Volčić precrtao tako kao da bi glasila »starušina«, smatram da se radi o ispravku klesara, koji je glagoljsko slovo I ispravio u E (starišina u starešina) prema lokalnom ekavskom sovinjskom izgovoru.
Natpis datira gradnju zvonika u vrijeme općinskog župana Sirotića koji je istodobno obavljao i funkciju upravitelja crkvene imovine (»starešina crkveni«).
Natpis je zbog političke mržnje uništen (otučen je batom) dne 8. V 1921.

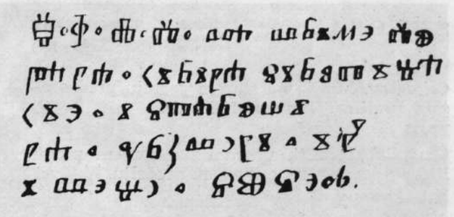

Sl. 543. Volčićev precrt.

Arhivska dokumentacija:

Volčić, Bilježnica (precrt).

I. Kukuljević, Nadpisi istranski, Arhiv JAZU XV 23/D VI 93.

Literatura:

Š. Ljubić, Razvod Istarski u latinskom i talijanskom jeziku. Starine, knj. VI, str. 168, bilješka. Zagreb 1874.

J. Volčić, Njeki glagoljski napisi.

Jelić, Fontes XVI s., str. 23, br. 102.

Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 71 i 233.

Spinčić, Crtice, str. 63.

F. Barbalić, Vjerska sloboda Hrvata i Slovenaca u Istri, Trstu i Gorici. Zagreb 1931, str. 46.

SOVINJAK

400
B/4

Izgubljeni spomenik.
Stambena kuća obitelji Mantovan.
1594. god.
Čitanje prema precrtu J. Volčića.

Sl. 544

Č F·P G

● *1594.*

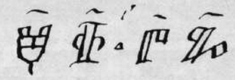

Ustav. Udvostručene okomite crte slova F, P, G.

J. Volčić u svojoj Bilježnici bilježi da se taj natpis nalazi »na kući Mantovan u Sovinjaku« a Šime Ljubić, koji je podatak o natpisu primio od Volčića, piše da se nalazi »na staroj popovskoj kući u Sovinjaku«.

Arhivska dokumentacija:

Volčić, Bilježnica (precrt).

Literatura:

Š. Ljubić, Razvod Istarski u latinskom i talijanskom jeziku. Starine, knj. VI, str. 168, bilješka. Zagreb 1874.

SUKOŠAN

401
E/9

Crkva sv. Marije na starom groblju pred seoskim vratima. Gospa od Milosrđa.
1651. god.
Natpis, uklesan na dugoljastom kamenu na jugozapadnom uglu pročelja.
Bijeli vapnenac.
56×15×14,5 cm.

Č H L A
TO PISAH ĒA MIKO PILUŠIĆ

● *1651. To pisah ja Miko Piljušić.*
Kurziv. Drugo slovo I u riječi »Pilušić« je ćirilsko. Slovo Ē(jat) u riječi »ja« stoji u funkciji J. Taj je natpis zapravo grafit.

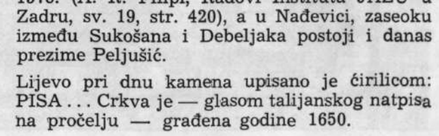

Sl. 545

Prezime Piljušić javlja se u izvorima god. 1578. (A. R. Filipi, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 19, str. 420), a u Nađevici, zaseoku između Sukošana i Debeljaka postoji i danas prezime Peljušić.

Lijevo pri dnu kamena upisano je ćirilicom: PISA . . . Crkva je — glasom talijanskog natpisa na pročelju — građena godine 1650.

SUKOŠAN 402
E/9

Crkva sv. Marije na starom groblju pred seoskim vratima. Gospa od Milosrđa.
XVII st.
Glagoljski grafiti, uparani na donjem pragu lijevog prozora na crkvenom pročelju.
Bijeli vapnenac.
112×18 cm.

1) ČHM

● *1660.*
Kurziv.

2) ČHLA

● *1651*
Kurziv.

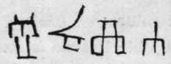

Sl. 546

Sl. 547

SUKOŠAN 403
E/9

Župna crkva sv. Kasijana.
15. V 1674. god.
Natpis na kamenoj ploči, profilirana okvira, koja je ugrađena u zid sakristije, nad vratima što vode u prezbiterij.
Sivi tvrdi vapnenac.
58×34 cm.

·BI·KRŠĆENA NA JIME·
SVETOGA KASIĖANA
CRIKVA OVA I KRSTI VANJ
ELISTA ARHIBISKUP·ZADARSKI
MISECA·MAĖ·A·NA·DĬ
ČHNG

● *Bi kršćena na jime svetoga Kasijana crikva ova i krsti Vanjelista arhibiskup zadarski miseca maja na 15, 1674.*

Kurziv. Mnogo klesarskih grešaka. Slovo Ė (jat) u funkciji J (Kasijana, maja).

Natpis bilježi posvetu crkve za zadarskog nadbiskupa Ivana Evangeliste Parzaghi (1669—1688).

Sl. 548

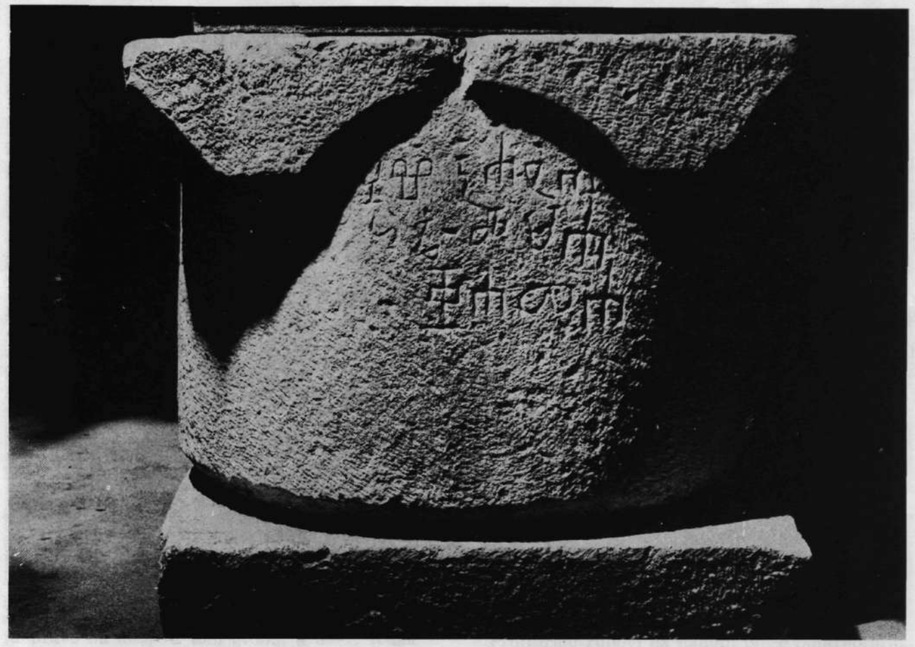

Sl. 549

SUKOŠAN 404
E/9

Stambena kuća, vlasništvo Josipa Peričića pok. Augustina. 24. VII 1741.
Glagoljski natpis uklesan na bunarskom grlu.
Bijeli vapnenac. Natpisno polje 23×19 cm.

Čѡ KA NA
IG LUA
FATA

● *1741, na 24. lua (= luja, srpnja), fata.*

Kurziv. Ružno pismo.

Izraz »fata« tumačim kao pozajmicu talijanskog participa ž. roda »fatta« (od fare), tj. cisterna je godine 1741. učinjena, dogotovljena, sagrađena. Termin je preuzet iz česte stilizacije tekstova o dovršenju djela na talijanskom jeziku (... questa opera fu fatta ...).

SUTOMIŠĆICA 405
E/9

Župna crkva sv. Eufemije.
1693. god.
Natpis, latinicom i hrvatskim jezikom a s oznakom godine glagoljicom, uklesan na ploči, uzidanoj na crkveno pročelje.

BI·KARSTENA·CRIKVA
·SVETE·EVFEMIE·P
Od·PRISV(I)TLIM·GOSPO
dINOM·ARHIbISKVP
OM·VIKTORIO·PRI
VLI·NA 26 NOVE
MъRA·ČHPV

● *1693.*
Kurziv.

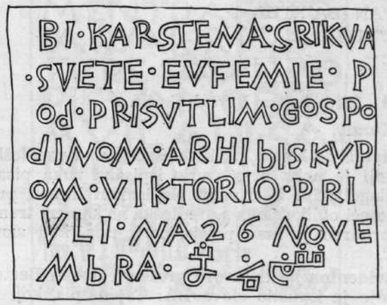

Sl. 550

● *Bi karštena crikva svete Eufemije pod prisvitlim gospodinom arhibiskupom Viktorio Priuli na 26. novembra 1693.*

Sl. 551

SVET IVANAC 406 B/5

Kuća br. 5 u zaselku Cvitić. Vlasnik Jakov Cvitić.

1516. god.

Natpis na kamenoj ploči, uzidanoj na pročelju kuće, lijevo od ulaza u staju.

Vapnenac.

24×29,5 cm.

ČFEĬ ŽU
PAN (BA)RTUL
C'VITI
Č

● *1516, župan Bartul Cvitić.*

Kurziv.

Natpis je klesao pučki klesar prema predlošku koji je neka brza i vrlo ispisana ruka pisala glagoljskim kurzivom. Nepismeni klesar, prenoseći oblike slova s predloška na kamen, transformirao je brze poteze pera, npr. kod slova Č.

Evidentna je klesarova greška u imenu Bartul, gdje je ispustio slova BA. Taj natpis, koji je bilježio neku gradnju za vrijeme seoskog župana B. Cvitića, očito je bio sekundarno ugrađen na sadašnje mjesto, jer je ploča prilikom ugrađivanja okrenuta iz okomita u vodoravni položaj.

Arhivska dokumentacija:

I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93. Tu je netočan precrt i netočno čitanje M. Sabljara. Slovo Ĭ zamijenio je slovom I te pročitao datum 1523.
J.Volčić, Bilježnica. Donosi precrt. U datumu zamjenjuje Ĭ sa J pa dobiva datum 1533.
Vj. Spinčić, Glagolitica, rukopisna zbirka. Arhiv JAZU VIII. 161. Među Spinčićevim papirima nalazi se relativno dobar precrt Andra Hrovata iz godine 1874. s opaskom Hrovatovom da se natpis nalazi »na kamenu kmeta Bajuna u Sv. Ivancu« i s komentarom Spinčićevim: »Ovako po Andro Hrovatu, koj kako se vidi iz njegove dotične popratnice 2/3 74 nije poznavao glagoljice. Čitat ovako nekako 1516 (č·f·e·i, prije 6 pak 10; nego u tom slučaju moralo bi pod četvrtom brojkom još koja crtica da bude *i*) župan? rt?? Cvitić.«

Literatura:

Volčić, Njekoji glagoljski napisi. Volčić daje pogrešan datum 1533, koji prenosi i sva kasnija literatura.
Jelić, Fontes XVI s. Addenda str. 55, br. 69b.
Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 63.
Spinčić, Crtice, str. 57.

SV. IVAN OD ŠTERNE 407 A/5

Privremeni smještaj u podrumu župne kuće. Nadgrobna ploča. God. 1945. zapažena je — u svojoj sekundarnoj upotrebi — kao menza kamenog stola u vrtu župne kuće (Fučić).
XV—XVI st.
Bijeli vapnenac.
64×139×12,5 cm. Natpisno polje 60×34 cm.
U gornjem dijelu ploče bilo je uklesano 7 redaka teksta; prva dva retka su upotrebom ploče gotovo potpuno izlizana i nečitka. Razabire se samo da je prvi redak započinjao znakom križa. Znatno je izlizana i sredina trećeg retka, tako da čitanje riječi »grob'« nije sasvim pouzdano.

+ .....
.....
TA GROB' NIH'
NA POLOVICU
DA SE NIMA T'VO
RIT B'RES'LO
VA NIH'

● + ... *ta grob njih na polovicu da se nima tvorit bre⟨z⟩ slova njih.*

U predodžbi nadgrobnoga natpisa na ploči može se pretpostaviti da je nakon znaka križa u prvom i u drugom retku bilo uklesano ime vlasnika i spomen njegovih nasljednika koji imaju pravo na ukop u tom grobu, a 3—7. redak bi sadržavao klauzulu da se taj njihov grob (»ta grob' njih«) ne može dijeliti s daljnjom rodbinom ili s drugim interesentima, bez izričite dozvole (»brez slova«) legalnih nasljedni-

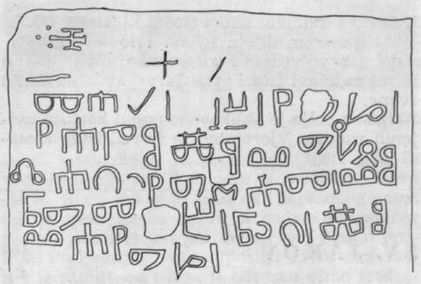

Sl. 552

ka. Termin »prez slova« za izričito pravno utanačenje upotrebljava i Moščeničko-kožljački razvod iz godine 1395, a poznaju ga istarski glagoljaši i u XVII stoljeću. »Pre Marin Farina plovan ot Matradi« (Materada) u nekoliko navrata između 6. I 1614. i 26. VI 1616. krštava djecu izvan svoje župe, u Brtonigli, pa izričito navodi da za to ima ovlaštenje nadležnog brtoniškog župnika: »pre Marin Farina krstih se više pisane otr(o)ke slovom g(ospodi)na plovan(a) brtoneskog«. (Liber baptizatorum 1583—1665, f. 76v, Arhiv župnog ureda u Brtonigli). Kurzivna, stilizirana slova. Hrvatski poluglas (štap).

Profilirani rubovi na naličju ploče potkrepljuju zaključak da je ploča bila nadgrobna, tj. da se je ukladala u utor kamenog okvira nad nekom zidanom rakom. Gornji rub ploče je sekundarno odlomljen; ploča je bila skraćena.

SV. IVAN OD ŠTERNE 408 A/5

Groblje oko župne crkve sv. Ivana.
1595. god.
Dvojezični natpis — talijanski latinicom i hrvatski glagoljicom — na ulomku nadgrobne ploče.
Bijeli vapnenac.
48×47 cm.

QVESTO MVNI
MENTO·A·FATO
FAR MIS(E)R·PRE
IVRE·STAVERO
PIEVANO DEL
A VILA DI·SA
NTO IVAN DE
LA·STERNA
TO E G'ROB' P'RE JuR'
Ê S'TAVERA
MDLXXXXV

● *Questo munimento a fato far miser pre Jure Stavero, pievano dela vila di Santo Ivan de la Sterna.*
To je grob pre Jurja Stavera.
1595.

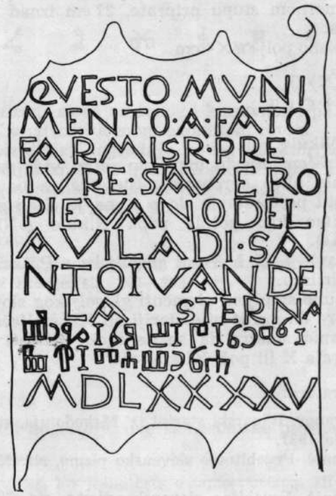

Sl. 553

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligatura TO.
U talijanskom dijelu teksta vrlo su karakteristični neprevedeni i u čakavskoj dijalektalnoj formi zadržani izrazi »pre Jure«, »vila de Santo Ivan«.
Natpisno polje je oblikovano poput kartuše uvijenih rubova. Vjerojatno je to rad istog klesara koji je god. 1581. izradio na sličan način nadgrobnu ploču popa-glagoljaša Stipana Dekovića u nedalekom mjestu Bačvi.
Ulomak ploče u Sv. Ivanu od Šterne, upotrebljene ploštimice u pokrovnoj plohi zida oko groblja, našao sam 24. VI 1970. i pohranio ga u crkvi.

SV. JAKOV 409
C/7

Stara crkva sv. Jakova na groblju.
1624. god.
Glagoljski natpis na ploči uzidanoj na pročelju pod preslicom za zvono.
Bijeli mramor.
36×30 cm.

ČHIG

● *1624.*
Ustav.
Kako je romanička crkva starija od tog datuma, natpis bilježi dogradnju nove lađe i obnovu preslice. Pod glagoljskim tekstom su kasnije arapskim znamenkama uklesani datumi većih građevinskih radova na crkvi godine 1879. i 1924.

Sl. 554

SV. NAUM 410
na Ohridskom jezeru

Sl. 555

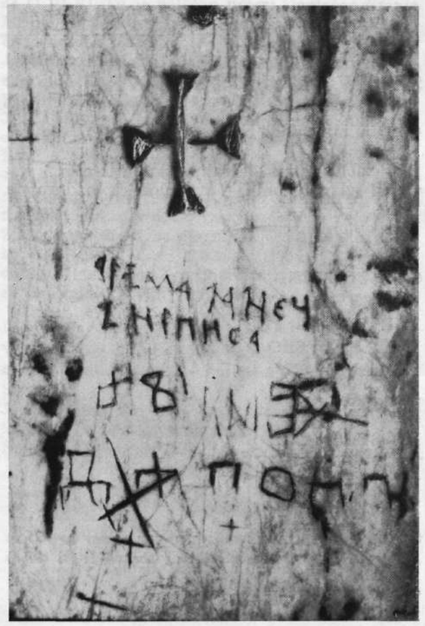

Crkva sv. Nauma.
XII st.
Glagoljsko-ćirilski grafit uparan na lijevom mramornom stupu priprate, 27 cm iznad baze stupa.
Natpisno polje 7×4 cm.

N I ⟨K⟩ U
L A P O P Ъ

● *Nikula pop.*
Na trećem mjestu u prvom retku vide se nesuvisle pliće ogrebotine. Štefanić je na tom mjestu pretpostavio slovo K pa je cijeli grafit pročitao kao potpis popa Nikule (»Nikula popъ«).
Slova N, I, U, L, A su glagoljska a P, O, P, Ъ su ćirilska.
Potpuno stopljeni elementi glagoljskog slova U govore da grafit nije stariji od XII stoljeća.
Štefanić smatra da se ne može datirati prije kraja X ili poč. XI stoljeća.

Literatura:

J. Ivanov, B'lgarski starini iz' Makedonija, str. 53. Sofija 1931.
Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo, str. 25—26, sl. 2.
Štefanić, Prvobitno slavensko pismo, str. 29—30, sl. VII. Zagreb 1969.

SV. VID 411
(MIHOLJICE) otok Krk
C/5

Crkva sv. Mihovila na groblju.
X. 1753. god.
Natpis na nadvratniku nekadašnjeg crkvenog portala.
Breccia.
Dimenzije nadvratnika 132×16,5 cm. Duljina natpisa 25 cm.

Č ω L V M(ISE)C(A) OK(TEBRA)

● *1753, miseca oktebra.*
Kaligrafirani kurziv. Slovo O s udvostručenom okomitom crtom.
Natpis datira izradbu crkvenog portala na staroj, nekada župnoj crkvi izumrlog sela Miholjice. Sijelo župe je preseljeno 1890. god. u područno selo Sv. Vid, gdje je sagrađena nova crkva. Stara crkva je srušena i sagrađena nova, manja grobljanska crkva, a nadvratnik starog portala prenijet je i postavljen nad ulaz u groblje. Posljednjih godina (poslije 1960) nadvratnik je skinut, od njega je odrezan samo srednji dio s natpisom (sada je kamen dug svega 39 cm) i ugrađen kraj ulaza u ogradu groblja.

Sl. 556

Sl. 557

ŠKOLJIĆ 412
E/9

Samostan sv. Pavla pustinjaka franjevaca trećoredaca, na Školjiću (Galevcu) kod Preka.

Samostanska crkva.
1596. god.
Latinski natpis i glagoljicom uklesani datum o posvećenju crkve i oltara u njoj, koje je izvršio Orazio Bellotti, Mlečanin, biskup ninski, za vrijeme gvardijana fra Mihovila Nižića.
Bijeli vapnenac.
Duljina glagoljskog dijela natpisa (datuma): 105 cm.

HORATIVS BELLOTVS →
→ VENET · EPS · NONEN · TEMPLVM · HOC ·
IN HONOREM DIVI PAVLI PRIMI →
→ EREMITAE
ET ALTARIA →
→ CONSECRAVIT · V · KAL · IAN · M · D · XC · VI
SVB GVARD · F · MICH · NISICH ·

· Č · F · P · E ·

● *1596.*
Ustav.

Literatura:

S. Ivančić, Povjesne crte o samostanskom III redu sv. o. Franje, str. 206—207.

ŠKOLJIĆ 413
E/9

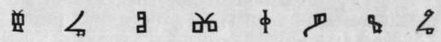

Sl. 558

Samostan sv. Pavla pustinjaka franjevaca trećoredaca, na Školjiću (Galevcu) kod Preka.
1687. god.
Natpis na nadvratniku ulaza u stari refektorij.
Bijeli vapnenac.
Dimenzije nadvratnika 159×40,5 cm. Duljina natpisa 78 cm.

ČHOŽ F(RA) Ju(RAI) K(RSTIĆ) →
→ G(VARDIÊN)

● *1687. Fra Juraj Krstić, gvardijan.*

Stilizirana slova ustavnog i kurzivnog tipa. Slovo K s udvostručenom okomitom crtom.
Natpis datira dogradnju novog refektorija pod gvardijanom fra Jurjem Krstićem. Zbog kasnijih građevnih preinaka natpis sada stoji pred samostanskim stepeništem.

Literatura:

S. Ivančić, Povjesne crte o samostanskom III redu sv. o. Franje, str. 207—208.

ŠKOLJIĆ 414

Samostan sv. Pavla pustinjaka franjevaca trećoredaca, na Školjiću (Galevcu) kod Preka.
1689. god.
Dva glagoljska natpisa istog sadržaja nad vratima u samostanskoj sali.

Č · H · O · Z ·

● *1689.*
Datum dogradnje ove samostanske prostorije.

Literatura:

S. Ivančić, Povjesne crte o samostanskom III redu sv. o. Franje, str. 208.

ŠORIĆI 415
A/5

Crkva sv. Marije Magdalene.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama koje se protežu apsidom (Majestas Domini, apostoli), trijumfalnim lukom (Navještenje, sveci) i onim dijelom južnog i sjevernog zida lađe koji prilježe uz trijumfalni luk (sveci). Freske XIV st.

1) Sjeverni zid. Srednji pojas, drugo oslikano polje s dva svetačka lika. Na lijevom liku (sv. Barbara s tvrđavom u ruci), na njezinom lijevom ramenu. 85/191 cm (mjereno od *desnog* ugla!)

DA POP .....

Kurziv. Ligatura PO.
XVI—XVII st.
91/159 cm. Ispod lijevog lakta sv. Barbare.
TO PISA PERIĆ ŽARKOVAC
Kurziv. XVI—XVII st.

2) Sjeverni zid. Pod prethodnim grafitom. Na lijevom rukavu sv. Barbare. 92/168 cm (mjereno od *desnog* ugla!)

TO PISA POP'
ŠTRAPIĆ

Kurziv. XVI—XVII st. Ligature TO, PO, TR. Sljubljena slova SA, TA.

3) Sjeverni zid. Pod prethodnim grafitom. Pod rukom sv. Barbare koja drži tvrđavu. 75/164 cm (mjereno od *desnog* ugla!) Sl. 559.

ČFHĬ3
MISECA FEBRARA NA I I E
PRE T C'

● *1618, miseca febrara na 26. Pre T. C.*
Kurziv. Ligatura BR.
Pisac je u toku pisanja ispravio pogrešku u datumu (1518 u 1618). U oznaci dana prvo slovo I jest broj 20, a drugo je veznik i (20 i 6).

4) Južni zid. Prvo polje srednjeg pojasa. Na ružičastoj haljini drugog sveca, pod njegovom desnom šakom. 81/150 cm. Sl. 560.

ČFPB MISECA JENVARA
DAN IV PRE LUKA GLOB(I)Č

● *1592, miseca jenvara dan 23. Pre Luka Globić.*

Kurziv. Ligature PR, GL. Udvostručene okomite crte slova F, P, B u datumu.

5) Južni zid. Prvo polje. Između nadlaktica drugog i trećeg sveca 92/175 cm.

ČHG NA DĬ FEBRARA
SIE PISAH Ê PRE
TOMAŠ GREHIĆ

● *1604, na 15 febrara. Sie pisah ja pre Tomaš Grehić.*

Kurziv. Ligature BR, PR, GR.

6) Južni zid. Prvo polje, treći svetac (Sv. Leonard s verigama u rukama). Na njegovoj crvenoj haljini, pod rukom i verigama. 112/148 cm.

ČHI KADA SE PRIDOH'
POKLONITI Ê PRE
ÊDRI[I] POKRITINA
IZ SELA ROV(I)NSKOGA U S(VE)TU
MARIJu MAGDALENU V TO V
RIME BIH OD .....
LE MISECA APRILA DAN
ŽĬ B(OŽ)E POMOZI AMEN

● *1620, kada se pridoh pokloniti ja pre Jadrij Pokritina iz Sela Rovinjskoga u Svetu Mariju Magdalenu. V to vrime bih od .... le miseca aprila dan 17. Bože, pomozi, amen.*

Kurziv. Ligature PR, DO, PO, TO, MO.

Sl. 559. Grafit br. 3.

Sl. 560. Grafit br. 4.

7) Južni zid. 177/168 cm.

ČHKD
KADA BIH SE POKL(ONIT) U...
U SVETU MARIJu S GOSPODINOM
PRE TOMAŠEM PLOVANOM
SELA ROVI(N)SKOGA

● *1645, kada bih se poklonit... u svetu Mariju s gospodinom pre Tomašem, plovanom sela rovi(nj)skoga.*

Kurziv. Ligature PO, NO, PR, TO, LO. Sljubljena slova MA, LA.

8) Južni zid. 154/132 cm. Sl. 561.

A TO ZAPISA JuRIN ZARKOVIĆ
VA NO VRIME KADA TEČAŠE
ČFID MISECA NOVEBRA
D(A)N ĬV U SVETOI MARIJI
MAGDALENI
AMEN

● *A to zapisa Jurin Zarković va no vrime kada tečaše 1525, miseca novebra dan 13. u Svetoj Mariji Magdaleni, amen.*

Kurziv. Ligature TO, NO, BR. Sljubljena slova DA, BA.

Sl. 561. Grafit br. 8.

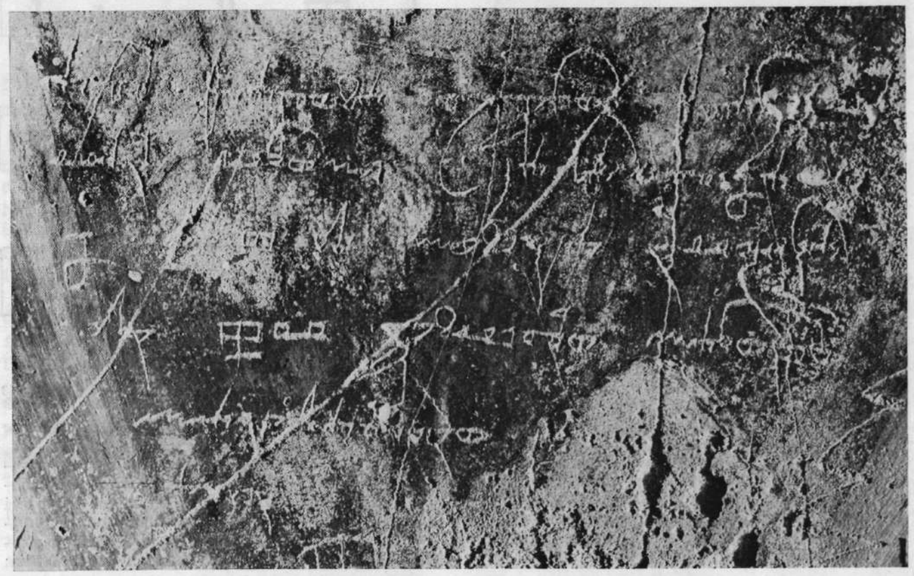

Sl. 562

ŠTANJEL 416
B/3

Župna crkva sv. Danijela.
1609. god.

Natpis o ponovnoj gradnji zvonika, sekundarno uklesan u jugozapadni ugaoni kamen crkve.

Vapnenac.
110×42 cm.

U lijevoj polovici tog natpisa je u prvom retku križ s latiničkim inicijalima P F. U drugom retku je arapskim znamenkama uklesana godina 1609, a u trećem su četiri znaka, od kojih su dva posljednja glagoljicom uklesana slova B F. Glagoljsko F ima udvostručenu okomitu crtu. S desne strane natpisa teče u četiri retka tekst na njemačkom jeziku:

DER TURNI
VON NEVEN
ERHEBT
WORDEN

(tj.: zvonik nanovo podignut).

ŠTERNA 417
A/4

Župna crkva sv. Mihovila.
1541. god.

1) Glagoljski natpis, uklesan na gornjem rubu triju strana osmerostrane krsne kamenice (fons baptismalis). Natpis je oštećen kasnijim, baroknim preoblikovanjem kamenice, kada je duž cijelog natpisa bila otklesana donja polovica gotovo svih slova.

U rekonstrukciji (Fučić) može se uspostaviti izvorni oblik natpisa i čitati ga ovako:

·Č·F·KA
PRE ER(O)L(I)M PL(O)V(A)N
MOH(O)R DRŽ(A)VN(I)K Š(TERNE)

● *1541. Pre Jerolim plovan, Mohor državnik Šterne.*

Miješani ustavni i kurzivni oblici slova. Udvostručene okomite crte slova F, P, N. Ligature PR, MO i ligaturni blokovi PLVN, RŽVN.

»Pre Erolim« je najvjerojatnije onaj pop Jerolim Grižanić, župnik u sporu između gospode Gravisi, feudalnih gospodara Šterne, i seljaka u Šterni i koji je — sudeći po

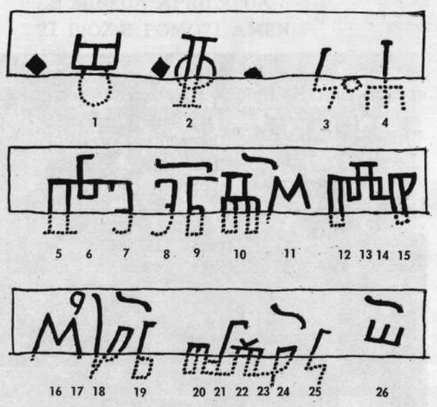

Sl. 563

prezimenu — bio rodom iz sjeverozapadne Istre, gdje to prezime i danas postoji.
»Državnik« je izabrani ekonomski upravitelj i čuvar crkvene imovine, njezinih prihoda i rashoda. Za taj naziv postoje potvrde i u samim glagoljskim spomenicima (glagoljski natpis iz Omišlja iz god. 1442. na pročelju bivše bratovštinske crkve sv. Ivana;

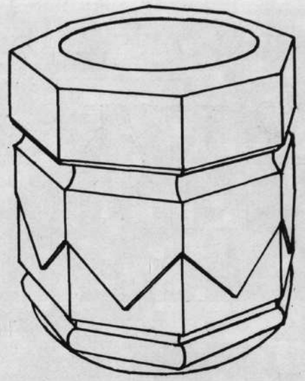

Sl. 564. Šterna, krsna kamenica. Rekonstrukcija.

Sl. 565. Šterna, krsna kamenica. Sadašnje stanje.

usporedi također s.v. »državnik« ARj II, str. 835 i Mažuranić, Prinosi, str. 278).

2) Glagoljski grafit druge pol. XVI st. ili XVII st., uparan u krsnu kamenicu.

Ê GR(E)GOR

● *Ja Gregor . . .*

Kurziv. Ligatura GR.
Potpis posjetioca.

Literatura:

Jelić, Fontes XVII s., Addenda, str. 97, br 153. Navodi da se u ž. crkvi u Šterni nalaze glagoljski natpisi XVII—XVIII stoljeća, kojima je sadržaj nepoznat.

Spinčić, Crtice, str. 60. Neispravno bilježi »natpis iz godine 1500 na kamenu krstionika« i natpise »iz XVII i XVIII stoljeća na župnoj crkvi«.

Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 63. spominje da u Šterni postoji natpis iz 1541.

Prospetto della diocesi di Trieste e Capodistria iz god. 1940, na str. 60. navodi da u Šterni (Sterna--Filaria) »un'iscrizione glagol. sul fonte batt. ricorda un Girolamo, parrocho nel 1541.«

B. Fučić, Glagoljski natpis iz Šterne (1541). Slovo, 11—12, str. 167—180. Zagreb 1962.

ŠTRPED 418
kod Buzeta

B/4

Crkva sv. Duha (nekada franjevačka crkva).
6. IV 1500.

Natpis na ploči uzidanoj pod krovnim vijencem istočnog zida svetišta.

Crveni kamen.
17,5×25 cm.

Č·F M(I)S(E)C(A)
APRILA·
D(A)N' ·E·

● *1500, miseca aprila dan 6.*

Kurziv. Ligatura PR.

Natpis bilježi gradnju kasnogotičkog svetišta crkve sv. Duha.

Literatura:

Jelić, Fontes XV s., str. 30, br. 129. (po prepisu A. Kalca).

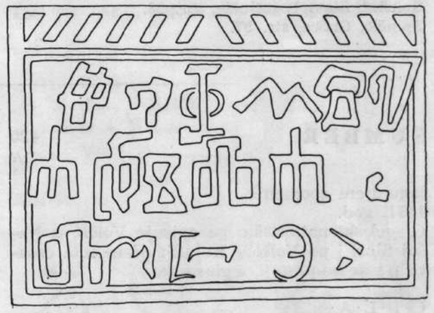

Sl. 566

Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 62.
Spinčić, Slav. bogoslužje, str. 71 i 233.
Spinčić, Crtice, str. 18 i 63.
R. Ivančević, Crkva sv. Duha kod Štrpeda u Istri. Radovi Odsjeka za povijest umjetnosti, br. 6. Filozofski fakultet u Zagrebu 1969, str. 17—26 i slika na str. 21.

ŠUMBER 419
B/5

Crkva sv. Kvirina na groblju.
1540. god.
Volčić je oko 1860. vidio, precrtao i pročitao glagoljski natpis (sl. 567a), što je sekundarno bio uklesan na kameni blok pročelnog crkvenog zida:

Č·F·K·TU CRI
KAV PREKRI
ŽUPAN KIRIN
HULEŽIĆ

● *1540. tu crikav prekri župan Kirin Huležić.*

Natpis je bilježio obnovu krovnog pokrova na crkvi god. 1540.
Natpis i danas postoji ali je između dva rata, kada su proširivali crkvena vrata, bio okrnjen. Sl. 567. Kako se natpis nalazio na bloku kamena s lijeve strane uz sam stari portal, zidari su, šireći vrata, odsjekli desnu stranu kamenog bloka i okrnjili natpis pa se danas od njega vide samo slova:

Č F K....
KAV .....
ŽUPA.....
HUL.....

Kurziv. Ligatura PR.

Arhivska dokumentacija:

Volčić, Bilježnica (precrt i bilješka).

Literatura:

Volčić, Njekoji glagoljski napisi.
Vj. Klaić, Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, III, str, 13—14.
Jelić, Fontes XVI s., Addenda, str. 55, br. 73a.
Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 63.
Spinčić, Slav. bogoslužje, str. 23.
Spinčić, Crtice, str. 57.

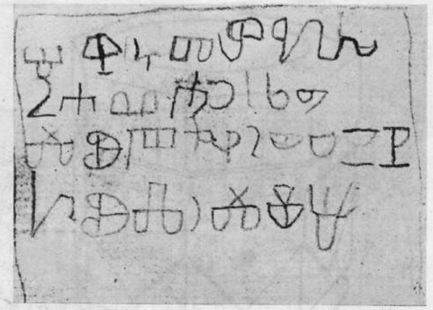

Sl. 567a. Volčićev precrt.

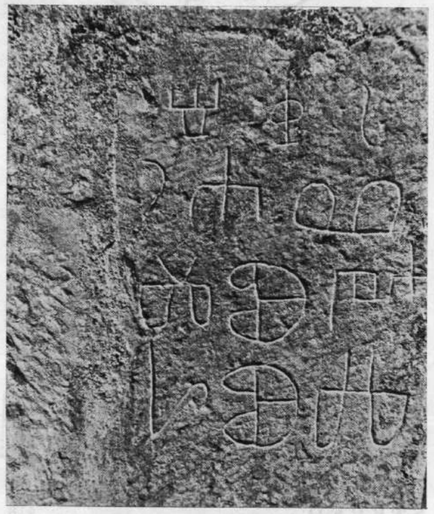

Sl. 567. Sadašnje stanje okrnjena natpisa.

ŠUMBER 420
B/5

Izgubljeni spomenik.
1551. god.
Glagoljski natpis, što ga opisuje Volčić u Našoj Slozi i po Volčiću Kukuljević u Acta croatica, više ne postoji, a glasio je:

Č·F·L·A·
TO JE HIŽA MIHELA
ULIVA⟨LI⟩RIČA

● *1551. To je hiža Mihela Ulivarića.*

U Volčićevo vrijeme nalazio se na sekundarnom mjestu kao spolij kraj cisterne u dvorištu župne kuće, dok Kukuljević piše da je otuda bio prenesen i da je »sada uzidan na velikih vratih u istoj župi«.

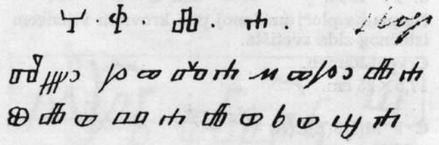

Sl. 568. Volčićev precrt.

Kurziv. Ligatura TO.

Arhivska dokumentacija:

J. Volčić, u bilježnici-kalendaru ima precrt, čitanje i bilješku »U Šumbaru na kamiku bivšemu u vodotoku v župniskim dvorišću«.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, Dodatak, str. 324, br. 29.

Sl. 569. Šumber, veduta sa župnom crkvom sv. Marije.

ŠUMBER 421
B/5

Župna crkva sv. Marije.
1553. god.
Stari nadvratnik crkvenog portala, sada spolij u pločniku pred ulazom u crkvu.
Bijeli vapnenac.
130×30 cm. Duljina natpisnog polja 66 cm.
U sredini nadvratnika, u renesansnoj kartuši uklesan je grb labinske obitelji Vlačić. Uz grb su — lijevo i desno gore — grčke sigle Kristova imena IC XC, a dolje su inicijali vlasnika grba: B(lasius ili Benedictus?) V(lačić).
Nad grbom uklesan je datum 1558 rimskim znamenkama i to neispravno M (D) L V III.
Pod grbom teče biblijski citat na latinskom jeziku (Post. XXVIII, 17): HIC·DOMUS·DEI·EST·ET PORTA CELIS.

Sl. 570

Pod njim je datum 1553. uklesan glagoljicom, ustavnim slovima: Č F L V

Literatura:

B. Fučić, Izvještaj o putu po Istri 1949. godine. Ljetopis JAZU, knj. 57, str. 95. Zagreb 1953.

ŠUŠNJEVICA 422
B/5

Kapela na groblju.
XVI—XVII st.
Glagoljski grafit, uparan na ostacima zidnih slika na južnom zidu.

.....IČ S.....
.....S.... VRIME.....
.....O A V.....
.....VIC.....

Kurziv.

TINJ 423
F/9

Najstariji građevni dio (sada staja) župne kuće (»popovska kuća«) koja se nalazi na brijegu, u blizini ž. crkve sv. Ivana Krstitelja.
1468. god.
Natpis na nadvratniku.
Svijetlosivi zrnati vapnenac.
99,5×18,5×11,5 cm.

ČUMЗ

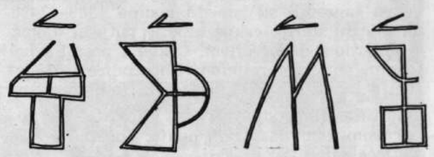

Sl. 571

● *1468.*
Ustav.
Datum gradnje.

TKON

424
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.

Oko 1450. god.

Glagoljski natpis i grb komendatarnog opata Marka Barbo, uklesan na ploči koja je uzidana na vanjštini ogradnog zida, lijevo do ulaznih vrata.

Bijeli vapnenac.

41×99 cm. Natpisno polje 37×8 cm.

G(OSPO)D(I)N' M(A)RKO
BARBO UČINI

● *Gospodin Marko Barbo učini.*
Ustav. Ligatura GD. Slova G i N s udvostručenim okomitim crtama.

Natpis bilježi gradnju ogradnog zida i ulaza u samostanski sklop za vrijeme komendatarnog opata, Mlečanina Marka Barbo, apostolskog protonotara u Rimu (1448—1451), kasnije biskupa u Trevisu (1455), koji je između 1451. i 1455. imao u komendi više crkvenih posjeda u Dalmaciji, među njima i dobra Tkonskog priorata.

Literatura:

L. Jelić, Povjesno-topografske crtice o biogradskom primorju (Tkonski samostan). VHAD, NS III (1898), str. 68 i 105.

Jelić, Fontes XVI s., str. 11, br. 38.

Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 61.

Sl. 572

Sl. 573. Tkon, Čokovac. Bogorodica s djetetom. Reljef u luneti nad crkvenim portalom.

Opatiju sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu nedaleko Tkona na otoku Pašmanu podigli su na svom posjedu benediktinci iz Biograda nakon što su Mlečani opustošili grad i njihov biogradski samostan (god. 1124/1125). Današnju crkvu sagradili su između godina 1369—1418. na mjestu starije crkve iz koje potječu ulomci s pleternom dekoracijom. Crkveni portal s kamenim gotičkim reljefom Bogorodice s djetetom u luneti (sl. 573) potječe iz god. 1418.

Od tridesetih godina XV st. samostan je pod upravom komendatarnih opata; početkom XIX stoljeća samostan se gasi.

Tkonski benediktinci bili su glagoljaši. Iz njihova samostana potječu glagoljski kodeksi XIII — XV st., među njima i hrvatski prijevod regule sv. Benedikta.

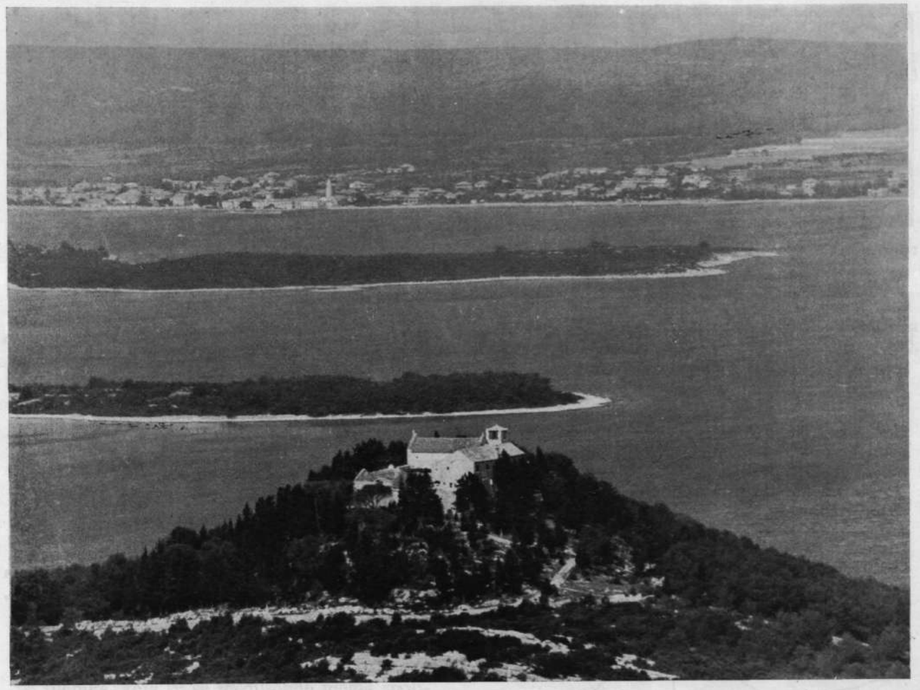

Sl. 573a. Tkon, pogled na brdo Čokovac s benediktinskim prioratom sv. Kuzme i Damjana. U pozadini je Biograd.

TKON

425
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.

1490. god.

Natpis na dva ulomka prelomljene, profilirane i kasnogotičkim lisnatim ornamentom ukrašene kamene konzolne klupice prozora, koji su sekundarno, kao spoliji, bili ugrađeni u zvonik, a prilikom obnove priorata (poslije II svjetskog rata) zapaženi, skinuti sa zvonika i pohranjeni u lapidarij. Klupica je bila klesarski rasječena na tri dijela. U zvoniku je nađen samo prvi i treći dio; srednji dio je izgubljen.

Bijeli vapnenac.

Prvi ulomak 16×28×11 cm.

Treći ulomak 35×28×11 cm.

Natpis na ulomcima glasi:

L(E)T' G[OSPODNIH] Č U P· →
→ U S(VETA)GO K(U)Z(MI)· I D(OMÊNA)

● *Let Gospodnjih 1490. U svetago Kuzmi i Domjana.*
Ustav. Ligature LT, GO.

Sl. 574

Sl. 575

TKON 426
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.
29. IV 1517.
Natpis na nadvratniku refektorija.
Bijeli vapnenac.
127×25 cm.
Dimenzije uokvirenog natpisnog polja: 51×16,5 cm.

·Č·F·Ž Ï·APRILA·N(A) D(A)N'·
·I·Z PRIUR' DOM' ANTON BOGD(A)N
IĆ' S KOLUDRI·UČINI TO

● *1517, aprila na dan 29, priur dom Anton Bogdanić s koludri učini to.*

Ustav. Ligature ŽÏ, PR, IL, MA, TON, GD, OL.

Literatura:

Bianchi, Zara cristiana II, str. 134.

L. Jelić, Povjesno-topografske crtice o biogradskom primorju (Tkonski samostan). VHAD, NS III (1898), str. 105.

Jelić, Fontes XVI s., str. 11, br. 40.

Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 61.

TKON 427
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.
4. VII 1523.
Natpis u uokvirenom polju na nadgrobnoj ploči u crkvi.
Bijeli vapnenac.
78,5×102 cm. Natpisno polje 45,4×25,5 cm.

L(E)T B(O)ŽIH·Č·F·I·V DÏ M(ISE)CA
IJuLEÊ NA D(A)N' G
Ê PRIUR S(VETA)GO KUZMI I DO[M]
ÊNA FALKUNIĆ IV(A)N

● *Let Božjih 1523, miseca ijuleja na dan 4. Ja priur svetago Kuzmi i Domjana Falkunić Ivan.*

Oznaka broja DÏ (= 15) iznad prvog retka ili je ispravak broja u datumu ili je oznaka (redni broj) ukopnog mjesta.

Ustav. Ligature LT, BŽ, AD, PR, GO.

Poslije II svjetskog rata, a u doba dok priorat još nije bio obnovljen i nastanjen, jedna neodgovorna osoba vandalski je razbila ovu ploču na 9 ulomaka, koje je nakon obnove Čokovca sastavio i slijepio o. Benedikt Celegin OSB.

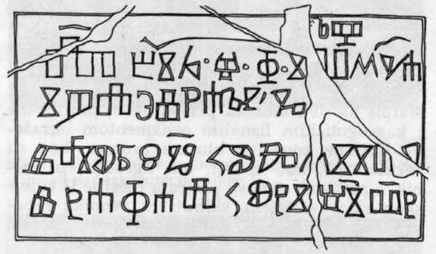

Sl. 576. Sadašnje stanje natpisa.

Sl. 576a. Stanje prije devastacije.

TKON 428
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.
1531. god.
Natpis na nadgrobnoj ploči, sekundarno upotrebljenoj za menzu južnog, pokrajnjeg oltara u crkvi.
Bijeli vapnenac.
75×164,5 cm. Uokvireno natpisno polje 54×28,5 cm.

·Č·F·J·A·TOTU LÊŽ
I DOM ANTON' BOGD
ANIĆ' PRIUR' S(VE)TOG
A KUZMI·I DOMÊNA
S PAŠMANA·

● *1531. Totu leži dom Anton Bogdanić, priur svetoga Kuzmi i Domjana s Pašmana.*

Ustav. Ligatura GD.

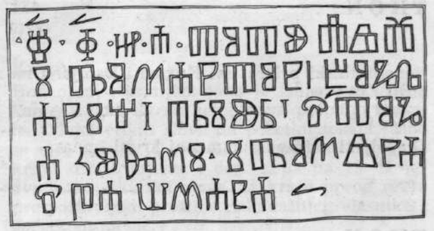

Sl. 577

Literatura:

L. Jelić, Povjesno-topografske crtice o biogradskom primorju (Tkonski samostan). VHAD, NS III (1898), str. 105 i bilješka 2.

Jelić, Fontes XVI s., str. 16, br. 67.

Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 61.

TKON 429
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.
1584. god.
Natpis na ulomcima nadgrobne ploče.
Svijetlosivi vapnenac.
Ploča je nasilno bila razbijena. Prilikom obnove priorata, o. Benedikt Celegin OSB našao je tri ulomka, koja su se međusobno mogla spojiti, te ih je slijepio.
Dimenzije spojenih ulomaka iznose ukupno 70×60×13,5 cm.

ČFOG KADA UČI
NI TA [G]ROB RADE
DLANČ[I]ĆA I JuRE
DLAN[ČI]ĆA I OSTALI

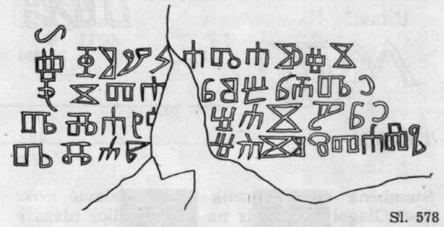

Sl. 578

● *1584, kada učini ta grob Rade Dlančića i Jure Dlančića i ostali.*

Ustavni i kurzivni oblici slova.

TKON 430
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.

XVI st.

Ulomak ploče, nađen 1970. među materijalom kojim su bila zazidana vrata prizemne prostorije u južnom dijelu samostana.

Bijeli vapnenac.

19×30×10 cm.

[.....]ANIĆ
[.....]N V

Kurziv.

Sl. 579

Na okrnjenu natpisu možda bi se moglo dopuniti prezime: Bogdanić, a u drugom retku pretpostaviti datum i dopuniti ga: Č F N V, tj. 1573.

TKON 431
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.

1612. god.

Glagoljski natpis na kamenoj kruni bunara.

Č H
B Ĭ
KADA
.....

● *1612, kada ....*
Kurziv.
Datum izradbe bunarskog grla.

TKON 432
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.

1618. god.

Glagoljski natpisi na kamenim konzolama klupa u refektoriju.
Bijeli vapnenac.

1) Na konzoli uz istočni zid. Sl. 580.
Natpisno polje 23×7 cm.

TO O
Ustav.

Sl. 580

Sl. 581

2) Na petoj konzoli uz južni zid. Sl. 581.
Natpisno polje 22,5×7,2 cm.

Č H З Ĭ
● *1618.*
Ustav. Ligatura ЗĬ. Slovo Ĭ je neuobičajena oblika bez svog donjeg dijela.

TKON 433
F/10

Stambena kuća. Vlasnik Vlado Zalović pok. Ive. Glagoljski natpis na nadvratniku ulaza s ceste u konobu.

Č ω I G POP ŠIMUN
CALIĆ

Sl. 582

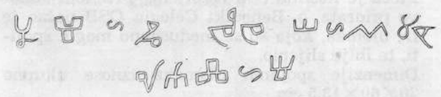

● *1724. Pop Šimun Calić*
Kurziv

TKON 434
F/10

Stambena kuća br. 88. Stara kuća Zalovićevih. Sadašnji vlasnik Marinko Katičin, brodograđevni stolar.
1740. god.
Natpis na nadvratniku ulaza s ceste u dvorište.
182×16,5 cm. Duljina natpisa 52 cm.

+ Č ω K +

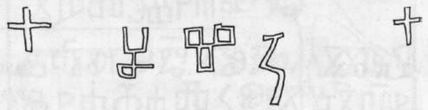

Sl. 583

● *1740.*
Kurziv.
Datum gradnje.

TKON 435
F/10

Župna crkva sv. Tome.
6. XI 1724.
Nadgrobna ploča u pločniku crkvene lađe.
Vapnenac.
Duljina natpisa 48 cm.

Č ω K B E NOVEBRE

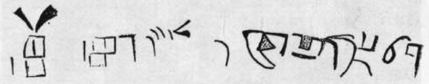

Sl. 584

● *1742, 6. nove(m)bre.*
Kurziv.
Ružno pismo. Natpis je jako izlizan.

TKON 436
F/10

Kuća br. 184. Vlasnik Filip Ostojić »Šulamento«.
19. VI 1744.
Stari nadvratnik, sekundarno upotrebljen za prag ulaza u podrum.
Bijeli vapnenac.
137×37×12 cm.
Č ω K G ..... ČKD?IĆ'
..... NC . . H ZUNA · NA · ĬZ

Kurziv.
Hodanjem i pranjem jako je izlizana površina kamena tako da su neka slova potpuno nestala. Od još čitkih slova na početku teksta jasno se vidi datum (Č ω K G), tj. godina 1744, i na kraju teksta mjesec i dan: zuna na 19. U jedva čitkoj skupini slova na kraju prvog retka pretpostavljam prezime nekadašnjeg vlasnika s dočetkom na -ić.

TKON 437
F/10

Kuća br. 260. Vlasnik Roko Pribilović.
1760. i 1770. god.
Glagoljski natpisi, klesani na blokovima desnog dovratnika na ulazu u kuću.

1) Na srednjem, naglavce uzidanom bloku:

Č ω N
● *1770.*
Kurziv.

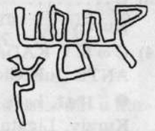

Sl. 585

2) Na donjem bloku:

Č ω M
● *1760.*
Kurziv.

Sl. 586

TKON 438
F/10

Župna crkva sv. Tome.

XVIII st.

Latiničke i glagoljske oznake na trima srebrnim posudicama za sv. ulja.

1) S. cathechumen(orum) latinicom
U(LE) S(VETO) glagoljicom
Kurziv.

2) Na poklopcu:
M(AZ) glagoljicom

3) C(hrisma) latinicom
U(LE) K(RIZME) glagoljicom
Kurziv.

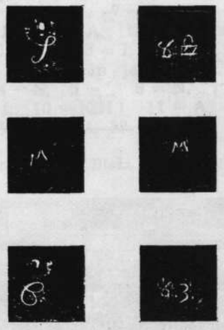

Sl. 587

TKON 439
F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.
XV—XVI st.
Grafiti, zapisani crvenom kredom (Rötel) na žbuci niše (lijeva ploha) prvog prozora u crkvenoj lađi.
Natpisno polje cca 9×14 cm.

ЗJ
Ĭ
B V
B
A

● *7, 30, 10, 2, 3, 2, 1.*
Kurziv.
Sadržaj tih zapisa su pribilješke o broju nekih predmeta ili jedinica nekih mjera.

TKON 440

F/10

Benediktinski priorat sv. Kuzme i Damjana na brdu Čokovcu.

Glagoljski grafiti, uparani u bočnu, glatku, poliranu plohu mramornog lijevog (sjevernog) dovratnika na crkvenom portalu.

1) 2/130 cm.

Znak križa. Nad lijevom stranom vodoravne prečke križa uparan je pentagram (Salamonova zvijezda). Pod križem ugraviran je grafit (sl. 588):

Č·U L Z
⟨H⟩STA
U CARIGRADU
I U BETLEMU
I U ERUSOLIMU
FRATAR Z ?HR?M
A⟨R⟩O . . .

● *1459, stah u Carigradu i u Betlemu i u Jerusolimu, fratar z . . . . .*

Zapis jednog redovnika o njegovu hodočašću u Carigrad i u Svetu zemlju.

Ustav uz nekoliko kurzivnih oblika (R, C).

Slovo E napisano je u zrcalnoj slici kao uncijalno latiničko E.

2) Č

Č B I(?) B

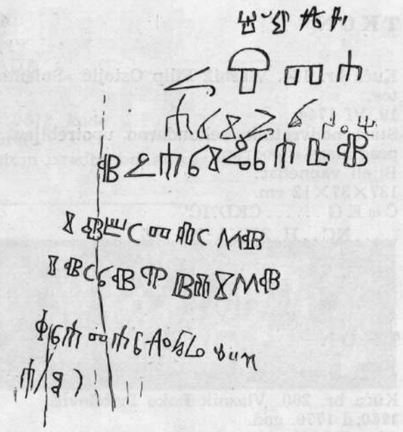

Sl. 588. Grafit br. 1.

3) Č . . . . . .

Kurziv.

4) Č ω K V KADA Ê D(O)N
ANTE JuRIČ

● *1743, kada je don Ante Jurić.*

Kurziv. Ligatura JuR.

Na dovratniku ima još nekoliko nečitljivih slova i znakova i nekoliko figuralnih grafita.

TRG kod Ozlja 441

F/3

Uništeni spomenik.
Župna crkva Svih svetih.
Oko god. 1516.
Nadgrobna ploča popa glagoljaša Benka Jakovčića, trškog župnika, u crkvenom pločniku, u sredini lađe.
Žućkasti, meki vapnenac.
62×187 cm. Natpisno polje 36,5×58 cm.

Na ploči su bili uklesani kalež i patena kao znakovi svećeničkog groba i glagoljski natpis. Sredinom XIX stoljeća natpis je već bio jako izlizan i teško čitljiv dok mu u naše vrijeme više nema traga. Publicirao ga je Kukuljević, koji je još vidio ove dijelove teksta:

V IME BOŽE . . . LEŽE G(OSPO)D(I)N . . . →
→ LET . . . BENKO ÊKOVČIĆ →
→ PL(E)B(A)N(U)Š VS(I)H S(VE)TIH

dok je Lopašić mogao zabilježiti još manje od onoga što je vidio Kukuljević.

Orijentaciju za datiranje natpisa pruža podatak, objavljen u Starinama IV (Popis župa) i u Laszowskog, po kome je Benko Jakovčić bio trški župnik između 1501. i 1516. god.

Literatura:

Kukuljević, Nadpisi, str. 277, br. 936.

R. Lopašić, Karlovac. Poviest i mjestopis grada i okolice. Zagreb 1879. str. 109, bilješka 2.

E. Laszowski, Trg kod Ozlja. VHAD, NS VI, str. 220. Zagreb 1902.

I. Tkalčić, Slavensko bogoslužje u Hrvatskoj, str. 76. Zagreb 1904.

Jelić, Fontes XVI s., str. 11, br. 39.

Sl. 589. Glagoljski zapis majstora Blaža Jurjeva na njegovom poliptihu u Trogiru.

TROGIR 442

H/11

Stolna crkva sv. Lovrinca.
Oko 1435. god.
Glagoljski zapis ispisan kistom, crvenom bojom, na poliptihu majstora Blaža Jurjeva.
Duljina zapisa 15 cm.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
●	*L*	O	S	E	N	A	B	I	K	A	R	I

● *L(ibar) 80 s(oldini) 6 na bikari.*

Pismo XV stoljeća, na prijelazu ustavnih u kurzivne oblike (Štefanić).

Znak br. 2 je latinička sigla za libre, koju u računskim knjigama redovito upotrebljavaju i glagoljaši. Taj znak usmjerava interpretaciju zapisa jer odaje da se tu radi o poslovnoj, računskoj bilješci.

Znak br. 3 označuje iznos libara, stoga tamo zapisano glagoljsko slovo O treba uzeti u brojnoj vrijednosti 80. Dosljedno tome znak br. 4 (glagoljsko S) jest oznaka za soldine, dok je znak br. 5 iznos soldina, E = 6.

Zapis je bilješka o isplati navedene svote mesarima (»bekar« ili »bikar«, prema mletačkom »becher«, mesar, onaj koji kolje stoku). Pri tome se podrazumijeva skraćeni tekst: stratih (potroših) 80 libar i 6 soldini na bikari.

Dimenzije zapisa (dug je 15 cm, slova su visoka 8 do 14 mm), materijal kojim je izveden (slikarski kist i crvena boja) i mjesto gdje je izveden (na neoslikanoj površini poliptiha, pod izrezbarenim drvenim okvirom) jasno pokazuju da zapis nije bio namijenjen publici i da mu svrha nije bila trajna, već da je to bila privremena, privatna bilješka koju je na prvoj dohvatnoj slobodnoj površini zapisao sâm slikar svojim slikarskim priborom u vrijeme dok je oko godine 1435. slikao trogirski poliptih.

Natpis su paleografski analizirali Vj. Štefanić i B. Zelić-Bućan, koji su ovako identificirali znakove:

Štefaniću je 1 = ?, 2 = U ili O, 3 = I, 4 = = S, 5 = ', 6 = N, 7 = A, 8 = B, 9 = I, 10 = K ili H, 11 = A, 12 = bosansko-ćirilsko Ć ili glagoljsko R, 13 = I.

Benedikti Zelić-Bućan je 1 = ., 2 = U, 3 = = K, I, 4 = S, 5 = ', 6 = N, 7 = A, 8 = = B, 9 = I, 10 = K,H,I, 11 = A, 12 = bosansko-ćirilsko Č, Št, 13 = I.

Sl. 590. Trogir, sakristija stolne crkve sv. Lovrinca. Poliptih majstora Blaža Jurjeva, oko 1435. god.

U temeljitoj paleografskoj analizi B. Zelić-Bućan je alternativno interpretirala ovaj zapis elementima datacije, invokacije i ubikacije ovako:

1) ·UK(I)·S' NA BIIAČI = [1]440 (20) (godine) s(pasa) na Bijači.
2) U I S ' NA BIIAČI = U i(me) S(pasiteljevo) na Bijači.

Ipak znak br. 10 je glagoljsko K sa svim paleografskim značajkama toga slova. Po alternativi V. Štefanića i B. Zelić-Bućan taj znak bi mogao biti slobodnije stilizirano glagoljsko H, no u tom slučaju pisar mu nije završnim potezom zatvorio »oko«, a ono je bitan dio tog slova.
Znak br. 12 je glagoljsko R kako je — alternativno — predložio i Štefanić. Pisar mu doduše nije na izrazit način oblikovao »oko«, ma da je u toj namjeri u završnom potezu pritiskom zaustavio kist na isti onaj način kako je u završnom potezu uradio na slovu I (br. 13).

Pojava glagoljice u tekstu profanog karaktera u Trogiru je izuzetna, jer u to doba u tom dijelu Dalmacije nema glagoljice izvan liturgijskih knjiga.

Lijep, vješt i brz rukopis slikara, odaje da mu je glagoljica bila upotrebno pismo, a to samo potvrđuje njegovo porijeklo iz hrvatske unutrašnjosti, iz Lapca (Tadić), iz krbavskog područja intenzivne glagoljske pismenosti njegova vremena.

Literatura:

C. Fisković-B. Zelić-Bućan, O poliptihu Blaža Jurjeva u Trogiru. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 20, str. 67—79. Split 1975.
Vj. Štefanić, pismo upućeno C. Fiskoviću o trogirskom zapisu objavljeno u bilješci br. 16, o.c., str. 71—72.
Fučić, Glagoljica i dalmatinski spomenici, str. 274—275.

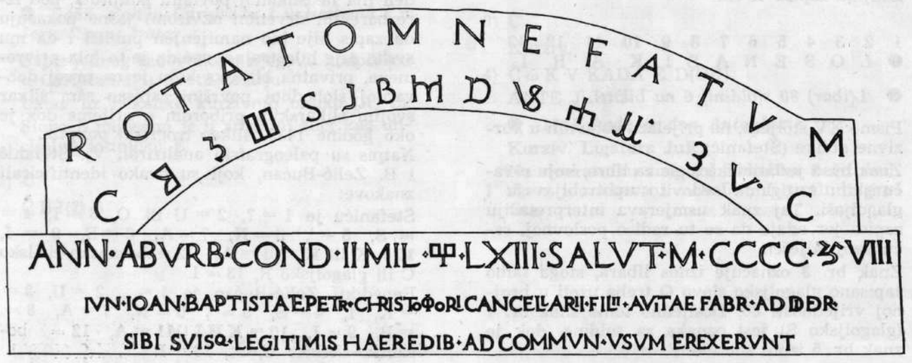

Sl. 591

TRST 443
A/3

Izvorni smještaj: Portal nekadašnje kuće Conti u Starom gradu u Trstu, Via S. Maria Maggiore 2.

Sadašnji smještaj: Vrt Arheološkog muzeja u Trstu.

Oko god. 1500.

Natpis u pet redaka, uklesan na nadvratniku portala.

1. redak: ROTAT OMNE FATUM

2. redak: Tekst je vjerojatno apotropejski magijski zapis.

3. redak: ANN(O) · AB URB(E) · COND(ITA) · II MILL · ? · LXII · SALUT(IS) · M · CCCC · ?VIII

4. redak: IUN(IUS?) · IOAN(NES) · BAPTISTA ET PETR(US) · CHRISTOFORI CANCELLARII · FILII · AVITAE FABR(ICAE) · ADDID(E)R(UNT) ·

5. redak: SIBI SUISQ(UE) · LEGITIMIS HAEREDIB(US) · AD COMMUN(EM) · USUM EREXERUNT

U natpisu se pojavljuje nekoliko glagoljskih slova. Tako je u 2. retku glagoljicom upisano drugo slovo (O), možda treće (K?), četvrto (V) i jedanaesto (A). U trećem retku, u oznaci datuma »ab urbe condita« upotrebljen je na mjestu stotice glagoljski znak ω ili Ige, a u četvrtom retku u riječi »Christophori« vjerojatno je sastavljač imao pred očima glagoljsko F.

Datiranje »ab urbe condita« i kršćanska datacija ne mogu se nikako međusobno uskladiti pomoću bilo koje interpretacije neuobičajenih znakova koji dolaze u jednom i drugom sistemu datiranja na ovom natpisu, pa spomenik treba datirati na temelju drugih databilnih elemenata i to oko god. 1500.

Cijela koncepcija ovog natpisa odaje učeno razmetanje ili igru sinova tršćanskog kancelara, ali je karakteristično da su u tu igru upleli — premda neznalački i nefunkcionalno — i elemente glagoljskog pisma.

Arhivska dokumentacija:

I. Milčetić, Putna bilježnica II. Rukopis u Arhivu JAZU VIII-135/10. Precrt natpisa načinjen 8. IX 1908.

Literatura:

Naša Sloga, god. XII, br. 8. Dopis u Podlisku, str. 1. Trst, 16. IV 1881. Autor čita drugi redak natpisa, smatrajući da je cijeli taj redak pisan glagoljicom: »Sve i svi, z vami Izus.«
Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 61. Natpis datira godinom 1435.

TRVIŽ 444
B/5

Crkva sv. Petra.

1553. god.

Glagoljski natpis na ulomku nadgrobne ploče koja je u prošlom stoljeću ležala u opločenju tla crkvene lađe.

Sivi vapnenac.

53×50 cm.

ČFLV
RADMIL BUL

● *1553. Radmil Bul⟨ešić⟩*

Ustav. Udvostručene okomite crte slova F, R.

Ploča je god 1960. učvršćena u crkvi uz zapadni zid.

Sl. 592

Arhivski podatak:

J. Volčić u svojoj Bilježnici ima precrt i čitanje: »1533 Rade Milibul«. Posredstvom Volčića to se čitanje ponavlja u kasnijoj literaturi.

Literatura:

J. Volčić, Njekoji glagoljski napisi.
Jelić, Fontes XVI s., str. 56, br. 95a.
Spinčić, Crtice, str. 57.
Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 63.

TRVIŽ 445
B/5

Sadašnji smještaj: Biskupsko sjemenište u Pazinu.

XVI st.

Dio glagoljskog natpisa na ulomku nadvratnika.

Sivi kristalični vapnenac.

33×26×21 cm.

Ulomak je lijevi dio nadvratnika. Natpisno polje je uokvireno i udubljeno 3—4 mm.

Č · F . . . . . .
H(I)Š(A) P(?) Ė(. . . . . .)

● *15??⟨miseca . . .,dan . . . . To je⟩hiša pre ili* popa *Ja⟨kova⟩ ili Ja⟨drija?⟩*

Ustav. Udvostručene okomite crte slova F, H, P.

Ulomak je nađen kao spolij u zidu kuće obitelji Sironić, jedne od najstarijih trviških kuća, kada se god. 1955. rušila. Uz ovaj ulomak nađeni su i drugi ulomci nadvratnika s glagoljskim tekstom, ali su neznanjem zidara opet ugrađeni u zid novogradnje, dok je ovaj ulomak spasio trviški župnik Mirko Stoković i predao ga na čuvanje Biskupskom sjemeništu u Pazinu.

Sl. 593

Literatura:

B. Fučić, Trviž. Istarska Danica 1972, str. 178 i slika.

TURANJ 446
F/9

Crkva sv. Marije na groblju (Tukljača).
Oko 1500. god.
Nagrobna ploča u crkvi, u pločniku.
Vapnenac.
70×197 cm. Natpisno polje 70×15 cm.
U gornjem dijelu ploče uklesan je u medaljonu grb (u gornjem polju grba je kula, u donjem polju stablo i ptica), a pod medaljonom teče glagoljski natpis:

OVO E GROB SUD
CA MATIAŠI(ČA)

● *Ovo je grob sudca Matijašića.*

Ustav.

Literatura:

Vjesnik hrv. arheol. društva, god. XIII (1891), br. 3, str. 92 (bilješka).
L. Jelić, Povjesno-topografske crtice o biogradskom primorju. VHAD, NS III (1898), str. 113 i bilješka 2.
Starohrvatska prosvjeta, god. I, br. 4, str. 262—263.
M. Klarić, Važan neopaženi natpis iz hrvatske prošlosti na nadvratniku crkve Bl. Gospe u Tukljači. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, knj. 50 (1928—1929), str. 200—226. Na str. 222 je crtež ploče s grbom i natpisom.
A. R. Filipi, Biogradsko-vransko primorje u doba mletačko-turskih ratova. Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 19, str. 435. »... nadgrobna ploča suca Matijaša ...«

Sl. 594

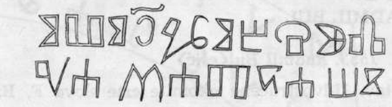

Sl. 595

TURANJ 447
F/9

Župna crkva Gospe od Karmela.
1737. god.

Natpis na kamenom nadvratniku, ugrađenom na vanjskom licu stražnjeg (istočnog) zida sakristije. Nad natpisom je ugrađen reljef Bogorodice s djetetom iz XV st. (nekada zabat crkvenih vrata).

Bijeli vapnenac.
80×14 cm.

+ · J(E)ZUS · ISUS I MARIÊ · Č · ω · J · Ž
KADA BI SAGRAGENA O(VA) C(RIKVA) BI
P(OČTOVANI) G(OSPODIN) PAROH →
→ D(ON). ŠIME KULERIĆ

● *Jezus, Isus i Marija. 1737, kada bi sagrajena ova crikva, bi počtovani gospodin paroh don Šime Kulerić.*

Kurziv. Utjecaj talijanske (mletačke) ortografije u pisanju riječi »sagragena« (g = j, sagrajena).

Sl. 596

UGLJAN 448
E/9

Izgubljeni spomenik.
1579. god.
Nadgrobna ploča s glagoljskim natpisom i uklesanim težačkim alatom: lopatom i kosirom.

Č F N Z
GROB
Z [U]GLANA

● 1579. *Grob .....z Ugljana.*
Kurziv.

Arhivska dokumentacija:

Terenska bilježnica M. Sabljara br. 4, str. 46. Arhiv Republičkog zavoda za zaštitu spomenika u Zagrebu. Sabljar donosi precrt spomenika i čitanje prema skici i bilješci I. Berčića.

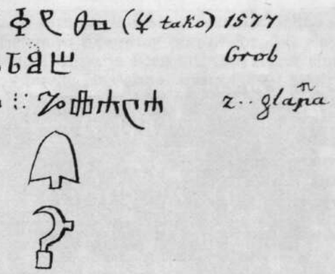

Sl. 597. Sabljarov precrt.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, Dodatak, str. 334, br. 41.
Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 64.

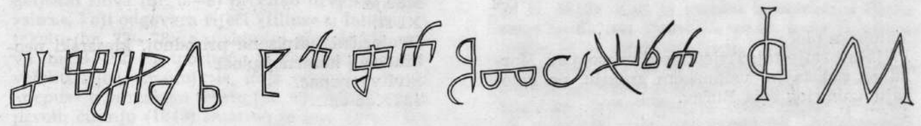

Sl. 598

UGLJAN 449
E/9

Kuća br. 169, danas gospodarska zgrada. Vlasnik Mirko Milin.
11. X 1735.
Natpis na nadvratniku ulaza u prizemlje na zapadnom zidu. Danas ulaz u staju.

Bijeli vapnenac.
190×17×13 cm. Duljina natpisa 99 cm.

Č ω J D NA ĬA OTUBRA F M

● *1735. na 11 otubra.F(rane) M(ilin).*

Kurziv.

UNIJE 450
C/7

Kuća br. 194, nekada vlasništvo stare unijske porodice Nikolić-Agatić, sada vlasništvo Papić Franje i Rozalije iz Zagreba.
24. VII 1676.
Kamenica za ulje u konobi.
Crvena breccia.
Natpis, uklesan na njezinoj prednjoj obloj strani, bilježi vrijeme njezine izradbe i ime njezina prvog vlasnika.
Dimenzije natpisnog polja: 78×25 cm.

ČHNE NA DAN IG
MISECA IJuLIJA JA
POP MATIJ BRNIČ
UČINIH TU KAMENICU

● *1676. na dan 24. miseca ijulija, ja pop Matij Brnić učinih tu kamenicu.*

Kurzivni i ustavni oblici slova. Karakteristično je odsustvo slova Ê u funkciji »ja« pa se »ja« dosljedno bilježi sa JA.

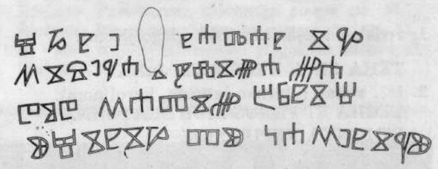

Sl. 599

Tlocrt kamenice (ravne poleđine i zaobljene prednje strane) jest luk koji je širok 94 cm a visok 71 cm. Ukupna visina kamenice iznosi 62 cm, od čega otpada na uvučenu, profiliranu bazu 10 cm. Stijenke su debele oko 9 cm. Korisna šupljina (duga 78 cm, široka na najizbočenijem mjestu 53 cm i duboka 40 cm) zaprema oko 130 litara.
Kapacitet kamenice i njezina uzorna izradba značile su u svome vremenu i društvu podvig, koji je bio dostojan da ga natpis ovjekovječi.

Literatura:

R. Matejčić, Kamenica iz Unija. Otočki ljetopis Cres Lošinj, br. 1 (1973), str. 149—150. Netočno je čitanje datuma 1654. umjesto 1676.

Sl. 600

VALUN 451
C/6

Valunska ploča.
Prijašnji smještaj: Trijem pred crkvom sv. Marka na sadašnjem valunskom groblju, na položaju izumrlog sela Bućev.
Današnji smještaj: Sakristija župne crkve sv. Marije.
XI st.
Dvojezični natpis na prirodnoj, klesarski neobrađenoj kamenoj ploči.
Sivi vapnenac.
122×36 cm.

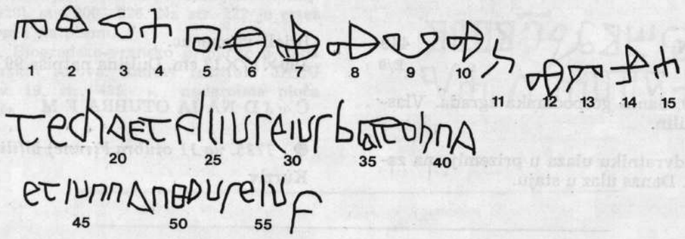

Sl. 601

1. redak (uklesan hrvatski, glagoljicom):

TĚHA SINЪ VЪ(NU)KЪ JuNA

2. i 3. redak (uklesan latinski, karolinom):
TECHA ET FILIUS EIUS BRATOHNA
ET IUNNA NEPUS EIUS

Glagoljski dio teksta uklesan je oblom glagoljicom. Morfologija slova Ě trokutne konture, zatim slova V s polukružnom spojnicom i malim očima i slova K s dugim supskriptom suzuje datiranje Valunske ploče u XI stoljeće, tako da je ona jedan od najstarijih glagoljskih natpisa na hrvatskom tlu. Na takvu starinu upućuje i dvodijelni oblik slova Ju (s razmaknutim očima); to je oblik koji se ne javlja poslije Baščanske ploče i Jurandvorskih ulomaka (oko 1100). Staroj hrvatskoj grafiji pripada i poluglas u obliku »ključa«. Slovo S ima plašt ravna tjemena i raširenih okrajaka; taj je oblik regionalno karakterističan za grafiju najstarijih glagoljskih natpisa u Istri i Kvarneru u XI—XII stoljeću.
Čitanje Valunske ploče otežale su neoznačena kontrakcija riječi »vъnukъ« i klesarske greške. Kada je klesar prenosio oblik glagoljskih slova s predloška na kamen, nije zatvorio duktuse lijevog oka na slovu T (br. 1); u slovu I (br. 6) udvostručio je graničnu vodoravnu crtu između gornjeg i donjeg elementa tog slova; na glagoljskom slovu br. 7 zabunom je najprije uklesao znak za poluglas (ključ), a zatim ga ispravio u slovo N. Slovo N na tom mjestu identificiramo po kosoj crti u oku, budući da se ta kosa crta — grafijski specijalitet poznat samo na Valunskoj ploči — javlja i na slovu N na 14. mjestu u riječi JuNA.
U latinskom dijelu teksta klesar je uklesao na 50. mjestu u riječi »nepus« najprije slovo N, a zatim ga ispravio u slovo E.
Valunsku ploču počeli su god. 1907. čitati pop Vinko Premuda i o. Timotej Jerković (latinski dio teksta) pa je Premuda publicirao ta čitanja god. 1912. Premuda je tada vidio na Valunskoj ploči »15 slova najstarije oble glagolice u prvom retku« ovako:

TĚHA???ЪVЪ KЪ T N A
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

Latinski tekst u drugom i trećem retku čitao je Jerković:

techa et alt(are) s(ancti) marc(i) pr(es)by(ter) iohna
et juppan đurei o(pus) f(ecerunt)
Premuda je predmnijevao da je glagoljski tekst Valunske ploče »skraćeno pismo bez znakova pokratnih«. Nagađao je da bi 5, 6. i 7. glagoljski znak mogli imati brojne vrijednosti. Pomišljao je da bi 7. znak moglo biti i glagoljsko Z (i to u glasovnoj vrijednosti) pa »bismo mogli imati i ovdje uspomenu na Zvonimira hrv. kralja kao i u svetolucijskoj zadužbini. Tada bi imali čitati zъvъ(nimirъ)«. Pročitavši 11. znak kao K a 12. znak kao ъ, nagađao je da bi to bila »kratica za kralj«. U latinskom dijelu teksta, što ga je Jerković čitao kao »juppan đurei« Premuda je klesarsku grešku na 50. položaju pokušao interpretirati glagoljskim slovom: »Đ kao da je glagoljsko« (tj. đerv).
Valunsku ploču je zatim god. 1948. pročitao (a 1949. objavio) Fučić, oslonivši se na pravilo da su bilingvistički natpisi podudarni u sadržaju poruka svojih tekstova. Stoga je u skupini glagoljskih slova (br. 5—8) pročitao hrvatski izraz »sinъ«, koji odgovara riječi »filius« u latinskom tekstu (br. 23—28), a u skupini glagoljskih slova (br. 9—12) pretpostavio je kontrahiranu hrvatsku riječ »vъ(nu)kъ«, koja odgovara riječi »nepus« u latinskom tekstu (br. 49—53). U svom prvom čitanju (1949) smatrao je ime Těha (Techa) muškim a ne ženskim imenom, što je god. 1952. ispravio kada je Košuta utvrdio na arhivskoj građi da se žensko ime Teha javlja na otoku Cresu (Osor) sve do druge polovice XV stoljeća. Fučić je (1949. i zatim 1952) datirao Valunsku ploču drugom polovicom XI ili prvom polovicom XII stoljeća, potcrtao pojavu slavenskih osobnih imena na njoj, upozorio na fonološku vrijednost glagoljskog jata u imenu Těha što ga latinska verzija Valunske ploče transkribira na Cresu ekavskim refleksom kao »Techa« dok dalmatinski latinski izvori bilježe ovo ime ikavskim refleksom kao »Ticha«. Upozorio je na tradiciju karolinškog pisma na otoku Cresu (na Valunskoj ploči i na natpisu iz Predošćice iz godine 1253) u vezi s problemom geografskih areala beneventane i karoline u jadranskom području. U čitanju latinskog teksta kolebao se u identificiranju okomitog poteza (br. 36) slovom I ili slovom C, pa je čitao latinsku transkripciju osobnog imena Bratohna isprva (1949) kao Braitohna, a zatim (1952), kao Bractohna.
U izvornoj svojoj funkciji Valunska ploča je pokrivala obiteljsko ukopno mjesto, u kome su — u času klesanja natpisa — počivali pripadnici triju pokoljenja: baka Teha, njezin sin Bratohna i njezin unuk Juna. Oni redom nose stara hrvatska krsna imena, no bilingvitet Valunske ploče osvjetljuje etničku i jezičnu koegzistenciju hrvatskog i starosjedilačkog romanskog življa u XI stoljeću na otoku Cresu.
Valunska ploča bila je u sekundarnoj funkciji upotrijebljena kao jedan od potpornih stupova što su nosili krov trijema pred crkvom sv. Marka na Bućevu, na današnjem valunskom groblju. Na tom mjestu bila je god. 1907. zapažena za znanost (Premuda i Jerković) te je — vrednovana kao povijesni spomenik — privukla pažnju konzervatorske službe (vidi: Gnirs, Mitt. Z. K. 1912). Kad je lokalni konzervator Petris zatražio da mu Valunska ploča bude izručena, naišao je na otpor mještana i župnika, popa Iva Sparožića, koji su u otuđenju ploče iz Valuna osjetili politički manevar u jeku nacionalnih borbi na Cresu. Spor je imao epilog na sudu, ali je župnik prejudicirao sudsku odluku prenijevši Valunsku ploču u novogradnju župne crkve u Valunu, ugradio je u zid sakristije, gdje se i sada čuva.

Literatura:

V. Premuda, Još oble glagoljice na Kvarneru ili o valunskoj ploči. Vjesnik Staroslavenske akademije, str. 70—71. Krk 1912.
B. Fučić, Izvještaj o putu po otocima Cresu i Lošinju. Ljetopis JAZU, knj. 55, str. 55—61. Zagreb 1949.
B. Fučić, Valunska ploča. Riječki list 2. II. 1952.
Štefanić, Prvobitnoto slovensko pismo, str. 27.
Štefanić, Prvobitno slavensko pismo, str. 32—33.
B. Fučić, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, str. 234—235.

Sl. 602. Crkva sv. Marka na Bućevu nad Valunom, nalazište Valunske ploče.

VEPRINAC 452
C/4

»Plovanska kuća«, stari župni dvor, sada stambena kuća br. 2.
1545. god.
Glagoljski natpis na starom nadvratniku koji se u prošlom stoljeću nalazio na glavnim vratima veprinačke župne crkve, a oko god. 1900. bio kao spolij ugrađen u desni dovratnik novih podrumskih vrata na »plovanskoj kući«.
Sivi vapnenac.
111×24×21 cm. Duljina natpisa 44 cm.

ČFKD I TE

● *1545 i te.....*

Kurzivni i ustavni oblici slova.

Prema usmenom saopćenju pokojnog veprinačkog župnika Aćima Pilata (2. II 1946) natpis je nekada stajao »nad ulazom u župnu crkvu«. On je, stoga, identičan s onim glagoljskim natpisom što ga je prema netočnom prepisu i čitanju Mijata Sabljara objavio Kukuljević u Acta croatica ovako:

Č.F.N.G. IT'..... (tj. 1574. IT'...)

Kukuljević je zabilježio da se natpis nalazi »nad srednjimi vrati župne crkve u Veprincu«, dakle na starom crkvenom nadvratniku. Kako se na veprinačkoj župnoj crkvi (na začelnom zidu njezina svetišta) još vide najstariji građevinski elementi (prozorčić), koji upućuju na romaniku ili na romaničku tradiciju, glagoljski natpis na nekadašnjem crkvenom nadvratniku datirao je ili neku mlađu građevnu obnovu crkve ili izradbu samog portala.

Sl. 603

Arhivska dokumentacija:

Precrt M. Sabljara (netočan) u Kukuljevićeva, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 274, br. 281. Grešku u čitanju datuma ponavlja sva kasnija literatura.
Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 64.
Jelić, Fontes XVI s., str. 55.
Spinčić, Crtice, str. 55.

VEPRINAC 453
C/4

Glagoljski natpis na južnom pročelju »Kumšćice« (kuće nekadašnjeg veprinačkog »komuna«), ugrađen iznad nadsvođena ulaza u grad.
Sivi vapnenac.
58×23 cm.

ČFNG

● *1574.*

U prošlom stoljeću zabilježio ga je Sabljar »na vratih stare viećnice u Veprincu«. Pod talijanskom okupacijom bio je prežbukan. Već zaboravljeni natpis opet je 1981. otkrio D. Deković, student slavistike, skidajući dotrajalu žbuku.

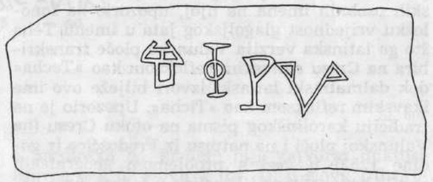

Sl. 604

Arhivska dokumentacija:
I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93. Sabljarov precrt i čitanje.

VEPRINAC 454
C/4

Glagoljski natpis na sjevernom pročelju »Kumšćice«, danas stambena kuća br. 5.
Sivi vapnenac.
62×37 cm.

ČFPŽ

● *1597.*

Kurziv.

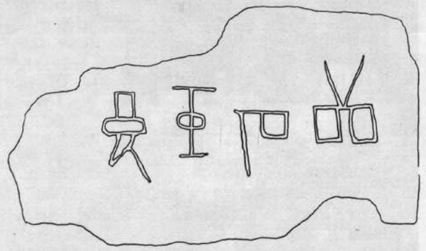

Sl. 605

VEPRINAC 455
C/4

Izgubljeni spomenik.

Župna crkva sv. Marka.

Daščica s napisanim redom korskih molitava veprinačkog seoskog kaptola.

J. Volčić, kao očevidac, zabilježio je kuriozum da je na pločici bila napisana latinicom samo kratica »Hebd«(omas), a sav ostali tekst latinskim jezikom ali glagoljskim slovima, »tako Sacra debet i još koješta«. Isti podatak zabilježio je i Vj. Spinčić u svojoj rukopisnoj građi.

Arhivska dokumentacija:

Vj. Spinčić, »Za glagoljsku topografiju«, rukopisna građa. Arhiv JAZU VIII-161.

Literatura:

Volčić, Nešto glagoljice.

VINICA 456
na Kupi
E/4

Bivša dvorska kapela u starom gradu.
1556. god.
Vapnenac.
16×13 cm.
Natpis na pročelju bivše kapele, koji bilježi neki građevni zahvat arapskim znamenkama 1556 i glagoljskim pismenima:

ČFLE
M G

● *1556 ⟨Meštar Grgur?⟩*

Kurziv.
Natpis se nalazi nad pločom, na kojoj je goticom uklesan stariji natpis o gradnji te kasnogotičke kapele i koji glasi:

A(nno) D(omini) MCCCCL
XX III (= 1473)

Ni jedan od ta dva natpisa nije na izvornom mjestu, nego su ugrađena u pročelje prilikom obnove starog grada u XIX st.

Sl. 606

Literatura:

Mittheilungen des historischen Vereins für Krain, god. 1856, str. 48 i god. 1857, Tabla 2.
Kukuljević, Acta croatica, str. 259, br. 264.
R. Lopašić, Karlovac. Poviest i mjestopis grada i okolice, str. 108—109 i bilješka br. 1.
Kukuljević, Nadpisi, str. 308, br. 1054.
Jelić, Fontes XVI s. Addenda, str. 56, br. 98a.

VIŠNJAN 457
A/5

Crkva sv. Antuna pustinjaka.
1550. god.
Glagoljski natpis, izveden pomoću slikarskog kista rijetkom crnom bojom na žbuki istočnog zida iza oltara.
Natpisno polje 15×18 cm.

Č F
L

● *1550.*

Ustav. Udvostručena okomita crta slova F.
Jednobrodna crkva sv. Antuna iz XIV—XV stoljeća ima četvorinasti tlocrt a nadsvođena je šiljastim bačvastim svodom. Zidne slike su mlađe od arhitekture jer su oslikane na drugom sloju žbuke. Jako su oštećene. Restaurirala ih je bečka Centralna komisija god. 1913. Na slikama su prizori iz života Kristova i iz života sv. Antuna pustinjaka, likovi sv. Veronike, sv. Jelene, sv. Petra (koji s ključevima u rukama pred rajskim vratima prima Kristov blagoslov) te prizor s bratovštinarima koji kleče pod nekom crkvenom funkcijom.
Slike stilski pripadaju provincijskoj furlanskoj renesansi XVI st. a rad su majstora Dominika iz Udina, građanina Vodnjana (južna Istra).

Sl. 607

Majstorovo ime i ime višnjanskog župnika Franje bilježi talijanski natpis na prvom lijevom polju istočnog (začelnog, oltarnog) zida:

MI·M(AESTRO) DOMENICO UTIN
ENSE ABITANTE IN DIGNA(N)
PINSE NEL [TE]M[PO DI]
PRE FRANC[ESCO PIE]VAN

Glagoljski natpis (datum 1550) oslikan je na još svježe položenoj žbuki onoga sloja na kome su izvedene zidne slike majstora Dominika pa se njime mogu datirati te slike.
Ta vrlo lijepa glagoljska slova pisao je kistom iskusni crtač, koji ih je stilizirao slobodno, po vlastitom estetskom osjećaju. Sudeći po greški u obliku slova L, očito je da nije bio glagoljaš, a s obzirom na to da se natpis nalazi na sloju freskirane žbuke zaključujemo da ga je napisao sam slikar Dominik.

VIŠNJAN 458 A/5

Izgubljeni spomenik.
Nekadašnja crkva na groblju.
XV st.
L. Jelić, prema Spinčićevim bilješkama, piše da je na zidu stare crkve na groblju u Višnjanu postojalo više glagoljskih grafita, među njima i ovi:

1) POP PILIP Č.U.N.E. (=1476)

2) TO PISA ŽAKAN ANDRE

Crkva na starom višnjanskom groblju srušena je god. 1882, kada je prostor groblja pretvoren u trg.

Literatura:
Jelić, Fontes XV s. Addenda, str. 46, br. 188.

Sl. 608. Višnjan, Sv. Antun. Grafit br. 1.

VIŠNJAN 459 A/5

Crkva sv. Antuna pustinjaka.
Glagoljski grafiti XVI—XVII st. na zidnim slikama majstora Dominika iz Udina građanina vodnjanskog. O zidnim slikama vidi u članku VIŠNJAN, god. 1550.

1. Južni zid, potlošni pojas. 361/166 cm.

TO PISAH ĚA PRE IVAN
RADANOVIĆ

● *To pisah ja, pre Ivan Radanović.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature TO,PR, NO. Slovo Ě je upotrebljeno za J (Ěa = ja).

2) Južni zid, potlošni pojas. 385/151 cm.

Č H M Ž N⟨A⟩ IŽ DECEMBRA KADA →
→ PREM(I)NU
POP

● *1667, na 27 decembra kada preminu pop* (nedovršeno).

Kurziv.

Sl. 609. Višnjan, Sv. Antun. Grafit br. 2.

Sl. 610. Grafit br. 3.

3) Južni zid, na vodoravnoj borduri pod oslikanim poljima. 483/206 cm.

SIJE PISA PRE LUKA PEHIĆ
. . . .ČA

● *Sije pisa pre Luka Pehić. . .*

Kurziv. XVII st.

Pod glagoljskim grafitom uparan je latinički grafit iz koga pobliže doznajemo datum i podatak da je Luka (pre Lucha) Pehić bio svećenik u susjednoj istarskoj župi Baderni:
1645
Pre Lucha Pehich de Mompaderno

4) Južni zid, potlošni pojas. 555/173 cm.

Č H D
SIJE PISAH
Ě IVE BRČIĆ
ŽAKAN
KADA STAH NA VIŠ(NANU)

● *1605. Sije pisah ja, Ive Brčić žakan, kada stah na Višnjanu.*

Kurziv. Ligatura BR. Sljubljena slova ŽA, KAN, TA.

Sl. 611. Grafit br. 4.

VIŽINADA 460
A/4

Spremište župne kuće.
1614. god.
Glagoljski natpis na okrnjenoj ploči.
Svijetlosivi vapnenac.
65×55×10 cm. Natpisno polje 34×17 cm.

ČHGĪ

● *1614.*
Stilizirani kurziv.

Sl. 612

Ploča je otkrivena u pločniku spremišta koje se nalazi u dvorištu župne kuće. Vjerojatno je bila prenesena iz pločnika župne crkve kada se u XIX st. obnavljao.

VIŽINADA 461
A/4

Crkva sv. Barnabe.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama koje su nastale sredinom XV st. Na južnom zidu je prikazan ciklus Kristova djetinjstva, na sjevernom zidu Kristova Muka i na zapadnom zidu Posljednji sud s rajem i paklom. Slike su samo djelomično otkrivene pod premazom vapnena bjelila.

1) Sjeverni zid. Raspeće. Na dnu polja, na hridinastom tlu, pod Bogorodicom.

VA IME BOŽE AMEN·OŠćE DAH·V· →
→ L(I)B(R)E MANE·G·SODIN

● *Va ime Božje, amen. Ošće dah 3 libre manje 4 so(l)din.*

Kurzivni i ustavni oblici slova.
XV—XVI st.

2) Južni zid. Na donjoj vodoravnoj zelenoj borduri ispod Poklonstva kraljeva.

ŽENA MIHOVILA KOVAČIĆA
MARTIN ORLOVIĆ

Kurziv. XV—XVII st.

3) Južni zid. Na istoj zelenoj borduri ispod Poklonstva kraljeva.

ILIĒ

● *Ilija.*
Kurziv. XV—XVII st.

VLAŠIĆI 462
otok Pag

E/8

Župna crkva sv. Jeronima.
1485. god.
Nadgrobna ploča na tlu pred ulazom u crkvu.
Bijeli vapnenac.
61×132 cm. Natpisno polje 38×22,5 cm.

ČUOD
POP IVAN' TEŠ
ĆIĆ' SEBI I
SVOIM'

● *1485. Pop Ivan Teščić sebi i svojim.*

Natpis govori da je pop I. Teščić dao izgraditi raku za sebe i za svoju rodbinu. Nad natpisnim poljem uklesani su kozmički znaci: polumjesec i dvije zvijezde.
Ustav. Ligature PO, VO.

Arhivska dokumentacija:
M. Sabljar, Putna bilježnica br. 5 (Bag, Pag), str. 51. Arheološki muzej u Zagrebu. Precrt i čitanje. Pogrešno čita prezime kao Vušćić.

Literatura:
Kukuljević, Acta croatica, str. 125, br. 112. Po Sabljarovu precrtu donosi pogrešno čitanje prezimena: Vušćić.

Sl. 613

Jelić, Fontes XVI s., str. 24, br. 95. Prenosi iz Kukuljevića pogrešno čitanje (Vučić).
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 308, br. 205. Prenosi grešku iz Kukuljevića.

VLAŠIĆI 463
otok Pag

E/8

Izgubljeni spomenik.
1502. god.
Glagoljski natpis u dva retka, uklesan na kamenoj klupi pred crkvom sv. Jeronima.

ČFB A AV?
? L....DOM?

Arhivska dokumentacija:
M. Sabljar, Putna bilježnica br. 5 (Bag, Pag), str. 51. Arheološki muzej u Zagrebu. Precrt.
Natpis je danas prekriven slojem betona.

VOLOSKO 464
C/4

Izgubljeni spomenik.
1711. god.
Natpis na oltaru Sv. Ane nad »Voloskim« (Volčić) u selu Pužbreg.

Čω (ili Št?) A Ī

● *1711.*
Kurziv.

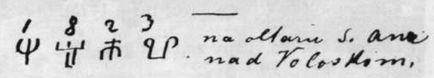

Sl. 614

Arhivska dokumentacija:
Precrt i bilješka J. Volčića u njegovoj Bilježnici.
Crkvu je utemeljio kastavski pop Juraj Jušić svojom oporukom 2. IX 1708. pa se datum 1711. odnosi na dovršenje crkve i oltara.

VODNJAN 465
B/6

Crkva sv. Nedjelje.
Zapušteni objekt na jugoistočnoj periferiji grada.
3. II 1490.
Glagoljski grafit, ispisan crvenom kredom (Rötel) u crkvi, na glatkoj žbuki, na južnom zidu. Nacrtan je veliki, raširen svitak (širok 85 cm, visok 22 cm), podijeljen okomitom crtom na dvije polovice.
Na lijevoj polovici svitka piše:

IVAN Z GROBNIKA..... VRIME
.....

ČUP PERVARA DAN V

Na desnoj polovici svitka:
OPETR???IRMA PRI
DOH' TOTU
NA DAN' S(VE)TE MARIE
MA(GDALENE)

● *Ivan z Grobnika (va to) vrime 1490, pervara dan 3 ..... pridoh totu na dan svete Marije Magdalene.*

Kurziv. Ligature ZGRO, VR, RV, TR, DO, TO, TU.

VRANJA 466
B/4

Župna crkva sv. Petra.
Glagoljski grafiti XV, XVI i XVII stoljeća, uparani na kasnogotičkim zidnim slikama (koje potječu iz vremena oko god. 1470) na južnom zidu sadašnjeg crkvenog svetišta (nekada lađe stare crkve).

1) Na prizoru Bičevanja Krista, na Kristovoj ljubičastoj haljini. 216/170 cm.

ČFMG
JA IVAN CILER OD GORIC T[....]
PISAH TO

● *1564. Ja Ivan Ciler od Goric t⟨u beh i ?⟩ pisah to.*

Kurziv. Ligature GO, TO. Sljubljena slova VAN.

2) Na prizoru Bičevanja Krista. Na tlu, nad nogom lijevog bičevatelja. 210/145 cm.

TO PIS[A]

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.
Nedovršen zapis.

3) Na prizoru Bičevanja Krista. Na ljubičastoj Kristovoj haljini i na crvenom haljetku desnog bičevatelja. 243/168 cm.

[Č] F L B

● *1552.*
Kurziv.

4) U nastavku prethodnog grafita. 247/168 cm.

A TO [PI]SAH Ê JuRI G[LA]VINIĆ
[K]AD[A KRS]TISM[O S]INA GRGORA →
→IVANU PERUČIĆ[U]
→MARČA Č U N V

● *A to pisah ja, Juri Glavinić, kada krstismo sina Grgora Ivanu Peručiću, marča 1473.*

Kurziv. Ligature TO, JuR, GR, GO, IV.
Tekst grafita je važan i po svom datumu 1473, jer je ta godina terminus ante quem za određivanje užeg vremena nastanka zidnih slika (oko godine 1470; prije 1473).

5) Oštećen i teško čitljiv zapis iz god. 1582.

Č F O B . . . . . H N D ?
. . . . . .
Kurziv.

6) Na prizoru Bičevanja Krista. Na ljubičastoj Kristovoj haljini. 238/163 cm.

Č·F [. .]
TO [. . . .]

● *15 . . to (pisa . . . . .)*

Oštećeni zapis iz XVI st. U datumu su uništena mjesta za deseticu i jedinicu. Neposredno pod grafitom arapskim znamenkama zabilježen je datum 1555.

Kurziv.

7) Na prizoru Bičevanja Krista. Na oslikanom tlu.

TO . . . .
Č F M D

● *To . . . . 1565.*

Oštećen, krnj i vjerojatno nedovršen zapis (»to pisa . . .« ili slično).
Kurziv.

8) Na prizoru Skidanja s križa. Na malom, izoliranom ulomku zidne slike u donjem lijevom uglu polja 416/156 cm.

Č H V S(E) PISA POP M[. . . . .]ILE→
→D[A]N NA [. . . . . .]

● *1603. Se pisa pop M⟨. . . . . na svete Petrun⟩ile dan, na (datum: dan i mjesec)*
Kurziv. Ligature PO, DN.

9) Na prizoru Skidanja s križa. Na desnoj strani sarkofaga. 623/165 cm.

Č F M[. . . .] L[. . .] VZEŠE [. . . .]K CERE →
→ BANA [. . . . . .]
ZRENSKOGA I [. . . . . .]ČA [. . . .]H→
→ POMIL(U)J
TO PISAH [. . . . . .]

Na ovom grafitu nepoznati pisac, kome je ime uništeno kasnijim oštećenjem površine zidne slike, vjerojatno bilježi i komentira pad Sigeta godine 1566. pod Turke i pogibiju Nikole Zrinskoga (hrvatski ban 1542—1556), branitelja ove utvrde. U toj pretpostavci nadopunjujem oštećeni datum (na njemu je uništeno mjesto za jedinicu!) i uništeno ime bana Nikole Zrinskog, te predlažem djelomično rekonstruirano čitanje:

● *1566. To leto vzeše (Turci Siget . . . .) k cere? bana (Mikulu) Zrenskoga i . . . . . (Bog i)h pomiluj. To pisah ja . . . . . .*
Kurziv. Ligature ZR, KO, PO, IL, TO.

Sl. 615. Vranja, župna crkva sv. Petra. Polaganje u grob. Iz ciklusa kasnogotičkih zidnih slika oko god. 1470.

Sl. 616. Vrbnik. Pogled s juga na historijsku jezgru grada.

VRBNIK

467
D/5

Izgubljeni spomenik.
17. VI 1347.

Natpis »na jednoj pločici od kamena černovatoga, širokoj malo već jednu nogu« (Petris) na pročelju, nad vratima porušene crkve sv. Petra i Pavla.

Čitanje po Sabljarovu precrtu:

L(E)TA·Č T K Ž ČINI SU C
RĒKI PR(VA)D' MAR(A)K' I S(A)TN(I)K' DM
IN(A)K' NA ČAST' SV(E)TUJu AP(OSTO)LU
P(E)TRA I P(A)VLA A MEŠTRI SU PRV(A)N'
TOM(A)C' TALDI M(I)S(E)CA IJuNA
ŽĪ D(A)N' ⟨TALDI⟩

● *Leta 1347. čini su crěki prvad Marak i satnik Dminak na čast svetuju apostolu Petra i Pavla. A meštri su Prvan, Tomac, Taldi. Miseca ijuna 17. dan.*

Ustav. Ligature PR, VT, PL, PTR, PVL, TR, PRVD, LD, ŽĪ.

Natpis je bilježio datum gradnje, donatore i majstore graditelje.

Crkva sv. Petra i Pavla nalazila se izvan starih vrbničkih gradskih zidina na »Ertu«. Godine 1797. bila je napuštena, desakrirana i prodana privatnicima (Jurju Mataniću) te je do demoliranja god. 1859. služila za staju. Na njezinom mjestu je god. 1859. sagrađena današnja crkva sv. Marije (»Gospoja«).

U arhivskoj dokumentaciji i u publikacijama ima razlika u prijepisu i u čitanju ovog natpisa.

Oslanjamo se na Sabljarov precrt, smatrajući ga pouzdanim, jer ga je po originalu izradio u Vrbniku. Vjerojatno po Sabljarovu precrtu natpis je ispravno razriješio Vj. Štefanić (Gršković-Štefanić, Nike uspomene, bilj. 91).

Sl. 617. Sabljarov precrt.

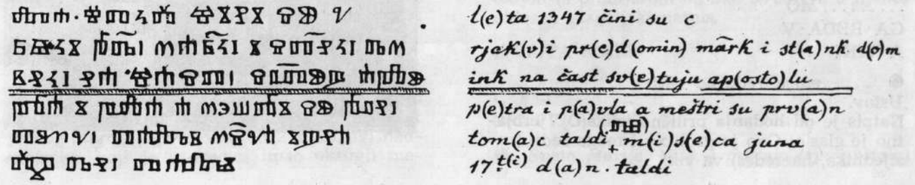

Arhivska dokumentacija:

Precrt, čitanje i bilješka M. Sabljara u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci. Arhiv JAZU XV 23/D VI 73. Sl. 617.

I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93. Kukuljević bilježi:

Na kapeli sv. Petra na Retu blizu Vrbnika. Leta č·t·k·ž· (1347) čini su crjeki prvad Marko i Stanko Dminko na čast svetuju apostolu Petra i Pavla a meštri su Prvan Tomac (kaš)taldi meseca ijuna ži (17) d'n.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 42, br. 7. donosi ovo čitanje: Lta č·t·k·ž· čini . . .su crěki Prd' (u bilješci razrješava sa »prvad«) i stnk' (u bilješci razrješava sa »satnik«) Dmink' na čast svtuju aplu ptra i pvla. a meštri su prvn' i tomc' taldi. msca ijuna ž·ï· dn'

I. Črnčić, Krčki statut. Monumenta historico-juridica, vol. IV, str. 63. Črnčić navodi: »Leta 1347 činili su crěki prvad Mar'k i satnik Dmin'k.«

Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 81, br. 15.

Jelić, Fontes XIV s., str. 5, br. 6.

Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 113. i bilješka br. 91 na str. 139.

VRBNIK 468
D/5

Crkva sv. Nedjelje u vrbničkom polju.
1445. god.
Glagoljski natpis, uklesan na jednom kamenu na pročelnom zidu, desno nad vratima.
Žućkasti kristalični vapnenac.
25×25 cm.

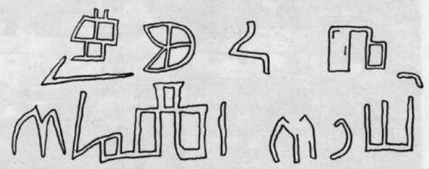

Sl. 618

ČUKD
M(I)H(O)V(I)L' MEŠ(TAR)

● *1445. Mihovil meštar.*
Ustav.
Natpis bilježi vrijeme gradnje crkve i ime njezina graditelja.
Crkva je gotička gradnja pačetvorna tlocrta bez apside. Izvorno je bila nadsvođena šiljastim bačvastim svodom. Bila je u upotrebi do godine 1812, zatim napuštena, desakrirana i degradirana na skloništе težacima za nevremena. Urušeni svod zamijenjen joj je u prvoj polovici našeg stoljeća grubom betonskom pločom.

Arhivska dokumentacija:

I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 63, br. 61.

Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 157, br. 88.

Jelić, Fontes XV s., str. 9, br. 25.

Spinčić, Crtice, str. 18.

Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 104. i bilješka br. 76 na str. 138.

VRBNIK 469
D/5

Župna crkva Uznesenja Bogorodice.
XV st.
Nadgrobna ploča u podu, u sredini lađe. (Treća po redu, brojeći od svetišta).
Crni kamen.
58×105 cm.
Ploča je na gornjem rubu bila prirezana pa tu manjka početak teksta.

. . . . . MO
GA · REDA · V
A VIKI

● *. . . . . moga reda va viki.*
Ustav.
Natpis je od hodanja prilično izlizan. Vjerojatno je glasio: Ovo je grob xy i moga reda (nasljednika, haeredes) va viki.

Sl. 619

VRBNIK 470
D/5

Kapela sv. Marije uz župnu crkvu.
1505. god.
Natpis na ploči, uzidanoj na pročelju kapele.
Crveno-bijeli krčki konglomerat.
42×36 cm.

V IME BOŽIE AM[EN]
ČFD TU CRIKVU
UČINI DOMIN VID
NA ČAST' B(LA)Ž(E)NE D(E)VI M
ARIE A MEŠTRI BIŠE
MARKO IVAN' PET(A)R

● *V ime Božje, amen. 1505. Tu crikvu učini domin Vid na čast Blažene Devi Marije, a meštri biše Marko, Ivan, Petar.*
Ustav. Ligatura DV, TR.
Natpis bilježi vrijeme gradnje kapele, naručitelja domina Vida (Vid Sančić, vrbnički župnik) i majstore graditelje.

Arhivska dokumentacija:

Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23/D VI 93. Netočno čitanje.

Sl. 620

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 189, br. 176. Netočno čitanje.
Jelić, Fontes XVI s. str. 5, br. 13.
Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 94. i bilješka br. 20 i 21 na str. 135. Netočno čitanje.

VRBNIK 471
D/5

Zvonik župne crkve.
V. 1527. god.
Natpis na bloku kamena na vanjskom licu sjevernog zida, desno uz nadvratnik ulaza u zvonik. Pod krovom »desetinca«.
Crveno-sivi konglomerat.
62×29 cm.

ČFIŽ MISECA [MAÊ] TO SU ME[Š]T[R]I
KI ZIDAŠE TA ZV[ON]IK MEŠ
TAR BLAŽ NERAT I MEŠT
AR TOMAŠ Z BRIBIR[A] A V
A TO VRIME BIŠE KAŠT
AL TOMAŠ VITEZIĆ

● *1527, miseca maja. To su meštri ki zidaše ta zvonik: meštar Blaž Nerat i meštar Tomaš z Bribira, a va to vrime biše kaštal Tomaš Vitezić.*

Ustav uz nekoliko kurzivnih slova (C, K). Ligatura BR.
Natpis bilježi vrijeme gradnje vrbničkog zvonika, majstore graditelje iz Vinodola i vrbničkog

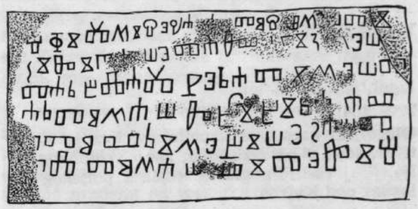

Sl. 621

kaštalda, laičkog upravitelja crkvene imovine. Duž lijevog ruba kamen je grubo premazan cementom.

Arhivska dokumentacija:

Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV-23/D VI 93.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 223, br. 219.

Jelić, Fontes XVI s., str. 14, br. 57.

Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, bilješka br. 5 na str. 134.

VRBNIK 472
D/5

Župna crkva Uznesenja Bogorodice.
1538. god.
Natpis na gornjem pragu prozora na vanjskom licu sjevernog zida sakristije. Kamen je ulomak jednog starog (isprva više od 2 m dugog) nadvratnika, koji je u sredini imao okrugli medaljon (s promjerom od oko 30 cm), a u njemu uklesan glagoljski natpis.

S(VE)TA MARI
Ê
Č·F·J·
3·I PR(O)Č(A)Ê

● *Sveta Marija. 1538. i pročaja (tj.: i ostalo)*

S lijeve strane medaljona tekao je glagoljicom uklesan tekst u tri retka, ali kako je nadvratnik bio razlomljen negdje na prvoj trećini svoje duljine, od tog teksta sačuvala su se samo ova slova:

ZA
?DU
ŠU

Problematično je, stoga nagađanje (I. Grković-Vj. Štefanić, bilješka 4. na str. 133) da se desni dočeci redaka tog fragmentarnog natpisa povežu u smislenu cjelinu i da se čitaju: »(ZA) DUŠU«.

Ustav. Ligatura PR.

Arhivska dokumentacija:

Kukuljević, Nadpisi istranski, JAZU XV 23/D VI 93. Neispravno čitanje: Sveta Maria... (L)jet č·f·j· (1530) ni...o...i pročaja.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, Dodatak, str. 322, br. 22.
Jelić, Fontes XVI s., str. 15, br. 64.
Grković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, bilješka br. 4 na str. 133.

Sl. 622

VRBNIK 473

D/5

Izgubljeni spomenik.
2. V 1542.
Glagoljski natpis na kapelici sv. Franje »(Sveti Frančisk«) na zapadnom rubu vrbničkog polja, kraj raskršća glavne ceste i poljskog kolovoza pod Kidrom.

Čitanje po Sabljarovom precrtu (sl. 623):

V IME BOŽIE I BLA
ŽENE DIVI MARIE
AMEN LET GOS
P(O)DNIH' Č F K B
MISECA MAĖ
D(A)N B TU KAPELU
MARTINA BOZANIĆA
Ž(A)KAN BARIČ SIN
ČIN⟨I⟩H

● *V ime Božje i Blažene Divi Marije, amen. Let Gospodnjih 1542, miseca maja dan 2. Tu kapelu Martina Bozanića žakan Barić, sin činih.*

Poluustav. Ligature BL, BO.

Natpis utvrđuje utemeljitelja kapele Martina Bozanića i izvršitelja gradnje, njegova sina, žakna Barića (Bartola). Grković-Štefanić donose u svom komentaru natpisa podatak da se god. 1549. spominje Barić sin pok. Martina Bozanića.

Netočna čitanja u arhivskoj dokumentaciji (Kukuljević) i dosadašnjoj literaturi ispravljamo prema precrtu M. Sabljara koji ga je izradio po originalu.

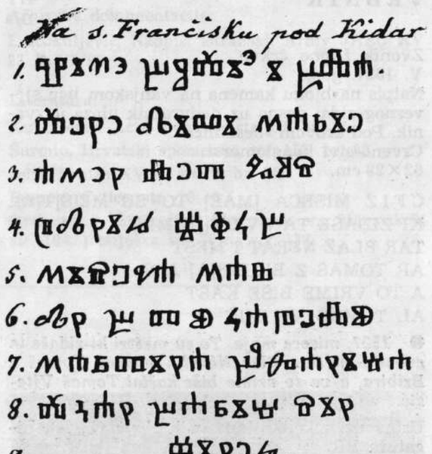

Sl. 623. Sabljarov precrt.

Arhivska dokumentacija:

Precrt M. Sabljara u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci. Arhiv JAZU XV 23 D VI 73.
I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 241, br. 239.
Grković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 103. i bilješka br. 74 i 75 na str. 138.

VRBNIK 473a

D/5

1550. god.
Ulomak glag. natpisa na ostacima nadgrobne ploče od tamnosiva vapnenca. 50×76×17 cm. Otkriven 1982. među kamenjem u »Desetincu«.

.....AM(E)N'.....
.....[MAR]TINA BOZA(NI)ČA
⟨I NEGOVA OS⟩T(A)NKA Č·F·L

Pretežno kurzivna slova.

Po željeznoj petlji (u simetrali ploče) dade se odrediti izvorna širina natpisnog polja i u njemu predložiti ovu rekonstrukciju teksta:

⟨V ime Božje,⟩ amen. ⟨Ovo je⟩
⟨grob sudca?⟩ Martina Bozanića
⟨i njegova os⟩tanka. 1550.

Sl. 624

VRBNIK 474

D/5

Župna crkva Uznesenja Bogorodice.
1553. god.
Natpis na bloku kamena, koji se izvorno nalazio u zidu »Baćine kapele«, sada uzidan u pročelje župne crkve, desno od portala.
Sivkast lokalni vapnenac.
78,5×32 cm.

V IME B(O)ŽIE AM(E)N
Č F L V OVU KAP
ELU ČINI POP'
MART(I)N' SAGANI
Č' A M(E)ŠTRI ANT(O)N'
Ĭ M(A)TIJ'
ZID(A)RIČI

● *V ime Božje, amen. 1553. Ovu kapelu čini pop Martin Saganić, a meštri Anton i Matij Zidarići.*

Ustav. Ligature TR, DR. Sljubljena slova GA. Glavnina teksta je u uokvirenom polju, širokom 34,5 cm. Posljednja dva retka, koja nisu stala u okvir, dopisana su desno izvan okvira tako da je posljednji redak uklesan iznad pretposljednjega a njihovo spajanje je označeno križićima.

Natpis bilježi gradnju kapele, njezina donatora, vrbničkog svećenika Martina Saganića i njezine domaće majstore graditelje iz obitelji Zidarić. Zidarići su prezime iz Dubašnice na otoku Krku, gdje i danas postoji selo Zidarići.

Prema opisu J. A. Petrisa Baćina kapela, posvećena sv. Mariji od Snijega i sv. Martinu, bila je prigrađena s desne strane crkvenog pročelja i imala je ulaz iz crkvene lađe. Bila je solidno građena od tesanika, izvana neožbukana, nadsvođena gotičkim svodom što su ga nosila ukrštena rebra. Srušili su je godine 1825, prilikom obnove župne crkve, a glagoljski natpis o gradnji kapele uzidali su na sadašnje mjesto.

Sl. 625

VRBNIK

475
D/5

Kapela sv. Marije uz župnu crkvu.
1565. god.
Nagrobna ploča u podu kapele.
Bijeli vapnenac.
73×192 cm. Natpisno polje 52×55 cm.

V IME B(O)Ž
IE AMEN
.Č.F.M.D (i arapskim znamenkama 1565)
TO E GROB KADI
POČIVA TELO
POPA BARIČA BO
ZANIČA KOMU
PRIHOD(I) NA BĬ DEC(E)M
B(R)A NA T(A) GOD IMAJu
POPI TO TELO UKROPIT

● *Va ime Božje, amen. 1565. To je grob kadi počiva telo popa Barića Bozanića, komu prihodi na 12. decembra. Na ta god imaju popi to telo ukropit.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligature TO, GR, PO, BO, KO, PR, HO, RO. Sljubljena slova BĬ.

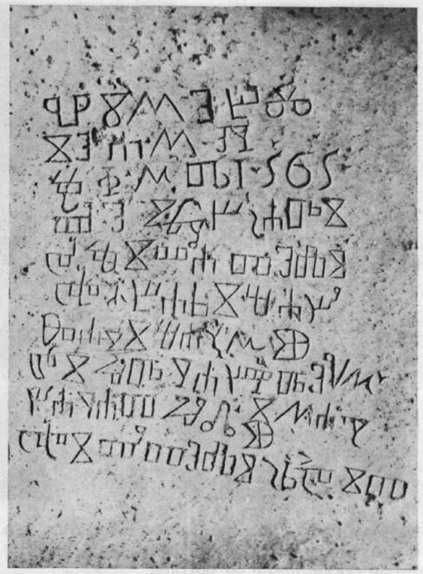

Sl. 626

VRBNIK

476
D/5

Crkva sv. Ivana Krstitelja.
1569. god.
Glagoljski natpis na kapitelima.
Vapnenac.
Kada se god. 1969. ekshumiralo staro vrbničko groblje oko bratovštinske crkve sv. Ivana, da bi se preuredilo za javni park, našla su se pod zemljom uz samu crkvu 4 odbačena kapitela koja su najvjerojatnije nekada stajala na stupovima što su nosili krovište staroga trijema pred crkvom.

I Kapitel

Okrugle je baze, promjera cca 24 cm, visine 30 cm i kvadratne plinte 41×41 cm. Pučka klesarska plastika. Na uglovima su mu stilizirane palmine grane. Na jednoj stranici uklesan je grb sa tri cvijeta u polju i s datumom koji je ubilježen arapskim znamenkama 1569. Na drugoj stranici uklesano je simbolično srce, probodeno dvjema unakrsnim strelicama. Na trećoj stranici je euharistijski simbol: kalež s hostijom. Na četvrtoj stranici uklesana je ptica (orao, simbol sv. Ivana evanđeliste?) koja u kljunu nosi razvijeni svitak, a na svitku su glagoljska slova:

M K L A H N Š G M

Ustavni i kurzivni oblici slova. Slovo K ima udvostručene okomite crte. Sljubljena slova LA.

Sl. 627

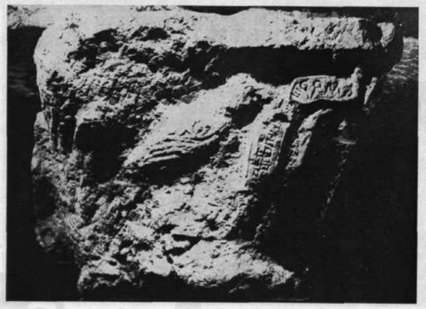

II Kapitel

Ima okruglu bazu s promjerom od 28 cm, kvadratnu plintu 39×39 cm, visok je 24 cm. Ukrašen je motivom posude, iz koje izlaze tri stilizirana lista. Taj motiv je uklesan naglavce! Lijevo dolje uz taj motiv uklesana su glagoljska slova, koja možda predstavljaju klesarevu signaturu:

M⟨EŠTAR⟩ I⟨VAN⟩ B..... ili P.....

III Kapitel

Na jednoj stranici ima uklesan križ, a na trima ostalima palmetne ukrase.

IV Kapitel

Znatno je niži od ostalih kapitela. Visok je 20 cm, ima širu plintu (48×48 cm) i nema ukrasa.

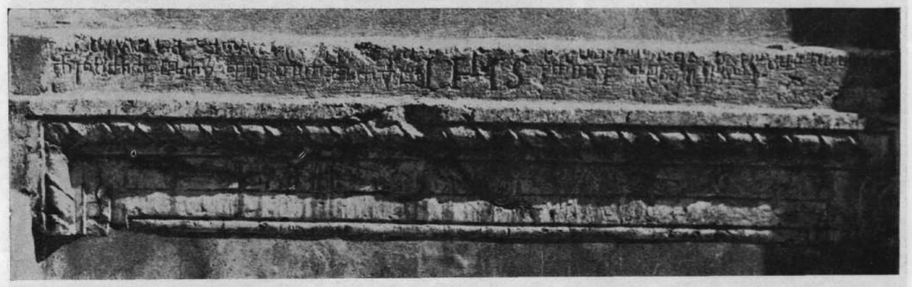

Sl. 628

VRBNIK

477
D/5

Župna crkva Uznesenja Bogorodičina.
15. IV 1585.
Natpis na nadvratniku nekadašnjeg portala, koji je stajao na starom pročelju župne crkve.
U sredini nadvratnika latinicom je uklesan Isusov trigram IHS, dok lijevo i desno od njega teče glagoljski natpis u dva retka.
Sivo-crvenkasti lokalni vapnenac.
Nadvratnik 170×36 cm. Natpisno polje 164×11 cm.

Lijevo:
V IME BOŽ(I)E AMEN Č F O D
APRILA DAN ĬD TA DAN BI
Desno:
POČETA CRIKI ZIDAT
NA TO VRIME BIŠE

● *V ime Božje, amen. 1585, aprila dan 15. Ta dan bi početa criki zidat. Na to vrime biše...*

Ustav. Ligatura PR. Na početku teksta je inicijalno V starijeg tipa. Natpis nije na nadvratniku dovršen. Po smislu teksta morao se nastavljati, a u nastavku vjerojatno su bila zapisana imena tadašnjih crkvenih a možda i civilnih funkcionara u Vrbniku. Kameni okvir portala bio je višestruko profiliran, a u toj profilaciji tekao je uokolo okvira i kasnogotički motiv svitka, spiralno obavijen oko štapa. Kada su stari portal demolirali god. 1825 (Gršković-Štefanić) upotrebili su nadvratnik s glagoljskim natpisom za stepenicu pred novim portalom crkve, stoga su se i gornji dijelovi glagoljskih slova na njemu izlizali hodanjem. Početkom XX st. nadvratnik su zbog njegove povijesne vrijednosti izvadili iz stepeništa i ugradili ga na sadašnje mjesto, na novom crkvenom pročelju, ispod lijevog (zapadnog) prozora. Desni dovratnik starog portala uzidan je kao spolij u zidić desno (istočno) pred crkvenim pročeljem.

Arhivska dokumentacija:
I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93.

Literatura:
Kukuljević, Acta croatica, str. 286, br. 297.
Jelić, Fontes XVI s., str. 37, br. 149.
Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 91. i bilješka br. 4 na str. 133.

VRBNIK

478
D/5

Župna crkva Uznesenja Bogorodice.
16. I 1592.
Natpis uklesan u desni impost trijumfalnog luka.
Sivi vapnenac.
62×18 cm.

V IME BOŽIE AMEN LET OD KRST
OVA ROISTVA Č F P B ENVAR
A DAN EĬ BI POČETA TA KAPE(LA)

● *V ime Božje, amen. Let od Krstova rojstva 1592, jenvara dan 16. bi početa ta kapela.*

Ustav. Kurzivno K. Udvostručene okomite crte slova O,N,F,P,R,K. Ligatura ET.

Natpis datira veliki građevinski zahvat u sakralne objekte koji su se stopili u današnje arhitektonsko tijelo glavne vrbničke crkve, pri čemu je lađa srednjovjekovne župne crkve adaptirana u današnji prezbiterij.

Sl. 629

Literatura:
Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 134, bilj. 4.

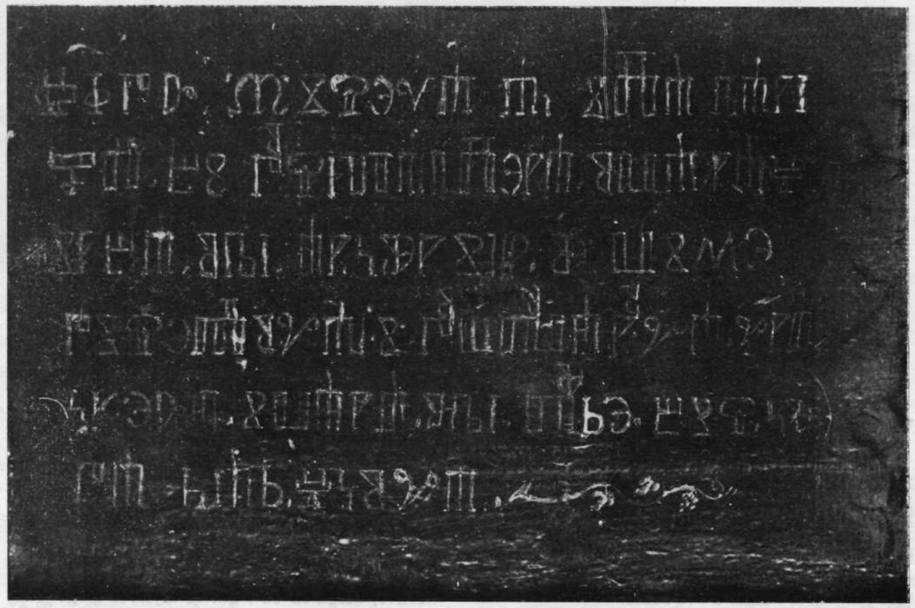

Sl. 630. Vrbnik. Lijevo polje na predeli s glagoljskim natpisom iz god. 1599.

VRBNIK 479
D/5

Župna crkva Uznesenja Bogorodice.
17. IV 1599.
Natpis, ispisan bijelom bojom, kistom, u natpisnim poljima, na lijevom i desnom kraju oltarne predele na kojoj je naslikan prizor Posljednje večere.
Ulje na dasci.

Lijevo natpisno polje:
Č F P Z · MISECA · APRILA · DAN'
IŽ · BI POS'TAVLENA · OVA · NAČ
INBA · OD' · ANKUNIJ · U VRIME
PRIS(V)ETLOGA · I · POŠTOVANOGA · →
→ G(OSPODI)NA
KNEZA · IVANA. OD' · TURE · BISKU
PA · KARČKOGA ·
Desno natpisno polje:
KA · BI ČINENA · UČINITI · U · BNEC
(I)H' OD MENIE(!) MARINA · CVITOVIĆA
KOTORANINA · PO · NAREDBI →
→ POŠTOVANIH'
G(OSPODI)NA · POPA BARIČA · →
→ BOZANIĆA · PLOVAN(A)
I · POPA · BARIČA · FUGOŠIĆA. I · OSTALI
H' · POŠTOVANIH' · MUŽI · U · OVO · VRIME
PROKURAT[URI O]D · CRIKVE ·

● *1599, miseca aprila dan 17. bi postavljena ova načinba od ankunij u vrime prisvetloga i poštovanoga gospodina kneza Ivana od Ture, biskupa karčkoga, ka bi činjena učiniti u Bnecih od mene Marina Cvitovića, Kotoranina po naredbi poštovanih gospodina popa Barića Bozanića, plovana i popa Barića Fugošića i ostalih poštovanih muži, u ovo vrime prokuraturi od crikve.*

Ustav. Ligature PR,PO,VL,VR,TL,TOV,NO,TU, TO,BC.
Natpis je personalno datiran krčkim biskupom Ivanom de Turre (1589—1623), vrbničkim župnikom B. Bozanićem, popom B. Fugošićem koji je vjerojatno bio ekonom vrbničkog kaptola i prokuratorima, upraviteljima crkvene imovine. Marin Cvitović je posrednik, koji po naredbi vrbničkih crkvenih funkcionara daje izraditi u nekoj mletačkoj botegi »načinbu od ankunij«, tj. veliki rezbareni i oslikani oltarni retabl, na kome je uska i duga daska s prikazom Posljednje večere i s glagoljskim natpisom bila predela. Marin Cvitović (alias Marino Florio) iz Kotora je laik, jer nema kleričke titule (a neki ga glagoljski izvori tituliraju »miser«) i u službi je krčke crkve; on je »vicekancalir od biškupije« kako se 2. V 1606. glagoljicom zapisao u najstarijoj sačuvanoj kapitulskoj knjizi vrbničkoj (Vrbnik, Arhiv župnog ureda; vidi: Vj. Štefanić, Glagoljski rukopisi otoka Krka, Zagreb 1960, str. 289—290). U toj službi su razumljivije njegove poslovne veze i s Vrbnikom i s Venecijom. »Načinba«, »načimba« = ustroj, naprava; termin koji se upotrebljava na Krku (v. Črnčić). »Ankunija«, prema tal. ancona, ancona d'altare, oltarna slika ili bolje: retabl, ima potvrde u izvorima (v. Črnčić, »ankonie svete Marie«, gen. s., 1460).
U osmom retku ima pisarska pogreška »od menie (umjesto: od mene) Marina Cvitovića«; ispravio ju je već Črnčić u svom čitanju.

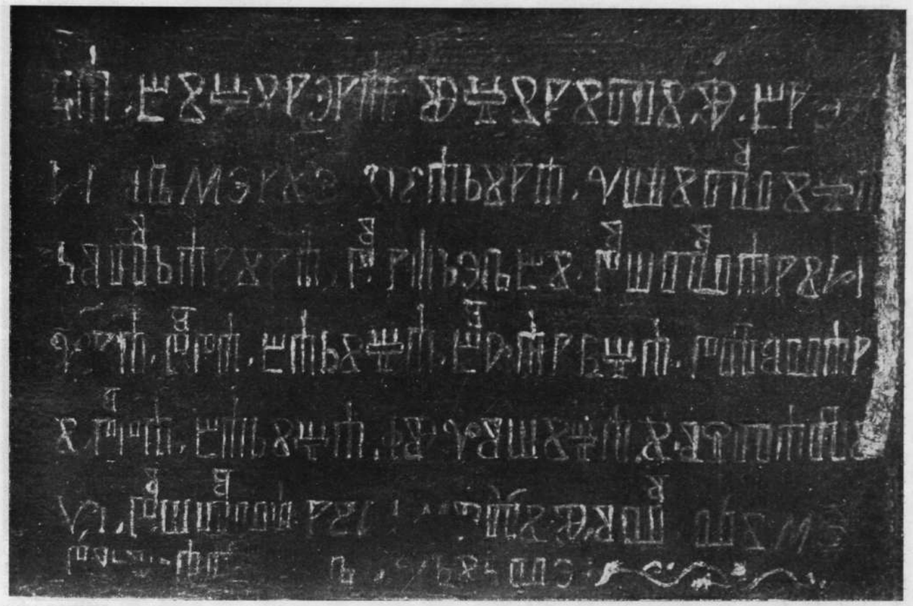

Sl. 631. Vrbnik. Desno polje na predeli s glagoljskim natpisom iz god. 1599.

Predela se nalazila pod velikom slikom na glavnom oltaru; nakon restauriranja god. 1950. izložena je na bočnom zidu svetišta.
Ispravili smo pogreške dosadašnjih publikacija u čitanju datuma i u čitanju posljednjeg retka.

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 310, br. 334.
I. Črnčić, Dopis iz Rima. VHAD, VIII (1886), br. 4, str. 124—125.
Jelić, Fontes XVI s., str. 52, br. 186.
Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 134, bilješka 4.
O Marinu Cvitoviću vidi: M. Bolonić, Tiskane knjige krčkih glagoljaša. Croatica christiana periodica, god. IV, br. 5, str. 19—20. Zagreb 1980.

VRBNIK 480
D/5

Kapela sv. Martina.
Konac XVI st.
Natpis na kamenom bloku, uzidanom u sjeverni zid kapele.
Sivo-crvenkasti lokalni vapnenac.
49,5×37,5 cm.

VSAKI KI REČE
OČE N(A)Š' I ZDR
AVU MAP.
IJu IMA PROŠć
ENA DAN' K.

● *Vsaki ki reče »Oče naš« i »Zdravu Mariju« ima proščenja dan 40.*

Ustav uz nekoliko stiliziranih kurzivnih slova (Ju,K). Na početku natpisa je inicijalno slovo V starijeg tipa.
Kapelu sv. Martina sagradio je vrbnički pop Martin Vitezić god. 1591. a obnovio je god. 1891. dr. Dinko Vitezić. Na pročelju obnovljene kapele uzidana je mramorna ploča s glagoljskim natpisom iz god. 1903, koji glasi:

Sl. 632

Ovu cr'kvicu sv. Martina/ na novo pregradi, obskr'bi i / za svoi grob priredi / dr Dinko Vitezić / državni nadodvetnik i naroda / zastupnik hrvatskoga/ na zaedničkom saboru u Beču / god. Č C V (= 1903). / P(očivao) u m(iru).

VRBNIK 481
D/5

Natpis na nekadašnjoj kapelici (»pokloncu«) zvanoj »Spidal«, sada u spremištu župne crkve.
Konac XVI st.
Sivi lokalni vapnenac.
39×89×45 cm. Natpisno polje 38×26 cm.

VSAKI KI REČE O
ČE N(A)Š' I ZD
RAVU MARI
Ju IMA PROŠćE
NA D(A)N' K

● *Vsaki ki reče »Oče naš« i »Zdravu Mariju« ima proščenja dan 40.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Ligatura PR.
Ovaj natpis, istog sadržaja i istih grafijskih osobina kao natpis na vrbničkoj kapelici sv. Martina, klesala je ista ruka te ga, stoga, i datiramo u isto vrijeme, koncem XVI st.
Izvorno se nalazio na kapelici (»pokloncu«) u kojoj se častio drveni kip izruganog Krista (Ecce homo). Ta kapelica, zvana »Spidal«, nalazila se na početku prilazne ceste prema gradskim vratima, nedaleko crkve sv. Ivana. Puk je kapelicu zvao »Spidal« jer se neposredno iza nje nalazio vrbnički hospicij. Kapelica je srušena god. 1928, a kamen s natpisom bio je upotrebljen kao spolij za novu ogradu zemljišta. Spasio ga i pohranio u crkveno spremište god. 1956. pokojni vrbnički župnik Josip Volarić.

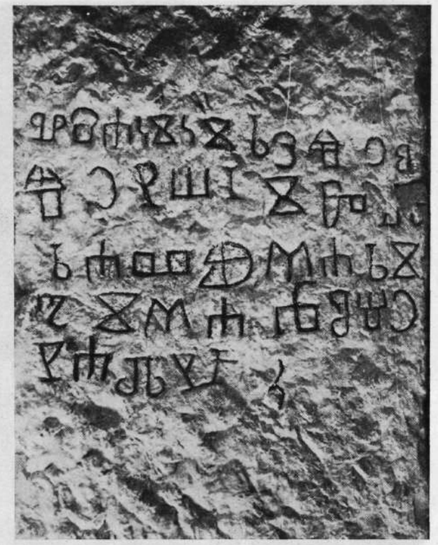

Sl. 633

Literatura:

Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 97. i bilješka br. 47 na str. 137.

VRBNIK 482
D/5

Zvonik župne crkve.
1600. god.
Natpis na profiliranom srednjem kamenom bloku podnožja (sokl), na zapadnoj strani zvonika.
Visina slova 7,5 cm.

Č H

● *1600.*

Ustav.

Literatura:

Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, bilješka br. 5 na str. 134.

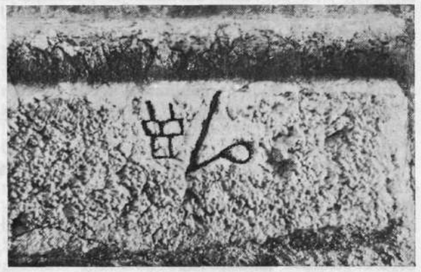

Sl. 634

VRBNIK 483
D/5

Izgubljeni spomenik.
1601. god.
Josip Antun Petris, vrbnički notar (1787—1868) zabilježio je u svojim memoarima (»Nike uspomene starinske«) da je na jednom kamenu u stupu koji je podupirao krov »desetinca« (magazina za crkvenu desetinu uz zvonik) bio uklesan glagoljski natpis:

BI SAZIDAN ZVONIK Č.H.A (= 1601) PO →
→ MEŠTRI. . . .

Tom natpisu nema traga. Nije se mogao odnositi na gradnju zvonika, jer o toj gradnji postoji natpis na samom zvoniku iz godine 1527, nego, kao i onaj glagoljicom uklesani datum 1600. na podnožju zvonika, bilježio je neki veći građevni zahvat na zvoniku, a to je najvjerojatnije bila dogradnja laterne na vrhu zvonika.

Literatura:

Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 91. i bilješka br. 90 na str. 138.

Sl. 635. Vrbnik, crkva sv. Ivana. Lijevo je dograđeno svetište, rad majstora Bartola Vlahovića.

VRBNIK 484
D/5

Crkva sv. Ivana Krstitelja.
1611. god.
Natpis, uklesan na bloku kamena u začelnom zidu svetišta.
Sivi lokalni vapnenac.
75×34 cm.

Č H AĬ BI ZIDANA
TA KAPELA PO MEŠTRI BA
RTOLĬ VLAHOVIĆI

● *1611. bi zidana ta kapela po meštri Bartoli Vlahovići.*

Ustav. Ligature TR,VL. Sljubljena slova AĬ,OL, LA,OV.

Natpis bilježi datum kasnogotičke dogradnje novog svetišta na staru, romaničku crkvu sv. Ivana, uz koju je vezana vrbnička bratovština sv. Ivana (»kapari«) te ime njezina graditelja, majstora Vlahovića. Izraz »kapela« upotrebljava se u Hrv. primorju i na otoku Krku i za svetište (prezbiterij) crkve.

Arhivska dokumentacija:

I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93.

Literatura:

Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 97. i bilješka br. 45 na str. 136.
M. Bolonić, Bratovština sv. Ivana Krst. u Vrbniku. Zagreb 1975, str. 136. U pogl. II povijesni podaci o crkvi.

Sl. 636

Sl. 637. Vrbnik. Gore je čeona a dolje donja ploha nadvratnika s glagoljskim natpisom iz god. 1663.

VRBNIK 485
D/5

Stambena kuća br. 70 u gradskom predjelu »Presveti Križ«. Vlasnik Anton Ivanović pok. Ivana, »Drvar«.
XII. 1663. god.
Natpis na čeonoj i na donjoj plohi nadvratnika.
Sivo-ružičasti vapnenac.
94×24×15,5 cm.

Na čeonoj plohi:

Č·H·M·V'
MISECA·DECE
MBRA·TO E·KUČA

Na donjoj plohi nastavlja se natpis, ali uklesan u zrcalnoj slici:

MENE ELENI·ŠULINI

● *1663, miseca decembra. To je kuća mene, Jeleni Šulini.*

Ustavni oblici uz kurzivna slova M,S,R. Ligatura TO. Šulina je živo vrbničko prezime.
Natpis na nadvratniku, pokriven mnogostrukim slojevima vapnena bjelila, otkrio je vlasnik u listopadu 1976, kada je popravljao kuću i skinuo nadvratnik nad ulazom u kuću na I katu, na vrhu vanjskih stepenica.
Očigledno je nepismeni klesar kopirao poleđinu papira na kome je predložak bio nacrtan u naravnoj veličini.

VRBNIK 486
D/5

Izgubljeni spomenik.
Župna crkva Uznesenja Bogorodice.
1673. god.
Pozlaćeni natpis na bazi lijevog drvenog stupa na glavnom oltaru. Čitanje prema precrtu i bilješci M. Sabljara:

Č H N. V.
1673.
Na bazi desnog stupa Sabljar je vidio datum arapskim znamenkama i latiničke inicijale: 1673 ·Z·S·C· koje je čitao »Zvane Stašić kaštald«.
J.A. Petris bilježi da je na lijevom stupu bio glagoljski natpis:

Č. H. A (= 1601.) POZLAČEN

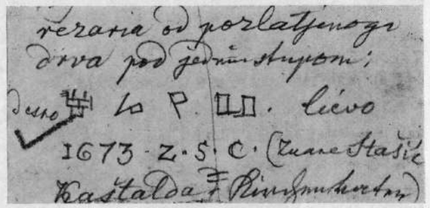

Sl. 638. Sabljarov precrt.

Arhivska dokumentacija:
Sabljarov precrt u Kukuljevića, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93.

Literatura:
Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 91. i 113. i bilješka br. 89 na str. 138.

VRBNIK 487
D/5

Župna crkva Uznesenja Bogorodice.
1685. god.
Nadgrobna ploča nad rakom u pločniku crkvene lađe pred sadašnjim oltarom Srca Isusova.
Breccia.
64×117 cm.
Uokvireno natpisno polje 34,5×24,5 cm.

ČHOD
TO SU RAKI
OD FUGO
ŠIĆ'

● *1685. To su raki od Fugošić.*

Sl. 639

Lijepa, stilizirana ustavna i dijelom kurzivna slova.
Fugošić je staro vrbničko prezime.

VRBNIK 488
D/5

Poklonac (kapelica) sv. Jurja, zapadno nad vrbničkim poljem, uz poljski put na vrh Kidra, kraj drmuna (šume) zvanog Židin.
1686. god.
Natpis uklesan u desni (južni) dovratnik.
Konglomerat (mandorlato).
Širina dovratnika 24 cm. Visina slova oko 5 cm.

+
ČHOE

● *1686.*

Kurziv.
Datum gradnje poklonca sv. Jurja koji je dao sazidati vrbnički pop Juraj Volarić.

Sl. 640

Literatura:
Gršković — Štefanić, »Nike uspomene starinske«, str. 103. i bilješka br. 73 na str. 138. Pogrešno čitanje natpisa: Č T kao datum 1300.

VREMSKI BRITOF 489
B/3

Župna crkva sv. Marije.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
U barokiziranoj crkvi sačuvana je netaknuta izvorna kasnogotička arhitektura triosminskog prezbiterija i na njenim zidovima i svodnim jedrima ciklus zidnih slika anonimnog kasnogotičkog majstora idealističkog smjera iz sredine XV stoljeća. Majstor se može poistovjetiti sa slikarom uništenih fresaka u Bledu. Na svodu je prikazao Krista, anđele i proroke, u gornjem pojasu zidova alegorijsko Bogorodičino djevičansko materinstvo, Imago Pietatis, sv. Jurja i Raspeće a u donjem pojasu zidova ciklus o mučeništvu i životu 12 apostola. U nišama prozora prikazani su sveci (sv. Katarina i dr.).

1) Na začelnom zidu prezbiterija. Donji pojas, prvo polje s prizorom mučeničke smrti jednog apostola. Na zelenoj pozadini. 1/137 cm.

V ONO VRIME KADA BUDEŠE
VELIKA ZLA VODI.

Poluustav. XV—XVI st. Prvo slovo je mali inicijal V. Ligature NO,VR,BU,ZL.
Tekst komentira poplave rijeke Reke koja teče uz crkvu.

2) Na začelnom zidu prezbiterija. Donji pojas, drugo polje s mučeničkom smrću apostola Bartolomeja. Na licu sv. Bartolomeja. 156/160 cm.

TO PI[SA]H JA
TO PISAH JA POP TOMAŠ

Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO,PO.

3) Na začelnom zidu prezbiterija. Donji pojas, drugo polje s prizorom mučeničke smrti apostola Bartolomeja. Na zelenoj gornjoj borduri polja. 196/179 cm.

TO PISA GREGOR ŠINDLER
Č·F·M·G

● *To pisa Gregor Šindler 1564.*

Kurziv, Ligature TO, GR, GO.
Gregor Šindler potpisao se i na zidu crkve sv. Marije u Dolenjoj Vasi kod Senožeča (grafit br. 4).

VRH 490

B/4

Uništeni spomenik.
Crkva sv. Antuna.
1463. god.
Natpis na ploči ugrađenoj na pročelju crkve.
Bijeli vapnenac.
26×31 cm.

Natpis je već u XIX st. bio duž lijevog ruba oštećen i djelomice nečitak, a nalazio se »na štremnom zidu« (Volčić 1881), tj. na pročelju stare crkve pod »štremom« (trijem, loža, »lopica«). Zbog trošnosti, crkva je oko god. 1900. srušena i opet iz temelja obnovljena, a ploča s natpisom ugrađena u pročelje nove crkve. Iz političkih motiva ovaj su natpis dali dne 11. V 1921. otući Talijanaši iz uprave buzetske općine, tako da se na originalu sada vide samo dijelovi pojedinih slova. Po njima i po Volčićevoj bilješci, natpis se gotovo u cijelosti može rekonstruirati, štoviše na nekim mjestima može se ispraviti i Volčićevo čitanje. Natpis u rekonstrukciji glasi:

⟨ + ?⟩ Č U M V KADA BE ZI
[DAN] S(VE)TI ANTON' TAD BEHO
⟨ . . ⟩ STAREŠINI B DOB(R)A MU
[ŽA] TOMAŠ VOBINIĆ' I MARKO A
FARMAN' POP STIPAN'
⟨I⟩Z OSTROŠCA A T
[O] DĚLA MOISTAR' B
[EN]KO ISUČRGE

● *1463. Kada be zidan sveti Anton, tad beho . . . starešini 2 dobra muža, Tomaš Vobinić i Marko, a farman pop Stipan ⟨i⟩z Ostrošca, a to děla mojstar Benko i⟨z⟩ Suč⟨e⟩rge.*

Ustav.
Natpis je bilježio gradnju crkve sv. Antuna god. 1463, imena tadašnjih laičkih upravitelja crkvene imovine, »dobrih muževa« Tomaša Vobinića i Marka, ime tadašnjeg župnika, popa Stipana rodom iz Ostrošca i ime domaćeg majstora-graditelja, Benka iz Sočerge (sela u slovenskom dijelu Istre), koga poznajemo kao graditelja i klesara s drugih istarskih glagoljskih natpisa. On je s majstorom Jakšom iz Sočerge gradio god. 1461. zvonik u Predloki, a god. 1463. klesao je kamenu kustodiju za župnu crkvu u Predloki.

Arhivska dokumentacija:

I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93. Kukuljević čita:

. . . . . e·č·u·m·v· (1463) kada be cri(kva) (zidana) sveti Anton tad behu . . . . t starešini blebanuš . . . .

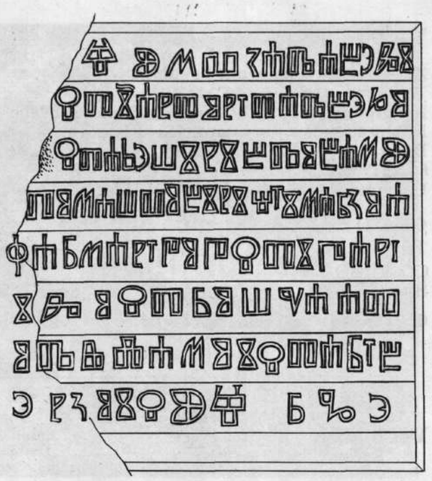

Sl. 641. Rekonstrukcija natpisa iz god. 1463. u Vrhu.

a tomaš tobinić, marko a . . . farman · pop Stipan . . . . gos. s Rošca a t(oga) djela moistar b. . .oi Sučrge.

Literatura:

I. Kukuljević, Acta croatica, str. 94, br. 74. Čitanje kao u Kukuljevićevoj rukopisnoj zbirci.

J. Volčić, Njeki glagoljski napisi iz srednje Istre. Naša Sloga, god. XII, br. 3. Podlistak, str. 1. Trst, 2. II. 1881.

»Na Vrhu na štremnom zidu crkvice sv. Antona je razbita ploča. S nje razabire se ovoliko:

. . . . . 1463 kade be kri
. . . . . sveti Anton, tad behu
. . . . . starašini
. . . . . Tomaž Vobinić Marko a
. . . . . farman pop Stipan
. . . . . gos s Rošca at . . . . .
. . . . . dela mojstar B . . . .
. . . . . Sočerge

U komentaru Volčić navodi: »Pod Roščem ima se svakako Roč razumjevati. Možda je to najstariji oblik za nazov tog mjestaca.«

Jelić, Fontes XV s., str. 16, br. 58.

Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 237—238, br. 143.

Spinčić, Slav. bogoslužje, str. 71.

Spinčić, Crtice, str. 18.

VRH 491

B/4

Župna crkva Uznesenja Bogorodice.
1463. god.
Natpis duž donjeg ruba kamene kustodije.
Bijeli vapnenac.
Dimenzije kustodije 71 × 102 × 18 cm. Natpisno polje 63 × 2,6 cm.

Č·U·M·V·TO DĚLA MOISTAR' BENKO→
→ ISUČRGE

● *1463. To dela mojstar Benko i⟨z⟩ Suč⟨e⟩rge.*

Ustav. Ligature MO, KO.

Natpis je signatura majstora Benka iz Sočerge, sela u slovenskom dijelu Istre, koji je godine 1463. izradio za župnu crkvu u Vrhu ovu kustodiju, klešući na njezinoj prednjoj plohi lik uskrslog Krista, nad njim lik Boga Oca, a uokolo, u malim plitkim arkadama, anđele i svece. Majstor Benko poznat nam je po glagoljskim natpisima kao autor kustodije u župnoj crkvi

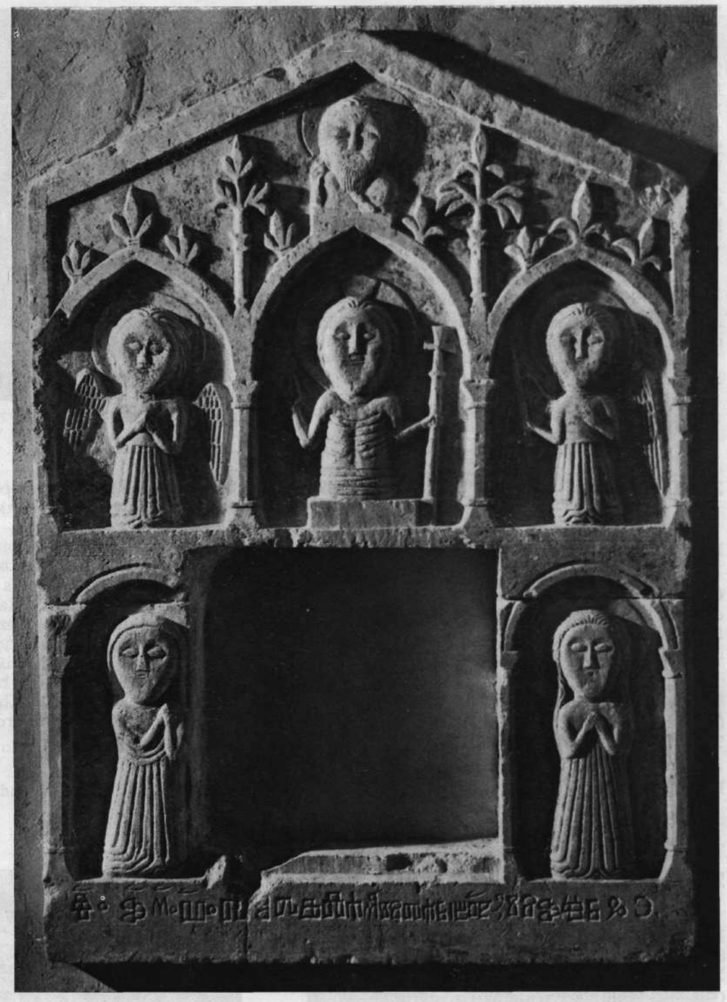

Sl. 642

sv. Ivana u Predloki (god. 1466), kao graditelj crkve sv. Antuna u Vrhu (god. 1463) i kao ortak majstora Jakše iz Sočerge u gradnji zvonika župne crkve u Predloki. Kustodija za pohranu euharistije i sv. ulja bila je isprva uzidana u zid svetišta blizu oltara. Nakon provedbe odluka Tridentinskog koncila, po kojoj se euharistija ima čuvati u svetohraništu na glavnom oltaru, stare su srednjovjekovne kustodije bile izbačene iz upotrebe pa su bez funkcije često bile potpuno degradirane. Tako je i kustodija iz Vrha bila sekundarno upotrebljena kao okvir prozorčića za provjetravanje tavana na lijevoj, prigrađenoj lađi župne crkve u Vrhu. U tu svrhu bila je probijena i nešto proširena nekadašnja niša za pohranu euharistije.

Kustodiju sam našao ispod žbuke god. 1949, a god. 1968. bila je skinuta i pohranjena u župnoj crkvi. Sada je pričvršćena na zapadni zid crkvene lađe.

Literatura:

B. Fučić, Benko iz Sočerge. Enciklopedija likovnih umjetnosti I, str. 327.

V. Ekl, Dva srednjeveška istrska mojstra. Slovensko morje in zaledje I, 1, str. 106—107 i slika. Koper 1977.

VRH

492
B/4

Župna crkva Uznesenja Bogorodice.
1552. god.
Natpis na podnožju kamenice za blagoslovljenu vodu.
Sivi zrnati vapnenac.
Uokvireno natpisno polje 20 × 32 cm.

Č F
L B ● 1552?
Ustav

Literatura:

Jelić, Fontes XVI s., str. 22, br. 10. Jelić donosi netočan datum 1556, a po Jeliću donosi ga i sva kasnija literatura.
Strohal, Hrv. glag. knjiga, str. 61.
Spinčić, Slavensko bogoslužje, str. 71.
Spinčić, Crtice, str. 63.

Sl. 643

ZADAR

493
E/9

Izgubljeni spomenik.
1442. god.
Glagoljski natpis na drvenom, rezbarenom i oslikanom prenosnom oltaru.
80 × 20 cm.
Čitanje po L. Jeliću.

+ VA IME B(OG)A LĒT' G(OSPODN)IH
Č·U·K·B·TO DĒLO STVORI RADMIL POP
TO'TU POČI'ŠE MOĆI STIPANA MART(I)NA
IVANA ZLATOUSTA UKRŠTEN·DI·
DAN JuLEJA·

● *Va ime Boga. Lět gospodnjih 1442. To dělo stvori Radmil pop. Totu počiše moći Stipana, Martina, Ivana Zlatousta. Ukršten 25. dan juleja.*
Natpis bilježi ime popa Radmila kao autora ili kao donatora oltara, popis svetačkih moći koji su u oltar bile uložene i dan posvećenja oltara. Po Jeliću natpis je bio urezan s prednje i stražnje strane oltara.
Oltar je nekada bio vlasništvo obitelji Bianchi, zatim od 1904. Gradske biblioteke i napokon Muzeja sv. Donata (inv. br. 5). Vjerojatno je uništen prilikom bombardiranja Zadra u II svjetskom ratu.

Literatura:

Jelić, Fontes XV s., Addenda, str. 43, br. 15a.

ZADAR

494
E/9

Porijeklo nepoznato.
Sadašnji smještaj: Arheološki muzej u Zadru.
XV st.
Glagoljski natpis na ulomku nadgrobne ploče.
Sivi zrnati vapnenac.
30 × 38 cm.

Č·U·[...]
[O]VO E GRO[B...]
MILOT [....]
V NIMU [.....]
KRAŠIĆ [....]
SLUG[A?....]

Ustav. Kurzivno Č. Ligatura GR.
Ploča je na svim rubovima i na poleđini odlomljena tako da joj najveća debljina iznosi 10 cm.
Po Kukuljeviću (Acta croatica) ta se ploča, već u fragmentarnom stanju, nalazila u XIX stoljeću u »općinskom vrtu u Zadru«.

Sl. 644

Literatura:

Kukuljević, Acta croatica, str. 47, br. 14.
R. Eitelberger, Die mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens II, str. 182 (crtež).
Šurmin, Hrvatski spomenici, str. 104, br. 36.

ZADAR

495
E/9

Crkva sv. Mihovila franjevaca trećoredaca.
1520. god.
Dio nadgrobne ploče, ugrađen kao spolij u menzu bočnog oltara sv. Antuna.
Sivi vapnenac.
Natpisno polje 67×35 cm.

Č F I TO E GR(O)B
FR(A)TA⟨R⟩SKI

● *1520. To je grob fratarski.*
Kurziv. Ligatura TO.

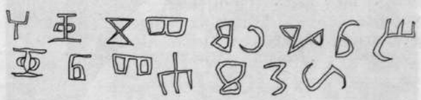

Sl. 645

Gradnju oltara datira dedidaktivni natpis fundatora na predeli: F. IOANNES IFCOVICH EX VOTO D(IVI) A(NTONII) DICAVIT 1749. Po Ivančiću (Povjesne crte, str. 203) taj je oltar bio prenesen iz zadarske crkve sv. Silvestra (Sv. Ivana).

ZADAR

496
E/9

Crkva sv. Mihovila franjevaca trećoredaca.
1567. god.
Ulomak nadgrobne ploče, ugrađen kao spolij u menzu glavnog oltara. Bijeli vapnenac.

·Č·F·M·Ž·
GROB·MART(I)NA
RAD(U)L(O)VIĆA I NE
GA R(E)DA

● *1567. Grob Martina Radulovića i njega reda.*
Ustav. Udvostručene okomite crte slova F, R, N.

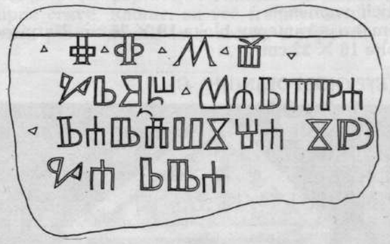

Sl. 646

ZADAR

497
E/9

Porijeklo: Arbanasi kod Zadra.
Sadašnji smještaj: Arheološki muzej u Zadru.
2. I 1766.
Glagoljski natpis na kamenoj ploči, sekundarno uklesan u praznu kartušu grba (iz XV st.) te lijevo i desno uz kartušu.
31,5 × 42 cm.
Žućkasti vapnenac.

Lijevo:	U grbu:	Desno:
UČ	Č·ω·M·E	ST
I	NA B JE	ANE
NI	NARA J	ŽEN
H	A NIKOL	A NI
PAVE	A PERO A	KE PE
SELE	RBANAS	RA
STRI	UČ(I)NIH	
N ME		
ŠTA		
R		

Sl. 647

● *1766, na 2. jenara, ja Nikola Pero Arbanas učinih.*
Učinih Pave Selestrin, meštar.
Stane, žena Nike Pera.
Kurziv. Dosljedno je upotrebljeno svuda latiničko O umjesto glagoljskog.
Na starom nadvratniku iz druge polovice XV st. vjerojatno je bio preklesan lik u grbu i uklesan natpis novog vlasnika kuće, doseljenog Arbanasa, Nikole Pera (danas Perovići) njegove žene Stane i majstora klesara Pava Selestrina.

Literatura:

A. Stipčević, Kulturno-povijesni spomenici u Arbanasima. Radovi Centra JAZU u Zadru, sv. 24, Zadar 1977, str. 338 i sl. 18.

ZAGLAV 498
E/9

Samostan sv. Mihovila franjevaca trećoredaca.
1458. god.
Dio dovratnika staroga portala samostanske crkve, na kome je uklesan natpis o posvećenju crkve godine 1458. Prilikom obnove crkve i samostana godine 1887, postavljen je na crkvi novi portal, a natpis su ugradili na sadašnje mjesto, s lijeve strane ulaza u samostan.
Bijeli vapnenac.
Dimenzije kamenog bloka 19 × 76 cm. Natpisno polje 16 × 22 cm.

L(E)T G(OSPOD)N(I)H' · Č
U L · 3 · NA OK
T(A)VU · POHOE
NIĒ · GOSPOE ·
KRŠĆENIE ·
CRKVE S(VETA)GO
MIHAELA

● *Let Gospodnjih 1458, na oktavu Pohojenija Gospoje, kršćenije crkve svetago Mihaela.*
Ustav. Ligature TV, HO, GO, PO. Sljubljena slova LT.
Natpis bilježi posvetu samostanske crkve godine 1458.
Ivančić je pogrešno čitao datum 1510. Njegovu pogrešku prenio je Iveković a ispravio Strgačić.

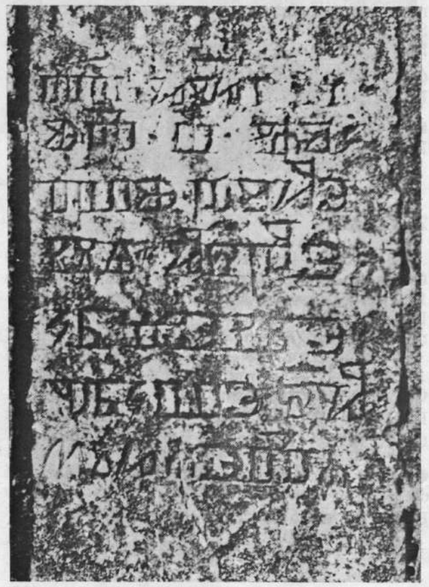

Sl. 648

Literatura:

S. Ivančić, Povjesne crte o samostanskom III Redu sv. O. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri, str. 209—210. Pogrešno čitanje datuma 1510.

Č. Iveković, Dugi otok i Kornat. Rad JAZU, knj. 235, str. 265. Zagreb 1928.

A. Strgačić, Neka toponomastička i topografska pitanja Dugog otoka. Starohrvatska Prosvjeta, III S, sv. 1, str. 94. Zagreb 1949.

ZAGLAV 499
E/9

Samostanska crkva sv. Mihovila franjevaca trećoredaca.
1564. god.
Nadgrobna ploča, adaptirana za podnožje krstionice.
Vapnenac.

Č · F · M · G · TO E
GROB FR(A)T(A)RSKI

● *1564. To je grob fratarski.*
Kurziv.

Sl. 649

ZAMASK 500
B/4

Dva ulomka glagoljskog natpisa.
1464. god.
Sivo-zelenkasti lokalni lapor.
50 × 40 × 16,5 cm.

LĒT'
G(OSPOD)N(I)H · U · Č
M · G ·
TO PIS[A]
MARIN
? ? ?

● *Lět Gospodnjih 1464. To pisa Marin . . .*
Kurzivni i ustavni oblici slova.
Neuobičajen je premetnuti redoslijed znakova u datumu (·u·č·m·g umjesto ·č·u·m·g), no sličnu smo pojavu zabilježili u Istri na glagoljskom natpisu u Gažonu, gdje je datum 1470. napisan ovim redoslijedom: Č N U.
Fragmente u Zamasku je zapazio i spasio župnik iz Kašćerge Milivoj Barković kada se godine 1949. popravljao suhozid oko zamaške župne crkve. Radnici su već fragmentarnu kamenu ploču izvukli iz suhozida i prelomili je.

Sl. 650

ZAMASK 501
B/4

Župna crkva sv. Mihovila.
1576. god.
Glagoljski natpis na kamenoj kustodiji na sjevernom zidu lađe.
Zrnati sivi vapnenac.
49 × 79 cm. Visina slova 3 cm.

Č F N E
POP L(O)VR(EN)C' BR(. . . . .)Č'
MARTIN' ENETIĆ

● *1576. Pop Lovrenc Br(. . . .)ić, Martin Jenetić.*
Ustav. Ligature PO, VR, BR. Sljubljena slova MA.
Natpis bilježi vrijeme izradbe kustodije i imena tadašnjeg zamaškog župnika, popa Lovrenca, kome je prezime vjerojatno jedno od najučestalijih istarskih (Brnić, Brnčić, Brnetić, Brnobić ili slično) i zacijelo laičkog upravitelja crkvene imovine, Martina Jenetića.

Sl. 651

ZAMASK 502
B/4

Crkva sv. Marije Magdalene.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama. Slike su nastale oko godine 1400. Protežu se trijumfalnim lukom (Navještenje) i apsidom (Majestas Domini i apostoli).
1) Apsida. Na vodoravnoj borduri koja dijeli kompoziciju Majestas Domini od niza apostola. Desno od prozorčića.

TO PISA RIŠTA ŽAKA[N Z] BRĒBĒRA KI STAŠE POLI GOSPODINA
IVAN⟨A⟩ JuRINA [KI] V [TO VRI]ME BIŠE PLOVAN' . . . . . .
. . . . . NAUČIL V DOBRĒ FARĒ STATI · Č · U · J · E ·

● *To pisa Rišta žakan z Brěběra ki staše poli gospodina Ivana Jurina, ki v to vrěme biše plovan ..... naučil v dobrě farě stati. 1436.*

Ustavni i kurzivni oblici slova. Slovo I je starijeg tipa.

2) Apsida. Pod prethodnim grafitom.

PL(O)VAN' ŽAMAŠKI TEKUĆI LET' →
→G(OSPOD)NIH·Č·U·EĬ·

● *..... plovan žamaški, tekući let Gospodnjih 1416.*
Ustav. Ligatura PLV. Znak za poluglas u obliku T i kvačice.
God. 1416. jest terminus ante quem za datiranje zidnih slika.

ZANIGRAD 503
B/4

Crkva sv. Stjepana (Sv. Štefan).

Glagoljski grafiti na zidnim slikama koje su nastale oko god. 1400. i koje su se sterale po svim zidovima crkvene unutrašnjosti. One obuhvaćaju na zapadnom zidu Posljednji sud, a na južnom i sjevernom zidu ciklus iz života Kristova, prikaze svetaca (sv. Juraj konjanik, koji ubija zmaja i Kamenovanje sv. Stjepana) i alegorijsko-didaktički prikaz »Sv. Nedjelje«.

1) Zapadni zid. Posljednji sud. Lijevo, na zelenoj pozadini iznad uskrsnulih mrtvih. 18/164 cm.

Č·U·K·Ž·M(Ě)S(E)CA ENVARA
Z DAN DA BĚ ⟨BĚNA KARIE⟩
⟨B ? V Š E⟩ MOE ⟨DEKLA??⟩ MEŽNA
RIE V ZVANIGRADSKOI I TA
DAN BĚ [.....] NA UZLOBCA(?)

Sigurno i smisleno čitaju se samo ovi dijelovi teksta:

● *1447, měseca jenvara 9. dan da bě .... moje .... mežnarije v Zvanigradskoj i ta dan bě .....*

Kurziv. Ligature MO, GR, KO, LO. Sljubljena slova VA, DA, LA.

2) Zapadni zid. Posljednji sud. Lijevo, na pozadini, desno od sarkofaga s uskrslim mrtvima. 91/165 cm.

POP' FILIP'

Kurziv. XVI st. Ligatura PO.

3) Zapadni zid. Posljednji sud. Na zelenoj pozadini, desno pod srednjim sarkofagom. 86/144 cm.

TO SU GROBI

Ustavni i kurzivni oblici slova. XV—XVI st. Ligatura TO.

Sl. 652. »Sv. Nedjelja«, zidna slika u Zanigradu.

4) Južni zid. Sv. Nedjelja.

TO PISA M[AT]EI ŽAKAN Z BRSEČA →
→ KOMU E Z(EMLA) MATI GROB →
→ PLAČA

● *To pisa Matej žakan z Brseča, komu je zemlja mati, grob plaća.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, BR, PL.

5) Južni zid. Sv. Nedjelja.

...T S(VETA)GO STEPANA KADA
BEŠE PODRUŽNIK GOSPOD [.....]

Kurziv. XV—XVI st. Ligature GO, PO.

6) Južni zid. Sv. Juraj.

SE PISA POP MIHOVIL

Kurziv. XV—XVI st. Ligature PO, HOV,

7) Južni zid. Sv. Juraj.

SE PISA POP

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura PO.

8) Južni zid. Sv. Juraj.

TO PISA JuRKO POP'

Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, JuR.

9) Južni zid. Sv. Juraj.

POP ĚKOV' PISA

● *Pop Jakov pisa.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature PO, KO. Jerok.

10) Južni zid. Kamenovanje sv. Stjepana.

[S]TEPAN PR[.....]
[....]KUHI(?) MUČE

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura PR.

11) Južni zid. Kamenovanje sv. Stjepana. Sl. 653.

Č F M G MISICA (sic!)
SIKTEBR (sic!) NA DAN IŽ
TO PISA POP PAVAL

● *1564, miseca sektebra na dan 27. To pisa pop Paval.*

Kurziv. Ligature TO, PO. Sljubljena slova NA, SA, PAV.

12) Južni zid. Raspeće.

S...ŠE...TO...NA DAN S(VE)TOGA
ŠTEFANA ..... MNKA DAN D .... TU ...
POKRŠĆENE TE CRKVE .....
.....

● *.... na dan svetoga Štefana ... mučenika ..... pokršćenje te crkve ...*

Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, TU, CR. Sljubljena slova DA, GA.

13) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Lijeva strana kompozicije.

TO PISA ANDREI POP K(A)DA ⟨BE⟩ŠE
V LOCI PODR(U)ŽNIK' V TO →
→ VR⟨E⟩ME B(E)ŠE
V LOK' MIHAL OD L(?) [.....]A LA HRA
V....KO GR...D' I NI...ŠE NOSE[..]
AVAŠE ·Č·U·L·

● *To pisa Andrej pop, kada beše v Loci podružnik. V to vreme beše v Lok Mihal od ..... 1450.*

Kurziv. Ligature TO, ND, PO, VL, VT, VR, KO, NO.

14) Sjeverni zid. Poklonstvo kraljeva. Lijeva strana kompozicije. Na crvenoj haljini, na sedlu deve.

LET GOSPODNIH Č·U·
L·TO PISA ILIĚ POP
JuRE

● *Let Gospodnjih 1450. To pisa Ilija pop. Jure.*

Kurziv. Ligature GO, PO, TO, JuR.

Sl. 653. Grafit br. 11.

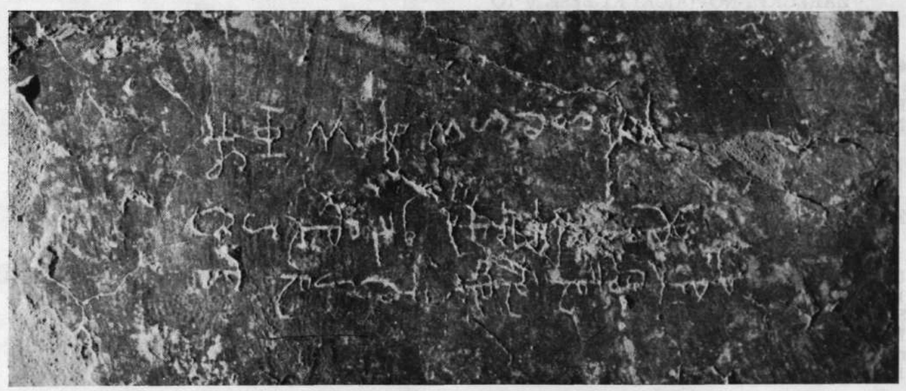

ZAPUNTEL 504
na otoku Molatu

D/8

Crkva Rođenja B. D. Marije.
1712. god.
Glagoljski natpis na nadgrobnoj ploči u pločniku sakristije.
Bijeli vapnenac.
69 × 95 cm.

Č ω Ĭ B
VO E GREB MENE
DON IVANA SM
OLANA I NEG(O)VI
REDI OD ISTA

● *1712. Vo je greb mene don Ivana Smoljana i njegovi⟨h⟩ redi od Ista.*

Kurziv.

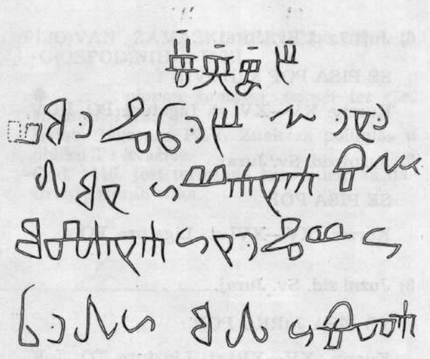

Sl. 654

Grob naslovnika i njegovih nasljednika (redi, tal. eredi, lat. haeredes) s otoka Ista.

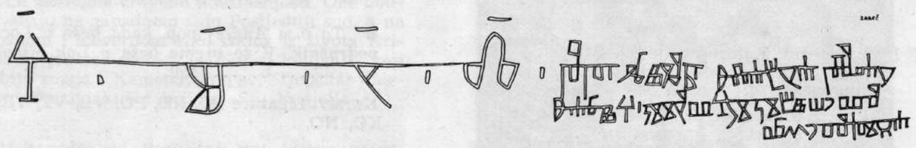

Sl. 655

ZAREČJE 505
B/5

Crkva sv. Marije (Mala Gospa).
1475. god.
Glagoljski natpis na velikom bloku kamena, koji je — sudeći po oblini njegova lijevog ruba — bio gornji prag polukružnog prozora. Nađen je pod žbukom, uzidan u vanjštinu istočnog zida crkve, kamo je dospio prilikom neke veće crkvene pregradnje.
Sivi pješčenjak.
190 × 47 cm.

Č·U·N·D·POP' GRĒGOR' Z LAB(I)NA PLOVAN
ZAREČKI I NOV(A)ČKI KI BĒŠE V TO
VR(I)ME TO PISA

● *1475. Pop Gregor z Labina, plovan zarečki i novački, ki běše v to vrime, to pisa.*
Poluustav. Ligature PO, GR, GO, PLOV, VTO, NO, VR, TO.

ZAVRŠJE 506
A/4

Izgubljeni spomenik.
1603. god.
Spinčić bilježi da se na groblju oko crkve sv. Primusa i Felicijana (groblje Završja) nalazi nadgrobna ploča s glagoljskim natpisom iz god. 1603.

Ona je, vjerojatno, s drugim starim nadgrobnim pločama razbijena u komade, koji su upotrebljeni za novu suhozidnu ogradu oko groblja. Na zapadnom dijelu ograde ima ulomak nadgrobne ploče s velikim uklesanim križem.

Literatura:

Spinčić, Crtice, str. 60.

ZEMUNIK 507
F/9

Kuća br. 117 u Donjem Zemuniku. Vlasnik Božo Rapan.
1726. god.
Natpis na kamenoj ploči nepravilna oblika s uklesanim znakom križa u vrhu ploče.
Bijeli vapnenac.
35,5×40 cm.

Č ω I E
OVO J KUČA
V BRATOV
RAPANOVIĆA PI(SA)
POP KULERIĆ PAROK

● *1726. Ovo ⟨je⟩ kuća 3 bratov Rapanovića. Pisa pop Kulerić, parok.*

Kurzivni i ustavni oblici slova.
Ploča, koja se izvorno nalazila nad vratima istom sagrađene kuće, sada je na sekundarnom mjestu. Ugrađena je kao spolij u zapadni zid kuće, lijevo iznad dvorišnog ulaza u stambeni prostor.

Sl. 656

ZEMUNIK 508
F/9

Crkva sv. Katarine (Sveta Kata) u Donjem Zemuniku.
XVIII. st.
Nadgrobna ploča, ugrađena kao spolij u stepenište pred ulazom u crkvu. Glagoljski natpis na njoj djelomično je pokriven drugom stepenicom.
Ružičasti vapnenac.
60×109 cm. Uokvireno natpisno polje 44×18 cm.

TO E KAM IĒDRI
Ē B(ili: Š)I(?) UČI(ČA)

● *To je kam Jadrija ⟨Bilučića⟩.*

Kurzivni i ustavni oblici slova. Ligatura TO. Za grupu »JA« (Jadrij) upotrebljena je grupa I + Ē.

Sl. 657

ZRENJ 509
B/4

Kuća obitelji Rosić u zaseoku Pici.
1558. god.
Natpis na gornjem pragu prozora. Prilikom obnove kuće oko god. 1950. kamen s natpisom upotrebljen je za gradnju novog zida.
Čitanje prema precrtu koji je izradio don Luigi Parentin, bivši župnik u Zrenju.

Č·F·L·3
.....
.....

● *1558.....*

Ustav.

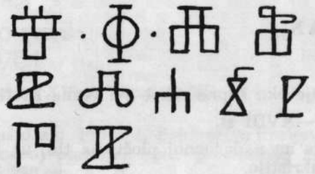

Sl. 658

ZRENJ 510 B/4

Izgubljeni spomenik.
21. V 1582.
Glagoljski natpis na kamenu, nađen u zidu zrenjske župne crkve kada se oko 1835. godine obnavljala.
Rekonstrukcija je provedena (Fučić) na temelju arhivske dokumentacije.

Č·F·O·B·MAĒ
NA DAN·IA·KADA BĒ
TO NAČINENO VA VRIME ŽU
PANA TONINA RIPA SIE
PI(SA)H' Ē IVAN ŠTOKOVIĆ

● *1582, maja na dan 21, kada bi to načinjeno va vrime župana Tonina Ripa. Sije pisah ja, Ivan Štković.*
Kurziv. Ligature TO, ŽU, IV, ŠTO, KOV. Sljubljena slova AVR, AN.
Natpis se odnosi na neki zahvat na župnoj crkvi, na gradnju ili prigradnju iz 1582, koja je personalno datirana seoskim županom. Ima potvrda za njegovo prezime ili nadimak Ripa ili Repa; godine 1650. spominje se zrenjski župnik Antonio Reppa u izvještaju ad limina Antona Marenzi, trščanskog biskupa. Natpis je sastavio vjerojatno klerik, istarskog prezimena Štković.
Natpis su, dok je još bio čitav, vidjeli godine 1835. Mijat Sabljar i Ivan Roza te ga prepisali i svoj prijepis poslali I. Kukuljeviću. Poslije 1840. prepisao ga je i I. Batel, a njegov prijepis dospio je u ostavštinu Luke Kirca. Zatim ga je negdje prije godine 1853. vidio, precrtao i pročitao Jakov Volčić. Natpis je tada već bio okrnjen. Okrnjeni natpis kopirao je u naravnoj veličini gruntovni vještak Domenico Cimador god. 1871, kada se natpis nalazio u posjedu zrenjskog seljaka Antuna Jakca, a svoju kopiju poslao historičaru P. Kandleru. Nakon godine 1871. natpis je iščezao.

Arhivska dokumentacija:
I. Kukuljević, Nadpisi istranski. Arhiv JAZU XV 23 D VI 93. Čitanje:
č·f·o·b· maja na dan ia (21) kada to načineno je va vrime župana Tonina Riba činih ja Ivan Štornović.
L. Kirac, Rukopisi. Arhiv JAZU XV 31. Precrt i

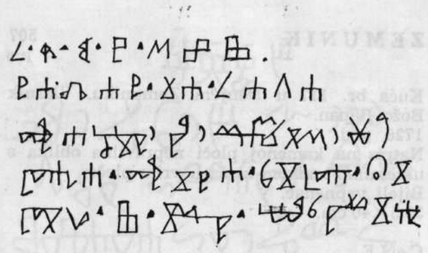

Sl. 659. Batelov precrt.

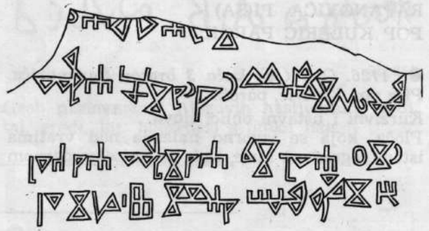

Sl. 660. Cimadorov precrt.

bilješka Josipa Batela. Na drugom listu čitanje, čini se, Volčićevo:
č·f·o·b· maja na dan·ia· kada to načineno je va vrime župana Tonina . . . činih ja Ivan Štornović.
J. Volčić, Bilježnica (precrt i čitanje). Volčić čita:

TO NAČINENE VA VRIME ŽU
PANA TONINA RIPA SIE
PISAH JA IVAN VTOKOJIĆ

P. Kandler, Rukopisi pod naslovom Il Conservatore, anno 1871, vol. VII, br. 955 i 956. Stara signatura: Biblioteca provinciale K/4 Nº 97. Trezor Naučne biblioteke u Puli. Pismo upućeno Kandleru i precrt D. Cimadora.

Literatura:
Kukuljević, Acta croatica, str. 285, br. 295.
Jelić, Fontes XVI s., str. 36, br. 144 i Addenda str. 61, br. 193.
Spinčić, Crtice, str. 61.
B. Fučić, Glagoljski natpis XVI st. iz Zrenja. Slovo 25—26, str. 383—387.

ŽMAN 511 E/9

Groblje oko župne crkve sv. Ivana Krstitelja.
XVII—XVIII st.
Natpis na nadgrobnoj ploči, na tlu, uz istočni zid sakristije.
Sivi vapnenac.
58×143×10 cm. Uokvireno natpisno polje 32×43 cm.

DON
IVAN
ŠEGO
TA

● *Don Ivan Šegota.*
Kurziv.

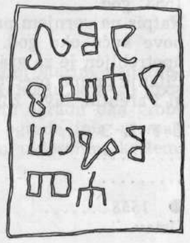

Sl. 661

ŽMAN 512 E/9

Župna crkva sv. Ivana Krstitelja.
1773. god.
Glagoljski natpis na nadgrobnoj ploči u pločniku sakristije.
Vapnenac.
73 × 90 × 10 cm.

Č ω N V NA ID
MARČA MI BRAĆA
KLARIN OV GROB
AD(?)AGAININ
? STIPAN . . .

● *1773. na 25 marča mi braća Klarin ov grob . . . . Stipan. . .*
Kurziv.
Kamen je izlizan i mjestimice odljušten.
God. 1981. Nedo Grbin otkrio je natpis, ploču izvadio iz poda i pohranio je u župnoj kući u Žmanu.

Sl. 662

ŽMINJ 513 B/5

Crkva sv. Antuna pustinjaka.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama.
U ovoj bratovštinskoj crkvi, koja je bila sagrađena god. 1381, sve su zidne i svodne plohe pokrivene freskama, djelom jednog mletačkog i jednog regionalnog majstora iz kraja XIV st. Koordinate grafita, zbog velike raščlanjenosti zidnih površina nišama i izbočinama, mjerene su svagdje od prvog lijevog ugla pojedine oslikane plohe ili polja.
Veliki broj grafita postao je u ovoj crkvi nečitljiv nakon čišćenja i restauriranja fresaka, budući da su njihovu mikroreljefnu plastiku zapunili i izravnali restauratorski retuši i impregnacije. Ovdje je, stoga, registriran samo uži izbor građe, koja je još čitka i koja pruža smislene sadržaje ili važnije paleografske podatke. Kako se grafiti nalaze samo na južnom i sjevernom zidu crkvene lađe, označit ćemo na tlocrtu crkve rimskim brojevima samo one plohe na kojima ima grafita, da bismo tako pojednostavnili kataloški opis lokacije pojedinog grafita.

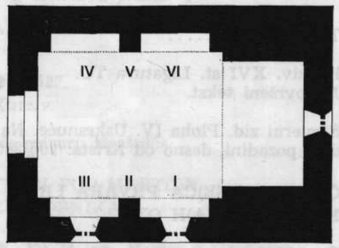

Sl. 663

1) Južni zid. Ploha I. Poklonstvo kraljeva. Lijevo, na oslikanom okviru 12,5/214 cm.

TO PISA ŠIME

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.

2) Južni zid. Ploha I. Poklonstvo kraljeva. Na prednjoj plohi prijestolja, na crvenoj Bogorodičinoj haljini. 18/180 cm.

. . . . POP A[. . . . . .] Ē FRA PETAR
SIN . . . . . .
. . . . . L . . . . . .

● *pop Anton (ili: Andrij?), ja fra Petar sin . . . . . .*
Kurziv. XV—XVI st. Ligatura PO.

3) Južni zid. Ploha I. Poklonstvo kraljeva. Dolje u sredini, na crvenoj haljini Bogorodice. 71/172 cm.

TO PISA ŽAKAN . . . .

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura TO.

4) Južni zid. Ploha I. Poklonstvo kraljeva. Na modroj pozadini, između malog Isusa i starog kralja. 73/207 cm.

TO PISA
POP [. . . . . .]

Ustav. XV st. Ligatura TO.

5) Južni zid. Ploha I. Poklonstvo kraljeva. Na modroj pozadini ispod prethodnog grafita. 75/200 cm.

Z[·]ELUS

Ustav. XV—XVI st.

Sl. 664. Grafit br. 6.

6) Južni zid. Ploha II. 4/243 cm. Sl. 664.

LET' GOSPODNIH ČIUIN
TO PISA POP PRE GAŠPAR' PR[?]Ē →
→ BRNKO
V TO VRĒME UMRĒ PLOVAN ŽMINSKI

● *Let Gospodnjih 1470. To pisa pop, pre Gašpar pr.ē Brnko. V to vrēme umrē plovan žminjski.*
Kurziv. Ligature GO, PO, TO, PR, BR, KO.

7) Južni zid. Ploha II. 20/231 cm.

TO PISA BARTOLIČ POP →
→ L⟨I⟩ND⟨ARSKI⟩

● *To pisa Bartolić, pop ⟨lindarski⟩.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, PO.

8) Južni zid. Ploha II. 25/206 cm.

TO PISA MARKO ŽAKAN'

Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, KO. Jerok.

9) Južni zid. Ploha III. Poklonstvo kraljeva. Na zlatnom (žutom) daru mladog kralja. 75/232 cm.

TO PISA
BARTOL(O)ME(?)
. . . . . .

● *To pisa Bartolomej . . . .*
Ustavni oblici slova uz kurzivno R. Ligatura TO. XV stoljeće.

10) Južni zid. Ploha III. Poklonstvo kraljeva. Krupni fragmentarni zapis ugljenom ili crnom masnom kredom. Desno od prozora. 115/268 cm.

⟨LO⟩VREČ
. . . . KAŽE . . .
⟨Č·F·⟩N·E

● *⟨Lovreč⟩ . . . kaže . . . . ⟨1576⟩.*
Kurziv.

11) Sjeverni zid. Ploha IV. Uskrsnuće. 31/200 cm.

. . . . . .
. . . .T' NOVOGA VR⟨A⟩GA B(OG)' M
U POMOZI

● *. . . . t novoga vraga(?). Bog mu pomozi.*
Ustav. XV st. Poluglas u obliku latiničkog T i u obliku štapa.

12) Sjeverni zid. Ploha IV. Uskrsnuće. Na crvenom Kristovu plaštu. 66/223 cm.

TO PISA TA . . . . .

Kurziv. XVI st. Ligatura TO.
Nedovršeni tekst.

13) Sjeverni zid. Ploha IV. Uskrsnuće. Na modroj pozadini, desno od Krista. 106/245 cm.

ČFLD ME(SE)CA PRVARA IB
KADA ZAPIS(A)H OVO

● *1555, meseca prvara 22. kada zapisah ovo.*

Kurziv. Ligature PR, VO. Sljubljena slova VA, RA, KA, DA, ZA.

14) Sjeverni zid. Ploha V. 17/225 cm.

TO PISA ĒA ŽAKAN ANDRE ŠAIN →
→ IJuRiČ
IZ BARBANA

● *To pisa⟨h⟩ ja, žakan Andre Šain-Jurić iz Barbana.*
Kurziv. XVII st. Ligatura TO. Slovo Ē (jat) u funkciji J.

15) Sjeverni zid. Ploha VI. Uzašašće. U sredini polja, na brdu. 67/236 cm.

TO PISA ŠTEFA(N) DIĒK

● *To pisa Štefan dijak.*
Ustav. XV—XVI st.

16) Sjeverni zid. Ploha VI. U sredini polja, pod prethodnim grafitom. 68/230 cm.

TAKO SE P[. . . . . .]

Kurziv. XV—XVI st. Ligatura KO.

17) Sjeverni zid. Ploha VI. Uzašašće. Na modroj pozadini, lijevo od brda. 93/255 cm.

TO PISA ŠIMUN ŽAKAN [. . . . . .]
S KASTVA

Kurziv. XVI st. Ligature TO, MU, TV.

18) Sjeverni zid. Ploha VI. Uzašašće. Desno. Na desnom rubu aureole apostola i na modroj pozadini. 127/223 cm.

TO PISA ĒK(O)V'
IZ RAKLA SIN ŽUPANA
VA[. .]A

● *To pisa Jakov iz Raklja, sin župana ⟨Valka?⟩*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature TO, ZR. Sljubljena slova PA, NA.

19) Sjeverni zid. Ploha VI. Uzašašće. Pod prethodnim grafitom.

Č·F·A
TO PISA ĒKOV'

● *1501. To pisa Jakov.*
Kurziv. Ligature TO, KO. Sljubljena slova SA. Poluglas u obliku štapa.
Isti rukopis kao na grafitu br. 18.

20) Sjeverni zid. Ploha VI. Uzašašće. Pod prethodnim grafitom.

AV(E) MARE
AMEN
AMEN'

Kurziv. XVI st.
Pokušaj glagoljaša da glagoljicom zapiše na latinskom jeziku anđeoski pozdrav (Ave Maria).

21) Sjeverni zid. Ploha VI. Uzašašće. Pod prethodnim grafitom. Na zelenoj haljini skrajnjeg desnog apostola. 117/210 cm.

SE PISA PISAH Ē
ANDRE
TO PISA BROZ

● *Se pisa, pisah ja Andre. To pisa Broz.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature DR, TO, BR.

ŽMINJ

514
B/5

Crkva sv. Trojstva.
Glagoljski grafiti na zidnim slikama koje su izvedene godine 1471.

1) Na prizoru Nevjernog Tome. Pri dnu crkvenog Kristova plašta.

ČFIŽ

● *1527.*
Kurziv.

2) Na prizoru Uzašašća.

TU BI POP MART(I)N
Z GROBNIKA

● *Tu bi pop Martin z Grobnika.*
Kurziv. XV—XVI st. Ligature TU, GR.

Sl. 665. Žminj, Sv. Trojstvo. Apostol Ivan, detalj iz prizora Uzašašća. Freske iz 1471. god.

ŽUNOVEC 515
E/2

Crkva sv. Petra. Područna crkva župe Mirna na Dolenjskem, Slovenija.
1552. god.

Glagoljski grafit na freski s prikazom sv. Kristofora na vanjštini južnog crkvenog zida.

Č·F L B
DANIEL PAVLIČ
SIDI SE BOŽJ(A)
VOLA PO.....
POISKA

● *1552. Danijel Pavlič sidi se. Božja volja. Po(moć Božju?) poiska.*
Kurziv. Ligature TO, PO, BR.

ŽUNOVEC 516
E/2

Crkva sv. Petra. Područna crkva župe Mirna na Dolenjskem, Slovenija.
1558. god.
Glagoljicom ugravirani datum na metalnim crkvenim svijećnjacima.

Č F L Ž

● *1557.*
Kurziv.

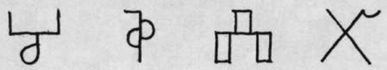

Sl. 666

Literatura:

I. Komelj, Topografsko gradivo umetnostnih spomenikov na območju občine Trebnja. Rukopis u arhivu Regionalnog zavoda za spomeniško varstvo u Ljubljani.

NEPOZNATO PORIJEKLO 517

Izgubljeni spomenik.
1500. god.

Č F TO E G(RO)B ?

GRGURA
DUBRA
VCA I [N]EG[A]
[RE]DI

● *1500. To je grob Grgura Dubravca i njega redi.*
Kurzivni i ustavni oblici slova.
Nadgrobna ploča Grgura Dubravca i njegovih nasljednika.
Natpis je nepoznata porijekla, vjerojatno istarskog, jer ga je precrtao Luka Kirac, istarski svećenik i historiograf. Kirac je precrt poslao dru Matku Laginji a on ga je posudio prof. Ivanu Milčetiću, slavistu, da ga za se precrta. Milčetićeva kopija, koju reproduciramo (u posjedu dr. Josipa Bratulića, historičara književnosti), jedino je sačuvano svjedočanstvo o tom izgubljenom spomeniku.

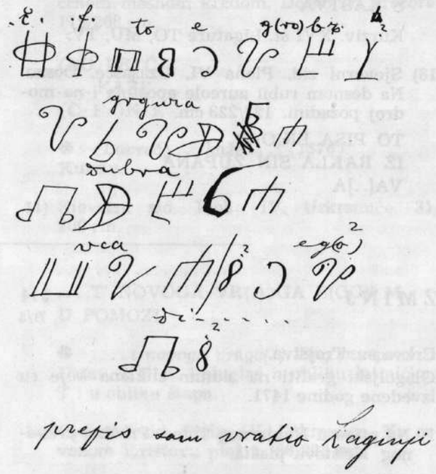

Sl. 667

INDEKSI

OSOBNA IMENA (NOMINA)

ADAM, gospodin (Schwetkovitz, zakupnik pazinske grofovije), Borut 1560.
AGAPIT', gospodin. Bakar 1517.
AGNEA. Sorbar, gr. 4, 1603.
AG'NIA, sveta, Omišalj XIII/XIV st.
ALEKSANDAR, sveti. Omišalj XIII/XIV st.
AMBROŽ, od Boljuna. Pićan, gr. 5. XV st.
ANDRE žakan. Hum, gr. 33. XV st.
ANDRE. Žminj, Sv. A. gr. 21. XV—XVI st.
ANDRE Šain Jurić iz Barbana, žakan. Žminj, Sv. A. gr. 14. XVII st.
ANDREI pop podružnik v Loci. Zanigrad, gr. 13. 1450.
ANDREJ Malinarić, župan. Hum 1562.
ANDREJ, pop, kapelan. Kontovel, gr. 6. XVI st.
ANDREJ Pernacić. Draguć Sv. R. gr. 17. 1647.
ANDRI, pop, Krviralić. Barban. Sv. J. gr. 5. 1518.
ANDRIJ iz Bužan, kapelan. Paz 1461.
ANDRIJ, gospodin, plovan. Novi Vinodolski 1511.
ANDRIJ, pop, Prašić, farman. Draguć, Sv. R. 1529 (oslikani natpis). Isti »rodom iz Bužan«. Hum 1529.
ANDRIJ s Kotora, meštar. Omišalj 1533—36.
ANDRIJ, gospodin, Kršain. Kršan 1541—42.
ANDRIJ, meštar. Brseč 1644.
ANICA, Gospina hći, Beram, gr. 8. 1551.
ANTE, knez. Brinje 1518.
ANTE Jurić, don. Tkon gr. 4. 1743.
ANTON, pre. Bale, gr. 2. XVI st. Radovani, gr. 3, XVI—XVII st.
ANTON Gopo, gospodin, biskup i knez tržački. Predloka 1461.
ANTON, sveti (crkva). Vrh 1463. Hum 1529 (oltar). Pomjan gr. XVI st.
ANTON žakan, rodom z Katuna? Sorbar, gr. 6. 1496.
ANTON Rumac, pop, Gologorica, gr. 6. XV—XVI st.
ANTON. Gologorica, gr. 13. XV—XVI st.
ANTON. Lovran, gr. 17. XV—XVI st.
ANTON Bogdanić, dom, priur. Tkon 1517, 1531.
ANTON da Midun, meštar. Hrastovlje (oslikani natpis). 1518.
ANTON Pokraičić. Bale, gr. 4. 1523.
ANTON s Padove, meštar. Draguć, Sv. Rok (oslikani natpis) 1529. Hum 1529.
ANTON Šverko, pop. Kršan 1541—42.
ANTON Krnel. Dolenja Vas (Istra). 1551.
ANTON Piliplić. Dolenja Vas (Istra) 1551.
ANTON Sočić. Dolenja Vas (Istra). 1551.
ANTON Kurelić, pop. Draguć, Sv. E. gr. 22. 1563; plovan borutski. Borut 1560.
ANTON Zidarić, meštar. Vrbnik 1553.
ANTON Grgurić, starešina. Pridvor 1567.
ANTON Svetina, pre, kapelan. Hrastovlje, gr. 10. 1570.
ANTON Kraina. Sali 1581.
ANTON Račić. Sali 1581.
ANTON Mužević. Belgrad 1606.
ANŽ Frankapan, knez. Kosinj 1517.
APOLINAR, sveti (crkva). Dubašnica XVII st.
BALDASAR Polderštan, vicekapitan v Pazin. Barban. Sv. A. gr. 25. 1491.
BARBARA. Rijeka 1561.
BARIĆ Bozanić, žakan, Vrbnik 1542; — pop. Vrbnik 1565.
BARIĆ Bozanić, pop, plovan. Vrbnik 1599.
BARIĆ Vlahović, meštar, z Vrbnika. Dobrinj 1578.
BARIĆ, pop, Franić. Grižane 1599.
BARIĆ Fugošić, pop. Vrbnik 1599.
BARIĆ Strčić, sudac. Dobrinj 1605.
BARKO Bilić, žakan. Gradinje gr. 1. XV—XVI st.
BARTOL Laković (?), pre. Bačva Sv. J. gr. 2. 1597.
BARKO (ili Bartol) Papić, pop, kapelan. Baška 1507.
BARTOL Udovičić, žakan. Hum, gr. 5. XV—XVI st.
BARTOL z Brinja, fra. Bale, gr. 5. 1507.
BARTOL Piliplić. Dolenja Vas (Istra). 1551.
BARTOL Vlahović, meštar. Vrbnik 1611.
BARTOLOMEJ. Žminj, Sv. A. gr. 9. XV st.
BARTUL Cvitić, župan. Svet Ivanac 1516.
BARTUL Škargatić, kanonik(?). Grobnik 1675.
BARTVAL'(?), pop. Gračišće, Sv. A. gr. 1. XV/XVI st.
BARU profeta. Hrastovlje (oslikani natpis). 1490.
BAŠTIJAN Brnikar, meštar. Belgrad 1640.
BAŠTIN, sveti (oltar). Hrastovlje, gr. 4. 1561.
BENE Grozić, starešina. Draguć, Sv. R. (oslikani natpis). 1565.
BENEDIKT, sveti. Barban Sv. A. gr. 17. 1530.
BENKO iz Sučerge, mojstar. Predloka 1461, Vrh 1463, 1463, Predloka 1466.
BENKO Jakovčić, plebanuš. Trg kod Ozlja 1516.
BLAŠ žakan (tj. Blaž). Draguć, Sv. E. gr. 13. 1491.
BLAŽ Nerat, meštar. Vrbnik 1527.
BRATOHNA. Valun XI st. (Valunska ploča. M. ime u latinskoj verziji teksta).
BRATONJA, podžup. Barban, Sv. A. gr. 3, 11, 12, 26, 33. Oko 1450.
BRNABA, pop. Petrovina. gr. 3. XVI st.
BRNAC Piliplić. Dolenja Vas (Istra) 1551.
BRNARD, pop. Barban Sv. A. gr. 16. XVI st.
BRNARDIN, knez (Frankopan). Novi Vinodolski 1511; Bribir 1524, 1527.
BRNARDIN Rabljanin, fra. Savičenta, gr. 2. 1554.
BRNARDIN Lončarić, pop. Barban Sv. J. gr. 1. 1579.
BRNARDIN Milohna, pop. Barban Sv. A. gr. 10. 1579.
BRNARDIN Petrinović, pop, plovan novogradski. Novi Vinodolski 1606.
BRNARDO z Gole Gorice, žakan. Barban Sv.A. gr. 32. 1541.
BRNARDO, od Raklja. Mutvoran 1503.
BRNE Baičić, fra. Glavotok, grafit 1522.
BRNE, žakan. Gologorica gr. 8. 1538.
BROZ s Hrilina (?), pop. Pula gr. 147(?).
BROZ. Žminj Sv. A. gr. 21. XV—XVI st.

DACIJAN »Daciên«. Hum gr. 20c. XIII st.
DANIEL Pavlič. Žunovec gr. 1552.
DAVID (prorok). Hrastovlje (oslikani natpis) 1490.
DEKIJ »Dëkii c(ësa)r«, »Dëkii kral'«. Hum, gr. 20, 20a, 20b. XIV—XV st.
DESIM(I)RA, županъ Krъbave, Baška, oko 1100. (Bašćanska ploča).
DIDAK (?), prošt. Beram 1431.
DMINAK, satnik. Vrbnik 1347.
DOBROSLAV. Krk XI st. (Krčki natpis).
D(O)BROVITЪ, opatъ. Baška, oko 1100 (Bačćanska ploča).
DOMENIG pop z Boljuna. Gračišće, Sv. M. gr. 5. V. 1437.
DOMENIG, pop, od Sotlovreča. Dvigrad gr. 4. XVI st.
DOMJAN, sveti (Dom'ên') Omišalj XIII/XIV st. Tkon 1490, 1523, 1531.
DOROTIA, sveta. Omišalj XIII/XIV st.
DRAGONJA m.s. Hum gr. 21. XIV/XV st.
DRЪŽIHA, opatъ, Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča).
DUJAM, sveti (crkva), na Trzneh. Draguć Sv. E. gr. 11. XV st.
DUMENIGO, pre, abitanć v Dragući. Draguć, Sv. R. gr. 3. XVI st.

ÊDRI, vidi pod: Jadri.
ÊKOV, vidi pod: Jakov.
EROLIM, vidi pod: Jérolim.
EUFEMIA, sveta (crkva). Sutomišćica 1693.

FABIJAN, sveti. Beli XVI st.
FABJAN (Fabên), sveti. Novi Vinodolski 1511; F., podžup. Draguć, Sv. Rok (oslikani natpis) 1529.
FERANT, knez, Frankopan. Ozalj, gr. 8. 1544.
FERENC, knez, Frankulin, porkulab u Grobniku. Grobnik 1649.
FILIP Donadović, pre. Lovran gr. 16. 1525.
FILIP, pop, prokoratur oltara. Novi Vinodolski XVI st.
FILIP, pop. Zanigrad gr. 2. XVI st.
FLĒBUŠ Kršanar. Lovran gr. 4. 1496.
FORTUNAT Bergant (slikar). Otočac 1751.
FRANE Jurković, pop. Beli 1640.
FRANE Buić. Glavotok 1704.
FRANE(?) Milin. Ugljan 1735.
FRANČISKO Mulo, poteštat (koparski). Hrastovlje (oslikani natpis) 1518.
FRANIČ Lorenc, meštar. Silba 1660.
FRANUL Mravić, župan. Lovran gr. 15. 1522.
FUMIJA (Euphemia) hći Martina Guštića. Beram gr. 7. 1552.

GASPARUS murator, magister. Rijeka 1561.
GAŠPAR Lazarić z Kršana. Bukovica, grafit, XVI st.
GAŠPAR Brnko, pop pre. Žminj, Sv. A. gr. 6. 1470.
GAŠPAR Bekarić, plovan lovranski. Lovran 1595.
GAŠPAR Hrastić. Beram gr. 98. XVI st.
GEORGIUS Chaligerich, plebanus. Gologorica 1573.
GOLOB' s Tinjana. Grdoselo XII st. (Grdoselski ulomak).

GREGOR z Labina, pop, plovan. Zarečje 1475.
GREGOR Krajcar. Dolenja Vas (Istra). 1551.
GREGOR. Šterna, grafit. XVI—XVII st.
GREGOR Šindler. Vremski Britof gr. 3. 1564.
GREGOR Šnidarić, dijak. Pazin, gr. 5. XVI st.
GRGOR, sin Ivana Peručića. Vranje, gr. 4. 1473.
GRGUR iz Zrenja (ili Zrinja), žakan. Medulin gr. 6. XV—XVI st.
GRGUR Tihonić z Berma, žakan, u redu vanjelskom. Beram gr. 41. 1523.
GRGUR, sveti. Beram gr. 108. 1524.
GRGUR Bakšić, podžup, Hum 1529; župan, Hum 1545.
GRGUR Benković z Drivenika, pop, kapelan u Lindaru. Lindar, gr. 4. 1532.
GRGUR Dobrović. Jablanica gr. 3. 1603.
GRGUR Dubravac. Nepoznato porijeklo. Kat. br. 517, str. 390. 1500.
GRGUR(?), pop. Lovran gr. 43. 1543.
GRGUR Lužić iz Kringe, pop, kapelan u Kubedu. Hrastovlje gr. 1546.
GRGUR(?), meštar(?). Vinica 1556.
GRGUR Jerković, pop. Pazin gr. 3. 1557.
GRGUR Petrović. Kršikla 1572.
GRGUR Jivančić, dom. Sali 1582.
GRGUR Šindler. Dolenja Vas kod Senožeča, gr. 4. XVI st. V.: GREGOR Šindler.
GRŠKO Tihonić, žakan. Barban Sv. J. gr. 6. XVI st. — Beram gr. 21, 90. XVI st. — Beram gr. 92. 1524. — Beram gr. 114 »v redu jevanjelskom«. 1523.
GRŽAN, pop, pravadnik. Senj 1483.
GRŽE Štarc. Dolenja Vas (Istra). 1551.

HORATIUS Bellotus (Orazio Bellotti, biskup ninski). Školjić 1596.

IJULIJ II, papa. (Julije II). Novi Vinodolski 1511.
ILIJA (Iliê), sveti. Omišalj XIII/XIV st.
ILIJA pop, Rilača sin. Senj 1330.
ILIJA pop. Zanigrad. gr. 14. 1450.
ILIJA. Mače, grafit, XV—XVI st. Vižinada gr. 3. XV—XVI st.
IUNNA m.s. Valun XI st. (Valunska ploča. Latinska verzija teksta). Vidi: JUNA.
IOANNES ALBINUS (zvonoljevač). Gologorica 1573, Roč 1573.
IOANNES BAPTISTA Christophori cancellarii filius. Trst oko god. 1500.
IOANNES de Kastua, magister. Hrastovlje (oslikani natpis) 1490.
IOHANNES Iedreicich. Lindar 1559.
IRUD (Herod). Beram gr. 11, 121, 122, 123, 126. XV—XVI st.
IVAN. Roč, Sv. R. gr. 3. XV st. — Hum, gr. 23. XVI st.
IVAN (evanđelista). Kastav XVI st. — Hum XVI —XVII st.
IVAN Agnušić, drugo leto sudac. Dobrinj 1578.
IVAN is Bareban (Barban), Barban Sv. A. gr. 30. 1453.
IVAN z Barbana, žakan, netjak rajnika pre Zaharije. Dvigrad gr. 1. 1503.
IVAN Benković. Grižane 1601.
IVAN Bogdanić z Vrbnika, meštar. Dobrinj 1578.

IVAN Brajanić, pre, od Kastva. Dvigrad gr. 7. 1621.
IVAN z Brěsta, pop, dragućski farman. Draguć Sv. E. gr. 33. XV st.
IVAN z Bribira, pop, kapelan. Dole grafit XV— —XVI st.
IVAN Bubić, pop. Cerovlje 1588, 1594. Previš XVI st.
IVAN Ćiler od Goric. Vranja gr. 1. 1564.
IVAN Falkunić, priur. Tkon 1523.
IVAN Feritić, na drugo leto (sudac). Dobrinj 1605.
IVAN Frankapan, knez. Baška 1469, Omišalj 1476.
IVAN, pop, v Gaćani. Golubić 1442.
IVAN z Grobnika. Vodnjan grafit 1490.
IVAN Jedrejčić. Lindar 1559.
IVAN Jurešić, pop, pre, plovan. Dobrinj 1576, 1578, 1605.
IVAN Juričić, pop. Belgrad 1640.
IVAN Jurin, gospodin, plovan. Zamask gr. 1. 1436.
IVAN Juriševič s Krivi... Draguć, Sv. R. gr. 6. 1563.
IVAN Jurkov. Kastav 1544.
IVAN Knežić, pop. Belgrad 1639; »plovan griški«, Belgrad 1640.
IVAN Križanić, žakan. Beram gr. 58, 60, 61, 62, 96. XVI st.
IVAN' Li?ačen'. Barban Sv. A. gr. 38. 1546.
IVAN Lovračić. Barban Sv. A. gr. 24, gr. 44. XV— —XVI st.
IVAN Maradinić, gastald. Baška 1626.
IVAN Markušić, kanonik(?). Grobnik 1675.
IVAN Maršanić, kanonik(?). Grobnik 1675.
IVAN Martinušević, sluga kneza Anža Frankapana. Kosinj 1517.
IVAN Masabranin, gastald. Baška 1626.
IVAN Matetić. Drivenik 1570.
IVAN, meštar. Vrbnik 1505, 1569.
IVAN Mihalić, kaštald. Dobrinj 1578.
IVAN Mihovilić, Dubašnica 1706.
IVAN Milovčić, pop, gospodin, plovan. Dubašnica 1600.
IVAN Pečanić, gospodin, plovan. Hum 1529.
IVAN Pengar, pop, iz Buzeta. Dvigrad gr. 9. 1572.
IVAN Perčić. Koštabona XV—XVI st.
IVAN Peručić. Vranja gr. 4. 1473.
IVAN, pre, Radanović. Višnjan gr. 1. XVI—XVII st.
IVAN Sabla, pop, z Lindara. Barban Sv. J. gr. 4. 1521.
IVAN Smoljan. Ist 1721.
IVAN Smoljan, don. Zapuntel 1712, Ist 1742.
IVAN Sormilić, meštar. Dubašnica 1514.
IVAN, sveti (crkva u Zadru). Posedarje 1580.
IVAN Šegota, don. Žman XVII—XVIII st.
IVAN St(a?)kšić, dom. Nevidane XV st.
IVAN Špaka, žakan. Beram gr. 94. XVI st.
IVAN Štoković, Zrenj 1582.
IVAN Šturčić, pop. Materada 1531.
IVAN Teščić, pop. Vlašići 1485.
IVAN Tvrdoslavić. Ozalj gr. 10. 1544.
IVAN Valčić, pop. Brseč 1607.
IVAN Vela? Cvet. .? Materada XVI—XVII st.
IVAN(?) Visintin, pre, rodom z Labina. Hrastovlje gr. 17. 1520.
IVAN Vnučić, pop, plovan grobnički. Grobnik 1594.
IVAN Zlatousti (sveti). Zadar 1442.
IVAN (iz Zagreba?). Petrovina gr. 2. XV st.
IVAN, žakan. Beram gr. 109. XVI st.
IVAN Žilić, pop, pre. Gabonjin 1710.

IVAN Žilin sin. Barban Sv. A. gr. 13; Sv. J. gr. 7. XVI st.
IVANIŠ, herceg. Bužim XV st.
IVE Janjac (»Anac'«). Hum, gr. 32. XIV—XV st.
IVE Brčić, žakan. Višnjan gr. 4. 1605.
IVE, pop. Draguć Sv. E. gr. 21. 1521.

JADRE žakan od Rovinja. Kontovel gr. 7. 1591.
JADRI Pecić, fratar. Barban Sv. A. gr. 27. 1666.
JADRI Pokritina, pre, iz Sela rovinjskog. Šorići gr. 6. 1620.
JADRIJ Jurković, pre. Sorbar gr. 2. 1568.
JADRIJ ..... Zemunik XVIII st.
JAKOV. Paz gr. 13. XVI st.
JAKOV (starozavjetni patrijarha). Gologorica gr. 12. XV—XVI st.
JAKOV, fra. Roč Sv. A. gr. 6. XIV—XV st.
JAKOV Križmanić, žakan. Barban Sv. A. gr. 31. 1496 — pop z Barbana. Barban Sv. A. gr. 21. 1497.
JAKOV z Lovrana, žakan. Savičenta Sv. K. gr. 5. XVI st.
JAKOV z Lovrana, pop. Gologorica gr. 9. 1455.
JAKOV Malateštinić. Klimno 1514.
JAKOV, pop. Barban Sv. A. gr. 16. XVI st. — Novi Vinodolski 1499 — Zanigrad gr. 9. XV— —XVI st.
JAKOV (ÊKOVЪ), poslъ vъ otocě. Baška oko 1100. (Bašćanska ploča).
JAKOV iz Raklja, sin župana Valka(?). Žminj Sv. A. gr. 18 i 19. 1501.
JAKOV Škotić, kaštald i guvernatur (bratovštine). Beli XVI st.
JAKOV Valković. Barban Sv. A. gr. 29. XVI st.
JAKOV Vitković. Bale gr. 3. 1604.
JAKOV Vrnetić, starešina. Mali Mlun 1555.
JAKOV Tihić (ili Tihonić). Oštarije XV—XVI st.
JAKOV, žakan. Oprtalj Sv. M. gr. 4. 1534.
JAKŠE is Sučerge, mojstar. Predloka 1461.
JELEN, domin, prvadnik. Omišalj, oko 1300.
JELENA Šulina. Vrbnik 1663.
JELIZEJ. Draguć Sv. E. gr. 25. XV—XVI st.
JEROLIM, pop. Hum gr. 19. XIV—XV st.
JEROLIM, sveti. Barban Sv. A. gr. 8. XV st. (crkva). Hum 1529.
JEROLIM de Zara, kapitan bakarski i vinodolski. Bakar 1530.
JEROLIM, pre, plovan (Gržinić). Šterna 1541. Hum gr. 10. XVI st.
JEROLIM Grgurović, pre, z Draguća (plovan u Grimaldi). Draguć Sv. R. gr. 23. 1564.
JEROLIM Tranpić, žakan. Beram gr. 46. XVI st. — pop. Beram gr. 52. XVI st.
JEROLIM Greblo, pre, gospodin plovan. Brul 1606.
JERONIM, sveti. Murter XVIII st.
JIVAN Fraščičić. Pazin, gr. 4. XVI st.
JOEL (prorok). Hrastovlje (oslikani natpis). 1490.
JUDA, sveti. Omišalj XIII/XIV st. Pićan gr. 4. 1509.
JULIJ, sveti otac papa. Beli XVI st.
JUNA m.s. Valun XI st. (Valunska ploča). Na istom natpisu u latinskoj verziji: IUNNA.
JURAJ. Kastav 1541.
JURAJ Badovinić, pop. Beram gr. 104. 1566.
JURAJ Blagaić. Senj 1522.
JURAJ Boronić. Beli 1652.
JURAJ Cetinjanin, pop, parokijan olibski. Olib 1519.

JURAJ Gržinić (župan). Hum 1529.
JURAJ Jivačin, dom, parohijan. Sali 1614.
JURAJ Kaligarić, pop. Gologorica 1595.
JURAJ Krstić, fra, gvardijan. Školjić kod Preka. 1687.
JURAJ Marinsić. Sali 1581.
JURAJ Matijašić z Boljuna. Paz gr. 18. 1556.
JURAJ Sabutić, kanonik(?). Grobnik 1675.
JURAJ Mikuličić, knez. Bužim XV st.
JURAJ Staver, pre. Sv. Ivan od Šterne. 1595.
JURAJ sveti (crkva). Senj oko 1540.
JURAJ Škilić, dom, iz Vrane. Pakoštane 1660.
JURAJ vitez (sv. Juraj). Beram gr. 10. XV—XVI st.
JURE. Zanigrad gr. 14. 1450. Kontovel gr. 1. 1580.
JURE z Běrma, žakan. Radovani, grafit, 1440.
JURE, pre, rodom z Brtonigle. Hrastovlje gr. 21. XVI st.
JURE Dlančić. Tkon 1584.
JURE Glavinić, pop. Draguć Sv. E. gr. 22. 1563.
JURE Jurjević rodom (iz) Srbara. Sorbar gr. 5. XVI—XVII st.
JURE Kraljić. Dubašnica, Sv. Anton gr. 3. XVIII st.
JURE, pop. Omišalj gr. 1. XV—XVI st.
JURE (IURE) Stavero, pre, pievano dela vila de Santo Ivan. Sv. Ivan od Šterne. 1595.
JURE Vočić Volić. Sorbar gr. 3. 1602.
JURI Bedenko. Gračišče Sv. A. gr. 2. 1540.
JURI Glavinić, pop, kapelan Muškonov v Berme. Beram gr. 54. 1543.
JURI Glavinić, pop, beneficijan. Dolenja Vas 1551.
JURI Glavinić (pop?). Vranja gr. 4. 1473.
JURI Gršinić, meštar. Hum 1609.
JURI Gržinić. Brul 1606.
JURI Hla. . . . Beram gr. 15. 1547.
JURI, knez krbavski. Krbava XV st.
JURI Krivičić, župan. Draguć Sv. R. gr. 12. 1597.
JURI Mavrović, pop, plovan brsečki. Brseč 1608.
JURI Matijašić, župan. Boljun 1590.
JURI Mihelić, plovan boljunski. Boljun 1556.
JURI z Modruš, pop. Gologorica gr. 11. XV st.
JURI(J) Pazar, gospodin. (Feudalac u Pazu). Paz 1461.
JURI, pop. Dornberk 1574.
JURI Štrpin, župan. Draguć, Sv. Rok (oslikani natpis). 1529.
JURI Švorc, mojstr. Dolenja Vas 1551. Borut 1560.
JURICA Bogović. Dubašnica 1702.
JURIN Zarković. Šorići gr. 8. 1525.
JURKO Andričić, kastald. Bribir 1491.
JURKO, pop. Bribir 1524. Dvori 1468. Zanigrad gr. 8. XV—XVI st.
JURKO, žakan. Paz gr. 11. XVI st.
JURŠA T. . . .ć. Dolenja Vas (Istra). 1551.

KASIJAN, sveti (crkva). Sukošan 1674.
KATARINA od Frankapanov, gospa. Ozalj gr. 8. 1544. Na istom mjestu latinicom: gospodična Katarina kćer kneza Feranta Frankapana.
KATARINA, sveta. Lindar gr. 3. XV—XVI st. — Savičenta gr. 1. XV—XVI st.
KIRIL, s(veti). Murter XVIII st.
KIRIN Huležić, župan. Šumber 1540.
KIRIN Sirotić, župan, starešina crkveni. Sovinjak 1557.
KIRIN Zetković. Barban Sv. A. gr. 4. 1457, gr. 6.
KLARA děva, sveta. Omišalj XIII/XIV st.

KOSMAT, knez, (»vъ dni kъneza Kosъmъta«). Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča). V.: Kuzma.
KRIŽMAN Krivić, župan. Draguć Sv. Rok (oslikani natpis). 1529.
KRIŽMAN Kurelić, župan, guvernatur crikve sv. Roka. Draguć (oslikani natpis). 1529.
KUZMA, sveti. Omišalj XIII/XIV st. Tkon 1490, 1523, 1531. V.: Kosmat.

LAZAR z Barbana. pre. Barban Sv. A. gr. 14. 1462.
LEON X, papa. Hrastovlje (oslikani natpis). 1518.
LEONARDO Loredan, dužd. Hrastovlje (oslikani natpis). 1518.
LEVAC Križanić. Beram gr. 113. 1533 — preošt Pazina. Kontovel gr. 4. 1566.
LOVRE. Novi Vinodolski, XV—XVI st. — Beram, gr. 22, 67, 88. XVI st.
LOVRE Hrastić. Beram gr. 82. XVI st. Pre Lovre Hrastić. Beram gr. 20. XVI st.
LOVRE Malić. Barban Sv. A. gr. 39. 1560.
LOVR(E) Senestrin, meštar. Savar 1672.
LOVRE, žakan. Beram gr. 29. 1548; gr. 57, 74, 75, 77, 114. XVI st.
LOVREČ. Žminj Sv. A. gr. 10. 1576.
LOVRENC. Barban Sv. A. gr. 22. XVI st.
LOVRENC Bišćac, kapitan v Bribiri. Bribir 1527.
LOVRENC Br. . .ić, pop. Zamask 1576.
LOVRENC Mužinić, sudac. Dobrinj 1578.
LUCIJA, sveta. Baška oko 1100 (Bašćanska ploča). — Hrastovlje (oslikani natpis) 1490.
LUD'MILA, sveta. Omišalj XIII/XIV st.
LUKA. Lovran gr. 25. 1522. — Paz gr. 8. XVI st.
LUKA (evanđelista). Kastav XVI st. — Hum XVI—XVII st.
LUKA(?), pop. Brkač 1602.
LUKA Globić, pre. Šorići gr. 4. 1592.
LUKA Jivančić. Sali 1582.
LUKA Martić, župan. Kršan 1541—42.
LUKA Matijašić z Boluna. Paz gr. 18. 1556.
LUKA, pre, Pehić. Višnjan gr. 3. 1645.
LUKEŽ, koneštabal s Potpeća. Predloka 1461.

MAGDALENA (sv. Marija Magdalena). Šorići gr. 8. 1525. i gr. 6. 1620 — Vodnjan grafit 1490.
MAJ, opat. Krk XI st. (Krčki natpis).
MANDA, Kći Ivančića. Dobrinj 1576.
MARAK, prvad. Vrbnik 1347.
MARE, žena župana Jurja Krivičića. Draguć Sv. R. gr. 12. 1597.
MARGARETA, sveta. Omišalj XIII/XIV st. Hrastovlje 1490.
MARGARITA, gospa, udovica kneza Matijaša Čubranića. Brinje 1518.
MARIJA. Beram gr. 108. 1524 — Dobrinj 1510.
MARIJA, blažena děva. Omišalj 1533—36 — blažena deva. Vodnjan grafit 1490; Sorbar gr. 1. 1496; Vrbnik 1505; Grobnik 1572 — blažena diva. Vrbnik 1542.
MARIJA, blažena divica. Grobnik 1649.
MARIJA MAGDALENA, sveta. Šorići gr. 8. 1525. i gr. 6. 1620 — Vodnjan grafit 1490.
MARIJA, sveta. Golubić 1442 — Beram gr. 116. XV—XVI st. — Lovran gr. 25. 1522 — Vrbnik 1538 — Borut 1560 — Dobrinj 1576 — Sali 1581 — Posedarje 1700.
MARIJE, svete, blagověščenič. Hum gr. 31. XV st.

MARIJAN Brzičić. Sali 1581.
MARIN. Zamask 1464.
MARIN Cvitović, Kotoranin. Vrbnik 1599.
MARIN Hrsičić. Barban XV—XVI st.
MARKO, starišina, dobri muž. Vrh 1436.
MARKO Barbo, gospodin (komendatarni opat). Tkon, oko 1450.
MARKO Biluš. Silba 1530. U latiničkom dijelu teksta: Marco Bilusic.
MARKO Dabran, pop. Medulin gr. 3. XV—XVI st.
MARKO (evanđelista). Kastav XVI st. — Hum XVI—XVII st. — »Marko vainelist«. Barbat Sv. A. gr. 43. XV st.
MARKO Hodanović, pri, od zadarske dežele. Oprtalj Sv. J. grafit 1496.
MARKO Križanić, žakan. Beram gr. 63. 1523.
MARKO Kršković, pop. Pomjan gr. 1. 1533(?).
MARKO, meštar. Vrbnik 1505.
MARKO Mravić, žakan. Lovran gr. 34. XVI st.
MARKO Piliplić. Dolenja Vas (Istra) 1551.
MARKO, pop. Rakotule gr. 2. XVI st. — Korlat 1751.
MARKO, žakan. Lovran gr. 19. 1549 — Barban Sv. A. gr. 45. 1587 — Žminj Sv. A. gr. 8. XV—XVI st.
MARTA, sveta. Omišalj XIII/XIV st.
MARTIN. Draguć Sv. E. gr. 19. XV—XVI st.
MARTIN pop, Ambroža sin, od Boljuna. Pićan gr. 5. XV st.
MARTIN, arhiprvad senjski, gospodin, vnuk Sparožića. Senj 1477.
MARTIN Bakšić, starišina. Brest (Hum) 1541.
MARTIN z Boljuna, pop (ili pre). Paz, gr. 18. 1556.
MARTIN Bozanić. Vrbnik 1542, 1550.
MARTIN Br(ajša), pop. Pićan gr. 9. 1569.
MARTIN Glušac. Omišalj 1405.
MARTIN z Grobnika, pop. Žminj Sv. T. gr. 2. XV—XVI st.
MARTIN Gršinić, župan i starešina. Hum 1609.
MARTIN Guštić. Beram gr. 7. 1552.
MARTIN Jenetić. Zamask 1576.
MARTIN Kisić, župan. Kršikla 1572.
MARTIN, kovač. Hum gr. 38. XII st. (Humski grafit).
MARTIN Krajnović, kurato. Dubašnica 1614.
MARTIN Lušćić, pop, plovan. Boljun XVI st.
MARTIN Martešić, pop. Belgrad 1640.
MARTIN Matijašić, pre, kanonik. Boljun 1590.
MARTIN Mavrić. Lovran gr. 27. XV—XVI st.
MARTIN (Mojsević), knez, gospodin v Kožljaki. Belaj (prije Čepić) 1492.
MARTIN Murgašić, dom, parohijan saljski. Sali 1535.
MARTIN Orlović. Vižinada gr. 2. XV—XVI st.
MARTIN, pop, kapelan(?) Bačva 1532.
MARTIN Pribilović, pop, od Starigrada. Rakotule gr. 4. 1522.
MARTIN Radulović. Zadar 1567.
MARTIN Saganić, pop. Vrbnik 1553.
MARTIN Subre(?), kaštald i guvernadur bratovštine. Beli XVI st.
MARTIN, sveti. Senj 1330 — Golubić 1442 — Zadar 1442 — Beram 1431; gr. 6. 1474 — Hrastovlje gr. 19. 1512.
MARTIN, Vasilev sin. Slatina XIV—XV st.
MASIMIJAN, kralj. Hum gr. 25. 1516.
MATE. Beram gr. 30. 1548.
MATE Č. . . Lindar, Sv. Marija Magdalena gr. 2. 1592.
MATE Deković, pre. Bačva 1602.

MATE Glavić. Dolenja Vas (Istra). 1551.
MATE Kraljić. Dubašnica, Sv. Anton 1725.
MATE (majstor?). Hrastovlje XV—XVI st.
MATE Maričić, pop. Punat 1759.
MATE Perković. Dolenja Vas (Istra). 1551.
MATE Pernačić, pre. Draguć Sv. E. gr. 23. 1626; Sv. R. gr. 18. 1626.
MATE Šoštrić. Dolenja Vas (Istra). 1551.
MATE Šuljić, kapitan. Kali 1701.
MATE Vladić, dom. Savar 1672.
MATEJ Benac, pre. Hum 1609.
MATEJ Blečič. Kastav 1586.
MATEJ Brešćan, pop Hum gr. 30. 1426.
MATEJ Gobo, pre. Oprtalj Sv. M. gr. 2. 1537.
MATEJ žakan z Brseča. Zanigrad gr. 4. XV—XVI st.
MATEJ (evanđelista). Kastav XVI st. — Hum XVI—XVII st. — Barban Sv. A. gr. 30. 1453.
MATEJ. pop. Hum gr. 2. 1425 — Gologorica gr. 7. XV—XVI st.
MATEJ, pre. Barban Sv. A. gr. 5. XV st.
MATEJ Škrpočić, pop, z Lopara. Hrastovlje gr. 16. 1546.
MATEJ Vidić, plovan. Omišalj XVI st.
MATEŠ, žakan. Draguć Sv. E. gr. 31. XIV—XV st.
MATIJ. Kastav XV st.
MATIJ Brnić, pop. Unije 1676.
MATIJ(?) Franović, pre. Omišalj 1535.
MATIJ Mihovilić, pop, s Crikvenice. Kontovel gr. 3. 1599.
MATIJ Mikulić. Pašman XVII—XVIII st.
MATIJ Plivačić. Dolenja Vas (Senožeče) gr. 1. 1568.
MATIJ Senestrin, meštar. Kukljica 1666.
MATIJ Tonković. Barban Sv. J. gr. 8. 1589. Pre Mati Tonković, kanonik. Barban Sv. A. gr. 23. 1628.
MATIJ Vidinić. Dubašnica 1706.
MATIJ Vlahović z Dobrinja, meštar. Dobrinj 1578.
MATIJ Vlčijić, gospodin, plovan omišaljski. Omišalj 1525, 1533—36.
MATIJ Zidarić, meštar. Vrbnik 1553.
MATIJA Barac, kanonik(?). Grobnik 1675.
MATIJA, pop, s otoka krčkoga sin Antona Pokrajčića. Bale gr. 4. 1523.
MATIJA, pop. Draguć Sv. R. gr. 7. XVI st.
MATIJA žakan s Trviža. Radovani gr. 7, XV st.
MATIJAŠ. Barban Sv. A. gr. 1. XV—XVI st.
MATIJAŠ Čubranić, knez. Brinje 1518.
MATIJAŠ, kralj (Korvin). Bužim XV st.
MATIJAŠ, pop, plibanuš. Golubić 1442.
MATO z Lindara(?). Gologorica gr. 14. 1465.
MATKO Štraj. Dolenja Vas (Istra). 1551.
MATUL Batalić, domin, parohijan. Sali 1581.
MAVRICIJ, sveti. Omišalj XIII/XIV st.
MAVAR Martić, pre, arhižakan pićanski. Lindar gr. 2. XVI st.
MICHAEL Nisich (fra Mihovil Nižić, gvardijan). Školjić 1596.
MIHAEL, sveti. Zaglav 1458.
MIHAL (župnik u Loki, Predloki). Zanigrad gr. 13. 1450. Vidi i: MIHEL.
MIHEL Belulović, domin, pre. Savičenta gr. 6. 1575.
MIHEL Fabijančić. Draguć konac XVI st. (prije 1599).
MIHEL Markučić, žakan, z Berma. Beram gr. 117. 1523.; gr. 25. XVI st. — Barban Sv. J. gr. 2. 1582.
MIHEL Piliplić. Dolenja Vas (Istra) 1551.

MIHEL, pop. Kastav gr. 3, XVI—XVII st.
MIHEL, pop, z Berma. Dvigrad gr. 2. 1525.
MIHEL, pre, gospodin, plovan. Predloka 1461, 1466.
MIHEL Uliva⟨li⟩rić. Šumber 1551.
MIHELE Letinić, don. Iž Veli 1609.
MIHO. Paz gr. 17. XV—XVI st.
MIHO (sv. Mihovil). Beram gr. 97. XVI st.
MIHO Čubranić, pop. Baška 1748.
MIHO Koša. Radovani gr. 4. XVI—XVII st.
MIHOVIL. Beram gr. 55. XVI st.
MIHOVIL z Berma, pop. Dvigrad gr. 10. 1532.
MIHOVIL s Crikvenice, pop. gr. 2. Kontovel 1534.
MIHOVIL Flurinović, don. Sali 1558.
MIHOVIL Jaković, meštar. Pirovac 1495.
MIHOVIL Kovačić. Vižinada gr. 2. XV—XVI st.
MIHOVIL Markučić, pop. Radovani gr. 2. 1541.
MIHOVIL, meštar. Vrbnik 1445 — Dobrinj 1555.
MIHOVIL Milasić, žakan. Dragué Sv. R. gr. 24. 1597 — Dvigrad gr. 6. 1603.
MIHOVIL, pop. Gologorica gr. 15. XV st. — Zanigrad gr. 6. XV—XVI st.
MIHOVIL, sveti (crkva). Baška 1507 — Borut 1560.
MIHOVIL Trampić s Čepić, žakan. Beram gr. 107. XVI st.
MIHOVIL Žinžerović. pre. Krnica 1607.
MIKLUŠ Zrinski, gospodin. Ozalj gr. 8. 1544. Na istom mjestu latinicom: knez Miklouš Zrinski ban hervacki slovinski i dalmacije. — Vranja gr. 9. 1556 (. . . bana . . . . Zrenskoga . . .)
MIKO. Rakotule gr. 3. XVI st.
MIKO Piljušić. Sukošan 1651.
MIKULA Antončić, kaštald. Omišalj 1533—36.
MIKULA Budaković, pop. Hrastovlje gr. 7. 1614.
MIKULA Križanić. Beram gr. 50. 1535 — Mikula Križanić sudac. Beram gr. 120. XVI st.
MIKULA Kužinović, don, parohijan. Filip-Jakov 1707.
MIKULA (Frankapan), knez, sin kneza Ivana. Omišalj 1476.
MIKULA Mužević, pop. Belgrad 1611. pop Mikula Mužević plovan i kaštalad. Belgrad 1640. Belgrad XVII st. — Grižane 1611.
MIKULA Mužević, pop, »mladi«, sinovac popa Mikule Mužević. Belgrad XVII st. — Grižane 1611.
MIKULA (Mikulov) Prodan, mojstar, Brul 1606.
MIKULA, pop, kapelan v Rakli. Barban Sv. A. gr. 34. 1508.
MIKULA Šarčić, žakan. Beram gr. 124. 1546.
MIKULA Šigović, fra. Glavotok 1588.
MIKULA (Mikola) Štapor, starešina. Brul 1606.
MIKULA, pop, z Vrha. Bale gr. 2. XVI st.
MIKULA, žakan. Lovran gr. 14. 1551 — Rakotule gr. 2. XVI st.
MIKULAŠ, pre, farman. Hrastovlje gr. 19. 1512.
MIKULAVUŠ s(veti). Rakotule gr. 7. XIV—XV st.
MIKULICA Antončić, gospodin plovan. Omišalj XV—XVI st.
MILADIN Urekić, meštar. Grusi 1750.
MILAN Žaskić, žakan. Jablanica gr. 2. 1603.
MILE, sin. Slatina. XIV—XV st.
MOHOR, državnik. Šterna 1541.
MOHOR. Paz gr. 5. XVI st.
MRA[TIN]Ъ (župan) v L(i)čě. Baška oko 1100. (Bašćanska ploča).

NAZARIJ, sveti. Hrastovlje gr. 6. 1517.
NEREJ, sveti. Omišalj XIII/XIV st.
NIKOLA de Lango, kapitan. Grusi 1750.
NIKOLA Živko, prokaratur. Grusi 1750.
NIKOLA Pero, Arbanas. Zadar (Arbanasi) 1766.
NIKULA pop. Sv. Naum. XII st.

OSIP, sveti. Gologorica gr. 1. XVI st.
OSTOJA. Kolunić XIV—XV st.
ORŠIN, biskup tršački. Hum 1609.
OŽVAD kral, sveti. Omišalj XIII/XIV st.

PANGRAC. Grdoselo XII st. (Grdoselski ulomak).
PANGRACIJE (sveti). Omišalj XIII/XIV st.
PASKVAL Ingaldo, kapitan. Hrastovlje (oslikani natpis) 1518.
PAŠKAL Molća, meštar. Dvori 1468.
PAVAL. Hum gr. 1. XIV—XV st.
PAVAL Konc, meštar. Pridvor 1567.
PAVAL, pop. Medulin gr. 2. 1410 — Zanigrad gr. 11. 1564.
PAVAL, pre vikarin. Predloka 1461.
PAVAL, sveti, apostol. Vrbnik 1347 — Kukljica 1666, 1673.
PAVAL, žakan. Oprtalj Sv. J. grafit. 1496.
PAVE Brnović. Beram gr. 76. 1555.
PAVE Selestrin, meštar. Zadar 1766.
PAVE Žgombić. Dubašnica, Sv. Anton gr. 1. XVIII st.
PAVLE Čikadić. Jablanica gr. 1. 1570.
PAVLIC. Lindar gr. 6. XV—XVI st.
PERIĆ Žarkovac. Šorići gr. 1. XVI—XVII st.
PERIN Baldo, pre. Barban Sv. A. gr. 13. XVI st.
PETAR. Plastovo XI—XII st. — Rakotule gr. 1. 1451 — Medulin gr. 1. XV—XVI st. — Beram gr. 81. XV—XVI st., gr 119. XVI st. — Barban Sv. A. gr. 36. XV—XVI st. — Paz gr. 4. XVI st.
PETAR Bembo, gospodin biskup (krčki). Dobrinj 1578.
PETAR iz Buža. Godešič gr. 2. 1501.
PETAR, fra. Žminj Sv. A. gr. 2. XV—XVI st.
PETAR Hrvačić (Chervachich) gusar gospodina bana. Ozalj, latinički grafit. 1544.
PETAR, knez krbavski. Krbava XV st.
PETAR z Lindara, pop. Gologorica gr. 5. XV—XVI st.
PETAR, kome je zemlja mati. Petrovina gr. 1. 1470.
PETAR, meštar. Vrbnik 1505 — Dobrinj 1555.
PETAR Panceta, pop, kalonih Barbane. Barban Sv. A. gr. 28. 1447.
PETAR Petrčinić, pop, plovan Padove. Beram gr. 24. 1552.
PETAR, pop. Lindar gr. 1. XV—XVI st. — Grimalda 1551.
PETAR, pop, državnik. Omišalj 1442.
PETAR Rsica. Bokanjac 1688.
PETAR Sikirić, dom, parokijan. Lukoran 1632.
PETAR, sveti, apostol. Vrbnik 1347.
PETAR Šuljić, dom, parohijan. Kukljica 1666.
PETAR s Trabe. Beram gr. 86. XV—XVI st.
PETAR Zrinski. Grobnik 1649.
PETAR, žakan. Barban Sv. A. gr. 42. XV st.
PETAR Žgombić, žakan. Dubašnica, Sv. Anton gr. 4. XVIII st.

PETRICA Grubišić, odvitnik. Kosinj 1517.
PETRUS Christophori cancellarii filius. Trst, oko 1500.
PJERO (Pěro) z Omišlja, meštar. Omišalj 1533—36.
PILAD(?), pop. Beram 1431.
PILIP, pop. Višnjan 1476 (grafit).
PRBЪNEBŽA, poslъ Vinodolě. Baška oko 1100. (Bašćanska ploča).
PRVAN, meštar. Vrbnik 1347.

RADE Dlančić. Tkon 1584.
RADĚN (Radin). Kijevci XII st.
RADMIL Bul(ešić?). Trviž 1553.
RADMIL, pop. Zadar 1442.
RADONĚ (Radonja). Krk XI st. (Krčki natpis).
RILAČ. Senj 1330.
RIŠTA žakan z Brěběra (Bribira). Zamask gr. 1. 1436.
ROKO, sveti. Dragué Sv. R. gr. 3. XVI st.
RUGOTA m. s. Krk XI st. (Krčki natpis).
RUMIN (Jeronim). Hum gr. 34. 1432.

SELIMBEG, car. Hum 1529.
SEMION Stlp'nik. (Simon Stilita). Omišalj XIII/XIV st.
SIMON, prezbiter, de Roco. (pop Šimun Greblo). Hum gr. 25. 1516.
SIMON Rostić, don, pievano de Colane. Kolan 1703.
SIMUN Bl . . . ić. Roč 1516.
SIMUN, sveti. Omišalj XIII/XIV st. — Pićan gr. 4. 1509.
SINOGA, meštar. Omišalj 1405.
STANE f. s., žena Nike Pera. Zadar (Arbanasi) 1766.
STANISLAV, sveti. Omišalj XIII/XIV st.
STARAC, pop. Roč Sv. A. gr. 2. 1417.
STAVRONA m, s. (Stavronja), knez. Senj 1330.
STEPAN Deković, gospodin pre, plovan bačavski. Bačva 1581.
STEPAN, sveti. Zanigrad gr. 5 i 10. XV—XVI st.
STEPAN, žakan. Savičenta gr. 4. 1506 — Stěpan, žakan. Barban Sv. A. gr. 37. XV st.
STIPAN. Paz gr. 8. XVI st. — Žman 1773.
STIPAN Franulić, pop. Belgrad 1640.
STIPAN iz Ostrošca, pop, farman. Vrh 1463.
STIPAN, pop, kaštald. Dobrinj 1510.
STIPAN, opat. Omišalj 1477.
STIPAN, plovan. Barban Sv. A. gr. 35. 1470.
STIPAN Smoljan, don. Ist 1740.
STIPAN (sveti). Zadar 1442.
STIPE. Radovani gr. 6. 1600.

ŠALVESTAR, sveti. Oprtalj, Sv. Silvestar, grafit XV—XVI st.
ŠEBASTIJAN, sveti. Beli XVI st.
ŠEBASTJAN, sveti. Novi Vinodolski 1511 — Lindar 1559.
ŠIKST (sveti). Hum gr. 12. XIII—XIV st.
ŠIME. Žminj Sv. A. gr. 1. XV—VXI st.
ŠIMAC Blažinić, župan. Dragué Sv. E. gr. 28. 1540.

ŠIME Jačan, don, is Turna, parok. Grusi 1750.
ŠIME Juranić, pop. Punat 1535.
ŠIME Katić. Kožino 1753.
ŠIME Kulerić, parohijan. Turanj 1737.
ŠIME Pavić. Kožino 1770.
ŠIMUN. Dragué Sv. E. gr. 33. XV st.
ŠIMUN Bilinić, fra. Čunski 1627.
ŠIMUN Calić, pop. Tkon 1724.
ŠIMUN, sinovac pok. kneza Matijaša Čubranića. Brinje 1518.
ŠIMUN Draganić (ili Draganović). Kraj (Pašman) 1567.
ŠIMUN Justinić, pop. Kras 1710.
ŠIMUN Mečarić, fra. Senj XV st.
ŠIMUN Mrmonić. Golubić 1442.
ŠIMUN, pre, plovan. Dobrinj 1510.
ŠIMUN Š . . . . ., fra. Osor 1634.
ŠIMUN, žakan. Hum gr. 26. 1490 — Žminj Sv. A. gr. 17. XVI st.
ŠTEFAN dijak. Žminj Sv. A. gr. 15. XV—XVI st.
ŠTEFAN, sveti. Zanigrad gr. 12. XV—XVI st.

TECHA f. s. Valun XI st. (Valunska ploča. Ime u latinskoj verziji. Vidi: Těcha).
TĚHA f. s. Valun XI st. (Valunska ploča).
TOLIHA m. s. Senj 1330.
TOMA (crkva sv. Tome). Hum gr. 13. XIII st. — Roč 1753.
TOMA Larutin, meštar, z Goric. Borut 1560.
TOMA z Brseča, žakan. Paz gr. 19. XVI st.
TOMA Drnjević, pop. Kastav 1509.
TOMA apustol, sveti. Omišalj XIII/XIV st.
TOM(A -Š ili -IĆ) žakan, Istrian z Pavlinići. Roč Sv. R. gr. 2. XV st.
TOMAC Taldi, meštar. Vrbnik 1347.
TOMAŠ. Paz gr. 2. XVI st.
TOMAŠ Vobinić, starešina, Vrh 1463.
TOMAŠ z Bribira, meštar. Vrbnik 1527.
TOMAŠ Grehić, pre. Šorići gr. 5. 1604.
TOMAŠ Kisić. Kršikla 1572.
TOMAŠ, knez. Golubić 1442.
TOMAŠ, meštar. Podskoči 1526.
TOMAŠ Perić, pre. Dvigrad gr. 3. 1606.
TOMAŠ, pop. Dragué Sv. E. gr. 7. 1496 — Vremski Britof gr. 2. XV—XVI st.
TOMAŠ, pre, plovan Sela rovinjskog. Šorići gr. 7. 1645.
TOMAŠ Vitezić, kaštald. Vrbnik 1527.
TOME Matković, don. Filip-Jakov 1707.
TOMIĆ Vrhović (Tomic Vrhovich de . . . župnik u Kubedu). Hrastovlje (oslikani natpis, latinski) 1490.
TONE Milohnić. Glavotok 1704.
TONC Brid(?)n. Predloka 1461.
TONC Pučar, starešina. Puče 1571.
TONIN Ripa, župan. Zrenj 1582.
TRI KRALI (titular oltara). Hrastovlje gr. 13. 1561.
TROICA, sveta. Hrastovlje gr. 14. XVI—XVII st.
TUDAR (Theodorus). žakan. Beram gr. 23. 1524.
TUDAR Križanić, žakan. Beram gr. 108. 1524. »v redu jevanjelskom« gr. 115. 1524.

URBAN. Hum gr. 7. XV—XVI st. — Dvigrad gr. 8. 1572.
URBAN o(d) Zrina, žakan. Dvigrad gr. 5. XVI st.
URSA Zaprelka. Dubašnica 1706.

MDCCCLXI

VALKO, kaštald. Podskoči 1526.
VALKO od Lošinja, žakan. Medulin gr. 4. XV—XVI st.
VALKO, župan (u Raklju). Žminj Sv. A. gr. 18. XVI st.
VANJELISTA, arhibiskup zadarski. Kukljica 1673. — Sukošan 1674.
VASIL. Slatina XIV—XV st.
VEĆESLAV, sveti. Omišalj XIII/XIV st.
VICENC Brnković, pop, iz Berma. Lovran gr. 35. 1556.
VICENC Frlanić, pop, plovan boljunski. Boljun 1590.
VICENC, pop. Beram gr. 43. XVI st.
VID, domin. Vrbnik 1505.
VID, gospodin, farman Sučerge. Predloka 1466.
VID, pop, sin Pavlov, z Like. Barban Sv. A. gr. 7. 1453.
VID Orlić, pop, kurat v Lindaru. Lindar, Sv. Marija Magdalena gr. 1. 1596.
VID Vitulović. Borut 1560.
VID Uljanić. Dolenja Vas (Istra) 1551.
VIDO Radičić, župan. (Vido Radicic zupan. Latinicom). Materada 1535.
VIKTORIO Priuli, arhibiskup (zadarski). Sutomišćica 1693.
VIKTURIJ sveti. Omišalj XIII/XIV st.
VI[T]KO, župan. Paz 1461.
VRBAN, žakan. Oprtalj Sv. Silvestar, grafit. XV—XVI st.

ZAHARIJA, pre, Dvigrad gr. 1. 1503.
ZORZI Blagaich. Senj 1522.
ZORZI Cetinanin, pre, parochian. Olib 1519.
ZORZI(?), maestro(?). Brkač 1602.
ZЪVЪNIMIRЪ kralь hrъvatьskъï. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča).

ŽAN JAKOMO de Pani, vicekapitan bakarski i vinodolski. Bakar 1530.
ŽULJAN, žakan. Hrastovlje gr. 9. XVI—XVII st.
ŽULIJAN. Draguć Sv. E. gr. 8. XIV st.

PREZIMENA, NADIMCI (COGNOMINA, AGNOMINA)

AGNUŠIĆ Ivan, drugo leto sudac. Dobrinj 1578.
ALBINUS (Albini) Joannes, zvonoljevač. Gologorica 1573, Roč 1573.
ANDREIĆ, pop. Pićan gr. 4. 1509.
ANDREJAŠIĆ (Andrěašić). Črnikal 148(?)
ANDRIJČIĆ Jurko, kastald. Bribir 1491.
ANTONČIĆ Mikula, kaštald. Omišalj 1533—36.
ANTONČIĆ Mikulica, gospodin plovan. Omišalj XV—XVI st.
ARBANAS. Nikola Pero. Zadar-Arbanasi 1766.

BAJČIĆ Brne, fra. Glavotok, grafit 1522.
BADOVINIĆ pop Juraj. Beram gr. 104. 1566.
BAKŠIĆ Grgur, podžup. Hum 1529.
BAKŠIĆ Grgur, župan. Hum 1545.
BAKŠIĆ Martin, starišina. Brest (Hum) 1541.
BALDO, pre Perin. Barban Sv. A. gr. 13. XVI st.
BARAC Matija, kanonik(?). Grobnik 1675.
BARBO Marko, gospodin. Komendatarni opat. Tkon, oko 1450.
BARTOLIĆ pop lindarski. Žminj Sv. A. gr. 7. XV—XVI st.
BAŠTIJANČIĆ z Draguća (?), meštar. Hum 1552.
BATALIĆ Matul, domin, parohijan. Sali 1581.
BAŽAC. Črnikal XV st.
BEKARIĆ Gašpar, plovan lovranski. Lovran 1595.
BEDENKO Juri. Gračišće Sv. A. gr. 2. 1540.
BELLOTUS (BELLOTTI) Horatius, Mlečanin, biskup ninski. Školjić 1596.
BELULOVIĆ, domin, pre Mihel. Savičenta gr. 6. 1575.
BEMBO Petar, gospodin biskup (krčki). Dobrinj 1578.
BENAC pre Matej. Hum 1609.
BENKOVIĆ pop Grgur, kapelan. Lindar gr. 4. 1532.
BENKOVIĆ Ivan. Grižane 1601.
BENKOVIĆ pop Grgur, rodom iz Drivenika, kapelan u Lindaru. Lindar gr. 4. 1532.
BERGANT Fortunat. Slikar. Otočac 1751.
BILIĆ Barko, žakan. Gradinje gr. 1. XV—XVI st.
BILINIĆ fra Šimun. Čunski 1627.
BILUŠ Marko (sa Škrde). Silba 1530. U latiničkom dijelu natpisa: Marco Bilusic di Schrda.
BIŠĆAC Lovrenc, kapitan v Bribiri. Bribir 1527.
BLAGAIĆ Juraj. Senj 1522. Na istom natpisu latinicom: Zorzi Blagaich.
BLAŽINIĆ Šimac, župan. Draguć Sv. E. gr. 28. 1540.
BLEČIĆ Matej. Kastav 1586.
BOGDANIĆ Ivan, meštar, z Vrbnika. Dobrinj 1578.
BOGDANIĆ dom Anton, priur Svetoga Kuzmi i Domjana. Tkon 1517, 1531.
BOGOVIĆ Jurica. Dubašnica 1702.
BORONIĆ Juraj. Beli 1652.
BOZANIĆ Barić, žakan. Vrbnik 1542; pop. Vrbnik 1565.
BOZANIĆ pop Barić, plovan. Vrbnik 1599.
BOZANIĆ Martin. Vrbnik 1542, 1550.

BRAJANIĆ pre Ivan, od Kastva. Dvigrad gr. 7. 1621.
BRČIĆ Ive, žakan. Višnjan gr. 4, 1605.
BRĚŠĆAN (iz Bresta u Istri), pop Matej. Hum gr. 30. 1426.
BRIDEN Tonc. Predloka 1461.
BRNIĆ pop Matij. Unije 1676.
BRNIKAR Baštijan, meštar. Belgrad 1640.
BRNKO, pop pre Gašpar. Žminj Sv. A. gr. 6. 1470.
BRNKOVIĆ, pop Vicenc. Lovran gr. 35. 1556.
BRNKOVIĆ Pave. Beram gr. 76. 1555.
BRZIČIĆ Marijan. Sali 1581.
BUBIĆ pop Ivan, plovan. Cerovlje 1588, 1594. Previš XVI st.
BUDAKOVIĆ pre Mikula. Hrastovlje gr. 7. 1614.
BUIĆ Frane. Glavotok 1704.
BUL(EŠIĆ) Radmil. Trviž 1553.

CALIĆ pop Šimun. Tkon 1724.
CETINJANIN pop Juraj, parokijan olibski. Olib 1519.
CHALIGERICH Georgius, plebanus. Gologorica 1573. Vidi: KALIGARIĆ.
CILER Ivan, od Goric. Vranja gr. 1. 1564.
CRNIĆ Stjepan, kanonik (?) Grobnik 1675.
CVITIĆ Bartul, župan. Svet Ivanac 1516.
CVITOVIĆ Marin, Kotoranin. Vrbnik 1599.

ČIKADIĆ Pavle. Jablanica gr. 1. 1570.
ČOBAN (Belulović). Savičenta gr. 6. 1575.
ČUBRANIĆ Matijaš, knez. Margarita, njegova gospoja. Šimun, sinovac. Brinje 1518.
ČUBRANIĆ pop Miho. Baška 1748.

DABENOVIĆ. Gologorica (?) 1601.
DABRAN' pop Marko. Medulin gr. 3. XV—XVI st.
DAMIDUN Anton, meštar. Hrastovlje 1518.
DE KASTUA magister Iohannes, (majstor Ivan iz Kastva). Hrastovlje 1490.
DEKOVIĆ, pre Mate. Bačva 1602.
DEKOVIĆ pre Stepan, plovan bačavski. Bačva 1581.
DE LANGO Nikola, kapitan. Grusi 1750. V.: Lango.
DE PANI, Žan Jakomo, vicekapitan bakarski i vinodolski. Bakar 1530.
DEPOPPE Franciscus, fra. Glavotok 1702.
DE ZARA, Jerolim, gospodin, kapitan nad armadu kraljeve svitlosti na Dunaj i kapitan bakarski i cetera. Bakar 1530.
DLANČIĆ Rade i Jure. Tkon 1584.
DOBROVIĆ Grgur. Jablanica gr. 3. 1603.
DONADOVIĆ pre Filip. Lovran gr. 16. 1525.
DRAGANIĆ (ili Draganović?) Šimun. Kraj (o. Pašman) 1567.
DRNJEVIĆ pop Toma. Kastav. 1509.
DUBRAVAC Grgur. Nepoznato porijeklo. Kat. br. 517, str. 390. 1500.

ENETIĆ, v.: Jenetić.

FABIJANČIĆ Mihel. Draguć konac XV st.
FALKUNIĆ Ivan, priur. Tkon 1523.
FERITIĆ Ivan, na drugo leto (sudac). Dobrinj 1605.
FLURINOVIĆ don Mihovil. Sali 1558.
FRANIĆ, pop Barić. Grižane 1599.
FRANKAPAN Anž, knez. Kosinj 1517 — Isti, »vzveličeni i vzmožni gospodin knez, krčki, senjski, modruški i pročaja. Kosinj 1517.
FRANKAPAN Brnardin, vzmožni gospodin knez krčki, senjski, modruški i pročaja. Bribir 1524, 1527. Novi 1511.
FRANKAPAN Ferant, knez. Ozalj gr. 8. 1544.
FRANKAPAN Ivan, knez krčki i modruški i senjski. Baška 1469. Omišalj 1476.
FRANKAPAN Katarina, gospa; gospodična, kći kneza Feranta. Ozalj gr. 8. 1544.
FRANKAPAN Mikula, knez, sin kneza Ivana. Omišalj 1476.
FRANKULIN Ferenc, plemeniti, knez, porkulab u Grobniku. Grobnik 1649.
FRANOVIĆ pre Matij. Omišalj 1535.
FRANULIĆ pop Stipan. Belgrad 1640.
FRANULIĆ, župan. Lovran gr. 40. 1575.
FRAŠČIČIĆ Ivan. Pazin gr. 4. XVI st.
FRLANIĆ pop Vicenc, plovan boljunski. Boljun 1590.
FUGOŠIĆ. Vrbnik 1685.
FUGOŠIĆ pop Barić. Vrbnik 1599.

GIOTI Gioan Maria (zvonoljevač). Kastav 1679.
GIUSTINICH pre Simon. Kras 1710. V.: Justinić.
GLAVIĆ Mate. Dolenja Vas (Istra). 1551.
GLAVINIĆ Jure, pop. Draguć Sv. E. gr. 22. 1563.
GLAVINIĆ Juri. Vranja gr. 4. 1473.
GLAVINIĆ pop Juri, kapelan Muškonov v Berme. Beram gr. 54. 1543 — beneficijan. Dolenja Vas (Istra). 1551.
GLOBIĆ pre Luka. Šorići gr. 4. 1592.
GLUŠAC Martin. Omišalj 1405.
GOBO pre Matej. Oprtalj Sv. M. gr. 2. 1537.
GOPO Anton, gospodin, biskup i knez tržački. Predloka 1461.
GOSPA (nadimak). »Anica Gospina hći«. Beram gr. 8. 1551.
GREBLO pre Jerolim, plovan. Brul 1606.
GREBLO pop Šimun iz Roča (prezbiter Simon de Roco). Hum gr. 25. 1516.
GREHIĆ pre Tomaš. Šorići gr. 5. 1604.
GRGURIĆ Anton, starešina. Pridvor 1567.
GRGUROVIĆ pre Jerolim, z Draguća (plovan u Grimaldi). Draguć Sv. R. gr. 23. 1564.
GRIŽANIĆ pre Jerolim, plovan. Šterna 1541.
GROZIĆ Bene, starešina. Draguć 1565.
GRŠINIĆ Martin, župan i starešina. Hum 1609.
GRŠINIĆ Juri, meštar. Hum 1609.
GRUBIŠIĆ Petrica, odvitnik. Kosinj 1517.
GRŽINIĆ Juraj (župan). Hum 1529.
GRŽINIĆ Juri. Brul 1606.
GRŽINIĆ, župan. Hum 1552.
GUŠTIĆ Martin. Beram gr. 7. 1552.

HERVAČIĆ Petar, gusar gospodina bana. Ozalj gr. 8. 1544.
HODANOVIĆ pri Marko od zadarske dežele. Oprtalj Sv. Jelena, grafit. 1496.

HRANOEVIĆ. Sali XV—XVI st.
HRASTIĆ Lovre. Beram gr. 82 — žakan Lovre Hrastić. Beram gr. 82 — pre Lovre Hrastić. Beram gr. 20. XVI st.
HRASTIĆ Gašpar. Beram gr. 98. XVI st.
HRSIČIĆ Marin. Barban XV—XVI st.
HULEŽIĆ Kirin, župan. Šumber 1540.

INGALDO Paskval, miser, kapitan. Hrastovlje 1518.
ISTRIJAN Tomaš (ili Tomić), žakan z Pavliniči. Roč Sv. R. gr. 2. XV st.
IVANČIĆ Manda hći Ivančića. Dobrinj 1576.

JAČAN don Šime, parok. Grusi 1750.
JAKOVČIĆ Benko, gospodin, plebanuš. Trg, oko 1516.
JAKOVIĆ Mihovil, meštar. Pirovac 1495.
JANJAC Ive. Hum gr. 32. XIV—XV st.
JEDREJČIĆ Ivan. Lindar 1559. U latinskom dijelu teksta: Iedreicich Iohannes.
JELUŠIĆ pop, pribanuš. Kosinj 1517.
JENETIĆ Martin. Zamask 1576 (Enetić).
JERKOVIĆ pop Grgur. Pazin gr. 3. 1557.
JIVAČIN Juraj, dom, parohijan. Sali 1614.
JIVANČIĆ Luka. Sali 1582.
JIVANČIĆ dom Grgur, sin Luke. Sali 1582.
JURANIĆ pop Šime. Punat 1535.
JUREŠIĆ pop Ivan, plovan. Dobrinj 1576, 1578, 1605.
JURIĆ don Ante. Tkon, gr. 4. 1743.
JURIĆ, Andre Šain, žakan, iz Barbana. Žminj Sv. A. gr. 14. XVII st.
JURIČIĆ pop Ivan. Belgrad 1640.
JURIN, gospodin Ivan, plovan. Zamask gr. 1. 1436.
JURIŠEVIĆ Ivan. Draguć Sv. R. gr. 6. 1563.
JURJEVIĆ Jure. Sorbar gr. 5. XVI—XVII st.
JURKOV Ivan. Kastav 1544.
JURKOVIĆ Frane, pop. Beli 1640.
JURKOVIĆ Jadrij, pre. Sorbar gr. 2. 1568.
JUSTINIĆ Šimun, pop. Kras 1710. V.: Giustinich.

KALIGARIĆ Juraj, pop. Gologorica 1595. V.: Chaligerich.
KASTUA, DE, Iohannes, magister. (Majstor Ivan iz Kastva). Hrastovlje 1490.
KATIĆ (?) Šime. Kožino 1753.
KIRINIĆ, gastald. Baška 1626.
KISIĆ Martin, župan. Kršikla 1572.
KISIĆ Tomaš, sin župana Martina. Kršikla 1572.
KLARIN. Žman 1773.
KNEŽIĆ Ivan, pop. Belgrad 1639 — Isti, »plovan griški.« Belgrad 1640.
KONC Paval, meštar. Pridvor 1567.
KOŠA Miho. Radovani gr. 4, XVI—XVII st.
KOVAČIĆ Mihovil. Vižinada gr. 2. XV—XVI st.
KRAGLICH Zorzi, paron. Dubašnica, Sv. Anton 1725. V.: Kraljić.
KRAINA Anton. Sali 1581.
KRAJCAR Gregor. Dolenja Vas (Istra). 1551.

KRALJIĆ Mate. Dubašnica, Sv. Anton 1725. V.: Kraglich.
KRALJIĆ Jure. Dubašnica, Sv. Anton gr. 3. XVIII st.
KRAJNOVIĆ Martin, pre, kurato. Dubašnica 1614.
KRAŠIĆ. Zadar XV st.
KRBAVSKI, Petar i Juri, knezi. Krbava, sada Zagreb. XV st.
KRIVIĆ Križman, župan. Draguć 1529.
KRIVIČIĆ Juri, župan. Draguć sv. R. gr. 12. 1597.
KRIŽANIĆ Ivan, žakan. Beram gr. 58, 60, 61, 62, 96. XVI st.
KRIŽANIĆ Levac. Beram gr. 113. 1533. — Isti: »preošt Pazina«. Kontovel gr. 4. 1566.
KRIŽANIĆ Marko(?), žakan. Beram gr. 63. 1523.
KRIŽANIĆ Mikula. Beram gr. 50. 1535. — Isti: »sudac«. Beram gr. 120. XVI st.
KRIŽANIĆ Tudar, z Berma, žakan v redu jevanjelskom. Beram gr. 108, 115. 1524.
KRIŽMANIĆ Jakov, žakan. Barban Sv. A. gr. 31. 1496 — Isti: »pop, z Brbana«. Barban Sv. A. gr. 21. 1497.
KRNJEL Anton. Dolenja Vas (Istra). 1551.
KRSTIĆ Juraj, fra, gvardijan. Školjić 1687.
KRŠAJN Andrij, gospodin (feudalac u Kršanu). Kršan 1541—42.
KRŠANAR Flébuš. Lovran gr. 4. 1496.
KRŠKOVIĆ pop Marko. Pomjan gr. 1. 1533 (?)
KRVIRALIĆ Andrij, pop. Barban Sv. J. gr. 5. 1518.
KULERIĆ, pop, parok. Zemunik 1726.
KULERIĆ Šime, don, poštovani gospodin paroh. Turanj 1737.
KURELIĆ Anton, pop, »plovan borutski«. Borut 1560 — Draguć Sv. E. gr. 22. 1563.
KURELIĆ Križman, župan, guvernatur. Draguć 1529.
KUŽINOVIĆ Mikula, don, parohijan, poštovani gospodin. Filip-Jakov 1707.

LANGO, DE, Nikola, kapitan. Grusi 1750.
LARUTIN Toma, meštar. Borut 1560.
LAZARIĆ Gašpar, z Kršana. Bukovica gr. 2. XVI st.
LETINIĆ don Mihele. Iž Veli 1609.
LONČARIĆ Brnardin, pop. Barban Sv. J. gr. 1. 1579.
LORENC(IN) Franić, meštar. Silba 1660.
LOREDAN Leonardo, duž benetački. Hrastovlje, oslikani natpis, 1518.
LOVRAČIĆ Ivan. Barban Sv. A. gr. 24, 44. XV—XVI st.
LUŠČIĆ Martin, pop, plovan. Boljun XVI st.
LUŽIĆ Grgur, pop, iz Kringe, kapelan u Kubedu. Hrastovlje gr. 15. 1546.

M(A)LATEŠTINIĆ Jakov. Klimno 1514.
MALIĆ Lovre. Barban Sv. A. gr. 39. 1560.
MALINARIĆ Andrej, župan. Hum 1562.
MARADINIĆ Ivan. Baška 1626.
MARIČIĆ Mate, pop. Punat 1759.
MARINSIĆ Juraj. Sali 1581.
MARKUČIĆ Mihel, žakan, z Berma. Beram gr. 117. 1523. gr. 25. XVI st.
MARKUČIĆ Mihel, žakan. Barban Sv. J. gr. 2. 1582.

MARKUČIĆ, pop Mihovil. Radovani gr. 2 1541.
MARKUŠIĆ Ivan, kanonik(?). Grobnik 1675.
MARŠANIĆ Ivan, kanonik(?). Grobnik 1675.
MARTEŠIĆ Martin, pop. Belgrad 1640.
MARTIĆ Luka, župan. Kršan 1541—42.
MARTIĆ Mavar, pre, arhižakan pićanski. Lindar gr. 2. XVI st.
MARTINUŠEVIĆ Ivan, plemeniti i počtovani čovik, sluga (kneza Anža Frankapana). Kosinj 1517.
MASABRANIN Ivan. Baška 1626.
MATETIĆ Ivan. Drivenik 1570.
MATIJAŠIĆ Jure (z Boljuna). Paz gr. 18. 1566.
MATIJAŠIĆ Juri, župan. Boljun 1590.
MATIJAŠIĆ Luka, z Boljuna, sin Jurja. Paz gr. 18. 1566.
MATIJAŠIĆ Martin, pre, kanonik. Boljun 1590.
MATIJAŠIĆ, sudac. Turanj oko 1500.
MATKOVIĆ Tome, don. Filip-Jakov 1707.
MATUŠIĆ, pop, plovan lindarski, kanonik i plovan b(a)rba(n)ski. Lindar 1588.
MAVRIĆ Martin. Lovran gr. 27. XV—XVI st.
M(AVROVIĆ) Juri, pop, plovan brsečki. Brseč 1608.
MEČARIĆ Šimun, fra. Senj XV st.
MIHALIĆ Ivan, kaštald. Dobrinj 1578.
MIHELIĆ Juri, plovan boljunski. Boljun 1556.
MIHOVILIĆ Ivan. Dubašnica 1706.
MIHOVILIĆ Matij, pop, s Crikvenice. Kontovel gr. 3. 1599.
MIKULIĆ Matij. Pašman XVII—XVIII st.
MIKULIČIĆ Juraj, knez. Bužim XV st.
MILASIĆ Mihovil, žakan. Draguć Sv. R. gr. 24. 1597 — Dvigrad gr. 6. 1603.
MILIN Frane. Ugljan 1735.
MILOHNA Brnardin, pop. Barban Sv. A. gr. 10. 1579.
MILOHNIĆ Tone. Glavotok. 1704.
MILOVČIĆ Ivan, pop, plovan. Dubašnica 1600.
MOJSEVIĆ Martin, knez, gospodin v Kožlaki. Belej (Čepić) 1492.
MOLČA Paškval, meštar. Dvori 1468.
MOŽAR. Barban Sv. A. gr. 29. XVI st.
MRAVIĆ Franul, župan. Lovran gr. 15. 1522.
MRAVIĆ Marko, žakan. Lovran gr. 34. XVI st.
MRMONIĆ Šimun. Golubić 1442.
MULO Frančisk, poteštat (koparski). Hrastovlje, oslikani natpis, 1518.
MURGAŠIĆ Martin, dom, parohijan saljski. Sali 1535.
MUŠKON (Mosconi). Beram gr. 54. 1543.
MUŽEVIĆ Anton, mladi. Belgrad 1606.
MUŽEVIĆ Mikula, pop. Belgrad 1611, 1640. — Grižane 1611.
MUŽEVIĆ Mikula, pop, »mladi«, sinovac popa Mikule Muževića. Belgrad 1640, XVII st. — Grižane 1611.
MUŽINIĆ Lovrenc, sudac. Dobrinj 1578.

NERAT Blaž, meštar. Vrbnik 1527.
NIŽIĆ (Nisich fra Michael, guardianus). Školjić 1596.

ORLIĆ Vid, pop, kurat v Lindaru. Lindar, Sv. Marija Magdalena gr. 1. 1596.
ORLOVIĆ Martin. Vižinada gr. 2. XV—XVI st.

PAĆELAT, pop. Draguć Sv. R. gr. 5. 1563.
PANCETA Petar, pop, kalonih (kanonik) u Barbanu. Barban Sv. A. gr. 28. 1447.
PANI, DE, Žan Jakomo, vicekapitan bakarski i vinodolski. Bakar 1530.
PAPIĆ Barko, pop, kapelan v crikvi svetoga Mihovila. Baška 1507.
PAVIĆ Šime, Ivana. Kožino 1770.
PAVLIĆ Daniel. Žunovec 1552.
PAZAR Jurij, gospodin (feudalac u Pazu). Paz 1461.
PECIĆ Jadri, fratar. Barban Sv. A. gr. 27. 1666.
PEČANIĆ Ivan, gospodin, plovan, rodom iz ... ate. Hum 1529.
PEHIĆ, pre Luka. Višnjan gr. 3. 1645.
PENGAR pop Ivan iz Buzeta. Dvigrad gr. 9. 1572.
PERČIĆ Ivan. Koštabona XV—XVI st.
PERIĆ pre Tomaš. Dvigrad gr. 3. 1606.
PERKOVIĆ Mate. Dolenja Vas (Istra). 1551.
PERO Nikola, Arbanas. Zadar-Arbanasi. 1766.
PERNACIĆ Andrej. Draguć Sv. R. gr. 17. 1647.
PERNAČIĆ Mate, pre. Draguć Sv. E. gr. 23. 1626. — Draguć Sv. R. gr. 18. 1626.
PERUČIĆ Ivan. Vranja gr. 4. 1473.
PETRČINIĆ Petar, pop, plovan Padove. Beram gr. 24. 1522.
PETRINOVIĆ Brnardin, pop, plovan novogradski Novi 1606.
PETROVIĆ Grgur. Kršikla 1572.
PILIPLIĆ Anton; Bartol; Brnac; Marko; Mihel. Dolenja Vas (Istra) 1551.
PILJUŠIĆ Miko. Sukošan 1651.
PLIVAČIĆ Matij. Dolenja Vas kod Senožeča, gr. 1. 1568.
POKRAJČIĆ Anton (otok Krk). Bale gr. 4. 1523.
POKRAJČIĆ Matija, pop, z otoka krčkoga, sin Antona Pokrajčića. Bale gr. 4. 1523.
POKRITINA Jadri, pre, iz Sela rovinjskog. Šorići gr. 6. 1620.
POLDERŠTAN Baldasar, to vrime v Pazin vicekapitan. Barban Sv. A. gr. 25. 1491.
PRAŠIĆ Andrij, pop, farman. Draguć, oslikani natpis, 1529. — Isti: »rodom iz Bužan«. Hum 1529.
PRIBILOVIĆ Martin, pop. Rakotule gr. 4. 1529.
PRIULI Viktorio, arhibiskup (zadarski). Sutomišćica 1693.
PRODAN Mikula, mojstar. Brul 1606.
PUČAR Tonc, starešina. Puče 1571.

RABLJANIN Brnardin, fra. Savičenta gr. 2. 1554.
RAČIĆ Anton. Sali 1581.
RADANOVIĆ pre Ivan. Višnjan gr. 1. XVI—XVII st.
RADIČIĆ (Vido Radicic zupan. Talijanski). Materada 1535.
RADULOVIĆ Martin. Zadar 1567.
RAPANOVIĆ. Zemunik 1726.
RIPA Tonin, župan. Zrenj 1582.
ROSTIĆ (don Simon Rostic pievano de Colane. Talijanski). Kolan 1703.
RSICA Petar. Bokanjac 1688.
RUMAC Anton, pop. Gologorica gr. 6. XV—XVI st.

SABUTIĆ Juraj, kanonik (?). Grobnik 1675.
SABLA Ivan, pop, z Lindara. Barban Sv. J. gr. 4. 1521.
SAGANIĆ Martin, pop. Vrbnik 1553.
SELESTRIN Pave, meštar. Zadar-Arbanasi. 1766.
SENESTRIN Lovre, meštar. Savar 1672.
SENESTRIN Matij, meštar. Kukljica 1666.
SIKIRIĆ Petar, dom, parokijan. Lukoran 1632.
SIROTIĆ Kirin, župan i starešina crkveni. Sovinjak 1557.
SLIPICIJA s Trabe. Beram gr. 89. XVI st.
SMOLJAN Ivan. Ist 1721 — don Ivan. Ist 1742; Zapuntel 1742. — don Stipan. Ist 1740.
SOČERGA, SUČERGA. Mojstar Benko is Sučerge. Predloka 1461, Vrh 1463. Isti: Sučerge. Predloka 1466 — Mojstar Jakše is Sučerge. Predloka 1461. — Vid Sučerge farman. Predloka 1466.
SOČIĆ Anton. Dolenja Vas (Istra). 1551.
SORMILIĆ Ivan, meštar. Dubašnica 1514.
SPAROŽIĆ. Senj 1477.
STAKŠIĆ (?) Ivan, dom. Nevidane XV st.
STAVER Juraj, pre. Sv. Ivan od Šterne 1595. U latiničkom dijelu teksta: »pre Iure Stavero, pievano de la Vila di Santo Ivan de la Sterna.«
STRČIĆ Barić, sudac. Dobrinj 1605.
SUBRE (?) Martin, kaštald i guvernador. Beli XVI st.
SVETINA Anton, pre. Hrastovlje gr. 10. 1570.

ŠAIN (žakan Andre Šain Jurić iz Barbana). Žminj Sv. A. gr. 14. XVII st.
ŠARČIĆ Mikula, žakan. Beram gr. 124. 1546.
ŠEGOTA Ivan, don. Žman XVII—XVIII st.
ŠIGOVIĆ Mikula, fra. Glavotok 1588.
ŠINDLER Grgur. Dolenja Vas kod Senožeča, gr. 4. XVI st. — Gregor. Vremski Britof gr. 3. 1564.
ŠKARGATIĆ Bartul, kanonik (?) Grobnik 1675.
ŠKILIĆ Juraj, dom, iz Vrane. Pakoštane 1660.
ŠKOTIĆ Jakov, kaštald i guvernador. Beli XVI st.
ŠKRPOČIĆ Matej, pop, z Lopara. Hrastovlje gr. 16. 1546.
ŠNIDARIĆ Gregor, dijak. Pazin gr. 5. XVI st.
ŠOŠTRIĆ Mate. Dolenja Vas (Istra). 1551.
ŠPAKA Ivan, žakan. Beram gr. 94. XVI st.
ŠTRAPIĆ, pop. Šorići gr. 2. XVI—XVII st.
ŠTAPOR Mikula, starešina. Brul 1606.
ŠTARC Grže. Dolenja Vas (Istra) 1551.
ŠTOKOVIĆ Ivan. Zrenj 1582.
ŠTRPIN Juri, župan. Draguć 1529.
ŠTRAJ Matko. Dolenja Vas (Istra) 1551.
ŠTURČIĆ Ivan, pop. Materada 1531.
ŠULINA Jelena. Vrbnik 1663.
ŠULJIĆ Mate, kapitan. Kali 1701.
ŠULJIĆ Petar, dom, parohijan. Kukljica 1666.
ŠVERKO Anton, pop. Kršan 1541—42.
ŠVORC Juri, meštar. Dolenja Vas (Istra) 1551 — Isti. Borut 1560.

TEŠČIĆ Ivan, pop. Vlašići 1485.
TEŽAK, pop. Beram gr. 42. XVI st.
TIHIĆ (ili Tihonić) Jakov. Oštarije XV—XVI st.

TIHONIĆ Grgur, z Berma, žakan, budući u redu vanjelskom. Beram gr. 41, 114. 1523 — Isti: Grško, žakan. Barban Sv. J. gr. 6. XVI st. Beram gr. 21, 90, 92. 1524.
TONKOVIĆ Matij. Barban Sv. J. gr. 8. 1589.
TONKOVIĆ Mati(j), pre, kanonik. Barban Sv. A. gr. 23. 1628.
TRAMPIĆ Mihovil s Čepić, žakan. Beram gr. 107, XVI st.
TRANPIĆ Jerolim, žakan. Beram gr. 46. XVI st. — Isti: »pop Jerolim Tranpić«. Beram gr. 52. XVI st.
TURE. Ivan od Ture, biskup krčki. Vrbnik 1599.
TVRDOSLAVIĆ Ivan. Ozalj gr. 10. 1544.

UDOVIČIĆ Bartol, žakan. Hum gr. 5. XV—XVI st.
ULIVARIĆ Mihel. Šumber 1551.
ULJANIĆ Vid. Dolenja Vas (Istra) 1551.
UREKIĆ Miladin, meštar. Grusi 1750.

VALČIĆ Ivan, pop. Brseč 1607.
VALKOVIĆ Jakov. Barban Sv. A. gr. 29. XVI st.
VELA(?) CVET...(?) Ivan. Materada XVI—XVII st.
VELIANI Bernardinus, pre, parocus Bogliuni. Boljun 1641. Isti: molto reverendo pre Bernardino Veliani parocho di Bogliuno. Boljun 1645.
VIDIĆ Matej, plovan. Omišalj XVI st.
VIDINIĆ Matija. Dubašnica 1706.
VISINTIN Ivan(?), pre, rodom z Labina. Hrastovlje gr. 17. 1520.
VITKOVIĆ Jakov. Bale gr. 3. 1604.
VITULOVIĆ Vid. Borut 1560.
VITEZIĆ Tomaš, kaštal(d). Vrbnik 1527.
VLADIĆ Mate, do(m). Savar 1672.
VLAHOVIĆ Barić, meštar, z Vrbnika. Dobrinj 1578 — Isti: Bartol Vlahović. Vrbnik 1611.
VLAHOVIĆ Matij, meštar, z Dobrinja. Dobrinj 1578.
VLČIJIĆ Matij, pop, gospodin plovan omišaljski. Omišalj 1525, 1533—36.
VNUČIĆ Ivan, pop, plovan grobnički. Grobnik 1594.
VOBINIĆ Tomaš, starešina, dobri muž. Vrh 1463.
VOČIĆ Volić Jure. Sorbar gr. 3. 1602.
VOLIĆ Vočić Jure. Sorbar gr. 3. 1602.
VRHOVIĆ Tomić (Vrchovich Tomic). Hrastovlje 1490.
VRNETIĆ Jakov, starešina. Mali Mlun 1555.

ZAPRELKA Ursa. Dubašnica 1706.
ZARA, DE, Jerolim, kapitan. V.: De Zara.
ZARKOVIĆ Jurin. Šorići gr. 8. 1525.
ZETKOVIĆ Kirin. Barban Sv. A. gr. 4. 1457. gr. 6. XV st.
ZIDARIĆ Anton, meštar. Vrbnik 1553.
ZIDARIĆ Matij, meštar. Vrbnik 1553.
ZRINSKI Mikluš, gospodin. Ozalj gr. 8. 1544. Na istom mjestu latinicom: »knez Miclovs Zrinschi ban hervacki slovinski i dalmacie.« — Vranja gr. 9. 1556 (... »bana ... Zrenskoga«).
ZRINSKI Petar, gospodin, gospodin etc. Grobnik 1649.

ŽARKOVAC Perić. Šorići gr. 1. XVI—XVII st.
ŽASKIĆ Milan, žakan. Jablanica gr. 2. 1603.
ŽGOMBIĆ Pave. Dubašnica, Sv. Anton gr. 1. XVIII st.
ŽGOMBIĆ Petar, žakan. Dubašnica, Sv. Anton gr. 4. XVIII st.

ŽILA Ivan. Barban Sv. A. gr. 13. XVI st. — Ivan, Žilin sin. Barban Sv. J. gr. 7. XVI st.
ŽILIĆ Ivan, pop. Gabonjin 1710.
ŽINŽEROVIĆ Mihovil, pre. Krnica 1607.
ŽIVKO Nikola, prokaratur. Grusi 1750.

TITULE, EPITETI, ČASTI, ZANIMANJA

ANJEL. Sali XVI st.
APOSTOL. Baška, oko 1100. Bašćanska ploča. — — Vrbnik 1347. Belaj (Čepić) 1492.
APUSTOL. Omišalj XIII/XIV st.
ARHANĐEL. Humac XII—XIII st.
ARHIBISKUP. Kukljica 1673 — Sukošan 1674 — Sutomišćica 1693.
ARHIPRVAD. Senj 1477.
ARHIŽAKAN. Lindar gr. 2. XVI st.

BAN. Ozalj gr. 8. 1544 — Vranja gr. 9. 1556.
BENEFICIJAN. Dolenja Vas (Istra) 1551.
BISKUP. Predloka 1461 — Dobrinj 1578 — Vrbnik 1599 — Hum 1600. v. Škof.
BLAGORODNI (knez). Belaj (Čepić) 1492.
BLAŽENA. — děva Marija. Vrbnik 1505; Omišalj 1533—36 — diva Marija. Sorbar gr. 1. 1496 — divica Marija. Grobnik 1649.
BLAŽENI (apostol). Belaj (Čepić) 1492.
BRAT, BRATI, BRATIJA, BRATJA, BRAĆA. (Confrater, confratres, članovi reda ili bratovštine.) Baška oko 1100 (Bašćanska ploča »svoeju bratiju«) — Beli 1636 (»bratja sv. Tela«); prva pol. XVI st. (»kaštaldi i guvernadori vse brate'«, »brati«) — Belgrad 1640 (»i ostala dobra bratê«), XVII st. (»pomoću ... bratie«) — Kukljica 1666 (»braća od Kuklice«).

CAR, Bužim XV st. (»car turski«, »car rimski«). — Hum 1529 (»car Selimbeg«).
CĒSAR'. Hum gr. 12, 20, 20b. XIV—XV st.

DESETINAR, pop. Barban Sv. A. gr. 33. XV st.
DĚVA (virgo). Omišalj XIII/XIV st. (»aï tisuće děv'«, »svetie Doroti děvi«, »svetie Klari děvi«). Draguć Sv. E. gr. 24. XIV st. — Vrbnik 1505 (»blažene děvi Marie«) — Lovran gr. 12. 1558 (»děvi Marie«).
DEŽELAN. Predloka 1461.
DIJAK. Žminj Sv. A. gr. 15. XV—XVI st. — Pazin gr. 5. XVI st.
DOM (svećenička titula benediktinaca i dalmatinskog svjetovnog klera). Nevidane XV st. — Tkon 1517, 1531 — Sali 1535, 1558, 1582, 1614. — Lukoran 1632 — Pakoštane 1660 — Savar 1672.

DOMIN (titula župnika i kaptolskog funkcionara). Omišalj oko 1300 — Vrbnik 1505 — Savičenta gr. 6. 1575 — Sali 1581.
DON (svećenička titula u Dalmaciji). Sali 1558 — Iž Veli 1609 — Kukljica 1666 — Žman XVII —XVIII st. — Kolan 1703 — Filip-Jakov 1707 — Zapuntel 1712 — Turanj 1739 — Ist 1740, 1742 — Tkon gr. 4. 1743 — Grusi 1750.
DRŽAVNIK. Omišalj 1442 — Šterna 1541.
DUŽ (dužd). Hrastovlje 1518.

EVANJELIST. Baška oko 1100 (Bašćanska ploča). V.: VAINELIST.

FARMAN (titula za župnika u sjeveroistočnoj Istri). Vrh 1463 — Predloka 1466 — Draguć Sv. E. gr. 33. XV st.; gr. 10. 1529. Draguć 1529. Hrastovlje gr. 19. 1512.
FRA. Roč Sv. A. gr. 6. XIV—XV st. — Bale gr. 5. 1507 — Glavotok, grafit 1522 — Senj XV st. — Žminj Sv. A. gr. 2. XV—XVI st. — Savičenta gr. 2. 1554 — Glavotok 1588 — Čunski 1627 — Osor 1634 — Školjić 1687.
FRATAR. Tkon gr. 1. 1459 — Zadar 1520 — Zaglav 1564 — Posedarje 1580 — Barban Sv. A. gr. 27. 1666.
GASTALD. Baška 1626. V.: kastald, kaštal, kaštalad, kaštald.
GOSPA. Brinje 1518 — Ozalj gr. 8. 1544.
GOSPOD (svećenička titula). Zanigrad gr. 5. XV—XVI st.
GOSPODA BNETCI (mletačka republika). Barban Sv. A. gr. 34. 1508.
GOSPODIČNA. Ozalj gr. 8. 1544.
GOSPODIN, arhiprvad senjski. Senj 1477.
GOSPODIN, (knez, ban) Zrinski Mikluš. Ozalj gr. 8. 1544.
GOSPODIN, biskup. Predloka 1461 (»va vrime počtovanog oca i gospodina, gospodina Antona Gopa biskupa i kneza tržačkoga«). — Hrastovlje 1518, (»va vrime... gospodina z Bergama škofa koparskoga«). — Dobrinj 1578.
GOSPODIN, farman (župnik). Predloka 1466 (»gospodin Vid Sučerge farman«).

GOSPODIN (feudalac, zemaljski gospodar). Paz 1461 (»va vrime gospodina Jurija Pazara«). — Kršan 1541/42 (»va vrime gospodina Andrija Kršain«). — Borut 1560 (»gospodin Adam« Schwetkovitz, zakupnik pazinske grofovije).

GOSPODIN, kapitan. Bakar 1530.

GOSPODIN, knez. Belaj (Čepić) 1492 — Novi 1511 (»naš' gospodin' vzveličeni knez Brnardin'« Frankapan). — Kosinj 1517 (»vzveličeni i zmožni gospodin knez«). — Predloka 1466 (»biskup i knez tržački«).

GOSPODIN (komendatarni opat). Tkon oko 1450.

GOSPODIN papa. Hrastovlje 1518. (»va vrime gospodina pape Leona X.«) — Novi 1511 (»va vreme presvetoga oca i gospodina, gospodina Julija pape«).

GOSPODIN paroh, poštovani. Turanj 1739.

GOSPODIN, parohijan. Filip-Jakov 1707 (»parohian poštovani gospodin don Mikula Kužinović«).

GOSPODIN (plibanuš). Golubić 1442.

GOSPODIN plovan. Zamask gr. 1. 1436 — Predloka 1461, 1466 — Novi 1511 — Hum 1529 — Omišalj XV—XVI st., 1533—36. — Dobrinj 1578, 1586 — Bačva 1581 — Dubašnica 1600 — Šorići gr. 7. 1645.

GOSPODIN (gradski sudac). Bakar 1517.

GOSPODIN škof. Hrastovlje 1518 (slov. biskup).

GUSAR gospodina bana. Ozalj gr. 8. 1544.

GUVERNADOR, GUVERNADUR. Beli, prva pol. XVI st. («kaštaldi i guvernadori vse brat'e«, »ki guvernaduri«).

GUVERNATUR. Draguć 1529. »župan Križan Krivić ki biše guvernatur te crikve«).

GVARDIJAN. Školjić 1596 (»sub guardiano«). 1687.

HERCEG. Bužim XV st. (»herceg Ivaniš«).

IZIBRANI knez. Bužim XV st.

KALONIH (canonicus). Barban Sv. A. gr. 28. 1447.

KANONIK. Senj 1543 — Lindar 1588 (»kanonik i plovan brbaski«). — Boljun 1590 — Barban Sv. A. gr. 23. 1628.

KAPELAN. Paz 1461 — Baška 1507 — Barban Sv. A. gr. 38. 1508 — Dole XV—XVI st. Bačva 1532 — Lindar 1532 — Beram. gr. 54, 1543 — Hrastovlje gr. 15. 1546; gr. 10. 1570 — Kontovel gr. 6. XVI st.

KAPITAN. Hrastovlje 1518 (»va vrime... miser Paskvala Ingalda kapitana«. Capitaneus Sclavorum). — Bribir 1527 — Bakar 1530 — Kali 1701 — Grusi 1750.

KAŠTAD. Poljica 1497.

KAŠTAL. Vrbnik 1527.

KAŠTALAD. Belgrad 1640 (»plovan i kaštalad, pop Mikula Mužević«).

KAŠTALD, KAŠTALDI. Bribir 1491 — Poljica 1497 — Dobrinj 1510, 1578 — Podskoči 1526. — Omišalj 1533—36 — Beli, prva pol. XVI st.

KNEZ. Baška oko 1100 (Bašćanska ploča). — Senj 1330 — Golubić 1442 — Baška 1469 — Predloka 1461 (biskup i knez, Trst) — Omišalj 1476 — Belaj (Čepić) 1492. — Bužim, konac XV st. — Krbava XV st. — Novi 1511 — Kosinj 1517 — Brinje 1518 — Bribir 1524, 1527 — Vrbnik 1599 — Grobnik 1649.

KOLUDAR, KOLUDRI. Tkon 1517.

KONEŠTAB(E)L. Predloka 1461.

KOVAČ. Hum gr. 38. XII st. (»Humski grafit«).

KRALJ. »kralъ hrъvatъskъi«. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča). — »kralj Matijaš« (Korvin). Bužim XV st. — »Děkii kral'« Hum. gr. 20a. XIV—XV st. — »kralj Masimijan«. Hum gr. 25. 1516.

KURAT. Lindar gr. 1. 1596.

MAGISTER. Hrastovlje 1490 (»magister Iohannes de Kastua pinxit«) — Rijeka 1561 (»magister Gasparus«).

MEŠTAR (v.: moistar, majstor). Vrbnik 1347 (»a meštri su Prvan' Tomac Taldi«) — Omišalj 1405 (»meštar Sinoga«) — Vrbnik 1445 (»Mihovil meštar«) — Dvori 1468 (»meštar Paškval Molća«) — Pirovac 1495 (meštar Mihovil Jaković) — — Vrbnik 1505 (»meštri biše Marko, Ivan', Petar«) — Dubašnica (»meštar Ivan Sormilić«) — Hrastovlje 1518 (meštar Anton Damidun) — Podskoči 1526 (meštar Tomaš) — Vrbnik 1527 (meštar Blaž Nerat i meštar Tomaš z Bribira) — Draguć 1529 (meštar Anton s Padove) — Hum 1529 (meštar Anton s Padove); 1552 (meštar Bastijančić) — Omišalj 1533—36 (meštar Pjero z Omišlja i meštar Andrij s Kotora) — Vrbnik 1553 (meštri Anton i Matij Zidarić) — Dobrinj 1555 (meštar Petar i Mihovil) — Borut 1560 (meštar Juri Švorc i Toma Larutin z Goric) — Pridvor 1567 (meštar Pavel Konc) — Vrbnik 1569 (meštar Ivan?) — Dobrinj 1578 (»po meštrih Barići Vlahovići, Ivani Bogdanići z Vrbnika i Matiji Vlahovići z Dobrinja«) — Kožljak 1590 (meštar Luka?) — Hum 1609 (meštar Juri Gršinić) — Vrbnik 1611 (meštar Bartol Vlahović) — Belgrad 1640 (Baštijan Brnikar meštar) — Brseč 1644 (meštar Andrij) — Silba 1660 (meštar Franić Lorenc(in) — Savar 1672 (meštar Lovre Senestrin) — Grusi 1750 (Urekić Miladin meštar) — Zadar-Arbanasi 1766 (Pave Selestrin meštar).

MILOST, Vaša (titula redovničkog provincijala). Glavotok, grafit 1522.

MINISTAR (redovnički provincijal). Glavotok, grafit 1522 (»poštovani oče ministre«).

MISER (mlet. missièr, titula odličnika). Hrastovlje 1518 (»va vrime ... miser Frančiska Mula poteštata i miser Paskvala Ingalda kapitana«) — Sv. Ivan od Šterne 1595 (»miser pre Iure Stavero pievano«).

MOJSTAR, MOJSTR. Paz 1461 (»moistar' Albert'«) — Predloka 1461 (»moistri Jakše i Benko is Sučerge«) — Vrh 1463 (»moistar' Benko is Sučerge«) — Predloka 1466 (»moistar Benko Sučerge«) — Dolenja Vas (Istra) 1551 (»mojstr Juri Švorc«) — Brul 1606 (»moistar Mikula Prodan«).

MUČENIK. Hum gr. 12. XIV st.

MUŽ, MUŽI, DOBRI MUŽI. Vrh 1463 (»tada behu ... starešini 2 dobra muža...«) — Draguć 1529 (»I v to vrime bihu v Dragući muži ki to stvoriše«, »i ostali dobri muži v Dragući«) — Hum 1529 (»muži dobri«... »i ostali dobri muži«) — Hum 1562 (»V vrime... i pročih muži«). — Vrbnik 1599 (»i ostalih poštovanih muži«).

ODVITNIK, Kosinj 1517.

OPAT. Krk XI st. (Krčki natpis, »Majъ opat«) — Baška oko 1100 (Bašćanska ploča, »opatъ Drъžiha«, »opatъ D(o)brovitъ«); Baška oko 1100 (Jurandvorski ulomak I) — Omišalj 1477 (»Stipan opat«).

OSKOK (Uskok). Draguć Sv. R. gr. 20, 1615.

OTAC. Predloka 1461 (»va vrime počtovanoga oca.... biskupa«) — Novi 1511 (»va vrime presvetoga oca i gospodina, gospodina Ijulija pape«) — Glavotok, grafit 1522 (»počtovani oče ministre«).

PAPA. Hum gr. 12. XIV st. — Hrastovlje 1518 (»va vrime gospodina pape Leona X«) — Novi 1511 (»va vrime presvetoga oca i gospodina, gospodina Ijulija pape«).

PAROCHO. Boljun 1645.

PAROCUS. Boljun 1641.

PAROH. Turanj 1739 (»počtovani gospodin paroh don Šime Kulerić«).

PAROHIJAN. Sali 1535, 1581, 1614 — Lukoran 1632 — Kukljica 1666 — Savar 1672 — Filip-Jakov 1707.

PAROKIJAN. Olib 1519.

PAROK. Zemunik 1726 — Grusi 1750.

PARON. Dubašnica 1725.

PIEVANO. Sv. Ivan od Šterne 1595 (»miser pre Iure Stavero pievano«).

PLEBANUŠ. Trg kod Ozlja, oko 1516.

PLEMENITI. Belaj (Čepić) 1492 — Kosinj 1517 (»va vrime plemenitoga i počtovanoga čovika Ivana Martinuševića«) — Grobnik 1649 (»plemeniti knez«).

PLIBANUŠ. Golubić 1442 (»Matijaš pop... plibanuš«).

PLOVAN. Zamask gr. 2. 1416 (»plovan žamaški«), gr. 1. 1436 — Predloka 1461 — Barban Sv. A. gr. 35. 1470 — Žminj Sv. A. gr. 6. 1470 (»plovan žminski«) — Zarečje 1475 (»plovan zarečki i novački«) — Omišalj XV—XVI st. (»gospodin plovan«); 1533 — 36; 1575 (»plovan omišalski«). — Dobrinj 1510, 1578, 1605 — Novi 1511, 1606 (»grob... plovana novogradskoga«) — Beram gr. 24. 1522 (»plovan Padove«) — Hum 1529 (»v Humi plovan gospodin Ivan Pečanić«) — Šterna 1541 — Radovani gr. 2, 1541 (plovan Berma, pop Mihovil Markučić) — Boljun 1556 (»plovan boljunski«), 1590, XVI st. — Borut 1560 — Grobnik 1594 (»plovan grobnički«) — Cerovlje 1588 — Lindar 1588 (»plovan lindarski.... plovan brbaski«) — Lovran 1595 (»plovan lovranski«) — Dubašnica 1600 — Brul 1606 — Brseč 1608 (»plovan brsečki«) — Belgrad 1640 (»plovan griški«) — Šorići gr. 7. 1645.

POČTOVANI. Predloka 1461 (»va vrime počtovanoga oca... biskupa«) — Kosinj 1517 (»počtovani čovik... sluga kneza«) — Sali 1581 (»počtovani domin parohijan«) — Glavotok, grafit 1522 (»počtovani oče ministre«) — Turanj 1737 (»počtovani gospodin paroh«).

PODRUŽNIK. Zanigrad gr. 5. XV—XVI st. (»podružnik, gospod...«); gr. 13. 1450 (»Andrei pop, podružnik v Loci«).

PODŽUP. Barban Sv. A. gr. 11, 12. 1450 — Draguć 1529 (»župan Juri Štrpin i biše nega podžup Fabjan«) — Hum 1529 (»Juraj Gržinić i nega podžup Grgur Bakšić«).

POP. s. o.

PORKULAB u Grobniku. Grobnik 1649.

POSLЪ (missus). Baška oko 1100 (Bašćanska ploča. »Prbъnežba.. poslъ Vinodolě, Ěkov vъ otocě«).

POŠTOVANI. Vrbnik 1599 (prisvitli, poštovani gospodin biskup) — Vrbnik 1599 (poštovani gospodin plovan).

POTEŠTAT (koparski). Hrastovlje 1518.

PRAVADNIK. Senj 1483. V.: Prvadnik.

PRE (svećenička titula). Predloka 1461, 1466 — Žminj Sv. A. gr. 6. 1470 — Barban Sv. A. gr. 5, 13, 14, 23. XV i XVI st. — Dvigrad gr. 1. 1503; gr. 3. 1606, gr. 7. 1621 — Dobrinj 1510, 1605. — Hrastovlje gr. 19. 1512 (»pre Mikulaš... farman v to vreme«); gr. 17. 1520 (»pre Ivan Visintin rodom z Labina«); gr. 11. 1543; gr. 10. 1570 (»pre Anton Svetina, kapelan«); gr. 21. XVI st (»pre Mihel«, »pre Jure rodom z Brtonigle«) — gr. 7. 1614 (»pop pre Mikula Budaković«). — Olib 1519 — Lovran gr. 16. 1525 (»pre Filip Donadović« — Omišalj 1535 — Oprtalj Sv. M. gr. 2. 1537 — Šterna 1541 — Borut 1560 — Draguć Sv. R. gr. 23. 1564; gr. 2. XVI st. (»pre Dumenigo abitanć v Dragući«); gr. 18. 1626; Draguć Sv. E. gr. 23. 1626 — Sorbar gr. 2. 1568 — Savičenta gr. 6. 1575 — Bačva 1581, 1602; Bačva Sv. J. gr. 2. 1597. — Boljun 1590 — Šorići gr. 4. 1592; gr. 5. 1604; gr. 6. 1620; gr. 3. XVI—XVII st. — Sv. Ivan od Šterne 1595 — Beram gr. 20. XVI st. — Lindar gr. 2. XVI st. (»pre Mavra Martića, arhižakna pićanskoga«) — Pićan gr. 1. XVI st. — Brul 1606 — Krnica 1607 — Hum 1609; gr. 10. XVI st. — Dubašnica 1614 — Višnjan gr. 1, 3. XVI—XVII st. — Radovani gr. 3. XVI—XVII st. — Kras 1711.

PREČASTNO drivo svetoga Križa. Grobnik 1649.

PREOŠT Pazina, Levac Križanić. Kontovel, gr. 4. 1566. Praepositus, njem. Propst, danas u Pazinu: prošt.

PREPOČTOVANI (plovan u Loki, Predloki). Hrastovlje gr. 21. XVI st.

PRESVETI. Novi 1511 (»va vrime presvetoga oca i gospodina, gospodina Ijulija pape«). — Grobnik 1649 (»presveto trojstvo«).

PRESVITLI. Grobnik 1649 (»presvitli gospodin Petar Zrinski«). — Sutomišćica 1693 (»pod prisvitlim gospodinom arhibiskupom«).

PREZBITER. Hum gr. 25. 1516 (»prezbiter Simon de Roco«, tj. pop Šimun Greblo iz Roča).

PRI (svećenička titula, pre). Oprtalj Sv. Jelena, grafit 1496 (»pri Marko Hodanović od zadarske dežele«).

PRIBANUŠ (plebanus). Draguć Sv. E. gr. 11. XV st. — Kosinj 1517.

PRINCIP. Beram gr. 63. 1523.
PRISVETLI i poštovani gospodin ... biskup. Vrbnik 1599.
PRIUR. Tkon 1517, 1523, 1531.
PROFETA. Hrastovlje 1490.
PROKARATUR. Grusi 1750.
PROKORATUR. Novi XVI st. (»pop' Filip' ... prokoratur ovoga oltara«).
PROKRADUR. Dobrinj 1605.
PROKURATUR. Senj 1543 — Vrbnik 1599.
PROROK. Draguć Sv. E. gr. 24. XIV st. Draguć Sv. R. gr. 15. 1554.
PROŠT (praepositus, njem Propst). Beram 1431 (»prošt Didak?«). V.: Preost.
PRVAD. Vrbnik 1374 (»prvad' Marak'«).
PRVADNIK. Omišalj, oko 1300 (canonicus oeconomus), v.: Pravadnik.
PUČANIN. Senj 1543.

REDOVNIK (zaređeni svećenik). Hrastovlje 1518. — Bačva 1581 — Cerovlje 1594 — Belgrad 1640.

SATNIK. Vrbnik 1347.
SLUGA. Kosinj 1517. Martinušević, sluga kneza Anža Frankapana. — Krnica 1607 (»sluga slug služećih Bogu«). — Zadar XV st.
STAREŠINA. Vrh 1463 — Mali Mlun 1555 — Sovinjak 1557 (»va vrime župana Kirina Sirotića ki je i starešina crkveni«) — Draguć 1565 — Pridvor 1567 — Puče 1571 — Brul 1606 — Hum 1609.
STARIŠINA. — Brest (Hum) 1541.
STLP'NIK, Semion. (Sv. Šimun Stilita). Omišalj XIII/XIV st.
SUDAC. Turanj, oko 1500 — Omišalj 1533—36 (»va vrime ... sudac ki běhu toga vrimena«) — Dobrinj 1578 (»V vrime ... sudca Lovrenca Mužinića i drugo leto sudca Ivana Agnušića«); 1605. — Beram gr. 120. XVI st.
SUSED. Hrastovlje 1518. — Sovinjak 1557.
SVITLOST (kraljeva). Bakar 1530.

ŠKOF (slov. biskup). Hrastovlje 1518.

USKOK, V.: OSKOK.

VAINELIST (evanđelista). Barban, Sv. A. gr. 43, XV st.
VERNI. Brinje 1518.

VICEKAPITAN. Bakar 1530 (»vicekapitan bakarski i vinodolski«) Barban Sv. A. gr. 25, 1491 (»to vrime v Pazin vicekapitan«).
VIKARIN (vicarius). Predloka 1461.
VITEZ. Beram gr. 10. XV—XVI st. (»Juraj vitez«, sv. Juraj).
VLASTELIN. Senj 1543.
VZMOŽNI, gospodin knez. Kosinj 1517. Bribir 1527.
VZVELIČENI knez. Novi 1511. — Kosinj 1517.

ZLATOUSTI Ivan (sveti). Zadar 1442.
ZMOŽNI, gospodin knez. Bribir 1524.

ŽAKAN. Draguć Sv. E. gr. 31. XIV—XV st; gr. 13. 1491; Draguć Sv. R. gr. 1. 1562; gr. 24. 1597 — Zamask gr. 1. 1436 (»žakan Rišta z Brěběra«) — Radovani, gr. 1. 1440; gr. 7. 1591 — Hum gr. 26. 1490; gr. 33. XV st; gr. 5. XV—XVI st; gr. 24. XVI st. — Barban Sv. A. gr. 31. 1496; gr. 9, 37. XV st; gr. 42. XV. st; gr. 32. 1541; gr. 45. 1587; Sv. J. gr. 2. 1582; gr. 6. XVI st. — Oprtalj Sv. Jelena, grafit 1496; Sv. Silvestar, grafit XV—XVI st. — Sorbar gr. 6. 1496 — Roč Sv. R. gr. 2. XV st. — Višnjan, grafit XV st. — Medulin gr. 4, 6. XV—XI st. — Žminj Sv. A. gr. 3, 8. XV—XVI st; gr. 17. XVI st. gr. 14. XVII st. — Zanigrad gr. 4. XV—XVI st. — Dvigrad gr. 1. 1503; gr. 3. XVI st. — Savičenta gr. 4. 1506; gr. 5. XVI st. — Hrastovlje 1518; gr. 5, 9. XVI—XVII st. — Beram gr. 41, 63, 114, 117. 1523; gr. 23, 92, 108, 115. 1524; gr. 124. 1546; gr. 29. 1548; gr. 21, 25, 45, 46, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 77, 78, 84, 90, 91, 94, 96, 107, 109. XVI st. — Gradinje gr. 1. XV—XVI st. — Gologorica gr. 8. 1538. — Vrbnik 1542. — Lovran gr. 19. 1549; gr. 14. 1551, gr. 34. XVI st. — Dobrinj 1578 — Kontovel gr. 7. 1591. — Paz gr. 11, 19. XVI st. — Rakotule gr. 2. XVI st. — Jablanica gr. 2. 1603 — Ozalj gr. 9. 1604 — Višnjan gr. 4. 1605 — Dubašnica, Sv. Anton gr. 4. XVIII st.
ŽAKAN (»u redu vanjelskom«, đakon). Beram gr. 41, 1523.
ŽUPAN. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »župaъ Desim(i)ra Krъbavě«) — Paz 1461 — Draguć 1529; Draguć Sv. E. gr. 31. XIV—XV st; gr. 28. 1540 — Draguć Sv. R. gr. 12. 1597. — Sv. Ivanac 1516 — Lovran gr. 15. 1522; gr. 40. 1575 — Hum 1529, 1545, 1552, 1562, 1609. — Materada 1535 — Šumber 1540 — Kršan 1541—42 — Sovinjak 1557 — Kršikla 1572 — Zrenj 1582 — Boljun 1590 — Žminj Sv. A. gr. 18. XVI st.

TOPONIMI, KTETICI, ETNICI

ARBANAS, etn. Zadar-Arbanasi 1766.

BAČAVSKI, kt. od Bačva. Bačva 1581. Bačva gr. 1. 1628.
BAKARSKI, kt. od Bakar. Bakar 1530.
BARBAN i BRBAN (»z Brbane«, »z Barbana«, »v Barbane«, »v Brbane«). Barban Sv. A. gr. 14, 19, 21, 28, 30, 33. XV st. — Barban, Sv. J. gr. 1. 1579. — Dvigrad gr. 1. 1503 — Žminj Sv. A. gr. 14. XVII st.
BARBANSKI i BRBASKI kt. Barban Sv. A. gr. 32. 1541 — Lindar 1588.
BENETCI, v. i BNETCI. Hum gr. 25. 1516.
BENETAČKI, kt. Hrastovlje 1518.
BERAM (»z Berma« i »Běrma«, »v Berme«). Radovani gr. 1, 1440; gr. 2, 1541 — Draguć Sv. E. gr. 7. 1496 — Dvigrad gr. 2. 1525; gr. 10. 1532. — Barban Sv. J. gr. 2. 1582 — Beram gr. 21, 25, 41, 54, 92, 114, 115, 117. XVI st. — Lovran gr. 35. 1556.
BERGAMO. Hrastovlje 1518 (»gospodin z Bergama«).
BETLEM (Betlehem). Tkon gr. 1. 1459.
BNECI, BNETCI. Barban Sv. A. gr. 34. 1508. (»gospoda Bnetci«). V. Benetci. — Vrbnik 1599 (»u Bnecih«).
BOLJUN. Gračišće Sv. M. grafit 1437. — Paz gr. 18. 1566 — Pićan gr. 5. XV st.
BOLJUNSKI, kt. Boljun 1556, 1590.
BORUTSKI, kt. od Borut. Borut 1560 (»plovan borutski«).
BRĚBĚR, v. i BRIBIR. Zamask gr. 1. 1436 (»Rišta žakan z Brěběra«).
BREST. Draguć Sv. E. gr. 33. XV st. (»z' Brěsta«). BREŠĆAN, etn. (iz Bresta u Istri). Hum gr. 30. 1426 (»pop Mateĭ Brěšćan«).
BREŠA (Brescia u Italiji). Hum gr. 25. 1516.
BRIBIR (»Bribira«, »Bribiri«). Bribir 1527 —Vrbnik 1527 — Dole, grafit XV—XVI st.
BRINJE. Bale gr. 5. 1507.
BRSEČ. Zanigrad gr. 4. XV—XVI st. — Paz gr 19. XVI st. — Brseč 1608.
BRSEČKI, kt. Brseč 1608.
BRTONIGLA. Hrastovlje gr. 21. XVI st.
BUZET. Dvigrad gr. 9. 1572.
BUŽANE. Paz 1461 (»Andrij iz Bužan'«) — Hum 1529 (»rodom iz Bužan«).
BUŽE. Godešič gr. 2. 1501 (»Petar iz Buža«).

CARIGRAD. Tkon gr. 1. 1459.
CETINJANIN, etn. Olib 1519.
COLANE (tal., Kolan na Pagu). Kolan 1703.
CRIKVENICA, CRKVENICA. Kontovel gr. 2. 1534; gr. 3. 1599.

ČEPIĆI. Beram gr. 107 XVI st. (»žakan Mihovil s Čepić«).

DABRAN etn. Medulin gr. 3. XV—XVI st. (»pop Marko Dabran'«).
DALMACIJA. Ozalj gr. 8. 1544 (»ban hervachi slovinski i dalmacie«).
DAMIDUN (tj. da Meduno, Furlanija) Anton, meštar. Hrastovlje 1518.
DOBRINJ. Dobrinj 1578.
DRAGUČ. Draguć 1529 (»v Dragući«) — Draguć Sv. E. gr. 7. 1496 (»v Dragoći«); gr. 10. 1529 — Draguć Sv. R. gr. 2. XVI st; gr. 20. 1615 (»pre(d) Draguć«); gr. 18. 1626. (»stah Draguće«); gr. 23. 1564 (»z Draguća«); gr. 27. 1533 (»pred Dragućem«). — Hum 1552.
DRAGUĆSKI, kt. Draguć Sv. E. gr. 33. XV st.
DRIVENIK. Lindar gr. 4. 1532.
DUNAJ. Bakar 1530.

GAČANI. Golubić 1442.
GOLA GORICA (Gologorica). Barban Sv. A. gr. 32. 1541. (»žakan Brnardo z Gole Gorice«).
GORICA, GORICE. Borut 1560. (»Toma Larutin z Goric«). — Vranja gr. 1. 1564.
GRIMALDA. Draguć Sv. R. gr. 23. 1564. (»na Grimalda«).
GRIŠKI, kt. od Grižane. Belgrad 1640. (»plovan grišći«).
GROBNIK. Vodnjan, grafit 1490 — Žminj Sv. T. gr. 2. XV—XVI st. — Kožljak 1590 (?). — Grobnik 1649.
GROBNIČKI, kt. Grobnik 1594 (»plovan grobnički«).

HRASTOVLJE. Hrastovlje gr. 7. 1614. (»u Hrastovlja«).
HRILIN (Hreljin). Pula, grafit 147(?) (»pop Broz s Hrilina«).
HRVATI. Bužim, kraj XV st.
HRVATSKA zemlja. Bužim, kraj XV st.
HRVATSKI, kt. Baška oko 1100 (Bašćanska ploča — »kralь hrъvatьskъĭ«).
HUM. Hum 1529.

IST. Zapuntel 1712.
ISTRA. Barban Sv. A. gr. 34. 1508 (»kada zauješe gospoda Bnetci vsu Istru«).
ISTRIJA. Savičenta gr. 2. 1554. (»hodeći priko Istrie«).
ISTRIJAN, etn. Roč Sv. R. gr. 2. XV st. (»Istrian z Pavlinići«).

JERUSOLIM (Jeruzalem). Tkon gr. 1. 1459 (»strah u ... Erusolimu«).
JEVREJSCI, kt. (»otroci jevrejsci«). Beram gr. 17, 18. 1534.

KARČKI, kt. od Krk. Vrbnik 1599 (»u vrime ... biskupa karčkoga«).
KASTAV. Žminj Sv. A. gr. 17. XVI st. Dvigrad gr. 7. 1621.

KASTUA (Kastav). Hrastovlje 1490.
KATUN (selo u Istri). Sorbar gr. 6. 1496.
KOPARSKI, kt. od Kopar. Hrastovlje 1518.
KOTOR (u Vinodolu). Omišalj 1533—36.
KOŽLJAK. Belaj 1492 (»gospodin v Kožlaki«).
KRAJINA. Baška oko 1100 (Bašćanska ploča, »vъ dni Kъneza Kosъmъta obladajućago vъsu Kъrainu«).
KRBAVA. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »županъ Desim(i)ra Krъbavě«).
KRBAVSKI, kt. (knez). Krbava, kraj XV st.
KRINGA Hrastovlje gr. 15. 1546.
KRČKI, kt. od Krk. Baška 1469 (»knez krčki«) — Kosinj 1517 — Bale gr. 4. 1523 (»pop Matija z otoka krčkoga«) — Bribir 1527.
KRŠAN. Bukovica gr. 2. XVI st. (»Gašpar Lazarić z Kršana«).
KUBED. Hrastovlje gr. 15. 1546. (»kapelan Kubede«).
KUKLJICA. Kukljica 1666.

LABIN. Zarečje 1475 (»pop' Grěgor' z Lab(i)na«) — Hrastovlje gr. 17. 1520.
LIKA. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »Mratinъ vъ Licě«) — Roč Sv. A. gr. 2. 1417. — Barban Sv. A. gr. 7. 1453.
LINDAR. Gologorica gr. 5. XV—XVI st. — Barban Sv. J. gr. 4. 1521 — Žminj Sv. A. gr. 7. XV—XVI st. — Lindar Sv. K. gr. 4. 1532 (»v Lind(a)ri«); Sv. M. Magdalena gr. 1. 1596 (»v Lin'd(a)ru«).
LINDARSKI, kt. Lindar 1588.
LOKA (Predloka). Zanigrad gr. 13. 1450 (»v Loci«, »v Lok'«). — Hrastovlje gr. 21. XVI st.
LOPAR. Hrastovlje gr. 16. 1546. (»pop Matei Škrpočić z Lopara«).
LOŠINJ. Medulin gr. 4. XV—XVI st. (»Valko žakan' od Lošina«).
LOVRAN. Gologorica gr. 9. 1455. — Lovran gr. 12. 1558. — Savičenta gr. 5. XVI st.
LOVRANSKI, kt. Lovran 1595.
LOVREČ, v. Sotlovreč.
LUGBO (tal. Olib). Olib 1519.
LUPOGLAV. Beram gr. 56. 1550.

MATERADA. Materada 1535 (»Matarada«).
MIKUL(J)A. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »Mikula vъ Otočъci«).
MODRUŠ. Gologorica gr. 11. XV st. (»pop Juri s Modruš«).
MODRUŠKI, kt. Baška 1469 — Kosinj 1517 — Bribir 1527. (»knez... modruški...«).
MORAVČE (Dolenjsko, Slovenija). Dole, grafit (»v Muraće«).
MURAĆE, v. Moravče.

NAZARANIN, etn. (Isus Nazaranin). Draguć Sv. E. gr. 12 XV—XVI st.
NOVAČKI, kt. od Novaki (Pazinski Novaki). Zarečje 1475 (»plovan zarečki i novački«).
NOVOGRADSKI, kt. od Novi (vinodolski). Novi 1606.

OLIBSKI, kt. od Olib. Olib 1519.
OMIŠALJ. Omišalj 1533—1536 (»meštar Pěro z Omišla«).
OMIŠAL(J)SKI, kt. Omišalj 1525. (»plovan omišalski«).
OSTROŽAC. Vrh 1463 (»pop Stipan iz Ostrošca«).
OTOČAC. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »vъ Otočъci«).
OTOK (Krk). Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »vъ otocě«).

PADOVA. Draguć 1529 — Hum 1529 (»meštar Anton s Padove«) — Beram gr. 24. 1522 (»plovan Padove«, danas Kašćerga u Istri).
PAŠMAN. Tkon 1531.
PAVLINIĆI. Roč Sv. R. gr. 2. XV st. (»Istrian z Pavlinići«).
PAZ. Paz gr. 19. XVI st. (»na Paz«).
PAZAR, etn. Paz 1461 (»va vrime gospodina Jurija Pazara«).
PAZIN. Barban Sv. A. gr. 25. 1491 (»v Pazin«) — Pazin gr. 3. 1557 (»v Pazini«); gr. 4. XVI st. (»u Pazin«) — Kontovel gr. 4. 1566 (»preošt Pazina«).
PIĆANSKI, kt. od Pićan. Lindar gr. 2. XVI st. (»arhižakna pićanskoga«).
POREČ. Radovani, grafit 1440.
PODPEČ. Predloka 1461 (»Lukež s Potpeća«).
PREDLOKA, v. Loka.
PUČAR, etn. od Puče. Puče 1571.

RABLJANIN. Savičenta gr. 2. 1554. (»fra Brnardin' Rablanin«).
RAKALJ. Mutvoran 1503 (»Brnardo od Rakla«) — Barban Sv. A. gr. 34. 1508 (»v Rakli«) — Žminj Sv. A. gr. 18. XV—XVI st. (»iz Rakla«).
RIJEKA, RĚKA. Barban Sv A. gr. 9. XV st. (»na Rěku«).
RIPAČ. Golubić 1442.
RIMSKI (car). Bužim, kraj XV st.
ROČ. Roč Sv. R. gr. 5. 1453 — Hum gr. 25. 1516 (»prezbiter Simon de Roco«).
ROVINJ. Kontovel gr. 7. 1591. (»Jadre žakan od Rovina«).
ROVINJSKO SELO. Šorići gr. 6. 1620; gr. 7. 1645. (»iz sela rovinskoga«).

SALI. Sali 1581, 1614.
SALJSKI, kt. od Sali 1535 (»parohijana salskoga«).
SENJSKI, kt. od Senj. Baška 1459 — Senj 1477 — Kosinj 1517 — Bribir 1527.
SLOVINSKI, kt. Ozalj gr. 8. 1544 (»ban hervachi slovinski i dalmacie«).
SOČERGA, SUČERGA, SUČRGA(?). Predloka 1461, 1466. — Vrh 1463.
SOTLOVREČ (Lovreč, Sv. Lovreč Pazenatički u Istri). Dvigrad gr. 4. XVI st.
SRBAR (Sorbar). Sorbar gr. 5. XV—XVI st. (»rodom (z) Srbara«).
STARIGRAD. Rakotule gr. 4. 1522.
SV. IVAN OD ŠTERNE. Sv. Ivan od Šterne 1595 (»Vila di Santo Ivan de la Sterna«, latinicom, talijanski).

ŠKRDA. Silba 1530 (»Schrda«, latinicom).
ŠTERNA. Šterna 1541 — Oprtalj Sv. M. gr. 4. 1534; gr. 2. 1537.

TINJAN. Grdoselo XII st. (Grdoselski ulomak, »Golob s Tinana«).
TRABA (zaselak kod Berma u Istri), Beram gr. 86. XV—XVI st. (»Petar s Trabe«); gr. 89. XVI st. (»Slipicija s Trabe«).
TRŠAČKI, TRŽAČKI, kt. od Trst. Predloka 1461 (»va vrime ... biskupa i kneza tržačkoga«). — Hum 1609 (»biskup tršački«).
TRVIŽ. Radovani gr. 7, XV st.
TRZNE. Draguć Sv. E. gr. 11. XV st.
TURANJ. Grusi 1750.
TURSKI (car). Bužim kraj XV st.
TURKI. Kastav gr. 5, XV—XVI st.

UGL(J)AN. Ugljan 1579.
UGRSKA zemlja. Bužim, kraj XV st. — Hum 1524. V.: Vgrski.

VINODOL. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »poslъ Vinodolě«).
VINODOLSKI, kt. Bakar 1530 (»vicekapitan bakarski i vinodolski«).

OPĆI GLOSARIJ

ABECEDARIJI (glagoljski azbučni nizovi). Roč Sv. A. gr. 1. Oko 1200. (Ročki glagoljski abecedarij) — Draguć Sv. E. gr. 18, gr. 30. Oko 1300. — Hum gr. 18. XII—XIV st. — Lovran gr. 5, 28, 31, 45. Treća četvrtina XV st. — Barban Sv. A. gr. 41. XV—XVI st; Sv. J. gr. 10. XV—XVI st.
ABITANČ. Draguć Sv. R. gr. 2. XVI st. (»pre Dumenigo abitanč v Dragući«).
AG'NEC' Boži (Agnus Dei). Draguć Sv. E. gr. 15. XV st.
ANJELSKI, kruh (Panis angelicus). Beram gr. 27. XVI st.
ANKUNIJA. Vrbnik 1599 (»ova načinba od ankunij«).
ANTAR (oltar). Hum 1529.
APRIJ (mjesec travanj, april). Kaldir 1594.
APRIL. Roč Sv. A. gr. 2. 1417 — Kastav 1453 — Štrped 1500 — Bale gr. 1. 1516 — Tkon 1517 — Hum 1537, 1609 — Pićan gr. 6. 1571 — Barban Sv. A. gr. 10. 1579; gr. 45. 1587; Sv. J. gr. 8. 1589 — Vrbnik 1585, 1599 — Krnica 1607 — — Šorići gr. 6. 1620 — Draguć Sv. R. gr. 18. 1626 — Grusi 1741.
ARMA (grb). Senj 1477.
ARMADA. Bakar 1530.
AŠĆE, conjct. (ako). Lovran gr. 6. XV—XVI st.
AGUST. Savičenta gr. 2. 1554.
AGUŠT. Sorbar gr. 4. 1603.
AVGUST. Barban Sv. A. gr. 33. XV st. — Kastav 1509 — Draguć Sv. E. gr. 22. 1563 — Grobnik 1649.
AVGUŠT. Hum 1562.

BAŠTIJA (bastion, fortikacija). Bakar 1530.
BESTI(J)A. Pazin gr. 4. XVI st.
BEL. adj. (bijel). Oprtalj Sv. M. gr. 1. 1471.
BIKAR (mesar). Trogir o. 1435.
BIL. adj. (bijel). Dračeva Luka XVIII st.
BLAGDAN. Dračeva Luka XVIII st.
BLAGO (imanje, novac, gotovina). Golubić 1442 — Baška 1507 — Draguć 1529 — Borut 1560 — Dobrinj 1578 — Belgrad 1640.
BLAGOVĚŠĆENIĚ svete Marie (Blagovijest, blagdan 25. III) Hum gr. 31. XV st.
BNETCI. Barban Sv. A. gr. 34. 1508 (»gospoda Bnetci«, mletačka republika, vlast).
BOGATAISTVO. Bačva 1581.
BOJATI SE. Beram gr. 31. XVI st.
BORG (suburbium, predgrađe). Draguć, Sv. R. gr. 20. 1615 (»borg pred Draguć«). V.: burg.
BRAŠČINA (confraternitas, bratovština). Omišalj 1533—36 — Dobrinj 1576.

VGRSKI (ugarski, kt. od Ugarska). Golubić 1442 (»vgrskom rusazi«).
VIŠNAN. Višnjan gr. 4, 1605.
VRANA. Pakoštane 1660.
VRBNIK. Dobrinj 1578.
VRH. Bale gr. 2. XVI st. (»pop Mikula z Vrha«).

ZADAR. Posedarje 1580.
ZADARSKI, kt. Oprtalj Sv. J. gr. 1. 1496 (»od zadarske dežele«) — Sukošan 1674.
ZARA, de Zara (tal. Zadar). Bakar 1530.
ZAREČKI, kt. od Zareč, danas Zarečje u Istri. Zarečje 1475 (»plovan zarečki«).
ZRENJ, ZRINJ. Medulin gr. 6. XV—XVI st. (»Grgur žakan iz Zr(?)na«) — Dvigrad gr. 5. XVI st. (»Urban žakan o(d) Zrina«).

ŽAMASK (Zamask u Istri). Oprtalj Sv. J. gr. 1. 1496 (»na Žamask'«).
ŽAMAŠKI, kt. Zamask gr. 2. 1416 (»plovan žamaški«).
ZVANIGRADSKI, kt. od Zvanigrad, danas Zanigrad u Istri. Zanigrad gr. 1. 1447 (»v Zvanigradskoj«, tj. u području koje spada pod Zanigrad).
ŽMINJSKI, kt. od Žminj. Žminj Sv. A. gr. 6. 1470 (»plovan žminski«).

BRAT, BRAČA. Bokanjac 1688 — Zemunik 1726 — Žman 1773.
BRAT (frater, confrater). Lovran gr. 42. XV—XVI st.
BRES. conjct. (bez). Sv. Ivan od Šterne. XV—XVI st.
BRUN (ljubičast). Dračeva Luka XVIII st. (»odića bruna«, ljubičasto liturgijsko ruho).
BUDUĆI. adj. Grobnik 1649 (»za svojih napridak budućih«).
BUDUĆI. gerund. Hrastovlje gr. 15, 19. XVI st. — Grusi 1740.
BURG (suburbium, predgrađe). Draguć Sv. R. gr. 27. 1533.

CARLEN. adj. (crven). Dračeva Luka XVIII st.
CARN. adj. (crn). Dračeva Luka XVIII st.
CARKVA. Posedarje 1700 (latinicom).
CĒNA (cijena). Lovran gr. 6. XV—XVI st.
CESARSTVIJE. Sali XVI st.
CETERA (»i cetera«). Bakar 1530 — Hrastovlje gr. 8. XVI st.
CIMER (grb). Kosinj 1517.
CREKVA. Borut 1560 — Draguć 1565. — Barban Sv. A. gr. 8, 1429.
CRĒKI ili CRĒKVA. Vrbnik 1347.
CREKЪVЪ. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča).
CRIKAV f. (crkva). Senj 1330 — Novi 1511 — Draguć 1529 — Hum 1529, 1609 — Gologorica gr. 5. XV—XVI st. — Šumber 1540.
CRIKI. Vrbnik 1585 — Dobrinj 1576, 1578, 1605.
CRIKVA. Senj 1330 — Predloka 1461 — Gologorica gr. 5. XV—XVI st. — Vrbnik 1505 — Baška 1507 — Novi 1511 — Draguć 1529 — Hum 1529 — Šumber 1540 — Dobrinj 1578, 1586 — Sali 1581 — Grižane 1599 — Bačva gr. 1. 1628 — Belgrad 1640 — Kukljica 1666, 1673 — Sukošan 1674 — Sutomišćica 1693 — Dubašnica XVII st. — Filip-Jakov 1707 — Turanj 1737.
CRKVA. Zaglav 1458 — Zanigrad gr. 12. XV—XVI st.
CRKVENI. Sovinjak 1557 (»starešina crkveni«).

ČAS. Draguć S. R. gr. 15. 1554; gr. 22, oko 1554.
ČAST. Senj 1330 — Hum gr. 21. XIV—XV st. (»č'st'«) — Vrbnik 1347, 1505 — Grobnik 1649.
ČINITI. Poljica 1497 — Novi 1511 — Bakar 1517, 1530 — Omišalj 1525, 1536 — Dvigrad gr. 10. 1532 — Vrbnik 1542, 1599 — Lindar 1559 — Kršikla 1572 — Dobrinj 1576 — Hrastovlje gr. 3. XVI st. — Dubašnica 1600, 1725 — Sali 1614 — Silba 1660 — Belgrad XVII st. — Punat 1759.
ČOVĒK. Draguć Sv. E. gr. 34. XIV—XV st.
ČOVIK. Bužim XV st. — Mošnje gr. 1. XV—XVI st. — Kosinj 1517 — Lindar gr. 5. XV—XVI st. — Draguć Sv. E. gr. 20. XVI st.
ČREVO (utroba). Draguć Sv. E. gr. 24. XIV st.
ČUDIT SE. Lovran gr. 19, 1549.
ČUDO, adv. (mnogo). Golubić 1442.
ČUVATI. Kastav XVI st.

DAN. Baška oko 1100 (Bašćanska ploča) — Oprtalj Sv. M. gr. 1. 1471 — Lovran gr. 12, 25. XVI st. — Draguć Sv. R. gr. 15. 1554 — U dataciji s. o.
DANAS. Hum gr. 20d. XIII st. — Lovran gr. 19, 1549.
DALEČAN adj. Lovran gr. 6. XV—XVI st.
DAR. Bužim, kraj XV st.
DATI. Vižinada gr. 1. XV—XVI st. — Pazin gr. 2. XVI st. — Rakotule gr. 3. XVI st. — Silba 1530, 1660.
DAŽD. Gologorica gr. 5. XV—XVI st.
DELATI, DĒLATI. Omišalj 1405 — Vrh 1463 (»to děla moistar«) — Bačva 1532.
DECA. Beram gr. 126. XVI st.
DECEMBAR. Vrbnik 1565, 1663 — Moščenice 1573 — Višnjan gr. 2. 1667.
DEDEBAR (prosinac, decembar). Draguć Sv. R. gr. 20. 1615.
DEKTEBAR (prosinac, decembar). Barban Sv. A. gr. 26. XV st.
DELO, DĒLO (opus). Zadar 1442 — Pirovac 1495 — Hrastovlje 1490.
DERATI (trgati). Beram gr. 80, 82, 85. XVI st.
DĒVA (virgo) Omišalj XIII—XIV st. — Draguć Sv. E. gr. 24. XIV st.
DEŽELA. Oprtalj Sv. J. gr. 1. 1496 (»od zadarske dežele«).
DEŽELAN. Predloka 1461.
DIVOJKA. Beram gr. 7, 1552 (»divoika«).
DOBAR. adj. Omišalj gr. 2. XV—XVI st. — Beram gr. 7. 1552 — Savičenta gr. 2. 1558 — Paz gr. 18. 1566 — Lovran gr. 30. XVI st. — Kukljica 1666.
DOBRO n. Hum 1529.
DOBRO. adv. Lovran gr. 42. XV—XVI st.
DOM (crkva). Brul 1606.
DOTATI. Dobrinj 1576.
DOVERŠITI. Grobnik 1649.
DRIVO. Grobnik 1644 (»drivo svetoga Križa«).
DRŽATI (upravljati imovinom). Borut 1560.
DUGO. adv. (daleko). Gologorica gr. 16. XVII st.
DUHOVAN (clericus). Bačva 1581.
DUMAJ (misao). Hrastovlje gr. 3. XVI st.
DUŠA. Vrbnik 1538 — Kožljak 1590 — Grobnik 1594 — Beram gr. 102. XVI st. — Bratovanjci 1600.
DVOR. Golubić 1442 (»vas dvor nebeski«) — Beram gr. 63, 1523 (dvor principov).

EREDI (haeredes, tal. eredi, nasljednici). Lindar 1588, Dubašnica 1702. V. i »redi«.

FABRIKA. Dobrinj 1578 — Sali 1581 — Osor 1634.
FABRIKATI (SE). Grusi 1750.
FARA. Zamask gr. 1, 1436 — Predloka 1461.
FEBRAR (veljača, februar). Šorići gr. 5. 1604; gr. 3. 1618 — Draguć Sv. R. gr. 17. 1647 — Kožino 1770. V.: pervar, prvar.
FIGURA. Paz 1461 — Hum 1529 — Otočac 1751.
FLAFOLIT(I). Barban Sv. J. gr. 7. XVI st.
FONDAMEN(A)T. Dobrinj 1576.
FRASKA. Pazin gr. 4. XVI st.
FRUŠTAN (išiban, tal. frustato). Medulin gr. 2. 1410.

FUDUMEN(A)T (temelj, fundamentum). Bužim, kraj XV st.
FUNDAMEN(A)T. Dobrinj 1605.

GARGARINE M'ŠE (Gregorijanske mise). Hum gr. 13. XIII st.
GLEDATI. Lovran gr. 19, 1549.
GOD (anniversarium). Vrbnik 1565 — Lovran gr. 15. 1522; gr. 40, 1575.
GODIŠĆE. Silba 1660.
GODIŠTE. Grusi 1740 (»sveto godište«).
GOLOBIN. adj. (golublji). Beram gr. 112. 1504 (»ptěnac golobin«).
GOSPA (uxor). Brinje 1518.
GOSPODAN(J). adj. (Gospodnji). Gologorica gr. 1. XVI st.
GOSPODAR. Dobrinj 1576.
GOTOVO. adv. Hum gr. 2. 1425.
GOVORITI. Draguć Sv. E. gr. 24. XIV st; gr. 29. XIV—XV st. — Lovran gr. 19. 1549.
GRAD (utvrđeni grad). Bužim, kraj XV st.
GRADITI. Kukljica 1666.
GRAGORINE MAŠE (Gregorijanske mise). Hum gr. 9. XIII st.
GREB (grob). Bokanjac 1688 — Zapuntel 1712.
GREH. Draguć Sv. E. gr. 15, XV st. — Bačva 1581 — Beram gr. 27, 31. XVI st.
GRESTI. Radovani, gr. 1. 1440 — Oprtalj Sv. J. gr. 1. 1496.
GRIH. Golubić 1442.
GRLIČIĆ (dem. od grlica). Beram gr. 112. 1504.
GROB. Omišalj XIII/XIV st. — Lovran gr. 23, 24. XV—XVI st. — Zanigrad gr. 3, 4. XV—XVI st. — Turanj, oko 1500 — Brinje 1518 — Zadar XV st., 1520, 1567 — Sali 1535, 1558, 1582 — Zaglav 1564 — Vrbnik 1565 — Kršikla 1572 — Ugljan 1579 — Bačva 1581 — Tkon 1584 — Lindar 1588 — Kožljak 1590 — Sv. Ivan od Šterne 1595, XVI st. Materada XVI—XVII st. — Dubašnica 1600 — Grižane 1601 — Gologorica 1601 — Belgrad 1606 — Novi 1606 — Pašman XVII—XVIII st. — Baška 1748 — Žman 1773.
GULA (lat. proždrljivost). Gologorica gr. 14. XV—XVI st.
GUVERAN (uprava, tal. governo). Omišalj 1533—36.
GUVERNATI. Borut 1560 — Dobrinj 1576.

HĆER. Kožljak 1590.
HĆI. Beram gr. 8. 1551; gr. 7. 1552 — Dobrinj 1576.
HINBA (himba). Hum 1529.
HIŠA. Črnikal 148? — Šumber 1551 — Trviž XVI st. — Draguć, kraj XVI st.
HIŽA. Šumber 1551.
HLEB. Kastav gr. 2. XV st.
HODITI. Savičenta gr. 2, 1554.
HRAM (crkva). Pridvor 1567.
HRIZMA (sv. ulje). Kožino XVIII st.
HRUH (dijalekt. kruh). Draguć Sv. R. gr. 23. 1564.
HVALA. Dubašnica gr. 1. XVIII st.
HVALITI. Barban Sv. J. gr. 8. 1589.

IJULEJ (srpanj, juli). Hum gr. 25. 1516 — Tkon 1523. V.: julej, julij, ijulij.
IJULIJ (srpanj, juli). Unije 1676.

IJUN (lipanj, juni). Vrbnik 1347 — Omišalj 1405, 1476 — Novi 1499 — Moščenice XV st. — Kosinj 1517 — Hrastovlje 1518 — Butoniga gr. 2. 1576 — Dobrinj 1576 — Bačva 1602 — Jablanica gr. 3. 1603 — Brul 1606.
IMATI. Hum gr. 25. 1516 — Beli XVI st. — Silba 1660 — Dubašnica 1717.
IME. Posedarje 1700 — Dubašnica gr. 1. XVIII st. V.: Invokacije.
INO. conjct. Hum gr. 38. XII st. — Sovinjak 1557 (»ino i«).
INVOKACIJE. »Va ime Boga«. Zadar 1442 — »V(a) ime Božje, amen.« Senj 1330 — Omišalj 1442, 1476 — Roč Sv. R. gr. 9. 1466 — Plomin 1495 — Vrbnik 1505, 1542, 1553, 1565, 1585, 1592 — Novi 1511 — Trg 1516 — Kastav 1541 — Vižinada gr. 1. XV—XVI st. — Lovran gr. 12, 39. XVI st. — Mošnje gr. 2. XV—XVI st. — Hum 1609. — »Va ime Gospodnje« s. o. — »Va ime Hrstovo« — Roč 1516 — »Vъ ime Otъca i Sina i Svetago Duha« — Baška oko 1100 (Bašćanska ploča) — Senj, poč. XII st. (Senjska ploča).
ISPOVEDATI Gologorica gr. 16. XVII st.
ISTINNI (adj.), Kastav gr. 2, XV st.
IŠTRUMEN(A)T. Dobrinj 1576.
ITI (ići). Barban Sv. A. gr. 9. XV st. — Draguć Sv. E. gr. 32. XV st. — Draguć Sv. R. gr. 23. 1564 — Beram gr. 99. XVI st.
IZBAVITI. Boljun 1641.
IZJIDATI. Kontovel gr. 5, 1535.
IZ'ZIDATI. Bužim, kraj XV st.

JAS (ego, ja). Lovran gr. 19, 1549 (»ês'«).
JEDINSTVO. Lovran gr. 30, XVI st. (»edinstvo vere«).
JAVITI SE. Lovran gr. 12, 1558.
JAZIK (jezik). Barban Sv. J. gr. 7, XVI st.
JELEJ (sveto ulje). Silba XVIII st. (sveti elei bolnih, katekumen, hrizme).
JENAR (siječanj, januar). Pakoštane 1660 — Savar 1672 — Kukljica 1673 — Zadar 1766.
JENVAR (siječanj, januar). Zanigrad gr. 1. 1447 — Bačva 1581 — Šorići gr. 4. 1592 — Vrbnik 1592.
JEREDITAD (nasljedstvo, nasljednici). Baška 1748.
JEVANJELSKI RED (đakonat). Beram gr. 114, 115. XVI st.
JIME (ime). Sali XVI st. — Kukljica 1673.
JINI (ini, drugi, ostali). Dobrinj 1605.
JULEJ (srpanj, juli). Zadar 1442 — Barban Sv. A. gr. 39. 1560 — Beram gr. 30. 1548 — Sorbar gr. 3. 1602 — Osor 1732. V.: ijulej, ijulij, julij, luj.
JULIJ (srpanj, juli). Cerjon 1600.
JURJEVA (dan sv. Jurja). Barban Sv. A. gr. 23, 1628.
JUS PATERNATUS. Dobrinj 1576.

KALEŽ. Bačva 1628. gr. 1. 1628.
KAM (nadgrobna ploča). Zemunik XVIII st.
KAMEN. Gologorica gr. 12. XV—XVI st.
KAMENICA. Unije 1676.
KAPELA. Dobrinj 1510 — Omišalj 1525 — Senj, oko 1540 — Vrbnik 1542, 1553, 1592, 1611 — — Grižane 1611 — Belgrad 1640.
KAPELA VELA (prezbiterij, svetište). Dobrinj 1605.

KAPELICA. Grobnik 1649.
KAPITUL. Dobrinj 1510, 1578, 1605.
KAREŠTIJA. Hrastovlje gr. 12, 1570 — Barban Sv. J. gr. 3, 1585.
KARSTITI (posvetiti crkvu). Sutomišćica 1693 — Posedarje 1700. V.: krstiti, ukrstiti, kršćenie, pokršćenje, prekrst, prekerstiti.
KARV (krv), Barban, Sv. A. gr. 42, XV st.
KAŠTEL. Omišalj 1476 (»k'št'«, dijalektalno: »keštè«).
KAZATI. Žminj gr. 10. 1576.
KČI. Ozalj gr. 8. 1544.
KLER. Dubašnica 1600.
KLETI. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »klъni i Bog . . .«).
KOMUN. Draguć 1529.
KOPATI. Hrastovlje gr. 8. 156?
KRAJAN, krajni. adj. Lovran gr. 6. XV—XVI st.
KRAT. Glavotok, grafit 1522 (»trista krati«).
KREPAK. adj. Lovran gr. 6. XV—XVI st.
KRIZMA (sveto ulje). Dobrinj XVI st. — Lovreč XVII st. — Luka XVIII st. — Tkon XVIII st.
KRIŽ. Baška, oko 1100 (Jurandvorski ulomak II). — Beram gr. 26. XVI st. (procesija) — Boljun 1641 — Grobnik 1649.
KRIŽNA NEDEL(J)A. Beram gr. 26, XVI st.
KRMITEL(J) (hranitelj). Gologorica gr. 1, XVI st.
KROP (vrela voda). Hrastovlje gr. 8, 156?
KROV, f. Draguć 1565 (»be storena ta krov«).
KRSTITI (posvetiti crkvu ili oltar). Barban Sv. A. gr. 8, 1429 — Vrh 1463 — Kukuljica 1673 — Sukošan 1674. V.: karstiti, ukarstiti, kršćenie, prekrst.
KRSTITI (baptizare). Vranja gr. 4, 1473.
KRSTJAN (christianus). Belgrad XVII st.
KRŠĆENIE (dedicatio ecclesiae). Zaglav 1458.
KRUH. Draguć Sv. R. gr. 23, 1564 (dijalektalno »hruh«) — Hrastovlje gr. 12, 1570 (»unča kruha«) — Beram gr. 27, XVI st. (»kruh anjelski«).
KTO pron. (tko). Lovran gr. 6. XV—XVI st.
KUĆA. Novi 1499 — Bakar 1517 — Cerovlje 1594 — Sali 1614 — Vrbnik 1663 — Silba 1660 — Zemunik 1726.
— Silba 1660 — Zemunik 1726.
KUGA. Beram gr. 127. XVI st.
KUMPAR (kum). Bale gr. 2. XVI st.
KUNTRADA (teritorij, područje, tal. contrada). Gologorica gr. 2, 1567.
KUNTREŠTAT(I) (tal. contrastare). Beram gr. 73, XVI st.

LAČAN (gladan). Draguć Sv. R. gr. 23, 1564.
LAJA (lađa). Rogoznica 1794.
LAKAT (mjera). Hum gr. 35, XIV st.
LAŽ. Lindar gr. 5, XV—XVI st.
LAŽAN. adj. Beram gr. 73. XVI st.
LEDINA. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča).
LĒTO (annus). Plomin 1495 — Novi 1511.
LETO (annus). Hum 1529 — Lindar gr. 4. 1532; 1588 — Ozalj gr. 8. 1544 — Sali 1558 — Vrbnik 1592 — Dobrinj 1605, — Grobnik 1649 — Otočac 1751. Let Gospodnjih (u dataciji), s. o.
LETNICA (Anniversarium). Kožljak 1590.
LEŽATI (u grobu). Slatina XIV—XV st. — Belaj (Čepić) 1492 — Trg 1516 — Tkon 1531 — Lovran 1595.
LIBRA (novac). Trogir oko 1435 — Vižinada gr. 1, XV—XVI st. — Hrastovlje gr. 12, 1570.

LIMOZINA. Osor 1634.
LIKI ANJEL (korovi anđela). Sali XV st.
LIP. adj. (lijep). Beram gr. 7. 1552.
LIPO adv. Lovran gr. 42. XV—XVI st.
LITINA (ljetina, urod). Savičenta gr. 2, 1554.
LITO (»lit Gospodnjih«, u dataciji). Radovani gr. 1. 1440.
LOMITI. Beram gr. 17. 1534.
LOTAR (pogrdni izraz, bludnik, propalica). Beram gr. 23, 121, 122, 126. XVI st.
LUJ (srpanj, juli). Barban Sv. A. gr. 27. 1666 — Posedarje 1700 — V.: ijulej, julej.
LUZARIJ. Silba 1660.

LJUDI. Golubić 1442 — Lovran gr. 12. 1558 — Dobrinj 1578 — Barban Sv. J. gr. 3. 1585.

MAJ (svibanj, maj). s. o.
MADRIGULA. Dobrinj 1576.
MALJATI (pingere, slikati) Otočac 1751. V.: pisati, popisati.
MANJE. adv. Vižinada gr. 1. XV—XVI st.
MARAČ (ožujak, mart). Vranja gr. 4. 1473 — Roč 1492 — Beram gr. 110. 1508 — Omišalj 1536 — Hum 1552 — Draguć Sv. R. gr. 27. 1533 — Gologorica 1549 — Lovran gr. 12. 1558 — Barban Sv. A. gr. 45. 1587 — Silba 1660 — Grusi 1750 — Žman 1773.
MARTIN DAN. Dvigrad gr. 4. XVI st.
MASLINA. Beram gr. 17. 1534 — Sorbar gr. 2. 1568.
MAŠA (misa). Hum gr. 9, 13. XIII st. — Gračišće Sv. A. gr. 1. XV—XVI st. — Lovran gr. 43, 1543 — Pazin gr. 3, 1557 — Hrastovlje gr. 4. gr. 13. 1557. V.: misa.
MAT', MATI. Petrovina gr. 1, 1470 — Lovran gr. 23, 24. XV—XVI st.
MATER CRIKVA, SVETA. Belgrad 1640.
MATINJA (blagdan sv. Matije). Draguć Sv. R. gr. 4, 1563.
MAZ (sveto ulje bolesničko). Dobrinj XVI st. — Luka XVIII st. — Tkon XVIII st.
MEĆATI. Bokanjac 1688.
MERA. Bačva 1532.
MESTO (naselje). Dobrinj 1578.
MĒSTO (locus). Kastav XVI st.
MEŽNARIJA. Zanigrad gr. 1, 1447.
MILEZIN (godina kao datum). Barban Sv. A. gr. 34, 1508. V.: milezim, miležim,
MILEZIM. Roč Sv. A. gr. 2, 1417 — Gažon 1470 — Beram gr. 69, 1533.
MILEŽIM. Beram gr. 41, 1523.
MILOST. Lovran gr. 33, XV—XVI st; gr. 34, XVI st; gr. 46, XVI—XVII st.
MINA (mjera). Pazin, gr. 2, XVI st.
MIR (mundus). Draguć Sv. E. gr. 15. XV st.
MIR (pax). Golubić 1442 — Grobnik 1594.
MISA. Beram gr. 104, 1566 (mlada misa) — Čepići 1588 (prva misa) — Hrastovlje gr. 21, XVI st. — — Paz gr. 12. XVI st. — Silba 1660.
MIZA (slov. stol). Hrastovlje gr. 8, 156?
MLADA MAŠA. Pazin gr. 3. 1557.
MOLITI. Baška oko 1100 (Bašćanska ploča) — Glavotok grafit 1522 — Oprtalj Sv. s. grafit XV—XVI st. — Barban Sv. J. gr. 7. XVI st. — Draguć Sv. R. gr. 3. XVI st.

MORIJA (pošast, pomor). Pazin gr. 3, 1557.
MOĆI, MOŠTI (reliquiae). Zadar 1442 — Omišalj XVI st.
MRTVI. Lovran gr. 19, 1549.
MUČANIJE. Draguć Sv. E. gr. 29. XIV—XV st.
MUNDANI (svjetovan, svjetovnjak, laicus, mundanus). Bačva 1581.
MUŽ. Plastovo XI—XII st.
MUŽ, MUŽI (dobri muži, boni viri, uglednici, vijećnici). Golubić 1442 — Vrh 1463 — Belaj (Čepić) 1492 (»plemeniti muž blagorodni knez Martin«) — Draguć 1529 i Hum 1529 (»dobri muži«), Hum 1562 (»i pročih muži«) — Vrbnik 1599 — — Hrastovlje gr. 3, XVI st. (sveti muž). — Lovran gr. 6. XV—XVI st.

NAČINBA (ustroj, djelo, arteficium). Vrbnik 1599.
NAČINITI. Zrenj 1582.
NAGLA SMRT. Lovran gr. 12. 1558.
NAJBLIŽNJI. adj. (srodnik). Dobrinj 1576.
NAPRIDAK. adv. Grobnik 1649.
NAREDBA. Vrbnik 1599.
NAŠASTJE. Grobnik 1649.
NAUČITI. Zamask gr. 1, 1436.
NAVLASTO. adv. (osobito). Golubić 1442.
NEBESA (is nebese). Kastav gr. 2, XV st.
NEBESKI. adj. Golubić 1442 — Sali XVI st.
NEBO. Hrastovlje gr. 3. XVI st.
NEBORE! adj. (voc. sing. od nebog). Hrastovlje gr. 3. XVI st. (»o, nebore«).
NEČIST. adj. Beram gr. 121, 126. XVI st.
NEČISTIV. adj. Beram gr. 123. XVI st.
NEDELJA. Barban Sv. A. gr. 30. 1453.
NEMO. adv. (ludo). Hrastovlje gr. 18. XVI st.
NESMISLNI? adj. Draguć Sv. E. gr. 34. XIV—XV st.
NETJAK (nećak). Dvigrad gr. 1, 1503 (»nettjak«).
NEVOLJAN. adj. Gologorica gr. 6. XV—XVI st.
NEDIL(J)A, MLADA. Silba 1660.
NELJUBAV. Hum 1529.
NENAVIST (zavist). Bužim, kraj XV st.
NEPRAVDA. Dvigrad gr. 10. 1532.
NEPRIJATEL(J). Boljun 1641 (»nepriêtel«).
NEVERA. Hum 1529.
NEVERAN (infidelis). Lovran gr. 27, XVI st.
NEVOLJA. Bribir XV—XVI st.
NIDAN. num. pron. (nijedan). Bačva 1581.
NOĆ. Draguć S. R. gr. 15, 1554.
NOGA. (mjera). Hum gr. 35, XIV st. — Roč Sv. R. gr. 8, XV st.
NOV. adj. Hrastovlje gr. 6. 1517.
NOVEBRE (studeni, novembar). Tkon 1724.
NOVEMBAR (studeni). Barban Sv. A. gr. 12. 1450 — Mutvoran 1503 — Šorići gr. 8. 1525.

OBEĆATI. Gologorica gr. 12. XV—XVI st.
OBĒT (zavjet). Gologorica gr. 12. XV—XVI st.
OBEZAN (vezan, sputan). Golubić 1442 (»obezan mnogimi grisi«).
OBLADATI (vladati). Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »vъ dni kъneza Kosъmъta obladajućago vъsu kъrainu«).
OBLAST (ovlaštenje). Beli XVI st.
OBRĒSTI (naći, otkriti). Lovran gr. 6. XV—XVI st.
OČE NAŠ (molitva). Vrbnik XVI st.

ODIĆA (liturgijsko ruho). Dračeva luka XVIII st.
OHTOBAR (oktobar). Dobrinj 1605. V.: OTUBAR, OTUBRIJ, UTEBAR.
OKTAVA. Zaglav 1458.
OKTEBAR (listopad, oktobar). Barban Sv. A. gr. 28. 1447 — Omišalj 1477 — Baška 1507 — Hrastovlje gr. 19. 1512 — Kastav 1541 — Gologorica 1601 — Grižane 1601 — Sali 1654 — Sv. Vid 1753.
OKTEMBAR (listopad, oktobar). Barban gr. 31. 1496.
OKTOMBAR (listopad, oktobar). Paz 1461.
OLEJ (sveto ulje). Dobrinj XVI st.
OLTAR. Grdoselo XII st. — Borut 1560 — Hrastovlje gr. 4 i 13, 1561 — Novi XVI st. — Dubašnica 1614.
OPERA. Bačva 1602.
ORDINAVATI. Borut 1560.
OSAL. Beram gr. 115, 1524; gr. 113, 1533 — Hrastovlje gr. 3, XVI st.
OSLOBODITI. Barban Sv. J. gr. 1. 1579.
OSNOVATI (crkvu). Roč 1516 — Hum 1609.
OSTALI. adj. Hrastovlje 1518 — Sali 1558 — Tkon 1584 — Vrbnik 1599.
OSTANAK (potomci, nasljednici). Vrbnik 1550.
OŠĆE. adv. (još). Hum gr. 38. XII st. — Vižinada gr. 1. XV—XVI st.
OTAC. Savičenta gr. 6. 1575 — Baška 1748.
OTAC grob. Lovran gr. 23, 24. XV—XVI st. V.: kleričku titulu OTAC.
OTITI (otići). Beram gr. 100. XVI st.
OTOK. Baška oko 1100 (Bašćanska ploča) — Bale gr. 4. 1523.
OTPISATI. Lindar 1409.
OTROK (dijete). Beram gr. 17, 18. XVI st.
OTUBAR (oktobar). Draguć Sv. E. gr. 28, 1540 — — Ugljan 1579 — Filip-Jakov 1707. V.: Ohtobar, Otubrij, Utebar.
OTUBRIJ (oktobar). Beram gr. 64, 1565. V.: Ohtobar, Otubar, Utebar.
OVDA. adv. (onda). Hum gr. 25. 1516.
OVDE. adv. Neviđane XV st.
OŽENITI (SE). Ozalj gr. 8, 1544.

PAL'K' (populus, puk). Omišalj 1533—36 (»vas' pal'k' i braš'čini«). V.: puk.
PARTE (»od parte«, od strane, od roda). Bačva 1581.
PASTI. Bačva 1501.
PED (mjera). Hum gr. 35, XIV st.
PERVAR (veljača, februar). Vodnjan grafit 1490 — Kontovel 1534 — Draguć Sv. R. gr. 26. 1620; gr. 25. 1621 — Kršikla 1572.
PETAK. Barban Sv. A. gr. 32. 1541.
PETI (pjevati). Lovran gr. 43, 1543 — Pazin 3, 1557 (»peh moju mladu mašu«).
PETROVA (blagdan sv. Petra). Barban Sv. A. gr. 38, 1546.
PIJAN. Beram gr. 113, 1533 (»pijani osal«).
PISATI (pingere, slikati). Paz 1461 (»bi ta figura pisana«). V.: maljati, popisati.
PISATI (scribere). Plomin XI st. (Plominski natpis) — Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča) — Hum gr. 1, 3, 5, 6, 7, 15, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 30, 32, 33, 34, XIII—XIV st. — Roč Sv. A. gr. 3. XIII—XIV st. gr. 2. 1417; gr. 6, 7. XIV— —XV st; Sv. R. gr. 1, 2, 3, 4, 6, 7. XV—XVI st. — Slatina XIV—XV st. — Draguć Sv. E. gr. 2,

3, 4, 5, 13, 14, 19, 22, 23, 26, 31, 33. XIV—XVII st.; Sv. R. gr. 1, 2, 6, 7, 15, 17, 24. XVI—XVII st. — Klana 1439 — Golubić 1442 — Paz 1461; gr. 10, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 19. XV—XVI st. — Zamask 1464; gr. 1. 1436 — Senj XV st. — Dole XV—XVI st. — Gradinje gr. 1, 2, 3. XV—XVI st. — Medulin gr. 1, 3, 4, 5, 6. XV—XVI st. — Oštarije XV—XVI st. — Lovran gr. 1, 7, 14, 19, 21, 23, 24, 25, 27, 32, 33, 36. XV—XVII st. — Radovani gr. 1, 2, 3, 7. XV—XVII st. — Barban Sv. A. gr. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 2, 3, 4, 5. XVI—XVII st. — Beram gr. 1, 5, 22, 28, 29, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 94, 96, 98, 99, 100, 103, 105, 107, 109, 113, 114, 115, 124, 127. XV—XVI st. — Dvigrad gr. 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9. XVI—XVII st. — Lindar gr. 1, 4, 6. XV—XVI st. — Gologorica gr. 3, 5, 7, 8, 10, 13, 14. XV—XVI st. — Oprtalj Sv. J. gr. 1. 1496; Sv. S. grafit XV—XVI st; Sv. M. gr. 2, 4. XVI st. — Petrovina gr. 2, 4. XV st — Pićan gr. 1, 3, 4, 5, 6, 8. XV—XVI st. — Rakotule gr. 1, 2, 4. XV—XVI st. — Sorbar gr. 2, 5, 6, 7. XV—XVI st. — Vranja gr. 1, 2, 4, 8, 9. XV—XVII st. — Zarečje 1475 — Žminj Sv. A. gr. 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 21. XV—XVII st — Beli XVI st — Hrastovlje gr. 2, 5, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17, 19. XVI—XVII st. — Kršikla 1572 — Kontovel gr. 1, 2, 3, 6, 7. XVI st. — Čepić gr. XVI st. — Ozalj gr. 8, 9, 10. XVI—XVII st. — Pazin gr. 1, 5. XVI st. — Pula 147? — Savičenta gr. 2, 4, 5, 6. XVI st. — Godešič gr. 2. 1501 — Mutvoran 1503 — Glavotok grafit 1522 — Ozalj gr. 4, 10. 1544; gr. 9. 1604 — Zrenj 1582 — Bukovica gr. 1. XVI st. — Dolenja Vas gr. 1, 7. XVI st. — Vremski Britof gr. 2, 3. XVI st. — Jablanica gr. 1, 2, 3. XVI—XVII st. — Sukošan 1651.

PISMO, SVETO. Beram gr. 69, 1533.

PITI. Hrastovlje gr. 8, 156? Lovran gr. 34. XVI st.

PLAČA. Zanigrad gr. 4, XV—XVI st (»kome je ...grob plača«) — Bačva 1581.

PLOČA (nadgrobna). Bokanjac 1688. V.: kam, škrila.

POČETAK. Belgrad XVII st.

POČETI. Omišalj 1476 — Beram gr. 69. 1533 — Grobnik 1572 — Sali 1581 — Vrbnik 1585, 1592.

POČITI (počinuti). Zadar 1442.

POČIVAT(I). Vrbnik 1565 — Grobnik 1594 (»koga duša da počiva v' miru«).

POČTENIE. Bužim, kraj XV st.

POGLAVIT. adj. Bužim, kraj XV st.

POGORITI. Draguć, Sv. R. gr. 27. 1533.

POGUBITI. Bužim, kraj XV st. — Beram gr. 126.

POHOENIĖ GOSPOE (blagdan, Visitatio B. M. V.) Zaglav 1458.

POISKATI. Žunovec, grafit 1552.

POJTI (poći). Beram gr. 56. 1550.

POKLICAT (slov. pozvati). Dolenja Vas kod Senožeča, gr. 2. XVI st.

POKLONIT(I) SE. Draguć Sv. R. gr. 22 oko 1554 — Šorići gr. 6, 1620, gr. 7. 1645.

POKOJ. Silba 1530 (»pokoj vični«).

POKOJNI. adj. Glavotok 1704 — Kožino 1770.

POKOP. Bačva 1581.

POKRASTI. Golubić 1442 (»ki su pokrali blago«, »ki pokradoše«).

POKRITI crikav. Hum 1529. V.: PREKRITI.

POKRŠĆENJE (crkve). Zanigrad, gr. 12. XV—XVI st.

POLI. praep. (kod, pri). Zamask gr. 1. 1436.

POLDNE. Draguć Sv. R. gr. 15, 1554.

POLZA (korist). Dubašnica gr. 1, 2. XVIII st.

POLOVICA. Sv. Ivan od Šterne XVI st.

POMAGATI. Golubić 1442 — Predloka 1461 — Barban Sv. A. gr. 11, 26, 35. XV st. — Omišalj gr. 2. XV—XVI st.
V.: POMOČI.

POMILOVATI. Dvigrad gr. 1. 1525 — Vranja gr. 10. 1556 — Dobrinj 1578 — Draguć Sv. R. gr. 2. XVI st. — Hrastovlje gr. 14. XVI—XVII st. — Bratovanjci 1600 — Grižane 1601.

POMOĆ. Belgrad XVII st.

POMOĆI. Golubić 1442 — Barban Sv. A. gr. 9, 38. XV—XVI st. — Hum gr. 31. XV st. — Žminj gr. 11. XV st. — Lovran gr. 27. XV—XVI st. — Dvigrad gr. 10. 1532 — Omišalj 1536 — Savičenta gr. 2. 1554 — Hrastovlje gr. 8. XVI st. — Bukovica XVI st. — Gradinje gr. 1. XV—XVI st. — Lindar gr. 2. XVI st. — Šorići gr. 6. 1620 — Belgrad 1640.

POMOĆNIK (benefactor, dobročinitelj). Belgrad 1640.

POMRTI. Barban Sv. A. gr. 45, 1587 (»žito beše pomrlo«).

PONESTRA (mlet. fenestra, prozor). Omišalj 1405 — Jesenovik 1507. V.: puneštra.

PONOVITI (obnoviti). Filip-Jakov 1707 (»bi ponovlena ova crikva«).

POPISATI (pingere, slikati, oslikati). Draguć 1529 (»bi popisana ta crikav«).

POREČI. Baška, oko 1100 (Bašćanska ploča, »da iže to poreče«).

POSTAVITI. Brinje 1518 — Hum 1529 — Drivenik 1570 — Vrbnik 1599 — Lovran gr. 13. XVI st. — Dubašnica 1614.

POSVETIT(I). Dolenja Vas kod Senožeča, gr. 2, XVI st.

POTEM. adv. Lindar 1588.

POZLATITI. Vrbnik 1601.

POŽELENIJE. Dolenja Vas gr. 4. XVI st.

POŽGATI. Draguć Sv. R. gr. 20, 1515 (»be požgan borg pred Draguć«).

POŽIVET(I). Draguć Sv. E. gr. 20, XVI st.

PRAMENT (liturgijsko ruho). Hrastovlje gr. 6, 1517.

PRAVI (justus). Dolenja Vas gr. 3. XVI st.

PRAVNUK. Senj 1330.

PREBIVAT(I). Lovran gr. 33, 34, 46. XV—XVI st.

PREDATI. Oprtalj Sv. M. gr. 4. 1534.

PREKERSTITI (posvetiti crkvu). Dobrinj 1578 (»crikva« »bi prekeršćena«). V.: krstiti, kršćenie, pokršćenje, prekrst, ukrstiti.

PREKRITI. Šumber 1540 (»tu crikav prekri«).

PREKRST (dedicatio ecclesiae, altaris; posveta crkve, oltara). Hum gr. 13, XIII st.

PREMINUTI. Draguć Sv. E. gr. 22, 1563, — Sv. R. gr. 5, 1563 — Bačva 1581 — Grobnik 1594 — Grižane 1601 — Višnjan gr. 2, 1667.

PREPUST. Barban Sv. A. gr. 30, 1453.

PRESVITLIT SE (illuminare). Draguć Sv. R. gr. 15. 1554.

PRI. praep. (uz). Hrastovlje gr. 8. (»pri mizi sideć«).

PRI. praep. (dijalet. za, u vrijeme, pod; »pri plovani«). Dobrinj 1578, 1605 — Gabonjin 1710.

PRIDIVAK (cognomen). Draguć Sv. E. gr. 7, 1496.

PRIHODIT(I). Golubić 1442 (»prihojah«) — Vrbnik 1565 (»komu prihodi na 12 decembra ... god«).

PRIKO. praep. (preko). Savičenta gr. 2. 1554.

PRILOŽIT(I) SE. Draguć Sv. E. gr. 34, XIV—XV st.

PRIMITI. Dubašnica gr. 1. XVIII st.

PRINESTI. Beram gr. 112. 1504.

PRITI (doći). Gologorica gr. 14. 1465; natpis XVI—XVII st. — Vodnjan grafit 1490 — Dvigrad gr. 2. 1525 — Bale Sv. A. gr. 2. XVI st. — Beram gr. 26, 63 XVI st. — Pazin gr. 4. XVI st. — Šorići gr. 6. 1620.

PRIPORUČEVAT(I) SE. Belaj (Čepić) 1492 (»ki se priporučevaše«).

PRNESTI (donijeti). Hrastovlje gr. 6, 1517.

PROČAJA (»i pročaja«, et caetera). Kosinj 1517 — Bribir 1527 — Vrbnik 1538.

PROČELĖ (pročelje, dijalektalno: pročeli). Omišalj 1442.

PROČI. adj. (alius). Predloka 1461 — Hum gr. 25. 1516; natpis 1562.

PROSIT(I). Baška, oko 1100 (I Jurandvorski ulomak, »prosihъ«) — Beram gr. 101, XVI st.

PROŠČENĖ (indulgentia, oprost, dijalektalno: proščeni). Vrbnik XVI st.

PROSTIRATI. Beram gr. 17. 1534.

PROSTIT(I) greh. Beram gr. 31, XVI st.

PROŠN(J)A (molba). Hrastovlje 1518.

PRVAR (februar). Bakar 1514 — Bribir 1516 — Materada 1531 — Žminj gr. 13. 1555 — Punat 1759, V.: februar, pervar.

PRVO. adv. (najprije). Lindar 1588.

PŠENICA. Hrastovlje gr. 12. 1570.

PTĖNAC GOLUBIN. Beram gr. 112. 1504.

PŠENIČNI kruh. Draguć S. R. gr. 23, 1564. — Hrastovlje gr. 12, 1570.

PUK (populus). Dobrinj 1605 — Korlat 1751. V.: pal'k'.

PUNEŠTRA (mlet. fenestra). Dubašnica, Sv. Anton 1725. V.: ponestra.

PUST, PUS (mesopust, karneval). Draguć Sv. E. gr. 4, 1553.

PUT. Draguć Sv. E. gr. 32. XV st. — Beram gr. 17. 1534.

RAJNIK (pokojnik). Dvigrad gr. 1, 1503 — Barban Sv. A. gr. 29, XVI st.

RAKA. Vrbnik 1685 — Glavotok 1704. — Dubašnica 1702, 1706 — Kožino 1770.

RAME. Hrastovlje gr. 8. XVI st.

RASHINITI? — Kontovel gr. 5, 1535.

RASTOČITI (disperdere). Draguć 1565 (»rastoči i razda ubogim ...«).

RAT. Golubić 1442 (»velika rat«) — Hum gr. 25 1516; Hum 1529.

RAZDATI (dare, podijeliti). Draguć 1565.

RAZVE. praep. (osim). Bačva 1581.

RAZVI (osim, izuzev). Dobrinj 1605.

REĆI mašu. Gračišče Sv. A. gr. 1, XV—XVI st. — Beram gr. 104. 1556.

REĆI. Hrastovlje gr. 8. XVI st. — Vrbnik XVI st.

RED (klerički red). Beram gr. 41. 1523 (»u redu vanjelskom«; đakonat).

RED JEVANJELSKI, VANJELSKI (đakonat). Beram gr. 41, 114, 1523; gr. 115, 1524.

RED (nasljednici, haeredes, tal. eredi). Vrbnik XV st. (»moga reda na viki«) — Borut 1560 (»momu redu«) — Zadar 1567 (»grob M. R. i njega reda«) — Dobrinj 1576 (»redom v red od reda v rod«) — Lindar 1588 (»sebi i svojim redom«) — Glavotok 1704 — Zapuntel 1712 (»njegovi redi«).

RED, treći samostanski franjevački red. Posedarje 1580 (»fratar tretoga reda«).

RETINAT(I) (uhapsiti, mlet. retener, retenudo). Barban Sv. J. gr. 1, 1579 (»retinan«).

RIZA (ruho). Beram gr. 17. 1534 — Lovran gr. 6. XV—XVI st.

RODIT(I) SE. Draguć Sv. R. gr. 15, 1554; gr. 22, oko 1554.

ROJENIJE. Draguć 1529 (»let roeniê«, u dataciji).

ROD. Dobrinj 1576 (»v rod ki budu njiju stranu najbližnji«).

ROJSTVO (rođenje). Barban Sv. A. gr. 31, 1496 — Hum 1529 — Čepići 1588 — Vrbnik 1592.

RUKA. Oprtalj Sv. M. gr. 4. 1534 — Beram gr. 50. 1535 (»vlašću ruku«) — Dubašnica gr. 1. XVIII st.

RUSAG (mađ. orszag, država, zemlja). Golubić 1442 (»vgrskom' rusazi«).

SADANJI. adj. Grobnik 1649.

SAGRADITI. Turanj 1739 — Rogoznica 1794.

SAMAM (sajam). Dvigrad gr. 4. XVI st.

SANAM (sajam). Barban Sv. A. gr. 32, 1541 (»petak pred sanmom barbanskim«).

SAŠED' (part. pret. akt.) Kastav gr. 2. XV st.

SAT. num. (sto). Dobrinj 1578.

SAZIDATI. Bužim XV st., Vrbnik 1601.

SDOLA. adv. Barban Sv. A. gr. 42. XV st.

SEKTEBAR (rujan, septembar). Lovran gr. 4. 1496; gr. 12. 1558 — Draguć 1529 — Hum 1529 — Dobrinj 1555 — Kožljak 1590 — Grobnik 1594. V.: siktebar.

SEKTENBAR (septembar). Barban Sv. A. gr. 45, 1587.

SEMRT (smrt). Borut 1560. — Draguć Sv. E. gr. 20, XVI st. — Gologorica XVI—XVII st. V.: smert.

SESTRA. Barban Sv. A. gr. 9, XV st.

SIDITI. Hrastovlje gr. 8. XVI st.

SIKTEB(A)R (rujan, septembar). Zanigrad gr. 11. 1564.

SIN. Valun XI st. (Valunska ploča) — Senj 1330 — Slatina XIV—XV st. — Vranja gr. 4. 1473 — Omišalj 1476 — Bale gr. 4. 1523 — Vrbnik 1542 — Beram gr. 30. 1548 — Borut 1560 — Paz gr. 18. 1566 — Kršikla 1572 — Sali 1582.

SINOVAC. Brinje 1518 — Grižane 1611.

SIRČENI, adj. od sirak. Draguć Sv. R. gr. 23, 1564.

SIT. adj. Barban Sv. J. gr. 7. XVI st.

SLAVA. Koštabona XV—XVI st. — Hum 1529 — Draguć XVI st. — Grižane 1559 — Sali 1581 — Grobnik 1649 — Dubašnica gr. 1. XVIII st.

SLIPAC (varalica, lažni slijepac). Beram gr. 80, 82. XVI st.

SLOVO (suglasnost, ovlaštenje, dozvola). Sv. Ivan od Šterne XVI st. (»bre(s) slova nih«).

SLUGA. — Kosinj 1517 — Krnica 1607 — Zadar XV st.

SLUŽIT(I). Golubić 1442 — Krnica 1607.

SMERT (smrt). Lovran gr. 12, 1558. (»nagla smert«). V.: semrt, smrt.

SMOKVA. Barban Sv. J. gr. 7, XVI st. (»sit smokav suhi«).

SMRT. Beram gr. 127. XVI st.

SNIG (snijeg). Sorbar gr. 2, 1568.

SOBOTA (subota). Hum gr. 37. XIII st; gr. 26. 1490 — Beram gr. 26. XVI st.

SODIN (soldin, novac). Vižinada gr. 1, XV—XVI st. — Rakotule gr. 3, XVI st.

SOLD (novac). Hrastovlje gr. 12, 1570.

S(OLDIN). Trogir o. 1435.

SOLILO (zdjela). Oprtalj Sv. M. gr. 4. 1534.

SOTONA. Beram gr. 99, 100, 101. XVI st.

SPOMENUT(I) SE. Bakar 1517 — Dubašnica 1717.

SPOMENUTJE. Grobnik 1649.

SRAM. Lovran gr. 9, XVI st.

SRCE. Lovran gr. 6. XV—XVI st. — Barban Sv. J. gr. 7. XVI st. — Gologorica gr. 16. XVII st.

STAR. adj. Grusi 1740.

STAR (mjera). Hrastovlje gr. 12, 1570.

STATI (habitare, stanovati). Zamask gr. 1, 1436 — Golubić 1442 — Barban Sv. A. gr. 28, 1447 — Tkon gr. 1, 1459 — Draguć Sv. E. gr. 7, 1496 — Dole grafit XV—XVI st. — Draguć 1529; Draguć Sv. R. gr. 18, 1626 — Paz gr. 18, 1566 — Beram gr. 116, 118. XV—XVI st. — Oprtalj Sv. M. gr. 4. 1534 — Višnjan gr. 4. 1605 — Silba 1660.

STORIT(I) (stvoriti, učiniti, načiniti). Draguć 1565 — Lindar 1588 — Kožljak 1590 — Beram gr. 126. XVI st.

STRANA. Dobrinj 1576 — Lovran gr. 6. XV—XVI st.

STVAR. Hrastovlje gr. 3. XVI st. — Grobnik 1649.

STVORENIJE. Hrastovlje gr. 3. XVI st.

STVORITI. Zadar 1442 — Predloka 1466 — Draguć 1529 — Hum 1529 — Hrastovlje gr. 3. XVI st.

SVEDOMЪ (svjedok). Baška oko 1100 (Bašćanska ploča).

SVET m. (mundus). Hrastovlje gr. 3. XVI st.

SVETAČAN. adj. (svečan). Dračeva Luka XVIII st.

SVETO GODIŠTE (jubilarna godina). Grusi 1750.

SVETUVATI (slov. savjetovati). Dolenja Vas kod Senožeča gr. 2, XVI st.

SVIT m. (mundus). Hum 1529.

SVIT (savjet). Kukljica 1666.

SVITLITI. Silba 1530.

SVITLO (lux). Draguć Sv. R. gr. 15, 1554.

SVITLOST VIČNA. Silba 1530.

SVRŠITI. Hrastovlje 1490, 1518 — Pirovac 1495 — Jesenovik 1507 — Dobrinj 1510 — Puče 1517 — Hum 1529 — Omišalj 1536 — Pridvor 1567.

ŠKRIL (nadgrobna ploča). Brinje 1518.

ŠKRILA (nadgrobna ploča). Kršikla 1572 — Kožljak 1590.

ŠRINICA (škrinjica, relikvijarij). Novi, XVI st.

ŠPENDIJA (tal. spendio, trošak). Bačva 1581 (»špendiê«).

ŠTATI (čitati). Hrastovlje gr. 8, 156?

TABRNAKUL (tabernaculum, ciborij, piksida za euharistiju). Posedarje 1580.

TEČI (currentibus annis). Zamask gr. 2. 1416 — Radovani gr. 1, 1440 — Šorići gr. 8, 1525 — Boljun 1543 — Hrastovlje gr. 12, 1570 — Barban Sv. A. gr. 45, 1587.

TELO (tijelo pokojnika u grobu). Vrbnik 1565.

TEMPAL (templum, crkva). Puče 1571.

TEŠKI GREH. Beram gr. 27. XVI st.

TLA (pod). Hrastovlje 1518.

TOTU. adv. Vodnjan grafit 1490 — Tkon 1531 — Gračišće Sv. A. gr. 2. 1540.

TRETI RED (franjevački, samostanski). Posedarje 1580.

TREZVIN. adj. (trezven). Dolenja Vas gr. 4. XVI st.

TRI KRALA (kralja). Hrastovlje gr. 13, 1561 (oltar Tri krali).

TRISTA KRATI (trista puta). Glavotok grafit 1522.

TROICA, sveta. Hrastovlje gr. 14, XVI—XVII st.

TROISTVO, presveto. Grobnik 1649.

TRUD (rad, napor, djelo). Belgrad 1640.

TUŽAN. Draguć Sv. R. gr. 2, XVI st. — Dvigrad gr. 10. 1532 — Gologorica gr. 6. XV—XVI st.

TUKAT(I) (tal. toccare, spadati na, pripadati). Dobrinj 1578.

TVORIT(I). Sv. Ivan od Šterne, XVI st.

UBEŽATI (utići se). Gologorica gr. 5, XV—XVI st.

UBOG (pauper). Draguć 1565. (»rastoči i razda ubogim«).

UČENIK. Barban Sv. A. gr. 15, XV st.

UČINITI. Tkon oko 1450, 1517, 1584 — Dvori 1468 — Omišalj 1477, 1525, 1536 — Koštabona XV—XVI st. — Vrbnik 1505, 1599 — Dubašnica 1514, 1725 — Bakar 1517, 1530 — Brinje 1518 — Bribir 1524 — Lindar 1559 — Dobrinj 1578, 1586 — Kastav 1586 — Cerovlje 1594 — Grižane 1599 — Novi XVI st. — Bačva 1602 — Podskoči 1610 — Sali 1614 — Osor 1634 — Grobnik 1649 — Unije 1676 — Pašman XVII—XVIII st. — Kras 1710 — Baška 1748 — Zadar 1766.

UČIT(I) SE. Beram gr. 69, 1533; gr. 94, XVI st.

UDERŽAT(I) SE. Dobrinj 1576 (»kako se v ištrumentih uderži«).

UDRIT(I) (udariti). Beram gr. 97, XVI st. — Glavotok, grafit 1522.

UKRASTI. Bačva Sv. J. gr. 1. 1628.

UKROPITI (aspergere). Vrbnik 1565.

UKRSTITI (posvetiti). Zadar 1442 (»ukršten« oltar). V.: krstiti, kršćenie, pokrštenje, prekrst, prekerstiti.

ULJE (hrana). Barban Sv. J. gr. 3, 1585.

ULJE sveto, ulje krizme, ulje maza, olej — oznake na posudicama za sv. ulja, XVII—XVIII st. Kali — Kožino — Kršan — Lovreč — Luka — Silba — Tkon.

UMOČITI. Oprtalj Sv. M. gr. 4. 1534.

UMRĚT(I). Žminj Sv. A. gr. 6, 1470.

UMRITI. Draguć Sv. E. gr. 28, 1540; Sv. R. gr. 12, 1597 — Beram gr. 8, 1551; gr. 7, 1552; gr. 30. 1548 — Lovran gr. 12, 1558 — Savičenta gr. 6, 1575 — Sorbar gr. 3, 1602; gr. 4, 1603 — Dubašnica 1717.

UNČA (mjera). Hrastovlje gr. 12, 1570.

UPODOBIT(I) SE. Draguć Sv. E. gr. 34, XIV—XV st.

UPVATI. Lovran gr. 6. XV—XVI st.

URDIN (tal. ordine, odredba). Dobrinj 1576.

USLIŠAT(I). Bribir XV—XVI st.

USNOVATI (osnovati). Brul 1606.

USRAT(I) SE. Beram gr. 66, 83, XVI st.

USTA. Gologorica gr. 16. XVI st.

UTEBAR (oktobar). Beram gr. 63, 1523. V.: OHTOBAR.

UZETI. Hum gr. 25. 1516.

UZIDAT(I) (sazidati, sagraditi). Dobrinj 1576, 1605 — Belgrad 1611, 1640 — Grižane 1611.

UŽIVAT(I). Bakar 1517 (uživat . . kuću).

UŽIT(I) (iskusiti). Draguć Sv. E. gr. 20, XVI st.

UŽURA (usura, lihva). Hum 1529.

VANJELSKI RED (đakonat). Beram gr. 41. 1523.

VAZAM (Uskrs). Hum gr. 26, 1490 — Barban Sv. A. gr. 23, 1628.

VEČAN. adj. Gologorica XVI—XVII st. — Grobnik 1649.

VČERA (jučer). Lovran gr. 19, 1549.

VEČE. adv. (više). Sovinjak 1557.

VEK (saeculum). Lovran gr. 33. XV—XVI st.; gr. 46. XVI—XVII st.

VELE. adv. (veoma). Paz gr. 18. 1566.

VELIK. adj. Pazin gr. 3. 1557.

VERA. Lovran gr. 30, XVI st. (»edinstvo vere«). — Dolenja Vas gr. 3. XVI st.

VERAN (fidelis). Lovran gr. 37, XVI st. — Brinje 1518.

VĚROVAT(I). Barban Sv. A. gr. 42, XV st.

VESELITI. Hrastovlje gr. 21. XVI st. (»Bog nas sve veseli«).

VESEL(J)E. Beram gr. 102, XVI st.

VETVIJE (granje). Beram gr. 17. 1534.

VIČAN (vječan). Silba 1530.

VIK (saeculum). Vrbnik XV st. (»va viki«). — Dobrinj 1576.

VILIJA (vigilia, dan uoči blagdana). Draguć Sv. R. gr. 4, 1563.

VINO. Hrastovlje gr. 8, 156?; gr. 18, XVI st. — Lovran gr. 34, XVI st. — Dolenja Vas gr. 4. XVI st.

VISOKI. adj. Kastav gr. 2, XV st.

VLAŠČU RUKU (manu propria). Beram gr. 50, 1535.

VNUK (nepos). Valun XI st. (Valunska ploča) — Senj 1330, 1477.

VODA. Lovran gr. 34, XVI st. — Vremski Britof gr. 1. XV—XVI st.

VOISKA (rat). Kršikla 1572.

VOLITI. Hrastovlje gr. 8. XVI st. — Lovran gr. 34. XVI st.

VOLJA BOŽJA. Bakar 1517 — Omišalj 1536 — Žunovec grafit 1552 — Draguć Sv. R. gr. 23. 1564 — Lovran gr. 13. XVI st. — Belgrad XVII st.

VOLTA (tal. volta, svod, luk). Podskoči 1610.

VOPET. adv. (opet). Gologorica gr. 14. 1465.

VRAG. Žminj Sv. A. gr. 11, XV st. — Hrastovlje gr. 8, 156? — Beram gr. 11, 16, 123, 125. XV—XVI st.

VRATA. Drivenik 1570.

VRADOVATI. Hum gr. 11. XII st.

VSAKI. adj. Lindar gr. 5. XV—XVI st. — Hrastovlje gr. 8. XVI st. — Vrbnik XVI st.

VREME (tempus). Hrastovlje gr. 19. 1512 — Mali Mlun 1555. — Draguć Sv. E. gr. 9. XVI st.

VRĚME (tempus). Omišalj 1442 — Žminj gr. 6 1470 — Barban Sv. A. gr. 15. XV st.

VRIME (tempus). Golubić 1442 — Predloka 1461, 1466 — Omišalj 1476, 1536, XVI st. — Paz 1461 — Novi 1511 — Kosinj 1517 — Hrastovlje 1518 — Vrbnik 1527, 1585, 1599 — Hum 1529, 1545, 1552, 1562, 1609 — Dvigrad gr. 10. 1532 — Vremski Britof gr. 1. XV—XVI st. — Kršan 1541/42 — Senj 1543 — Savičenta gr. 3. XV—XVI st. — Sovinjak 1557 — Puče 1571 — Kršikla 1572 — Ozalj gr. 11. 1569 — Sali 1581 — Zrenj 1582 — Šorići gr. 7. 1525; gr. 6. 1620 — Grobnik 1649.

VUK. Kontovel gr. 5, 1535.

VZETI (preuzeti) Hum gr. 38, XII st. (Humski grafit, »vzeta«) — (uzeti, zauzeti) Vranja gr. 9. 1556 — Gologorica gr. 2. 1567.

VZLIJATI. Gologorica gr. 12. XV—XVI st.

VZNESEN. adj. Sali XVI st.

ZAEDNO. Lovran gr. 42, XV—XVI st. — Belgrad 1640.

ZAL (zao). Mošnje gr. 1, XV—XVI st. — Draguć Sv. E. gr. 9. XVI st.

ZAMAN (uzalud). Barban Sv. J. gr. 7, XVI st.

ZAPISATI. Šorići gr. 8, 1525 — Draguć 1529 — Hum 1529 — Žminj Sv. A. gr. 13, 1555 — Pazin gr. 2, 4, XVI st.

ZAUJETI (zauzeti vojskom, okupirati). Barban Sv. A. gr. 34, 1508 — Hum 1529.

ZAVEČANJE. Lindar 1559.

ZDRAVA MARIJA (molitva). Vrbnik XVI st.

ZELEN. adj. Dračeva Luka XVIII st.

ZELO. adv. (vrlo, veoma). Golubić 1442.

ZEMLJA. Petrovina gr. 1, 1470 (»zemla mati«) — Bužim, kraj XV st. (»va vsei hrvatskoi zemli«, »ugrskoi zemli«) — Zanigrad gr. 4, XV—XVI st. (»kome e zemla mati«) — Hrastovlje gr. 3, XVI st. (»ki stvori nebo i zemlu«), Lovran gr.

23, 24. XV—XVI st. (»komu e zemla mat«) — Hum 1529 (»ugrska zemlja«).

ZENAR (siječanj, januar). Sali 1581.

ZET. Barban Sv. A. gr. 29. XVI st.

ZIDANIJE. Belgrad XVII st.

ZIDATI. Krk XI st. (Krčki natpis) — Baška, oko 1100 (Baščanska ploča), 1507 — Senj 1330 — Golubić 1442 — Beram 1431 — Omišalj 1442, 1476 — Vrh 1463 — Vrbnik 1527, 1585, 1611 — Belgrad XVII st.

ZLAMENIJE (signum, znamenje, znak). Boljun 1641 (»zlamenie svetoga križa«).

ZLO. n. Vremski Britof gr. 1. XV—XVI st.

ZLO. adv. Dragué Sv. E. gr. 29. XIV—XV st.

ZNATI. Hrastovlje gr. 3. XVI st. — Lovran gr. 19. 1549.

ZOVITI SE (zvati se, nazivati se). Oprtalj Sv. J. gr. 1, 1496 (»a on se zoviše«) — Bužim, kraj XV st.

ZNOVA (ex novo, iznova). Dobrinj 1605.

ZVATI. Bribir XV—XVI st.

ZUN (lipanj, juni). Kukljica 1666 — Tkon 1744.

ZUTRA (sutra). Lovran gr. 19, 1549.

ZVATI (SE). Bužim kraj XV st. — Bribir XV—XVI st.

ZVON (zvono). Hum 1529.

ZVONIK. Vrbnik 1527, 1601 — Omišalj 1536 — Grobnik 1572.

ZVONO, glagoljski natpisi na zvonima: Brest (Hum) 1541, Buzet 1541, Kršan 1541—42, Roč (Crnigrad) 1573, Gologorica 1573, Kastav XVI st.

ŽALOSTAN. adj. Beram gr. 7. 1552.

ŽARTVA (žrtva). Dubašnica gr. 1. XVIII st.

ŽENA. Lovran gr. 6, XV—XVI st. (»ženu krepku«, Izr. 31, 10—11) — Dragué Sv. R. gr. 12, 1597 — Vižinada gr. 2, XV—XVI st. — Zadar 1766.

ŽITO. Barban Sv. J. 3, 1585; Sv. A. gr. 45, 1587. — Pazin gr. 2. XVI st.

ŽIV. Lovran gr. 19, 1549.

ŽIVĚTI. Baška oko 1100 (Baščanska ploča).

ŽIVITI. Lovran gr. 42, XV—XVI st. — Kastav gr. 2, XV st.

IMPRESSUM

AUTOR — DR BRANKO FUČIĆ

IZDAVAČ — JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

ZA IZDAVAČA — akademik HRVOJE POŽAR, Zagreb, Zrinski trg 11

TISAK — ŠTAMPARSKI ZAVOD »OGNJEN PRICA«, Zagreb, Savska cesta 31

RECENZENTI — akademik JOSIP HAMM
DR ANICA NAZOR

TEHNIČKI UREDNIK — DR BRANKO FUČIĆ

TEHNIČKI SAVJETNIK — NADA GAVRANOVIĆ

LEKTOR — DR ANICA NAZOR

KOREKTOR — JASENKA MAJETIĆ

FOTOGRAFIJE — ARCHIVIO DI STATO, VENEZIA — 91.
ARHEOLOŠKI MUZEJ, ZAGREB — 85 (JOSIP BRUNŠMID).
DR ANĐELKO BADURINA — 34, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 185, 234, 235, 236, 237, 238, 263, 264, 265, 294, 295, 296, 297, 298, 440, 442, 473, 500, 540, 600.
ANTE BRKAN — 285, 286.
DARKO DEKOVIĆ — 211, 324, 559, 560, 607, 608, 609, 610, 611.
RANKO DOKMANOVIĆ — 33.
FOTOSLUŽBA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE — 83, 86, 90, 93, 148, 159, 215, 280, 415, 416, 419, 515, 525, 526, 534 (IVAN BUZJAK) — 104, 107, 186, 427, 444, 472, 487, 488, 499 (ANTE FUIS) — 146, 477 (KARLO KOCJANČIĆ).
DR BRANKO FUČIĆ — 40, 43, 44, 45, 46, 51, 72, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 88, 89, 99, 101, 102, 103, 105, 134, 137, 138, 140, 142, 145, 149, 150, 158, 161, 163, 167, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 181, 183, 188, 189, 196, 212, 217, 227, 229, 230, 231, 232, 233, 233a, 235, 260, 261, 272, 274, 275, 276, 279, 288, 292, 293, 301, 321, 346, 347, 349, 356, 357, 359, 363, 368, 373, 377, 378, 389, 391, 394, 395, 396a, 397, 397a, 398, 399, 400, 401, 403, 406, 411, 412, 418, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 434, 437, 443, 445, 447, 462, 464, 466, 468, 469, 475, 478, 483, 485, 493, 499, 507, 509, 511, 512, 513, 520, 521, 523, 524, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 538, 539, 541, 542, 551, 554, 556, 561, 567, 572, 574, 579, 581, 592, 593, 594, 602, 603, 606, 612, 613, 619, 620, 622, 625, 626, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 639, 642, 643, 644, 647, 648, 649, 650, 651, 657, 662.
NINO FUČIĆ — 35, 92, 92a, 97, 97a, 110, 111, 133, 180a, 186a, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 219, 244, 251, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 287, 303, 307, 307a, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 313a, 314, 315, 335, 342, 344, 345, 348, 364, 365, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 421, 430, 433, 436, 461, 471, 481, 496, 501, 503, 546, 547, 548, 549, 596, 616, 624, 627, 656, 664.
EDVILIJO GARDINA — 169, 653.
NENAD GATTIN — 32, 37, 38, 39, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 95, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 126, 139, 141, 204, 206, 207, 209, 210, 213, 214, 224, 228, 252, 291, 299, 374, 388, 441, 456, 476, 480, 486, 489, 502, 590, 615, 652, 665.
GRAFIČKA ZBIRKA NACIONALNE I SVEUČILIŠNE BIBLIOTEKE, ZAGREB — 536 (D. GRIESBACH).
NEDO GRBIN — 390, 506, 510, 514, 518.
VLADIMIR HORVAT — 413.
DRAGUTIN KAŽIĆ — 193, 193a.
DR PAVAO KERO — 350.
NEDJELJKO MILETA — 573, 573a.
DR IVAN PAVIĆ — 565.
REGIONALNI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA, RIJEKA — 283, 569.
REGIONALNI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA, SPLIT — 407, 408, 409, 589.
REPUBLIČKI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE SRH, ZAGREB — 164, 451.
IVAN STANDL — 76, 77, 452.
NINO VRANIĆ — 300, 376, 449, 450, 453.
ANTE VUNIĆ — 446.
ZAVOD ZA ZAŠTITA NA SPOMENICITE NA KULTURATA, OHRID — 316, 555.
ZEMALJSKI MUZEJ BOSNE I HERCEGOVINE, SARAJEVO — 132.

FOTOLABORATORIJSKE OBRADBE — IVAN BUZJAK, NINO FUČIĆ, NENAD GATTIN, ALEKSANDAR KAROLYI, VINKO MALINARIĆ, VINKO NIKOLIĆ, NINO VRANIĆ, FRANJO TONČINIĆ.

CRTEŽI — JOSIP BATEL — 659.
DOMENICO CIMADOR — 660.
IVAN ČRNČIĆ — 84, 87.
DON RIKO FINKA — 320, 535.
DR BRANKO FUČIĆ — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 8a, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 41, 42, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 70, 94, 96, 98, 100, 106, 108, 109, 130, 131, 133a, 135, 138a, 139a, 143, 151, 152, 153, 157, 162, 165, 168, 175, 179, 180, 182, 184, 187, 190, 191, 192, 208, 215, 218, 222, 223, 225, 226, 234, 236, 239, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 249, 253, 262, 266, 267, 268, 273, 277, 278, 281, 282, 284, 289, 290, 302, 304, 305, 306, 308, 317, 318, 319, 322, 323, 325, 326, 327, 328, 330, 333, 340, 351, 352, 353, 354, 355, 358, 360, 361, 362, 366, 367, 370, 371, 372, 392, 393, 396, 404, 410, 414, 417, 420, 432, 435, 438, 454, 455, 457, 460, 463, 467, 470, 474, 479, 482, 490, 491, 492, 494, 495, 497, 498, 500, 505, 508, 515, 517, 519, 522, 537, 545, 546, 547, 550, 552, 553, 557, 558, 562, 563, 570, 571, 575, 576, 577, 578, 580, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 591, 595, 598, 599, 601, 604, 605, 618, 621, 628, 640, 641, 645, 646, 654, 655, 661, 663.
ING MLADEN FUČIĆ — 73, 74, 375, 564.
DR ALOIS GNIRS — 144, 341.
DR RADOVAN IVANČEVIĆ — 566.
JOSIP KASTELAC — 36.
DR IVAN KOMELJ — 666.
IVAN KUKULJEVIĆ — 136, 147, 405, 459.
TOME LESICA — 436a.
IVAN MILČETIĆ — 667.
DON LUIGI PARENTIN — 658.
VIKTOR PERKAN — 402.
ĐURO ROŽIĆ — 194.
MIJAT SABLJAR — 154, 155, 156, 216, 220, 221, 240, 269, 270, 271, 322, 334, 338, 428, 431, 448, 465, 533, 597, 617, 623, 638.
VJEKOSLAV SPINČIĆ — 343, 439.
JAKOV VOLČIĆ — 166, 250, 329, 331, 337, 339, 458, 504, 543, 544, 567a, 568, 614.

GRAFIČKE OBRADBE — NINO FUČIĆ, ĐURĐA PRACAIĆ, VESNA ZADRAVEC
STROJOSLAGARI — ĐURĐA BERNARDI, MIRJANA HRBUD, MARINA MALEC
REPRODUKCIJSKA FOTOGRAFIJA — TOMISLAV KOCIPER
KLIŠEJI — IVICA KAŠPAR, DRAGO MIKOVIĆ
PRELOM — ANTUN ANTUNOVIĆ
STROJARI — ANDRIJA ČIČKO, STJEPAN POŽGAJČIĆ, DANE SABLJAK, BOGDAN ŠTAKIĆ
TISKANJE ZAVRŠENO — DNE 6. XII 1982.
NAKLADA — 1200 PRIMJERAKA

ARTIUM ET ARTIUM CROATICA
MDCCCLXI